

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KADI HÜSEYİN İSPARTAVÎ
MANZÛME-İ AKÂİD
(TENKİTLİ METİN-DİL İNCELEMESİ-GRAMATİKAL DİZİN)

(Yüksek Lisans Tezi)

Serap EKŞİOĞLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hasan Ali ESİR

RİZE 2012

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KADI HÜSEYİN İSPARTAVÎ
MANZÛME-İ AKÂİD
(TENKİTLİ METİN -DİL İNCELEMESİ-GRAMATİKAL DİZİN)
(Yüksek Lisans Tezi)

Serap EKŞİOĞLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hasan Ali ESİR

Tez Savunma Tarihi: 27.06.2012

Tez Jürisi Üyeleri
Adı ve Soyadı

İmza

Başkan : Prof. Dr. Kâzım KÖKTEKİN
Üye : Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU
Üye : Doç. Dr. Hasan Ali ESİR

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Salih Sabri YAVUZ
..... / / 2012

**RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

..... / / 2012

Serap EKŞİOĞLU

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışma Kadı Hüseyin Ispartavî adına kayıtlı akâid-nâme türünde yazılmış “Manzûme-i Akâid” adlı eserdir. Eser dil özellikleri itibariyle Klasik Osmanlı Türkçesinde yazılmış olmasına rağmen kısmen de Eski Anadolu Türkçesi dönemi özellikleri taşımaktadır. Eser 2037 beyittir. Eserin iki nüshasını bulabildik. Bu nüshalardan biri Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi 19 Hk 1028/2 numarada kayıtlıdır ve istinsah tarihi 1235 olarak gösterilmiştir. Müstensihi Muhammed Zeki olarak gösterilmiştir. Diğeri Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 15 Hk 535/2 numarada kayıtlıdır, müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

Eserin sağlıklı bir metnini oluşturmak, dil özelliklerini belirlemek, kelime hazinesini ortaya koymak için yaptığımız bu çalışma; “dil incelemesi”, “tenkitli metin” ve “gramatikal dizin” bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında akâid kelimesinin lügat ve ıstılah manası ortaya konulup akâid ilminin amacı, konuları, kaynakları, tarihçesi, bu hususta yazılan eserler, akâid-nâme ve diğer dinî-edebî türler üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde Kadı Hüseyin Ispartavî'nin hayatı ve edebî kişiliği, eserin nüshaları, eserde işlenen konular hakkında bilgi verilmiş, eserin imla hususiyetleri, eserde geçen yazı işaretlerinin kullanılışı ve eserin yazılış özellikleri üzerinde durulmuştur. Eserin dil özellikleri çeşitli örnekler verilerek incelenmiş, bu örneklerin geçtiği beyit numaraları örneğin hemen yanında parantez içinde gösterilmiş ve örnekler beyit numaralarına göre sıralanmıştır. Şekil bilgisi kısmında eserde yer alan ekler ele alınmış, eserde olmayan eklere ise yer verilmemiştir.

İkinci bölümde eserin var olan iki nüshası karşılaştırılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Nüsha farklarına ve metinde geçen ayet ve hadislerden

alıntıların, Arapça ve Farsça başlıkların Türkçe tercümelerine sayfa sonunda yer verilmiştir. İki nüsha arasında başlık hususundaki farklar da dipnot olarak gösterilmiştir. Anlatılan konuyu açıklayıcı şekilde ifade ettiğinden Ç nüshasının başlıkları dikkate alınmıştır. Karşılaştırılan nüshalarda sadece bir nüshada olan beyitler, buldukları sıralamaya göre metne eklenmiş ve dipnotta bunun diğer nüshada bulunmadığı gösterilmiştir.

Üçüncü bölüm olan “gramatikal dizin” bölümünde metinde yer alan tüm kelimeler madde başı olarak dizine alınmış ve karşılıklarına anlamları yazılmıştır. Tüm kelimelerin metinde kaç kez geçtiği kelimelerin altında parantez içinde gösterilmiştir. Arapça ve Farsça tamlamalar, deyimler, bazı kelime grupları, birleşik fiiller, isim ve fiil çekim ekleri alfabetik sıraya göre dizilmiş ve bunlar madde içinde gösterilmiştir. Alıntı kelimelerin hangi dilden oldukları yanlarında parantez içinde gösterilmiş, Türk dilindeki kullanımları sırasında değişikliğe uğramış olan bazı alıntı kelimelerin parantez içinde kaynak dilindeki biçimleri gösterilmiştir.

Çalışmanın konu tespitinden tamamlanmasına kadar geçen süreçte karşılaştığım güçlüklerin giderilmesinde desteğini ve yardımını gördüğüm saygıdeğer hocam ve danışmanım Doç. Dr. Hasan Ali ESİR’e teşekkürü bir borç bilirim. Bunun yanında dil incelemesi bölümünde yardımını aldığım Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Dili Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi ve Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı sayın Prof. Dr. Kâzım KÖKTEKİN’e, eserin başlıklarının Türkçe’ye tercümesinde yardımını aldığım Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Öğretim Üyesi sayın Prof. Dr. S. Sabri YAVUZ’a teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Tezin hazırlanmasında her türlü desteğini aldığım eşim Erdal EKŞİOĞLU’na da teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	6
KISALTMALAR ve İŞARETLER DİZİNİ.....	13
METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....	14
GİRİŞ	15
1. Akâid Kelimesinin Lügat ve İstılah Manası.....	15
2. Akâid İlmi	16
2.1. Akâid İlminin Tarihçesi ve Akâid Üzerine Yazılan Eserler	17
3. Akâid-nâme ve Diğer Dinî-Edebî Türler	21
3.1. Esmâ-i Hüsnâ	22
3.2. Gazavat- nâme.....	22
3.3. Hadis-i Erbain	23
3.4. Hilye.....	23
3.5. Kısas-ı Enbiyâ	24
3.6. Maktel	24
3.7. Menâkıb-nâme.....	25
3.8. Mevlid	25
3.9. Mirâc-nâme	26
3.10. Münâcât.....	26
3.11. Na't.....	26
3.12. Şefâat-nâme.....	27
I. BÖLÜM: Kadı Hüseyin İspartavî ve Manzûme-i Akâid	27
1. Kadı Hüseyin İspartavî.....	27
1.1. Hayatı	27
1.2. Edebî Kişiliği	31
1.3. Manzûme-i Akâid.....	32
1.3.1. Metni Kurarken Takip Edilen Yol	32
1.3.1.1. Nüshaların Tanıtılması.....	33

1.3.1.2. Nüshaların Değerlendirilmesi	34
1.3.2. Manzûme-i Akâid'de İşlenen Konular	35
1.3.2.1. İman ve İmanın Şartları.....	35
1.3.2.2. Allah ve Allah'ın Zatî Sıfatları	35
1.3.2.3. Kur'ân-ı Kerim.....	36
1.3. 2.4. İslam Dini.....	36
1.3.2.5. Hz Muhammed.....	36
1.3.2.6. Peygamberler, Evliyalar, Sahabeler	36
1.3.2.7. Kutsal Kitaplar	36
1.3.2.8. Melekler	37
1.3.2.9. Şeytan ve Cinler	37
1.3.2.10. Dört Halife	37
1.3.2.11. Aşere-i Mübeşşeret (Cennetle Müjdelenen On Kişi).....	37
1.3. 2.12. Mezhepler ve Dört Büyük İmam	37
1.3.2.13. Burçlar, Güneş ve Ay.....	38
1.3.2.14. Kabir ve Ölüm Hâlleri.....	38
1.3.2.15. Cennet ve Cehennem	39
1.3.2.16. Kaza ve Kader	39
1. 3.2.17. Kıyamet Alametleri.....	39
2. İMLA ÖZELLİKLERİ	40
2.1. Ünlülerin Yazılışı	40
2.1.1. a Ünlüsünün Yazılışı	40
2.1.2. e Ünlüsünün Yazılışı	41
2.1.3. ı ve i Ünlülerinin Yazılışı.....	42
2.1.4. o ve ö Ünlülerinin Yazılışı	43
2.1.5. u ve ü Ünlülerinin Yazılışı	44
2.2. Ünsüzlerin Yazılışı.....	44
2.2.1. b ve p Ünsüzlerinin Yazılışı.....	45
2.2.2. c ve ç Ünsüzlerinin Yazılışı	45
2.2.3. d ve t Ünsüzlerinin Yazılışı.....	46
2.2.4. s Ünsüsünün Yazılışı	46
2.2.5. ñ Ünsüsünün Yazılışı	47

2.3. Bazı Yardımcı İşaretlerin Kullanımı.....	47
2.3.1. İzafe Kesresinin Kullanımı	47
2.3.2. Şeddenin Kullanımı.....	48
2.3.3. Tenvinin Kullanımı	48
2.4. Yanlış Yazılan Kelimeler.....	48
2.5. Bitişik Yazılma.....	49
2.5.1. Bazı Edatların Bitişik Yazılması.....	49
2.5.2. Soru Ekinin Bitişik Yazılması.....	49
2.5.3. Bazı Kelimelerin Bitişik Yazılması	50
3. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ	50
3.1. Ses Düşmesi.....	50
3.1.1. Ünlü Düşmesi.....	51
3.1.2. Ünsüz Düşmesi	52
3.1.3. Hece Düşmesi	52
3.1.4. Karşılaşan İki Ünsüzden Birinin Düşmesi (Tekleşme).....	53
3. 2. Ses Türemesi	53
3.2.1. Ünlü Türemesi.....	54
3.2.2. Ünsüz Türemesi	54
3.3. Ses Değişmeleri.....	55
3.3.1. Ünlü Değişmesi.....	55
3.3.1.1. i-e durumu	55
3.3.1.2. e-i durumu	56
3.3.2. Ünsüz Değişmesi.....	57
3.3.2.1. Ünsüz Tonlulaşması	57
3.3.2.2. Ünsüz Sızıcılaşması	61
3.4. Hece Kaynaşması.....	63
3.5. Uyumlar	63
3.5.1. Ünlü Uyumu.....	64
3.5.1.1. Dil Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)	64
3.5.1.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)	65
3. 5.1.2.1. Yuvarlaklaşma.....	65
3.5.1.2.1.1. Kelimelerde Yuvarlaklaşma.....	66

3.5.1.2.1.1.1. Türkçe Kelimelerde Yuvarlaklaşma	66
3.5.1.2.1.2. Eklerde Yuvarlaklaşma	66
3.5.1.2.1.2.1. Yapım Eklerinde Yuvarlaklaşma	66
3.5.1.2.1.2.2. Çekim Eklerinde Yuvarlaklaşma	7
3.5.1.2.2. Düzleşme	68
3.5.1.2.2.1. Kelimelerde Düzleşme	68
3.5.1.2.2.1.1. Türkçe Kelimelerde Düzleşme	68
3.5.1.2.2.2. Eklerde Düzleşme	69
3.5.1.2.2.2.1. Yapım Eklerinde Düzleşme	69
3.5.1.2.2.2.2. Çekim Eklerinde Düzleşme	69
3.5.2. Ünsüz Uyumu	71
4. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ.....	73
4.1. Kelime Yapımı	73
4.1.1. Yapım Ekleri	73
4.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	73
4.1.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler	77
4.1.1.3. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	79
4.1.1.4. Fiilden İsim Yapan Ekler	83
4.2. Kelime Çekimi ve Çeşitleri.....	86
4.2.1. İsimler	86
4.2.1.1. İsim Çekim Ekleri	86
4.2.1.1.1. Çokluk Eki	86
4.2.1.1.2. İyelik Ekleri.....	86
4.2.1.1.3. Aitlik Eki.....	88
4.2.1.1.4. Hâl Ekleri	88
4.2.1.1.4.1. Yalın Hâl	89
4.2.1.1.4.2. İlgi(Tamlama) Hâli.....	89
4.2.1.1.4.3. Yükleme Hâli	90
4.2.1.1.4.4. Yönelme Hâli	92
4.2.1.1.4.5. Bulunma Hâli	93
4.2.1.1.4.6. Ayrılma Hâli.....	93
4.2.1.1.4.7. Eşitlik Hâli	94

4.2.1.1.4.8. Vasıta Hâli.....	95
4.2.1.1.4. 9. Yön Eki	96
4.2.1.1.5. İsimlerde Soru Şekli.....	97
4.2.2. Sıfatlar	97
4.2.2.1. Niteleme Sıfatları	97
4.2.2.2. Belirtme Sıfatları.....	98
4.2.2.2.1. İşaret Sıfatları	98
4.2.2.2.2. Sayı Sıfatları.....	99
4.2.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	99
4.2.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	100
4.2.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	100
4.2.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları	101
4.2.2.2.3. Belirsizlik Sıfatları	101
4.2.2.2.4. Soru Sıfatları	102
4.2.3. Zamirler.....	102
4.2.3.1. Şahıs Zamirleri	103
4.2.3.2. İşaret Zamirleri.....	105
4.2.3.3. Dönüştürme Zamirleri	106
4.2.3.4. Soru Zamirleri	108
4.2.3.5. Belirsizlik Zamirleri	108
4.2.3.6. Bağlama Zamirleri	111
4.2.4. Zarflar.....	112
4.2.4.1. Yer-Yön Zarfları	112
4.2.4.2. Zaman Zarfları	113
4.2.4.3. Nitelik Zarfları	114
4.2.4.4. Soru Zarfları	114
4.2.4.5. Azlık-Çokluk Zarfları.....	115
4.2.5. Edatlar	116
4.2.5.1. Bağlama Edatları.....	117
4.2.5.2. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları.....	118
4.2.5.3. Seslenme Edatları.....	119
4.2.5.4. Son Çekim Edatları	119

4.2.5.5. Ünlem Edatları	120
4.2.6. Fiil Çekimi	120
4.2.6.1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri	120
4.2.6.1.1. Şahıs Zamiri Kaynaklı Şahıs Ekleri	120
4.2.6.1. 2. İyelik Eki Kaynaklı Şahıs Ekleri.....	122
4.2.6.2. Fiil Çekiminde Zaman	123
4.2.6.2.1. Basit Zamanlı Kipler	123
4.2.6.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi	123
4.2.6.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi	124
4.2.6.2.1.3. Geniş Zaman Kipi	126
4.2.6.2.1.4. Gelecek Zaman Kipi	128
4.2.6.2.1.5. Şimdiki Zaman Kipi.....	129
4.2.6.2.1.6. İstek Kipi.....	129
4.2.6.2.1.7. Şart Kipi	130
4.2.6.2.1.8. Gereklilik Kipi	131
4.2.6.2.1.9. Emir Kipi.....	131
4.2.6.2.2. Birleşik Zamanlı Kipler.....	133
4.2.6.2.2.1. Hikâye Birleşik Zaman	133
4.2.6.2.2.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	133
4.2.6.2.2.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi	134
4.2.6.2.2.1.3. İstek Kipinin Hikâyesi.....	135
4.2.6.2.2.2. Rivayet Birleşik Zaman.....	135
4.2.6.2.2.3. Şartlı Birleşik Zaman	135
4.2.6.2.2.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı.....	135
4.2.6.2.2.3.2. Geniş Zamanın Şartı.....	136
4.2.6.2.2.4. “iken” Zarf-Fiil Şekli	137
4.2.6.2.2.4.1. Geniş Zamanın “iken” Şekli.....	137
4.2.6.2.2.4.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın “iken” Şekli.....	138
4.2.6.3. Fiil Çekiminde Soru Şekli.....	138
4.2.6.4. Fiilimsiler	139
4.2.6.4.1. İsim-Fiiller	139
4.2.6.4.2. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar).....	140

4.2.6.4.2.1. Hâl Bildiren Zarf-Fiiller.....	140
4.2.6.4.2.2. Zaman Bildiren Zarf-Fiiller.....	141
4.2.6.4.2.3. Bağlama Bildiren Zarf-Fiiller	143
4.2.6.4.3. Sıfat-Fiiller (Partisipler).....	143
4.2.7. İsimlerde Bildirme	145
4.2.7.1. Görülen Geçmiş Zaman	146
4.2.7.2. Geniş Zaman	146
4.2.7.3. Şart	148
SONUÇ	159
II. BÖLÜM: TENKİTLİ METİN.....	153
III. BÖLÜM: GRAMATİKAL DİZİN	334
KAYNAKÇA.....	631
ÖZET.....	634
ABSTRACT.....	635
ÖZ GEÇMİŞ	636

KISALTMALAR ve İŞARETLER DİZİNİ

- Ø** : Karşılıdığı fonksiyonun işaretsiz (eksiz) olduğunu gösterir.
- +** : Sonuna geldiği kelimelerin isim olduğunu, ekin isimlere gelebilen ekler alabileceğini ve önüne eklenebileceğini gösterir.
- : Sonuna geldiği kelimelerin fiil olduğunu, ekin fiil yaptığını ve önüne geldiği ekin fiillere eklenebileceğini gösterir.
- []** : Eserin/Metnin sayfa numaraları bu işaret içinde gösterilmiştir.
- Age.** : Adı geçen eser
- Agm.** : Adı geçen makale
- Ar.** : Arapça
- bk.** : bakınız
- C** : cilt
- DİA** : Diyanet İslam Ansiklopedisi
- Far.** : Farsça
- Hz.** : Hazreti
- İÜ** : İstanbul Üniversitesi
- mec.** : mecaz anlam
- öz. a.** : özel ad
- S** : Sayı
- s.** : sayfa
- ss.** : sayfa aralığı
- SÜ** : Selçuk Üniversitesi
- T.** : Türkçe
- TDAY** : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- vb.** : ve benzeri
- Yay.** : Yayınları

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

آ	A, Ā; a, ā	ط	T; t
ا	A, E; a, e	ظ	Z; z
ب	B, P; b, p	ع	‘
پ	P; p	غ	Ğ; ğ
ت	T; t	ف	F; f
ث	S; s	ق	K; k
ج	C, Ç; c, ç	ك	G, K, Ń; g, k,
چ	Ç; ç	نگ	NG; ng
ح	H; h	ل	L; l
خ	H; h	م	M; m
د	D; d	ن	N; n
ذ	Z; z	و	V, O, Ö, U, Ü, Ū; v, o, ö, u, ü, ū
ر	R; r	ه	H; A, E; h; a, e
ز	Z; z	ی	Y; I, Ī, Ī; i, ī
ژ	J; j	ء	’
س	S; s		
ش	Ş; ş		
ص	Ş; ş		
ض	Ž, D; ž, d		

GİRİŞ

1. Akâid Kelimesinin Lügat ve İstilah Manası

Akâid “düğümlmek” manasındadır. Arapça “akd(ء قء)” kökünden türemiş olan “akîde” kelimesinin çokluğudur. Akîde sözlükte “gönülden bağlanılan, düğüml atmışçasına sağlam inanılan şey” demektir. Dinî literatürde ise akîde “inanılması zorunlu olan ilke” anlamına gelir.

Akâid kelimesinin bazı sözlüklerde ve kaynaklarda tanımı şöyledir: *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü*'nde “1. Bir dinin öğrenilmesi gereken inançlarının ve tapınma kurallarının tümü. 2. Bu kuralları toplayan kitap.”¹ olarak tanımlanmıştır. Mehmet Doğan'ın hazırladığı *Büyük Türkçe Sözlük*'te “Akîdeler, inançlar. İslamiyet'in inanç ve iman esasları.”² şeklinde tanımlanmıştır. İbrahim Cûdî Efendi'ye ait *Lügât-ı Cûdî* adlı sözlükte “Akîdeler, akîde”nin cem'idir: akâid-i sahihe.”³ olarak ifade edilmiştir. İlhan Ayverdi'ye ait *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'te “1. İtikatlar, inanışlar. 2. Bir dinin inanç ve itikatla ilgili esaslarını inceleyen ilim dalı. 3. Bu ilme ait kitap.” olarak ifade edilmiştir.⁴ *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'ndeki Ahmet Saim Kılavuz'un “Akâid ” başlıklı makalesinde ise tanım şu şekildedir: “İslam dininin temel kuralları, inanılması zaruri hükümleri, iman esasları.”⁵

Bu tanımlardan yola çıkarak akâidin şu şekilde bir tanımını yapabiliriz: İslam dininin itikadi hükümlerini inceleyen, bu dinin temel kural ve hükümlerini, iman esaslarını açıklayan ilim dalıdır.

¹ *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 2005, s. 47.

² D. Mehmet Doğan, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yay., Ankara, 2003, s. 29.

³ İsmail Parlatır-Belgin Tezcan Aksu- Nicolai Tufar, *Lügât-ı Cûdî- İbrahim Cûdî Efendi*, TDK Yay., Ankara, 2006, s. 9.

⁴ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C I, Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 66.

⁵ Ahmet Saim Kılavuz, “Akâid”, *DİA*, C II, İstanbul, 1989, s. 212.

Akâde kavramı melek akâdesi, ahiret akâdesi gibi belli bir inanç esası için kullanıldığı gibi belli bir mezhebin veya bir mezhebi temsil eden kişinin çeşitli iman esaslarıyla ilgili özel telakki ve anlayışını ifade etmek üzere de kullanılır; Mâtüridî'nin Sıfatullah Akâdesi, Mutezile'nin Kader Akâdesi gibi.⁶

İslam inancına göre ilahi dinlerin akâde esasları, aslında vahye dayalı dinlerde ilk peygamber Hz. Adem' den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar değişikliğe uğramamıştır. Kur'an-ı Kerim'e göre bütün peygamberlerin tebliğ ettiği akâidin temelini tevhid inancı oluşturmuştur. Ancak zaman içinde tevhid inancından sapmalar olmuş, insanların müdahaleleriyle İslam öncesi ilahi dinlerin akâdelerinde bazı tahrifler meydana gelmiştir.

İslam akâidini oluşturan esaslar Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde hiçbir yoruma izin vermeyecek şekilde açık seçik olarak yer almıştır. Kur'an'da Allah'a, peygamberlerine, kitaplara, meleklerle, ahirete, kaza ve kadere iman konusuna temas eden ve yer yer ayrıntılı bilgiler veren birçok ayet vardır. Hadis kitaplarının birçok bölümünde de iman esasları ile ilgili çeşitli bilgiler mevcuttur.

Akâidle ilgili diğer önemli bir husus da şudur: Akâid hükümleri zamana, mekâna, fert ve toplumlara göre değişiklik göstermez ve bir bütün olup bölünme kabul etmez yani akâde esaslarının bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak söz konusu olamaz.

2. Akâid İlmi

Akâid ilmi İslam dininin itikadi hükümlerinden bahseder. Bu ilimde akâideyi oluşturan prensipler, selef metoduna bağlı kalınarak nakle göre incelendiği gibi kelam metodu kullanılarak akli yorumlara göre de incelenmiştir. Buna göre akâid

⁶ Ahmet Saim Kılavuz, "Akâid", *DİA*, C II, İstanbul, 1989, s. 212. Ayrıca "Akâid-nâme ve Diğer Dinî-Edebî Türler" başlığına kadarki kısım da bu makaleden yararlanılarak hazırlanmıştır. ss. 212-215.

ilmi, hangi metotla olursa olsun iman esaslarından bahseden ilmin genel adıdır. Özel manada ise akâid, İslam dininin iman esaslarından bahseden bir ilimdir.

Akâid ilmine verilen isimlerden biri de “kelam”dır. Fakat şunu belirtmek gerekir ki kelam, akâidle konu bakımından benzerlik gösterir. Metot bakımından ise farklılıkları vardır.

Bu noktayı göz önünde bulunduran bazı âlimler akâid ile kelamı birbirinden ayırmış, akâidi “Allah’ın zatından, sıfatlarından, nübüvvet meseleleri ve ahiret hâllerinden bahseden ilim” diye tanımlarken kelam ilmini, “hem bunlardan hem de akâide malzeme teşkil etmesi bakımından bütün kâinattan bahseden ilim” şeklinde ifade etmişlerdir.

Akâid ilminin konusu, itikadi ve nazari hükümlerdir. Akâid ilmi İslam dininin temel kurallarını inceler. Dolayısıyla akâid iman esaslarını inceleyen, konu alan bir bilim dalıdır. Bu açıdan bakıldığında akâidin konusu iman esaslarının tümüdür.

Gayesi, iman esaslarının felsefesini yaparak kişilerin imanını taklitten kurtarmak, doğru yolu arayanları irşat etmek, batıl ve bidat ehlinin görüş ve itirazlarını akli ve ilmî delillerle çürütmek suretiyle iman esaslarını savunmaktır.

Akâid ilminin dayandığı ilk ve en önemli kaynak Kur’ân-ı Kerim’dir. İslamiyetin inanç esasları, neye inanılacağı, nasıl inanılacağı Allah tarafından Kur’ân’da belirtilmiştir. İkinci kaynak Hz. Muhammed’den rivayet edilen hadislerdir. Akıl, duyular ve bilimsel deneyler de akâid ilminin kaynaklarıdır. Ancak bunlar bilgiye ulaşmak için araç olarak kullanılır.

2.1. Akâid İlminin Tarihçesi ve Akâid Üzerine Yazılan Eserler

Hız. Muhammed’in peygamberliği süresince akâidin ve diğer İslami ilimlerin kaynağını teşkil eden vahyin gelişi devam ettiğinden, bu dönemde tedvin edilmiş bir akâid ilminin varlığından söz etmek mümkün değildir. Asr-ı Saadet’te bütün konularda olduğu gibi itikadi konularda da sorusu olanlar Hız. Muhammed’e

başvurmuş, gerekli cevabı aldıktan sonra gönül huzuruna kavuşmuşlardır. Bu sebeple Hz. Muhammed döneminde itikadi konularda tam bir teslimiyet hakimdir. Fakat bu teslimiyet onun vefatından sonra yerini yavaş yavaş ihtilaflara bırakmaya başlamıştır.

Hz. Muhammed'in vefatıyla ortaya çıkan hilafet konusu Şiâ Mezhebinin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Daha sonra üçüncü halifenin şehit edilmesi, Cemal Vakası ve Sıffin Savaşı gibi iç olaylar, adam öldürmek suretiyle büyük günah işleyen kimsenin iman bakımından durumu ve dolayısıyla iman ile küfrün sınırı, ayrıca insanın irade hürriyeti ve bu hürriyetin sınırları gibi çözümü güç bazı itikadi problemlerin ortaya çıkmasına ve bu konuda farklı fikirler ileri süren Mürcie, Hâricîler, Kaderiyye, Mutezile gibi mezheplerin doğmasına sebep olmuştur. Bunların yanında fetihler sebebiyle Müslümanların farklı din ve kültürlere sahip topluluklarla temas kurması, felsefenin İslam dünyasında yayılmaya başlaması gibi dış tesirler de akâid konusunda farklı görüş ve ekollerin doğmasını kolaylaştırmıştır.

Asr-ı Saadet sonrası ilk yüzyıllarda akâid çalışmalarını genel olarak bidat ehli olan mezheplerin akâidle ilgili söylediklerine cevap ve onları reddetmek amacıyla yazılan risaleler olarak görürüz. Bu risaleler akâid konularını tamamen içeren eserler olmaktan uzak olup daha ziyade hadis ve fıkıh âlimleriyle mutasavvıfların itikadi görüşlerini ifade eden risalelerdir.

Muhtelif tarih ve tabakat kitapları, ilk dönemlerde yaşayan Mutezile, Havâric, Mürcie ve Şiâ'ya mensup "ehl-i bidat" âlimlerine akâide dair bazı eserler nisbet etmektedir. Bu eserler daha çok Allah'ın sıfatları, kader, büyük günah, imanın tarifi ve imamet konularında karşı görüş sahiplerini tenkit eder mahiyettedir.

Sünni akâide zemin hazırlayan telif faaliyetleri hicri I. yüzyılda başlamıştır. Fakat bu ilk dönem eserleri, akâid konularının tamamını ihtiva eden müstakil telifler olmaktan çok bidat fırkalarının reddini hedef alan çalışmalar mahiyetinde olup hadis ve fıkıh âlimleriyle mutasavvıfların itikadi görüşlerini

yansıtan risaleler şeklindedir. Bu risaleler genellikle, “Akâide”, “Risaletü’-t-tevhid”, “el-Fıkhü’l-ekber”, “Kitabü’l-asl”, “Kitabü’l-iman” gibi adlar almışlardır. Akâidi oluşturan esaslar ancak IV. yüzyılda İmam Eşarî ve İmam Matürîdî ile kurulan Sünnî kelam içinde sistemleştirilmiştir.

Fakihlerden akâide dair ilk eser yazan ve eseri günümüze kadar ulaşan Ebu Hanife’dır. Ebu Hanife *el-Fıkhü’l-ekber*, *el-Fıkhü’l-ebser*, *er-Risâle*, *el-Âlim ve’l-müteallim* ve *el-Vasıyye* adlı beş eserinde akâid meselelerinden bahsetmiştir. Bu risalelerde hakim olan fikir Kaderiyye, Mutezile, Mürcie, Cebriyye ve Havâric’in görüşlerini reddetmek ve doğru akâideyi açıklamaktan ibarettir. İmam Şafî’nin, biri nübüvvetin sıhhati ve Berâhime’nin reddi, diğeri ehl-i bidatın tenkidine dair olmak üzere iki kitap yazdığı bilinmektedir. Ahmed b. Hanbel, Taberî ve Tahavî gibi âlimler, başta Buharî olmak üzere Darimî, Ebu Davud, İbn Mende gibi muhaddisler akâid konularıyla da ilgilenmiş, bidat ehlini reddeden ve Sünnet akâidesini ortaya koyan risaleler yazmışlardır. Bu tür eserlerden yazma hâlinde veya basılmış olarak günümüze kadar ulaşanlar az değildir.

Eşarî ve Matürîdî ekollerinin kuruluşu ile Sünnî akâideden bahseden ilim kelami bir özellik kazanmıştır. Ancak sayıları az da olsa daha çok Hanbelîlerin oluşturduğu selef âlimleri ve muhaddisler akâid tarzında eser telifine devam etmişlerdir. Bunlar arasında İsmail b. Abdurrahman es-Sabunî’nin *Akâidetü’s-selef ve ashabi’l-hadis*’i, Beyhakî’nin *el-Esma ve’s-sıfat ve el-İtikad* 1, İbn Kudame’nin *Lüm atü’l-itikad* 1 sayılabilir. Müteahhir selef âlimlerinin öncüsü sayılan İbn Teymiyye de akâidle ilgili pek çok eser yazmış, ayrıca çeşitli eserlerinde akâid konularına değinmiştir. Bunlar arasında özellikle *el-Akâidetü’l-Vasıyye* selef akidesinden bahseden bir risaledir. Bir diğeri selef âlimi olan Şevkânî’nin de selef akidesine dair eserleri vardır. Çağdaş müelliflerden Seyyid Sabık’ın *el-Akâidü’l-İslamiyye*’si ile Abdurrahman Habeneke el-Meydanî’nin *el-Akâidetü’l-İslamiyye*’si iman esaslarını nakle dayalı olarak anlatan akâid tarzında eserlerdir.

Sünni kelam dönemine ait olmakla beraber Eşarî'nin *el-İbâne*'si, Ebu'l-Leys es-Semerkindî'nin *el-Akâide*'si, Cüveynî'nin *el-Akâidetü'n-nizamiyye*'si, İbn Tûmert'in *el-Akâide*'si, Ebu'l-Berekât en-Nesefî'nin *el-Umde*'si, Nesefî'nin *Akâid*'i, İcî'nin *el-Akâidü'l-Adudiyye*'si, Senûsî'nin *Akâid*'i, Birgivî'nin *Vasıyye*'si, Lekânî'nin *Cevheretü't-tevhid*'i de akâid tarzında eserler arasında kabul edilebilir.

Akâid literatürü İslami ilimler içinde geniş bir yer tutar. Meydana getirildiği Müslüman halka belli bir seviyede dinî hayatlarını tanzim etmek maksadıyla kaleme alınan “ilm-i hâl kitapları” da ibadet, ahlak, helal-haram konuları yanında akâid meselelerine de yer vermiş ve büyük kitlelerin bu alandaki ilk ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Hadis kitaplarının pek çoğunda da akâid konularıyla ilgili özel bölümler mevcuttur. *Kütüb-i Sitte*, İmam Mâlik'in *el-Muvatta*'ı ve Dârimî'nin *es-Sünen*'i gibi yaygın hadis eserlerinde çeşitli bölümler akâid konularına ayrılmıştır.

Akâid konularını inceleyen İslami ilimlerden biri de tasavvufur. Tasavvuf kitaplarında akâidle ilgili konular daha çok yazarının itikadi mezhebi doğrultusunda ele alınmıştır. Akâid meselelerine yer veren tasavvuf eserlerine Kelâbâzî'nin *et-Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf* u, Hücvârî'nin *Keşfü'l-mahcûb* u, Kuşeyrî'nin *er-Risale* ' si, Gazzalî'nin *İhyâ-yı Ulûmi'd-dîn*'i, İbnü'l-Arabî'nin *Fusûsü'l hikem*'i ve İmam Rabbânî'nin *Mektubât*'ı örnek olarak verilebilir.

İslam tarihi boyunca, özellikle eğitim ve öğretim çalışmalarında ezberleme kolaylığı sağlayan ve uzun süre hafızada kalabilen manzum akâid kitapları da yazılmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe olan bu eserler genellikle aruz ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Ebu Davud es-Sicistanî'nin oğlu Abdullah'a ait manzum selef akâidesi, İbn Ebu Yalâ'nın *Tabakâtü'l-Hanâbile*'sinde yer almıştır. Uşî'nin *el-Emâli*'si ile Hızır Bey'in *el-Kasidetü'n-nûniyye*'si Matüridî ekolüne, Lekânî'nin *Cevheretü't-tevhid*'i de Eşarî ekolüne bağlı manzum akâid kitaplarına örnek

olarak gösterilebilir. XVII. yüzyıl şairlerinden Rızaî mahlasıyla anılan Tokatlı İshak-ı Zencânî'nin *Manzûme-i Akâid*'i de Matüridî akâidini yansıtan Türkçe manzum akâid risalelerinin en önemlilerindedir. Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Marifetnâme*' sinde bulunan Türkçe manzum akâid de bir Matüridî akâididir.

3. Akâid-nâme ve Diğer Dinî-Edebî Türler

Türk edebiyatında dinî konulu manzum ve mensur eserler muhteva yanında şekil bakımından da benzer bir özellik taşırlar. Bu manzumeler konularına göre akâid-nâme, şefâat-nâme, mirac-nâme, siyer-i nebi, esmâ-i hüsnâ, na't, münâcât, tazarru-nâme, hilye, kırk hadis, maktel, menâkıb-nâme, gazavat-nâme vb. şeklinde isimlendirilirler. Bu eserler besmeleden sonra hamdele ve salveyle başlayıp dua ve münacat ile son bulurlar. Genelde aruz ölçüsü ve mesnevi nazım şekliyle yazılırlar. Dinî konulu bu eserler genellikle manzumdur. Bunun sebeplerini Amil Çelebioğlu "*Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*" adlı makalesinde şöyle sıralamıştır:

1. *Nâzımın şair oluşu veya bu sahada eser verme arzusu*
2. *Tercüme eserlerde aslının da manzum oluşu*
3. *Talimî konularda manzum yazma geleneğinin mevcudiyeti*
4. *Nazire yazma geleneği*
5. *Kolay okuma ve ezberleme*⁷

Bu tür dinî konulu eserlerde, şiirin genelde bir vasıta olarak kullanıldığı, çok fazla bir şiir ya da şairlik iddiasında da bulunulmadığı, bazen aynı vezin ve nazım şeklinin devam ettirildiği söylenebilir. Önemli olan eserin didaktik olması, okuyucuya bir şeyler katabilmesidir. İncelediğimiz eserde de bu özelliklerin mevcut olduğunu söylemek mümkündür.

⁷Amil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay. , İstanbul, 1991, s. 349-365.

Bu türler arasında akâid-nâmeler iman esaslarından bahsetmeleri yönünden diğer dinî türlerden ayrılır. Edebî bir tür olarak akâid-nâmeler, İslam Dininin itikadi hükümlerinden bahseder. Kaza-kader, cennet-cehennem, Kur’ân-ı Kerim, melekler, peygamberler, kutsal kitaplar, mezhepler, ibadet ve önemi, kıyamet alametleri gibi muhtelif konular ele alınır. Manzum ve mensur olarak yazılmış örnekleri vardır. Bu türün en belirgin özelliklerini taşıyan eser olarak Birgili Mehmed bin Pir Ali’nin “Vasiyyet-nâme”si gösterilebilir. Bu eser ezberlenebilmesi maksadıyla Bahtî tarafından nazma çekilmiştir. Akâid mevzusunda en çok nüshasıyla karşılaşılan eser olarak Kadızâde Mehmed Efendi’nin “Manzum Akâid”i gösterilebilir.

Akâid-nâme dışındaki diğer dinî-edebî türlerden bazıları şunlardır:

3.1. Esmâ-i Hüsnâ

Esmâ-i hüsnâ; “ism”in çoğulu olan “esmâ” ile “güzel, en güzel” manasına gelen “hüsnâ” kelimesinin birleşmesiyle ortaya çıkmış “en güzel isimler” manasında birleşik bir isimdir. Aslında “esmâ-i hüsnâ” sözüyle kastedilen, Kur’an ve hadislerle sabit olan ilahî isimlerin tamamı olmakla beraber, İslam geleneği içerisinde “Allah’ın doksan dokuz güzel ismi” olarak algılanmış ve benimsenmiştir.⁸

Eski edebiyatımızda “esmâ-i hüsnâ” ile ilgili olarak Arapça, Farsça, Türkçe birçok manzum ve mensur eser yazılmıştır. Edebiyatımızda türün ilk örneği 1402 tarihli, yazarı bilinmeyen “Cevâhirü’l-Ma’âni” adında bir eserdir.⁹

3.2. Gazavat- nâme

Türk Edebiyatında orduların seferlerini, savaşlarını, zaferlerini, fetihlerini, kahramanlıklarını manzum ve mensur biçimde anlatan eserlerdir. Belli bir döneme

⁸ Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara, 2010, s. 33.

⁹ Canım, *Age.*, s. 36-37.

ilişkin olayları ayrıntılı biçimde anlattıkları için tarihsel önem taşıyan gazavat-nâmeler, bu özellikleriyle tarihçilerin çalışmalarına da ışık tutmuştur.

Gazavat-nâmelerde nazım olsun, nesir olsun hamasî bir anlatımla ele alınan konu, genelde yazarın izlenim ve anılarına dayanır. Bu bakımdan birçok gazavat-nâme, güvenilir kaynaklar arasında sayılır. Gazavat-nâmelerin nazım olarak yazılanları, klasik mesnevi şekline uygunluk gösterirler. İslam edebiyatında ilk gazavat-nâmeler Arapça yazılmıştır. Arap edebiyatında bu türün en ünlü eseri Vahidî'nin *Kitâbü'l-megâzî*'sidir. Türk edebiyatında ilk gazavat-nâmeler XV. yüzyılda görülmeye başlanmış ve XVI. yüzyılda büyük gelişme göstermiştir. Süzi Çelebi'nin mesnevi biçiminde yazdığı *Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnâmesi* bu türe örnek gösterilebilir.¹⁰

3.3. Hadis-i Erbain

Belli bir konu çerçevesinde toplanmış 40 hadisten oluşan eserlere verilen isimdir. Hadislerin konuları genellikle Kur'ân'ın erdemleri, İslam'ın şartları, Hz. Muhammed ve sahabesi, zikir, dua, salat ve selam, ziyaret bunun yanında bilim ve bilgin, siyaset, hukuk, toplumsal, ahlâkî yaşam ve tıptır. Bu türün daha çok manzum olmakla birlikte mensur ya da nazım-nesir karışık şekilde yazılmış örnekleri de vardır.

3.4. Hilye

Hz. Muhammed'in fiziksel vasıflarını, bazen de ahlâkî özelliklerini konu alan eserlerdir. Hilyeler daha çok Hz. Muhammed için yazılmış olmakla birlikte Neşâtî Ahmet Dede'nin on dört peygamberin hilyesini ihtiva eden *Hilye-i Enbiyâ'sı*, Cevrî'nin Hülefa-yı Râşidîn'i konu alan *Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzîn'i*, ayrıca Hz. Hasan ve Hüseyin, Aşere-i mübeşşere, diğer bazı sahabe ve Mevlana

¹⁰ Mustafa İsen - Osman Horata - Muhsin Macit - Filiz Kılıç - İ. Hakkı Aksoyak, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay. , Ankara, 2009, s. 251.

gibi veliler için de hilyeler yazılmıştır. Bu türün ilk örneği Hakanî'nin *Hilye-i Hakanî*'sidir.¹¹

3.5. Kısas-ı Enbiyâ

Kısas kelimesi fıkralar, hikâyeler; ayetler manasına gelir. Kısas-ı enbiyâ ise peygamberler tarihi manasındadır. Hz. Adem, İdris, Salih, İbrahim, İsmail, Lut, Yakup, Yusuf, Eyyüb, Musa, Davut, Süleyman, İsa, Hz. Muhammed gibi peygamberler kıssaların başlıca muhtevalarını oluşturan peygamberlerdir.

3.6. Maktel

Sözlükte 'öldürmek' anlamındaki "katl" kökünden türeyen maktel, 'birinin öldürüldüğü yer ve öldürülme zamanı, vahşice öldürme, ölümlere sebep olan büyük savaş' demektir. Hz. Peygamber döneminden itibaren İslamiyetle ilgili mücadeleler, hilafet meselesinden kaynaklanan öldürmeler ahbâr, tarih, ensâb kitaplarında genellikle "maktel" kelimesiyle karşılanmış ve ayrı bölümler hâlinde kaleme alınmıştır. Zamanla ölümlerin sayısı ve önemi arttıkça "maktel" adıyla müstakil eserler yazılmıştır. Maktellerin öldürmeleri konu edinen diğer eserlerden farkı, bu metinlerde yalnız katl olayının ele alınması ve söz konusu hadiselerin etraflı şekilde anlatılmasıdır.¹²

İlk makteller, önemli kişilerin öldürülmesini gören veya görenlerden işitenler vasıtasıyla bilgi vermek üzere kaleme alınmıştır. Özellikle Hz. Ali neslinin savaşlar, suikastlar ve başka sebeplerle öldürülmesi konuları daha yaygın biçimde ele alınmıştır. Maktellerde tarihî gerçeklere uymayan dinî-efsanevî unsurlar da yer alır. Konunun çok zaman duygulu ve destanî bir üslupla işlendiği görülmektedir¹³

¹¹ Amil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay. , İstanbul, 1991, s. 359-360.

¹² Şeyma Güngör, "Maktel", *DİA*, C XXVII, Ankara, 2003, s. 455.

¹³ Şeyma Güngör, "Maktel-i Hüseyin", *DİA*, C XXVII, Ankara, 2003, s. 456.

3.7. Menâkıb-nâme

Velilerin daha çok kerametlerinin anlatıldığı eserlerin genel adıdır. Sözlükte "övünülecek güzel iş, hareket" manasına gelen menkabe (menkıbe) kelimesinin çoğulu olan menâkıb bu anlamıyla ilk defa, III. (IX.) yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitaplarında Hz. Muhammed'in ashabının faziletlerine dair hadisleri içeren bölümlerin adı olarak (Kitâbü'l-Menâkıb) kullanılmaya başlanmıştır. Temel unsuru keramet ve onu gösteren velilerin yüceltilmesi olan menâkıb kitapları başlangıçta sadece tarikat pırları için yazılmış, zamanla muhtevası tarikat içinde önemli yere sahip şeyhleri, tarikatın silsilesinde yer alan diğer sufileri ve şeyhin halifeleriyle şeyh ailelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir.¹⁴

Evliya menkıbeleri masal, efsane ve destan gibi olağanüstü olayların anlatıldığı edebî türler içinde değerlendirilmekle birlikte konularının gerçek ve kutsal kişiler (veliler) olması, bunların yaşadıkları zaman ve mekânın bilinmesi, anlatılan olayın gerçek olduğuna inanılması, sade bir üslupla yazılmış olmaları itibarıyla diğer türlerden ayrılır.

3.8. Mevlid

Hz. Muhammed'in doğumu başta olmak üzere, hayatı, mucizeleri, gazaları, ahlakı, vefatı ve hilyesini övgü ile anlatan eserlere verilen addır. Mevlidler çoğunlukla manzum olup mesnevi nazım şekliyle yazılmışlardır. Çoğunlukla klasik mesnevi biçimine uygun olarak, başta münacât ve sonda dua bölümleri bulunur. Didaktik-lirik bir anlatım hakimdir. Halka yönelik dinî eserler olduğundan genellikle yalın bir dille yazılmışlardır. Mevlid türünün bilinen en önemli örneği Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* adlı eseridir.

¹⁴ Haşim Şahin, "Menâkıb-nâme", *DİA*, C XXIX, Ankara, 2004, s. 112-113.

3.9. Mirâc-nâme

Hz. Muhammed'in mirâc mucizesini anlatan, genellikle mesnevi ya da kaside nazım şekilleriyle yazılmış bir edebî türdür. Tür, başlangıçta siretin bir bölümü iken sonradan mevlid, hilye gibi müstakil hâle gelmiş; XII. yüzyıldan beri manzum ve mensur mirâc-nâmeler yazılmıştır.¹⁵ Müstakil divan ve mesnevilerin başında mirâciyeler olduğu gibi bazı mevlid, hilye gibi eserlerde bir bölüm olarak da bulunur. Divan içinde mirâciye türünden herhangi bir gazel bulunabilir.

3.10. Münâcât

Lügatte münâcât; "bir kimsenin kulağına bir şey söylemek, fısıldamak; bir sırrı paylaşmak" manasına gelen "necv" kökünden türemiş olup; Allah'a yalvarmak, niyaz ve dua etmek" manalarında kullanılır. Bir edebiyat terimi olarak münâcât; Allah'a yalvarmak, yakarmak, niyaz ve dua etmek amacıyla yazılan manzumeler karşılığında kullanılmıştır. Nadir olarak mensur münâcâtlar da yazılmıştır.¹⁶

Genellikle münâcâtlarda kaside nazım şekli kullanılmış olmakla birlikte gazel, mesnevi, kıt'a, rubai, terkîb-i bend ve terci-i bend gibi nazım şekilleriyle yazılmış örnekler de vardır. Aruz ölçüsüyle yazılırlar.

3.11. Na't

Na't kelimesi sözlükte; bir şeyi överek anlatma, övgü anlamlarına gelir. Bir edebiyat terimi olarak ise, Hz. Muhammed'i öven, ona duyulan sevgiyi dile getiren şiirlere verilen addır. Na't çoğunlukla Hz. Muhammed için yazılmakla birlikte, diğer peygamberler, veliler, dört halife, din büyükleri hakkında da yazılmıştır. Na't örnekleri genellikle manzum yazılmakla birlikte mensur na'tlar da yazılmıştır. Türün ilk örneklerine Arap edebiyatında rastlanır. Bunların en

¹⁵ Mustafa İsen - Osman Horata - Muhsin Macit - Filiz Kılıç - İ. Hakkı Aksoyak, *Age.*, Ankara, 2009, s. 256.

¹⁶ Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara, 2010, s. 168.

ünlüsü Bürde Kasidesi'dir. Türk edebiyatında ise ilk na'nlara Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'inde, Edip Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l-Hakayık'ında, Ahmed Yesevi'nin Divan-ı Hikmet'inde rastlanır.¹⁷

3.12. Şefâat-nâme

Hz. Muhammed'in isyan eden ümmetine yaptığı duaları ve ahiretteki şefaatinin anlatan manzum eserlerdir. XIV. asırda Ömeroğlu adlı şairin yazdığı 125 beyitlik manzume bu türde görülen ilk örnektir.

Edebiyatımızdaki bu manzum dinî-edebî türler muhteva hususunda farklılık gösterirken şekil bakımından benzerlik gösterirler. Genellikle uzun manzumeler mesnevi nazım şekliyle yazılırlar ve aruz ölçüsü kullanılır. İkinci olarak da kaside nazım şekli tercih edilir. Bunun yanında kıt'a, destan, terci-i bend, terki-i bend, müstezad, murabba gibi bazı nazım şekilleri de, mesnevi kadar yaygın olmamakla birlikte, kullanılmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi dinî türlerin çoğu Hz. Muhammed ile ilgilidir. Bu türlerden akâid ise Hz. Muhammed yanında İslamiyete ait diğer tüm hususlara da yer verir. Akâid-nâmeleri hem konu hem de bir tür olarak değerlendirmek gerekir.

Bu türler sadece dinî ve edebî yönden değil tarihî, ictimai yönlerden de zengin bir kaynak teşkil ederler.¹⁸ Bu türlerde olaydan çok öğreticilik daha ağır basar.

1. Kadı Hüseyin Ispartavî

1.1. Hayatı

Eserin müellifi olan Kadı Hüseyin Ispartavî hakkında araştırdığımız kaynaklarda hiçbir bilgiye ulaşamadık. Bu kaynaklar; Mehmed Süreyya-*Sicill-i*

¹⁷ Mustafa İsen - Osman Horata - Muhsin Macit - Filiz Kılıç - İ. Hakkı Aksoyak, *Age.*, Ankara, 2009, s. 260.

¹⁸ Amil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler"; *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay. , İstanbul, 1991, s. 365.

Osmanî (Osmanlı Ünlüleri), İslam Ansiklopedisi, Şakaiku'n-Numaniyye ve Zeylleri, Bursalı Mehmed Tahir-Osmanlı Müellifleri, Franz Babinger-Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri' dir. Ayrıca Kamile Çetin-Hamza Özeydın tarafından kaleme alınan "Mehmed Süreyyâ'nın Kaleminden Ispartalı Şairler"¹⁹ adlı makaleyi de inceledik. Ancak bu makalede de Isparta doğumlu ve kadı olan şairler arasında Kadı Hüseyin Ispartavî adı geçmemektedir. Bu kaynaklardan *Sicill-i Osmanî'de* "Hüseyin Efendi" adlı bir kişiden bahsedilmiştir. Onun Ispartalı olduğu, talebelikten yetişip Üsküdar Bâb Mahkemesi naibi, devriye daha sonra mahrec mollası ve fakih olduğu, 1248 (1832/33)' de vefat ettiği belirtilmiştir.²⁰ Biz Kadı Hüseyin Ispartavî'nin eserde kendisi hakkında verdiği bilgilerden yola çıkarak Hüseyin Efendi'nin Ispartavî olmadığı kanısına vardık. Buna karşılık Ispartavî hakkındaki çoğu bilgiye incelediğimiz metin aracılığıyla ulaştık. Ispartavî, eserin başında ve sonunda kendisiyle ilgili bilgilere yer vermiştir. Bu bilgilerin yer aldığı beyitler şunlardır:

- 24 Hüseynem Sünniyem hem Mâtüridî
Dağı Afşariyem andan Hamîdî
- 25 Tavaştun itmişem Isbartaviyem
Telemmüz itmişem hem Burseviyem
- 26 ‘Amelde mezhebim Nu‘mân-ı a‘zam
Sirâcü'l-ümmet oldı ol mufahham
- 27 Ebü-Yüsuf Muhammed oldı yârân
Aña olsun gözüm cennetde cârân
- 28 Benim hem vâlidim Şeyh Muştafâdur
Dağı taqvâ vü zühde işnâdur
- 29 Maqâmın kıl Hudâ gülzâr-ı cennet
Beğâda vir aña devlet ü ‘izzet

¹⁹ Kamile Çetin-Hamza Özeydın, "Mehmed Süreyyâ'nın Kaleminden Ispartalı Şairler", Turkish Studies, ss. 781-795.

²⁰ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî (Osmanlı Ünlüleri)*, C III, Tarih Vakfı Yurt Yay. , İstanbul, 1996, s. 702.

- 30 Serâsın kıl muṭayyeb yâ İlâhî
Ki sensin cümle ‘âlemler penâhı
- 31 Vücūdum milkine ol oldı ‘illet
Benim hem ‘izzetim-çün çekdi zaḥmet
- 32 Oḡutdı ben da‘ife çok kitâbı
Duyar gūşum hem añlardım ḥiṭâbı
- 59 Ḥudâ luṭf eyledi işbu fakîre
Müşerref eyledi ‘ilm-i keşîre
- 60 Baña virdi iki ferzend-i tıflân
Oḡurlar sa‘y idüp âyât-ı Kur’ân
- 61 Müsemmâdır biri nâm Muştafâdır
Semiyyi zât-ı pâk-i müctebâdır
- 62 Biriniñ ismidür ‘Âlim Muḥammed
Semiyyi zât-ı nâm-ı pâk-i Âḥmed
- 63 Bu târiḥ oldı biñ yetmiş yedide
Yakînen toḡmuşam ‘ıydü's-sa‘îde
- 1996 Olupdur Şâ’ime hem vâlidemdir
Daḥı hem murzi‘amdur nâşidemdir

Yukarıdaki beyitlerde Ispartavî kendisinden bahsetmiştir. Bu beyitlerde 1077 (1666)’ de doğduğunu, Sünnî ve Matüridî olduğunu, Isparta’da yaşadığını, öğrenciliğini Bursa’da geçirdiğini, babasının adının Şeyh Mustafa, annesinin adının Saime olduğunu, Mustafa ve Muhammed adlarında iki oğlunun olduğunu, eğitiminde babasının da katkılarının olduğunu belirtiyor.

Ispartavî şu beyitlerde ise “Manzûme-i Akâid” adlı eseri yazma isteğinden ve amacından söz ederek tüm Müslümanların ve çocukların ondan yararlanmasını istediğini ve eserini Ehl-i Sünnet anlayışı çerçevesinde oluşturduğunu, eseri ezberlemek kolay olsun diye nazım olarak yazdığını belirterek eseri için övgüler sıralamış, onu “akâid ilminin nazım kitabı” olarak adlandırmıştır.

- 65 Murād itdüm yazam bir hoşca manzūm
‘Aqā’id cümle andan ola ma‘lūm
- 66 Qabūl itsün bunı ol Ehl-i İslām
Qamusı birbirine itsün i‘lām
- 67 Anıñ-çun oldı nazmıñ hıfzı āsān
Bunı destān idinsün dilde şıbyān
- 68 Dizilmiş iplige incü perīşān
Taqsun boynına hep cümle ihvān
- 2029 ‘Aqā’id ‘ilmini hep cümle yazdım
Anı incü gibi bir hayta dizdim
- 2030 Dağı āher mesā’ilden münāsib
Getürdüm çünki olmuşdur me‘ālīb
- 2031 Cevāhir hoşkasıdır işbu manzūm
‘Aqā’idden naziri oldı ma‘dūm
- 2032 Bi-ḥamdi’llāh tamām oldı risāle
Muḥālifler olur bundan izāle
- 2033 Vaşiyet olsun itsünler münācāt
Beni yād eylesün erbāb-ı ḥacāt
- 2034 Didim tārīhini fetḥ itdi Bārī
Risālem Ehl-i Sünnet yādigāri
- 2035 Muḥaddem zıkr olundı ibtidāsı
Muḥḥar söylenildi intihāsı
- 2036 Dağı hem ortası tārīhi buldı
Kitābım tām olup meydāna geldi
- 2037 Fe-temmü'n-nazm u fī-‘ilmi'l-‘aqā’id
Ve da‘nā cevfehū külle'l-maḥāşid

Ispartavî 2034. beyitin ilk dizesinde -Didim tārīhini fetḥ itdi Bārī- eserini tamamladığını ifade etmiştir. Ebced hesabıyla “fetḥ itdi Bārī” ifadesi hesaplandığında 1144 (1731) tarihi ortaya çıkmaktadır. Bu hesaplardan yola

çıkarak Ispartavî'nin 1077/1666'de doğduğu dikkate alınır, eserini 65 yaşında yazmış olduğunu ifade edebiliriz. Eser 1235'te istinsah edilmiştir. Ispartavî'nin kaç yılında öldüğünü ise şimdilik bilemiyoruz. Ancak ölüm tarihi 1731 yılından sonradır.

1.2. Edebî Kişiliği

Eserden yola çıkarak Ispartavî'nin edebî kişiliği hususunda şunları söyleyebiliriz: Ispartavî eserinde iddialı, sanatlı bir dil kullanmamıştır, aksine okuyan herkes bir şeyler öğrensün diye halka yönelik bir dil tercih etmiştir. Eserde yer yer atasözlerine yer vermiştir:

88 Kıyâfet düzmek-ile ʿilm alınmaz
Gözüm ol biñde bir ferde bulunmaz

105 Yapudan kalma taş kalmas yapudan
Haķıķat dost olan gitmez apudan

Ispartavî eserinde avam bir dil kullanmıştır. Eserde yer yer arkaik kelimelere yer verilmiştir: yumak, meltaban, bolay kı, ıgur- ...

99 Şuvarur bevli yeñi ĥâķü'l-avāñi
ʿAcebdür pâk ider mi yumak anı

100 açan arpılsa taşa meltabanı
Yarar mı pâŗçası ĥıfz itsün anı

1425 Getürsin dostları anda Şahâdet
Bolay kı irişe Ĥaķdan ʿinâyet

1442 Sürür vaķtinde itsünler taʿâmı
ıgursun daʿvet itsün ĥâŐ ü ʿâmı

Aruz veznini iyi kullanmış, kafiye uyumuna dikkat etmiş ve Arapça, Farsça kelimeleri sıklıkla kullanmıştır.

- 1604 Hudādan ğayrı kimse bāki almaz
Fenā milkinde aqlā Őāhib olmaz
- 1605 anı Firāavn ile Őeddād u Nemrūd
anı Deccāl ile Őeytān-ı merdūd
- 1606 Bu dūnyāyı benim milkim diyenler
Hudā'yı terk idüp nefse uyanlar
- 1607 Bular her andedir meydāna gelsün
Olupdur Şimdi hālī Őāhib olsun

1.3. Manzūme-i Akāid

1.3.1. Metni Kurarken Takip Edilen Yol

Eserin sağlıklı bir metnini oluşturmak, dil özelliklerini belirlemek, kelime hazinesini ortaya koymak için yaptığımız bu çalışma; “dil incelemesi”, “tenkitli metin” ve “gramatikal dizin” bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında akāid kelimesinin lügat ve ıstılah manası ortaya konulup akāid ilminin amacı, konuları, kaynakları, tarihçesi, bu hususta yazılan eserler, akāid-nāme ve diğer dinî-edebî türler üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde Kadı Hüseyin Ispartavî'nin hayatı ve edebî kişiliği, eserin nüshaları, eserde işlenen konular hakkında bilgi verilmiş, eserin imla hususiyetleri, eserde geçen yazı işaretlerinin kullanılışı ve eserin yazılış özellikleri üzerinde durulmuştur. Eserin dil özellikleri çeşitli örnekler verilerek incelenmiş, bu örneklerin geçtiği beyit numaraları örneğin hemen yanında parantez içinde gösterilmiş ve örnekler beyit numaralarına göre sıralanmıştır. Şekil bilgisi kısmında eserde yer alan ekler ele alınmış, eserde olmayan eklere ise yer verilmemiştir.

İkinci bölümde eserin var olan iki nüshası karşılaştırılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Nüsha farklarına ve metinde geçen ayet ve hadislerden alıntıların, Arapça ve Farsça başlıkların Türkçe tercümelerine sayfa sonunda yer

verilmiştir. İki nüsha arasında başlık hususundaki farklar da dipnot olarak gösterilmiştir. Anlatılan konuyu açıklayıcı şekilde ifade ettiğinden Ç nüshasının başlıkları dikkate alınmıştır. Karşılaştırılan nüshalarda sadece bir nüshada olan beyitler, buldukları sıralamaya göre metne eklenmiş ve dipnotta bunun diğer nüshada bulunmadığı gösterilmiştir.

Üçüncü bölüm olan “gramatikal dizin” bölümünde metinde yer alan tüm kelimeler madde başı olarak dizine alınmış ve karşılıklarına anlamları yazılmıştır. Tüm kelimelerin metinde kaç kez geçtiği kelimelerin altında parantez içinde gösterilmiştir. Arapça ve Farsça tamlamalar, deyimler, bazı kelime grupları, birleşik fiiller, isim ve fiil çekim ekleri alfabetik sıraya göre dizilmiş ve bunlar madde içinde gösterilmiştir. Alıntı kelimelerin hangi dilden oldukları yanlarında parantez içinde gösterilmiş, Türk dilindeki kullanımları sırasında değişikliğe uğramış olan bazı alıntı kelimelerin parantez içinde kaynak dilindeki biçimleri gösterilmiştir.

1.3.1.1. Nüshaların Tanıtılması

“Manzûme-i Akâid” in tespit edilen nüshaları şunlardır:

1. *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi*, 15 Hk 532/2 numarada kayıtlı bulunan eserin Cd’sini elde ettik. Bu nüsha 202x135-149x88 mm. (dış-iç) boyutlarındadır. Katalogda eserin adı “*Manzûme-i Akâid*” olarak geçmektedir. Bulduğu risalenin 8b-79b sayfaları arasında yer alıp 71 yapraktır. Her sayfada 15 satır yer almaktadır. Beyit sayısı 2035’tir. Harekeli nesih ile yazılmıştır. Söz başları kırmızıdır. Sırtı siyah meşin, ebru kâğıt kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Temiz bir nüshadır, yazısı okunaklıdır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Bu nüsha için “K” kısaltmasını kullandık.

ilk beyit : Şenā vü ḥamd u şükr olsun Ḥudā’ya
 Anîñ in‘āmı lütfi bî-nihāye

son beyit : Fe-temmü'n-naẓm u fî-‘ilmi'l-‘aḳâ'id
 Ve ḍa'nā cevfehū külle'l-maḳāšid

2. *Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi*, 19 Hk 1028/2 numarada kayıtlı bulunan eserin Cd'sini elde ettik. Bu nüsha 210x130-155x90 mm. (dış-iç) boyutlarındadır. Katalogda eserin adı “*Manzûme fi'l- Akâid*” olarak geçmektedir. 73 yapraktır. Her sayfada 15 satır yer almaktadır. Beyit sayısı 2026'dır. Harekeli nesih ile yazılmıştır. Söz başları kırmızıdır. Serlevha ve cetveller yaldızlı, kâğıt türü armadır. Şemseli ve zencirekli kahverengi meşin miklebli cilt içerisindedir. Temiz bir nüshadır, yazısı okunaklıdır. Müstensihî Muhammed Zeki, istinsah tarihi hicri (miladî) 1235 (1819)' dir. Bu nüsha için “Ç” kısaltmasını kullandık.

ilk beyit : Şenā vü ḥamd u şükr olsun Ḥudā'ya
 Anîñ in'âmı lütfı bî-nihāye

son beyit : Fe-temmü'n-nazm u fî-'ilmi'l-'akâ'id
 Ve da'nā cevfehū külle'l-makâşid

1.3.1.2. Nüshaların Değerlendirilmesi

“*Manzûme-i Akâid*” metnini hazırlarken iki nüshadan istifade ettik. Eserin başka bir nüshasını bulamadık. İstifade ettiğimiz bu iki nüshanın da müstensih nüshaları olduğu düşünüyoruz. Bu nüshalardan K nüshasının Ç nüshasına göre imlası daha düzgün, beyit sayısı daha fazla ve nüsha vezin yönünden daha sağlamdır. Bu nedenle bu hususlarda K nüshasını dikkate aldık. Başlıklarda, anlatılan konuyu daha açıklayıcı şekilde ifade ettiğinden Ç nüshasının başlıklarını dikkate aldık. Her iki nüshada da sayfalar kopuk veya eksik değildir. Ancak yanlış yazılan kelimeler mevcuttur. Ç nüshasının müstensihî ve istinsah tarihi bellidir. Müstensihî Muhammed Zeki olan nüshanın istinsah tarihi son sayfada 1235 olarak gösterilmiştir. K nüshasının müstensihî ve istinsah tarihi ise belli değildir.

1.3.2. Manzûme-i Akâid'de İşlenen Konular

Ispartavî eserinin giriş kısmında klasik mesnevilerde olduğu gibi Allah'a, Hz. Muhammed ve diğer peygamberlere salat ve selamda bulunmuş ve onlar için dua etmiştir. Ardından eserin yazılış nedeninin yer aldığı "sebeb-i telif" bölümü gelir. Bu bölümde ayrıca kusurlar ortaya koyulmuş ve şair kendinden, babası Şeyh Mustafa, oğulları ve üstatlarından söz ederek onlara övgüler sıralamış ve dua etmiştir. Aynı zamanda eseri için de övgüde bulunmuştur. Bu bölümden sonra ilim ve edep, Müslüman çocuklarının eğitimi ve terbiyesi hususunda Müslümanlara ve dostlarına nasihatlarla bulunarak kendisi, çocukları ve tüm Müslümanlar için dualar etmiştir. Eserin sonunda "vasiyyet-nâme" bölümü yer alır. Bu bölümde şair ölümün yakın olduğunu belirterek dostlarına, ailesine, yakınlarına, tüm müminlere vasiyetlerde bulunmuş, öldükten sonra yakınlarının yapacaklarını anlatmıştır. Bundan sonra "münacat" kısmı gelmektedir. Bu bölümde Allah'a münacatta bulunarak eseri hakkında övgüler sıralamıştır. Eserini okuyanlara, insanlar arasında bilinmesini sağlayanlara da dualar eder.

Eserde işlenen temel konular şunlardır:

1.3.2.1. İman, İmanın Şartları

Sahih ve taklit iman, iman ve İslam birliği üzerinde durulmuş ve imanın şartları "Allah'a iman, meleklerle iman, kitaplara iman, nebi ve resullere iman, ahiret gününe iman" olarak belirtilmiş ve bu şartlar açıklanmıştır.

1.3.2.2. Allah ve Allah'ın Zatî Sıfatları

Allah'ın faziletlerinden, O'nun hayır ve şerri yaratmasından söz edilmiş, Allah'ın zatî sıfatları "vücut, kıdem, beka, vahdaniyet, kıyam binefsihî, eşsiz ve tek olması, hayat, ilim, irade, kudret, sem, basar, kelam, tekvin" olarak sıralanmış ve bu sıfatlar açıklanmıştır.

1.3.2.3. Kur'ân-ı Kerim

Kur'ân-ı Kerim'in emrettiği ve yasakladığı şeyler, helal ve haram konusundaki hükümlerine değinilmiş, Kur'ân-ı Kerim'in faziletleri anlatılmış ve Kur'ân-ı Kerim'deki ayetlerden söz edilmiştir.

1.3.2.4. İslam Dini

İslam Dinin hükümleri, kuralları, iman esasları anlatılmıştır. Dinden çıkmaya neden olan günahlardan söz edilerek dinin helal ve haram olarak kabul ettiği konulara değinilmiş, günah ve sevaplardan, din kardeşliğinden, ibadetten dinin emrettiği ve yasakladığı şeylerden, namaz kılmanın gerekliliğinden bahsedilmiştir.

1.3.2.5. Hz Muhammed

Hız Muhammed'in doğumu, ailesi, eşleri hakkında bilgiler verilmiş, faziletleri, üstünlükleri, emir ve mucizeleri, güzel vasıfları anlatılmış, miracından bahsedilmiştir.

1.3.2.6. Peygamberler, Evliyalar, Sahabeler

Hız Musa, Hız Şit, Hız İsa, Hız Davud, Hız Âdem, Hız Nuh, Hız İbrahim, Hız İdris, Hız Hûd, Hız İsmail, Hız İshak, Hız Yakub, Hız Yusuf, Hız Şuayb, Hız Lût, Hız Üzeyr, Hız Ermiya, Hız Yuşa, Hız Harun, Hız İlyas, Hız Süleyman, Hız Yahya, Hız Hızır, Hız Lokman'dan bahsedilmiş, peygamberler tarihi anlatılmış, evliyaların özelliklerinden ve kerametlerinden söz edilmiştir.

1.3.2.7. Kutsal Kitaplar

Eserde dört kutsal kitap "Kur'ân-ı Kerim, Tevrat, Zebur ve İncil" den söz edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in Hız Muhammed'e, Tevrat'ın Hız Musa'ya, Zebur'un Hız Davut'a, İncil'in Hız İsa'ya gönderildiği belirterek bu kitapların indirilme tarihleri ve kaç sayfa olarak indirildikleri anlatılmıştır.

1.3.2.8. Melekler

Meleklerden ve faziletlerinden söz edilmiş, dört büyük melek olan “Cebrail, Azrail, İsrail, Mikail” in ve Kirâmün Kâtibün’in görevleri anlatılmıştır. Aynı zamanda Harut ile Marut hakkında da bilgi verilmiştir.

1.3.2.9. Şeytan ve Cinler

Şeytanın melekten olmadığını, önceleri cennette misafir olduğunu, çok ibadette bulunduğunu ancak daha sonra Allah’a asilik ve insana düşmanlık ettiğinden cennetten kovulduğu, taşlandığı anlatılmıştır. Cinlerle ilgili ise onların özellikleri, insanlardan farklı olan yanlarına ve onlardan gelen zararlara değinilmiştir.

1.3.2.10. Dört Halife

Eserde dört halife “Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali” ye de ayrı başlıklar altında yer verilmiştir. Bu bölümlerde halifelerin özellikleri, faziletleri üzerinde durulmuştur, onlara dualar edilmiştir.

1.3.2.11. Aşere-i Mübeşşeret (Cennetle Müjdelenen On Kişi)

Eserde “Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Zübeyir, Talha, Sa’d, Said, Ebû Ubeyde, Abd-i Rahman” cennetle müjdelenen kişiler olarak belirtilmiş, bunlarla ilgili bilgiler verilmiştir.

1.3.2.12. Mezhepler ve Dört Büyük İmam

Eserde dört büyük mezhep ve kurucuları üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. İlk mezhep olarak Hanefî Mezhebi üzerinde durulmuş, kurucusunun İmam-ı Azam Ebû Hanife olduğu belirtilmiş, İkinci mezhebin Mâlikî Mezhebi ve kurucusunun İmam Mâlik olduğu belirtilmiş, üçüncü mezhebin Şâfiî Mezhebi ve kurucusunun İmam Şâfiî olduğu, dördüncüsünün ise Hanbelî Mezhebi ve kurucusunun İmam Hanbelî olduğu ifade edilmiştir. Bu dört mezhebin gerçek

mezhepler olduğu ve Ehl-i Sünnet anlayışını benimsedikleri ve Ehl-i Sünnet mezhepleri oldukları anlatılmıştır.

Ehl-i Sünnet, dinî yorumlarda Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ve sahabenin yolunu takip edip onları örnek alan, sahabe arasında ayırım yapmadan onları bütün olarak seven ve kabul eden mezheplerin adıdır. Bunun karşıtı olarak Ehl-i Bidat gösterilmiştir. Ehl-i Bidat ise yorumlarını daha ziyade kendi görüş ve fikirlerine dayandıran, ashaptan bazılarını sevgide aşırıya kaçan, bazılarına karşı da nefret duyan mezheplerin adıdır. Bu mezheplerin ise batıl mezhepler olduğu belirtilmiştir. Bu mezhepler “küfre düşenler ve küfre düşmeyenler” olarak ifade edilmiştir. Ehl-i Bidat mezheplerinden olan Rafizî ve Mutezile üzerinde durulmuştur.

Eserde dört büyük imamlardan İmam-ı Azam Ebû Hanife'den ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Onun faziletleri, üstünlükleri üzerinde durulmuş, Hanefî Mezhebini kurmasından ve talebelerinden bahsedilmiştir. Bunun yanında İmam Mâlik, İmam Şâfî, İmam Hanbelî hakkında da bilgiler verilmiştir.

1.3.2.13. Burçlar, Güneş ve Ay

Eserde burçlar, güneş ve ay üzerinde de durulmuştur. Güneş ve ay tutulması anlatılmıştır.

1.3.2.14. Kabir ve Ölüm Hâlleri

İslam Dininde ölen bir kişinin ardından ölünün yakınlarının şahadet getirdiği, ölünün kabre koyulurken Kur'ân ayetlerinin okunduğu, ölünün yüzü ve göğsünün kibleye çevrildiği, ardından cemaatin cenaze namazını kıldığı, ölüye dualar edildiği ifade edilmiştir. İmanın ruh ve cesetten ayrılmazlığından söz edilerek kabir hâlleri anlatılmıştır. Kabirde Allah'ın ölüyü ihya ettiği, ona Münker Nekir meleklerini gönderdiği ve bu meleklerin ölüyü sorguya çektiği anlatılmıştır. Kabir azabından söz edilerek kabir azabının dört sebebi “gıybet etmek, yalan söylemek, koğuculuk etmek ve üstüne idrar sıçratmak” olarak ifade edilmiştir.

1.3.2.15. Cennet ve Cehennem

Eserde cennetin Allah tarafından çeşitli zinetlerle donatıldığı, çeşitli yemişlerle dolu olduğu, duvarlarının misk ve anber olduğu, tüm taşlarının yakut ve cevher olduğu, nehir ve ağaçların çok olduğu, dört köşesinin gül bahçesi olduğu belirtilerek cennet ehli hakkında bilgi verilmiştir. Cennetteki Kevser Havuzundan da söz edilmiştir.

Eserde cehennem tabakalarından söz edilmiştir. Yedi tabakadan meydana geldiği, ilk tabakada günahkâr Müslümanların, ikincisinde Yahudilerin, üçüncüsünde Hristiyanların, dördüncüsünde yıldız tapanların, beşincide ateşe tapanların, altıncıda müşriklerin ve yedincide münafıkların azap gördüğü belirtilmiştir. Cehennemdeki ahalinin şeytan ehli olduğu, Allah'a asi oldukları belirtilerek onların cehennemde çekecekleri cezalardan bahsedilmiştir.

1.3.2.16. Kaza ve Kader

Eserde kaza ve kaderin öneminden ve bunlara inanılması gerektiğinden bahsedilmiştir.

1.3.2.17. Kıyamet Alametleri

Eserde kıyamet gününden ve kıyamet alametlerinden ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Kıyamet alametleri olan Deccal'in ortaya çıkması, gökten Hz. İsa'nın inmesi, Hz. Mehdi'nin, Yecüc ve Mecüc'ün ortaya çıkması, Dabbetü'l-arz'ın çıkışı, Halep'te ve Arap ülkesinde yer çöküntülerinin meydana gelmesi, güneşin batıdan doğması ayrı başlıklar altında anlatılmıştır. Bunun dışında da "kıyamet alametleri" başlığı altında "hak iddiasında bulunan iki büyük İslam ordusunun birbiriyle savaşması, İslami ilimlerin ortadan kalkması, cehaletin artması, cinayetlerin çoğalması, fitnelerin zuhur etmesi, zinanın açıkça işlenmesi" gibi alametler sıralanmıştır.

2. İMLA ÖZELLİKLERİ

Eser, XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiş olan Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine aittir. Nesih ile yazılmış olup mevcut iki nüshası da harekelidir. Nüshalar okunaklıdır. Nüshalarda genellikle ünlüler belirtilmiş, ekler bitişik yazılmıştır: **اُزْكَه** özge (81), **كُوكْده** gökde (375), **كُوزِي** gözi (526), **چَالِشُوب** çalışup (609), **چِقمَاز** çıkmaz (729), **اولُورْسه** olursa (820), **قُورْفاق** korkağ (1015), **خَاتُون** hatun (1146), **سُويْشُور** söyleşür (1311). Nüshalarda bazı kelimelerin ve eklerin iki şekilde yazıldığı görülmektedir: **دُوتَار** dutar (800) - **تُودُوبْدُر** tudupdur (1351), **قُورِي** kırı (89) - **قُورُ** kıru (1355), **دُوغْدُوغِي** doğduğı (639) - **طُوغْمه** toğma (717), **بَاشْلسُون** başlasun (225) - **ايرْدِرْسِن** irdirsin (225), **دُوقُوز** doğuz (1020) - **طُوقُوزْده** toğuzda (1558), **رُوَادِر** revadır (752) - **حَجدُر** hacdur (851).

Dil incelemesi bölümündeki örnekler, ağırlıklı olarak imla özellikleri yönünden daha sağlam olan K nüshasına göre verilmiş, imla özellikleri konusunda genellikle Türkçe kelimeler ele alınmıştır.

2.1. Ünlülerin Yazılışı

Eserde yer alan Türkçe kelimelerin ünlüleri kullanılan hareketlerin yanında elif (ا), vav (و), ye (ي) ile karşılanmıştır.

2.1.1. a Ünlüsünün Yazılışı

a) Ön seste

Türkçe kelimedede ön seste a ünlüsü genellikle üstünlü elif (ا) bazen de medli elif (آ) ile karşılanmıştır.

آكَا	aña	(7)	آلُور	alur	(94)
آكَلْرِدِم	anlardım	(32)	آغْزِدِن	ağızdan	(228)
آنْدِن	andan	(40)	آتمَق	atmağ	(752)
آلْشِن	altun	(89)	آرِي	arı	(1677)

b) İç seste

İç seste a ünlüsü bazen elif (ا) ile yazılıp üstün işareti (◌) ile harekelenmiş bazen de sadece üstün işareti (◌) ile karşılanmıştır.

أَنْدَنْ	andan	(34)	چَالِشُوب	çalışup	(609)
يَالْدِزِي	yaldızı	(89)	اَوْغَلَان	oğlan	(903)
اَوْلَمَسُون	olmasun	(164)	بَاشِنْدَه دَر	başındadır	(1485)
قَاش	kaş	(396)	يَعْمُور	yağmur	(1655)

c) Son seste

Son seste a ünlüsü elif (ا) ya da hâ-i resmiyye (ه) ile yazılmış ve üstün işareti (◌) harekelenmiştir.

بُؤُنْجَه	bulunca	(86)	طُؤْغَمَه	toğma	(717)
سَا	saña	(134)	اَكَا	aña	(1099)
اَنْدَه	anda	(382)	بُؤْكَا	buña	(1267)
اَنَا	ana	(636)	اَوْلَه	ola	(1904)

2.1.2. e Ünlüsünün Yazılışı

a) Ön seste

Türkçe kelimedede ön seste e ünlüsü genellikle üstünlü elif (ا) nadir olarak da medli elifle (آ) ile karşılanmıştır.

اَكْلُنُور	eglenür	(114)	اَدِك	edik	(1372)
اَر	er	(621)	اَسِر	eser	(1407)
اَوْدَه	evde	(989)	اَيْلِر	eyler	(1413)
اَلْلِي	elli	(1023)	اَلِنْدَنْ	elinden	(1905)

b) İç seste

İç seste e ünlüsü genellikle üstün işareti (◌) ile karşılanmış nadir olarak da elif (ا) ile yazılıp üstün işareti (◌) ile harekelenmiştir.

يُورَك	yürek	(72)	كُونُش	güneş	(1398)
سَن	sen	(167)	سَكْسَان	seksen	(1555)
اِچْمَك	içmek	(395)	كُچُوب	geçüp	(1664)
بِكِم	begim	(425)	بِنِم	benim	(1855)

c) Son seste

Son seste e ünlüsü daima hâ-i resmîyye (◌) ile yazılıp üstün işareti (◌) ile harekelenmiştir.

اِيْدَة	ide	(96)	چِزْمَة	çizme	(1372)
سِنْدَة	sende	(112)	كِيچَة	gice	(1418)
اِچْرَة	içre	(229)	كِمْسَة	kimse	(1604)
نِجَة	nice	(694)	اِنِجَة	ince	(1660)

2.1.3. ı ve i Ünlülerinin Yazılışı

a) Ön seste

Türkçe kelimedede ön seste ı ve i ünlüleri bazen elif-ye (ای) ile bazen de elif (ا) ile yazılmış ve esre işareti (.) ile harekelenmiştir.

اِیْرِدِرْدِی	irdirdi	(4)	اِیْرِكِن	irken	(671)
اِیْلِگَة	iplige	(68)	اِیچْدِی	içdi	(1093)
اِیْسْتِیْنَلِر	isteyenler	(74)	اِیْنِر	iner	(1613)
اِیْنَان	inan	(270)	اِنِجَة	ince	(1660)

b) İç seste

İç seste ı ve i ünlüleri bazen ye (ی) ile karşılanmış ve esre işareti (.) ile harekelenmiş bazen de sadece esre işareti (.) ile karşılanmıştır.

بِنِم	benim	(31)	بِیْل	bil	(644)
بِرْلِرِی	birleri	(146)	وِیْرِدِکِی	virdigi	(1057)
یِرِیڭ	yeriñ	(160)	دِکْلَة	diñle	(1193)
دِیْمِک	dimek	(411)	دِیْلِرْسَة	dilerse	(1727)

c) Son seste

Son seste ı ve i ünlüleri ye (ى) ile karşılanmış ve esre işareti () ile harekelenmiştir.

وُرى	kırı	(89)	كُوزى	gözi	(526)
كَنْدى	kendi	(117)	يِرى	yeri	(1390)
كِشى	kişi	(149)	كَجدى	geçdi	(1683)
بَللى	belli	(259)	اِتمسى	itmesi	(1880)

2.1.4. o ve ö Ünlülerinin Yazılışı

a) Ön seste

Türkçe kelimedede ön seste yer alan o ve ö ünlüleri elif-vav (و) ile yazılmış ve ötre işareti () ile harekelenmiştir.

اُزكه	özge	(81)	اُكدە	öñde	(835)
اُولمقده	olmağda	(129)	اُكْرَنمه ده	öğrenmede	(1420)
اُغُل	oğul	(159)	اُتُورسُون	otursun	(1629)
اُوق	oğ	(752)	اُولْمَدَن	ölümünden	(1747)

b) iç seste

İç seste yer alan o ve ö ünlüleri bazen vav (و) ile karşılanıp ötre işareti () ile harekelenmiş bazen de sadece ötre () işareti ile karşılanmıştır.

صُكْره	şoñra	(23)	قُورقاق	korğak	(1015)
قُنُولسه	konulsa	(115)	دُوشَنْدى	döşendi	(1638)
صُوك	şoñ	(137)	صُوقْدُر	şovukdur	(1682)
كُوكده	gökde	(375)	كُزى	gözi	(1863)

c) Son seste

Son seste yer alan o ünlüsü vav (و) ile karşılanmış ve ötre işareti () ile harekelenmiştir. Sadece Ç nüshasında bir örnekte görülmektedir.

قُو kıo (Ç 171)

2.1.5. u ve ü Ünlülerinin Yazılışı

a) Ön seste

Türkçe kelimedede ön seste yer alan u ve ü ünlüleri elif-vav (و) ile karşılanmış ve ötre işareti (ُ) ile harekelenmiştir.

أُورْسَة	urursa	(110)	أُيَا نِقْ	uyanık	(1134)
أُيُوبُدُر	uyupdur	(254)	أُؤچُورَة	uçura	(1594)
أُؤمْلَمْز	umulmaz	(976)	أُؤلَاشُور	ulaşur	(1597)
أُؤرْلُدِي	uruldi	(1126)	أُؤغْرَر	uğrar	(1661)

b) İç seste

İç seste u ve ü ünlüleri bazen vav (و) ile karşılanıp ötre işareti (ُ) ile harekelenmiş bazen de sadece ötre işareti (ُ) ile karşılanmıştır.

أَلْتُون	altun	(92)	كُنْدَن	günden	(904)
خَاتُون	hatun	(157)	كُؤزُؤ	gözüm	(1316)
أُؤغُل	oğul	(159)	طُؤمَانَة	tümüne	(1418)
كُؤزُل	güzel	(275)	بُؤلَر	bular	(1607)

c) Son seste

Son seste u ve ü ünlüleri vav (و) ile karşılanmış ve ötre işareti (ُ) ile harekelenmiştir.

قَرَشُؤ	karşu	(138)	أُؤقُؤ	oqu	(479)
دُرْلُؤ	dürlü	(306)	إِنجُؤ	incü	(1110)
قَمُؤ	qamu	(339)	بُؤ	bu	(1318)
إِشْبُؤ	işbu	(383)	يُؤرُؤ	yürü	(1360)

2.2. Ünsüzlerin Yazılışı

Eserde ünsüzlerin yazılışı hususunda Arap ve Fars yazı geleneğinin izlerini görmek mümkündür. Metinde birbirine benzeyen “b-p, c-ç, t-d“ ünsüzleri

birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu da bir kelimenin iki farklı şekilde yazılmasına sebep olmuştur.

2.2.1. b ve p Ünsüzlerinin Yazılışı

Metinde Türkçe kelimelerde geçen b ünsüzleri b (ب) ile, p ünsüzü ise bazen b (ب) bazen de p (پ) ile karşılanmıştır. Bu ünsüzlerin yer aldığı Arapça ve Farsça kelimelerde ise b ünsüzleri b (ب) ile p ünsüzleri ise genellikle p (پ) bazen de b (ب) ile karşılanmıştır. -(y)up/-(y)üp zarf-fiil ekindeki “p” ünsüzü her zaman b (ب) ile yazılmıştır. Biz ise p şeklinde okuduk. Her iki nüshada da kelime sonunda hem b hem p ile yazılmış olan “heb” kelimesini de metinde beş yerde kafiye uyumunu sağlamak için “heb” (1283, 1498, 1538, 2025, 1781) şeklinde okuduk.

بِشْسَه	bişse	(70)	قُوْپَرْمَق	ķoparma	(757)
كَجْبُدْر	geçipdür	(341)	بَس	pes	(830)
تَرْتِيب	tertīb	(380)	بَرْمِغْنَدَن	barmağından	(1149)
پَاك	pāk	(395)	بِلْدِكِم	bildigim	(1350)
چَالِشُوب	çalışup	(609)	هَب	heb	(1498)

2.2.2. c ve ç Ünsüzlerinin Yazılışı

Metinde ön seste, iç seste veya son seste c ünsüzü her zaman cim (ج) ile ç ünsüzü ise hem çim (چ) hem de cim (ج) ile karşılanmıştır. Metinde aynı kelimenin hem cim hem de çim ile yazılmış şekline rastlanmaktadır.

كُوْج	güç	(406)	كَجْر	geçer	(1312)
اَج	aç	(870)	كِيْجَه	gice	(1418)
چُق	çok	(1037)	اُوْجْدُر	üçdür	(1512)
اُوْجْدُر	üçdür	(1059)	اِيْجْمَك	içmek	(1583)
اَجْدِرْدِي	açdırdı	(1171)	اِچْنَلر	içenler	(1683)

2.2.3. d ve t Ünsüzlerinin Yazılışı

Metinde kalın sıradan ünlüyle başlayan kelimelerin başında yer alan t ünsüzü, tı (ط) ile, ince sıradan ünlüyle başlayan kelimelerde ise te (ت) ile karşılanmıştır. Eski Türkçede kalın ve ince sıradan olan t'lerin bir kısmı Eski Anadolu Türkçesinde tonlularak d'ye dönüşmüştür. Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine ait bu eserin K nüshasında bu hususla ilgili örnekler çok fazladır. Aynı zamanda kalın sıradan olan bazı kelimelerin ön sesinde yer alan t'ler d'ye dönüşmeyip tı ile (ط) yazılmıştır. Ç nüshasında ise tonlulaşmaya az rastlanmaktadır. Metinde bazı kelimelerin ön sesinde hem tı ile (ط) hem de dal (د) ile yazılan şekilleri bulunmaktadır. Nüshalar t sesinin imlasında birbirinden farklılık göstermektedir.

طَوْقُنْمَازْ	toğunmaz	(Ç 72)	دُوتَارْ	dutar	(800)
دِيَمْ	diyem	(264)	طُوبُ طُلُوْ	tobtolu	(Ç 1354)
دُرْلُوْ	dürlü	(538)	دِيْتَرَرْ	ditrer	(1390)
دُوْغْدُوْغِيْ	dogduğı	(639)	طُقْسَانَ	toqsan	(1558)
طُوْغْمَا	toğma	(717)	طَاغَلَرْ	tağlar	(1596)

2.2.4. s Ünsüzünün Yazılışı

Metinde kalın sıradan olup özellikle ön seste yer alan s ünsüzlerinin hepsi sad (ص) ile ince ünlülü kelimelerde ve eklerde yer alan s ünsüzü ise sin (س) ile karşılanmıştır.

صَنْوُرْسِيْنْ	şanursın	(81)	اِسْتِرْ	ister	(1088)
صُكْرَا	şoñra	(184)	صُوْلَرْ	şular	(1149)
بَسْلَمَكْ	beslemek	(368)	سُوْيَلْشُوْرْ	söyleşir	(1311)
سُوْرُلْسُوْنْ	sürülsün	(679)	سُوْرُوْمْ	sözüm	(1319)
سَوُوْبْ	sevüp	(819)	اَسْرْ	eser	(1407)
صَايُوْبْ	şayup	(887)	صُوْقَاْرَلَرْ	şoğarlar	(1780)

2.2.5. ñ Ünsüzünün Yazılışı

Metinde ñ ünsüzü her zaman kef (ك) ile karşılanmıştır. Kelimenin iç sesinde veya son sesinde yer almaktadır. ñ ünsüzü kelimenin kökünde mevcut olmanın yanında 2. teklik şahıs iyelik eki, 2. çokluk şahıs emir kip eki olarak da kullanılmıştır.

صُورَة	şoñra	(184)	يَكْلِش	yañlış	(1383)
كُوزُك	gözüñ	(271)	أُكْمَك	öñmek	(1583)
أُفُوك	oķuñ	(992)	بَكْر	beñzer	(1664)
أَكْلَر	añlar	(1063)	كُؤُل	göñül	(1743)
دِكْلَة	diñle	(1059)	دُورُك	duruñ	(1753)
بِيك	biñ	(1254)	يَكِيدَن	yeñiden	(1764)

2.3. Bazı Yardımcı İşaretlerin Kullanımı

2.3.1. İzafet Kesresinin Kullanımı

Farsçada iki ya da daha fazla kelimeyle yapılan tamlamalarda ilk kelimenin sonu “-i” ile okunur. Buna izafet kesresi adı verilir. İzafet kesresi Türkçede kelimenin ses uyumuna göre -ı veya -i şeklinde okunabilir.

Metinde Farsça gramere uygun yapılan terkiplerde izafet kesresi genellikle esre işareti ile nadir olarak da ye (ی) ile gösterilmiştir.

أَحْكَامِي خَلْقَة	āḥkā-m-ı ḥalķa	(9)	مَالِي غَنِيمَت	māl-ı ḡanīmet	(1129)
حَوْضِ كَوْثَر	ḥavz-ı kevser	(111)	جِسْمِ پَاكَة	cism-i pāke	(1130)
أَهْلِي سُنَّت	Ehl-i Sünnet	(260)	حَرْقِ عَادَت	ḥarq-ı ‘ādet	(1324)
يَارِ فَاسِق	yār-ı fāsıķ	(767)	بَاغِ جَنَّت	bāḡ-ı cennet	(1475)

Metinde izafet kesresi yerine bazen benzeşme nedeniyle kelimeyi veya cümleyi birbirine bağlayan atıf vavının (و) da kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu durumun, genel anlamda, eserin sanat kaygısından uzak konuşma diline yakın bir dille yazılmış olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

اُستأذ كَامِل	üstād-ı kāmīl	(56)	عِلْمُ حَالِي	‘ilm-i hāli	(672)
رُوزُ مَحْشَرْدَه	rūz-ı maḥşerde	(136)	نُورُ دِيدِم	nūr-ı dīdem	(959)
نَارُ نِيرَان	nār-ı nīrān	(615)	مَكْرُ شَيْطَان	mekr-i şeytān	(1950)

2.3.2. Şeddenin Kullanımı

Şedde (َ), bir ünsüzün iki kez okunması gerektiğini gösteren işarettir. Metinde Arapça kökenli sözcüklerde nadir olarak da Türkçe kelimelerde kullanılmıştır.

كُلِّي	küllī	(181)	اُولَمَسَه	olmassa	(899)
تَغْيِر	tağayyür	(200)	اَلِي	elli	(1033)
زُهَادَه	zühhāda	(815)	اَوَّل	evvel	(1522)

2.3.3. Tenvinin Kullanımı

Arapçada kelime sonlarında bulunan iki üstün (ُ), iki esre (ِ) veya iki ötreye (ٍ) tenvin denir. Üstünlü tenvin kelimenin sonunu “-an / -en”, esreli tenvin “-ın / -in”, ötreli tenvin “-un / -ün “ okutur.¹ İncelenen metinde çok yaygın olmamakla birlikte bazı Arapça kökenli sözcüklerde tenvin işareti kullanılmıştır.

خُصُوصاً	ḥuṣūṣan	(18)	عُمُوماً	‘umūmen	(1462)
بِلَا رَيْبٍ	bilā-reybin	(262)	جَمِيعاً	cemī‘an	(1687)
مَخْلُوقٌ	maḥlūqun	(582)	يَقِيناً	yaqīnen	(1960)

2.4. Yanlış Yazılan Kelimeler

İncelenen metinde bazı kelimelerin yanlış yazıldığı görülmektedir. Bu yanlışlar, noktalı harflerde eksik veya fazla kullanım ya da harf yanlışlığı şeklindedir. Müellif veya müstensih hatasından kaynaklandığı düşünülen bu yanlışlar, beytin anlam bütünlüğüne bakılarak düzeltilmiş ve nüsha farkı varsa gösterilmiştir.

¹ Hayati Develi, *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu-I*, Kesit Yay. , İstanbul, 2008, s. 21.

Yanlış			Doğru		
فَاهِنْدَه	fāhinde	(126)	تَا هِنْدَه	tā Hindde	
فَرَعَاد	Fer-ād	(Ç 191)	فَرِهَاد	Ferhād	
مُحَرَّرِي	muḥarrā	(488)	مُحَرَّرَق	muḥarraḳ	
شَرَلَر	şarlar	(662)	شَرَطَلَر	şartlar	
قَوْلْدُلْدُر	ḳulduldur	(Ç 718)	قَوْلْدُر	ḳuldur	
شِيشُو	şīşu	(1007)	شِيتِه	Şīt'e	
نَوْحَه	nevḫa	(Ç1018)	نَوْحَه	Nūḫa	
دَرِيس	derīs	(1021)	تَدْرِيس	tedrīs	
اِهْرَازِي	ihirāzı	(1303)	اِهْتِزَازِي	ihtizāzı	

2.5. Bitişik Yazılma

2.5.1. Bazı Edatların Bitişik Yazılması

Metinde ‘içün, çün, kim, ile’ edatları bazen kendinden önce gelen kelimeye bitişik yazılmıştır. “ içün, çün, ile ” edatları kalın sıradan ünlülü kelimelerle bitişik yazıldığında uyuma girerek “ içun, çun, ıla “ şeklini almışlardır.

أَوْصَافِلَه	evşāf-ıla	(6)	جَنَكِلَه	cenk-ile	(743)
عَزَّيْمِچُون	‘izzetim-çün	(31)	زِنَاسِيچُون	zināsı-çun	(785)
أَوْلِكِم	ol-kim	(505)	اِسْقَاطِيچُون	ısqāt-ıçun	(1967)

2.5.2. Soru Ekinin Bitişik Yazılması

Metinde “mı/mi“ soru eki bazen kendinden önce gelen kelimelere bitişik yazılmıştır.

أَوْلَمِي	ola mı	(89)	مَخْلُوقَمِي	maḫluḳ mı	(1468)
أَوْلُمُشَمِي	olmuş mı	(519)	اِتْدِكَمِي	itdiñ mi	(1676)
بُولْسُونَمِي	bulsun mı	(919)	مُمْكِنَمِي	mümkin mi	(1799)

2.5. 3. Bazı Kelimelerin Bitişik Yazılması

Metinde bazı kelimelerin bitişik yazıldığı tespit edilmiştir. Bu kelimeler şunlardır:

اُولَدَم	ol dem	(1019)	اُولَدُوْغَدِي	ol doğdı	(1155)
اُوْجِيُوْز	üç yüz	(1023)	اِمَامَانِك	imām anıñ	(1278)

3. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

Bir dilin seslerini; oluşmaları, boğumlama özellikleri, kelimelerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları çeşitli değişimler açısından inceleyen dil bilgisi dalına ses bilgisi denir.² Tahsin Banguoğlu ses olaylarını “oturuşma” olarak adlandırarak “*Anlam ile ilgili olmaksızın mihanikî (düşünmeden) olarak kelimenin kökünde veya eklemeler sırasında bazı seslerin düşmesi, yeniden türemesi ya da yer değiştirmesi gibi olaylara oturuşma diyoruz.*”³ şeklinde ifade eder.

İncelemiş olduğumuz metin Klasik Osmanlı Türkçesi özelliklerini taşımaktadır. Metinde birçok kelime klasik imlasının yanında halk arasında yaygın kullanılan şekliyle de verilmiştir. Kelimeler genellikle halk arasındaki telaffuza göre harekelenmiştir. Gerek Türkçe kelimelerde gerekse yabancı kelimelerde mahallî söyleyişler dikkat çekmektedir. Bu bölümde eserde yer alan ses olaylarına değinilecektir.

3.1. Ses Düşmesi

Bazı sözcüklerde çekimlenirken veya türetilirken ünlü veya ünsüz seslerden birinin düşmesi olayına ses düşmesi denir.

² Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay. , Ankara, 2010, s. 183.

³ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay. , Ankara, 2004, s. 58.

3.1.1. Ünlü Düşmesi

Sözcüklere çekim ve yapım eklerinin getirilmesi veya birleşik sözcüklerin yapımı sırasında bir ünlünün düşmesine ünlü düşmesi denir.

İncelenen eserde ünlü düşmesi genellikle iç seste görülmektedir. İç seste ünlü düşmesi Türkçenin hemen her döneminde görülmektedir. Bu durumun başlıca sebebi Türkçede orta hece ünlüsünün vurgusuz olmasıdır.⁴ İncelenen metinde bu ses olayının örnekleri şunlardır:

boynına	(< boyun+ı+na)	(68)
beslemek	(< besi+le-mek)	(368)
oğlum	(< oğul+um)	(977)
karnın	(< karın+ın)	(1165)
ayrılıp	(< ayrıl-up)	(1470)
üfrile	(< üf+ür-il-e)	(1593)
yumuşak	(< yumuşak)	(1683)
alnına	(< alın+ı+na)	(1863)
ağzımı	(< ağız+ım+ı)	(1952)

Metinde bazı edatların kendisinden önce gelen kelimeyle bittiği ve bunun sonucunda edatın ilk hecesindeki ünlünün düştüğü görülür. Metinde bu durumu ifade eden bazı örnekler şunlardır:

üzre	(< üzere)	(263)
bunuñla	(< bunuñ-ıla)	(402)
anıñla	(< anıñ-ıla)	(473)
meyyitle	(< meyyit-ile)	(692)
anıñ-çun	(< anıñ-ıçun)	(1541)
ıibretle	(< ıibret-ile)	(1591)

⁴ Kemal Yavuz, *Mu'înî'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si-Mesnevî Tercüme ve Şerhi Gramer ve Sözlük I*, SÜ Mevlâna ve Uygulama Merkezi Yay., Konya, 2007, s. 81.

Ayrıca i- fiilinin de kendisinden önce gelen kelimeye bitişik yazıldığında düştüğü görülür. Metinde bu durumu ifade eden bazı örnekler şunlardır:

gelürse	(< gelür ise)	(509)
yağmazsa	(< yağmaz -ısa)	(521)
virmezse	(< virmez-ise)	(722)
olurdu	(< olur-ıdı)	(1137)
yağmazdı	(< yağmaz-ıdı)	(1145)
olmuşdı	(< olmuş-ıdı)	(1162)

3.1.2. Ünsüz Düşmesi

Sözcüğü oluşturan ünsüzlerden birinin düşmesine ünsüz düşmesi denir.⁵ Ünsüz düşmesi kelime başında, kaynaşma şeklinde kelime içinde ya da kelime sonunda görülebilir.⁶ Metinde ünsüz düşmesinin görüldüğü örnekler şunlardır:

kapu	(< kapıg) :	kapudan	(105)
getür-	(< keltür-)	: getürdi	(200)
diri	(< tirig)	: diridür	(343)
şamu	(< şamuğ)	: şamu	(485)
ol-	(< bol-)	: olmadı	(1047)
gerek	(< kergek)	: gerekdir	(1064)
incü	(< yinçü)	: incü	(1110)
otur-	(< oltur-)	: oturmuş	(1728)

3.1.3. Hece Düşmesi

Kelime içinde ekleme ve birleşme sırasında yan yana gelen ve birbirine benzeyen hecelerden birinin düşmesi olayıdır.⁷ İncelenen metinde hece düşmesi olayı en çok “durur” yüklem ekinde görülmektedir. Metinde “-durur ” yardımcı fiili hem bu şekliyle hem de benzer hecesini yitirmiş olan “-dur/-dür” şekliyle kullanılmıştır. Bu ses olayının bazı örnekleri şunlardır:

⁵ Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay. , Ankara, 2010, s. 270.

⁶ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay. , Ankara, 2010, s. 231.

⁷ Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay. , Ankara, 2010, s. s. 273.

diridür	(< diri-durur)	(324)
çoğdur	(< çok-durur)	(462)
yoğdur	(< yoğ-durur)	(509)
kimseden	(< kim+er-se)	(716)
ğuldur	(< ğul-durur)	(718)
lāzımdur	(< lāzımdur)	(1357)
şovuğdur	(< şovuğ-durur)	(1682)
nürdur	(< nür-durur)	(1713)

3.1.4. Karşılaşan İki Ünsüzden Birinin Düşmesi (Tekleşme)

Dilimize Arapça, Farsça gibi yabancı dillerden geçmiş bazı sözcüklerin iç seslerindeki çift ünsüzlerin tekleşmesi olayıdır.⁸ Dilimize giren bu sözcükler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında düşen ünsüzün tekrar ortaya çıktığı görülmektedir. Metinde bu ses olayının bazı örnekleri şunlardır:

şeksiz	(< şekk+siz)	(54)
tıbdan	(< tıbb+dan)	(222)
şer	(< şerr)	(269)
Ĥağ	(< Ĥağğ)	(367)
ğāş	(< ģāşş)	(463)
ğac	(< ģacc)	(655)
Ĥağ'dan	(< Ĥağğ+dan)	(828)

3.2. Ses Türemesi

Sesler kelime içinde yan yana geldiklerinde bazen doğrudan doğruya birleşemez ve aralarına birleşmeyi sağlayacak başka bir ses alırlar. Bu ses olayına ses türemesi denir.⁹ Bu ses olayında ses kelimenin önünde, ortasında ya da sonunda türeyebilmektedir.

⁸ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay. , Ankara, 2010, s. 210.

⁹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 51.

3.2.1. Ünlü Türemesi

Kelimenin aslında olmayan bir ünlünün türemesi olayına ses türemesi denir. Bu ses olayına çift doruklu hece neden olur. İncelenen metinde alıntı kelimeleri Türkçenin hece yapısına uydurmak için ya da vezin gereği ünlü türetmeleri yapılmıştır. Bu ses olayının bazı örnekleri şunlardır:

āşikārā	(< āškārā)	(434)
hükümden	(< hük+m+den)	(548)
küfür	(< küfr)	(617)
kizib	(< kizb)	(755)
cisim	(< cism)	(997)
nerdübān	(< nerd-bān)	(1169)
bazı	(< ba ^c z)	(1329)
āsümānı	(< āsmān+ı)	(1394)
bedir	(< bedr)	(1404)
pādişāh	(< pād-şāh)	(1630)

3.2.2. Ünsüz Türemesi

Sözcüğün ön, iç veya son sesinde sözcüğün aslında olmayan bir ünsüzün türemesine ünsüz türemesi denir. Metinde bu ses olayının bazı örnekleri şunlardır:

olma-y-a	(340)
bilme-y-en	(356)
di-y-enler	(418)
mevtā-y-a	(939)
ezā-y-ı	(1139)
luḫfu-n-a	(1212)
ba ^c zısı-n-a	(1254)
şu-y-a	(1406)
ķamu-y-ı	(1686)
örfü-n-e	(1989)

3.3. Ses Değişmeleri

Ses değişmeleri seslerin hece, kelime ve cümle içinde kullanım sırasında birbirleriyle kaynaşmaları demektir.¹⁰ Yani değişmelerde genellikle kelimedeki seslerin birbirlerine etki etmeleri söz konusudur.¹¹

3.3.1. Ünlü Değişmesi

Ünlü değişmeleri “benzeşme” ve “aykırılışma” olarak iki kısımda incelenebilir. Ünlüler benzeşerek dilin kurallarına uygun şekilde ünlü uyumunu oluştururlar. Bunun yanında ünlüler bazı durumlarda da aykırılışarak değişirler.¹² Bunun sonucunda ünlü uyumu bozulur. Metinde görülen ünlü değişmeleri şunlardır.

3.3.1.1. i-e Durumu

Eski Türkçe döneminden itibaren bu iki ses arasında belli kelimelerde birinden diğerine geçiş olmuştur.¹³ Bugün e’li olan kelimeler Eski Anadolu Türkçesi döneminde i’li şekildedir.¹⁴ İlk hecede görülen i-e meselesi Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra genellikle i>e yönünde gelişme göstermiştir. Bunun yanında Eski metinlerde her iki şeklin bir arada görüldüğü örnekler de bulunmaktadır.¹⁵ Yani i-e meselesi metinlerde karışık şekildedir.

İncelenen eserde Türkçe kelimelerdeki i-e durumu metin harekeli olduğundan kelimeler nasıl harekelenmişse o şekilde alınmıştır. Metinde bazı kelimelerin her iki şekilde yazılışının olduğu görülmektedir. Metinde i-e durumunu ifade eden örnekler şu şekildedir:

di- (45, 128, 285, 318, 411, 503, 985, 1101, 1394, ...)
dinil- (727, 731, 1136, 1204, 1214, 1224, 1322, ...)

¹⁰ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay. , Ankara, 2004, s. 51.

¹¹ Musa Duman, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, TDK Yay., Ankara, 198, s.174.

¹² M. Volkan Coşkun, *Türkçenin Ses Bilgisi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008. s. 48.

¹³ Duman, *Age.*, s. 174.

¹⁴ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin Sözlük*, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s. 35.

¹⁵ Duman, *Age.* , s. 174-175.

gice	(1418)
giri	(401)
idin-	(67, 626, 744)
iñ	(883, 1760, 1768)
ir-	(527, 1478, 1499, 1560,)
irdir-	(4, 225)
iriş-	(666, 689, 828, 1425)
irken	(671)
it-	(2, 39, 94, 147, 223, 279, 402,512, 703, 1187, 1295...)
vir-	(29, 37, 526, 760, 850, 1255...)
viril-	(850, 875, 1006, 1126, 1441, 1528...)
yil	(1594, 1663)
yir	(1405)

Eserde bazı kelimeler hem e’li hem de i’li olarak iki şekilde yazılmıştır.

Bu kelimeler şunlardır:

didi	(45, 128, 427)	-	deyüp	(501)
yil	(1594, 1663)	-	yeller	(1407)
yir	(1405)	-	yeri (138), yerin (160), yerde (375)	

3.3.1.2. e-i durumu

Metinde ön sesteye veya ilk hecede e ile karşılanan, fakat bugün i ünlüsüyle yazılan kelimeler şunlardır:

eşit-	(601)
geydir-	(794)
gey-	(1583)

Eserde “gey-“ kelimesi hem e’li hem de i’li şekilde yazılmıştır.

giy-	(794, 869, 1373)
------	------------------

3.3.2. Ünsüz Değişmesi

Teşekkül noktaları bakımından birbirine yakın olan ünsüzler arasında meydana gelen ses olayıdır. Metindeki ünsüz değişmeleri şunlardır:

3.3.2.1. Ünsüz Tonlulaşması

Ünsüz tonlulaşması iç seste yer alan bir ünsüzün iki ünlü arasında kalması ya da komşu tonlu seslerden etkilenmesi sonucu meydana gelen ses olayıdır.¹⁶

t- > d-

Eski Türkçe döneminin sonlarından itibaren görülmeye başlayan t->d-değişmesi Eski Anadolu Türkçesi döneminde karışık durumdadır.¹⁷ Bu karışıklıkta gelişmeli şekillerin yazıda gösterilmesi, kalıplaşmış imlanın sürdürülmesi gibi durumlar etkili olmuştur.¹⁸ Eski Türkçedeki bazı t'ler Eski Anadolu Türkçesinde d olmuşken Osmanlıcadan sonra günümüz Türkçesinde tekrar t'ye dönüşmüştür.¹⁹

Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine ait olan bu eserin K nüshasında kelime başında d'li şekiller ağırlıktadır. Ç nüshasında ise genellikle t'li şekiller daha yaygın kullanılmıştır. Her iki nüshada da bazı kelimelerin hem d'li hem de t'li yazımı ile karşılaşmak mümkündür. Bu durumda bazı kelimelerin iki şekilli yazımı olmuştur. Özellikle günümüz Türkçesinde bazı kelimeler tonsuz şekli ile kullanılmasına rağmen eserde bu kelimelerin ısrarlı imlası d'li yani tonlulaşmış şekli kullanıldığı için d'li şekil tercih edilmiştir.

Metinde ön seste tonlulaşma meydana gelen ince sıradan bazı kelimeler şunlardır:

di-	(45)
düz	(88)
dürlü	(91)

¹⁶ Musa Duman, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, TDK Yay., Ankara, 198, s. 86.

¹⁷ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin Sözlük*, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.74.

¹⁸ Duman, *Age.*, s. 102.

¹⁹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 91.

demirci	(110)
değil	(127)
diri	(324)
dile-	(330)
dinle-	(357)
deg-	(1139)
dik-	(1168)
değiş-	(1352)
ditre-	(1390)
dök-	(1710)
döşek	(1728)
dilek	(1788)
diken	(1789)

t- / ı - > d-

Metinde ön seste tonlulaşma meydana gelen kalın sıradan bazı kelimeler şunlardır:

dağı	(10)
duy-	(32)
doğun-	(72)
dad	(108)
dol-	(174)
dad-	(212)
doyur-	(373)
dut -	(619)
doğ-	(640)
doğuz	(1020)
dab-	(1249)
dopdolu	(1354)
dutul-	(1401)
dutun-	(1538)

Metinde kelime başında t sesini tonlulaştırmadan korumuş olan bazı kelimeler şunlardır:

tağın-	(68)
taş	(105)
tamar	(1389)
tuman	(1418)
tağ	(1596)
tırnağ	(1942)

Metinde tonsuz ve tonlulaşmış olarak iki şekilde kullanılan kelimeler şunlardır:

tut-	(82)
dut-	(160)
doğ-	(640)
toğ-	(717)
doğuz	(1020)
dopdolu	(1354)
toludur	(1417)
toğuz	(1558)

k- > g-

Eski Türkçede kelime başında yer alan k'ler "kendü, kim, kimisi" gibi bazı kelimeler hariç Batı Türkçesinde -g olmuştur.²⁰ Hece ve kelime sonundaki k'ler ise Batı Türkçesinde ve genellikle Osmanlı sahasında değişmemiştir.²¹ Metinde ön seste k- > g- değişmesi görülen bazı kelimeler şunlardır:

geç-	(34)
gün	(119)

²⁰ Sezer Özyaşar ŞAKAR, *Birgivi Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, s. 176.

²¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 89.

gir-	(120)
gerek	(128)
gel-	(159)
getür-	(200)
güzel	(275)
gönder-	(309)
gök	(375)
giri	(401)
güç	(406)
git-	(425)
gör-	(444)
göz	(499)
giy-	(794)
gömlek	(869)
güneş	(1121)
gölge	(1135)
gice	(1418)
göm-	(1432)
gümiş	(1706)
gönül	(1743)

Metinde ince sıradan olan bazı kelimelerde kelime başındaki k tonlulaşmayıp korunmuştur. Bu kelimeler şunlardır:

kimse	(72)
kendi	(80)
kendüziñ	(81)
kimi	(126)
kişi	(128)
kez	(628)
kes-	(792)
kemik	(984)

kesil- (1001)
keskin (1660)

Metinde tonsuz ünsüz ile biten bazı kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ünsüz tonlulaşması meydana gelmiştir. Bu durumu ifade eden bazı örnekler şunlardır:

iplik+e > iplige (68)
kabağ+a > kabağa (89)
tabağ+a > tabağa (89)
boncuğ+a > boncuğa (94)
çok+ı > çoğı (121)
kulağ+ında > kulağında (134)
dikmek+i > dikmegi (421)
gök+ine > gögine (474)
itmek+e > itmege (651)
bulmağ+ıla > bulmağ-ıla (834)
görmek+e > görmege (923)
ayağ+ı > ayağı (935)
gördük+üñ > gördüğüñ (1177)
olmağ+ı > olmağı (1376)

3.3.2.2. Ünsüz Sızıcılaşması

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli nedenlere bağlı olarak sızıcı ünsüzlere dönüşmesi olayına ünsüz sızıcılaşması olayı denir.²² Metinde ünsüz sızıcılaşması durumunu ifade eden örnekler şunlardır:

b- > v-, -b > -v

Eski Türkçede bazı isim ve fiillerde yer alan b'ler Batı Türkçesinde v' ye dönüşmüştür.²³ Metinde bu durumu ifade eden örnekler şunlardır:

²² Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2010, s. 193.

²³ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 84.

vir-	(< ber-)	(109)
var-	(< bar-)	(310)
sev-	(< seb-)	(819)
ev	(< eb)	(989)
var	(< bar)	(1264)

-ğ- > -ğ-, -g- > -ğ-

Osmanlı Türkçesinde iç seste geçen -ğ-, -g- sesleri sızıcılaşarak standart Türkiye Türkçesinde yerini -ğ- sesine bırakmıştır.²⁴ Metinde bu durumu ifade eden bazı örnekler şunlardır:

degil	(128)
oğul	(159)
bağla-	(187)
ağız	(228)
yağ	(495)
bağışla-	(707)
buğday	(886)
doğ-	(1001)
deg-	(1139)
değiş-	(1352)
öğren-	(1420)
bāğ	(1475)
taş	(1596)
boğaz	(1621)
ciger	(1625)
ağla-	(1637)
yağmur	(1655)
şag	(1656)
çağla-	(1689)
ağırlık	(1715)

²⁴ Kâzım Köktekin, *Eski Anadolu Türkçesi*, Fenomen Yay., Erzurum, 2008, s. 74.

ķ- >ħ-, -ķ- > -ħ-

Standart Türkiye Türkçesine geçişte karşılaşılan bir sızıcılaşma olayıdır. Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

ħatun (< ķatun) (156)

aħşam (< akşam) (863)

3.4. Hece Kaynaşması

Bir kelimedede yan yana olan iki ya da daha çok hecedeki seslerin veya yan yana bulunan iki kelimededen birincinin son sesi ile ikincinin ön sesinin birleşip kaynaşması olayına hece kaynaşması denir.²⁵ Metindeki hece kaynaşmalarının bazılarının vezin gereği yapıldığı anlaşılıyor. Bu kaynaşmalar geçici tipte kaynaşmalardır. Bazı kelimelerde ise kalıcı tipte kaynaşma olmuştur. Bu durumu ifade eden örnekler şunlardır:

n'ol (< ne+ol-) (222)

şol (< şu+ol) (647)

n'it- (< ne it-) (1275)

k'oldı (< ki oldı) (1319)

şimdi (< şu+imdi) (1607)

3.5. Uyumlar

Yalın veya ek almış Türkçe kelimelerde kelimeyi oluşturan ünlü veya ünsüz seslerin birbirlerini çeşitli yönlerden kurallı biçimde etkileyerek benzeşmelerine uyum denir.²⁶ Türkçede kelime köklerinde veya kelime kökleri ile ekler arasında bazı uyumlar vardır. Bu uyumlar Türkçe kelimelerde ancak muayyen kelimelerin bir arada olmasını gerektirir. Böylece Türkçe kelimelerde birçok ses çeşitli yönlerden kendisine yakın seslerle bir arada bulunur. Bu uyumların temeli benzeşme olayıdır.²⁷

²⁵Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2010, s. 116.

²⁶Korkmaz, *Age.*, s. 219-220.

²⁷Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 69-70.

3.5.1. Ünlü Uyumu

Bir kelimedeki ünlülerin çeşitli yönlerden birbirine uyması olayına ünlü uyumu denir.

3.5.1.1. Dil Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)

Türkçe bir kelimedeki ilk hece kalın bir ünlü ile başlıyorsa onu takip eden hece veya hecelerin de ünlüleri kalın, ilk hece ince ünlü ile başlıyorsa ondan sonra gelen hecelerin ünlülerinin de ince ünlü olması gerekmektedir. Türkçe bir kelimedeki hem kalın hem de ince ünlü bir arada bulunamaz.

Dil uyumu Türkçenin en eski dönemlerinden bugüne kadar var olan bir özelliktir.²⁸ Dil uyumu, metinde çok yaygındır. Bu durumu ifade eden bazı örnekler şunlardır:

dirile	(605)
getürdi	(1003)
oğludur	(1024)
şular	(1149)
gökde	(1172)
toğuzdur	(1196)
eyleyenler	(1206)
şamuya	(1289)
katmasun	(1305)
belüre	(1481)
şoñrağı	(1785)
dilekler	(1788)

Metinde ek fiilin zarf-fiil şekli olan “iken” ve “-ken” ile “+ki” aitlik eki kalınlık-incecik uyumunu bozmuştur. Bu durumu ifade eden örnekler şunlardır:

²⁸ Hayati Develi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Dil Uyumları*, TDK Yay., Ankara, 1995, s. 48.

olurken	(788)
olmuşken	(800)
şoñrakinden	(883)
kılmış-iken	(1496)
doğarken	(1522)
bulmuş-iken	(1662)

3.5.1.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)

Dudak uyumu bir kelimedeki ünlülerin düzlük-yuvarlaklık yönünden birbirine uyumlu olmasıdır. Bu ses olayı, Türkçe bir kelimedede düz ünlülerden (a, e, ı, i) sonra düz ünlülerin, yuvarlak ünlülerden (o, ö, u, ü) sonra ya düz-geniş ünlülerin (a, e) ya da dar-yuvarlak ünlülerin (u, ü) gelmesi kuralına dayanır. Dudak uyumu Türkçenin her devrinde kelime bünyesine kuvvetle hakim değildir. Bu uyum Batı Türkçesinin son devirlerinde tam olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Bugünkü Türkiye Türkçesinde ise kuvvetli şekilde kendisini hissettirmektedir.²⁹ İncelenen metinde dudak uyumu tam olarak kendisini hissettirmemiştir.

3.5.1.2.1. Yuvarlaklaşma

Bu ses olayında, bir kelimedede düz ünlülü ilk heceden sonra gelen dudak ünsüzlerinin ünlüleri kendisine benzetmesi (b, p, v, f, m), Eski Türkçedeki kelime sonundaki “-ğ, -g” lerin Batı Türkçesinde düşmesi³⁰ gibi durumlar etkili olmuştur. Bu nedenler ise dudak uyumunu bozmuştur. Metinde yuvarlaklaşma hem kelimelerde hem de eklerde görülmektedir.

²⁹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 72.

³⁰ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin Sözlük*, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s. 46.

3.5.1.2.1.1. Kelimelerde Yuvarlaklaşma

3.5.1.2.1.1.1. Türkçe Kelimelerde Yuvarlaklaşma

İncelenen metinde yuvarlaklaşma gösteren Türkçe kelimeler şunlardır:

artur-	(54)
incü	(68)
kapusunda	(78)
altun	(89)
yapudan	(105)
karşu	(138)
getür-	(225)
bilün-	(549)
kendüye	(790)
artuğ	(1208)
belür-	(1321)
çığur-	(1442)

3.5.1.2.1.2. Eklerde Yuvarlaklaşma

Metinde bazı eklerde yuvarlaklaşma olduğu görülmektedir ancak bu eklerden bazılarının (-dur/-dür, +dur/+dür, -sun/-sün, ...) metinde düz şekilleri de mevcuttur.

3.5.1.2.1.2.1. Yapım Eklerinde Yuvarlaklaşma

Ekler	Fonksiyonu	Örnekler
-ur/-ür	faktitif eki	artur- (57) belür- (1827)
-dur/-dür	faktitif eki	itdür (177) irdür-(940) giydür- (1705)

-uğ	fiilden isim yapım eki	artuğ (1208)
-(ü)n	fiilden fiil yapım eki (dönüştürme eki)	bilün- (549)
-(y)up/- (y)üp	zarf-fiil eki	alup (104) deyüp (501) dalup (516) alup (605) çalışup (609) yeyüp (1583)
-dük	sıfat-fiil eki	gördüğü (946)

3.5.1.2.1.2.2. Çekim Eklerinde Yuvarlaklaşma

Ekler	Fonksiyonu	Örnekler
+dur/+dür	bildirme geniş zaman eki	velīdür (54) gerekdür (128) degildir (258) kullarıdur (920) şerī'atdur (1342)
-sun/-sün	emir 3. tkl. şhs. eki	görmesün (136) olmasun (164) gelsün (179) bilsün (413) geçsün (883)
-(ü)ñ	emir 2. çkl. şhs. eki	idüñ (1276)
-sunlar/-sünler	emir 3. çkl. şhs. eki	çalışsunlar (63) idsünler (146) kılsunlar (701)

-ur/-ür	geniş zaman eki	eglenür (70)
		şanursın (81)
		bilür (213)
		virür (610)
		söyleşür (1311)
-du/-dü	görülen geçmiş zaman eki	itdüm (65)
		olmaduñ (774)
		irdüm (1175)
		virdüñ (1184)
		indüm (1188)

3.5.1.2.2. Düzleşme

Sözcüklerdeki yuvarlak ünlülerin çeşitli etkenlere bağlı ses değişmesiyle düz ünlülere dönüşmesi olayına düzleşme denir. İncelenen eserde düzleşme yuvarlaklaşmaya göre daha baskındır. Bazı kelimelerde ve eklerde düzleşme olduğu görülmektedir.

3.5.1.2.2.1. Kelimelerde Düzleşme

3.5.1.2.2.1.1. Türkçe Kelimelerde Düzleşme

İncelenen metinde düzleşme örneği gösteren bazı Türkçe kelimeler şunlardır:

dökil-	(69)
ķurı	(89)
giridür	(401)
ķüri-	(593)
ķurtıl-	(617)
ķavış-	(1168)
görin-	(1329)
süril-	(1617)

göriI- (1643)

gümişden (1706)

3.5.1.2.2.2. Eklerde Düzleşme

Metinde düzleşme daha çok eklerde görölmektedir.

3.5.1.2.2.2.1.Yapım Eklerinde Düzleşme

Ekler	Fonksiyonu	Örnekler
+cı	isimden isim yapım eki	kıuyumcı (110)
+ncı/+nci	isimden isim yapım eki	üçünci (534) dördünci (535) dokuzuncı (1700)
+lık	isimden isim yapım eki	şusuzluğıdan (72)
+sız	isimden isim yapım eki	şusuzluğıdan (72)
-(i)l/-(i)l	fiilden fiil yapım eki	dökil- (69) kıurıl- (1616) süril- (1616) göriI- (1643)
-(i)n	fiilden fiil yapım eki	göriIn- (191)
-dıķ	sıfat-fiil eki	oldığı (880)
-miş	sıfat-fiil eki	çürümiş tenleri (593)

3.5.1.2. 2. 2. 2. Çekim Eklerinde Düzleşme

Ekler	Fonksiyonu	Örnekler
+(y)ı	yükleme hâli eki	tucı (92) bunı (156)

		yoğı (344)
		burunı (528)
		kendüyi (798)
+ı/+i	3. tkl. iyelik eki	boynına (68)
		vücüdü (282)
		gözine (435)
		yüzine (977)
+sı/+si	3. tkl. iyelik eki	şamusu (66)
		dördüncisi (301)
mı/mi	soru eki	bulsun mı (919)
		mağluk mı (1468)
-dı/-di	görülen geçmiş zaman 3. tkl. şhs. eki	oğutdı (32)
		göründi (130)
		bitürdi (373)
		getürdi (1003)
-dılar/-diler	görülen geçmiş zaman 3. çkl. şhs. eki	oldılar (9)
		düşdiler (712)
		buldılar (1255)
-mış/-miş	öğrenilen geçmiş zaman eki	buyurmışdur (653)
		görülmiştir (694)
		olmuş (849)
-sın/-sin	fiil çekiminde 2. tkl. şhs. eki	şanursın (81)
		bulursın (87)
		gelürsün (1163)
-sın/-sin	emir kipi 3. tkl. şhs. eki	doldursın (143)
		getürsün (225)

-dır	bildirme geniş zaman	toğuzdır (1196)
	3. tkl. şhs .eki	odır (1298)

3.5.2. Ünsüz Uyumu

Kelimelerin eklerle genişletilmesi sırasında ya da yan yana gelen hecelerde tonlu ünsüzlerden ve ünlülerden sonra tonlu, tonsuz ünsüzlerden sonra genellikle tonsuz ünsüzlerin gelmesine ünsüz uyumu denir.³¹ Ünsüz uyumu konuşma dili ile ilgilidir. Metinde ünsüz uyumunun bazı örnekleri şunlardır:

buldum	(35)
yapudan	(105)
‘acizdendir	(315)
geldi	(997)
indüm	(1188)
mekānda	(1269)

Metinde dal (ﺩ) ile yazılan bazı ekler ile “+ca” isimden isim yapım eki ünsüz uyumunu bozmuştur. Bu durumu ifade eden örnekler şunlardır:

Ekler	Fonksiyonu	Örnekler
+ca	isimden isim yapım eki	hoşca(319)
-dı/-di	görülen geçmiş zaman eki	oğutdı (32)
		itdüm (65)
		yaratdım (414)
		düşdiler (712)
		yutdı (739)
		görüştüm (1178)
		itdiñ (1676)

³¹ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2010, s. 232.

-dıkda/-dikde	zarf-fiil eki	itdikde (276) şançdıkdı (420) irişdikde (688) gitdikde (1470)
-dik	sıfat-fiil eki	itdigi (1755)
-t	faktitif eki	dirilde (1613)
-dır/-dir	faktitif eki	itdir (665) açdırdı (1171)
+da /+de	bulunma hâl eki	altda (375) gökde (1172) başda (1347)
+dan/+den	ayrılma hâl eki	olmağdan (1440) şerī'atdan (1550) gümişden (1706) eşrâtdan (1822)
+dir, +dur/+dür, +durur	bildirme eki	şarṭ-durur (611) virmemekdir (760) yemekdir (765) güç- durur (965) üçdür (1059)
+dur	ihtimal-kuvvetlendirme eki	buyurmuşdur (312) kılmamışdır (717) karışmışdur (741)

4. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

4.1. Kelime Yapım

4.1.1. Yapım Ekleri

Yapım ekleri, kelime kök veya gövdesine gelerek kelimenin yeni anlamlar kazanmasını sağlayan eklerdir. Bu bölümde verilen ekler metinde görülen eklerdir. Metinde olmayan eklere yer verilmemiştir.

4.1.1.1. İsimden isim yapan ekler

+an

Bu ek esasında birleşik bir ek olmalıdır. Ekin isimden fiil yapan “-a/-e ” eki ile, fiilden isim yapan “-n” ekinin birleşmesiyle ortaya çıkmış olması kuvvetle muhtemeldir.³² Türkçede eskiden beri bulunan bu yapım eki hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Günümüzde işlek olmayan bir ektir. Bu yapım eki metinde bir kelimedede görülmektedir.

oğlan (< oğul+an) (903)

+eş

Metinde sadece “güneş ” kelimesinde görülmektedir.

güneş (gün+eş) (1121)

+ca/+ce, +çe

Bu ek Eski Türkçede yalnız ç’li şekilde kullanılmıştır. Daha sonra Batı Türkçesinde de bir süre ç’ li şekli kullanılmış, c’li şekli Eski Anadolu Türkçesinde ortaya çıkmıştır.³³ Önceleri eşitlik, benzerlik, karşılaştırma gibi görevlerde bulunan bir ektir. Daha sonra bir ad çekimi olan +ca eki kalıplaşma yoluyla işlev değiştirerek zamanla bir yapım ekine dönüşmüştür. Yapım eki olarak sıfat, zarf

³² Necmettin Hacıeminoğlu, *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK Yay. , Ankara, 2008, s.14.

³³ Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ. Yay. , Ankara, 2005, s. 370.

ve isimler türetmekte kullanılır.³⁴ Metinde Şu kelimelere gelerek sıfat, zarf ve isim türetmiŐtir:

hoşca	(hoş+ca)	(319)
Őelce	(Şel+ce)	(1415)
nice	(ne+ce)	(1909)
aŐŐe	(aş+Çe)	(1983)

+cı/+ci

Bu ek genellikle meslek isimleri yapar. Metinde döz Şekillidir ve Şu kelimelerde görölmektedir:

demirci	(demir+ci)	(110)
Őuyumcı	(Őuyum+cı)	(110)

+ge

TürkÇede işlek olmayan bir ektir. Metinde bir kelimedede görölmektedir.

özge	(öz+ge)	(178)
------	---------	-------

+lı/+li, +lu/+lü

İsimden sıfat yapan bir ektir. Metinde bu ek hem döz hem de yuvarlak vokallidir. Ekin yuvarlak Şekli olan “+lu/+lü” Eski TürkÇedeki Şekli olan “+lıŐ/+liŐ” ekindeki -Ő ve -g’nin dözmesinden ileri gelmektedir.³⁵ Metinde Şu kelimelerde görölmektedir:

dörlü	(dör+lü)	(89)
nedeñlü	(nedeñ+lü)	(113)
belli	(bel+li)	(259)
dertlileriñ	(dert+li+leriñ)	(1106)
kilitli	(kilit+li)	(1171)
Őatlıdur	(Őat+lı+dur)	(1682)

³⁴ Zeynep Korkmaz, *Türkiye TürkÇesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 36.

³⁵ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye TürkÇesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin Sözlük*, AkŐaŐ Yay. , Ankara, 2005, s. 95.

+lık/+lik

Türkçenin bütün dönemlerinde işlek olarak kullanılan bir ektir. Eski Türkçede ekin ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olup bugünkü gibi dört şekli vardı. Eski Anadolu Türkçesinde ise ek ünlü uyumu dışında kalmış ve bu dönemde ekin yalnız düz şekilleri kullanılmıştır. Bu durum Osmanlı Türkçesinin başlarında da bir süre devam etmiş ve bu dönemin ortalarında ek tekrar ünlü uyumuna dâhil olmuştur.³⁶ Bu yapım eki yer, alet, topluluk, meslek, rütbe gibi adlar türetir. Metinde düz şekillidir ve şu kelimelerde görülmektedir:

iplige	(ip+lik+e)	(68)
varlığın	(< var+lık+ın)	(642)
ağırlık	(ağır+lık)	(1415)
şusuzluk	(şu+sız+lık)	(1687)
aylık	(ay+lık)	(1964)

+(i)nci, +(u)ncı/+(ü)nci

Türkçenin işlek eklerinden biridir. Asıl sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapar. Bu ek Eski Türkçede “+nç” iken Batı Türkçesinde ekin sonuna bir “i” eklenmiş ve ek Batı Türkçesine “+nçi” şeklinde geçmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin başlarında ek “+nçi” şeklinde kullanılmıştır. Dönemin sonlarında ç'nin iki tonlu arasında kalıp tonlulaşmasıyla ek “+nci” şekline geçmiştir. Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi döneminde ekin c'li şekli kullanılmamıştır. Ekin sonundaki “i” ise Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde uzun süre korunmuş ve ünlü uyumu dışında kalmıştır. Bu ses Osmanlı Türkçesinin sonlarında ünlü uyumuna dâhil olmuştur.³⁷ Metinde düz şekillidir ve şu kelimelerde görülmektedir:

altıncı	(altı+ncı)	(307)
ikinci	(iki+nci)	(327)
üçüncü	(üç+ünci)	(331)
yedincidür	(yedi+nci+dür)	(339)

³⁶ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 155.

³⁷ Ergin, *Age.*, s. 168.

beşinci	(beş+inci)	(1174)
birinci	(bir+inci)	(1172)
sekizinci	(sekiz+inci)	(1699)
toğuzuncı	(toğuz+uncı)	(1700)

+ra/+re

İsimden zarf yapan, çok işlek olmayan bir ektir. Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

içre	(iç+re)	(46)
şoñra	(şoñ+ra)	(973)

+rek

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek çokluk, fazlalık belirten karşılaştırma ekidir. Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde sıkça kullanılmıştır. Batı Türkçesinde sonradan kullanılışı gittikçe azalmıştır.³⁸ Metinde bir kelimedede görülmektedir:

tizrek	(tiz+rek)	(1663)
--------	-----------	--------

+sız/+siz

Türkçenin her devresinde görülen bu ek olumlu sıfat yapan “+lı/+li, +lık/+lik” eklerinin olumsuz şeklidir. İsimlerden hem sıfat hem de isim olarak kullanılan vasıf isimleri yapar. Eski Türkçede ekin ünlü uyumuna bağlı dört şekli (+sız/+siz, +suz/+süz) vardı. Eski Anadolu Türkçesinde ise ek yalnız yuvarlak ünlülü kullanılmış (+suz/+süz), Osmanlı Türkçesinde ise ekin düz şekilleri tekrar ortaya çıkmıştır ve ek ünlü uyumuna dâhil olmuştur. Metinde şu kelimelerde görülmektedir.

şeksiz	(şek+siz)	(54)
nihāyetsiz	(nihāyet+siz)	(234)
mü'essirsiz	(mü'essir+siz)	(284)

³⁸ Ergin, *Age.*, s. 172.

delİlsizdir	(delİl+siz+dir)	(1355)
maħalsiz	(maħal+siz)	(1457)
muħalledsiz	(mualled+siz)	(1750)

+(ü)z

Bu ek sayılarda kullanılır ve yakınlık, eşitlik ifade eden topluluk sayı isimleri yapar. İşlek bir ek değildir. Metinde bir kelimedede görülmektedir:

üçüzdür (üç+üz+dür) (594)

4.1.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

+e-

Çok işlek bir ek değildir. İsimlerden yapma bildiren geçişli fiil veya olma bildiren geçişsiz fiiller yapar.³⁹ Metinde bir kelimedede görülmektedir:

dilerse (dil+e-r+se) (370)

+da-, +te-

Bazı tek heceli isim dışında ses taklidi kelimelerden fiil yapmakta kullanılan bir ektir. Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

ister (< iz+de-r) (224)

aldanma (al+da-n-ma) (1362)

+et- (< +e-t-)

İsimden fiil yapan “+a-/+e-“ ekiyle fiilden ettirgen fiiller yapan “-t-“ ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir yapım ekidir.⁴⁰ Metinde bir kelimedede görülmektedir.

gözetsün (göz+et-sün) (858)

³⁹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 112.

⁴⁰ Korkmaz, *Age.*, s. 113.

+(i)k-

Olma ifade eden fiiller yapar. İşlek olmayan bir ektir. Metinde bir kelime görülmektedir.

birikmez (bir+ik-mez) (1908)

+kür-

Ses taklidi kelimelerden fiil yapan ektir. Metinde bir kelime geçmektedir.

tükürse (tü+kür-se) (1716)

+la-/+le-

Türkçenin en işlek isimden fiil yapma eklerindedir. Pek çok ismin sonuna gelerek ismin ifade ettiği nesne veya vasfı diğer bir nesneye atfeden geçişli fiiller ve olma bildiren geçişsiz fiiller yapar.⁴¹ Metinde en çok kullanılan yapım eklerinden biridir. Şu kelimelerde görülmektedir:

añlardım	(añ+la-r-dım)	(32)
g̃izlerseñ	(g̃iz+le-r-señ)	(112)
bağlarsa	(bağ+la-r-sa)	(187)
başlasun	(baş+la-sun)	(225)
beslemek	(< besi+le-mek)	(368)
söylemekdür	(söz+le-mek+dür)	(756)
çağlar	(çağ+la-r)	(1689)
işlemişdür	(iş+le-miş-dür)	(1698)

⁴¹ Hanifi Vural-Tuncay Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yay., İstanbul, 2011, s. 181.

+lan-/+len- (< +la-n-/ +le-n-)

Bu yapım eki “+la/+le” ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazılarında “-n-“ dönüşlülük ekiyle genişletilerek “+lan/+len” şeklini almış ve bir birleşik ek oluşturmuştur.⁴² Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

şifatlanmaz (şifat+lan-ma-z) (369)

zevkleşmesi (zevkleş+le-n-me+si) (748)

+(ü)r-

Türkçenin işlek olmayan eklerindedir. Olma ifade eden fiiller yapar. Bunun yanında bazı ses taklidi kelimelere gelerek onları fiil hâline getirir. Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

belüre (< belgü+r-e) (1481)

üfrile (< üf+ür-il-e) (1593)

+ter-

İşlek bir ek değildir. Metinde bir kelimedede görülmektedir.

gösterir (< göz+ter-ir) (126)

4.1.1.3. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-ar-/er-

Geçişsiz bazı fiillerden geçişli fiiller türeten bir faktitif ekidir. Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

koparmak (kop-ar+mak) (757)

çıkardı (çık-ar-dı) (1547)

gidermek (< git-er+mek) (1943)

⁴² Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 119.

-der-

Geçişli fiiller yapan bir yapım ekidir. Metinde bir kelimedede görülmektedir.

gönderdi (gön-der-di) (1165)

-dır/-dir-, -dur/-dür-

En işlek faktitif eklerinden biridir. Oldurma ve yaptırma ifade eden fiiller yapar. Bu ekin Eski Türkçede “-tur/-tür-, -dur/-dür-“ olarak yalnız yuvarlak şekilleri vardı. Eski Anadolu Türkçesinde ise ekin yalnız yuvarlak ve d’li şekli kullanılmıştır. Bu d’li ve yuvarlak şekiller Eski Anadolu Türkçesinden sonra da devam etmiş ancak son zamanlarda ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlanmıştır.⁴³ Ek, metinde ünsüz uyumuna girmemiştir. Bu ekin kullanıldığı bazı örnekler şunlardır:

irdirdi	(ir-dir-di)	(4)
itdirüp	(it-dir-üp)	(1379)
çaldırır	(çal-dır-ır)	(1406)
döndüre	(dön-dür-e)	(1436)
giydirdi	(giy-dir-di)	(1550)
doldurdı	(dol-dur-dı)	(1706)
bindirir	(bin-dir-ir)	(1727)
aldırsunlar	(al-dır-sunlar)	(1941)

-ıl/-il-, -ul-

Türkçede eskiden beri kullanılan en işlek fiilden fiil yapma eklerindedir. Pasiflik ve meçhullük ifade eden fiiller yapar.⁴⁴ Metinde genellikle düz-dar nadiren dar-yuvarlak şekli kullanılmıştır. Şu kelimelerde görülmektedir:

dizilmiş	(diz-il-miş)	(68)
yandırılrsa	(yan-dır-ıl-sa)	(114)
kesilmez	(kes-il-mez)	(1001)

⁴³ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 212-213.

⁴⁴ Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yay. , Ankara, 2005, s. 383.

yırtılsa	(yırt-ıl-sa)	(1375)
atıldı	(at-ıl-dı)	(1401)
dutuldu	(dut-ul-dı)	(1401)
sürile	(sür-il-e)	(1616)
ķurıla	(ķur-ıl-a)	(1616)
şaçılmış	(şaç-ıl-mış)	(1684)

-ma-/ -me-

Olumsuzluk bildiren bu ek Türkçede eskiden beri hiç değişmeden kullanılagelmiştir. Metindeki bu ekin kullanıldığı bazı örnekler şunlardır:

durmañ	(dur-ma-ñ)	(86)
görmemiş	(gör-me-miş)	(122)
şanma	(şan-ma)	(166)
olmadı	(ol-ma-dı)	(744)
virmemiş	(vir-me-miş)	(855)
itmesün	(it-me-sün)	(856)
yağmasun	(yağ-ma-sun)	(1478)
dutmamışdur	(dut-ma-mış-dur)	(1719)

-(ı)n-/-(i)n-, -(u)n-

Türkçede eskiden beri kullanılan, dönüşlülük, pasiflik ve meçhullük ifade eden bir yapım ekidir.⁴⁵ Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

idinsün	(< it-in-sün)	(67)
ķatlansun	(ķatla-n-sun)	(72)
alınmaz	(al-in-maz)	(88)
bulunmaz	(bul-un-maz)	(88)
gerinmek	(ger-in-mek)	(1158)
aldanma	(alda-n-ma)	(1362)
görine	(gör-in-e)	(1634)

⁴⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, Age. , s. 202.

döşenmiş	(döşe-n-miş)	(1731)
oğunsun	(oğu-n-sun)	(1929)

-ır/-ir-, -ur-

Faktitif eklerindendir. Ünsüzle biten geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden ettirgen fiiller yapar. Metinde bu ek hem düz-dar hem de dar-yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Şu kelimelerde görülmektedir:

yitirmişdür	(yit-ir-miş-dür)	(122)
doyurur	(doy-ur-ur)	(373)
duyurdu	(duy-ur-dı)	(627)
doğurdu	(doğ-ur-dı)	(1201)
uçura	(uç-ur-a)	(1594)
degirdikde	(deg-ir-dikde)	(1785)

-(i)ş-/-(i)ş-, -(u)ş-/-(ü)ş-

Türkçede eskiden beri işlek olarak kullanılan işleşlik ekidir. Ortaklaşma ya da bir oluş belirten fiiller yapar. Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

çalışunlar	(çal-ış-sunlar)	(63)
yetişmez	(yet-iş-mez)	(256)
irişdikde	(ir-iş-dikde)	(688)
bulaşsa	(bula-ş-sa)	(1145)
görüştüm	(gör-üş-düm)	(1178)
şoruşdum	(şor-uş-dum)	(1178)
değişmişdür	(deg-iş-miş-dür)	(1352)
söyleşüp	(söyle-ş-üp)	(1982)

-d-, -t-

Faktitif eklerindendir. Türkçede eskiden beri görülen bu ek birçok kullanışta yerini anlatımlarıyla birlikte birleştiği “-dır“ ekine bırakmıştır.⁴⁶

⁴⁶ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay. , Ankara, 2004, s. 291.

Metinde bu ek çoğunlukla tonlulaşmış şekli olan “-d-“ ile karşılanmıştır. Şu kelimelerde görülmektedir:

yaradır	(yara-d-ır)	(329)
diriltmek	(diril-t-mek)	(370)
yürüdür	(yürü-d-ür)	(539)
segirdirmek	(segir-d-dir-mek)	(752)
dirildir	(diril-d-ir)	(1871)
oğutsa	(oğu-t-sa)	(2020)

-y-

İşlek olmayan bir yapım ekidir. Metinde bir kelimeye görülmektedir.

ko-y (ko-y) (1213)

4.1.1.4. Fiilden İsim Yapan Ekler

-ak

Türkiye Türkçesinde yaptığı isimler fiilin gösterdiği hareketi çokça yapanı, olanı, yapılanı, o hareketin yapıldığı yeri, aleti, kısacası fiilin tesirinde kalan çeşitli nesnelere karşılar.⁴⁷ Metinde bir kelimeye görülmektedir.

korak (korak) (1015)

-i, -u/-ü

Eski Türkçedeki -(ı) ğ/-(i)g ekinden gelmektedir. Batı Türkçesine geçerken -ğ, -g fiilden isim yapma ekinin düşmesiyle yuvarlaklaşmıştır.⁴⁸ Genellikle fiillerden oluş ve kılış bildiren isim ve sıfatlar türetir.⁴⁹ Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

yapudan (yap-u+dan) (105)

⁴⁷ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 70.

⁴⁸ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin Sözlük*, Akçağ Yay. , Ankara, 2005, s. 97.

⁴⁹ Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yay. , Ankara, 2005, s. 378.

diridür	(dir-i+dür)	(324)
dopdolu	(dopdol-u)	(1354)
korqusundan	(korq-u+su+n+dan)	(2025)

-(ı)k, -(u)k, -k

Olanı veya yapılanı karşılayan sıfatlar ve isimler yapan bir yapım ekidir.

Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

büyük	(büyü-k)	(82)
uyanık	(uyan-ık)	(1134)
artık	(art-uık)	(1208)
şovukdur	(şovu-k+dur)	(1682)
dilekler	(dile-k+ler)	(1788)

-kin

Metinde bir kelimedede görülmektedir.

keskin	(kes-kin)	(1666)
--------	-----------	--------

-(ı)m, -(ü)m

Başlıca fonksiyonu fiille ilgili bir hâl, durum, iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, yer gibi isimler de yapar.⁵⁰ Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

adıma	(< at-ım+a)	(1378)
ölümünden	(öl-üm+den)	(1747)

-ış/-iş

Yapılan işin tarzını belirten geçici kılış isimleri yapan bir yapım ekidir.

Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

yañlış	(< yañıl-ış)	(1383)
inişdür	(in-iş+dür)	(1660)

⁵⁰ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 188.

-ma/-me

Bütün fiil kök ve gövdelerine gelebilen bir yapım ekidir. Fonksiyonu iş isimleri yapmaktır. Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

bulmaya	(bul-ma+y+a)	(256)
kopması	(kop-ma+sı)	(268)
zevklanması	(zevklan-me+si)	(748)
toğma	(toğ-ma)	(1695)
dökme	(dök-me)	(1711)
çıkması	(çık-ma+sı)	(1861)

-mağ/-mek

Türkçenin eskiden beri işlek olarak kullanılan yapım eklerinden biridir. Bütün fiil kök ve gövdelerine getirilerek fiilden hareket isimleri yapar. Metinde en çok kullanılan yapım eklerindedir. Bu ekin kullanıldığı bazı örnekler şunlardır:

düzmek	(düz-mek)	(88)
bilmek	(bil-mek)	(223)
gelmemek	(gel-me-mek)	(652)
inanmağdur	(inan-mağ+dur)	(797)
dutulmağ	(dut-ul-mağ)	(1402)
bulmamağ	(bul-ma-mağ)	(1581)
kırkmağ	(kırk-mağ)	(1942)
yazmağa	(yaz-mağ+a)	(2014)

-mur

İşlek olmayan eklerden biridir. Metinde bir kelimedede görülmektedir.

yağmur (yağ-mur) (702)

4.2. Kelime Çekimi ve Çeşitleri

4.2.1. İsimler

4.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

4.2.1.1.1 Çokluk Eki

İncelenen metinde çokluk eki olarak “+lar/+ler” kullanılmıştır. Bu ekin kullanımında Eski Türkçeden günümüze gelinceye kadar herhangi bir değişiklik olmamıştır. Metinde çokluk ekinin kullanıldığı örneklerden bazıları şunlardır:

cāhiller	(131)
ķullara	(568)
belālar	(705)
günāhlar	(731)
şular	(1149)
sözlerde	(1822)
mü'minlere	(1893)
ayaķlar	(1901)

4.2.1.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir.⁵¹ Bu ekler, sadece isimlerin sonuna gelir ve isimlere aitlik kavramı verir. Ancak bu ekler, aitlik kavramı verirken aynı zamanda kişi kavramı da verir. Bu bakımdan iyelik eklerine isimlere gelen kişi ekleri de denilebilir.⁵² Metinde geçen iyelik ekleri ve örnekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: +ım/+im, +um/+üm

gözüm	(27)
vālidim	(28)

⁵¹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 259.

⁵² Nurettin Koç, “İyelik Ekleri, Fiilimsiler ve -sa / -se Eki Üzerine“ *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mayıs 2002, C 2002/1, S. 605, s. 430.

vücūdum	(31)
albime	(40)
cānım	(76)
dihānım	(1576)
lisānım	(1576)
begim	(1876)
üstüme	(1929)
ağzımı	(1952)

Teklik 2. Şahıs: +ñ, +(ı)ñ/(i)ñ, +(u)ñ/(ü)ñ

ķuluñ	(263)
gözüñ	(271)
bendeñ	(444)
adıñ	(911)
mālñ	(914)
diliñ	(1873)
emriñ	(1184)
ķalbiñ	(1252)
raķmetiñ	(2004)
murādiñ	(2010)

Teklik 3. Şahıs: +ı/+i, +ü, +sı/+si

cümlesi	(21)
ķamusı	(66)
kelāmı	(106)
libāsı	(145)
murādı	(259)
ehli	(348)
belāsın	(522)
iķtidāsı	(711)
gözü	(1637)
şerri	(1644)

Çokluk 1. Şahıs: Metinde örneği yoktur.

Çokluk 2. Şahıs: +(ı)ñız

Metinde bir kelimeye görülmektedir.

büldānıñızda (1841)

Çokluk 3. Şahıs: +ları/+leri

himmeleri (63)

başları (935)

4.2.1.1.3. Aitlik Eki

Adlardan zamir ve sıfat olarak kullanılan adlar yapan, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik görevleri taşıyan “+ki” ekidir.⁵³ Metinde “+ki” aitlik eki bir kelimeye “+ğı” şeklinde olup dil uyumuna tabî olmuştur. Şu kelimelerde görülmektedir:

şoñrakinden (883)

şoñrağı (1745)

evvelki (1768)

4.2.1.1.4. Hâl Ekleri

Hâl ekleri cümle içindeki adları diğer sözcüklere değişik anlam ilişkileri çerçevesinde bağlayan eklerdir. Türkçede adların sekiz çekim durumu vardır. Bunlar “yalın, ilgi, yükleme, yönelme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta” dır. Ancak kaynakların çoğunda hâl sayısı beş olarak değerlendirilmektedir. Bunlar “yalın, belirtme, yönelme, bulunma, ayrılma” şeklindedir.⁵⁴ Metinde geçen hâl ekleri şunlardır:

⁵³ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay. , Ankara, 2010, s.14.

⁵⁴ Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay. , Ankara, 2010, s. 335.

4.2.1.1.4.1. Yalın Hâl (ø)

İsimin yalın hâli, adın herhangi bir hâl eki almamış hâlidir. Adın iyelik ve çokluk eki almış şekli de yalın hâldir. Metinde yalın hâlde olan bazı kelimeler şunlardır:

ümmet	(16)
buz	(64)
kıyâfet	(88)
melekler	(267)
müneccimler	(797)
gömlük	(868)
edâsı	(912)
oğlum	(977)
sâyesi	(1122)
dünyâ	(1307)

4.2.1.1.4.2. İlgi (Tamlama) Hâli

+iñ/+iñ, +uñ/+üñ, +niñ/+nıñ, +nuñ, +im

Ad görevindeki sözcüğün taşıdığı kavramın, başka bir kavrama bağlanmasını sağlar ve genellikle tamlama kurduğundan “tamlayan hâl eki” de denilir.⁵⁵ Eski Türkçede düz ve yuvarlak ünlülü olarak iki şekilde görülen bu ek Eski Anadolu Türkçesinde sadece yuvarlak ünlülü idi. Ekin ünlüsü Osmanlı Türkçesinde uyuma girmiştir.⁵⁶ Genelde isimle isim arasında bağ kurar. Bunun yanında isimle fiil, zamirle isim, isimle edat ve zamirle edat arasında da bağ kurar. Metinde ek, dudak uyumuna girmiştir. İlgi hâl ekini almış bazı örnekler şunlardır:

mütünüñ birkaçın	(33)
Ĥudāniñ luşfuna	(38)
ĥadıřiñ nāķılı	(51)
ķamunuñ mürşidi	(484)
ĥarfiniñ taĥtında	(485)

⁵⁵ Veciĥe Hatiboğlu, *Türkçenin Ekleri*, TDK Yay. , Ankara, 1981, s. 77.

⁵⁶ Muĥarrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 230.

vāriṣiñ beyninde	(876)
‘ulūmuñ cümlesin	(1423)
şeyāṭiniñ duḥūlı	(1756)
anıñ başında	(1917)
diyāriñ ‘örfüne	(1990)

Belirtili isim tamlamaları kuran ilgi hâli eki, teklik ve çokluk 1. şahıs zamirlerinin çekiminde “+im, +üm” şeklindedir. Metinde 1. teklik şahısta görülmektedir.

benim zātım (430)

İlgi hâli eki bazen edatlarla da kullanılır. Bu durum metinde görülmektedir.

anıñ-çun (530)

4.2.1.1.4.3. Yükleme Hâli

Eski Türkçede kullanılan “+ı/+i, +nı, +n” yükleme hâl eklerinin üçü de eserde kullanılmıştır.

$+(y)ı / +(y)i < +ığ / +ig$

İsmin yalın hâline getirilen “+ı/+i” yükleme hâl eki Eski Türkçede “+(ı)ğ/+(i)g” şeklindedir. Batı Türkçesinde -ğ ve -g’nin düşmesiyle yardımcı ses durumunda olan “-ı/-i” ekin fonksiyonunu yüklenmiştir.⁵⁷ Metinde bu hâl ekinin düz-dar şekli kullanılmıştır. Bazı örnekleri şunlardır:

kitābı	(32)
şāhı	(171)
aḥkāmı	(185)
ma‘nāyı	(280)

⁵⁷ Kemal Yavuz, *Mu‘îni’nin Mesnevî-i Murâdiyye’si-Mesnevî Tercüme ve Şerhi Gramer ve Sözlük I*, SÜ Mevlâna ve Uygulama Merkezi Yay., Konya, 2007, s. 113.

mevcūdı (345)
tevbeyi (627)
mevtāyı (940)
aḳrabāyı (1583)
vālideyni (1694)
küffārı (1803)

Metinde “+(y)ı/+(y)i” belirtme hâl eki bir yerde “+ü” şeklinde geçmektedir.

gözü (637)

+nı

Yükleme hâli eki bir “n” ile birlikte kullanılır. Bu “n” ünsüzü bazı araştırmacılara göre “zamirsel n”, bazılarına göre ise 3. şahıs iyelik eki olarak kabul edilmektedir.⁵⁸ Metinde bu hâl ekinin geçtiği bazı örnekler şunlardır:

bunı (66)
aḳsāmını (228)
ḳulunı (491)
evlādını (813)

+∅

Standart Türkiye Türkçesi yazı dilinde olmayan eksiz yükleme hâli, Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya çıkmış bir durumdur. Yani bir isim, üzerinde herhangi bir yükleme hâli olmaksızın fiile bağlanabilir ve cümlenin nesnesi olabilir. Bazı durumlarda “n” sesi üzerinde bir yükleme durumu yapılabilmektedir. Bu durum eksiz yükleme hâli olarak kabul edilmelidir.⁵⁹ İncelediğimiz metinde de bu durum söz konusudur. Bu hâl ekini almış bazı örnekler şunlardır:

⁵⁸ Kâzım Köktekin, *Eski Anadolu Türkçesi*, Fenomen Yay., Erzurum, 2008, s. 90.

⁵⁹ Köktekin, *Age.*, s. 91.

artura nūrın	(57)
murādın añla	(252)
delīlin bilmeyen	(356)
viridi cevābın	(430)
cemālin gösterir	(433)
Ḥudānıñ varlığın	(642)
namāzın kıl	(721)
libāsın eylemez	(770)
geçmiş kazāsın	(858)
ümīdin kesmemek	(1585)

4.2.1.1.4.4. Yönelme Hâli

+(y)a/+(y)e

Eski Türkçede “+қа/+ke, +ға/+ge” şeklinde olan bu ek Batı Türkçesine geçerken çekim eklerinin başındaki ğ ve g’lerin düşmesiyle yönelme hâl eki “+(y)a/+(y)e” olmuştur.⁶⁰ Fiilin yönünü gösteren ve yaklaşma ifade eden hâl ekidir. Yönelme hâl eki isim kök veya tabanlarına getirildiği gibi iyelik ve çokluk ekleri almış isimlerle, zamirlerle, edatlarla da kullanılır. Metinde de yönelme hâl eki “+(y)a/+(y)e” dir. Bu hâl ekini almış örnekler şunlardır:

қамуға	(5)
āline	(18)
luṭfuna	(38)
қalbime	(40)
anlara	(51)
aña karşı	(138)
saña karşı	(260)
göklere	(1151)
ṭumana	(1418)
köye	(2009)

⁶⁰ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 234.

4.2.1.1.4.5. Bulunma Hâli

+da/ +de

Standart Türkiye Türkçesinde bulunma hâl eki “+da/+de, +ta/+te” şeklindedir. Eski Türkçede de ek “+da/+de, +ta/+te” şeklindeydi ancak ünsüz uyumuna bağlı değildi. Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlı Türkçesinde uzun süre ekin yalnız d’li şekilleri var olmuş, t’li şekilleri ünsüz uyumuna bağlı olarak ancak son zamanlarda ortaya çıkmıştır.⁶¹ Fonksiyonu bulunma ifade etmektir. Buna bağlı olarak aynı zamanda yer, zaman, iş, devamlılık, müddet, tarz, sebep, amaç gibi durumları da ifade eder. Metinde bulunma hâl eki “+da/+de” şeklindedir ve ünsüz uyumuna bağlı değildir. Bazı örnekleri şunlardır:

cennetde	(27)
başında	(75)
‘ālemde	(146)
lisānında	(179)
yerde	(375)
mevtāda	(804)
aḥkāmda	(1547)
milkinde	(1604)
ḥaberde	(1690)
mektebde	(1908)

4.2.1.1.4.6. Ayrılma Hâli

+dan/+den

Eski Türkçede bu hâl eki “+dın/+din, +tın/+tin” şeklinde dar ünlülükten Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesinin ilk dönemlerinde ayrılma hâl eki “+dan /+den” şeklindeydi. Ek, Osmanlı Türkçesinin sonlarında ünsüz uyumuna bağlanarak bugünkü “+dan/+den, +tan/+ten” şekillerini almıştır.⁶² Bu hâl eki çeşitli kullanılış biçim ve özellikleri nedeniyle, eklendiği adı fiile yer, mekân,

⁶¹ Ergin, *Age.*, s. 235.

⁶² Ergin, *Age.*, s. 236.

zaman, hareket biçimi, sebep, ölçü, miktar gibi değişik birçok ilişkilerle bağlar.⁶³ Metinde ayrılma hâl eki “+dan/+den” şeklindedir. Bazı örnekleri şunlardır:

cehilden	(55)
südden	(182)
ehlinden	(218)
delîlinden	(398)
tertibden	(544)
ilinden	(669)
cānibinden	(1407)
mezhebinden	(1551)
elinden	(1813)
yeryüzünden	(1887)

4.2.1.1.4.7. Eşitlik Hâli

+ca/+ce

İsim soylu sözcüklere gelerek onlara eşitlik, benzerlik, görelilik, kadar gibi anlamlar katan hâl ekidir. Bu ek Eski Türkçede “+ça/+çe“ şeklinde idi. Batı Türkçesinde de başlangıçta yalnız ç’li olmuş, Eski Anadolu Türkçesinden sonra ve Osmanlı Türkçesinde c’li şekli de ortaya çıkmıştır.⁶⁴ Metinde eşitlik hâli eki “+ca/+ce” şeklindedir ve zarf, miktar bildiren “kadar”, “...+a göre” işlevinde kullanılmıştır. Metinde şu kelimelerde görülmektedir:

Zarf işlevinde :	ardınca	(311)
	hoşca	(319)
“kadar” işlevinde:	bunca	(107)
“...+a göre” işlevinde:	fāsıdce	(1383)
	merātibce	(1669)
	günahınca	(1769)

⁶³ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 301.

⁶⁴ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 239.

4.2.1.1.4.8.Vasıta Hâli

İsmin belirttiği nesnenin vasıta olarak kullanıldığını, fiile vasıta olduğunu belirten hâlidir. Vasıta hâli Eski Türkçede “+n” ekiyle yapılırdı. Bu ek Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde de kullanıldıktan sonra Osmanlı Türkçesi döneminde kullanımdan düşmüştür ve yerini “ile” edatına bırakmıştır. “ile” edatı zamanla “+la/+le” şeklinde ekleşme yoluna girmiştir. Böylece Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır.⁶⁵ Metinde kullanılan vasıta ekleri “+ıla/+ile, +la/+le“ dir.

+ıla/+ile

Vasıta hâli görevinde bulunan son çekim edatıdır. Vasıta ve beraberlik bildirir. Metinde “ile” edatı bazı kelimelere bitişik yazılmıştır. Kalın sıradan ünlülerin yer aldığı kelimelere bitişik yazıldığında kalınlık-incelik uyumuna girerek “+ıla” şeklini almıştır. Metindeki bazı örnekleri şunlardır:

- evşâf-ıla (6)
- hayr ile (158)
- kudret-ile (343)
- kelâm-ile (345)
- zerre ile (410)
- cenk-ile (743)
- sükût ile (788)
- meyl-ile (802)
- luğf-ıla (1617)
- medh-ile (2017)

+la/+le

Bu ek “ile“ edatının ekleşmiş hâlidir. Metindeki bazı örnekleri şunlardır:

- ‘ilmiyle (77)
- cehliyle (90)

⁶⁵ Ergin, *Age.*, s. 238.

anʿaneyle	(240)
naķīziyle	(360)
istidlālle	(558)
meyyitle	(692)
zevciyle	(787)
anıñla	(1546)
göbekte	(1709)
rızāsıyla	(1968)

4.2.1.1.4. 9. Yön Eki

Türkiye Türkçesinde yön ekleri “+ra/+re, +arı/+eri“ dir. Yapım eki durumuna girmiş bu ekler fiilin yönünü gösteren eklerdir.

+ra/+re

“+ra/+re” yön eki Türkçenin tarihî devirlerinde, özellikle Orhun Abideleri ile eski Osmanlı metinlerinde sıklıkla kullanılmış, Eski Türkçeden bu yana herhangi bir ses değişikliğine uğramamıştır.⁶⁶ Metinde birkaç kelimedede görülmektedir.

içre	(46)
şoñra	(184)
üzre	(420)

+arı/+eri

Bu ek Eski Türkçede “+ğaru/+gerü“ şeklinde idi. Batı Türkçesine geçerken ğ ve g’lerin düşmesiyle “+aru/+erü“ şeklini almıştır.⁶⁷ Bu yön eki metinde kullanılmamıştır.

⁶⁶ Suzan Duran, “Türkçede Cihet ve Mekân Gösteren Ek ve Sözcükler“, *TDAY (Belleten)*, 1956, s. 17.

⁶⁷ Suzan Duran, *Agm.*, s. 4.

4.2.1.1.5. İsimlerde Soru Şekli

mı/mi

İsimlerde soru şekli edat menşeli olan “mı/mi” soru edatı ile yapılmaktadır. Eski Türkçede “mu/mü“ şeklinde yuvarlak ünlülü olan ek, Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü şeklini almış, Osmanlı Türkçesi içindeyse uyuma girmiştir.⁶⁸ Metinde soru eki düz ünlülü şekildedir. Metindeki örnekleri şunlardır:

‘aceb mi	(1138)
var mı	(1264)
maḥluḫ mı	(1468)
mümkın mı	(1799)

4.2.2. Sıfatlar

Sıfatlar, nesnelere niteleme ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir. Türkçede sıfatlar niteledikleri veya belirttikleri isimlerin önüne gelerek sıfat tamlamasını oluştururlar. Sıfat tamlamalarında tamlayan durumda olan sıfat herhangi bir işletme ekini alamaz ancak bazı yapım eklerini alabilir. İncelenen metinde sıfatlar sıklıkla kullanılmıştır. Sıfatları iki gruba ayırmak mümkündür.

4.2.2.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin vasıflarını gösteren sıfatlardır. İncelenen metinde niteleme sıfatları hem yabancı hem de Türkçe asıllı kelimelerle oluşturulmuştur. Metindeki bazı örnekleri şunlardır:

Türkçe asıllı niteleme sıfatları

büyük cehil-kim bir marazdur hem **büyük** ‘ār (82)

er gerekdür **er** kişide ‘ilm-i mīzān (128)

⁶⁸ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 243.

eski	şakın sen eski düşmândır inanma	(978)
ķuru	ķurarlar meyvesiz bir ķuru lâfı	(1354)
yügrük	segirdir baʿzı beñzer yügrük ata	(1664)
ķara	beyâz üstünde ķara kirpik ü ķaş	(1714)

Yabancı asıllı niteleme sıfatları

hoşca	murâd itdüm yazam bir hoşca manzûm	(65)
fâzıl	kelâmı o usun fâzıl kişiden	(262)
hoş	velâkin bir kişi kılmış hoş âʿmâl	(732)
ʿâlî	ķamusı buldılar ʿâlî maķâmı	(1255)
ʿâşi	yolunda ʿâşi ķullar ola ķurban	(1256)
bed	İlâhî şakla bed sözden lisânım	(1576)

4.2.2.2. Belirtme Sıfatları

İsimleri belirten sıfatlardır. Belirtme sıfatlarını beş grupta incelemek mümkündür.

4.2.2.2.1. İşaret Sıfatları

İsimleri işaret yoluyla belirten sıfatlardır. İncelenen metinde “bu, şu, o, ol, şol, işbu” işaret sıfatı örneklerine rastlamak mümkündür.

İşaret sıfatları	örnekler	
bu	bu mantıķ bir ʿilimdür oldı beħhâş	(204)
	bu cüzʿiyyâta hem ʿaķlı yürüdü	(539)
	bu söz cānım olupdur ķavl-i memdüh	(972)
	bu irşâdı idenler oldılar şâd	(1532)

şu	şu ādemler virür ĩmān-ıla cān	(255)
	şu cāhiller ki itdi cümle anı	(741)
	şu ʿavret eylemekdir imtināı	(787)
o	o baħrı görmeyenler kıldı āhı	(85)
	anıñ şerʿi muħarrefdür o günden	(1040)
	kaçan-kim kabz ola rüħum o sâʿat	(1951)
ol	begim yakmaz anı ol nār-ı nīrān	(255)
	hem itmekdür gözüm ol mālı isrāf	(790)
	velī dirler ol söz muħtefīdür	(1095)
	disünler ol maħalda baʿzı ihvān	(1950)
şol	şol er kim olsa Müslim oldu müʾmin	(647)
işbu	Ĥudā luṭf eyledi işbu faķīre	(59)
	didiler işbu ʿālem hep kadīmdür	(563)
	muvāfık olsa şerʿe işbu ĥālet	(1327)
	cevāhir ĥoķķasıdur işbu manzūm	(2031)

4.2.2.2.2. Sayı Sıfatları

İsimlerin sayılarını, bölümlerini, sıralarını, parçalarını belirten sıfatlardır.

Dörde ayrılır:

4.2.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metinde geçen asıl sayı sıfatları şunlardır:

Asıl sayı sıfatları	örnekler	
yetmiş üç	olurlar yetmiş üç mezheb begāyet	(246)
üç	ve-illā üç lu ^u b oldu muraḥḥaş	(751)
altmış	tamām altmış faḳīre eylesün pay	(862)
dört	kitābı dört şaḥīfe anda yüzdür	(1004)
üç yüz elli beş	ol üç yüz elli beş yıl oldu bāḳī	(1023)
doğuz yüz	doğuz yüz yıl geçüpdür cānım andan	(1040)
dört	bu dört mezhebde ola inḳıyādı	(1297)
sekiz	sekiz emrāz sirāyet oldu kārı	(1445)
iki	ateşden ḥār olupdur iki yanı	(1659)
yedi	olurlar hem yedi kişverde medrūc	(1882)

4.2.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Metinde geçen sıra sayı sıfatları şunlardır:

Sıra sayı sıfatları	örnekler	
beşinci	beşinci oğlıdur Şitiñ bu İdrīs	(1024)
birinci	birinci gökde gördüm anda ādem	(1172)
ikinci	ikinci gökdedir ʿİsā vü Yaḥyā	(1173)
üçüncü	üçüncü gökde Yūsuf oldu peydā	(1173)
dördüncü	görüp dördüncü gökde oldu İdrīs	(1174)

4.2.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Metinde üleştirme sayı sıfatı bir yerde geçmektedir.

Üleştirme sayı sıfatı	örnek	
altışar	beher gün altışar vaḳt ola maḥsūb	(1963)

4.2.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Metinde kesir sayı sıfatı bir yerde geçmektedir.

Kesir sayı sıfatı	örnek
yarım	yarım laḥzā aña yoḡdur selāmet (1488)

4.2.2.2.3. Belirsizlik Sıfatları

İsimleri belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Belirtme sıfatları metinde sıklıkla kullanılmıştır. Metindeki belirsizlik sıfatları hem Türkçe hem de yabancı asıllı kelimelerden oluşmaktadır. Metinde geçen belirsizlik sıfatları şunlardır:

-Türkçe asıllı belirsizlik sıfatları

Belirsizlik sıfatları	örnekler	
çok	oḡutdı ben daʿīfe çok kitābı	(32)
bir	velākin bir kişi itse ihānet	(149)
birkaç	zekātı virmemiş birkaç sene olmuş	(855)
ķamu	ķamu dertlileriñ oldur řabībi	(1106)
bütün	bütün dünyāda ola ol ķadar māl	(1826)
nice	nice füssāk ider aña ihānet	(1909)

-Yabancı asıllı belirsizlik sıfatları

Arapça asıllı olanlar

Belirsizlik sıfatları	örnekler	
baʿzı	ider hem baʿzı āyetler delālāt	(465)
cemīʿan	cemīʿan ümmeti bu itdi irřād	(484)
cümle	begim ḡādīs-durur hep cümle ʿālem	(560)

Farsça asıllı olanlar

Belirsizlik sıfatları

örnekler

hep	müzeyyendir bunuñla hep meşāhif	(448)
her	yaķīnen ma‘rifet bulmaķda her er	(725)

4.2.2.2.4. Soru Sıfatları

İsimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. Metinde sadece “ne” soru sıfatı kullanılmıştır.

soru sıfatı

örnekler

ne	ne miķdār olsa ‘unvānı ziyāde	(193)
	ne bāṭıllar ḫilāfe oldı zāhib	(283)
	velākin bilmezem künhin ne ḫāldir	(441)
	seniñ dīniñ ne dīndir ‘abd-ı gāfil	(1479)

4.2.3. ZAMİRLER

Zamirler nesnelere dildeki gerçek karşılıkları olmayan fakat gerekince onları ifade edebilen kelimelerdir.⁶⁹ Anlam alanı bakımından en geniş, sayı bakımından ise dar kapsamlı olan zamirler, bütün isimlerin yerini tutabilecek durumda olmalarına karşılık, sözcük türetme ve eksiz olarak son çekim edatlarıyla birleşme yeteneğinden yoksundur.⁷⁰ Zamirler isim işletme eklerinden hâl, çokluk ve soru eklerini alır. Bu çekim sırasında bazen kök değişikliğine uğrar. Zamirlerin Klasik Osmanlı Türkçesi dönemindeki kullanımı standart Türkiye Türkçesindeki kullanımından farklı değildir. İncelenen metinde şahıs ve işaret zamirleri yaygın kullanılmıştır.

⁶⁹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 263.

⁷⁰ Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay. , Ankara, 2010, s. 357.

4.2.3.1. Şahıs Zamirleri

Kişi adlarının yerine kullanılan “ben, sen, o, biz, siz, onlar“ sözcükleridir. Metinde geçen şahıs zamirleri “ben, sen, o/ol, biz, siz, anlar”dır. Metindeki şahıs zamirlerinin hâl ekleri ve diğer şekillerle kullanımı şöyledir:

Şahıs zamirleri	kullanılış şekilleri	örnekler
1. teklik şahıs: ben	ben	mütünüñ birkaçın ben itdim ezber (33)
	benim	benim zātım ki görmez kimse anı (430)
	beni	İlāhī kııl beni ihsāna lāyık (1271)
	baña	didi kim feyz erişdi baña senden (1557)
	bende	fazīlet bende oldı hadden artıķ (727)
	benden	saña özge naşīhat ola benden (178)
	benim çün	benim çün ol laţifden luţf umarlar (1952)
2. teklik şahıs: sen	sen	bilüp ‘ilmin bulursun sen selāmet (1421)
	seniñ	seniñ cismiñde halk olmuş mı hiç cān (519)
	seni	helāl itdir seni hem yakmasun nār (665)
	saña	cevāb olsun saña ey nūr-ı dīdem (951)
	sende	Metinde örneği yoktur.
	senden	didi kim feyz erişdi baña senden (1557)
	sensin	ki sensin cümle ‘ālemler penāhı (30)
3. teklik şahıs: o/ol	ol	vücūbuñ zıddına ol yol bulurdı (287)
	o	o maşşūş oldı zī-rūha temāmet (530)
	oldur	biri oldur kumaş giymek ricāle (794)
	odır	odır ser-çeşme-i kân-ı şehādet (1218)

	ol-kim	ya ol-kim oldu anıñ fi'li mestür	(821)
	anıñ	anıñ haqqında ref' oldu şekāvet	(826)
	anı	ider vārişleri anı 'aıyyet	(865)
	aña	aña müstağfir olsun tevbe kılsun	(879)
	anda	Ḥudā ihsān idüpdür anda vāfir	(896)
	andan	Ḥuḳūḳu'llāha andan kıl ri'āyet	(913)
	anıñla	olur āḫir daḫı anıñla mürsel	(1061)
1. çokluk şahıs: biz	biz	didiler fitne olduḳ biz ol āgāh	(956)
	bizim	Metinde örneği yoktur.	
	bizi	Metinde örneği yoktur.	
	bize	görünmezler bize lākin görürler	(1002)
	bizde	bularıñ ḫāli bizde oldu mestür	(1569)
	bizden	Ḥudā ref' eylesün bizden 'azābı	(1791)
2. çokluk şahıs: siz	siz	muḫalledsiz oluñ siz bunda mün'am	(1750)
	sizler	idüñ mevtāyı sizler ḫayr ile yād	(1276)
	size	size menzil olupdur cennetim hem	(1750)
	siziñ-çündür	ferādīsim siziñ-çündür 'ibādı	(1752)
	sizi	sizi cennetden itmey gayrı iḫrāc	(1753)
	siziñ	siziñ büldānıñızda çıqdı Deccāl	(1841)
	sizde	Metinde örneği yoktur.	
3. çokluk şahıs:	anlar	ki anlar bir maḫalda oldu zıddeyn	(618)
	anlar	anlarıñ kemikdür anlarıñ dā'im ğıdāsı	(984)

anlarla	dağı anlarla hāl hātır şoruşdum	(1178)
anları	bu ilzām anları kılmaz mı iķnā ^c	(1195)
anlar-durur	dağı anlar-durur kim oldu sıbteyn	(1226)
anlar ile	dolar anlar ile cümle besātīn	(1744)
anlara	Ĥudā dir anlara yā ehl-i İslām	(1749)
anlardan	merāhīm olmaz anlardan hālīli	(1779)
anlarda	çıkar anlarda bir olmaz muşībet	(1886)

4.2.3.2. İşaret Zamirleri

Nesneleri işaret etmek suretiyle karşılayan kelimelerdir. Metinde geçen işaret zamirleri “bu, ol, şol, bunlar/bular, şunlar/şular“dır. Bu zamirler de isim çekim ekleriyle ve edatlarla kullanılmıştır. Metinde işaret zamirlerinin hâl ekleriyle ve diğer şekillerle kullanımı şöyledir:

İşaret zamirleri	kullanılış şekilleri	örnekler
bu	bu	biri bu oldu kalker ‘ilme rağbet (131)
	bunun	bunuñ buñlānı oldu aşıkarā (296)
	bunu	bunu redd eylemez şāliħ olan er (684)
	bunı	bunı haşr eylemek cānım ‘acizdir (1004)
	buña	buña ‘aql itmeyenler oldu hayrān (1059)
	bunda	bularıñ her biri bunda gelüpdür (1176)
	budur	budur kalbimdeki şıdkım yakīnim (1483)
	bundan	ya bundan eylese bir dost naşīhat (2016)
ol	ol	kanadı var-durur cānım uçar ol (944)
	anıñ	eser yeller anıñ dört cānibinden (1407)
	anıñ-çun	anıñ-çun kim iderse ol işābet (1421)
	anı	anı pes müctehidler kıldı i‘lām (1438)
	aña	dinildi hem aña pes rüz-ı maşer (1623)

	anda	dururlar cümle anda elli biñ yıl	(1628)
	andan	andan varırlar hep necāta	(1664)
şol	şol ki	faķırlar aĝniyā hem şol ki şābir	(1669)
bular/bunlar	bunlar	Ėbādıñ fiʿlidür bunlar havādiş	(453)
	bular	bular efđal olupdur geldi vāfir	(462)
	bulardır	bulardır müşterek ĥisdir hem evhām (538)	
	buları	buları redd idendir İʿtizālī	(710)
	bunları	oķu hem bunları hem qarż-ı şıʿri	(234)
	bularıñ	münezzehdür bularıñ hāletinden	(926)
	bulara	bulara elli biñ yıl oldı sāʿat	(1638)
	bunlara	acebdür bunlara ĥilķıdür izʿān	(1729)
	bularda	olur elbet bularda çok fażāʿil	(1264)
	bunlarda	velākin olmadı bunlarda āfāt	(1510)
bunlardan	Ĥudā taḥīr idüp bunlardan anı	(1742)	
bulardan	bulardan şoñra ķāʿimdür kıyāmet	(1910)	
şular/ şunlar	şunlar	daĥı şunlar olunmışdur işāret	(1234)
	şular kim	şular kim selb olundı nūr-ı İmān	(1619)
	şunlar ki	daĥı şunlar ki ıtlāķ oldı ĝilmān	(1721)

Metinde hāl ekleriyle çekimi yoktur.

4.2.3.3. Dönüşlülük Zamirler

Asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip olan, şahısları pekiştirerek bildiren zamirlere dönüşlülük zamirleri denir. Dönüşlülük zamirleri diğerk zamirlerinden farklı olarak iyelik eklerini alabilir. Bugün dönüşlülük zamiri “kendi” kelimesidir. Bu kelime aslında “kendü” şeklinde idi. Osmanlı Türkçesi

döneminde “kendi“ şeklini almıştır. Yine Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılıp Osmanlı Türkçesi döneminde kullanımdan düşen “öz” ve “kendüz” dönüşlülük zamirleri de vardır.⁷³ Metinde “kendi, kendüz, öz” dönüşlülük zamirleri kullanılmıştır. Dönüşlülük zamirleri ve bazı örnekleri şunlardır:

Dönüşlülük zamirleri	kullanılış şekilleri	örnekler
kendi, kendü	kendin	gören kendin olup cehlinde kâni ^c (80)
	kendiñde	bu ^c arı tütma sen kendiñde zinhar (82)
	kendi	iderse ta ^c nı kendi oldı mağbün (117)
	kendinde	Ĥulüşı yâr idüp kendinde kıлмаğ (659)
	kendüye	dağı kendüye itmek kaçd-ı itlâf (790)
	kendüyi	bevilden itmemek kendüyi tenzih (798)
	kendüñe	adūdır kendüñe dost oldı şanma (978)
	kendi kendim	tefekkür eyleyüp ben ben kendi kendim (1188)
	kendülere	ola kendülere biñ dürlü la ^c net (1254)
	kendüde	dağı hem kendüde olsun şecâ ^c at (1917)
kendüz	kendüziñ	şanursın kendüziñ bir özge ^c alim (81)

öz	özine	muḥabbet ḥalk̄ olur dā'im özine (436)
	özün	kılar hem muftırātdan ol özün pāk (904)
	özüñ	özüñ pāk eyle şirkden āfitābım (1458)

4.2.3.4. Soru Zamirleri

Kişileri, nesnelere soru yoluyla ifade eden zamirlerdir. Metinde geçen soru zamirleri “kim, ne, kande“ dir. Bu zamirler de isim çekim eklerini almıştır.

Soru zamirleri	kullanılış şekilleri	örnekler
ḳande	ḳandedir	şorarsañ ḳandedir eṭfāl-i küffār (632)
kim	kim	didüm Cibrīle bunlar kim olupdur (1176)
	kimler	daḫı kimler girer ma'lūm degildür (1757)
ne	nedir	nedir gördüñ mi Faḫrū'l-Kā'inātı (86)
	ne	ne dirsiñ ḳıṣṣa-i İdrīse ey er (1766)

4.2.3.5. Belirsizlik Zamirleri

Kişileri, nesnelere belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Metindeki belirsizlik zamirleri de isim çekim ekleriyle kullanılmıştır. Metinde geçen belirsizlik zamirlerini Türkçe asıllı, yabancı asıllı, hem Türkçe hem yabancı asıllı belirsizlik zamirleri şeklinde incelemek mümkündür:

-Türkçe asıllı belirsizlik zamirleri

Belirsizlik zamirleri	kullanılış şekilleri	örnekler
biri	biri	biri bu oldu alkar ilme ragbet (131)
birbiri	birbirine	amusı birbirine itsün ilām (63)
biri	biriniñ	biriniñ ismidür Ālim Muammed (62)
	birine	birine cism-i talīmī didiler (595)
	birin	ferā'izden birin derk itse bir er (621)
	birinden	doar burcuñ birinden gün ile ay (1397)
birisi	birisi	birisi işlemişdür ço günāhı (1698)
biraç	biraçın	mütünüñ biraçın ben itdim ezber (33)
çoı	çoı	çoı cehl-ile vā'iz oldu kezzāb (121)
amu	amusı	amusı birbirine itsün ilām (66)
	amusın	amusın şayd ider gördükde bir bān (111)
	amusından	amusından bu ilmiñ hem mükerrerem (236)
	amuyı	amuyı beslemek hem oldu terzī (368)
	amuya	muālifdür amuya bi'z-arūret (392)
	amunuñ	amunuñ mürşidi ezār-ı urān (484)
	amudan	amudan pāk olanlar yutdı gevher (739)
kimi	kimi	kimi Fürsden our ebyāt ü eşār (126)
	kiminiñ	kiminiñ başları feva'l- ulāda (935)
	kimine	kimine vahy-i Rabbānī gelipdür (1056)
kimisi	kimisi	kimisi ber gibi tiz ide sürat (1662)
kimse	kimseden	dounmaz kimseden aqlā himāyet (72)
	kimse	benim zātım-ki görmez kimse anı (430)

-Yabancı asıllı belirsizlik zamirleri

Arapça asıllı olanlar

Belirsizlik zamirleri	kullanılış şekilleri	örnekler
baʿzısı	baʿzısı	dağı hem baʿzısı kıldı işārāt (465)
	baʿzısından	murādı baʿzısından oldu ġāyāt (510)
	baʿzısının	dağı hem baʿzısının ʿarşı aʿlā (934)
	baʿzısına	bularıñ baʿzısına itdi töhmet (1254)
	baʿzısın	yağar hem baʿzısın ol nār-ı nīrān (1666)
cümle	cümle	havādiş cümle gelmezdi şühūda (285)
	cümlede	anıñ-çun cümlede kıldı ifsād(724)
	cümlesin	ʿulūmuñ cümlesin ezber bilüpdür (38)
	cümleñiñ	olurdı cümleñiñ fevķinde ʿālī (1159)
	cümlesi	ʿulūmuñ cümlesi hep anda mevcūd (239)
	cümlesinden	Zünūbuñ cümlesinden ola maħfūf (844)
	cümlesine	bularıñ cümlesine ola vāķiʿ (1566)

Farsça asıllı olanlar

Belirsizlik zamirleri	kullanılış şekilleri	örnekler
herkes	herkes	bularıñ hem muħibbi oldu herkes (1200)
	herkese	bu iş-kim herkese olmaz müyesser (1318)

- kelime gruplarından oluşan belirsizlik zamirleri

Belirsizlik zamirleri	kullanılmış şekilleri	örnekler
her biri	her birine	‘ulūmı her birine kı1 müyesser (140)
	her birin	Ḥudāyā her birin kı1 pīr-i fānī (143)
	her biri	olupdur her biri a‘ṭār-ı Ḳur‘ān (485)
	her birinden	göründi her birinden mūcizātı (489)
her kim	her kim	bu manzūme ki her kim itse raġbet (2013)
her ne kim	her ne kim	aña uğrar cem‘ān her ne kim var (1661)
hiç kimse	hiç kimse	degildir olmadı hiç kimse ma‘lūm (640)

4.2.3.6. Bağlama Zamirleri

Kendisinden önce gelen bir kelime veya kelime grubunun yerini tutan ve yerini tuttuğu kelime veya kelime grubu ile kendisinden sonra gelen açıklayıcıyı birbirine bağlayan zamire bağlama zamiri denir.⁷¹ Türkçedeki bağlama zamiri “kim” dir. Bağlama zamiri “kim” Türkçede eskiden beri kullanılmış, ancak zamanla yerini Türkçeye Farsçadan geçmiş olan “ki” bağlama edatına bırakmıştır.⁷² Metinde de bağlama zamiri “ki, kim” şeklinde geçmektedir. Bazı örnekleri şunlardır:

bağlama zamiri	örnekler
ki	budur vācib ki oldur zāt-ı Bārī (275)
	degil lāzım ki çok olmak ‘adīmāt (355)
	benim zātım ki görmez kimse anı (430)

⁷¹ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2010, s. 35.

⁷² Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 280.

	ne mümkündür ki cem ^c olmak naķīzeyn	(618)
kim	bu oldur kim olupdur Ehl-i Sünnet	(249)
	ķuruldı nerdi-bān kim oldu pür-nūr	(1169)
	didi kim feyz erişdi baña senden	(1557)
	dağı anlar-durur kim oldu sıbteyn	(1226)

4.2.4. ZARFLAR

Zarflar; fiillerin, sıfatların ya da başka zarfların önüne gelerek onları yer, zaman, durum, ölçü ve soru yönünden niteleyen, açıklayan sözcüklerdir. Zarflar, sıfatların, fiillerin veya başka zarfların anlamını değiştirmekle birlikte asıl kullanılış sahaları fiillerdir, en çok fiillerle birlikte kullanılır. Fiillere, sıfatlara ve zarflara doğrudan doğruya çekimsiz olarak bağlanır.⁷³ Yani zarflar herhangi bir isim çekim eki almaz. İncelenen metinde Türkçe veya yabancı asıllı birçok kelime veya kelime grubu zarf olarak kullanılmıştır.

4.2.4.1. Yer-Yön Zarfları

Fiildeki oluş ve kılışın yerini ve yönünü belirleyen zarflardır. Metinde geçen bazı yer-yön zarfları şunlardır:

Yer-yön zarfları	örnekler	
içre	göl-istān içre ötsün ^c andelībim	(46)
üzre	bu minvāl üzre görstün āřinādan	(894)
beri	ķulağıñ tüt beri sen eyle iķbāl	(1806)

⁷³ Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yay. , Ankara, 2005, s. 422.

4.2.4.2. Zaman Zarfları

Fiillerin veya fiilimsilerin anlamlarını zaman yönünden belirleyen, sınırlandıran zarflardır. Metinde geçen zaman zarflarını Türkçe asıllı zaman zarfları, yabancı asıllı zaman zarfları ve kelime grubu hâlindeki zaman zarfları şeklinde incelemek mümkündür. Metinde geçen bazı zaman zarfları şunlardır:

- Türkçe asıllı zaman zarfları

zaman zarfları	örnekler	
imdi	gel imdi sen oğu hem itme ʿarı	(83)
yine	nüzül itdüm yine ben Kudse tekrār	(1187)
gice	ķırāğılar düşer gice cihāna	(1418)
şoñra	şorarlar şoñra andan bir gulāma	(1843)
şimdi	dir ol kim şimdi Deccāl geldi Şāma	(1843)

-yabancı asıllı zaman zarfları

Arapça asıllı olanlar

zaman zarfları	örnekler	
ebed	ebed çıkmaz o çüñkim buldı nārı	(729)
āñir	olur āñir dağı anıñla mürsel	(1061)
evvel	ħaṭīb inmezden evvel minberinden	(1522)
dā'imā	dilerler dā'imā emṭār u bārān	(1800)
evvelā	virilsün evvelā ħaḳḳı ʿibādıñ	(1957)

Farsça asıllı olanlar

zaman zarfları	örnekler	
hergiz	ķabirde görmesün hergiz ʿuķūbet	(136)
hemān	hemān sen zāhirin bil itīḳād it	(403)

dem-ā-dem	tecezzī kâbil olmuşdur dem-ā-dem	(596)
hep	aķar ağlar gezer hep Şol u sağı	(1689)

Farsça+Arapça asıllı olanlar

zaman zarfı	örnek	
derhāl	dağı hem küfre vāŐıl oldu derhāl	(623)

-kelime grubu hālindeki zaman zarfları

zaman zarfları	örnekler	
andan Őoņra	gel andan Őoņra ta'lim it 'aķā'id	(184)
bir dem	oruc mümkin degildir aņa bir dem	(849)
ol gün	ya ol gün bālīg olmuş hem bir oğlan	(903)
her dem	melekden olması men' oldu her dem	(951)
ol dem	Şer'i neş olmadı Şit geldi ol dem	(1019)
her gün	dağı kıldıñ mı her gün beş namāzı	(1676)

4.2.4.3. Nitelik Zarfları

Nitelik zarfları hāl, durum, arz, sebep, sonuç, beraberlik, benzerlik gibi anlamlar ifade eder. Metindeki nitelik zarflarını da Türkçe asıllı nitelik zarfları ve yabancı asıllı nitelik zarfları Şeklinde incelemek mümkündür. Metinde geçen nitelik zarfları Şunlardır:

-Türkçe asıllı olanlar

nitelik zarfları	örnekler	
güzel	güzel yazmış bunu Mevlā Fenārī	(275)
böyle	bunuñ böyle olması luř-ı Hudādur	(959)
bir bir	bulup tārīhini bir bir görmüşdür	(1027)
Öyle	yedidir hem naķizī öyle bil sen	(360)

günden güne	aña günden güne Hâk kıldı ilhâm	(1281)
tizrek	kimisi kuş gibi tizrek uçarlar	(1662)

-yabancı asıllı olanlar

Arapça asıllı olanlar

Nitelik zarfları	örnekler	
aşlā	Ḥudā ʿindinde aşlā zāyiʿ olmaz	(652)
tām	kitābım tām olup meydāna geldi	(2036)

Farsça asıllı olanlar

Nitelik zarfları	örnekler	
berāber	gel ey ġāfil berāber dutma anı	(1258)
tīz	yine tīz halk ider ol Ḥālik anı	(1602)
āşikārā	ʿazābı hem görürler āşikārā	(1771)

4.2.4.4. Soru Zarfları

Fiildeki oluş ve kılışı çeşitli yönlerden soru yoluyla ifade eden zarflardır.

Metinde geçen soru zarfları şunlardır:

Soru zarfları	örnekler	
ne	ne bilsün ol nedir hem ʿilm-i tefsīr	(124)
neden	aniñ künhin neden derk itsün ezhān	(394)
neçün	neçün sâʿir zamān bir burcda olmaz	(1400)
kanı	kanı Firʿavn ile Şeddād u Nemrūd	(1605)

4.2.4.5. Azlık-Çokluk Zarfları

Sıfatların, zarfların veya fiildeki oluş ve kılışın miktarını, derecesini ifade eden zarflardır. Metindeki azlık-çokluk zarflarını da Türkçe asıllı azlık-çokluk

zarfları ve yabancı asıllı azlık-çokluk zarfları şeklinde incelemek mümkündür. Metinde geçen azlık-çokluk zarfları şunlardır:

Türkçe asıllı azlık-çokluk zarfları

azlık-çokluk zarfları	örnekler	
çok	delîli çok olupdur geldi naklı	(357)
artuk	güneşden artuk olmuşdur ziyâsı	(1713)

yabancı asıllı azlık-çokluk zarfları

Arapça asıllı olan

azlık-çokluk zarfı	örnek	
ğāyet	‘adādı ol kadar çok oldu ğāyet	(1883)

Farsça asıllı olan

azlık-çokluk zarfı	örnek	
hīç	bulunmaz anda hīç va‘za liyākat	(123)

4.2.5. EDATLAR

Edatlar, yalnız başına bir anlamı olmayan, ancak isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelimelerdir.⁷⁴ Herhangi bir hâl ya da çekim eki almazlar, ancak kendinden önceki sözcüğün belli bir hâl ya da çekim eki almasını gerektirir. Cümledeki yerleri bellidir, bu yerlerden başka tarafa aktarılamaz. İncelenen metinde hem Türkçe asıllı hem de yabancı asıllı edatlar sıklıkla kullanılmıştır.

⁷⁴ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2010, s. 79.

4.2.5.1. Bağlama Edatları

Metinde geçen bağlama edatları şunlardır:

Türkçe asıllı bağlama edatları

bağlama edatları	örnekler	
ile	görünse kâselerde buz ile âb	(73)
dağı	Câlüt- ıla Fir ^ç avn u Hâmân	(470)
kaçan-kim	kaçan-kim emr ola pes nefh-i şūra	(604)
dağı	kebâ'irden dağı boş olmaya ser	(621)
kaçan	kaçan bir mübtedi ^c itse imâmet	(713)
kim	dağı anlar-durur kim oldu sıbteyn	(1226)

Yabancı asıllı bağlama edatları

-Arapça asıllı olanlar

bağlama edatları	örnekler	
ammâ	irâde vardır ammâ yok meveddet	(591)
velâkin	inandum dir velâkin yok delîli	(670)
lâkin	elinde mâlı vardır lâkin ölmüş	(855)

-Farsça asıllı olanlar

bağlama edatları	örnekler	
eger	bu ma'ñâyı eger itdiñse idrâk	(280)
gerçi	bunuñla gerçi mevşûf oldu zâtı	(402)
ki	benim zâtım ki görmez kimse anı	(430)
çün	Ĥudâdan geldi çün âyât-ı Furķân	(445)
ü	buyursa cedd ü eb hem ümmehâtı	(643)
ger	çibâdet itmege ger kılsa niyyet	(651)
u	aña eb'ad olur ol luğf u ihsân	(918)

zīrā	neçün-kim aña zīrā oldu münzel	(1057)
meger	meger sehven olursa oldu zellāt	(1073)
pes	dağı dirler anı pes hem nebīdür	(1095)
vü	cemā'at var dolar şahrā vü cāmi'	(1524)
çünkü	getürdüm çünkü olmuşdur meṭālib	(2030)

-Arapça+Farsça asıllı olanlar

bağlama edatları	örnekler	
belki (Ar. bel+Far. ki)	düzem dirken varır belki ḥarāba	(1989)
veyā (Ar. ve+ Far. yā)	dağı erdir veyā ḥatun kişiden	(57)

-Farsça+Türkçe asıllı bağlama edatları

bağlama edatı	örnek	
çünküm (Far. çün+T. kim)	vücūda geldi çünküm ḥayr ile şer	(269)

4.2.5.2. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

Metinde geçen karşılaştırma-denkleştirme edatları Farsça asıllıdır. Bu edatlar şunlardır:

Farsça asıllı karşılaştırma-denkleştirme edatları

karşılaştırma- denkleştirme edatları	örnekler	
hem...hem	budur hem ehl-i nār hem ehl-i bid'at	(254)
yaḥūd	cevāhirdir yaḥūd a'rāz-ı ecsām	(561)
ya...ya	ya mecbūb eylemek ya itmek a'mā	(812)
ya	dağı sehven ya 'amden anı kılmaz	(1069)

4.2.5.3. Seslenme Edatları

Metinde geçen seslenme edatları şunlardır:

-Türkçe asıllı seslenme edatı

seslenme edatı	örnek
ey	beşâret haşr olunmaz anda ey cān (1241)

-Arapça asıllı seslenme edatı

seslenme edatı	örnek
yā	murādın vir anıñ dünyāda yā Rab (2025)

4.2.5.4. Son Çekim Edatları

Metinde geçen son çekim edatları şunlardır:

-Türkçe asıllı son çekim edatları

son çekim edatları	örnekler
karşu	saña karşu gele ʿuqbāda cennet (260)
içün	anı ilzām içün olduñsa ʿāzim (520)
üzre	bu minvāl üzre görsün āşinādan (894)
özge	idersen bundan özge dürlü hayrāt (915)
dek	kesilmez haşra dek nesli anıñ hem (1001)
dağı	dağı hem dīn-i İslāmdur bu dīnim (1483)
gibi	yağar yağmur gibi ol günde defter (1655)
ile	dolar anlar ile cümle besātīn (1744)

-Yabancı asıllı son çekim edatları

Arapça asıllı olanlar

son çekim edatları	örnekler
gayrı	bulunmaz elde bundan gayrı kārı (155)
kadâr	ağırlık kıl kadâr yok dartısa mīzān (1715)

Farsça asıllı olan	örnek
son çekim edatı	
çün	anıñla çün bilindi çok fevâ'id (196)

4.2.5. 5. Ünlem Edatları

Metinde geçen ünlem edatları şunlardır:

Farsça asıllı ünlem edatları

ünlem edatları	örnekler
zinhār	bu ʿārı tütma sen kendiñde zinhār (82)
eyvāh	müvelleddür diyen bāñıldur eyvāh (421)

4.2.6. Fiil Çekimi

4.2.6.1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri

Metinde iki tip şahıs eki kullanılmıştır. Bunlar şahıs zamiri kaynaklı şahıs ekleri ve iyelik eki kaynaklı şahıs ekleridir.

4.2.6.1.1. Şahıs Zamiri Kaynaklı Şahıs Ekleri

Öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman, geniş zaman, şimdiki zaman, istek ve gereklilik kipi, rivayet ile bildirme geniş zaman çekimlerinde şahıs zamiri kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Metinde geçen şahıs zamiri kaynaklı şahıs ekleri ve örnekleri şunlardır:

Şahıslar	Şahıs ekleri	Örnekler
1. Teklik Şahıs	+am/+em, +ım	yazam (65) etmişem (241) iderem (695) kalmışım (1181) bulam (1394)
2. Teklik Şahıs	+sın/+sin, +sun	bulursun (240) bulasın (320) olasın (488) gelürsin (1163) diresin (1766)
3. Teklik Şahıs	+Ø	eyleye (57) itmiş (251) çalar (677) şarmış (1380) irişe (1425)
1.Çokluk Şahıs	+ız	ideriz (1295)
(Metinde bir yerde geçmektedir.)		
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs	+lar/+ler	dirler (54) bulurlar (247) çalarlar (677) olalar (1599) eylemişler (1778)

4.2.6.1.2. İyelik Eki Kaynaklı Şahıs Ekleri

Görülen geçmiş zaman, şart kipi ve hikâye birleşik zaman çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Metinde geçen iyelik eki kaynaklı şahıs ekleri ve örnekleri şunlardır:

Şahıslar	Şahıs ekleri	Örnekler
1. Teklik Şahıs	+m	añlardım (32) inandum (670) gördüm (1171) getürsem (1933) eylesem (2050)
2. Teklik Şahıs	+ñ	virirseñ (93) diseñ (295) olmaduñ (774) geldiñ (1179) işleseñ (1349)
3. Teklik Şahıs	+ø	buyursa (171) döndi (607) görürdi (1138) virse (1484) gezdirse (2019)
1. Çokluk Şahıs	+ķ	olduķ (956) umduķ (1257) (Metinde iki yerde geçmektedir.)
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs	+lar/+ler	dirlerdi (48)

düşdiler	(712)
şunsalar	(1656)
kazandılar	(1775)
şaysalar	(1883)

4.2.6.2. Fiil Çekiminde Zaman

4.2.6. 2.1. Basit Zamanlı Kipler

4.2.6. 2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Görülen geçmiş zaman kipi Eski Türkçeden beri aynı ekle belirtilmiştir. Bu ek Eski Türkçede “-dı/-di, -tı/-ti” şeklindeyken Eski Anadolu Türkçesinde ise çoğunlukla “-dı/-di” şeklindeydi. Bu dönemde ekin ünlüsü aldığı şahıs ekine göre ayrı şekillere girmiştir.⁷⁵ Bu kip eki Osmanlı Türkçesi döneminde ise ünlü ve ünsüz uyumuna girmiştir. Metinde görülen geçmiş zaman kip eki “-dı/-di, -du/-dü” şeklinde hem düz hem de yuvarlak ünlülüdür. Ek, ünsüz uyumuna hiç girmemiştir. Metindeki örnekleri şunlardır:

Şahıslar	zaman+şahıs eki	örnekler
1. Teklik Şahıs	-dı+m/-di+m, -du+m/-dü+m	itdim (33)
		yaratdım (414)
		inandım (670)
		gördüm (1178)
		olmadım (1956)
		getürdüm (2027)
2. Teklik Şahıs	-di+ñ, -du+ñ/ -dü+ñ	gördüñ (97)
		olmaduñ (774)
		geldiñ (1179)

⁷⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 299.

		virdüñ	(1184)
		itdiñ	(1676)
		görmediñ	(1685)
3. Teklik Şahıs	-dı+ø/-di+ø	getürdi	(4)
		buyurdi	(244)
		döndi	(607)
		kaldırdı	(1167)
		geçmedi	(1630)
		doldurdi	(1706)
1. Çokluk Şahıs	-du+ķ	olduķ	(956)
		umduķ	(1257)
		(Görülen geçmiş zaman 1. çokluk şahıs çekimi metinde iki yerde geçmektedir.)	
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.	
3. Çokluk Şahıs	-dı+lar/-di+ler	didiler	(341)
		itmediler	(540)
		düşdiler	(712)
		oldılar	(1148)
		buldılar	(1255)
		kazandılar	(1775)

4.2.6. 2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde yalnız dil benzeşmesine uğrayarak “-mış/-miş” şeklinde olan bu kip eki Osmanlı Türkçesinin sonlarına

doğru dudak benzeşmesine de uğrayarak bugünkü biçimini almıştır.⁷⁶ Metinde öğrenilen geçmiş zaman kip eki “-miş/-miş, -muş/-müş” şeklinde hem düz hem de yuvarlak ünlülüdür ve ek genellikle uyuma girmiştir. Metindeki örnekleri şunlardır:

Şahıslar	zaman+şahıs eki	örnekler
1. Teklik Şahıs	-miş+am/-miş+em, -muş+am/-müş+em, -miş+ım	itmişem (25) görmüşem (84) kalmışım (1181) kılmışam (1183) toğmuşam (1960) yazmışam (2028)
2. Teklik Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Teklik Şahıs	-miş+ø/-miş+ø, -muş+ø/-müş+ø	girmiş (120) buyurmuşdur (312) bulmuş (716) virmemiş (855) görmüşdür (1027) varmamışdur (1157)
1. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.

⁷⁶ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 600.

3. Çokluk Şahıs	-miş+lar /-miş+ler	dimişlerdür	(513)
	-muş+lar	olmuşlar	(950)
		varmışlar	(1621)
		eylemişler	(1778)

Metinde “-up/-üp” zarf-fiil eki de öğrenilen geçmiş zaman eki işlevinde kullanılmıştır. “-up/-üp” zarf-fiil eki Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde sıklıkla öğrenilen geçmiş zaman eki işlevinde kullanılan bir ektir. Bu zarf-fiil ekinin çekimli bir fiil gibi kullanılmasının nedeni kendisinden sonra gelen yardımcı fiilin düşmesindedir.⁷⁷ Bu kip eki metinde sadece öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi 1. teklik şahıs çekiminde ve öğrenilen geçmiş zaman 3. teklik şahıs çekiminde kullanılmıştır.

Şahıslar	zaman+şahıs eki	örnekler
1. Teklik Şahıs	-up-du+m	olupdum (34, 414)
3. Teklik Şahıs	-ıpdur/-ıpdür,	bilüpdür (38)
	-updur/-üpdür	gelipdür (248)
		geçipdür (341)
		kalıpdur (1186)
		ıudupdur (1351)
		virüpdür (1711)

4.2.6. 2.1.3. Geniş Zaman Kipi

Eski Türkçede “-ur/-ür, -ar/er, -r” şeklinde olan geniş zaman eki Eski Anadolu Türkçesi döneminde yaygın olarak “-ur/-ür” şeklinde kullanılmıştır. Ekin ünlüsü Osmanlı Türkçesinin sonlarında uyuma girmiştir.⁷⁸ Metinde geçen geniş zaman kip ekleri “-ur/-ür, -ar/er, -r” dir. Metinde geniş zaman kipinin şahıslara göre durumu şu şekildedir:

⁷⁷ Sezer Özyaşamış ŞAKAR, *Birgivi Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi* (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, s. 196.

⁷⁸ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 292-293.

Şahıslar	zaman+şahıs eki	örnekler
1. Teklik Şahıs	-er+em, -r+im	gözlerim (183) iderem (695)
2. Teklik Şahıs	-er+sin, -r+sin, -ur+sın/-ür+sin, ur+sun/-ür+sün	görürsün (84) bulursun (240) şanursın (1134) gelürsün (1163) idersin (1257) dursın (1766)
3. Teklik Şahıs	-ar+Ø/-er+Ø -r+Ø, -ur +Ø/-ür+Ø	eglenür (70) doyurur (373) bilür (510) çalar (677) dir (1146) ider (1241)
1. Çokluk Şahıs	-er+iz	ideriz (1295) (geniş zaman 1. çokluk şahıs çekimi metinde bir yerde geçmektedir.)
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs	-ar+lar/-er+ler, -ır+lar/-ir+ler, -r+lar/-r+ler, -ur+lar/-ür+ler	okurlar (60) sürürler (119) bulurlar (247) dirler (282) iderler (404) görürler (434) yumarlar (1432) varırlar (1664) virirler (1782)

Geniş zamanın olumsuz şekli “-maz/-mez” ekiyle yapılır. Metinde 1. teklik şahıs geniş zaman olumsuz şekli aynı zamanda “-ma/-me” ekiyle yapılmıştır. Metinde geniş zamanın olumsuzunun şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar	Zaman+Şahıs Eki	Örnekler
1. Teklik Şahıs	-me+m, -mez+em	bilmem (241) bilmezem (441) itmem (1753)
2. Teklik Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Teklik Şahıs	-maz+ø/-mez+ø	bilmez (93) kalmaz (105) yanmaz (248) ayrılmaz (331) sevinmez (406) görmez (430)
1. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs	-maz+lar/-mez+ler	kılmazlar (606) görünmezler (982) batmazlar (996) itmezler (929) virmezler (1250)

4.2.6. 2.1.4. Gelecek Zaman Kipi

Metinde gelecek zaman kip eki kullanılmamıştır. Gelecek zamanda gerçekleşecek olayları anlatmak için geniş zaman kipi kullanılmıştır. Metindeki örnekleri şunlardır:

azābından bulursun sen selāmet	(913)
ferişteler iderler ziri taħrīk	(1392)
gözüm maħlūk olur olduđda tařdīk	(1469)
pes andan řoñra ķalkķar cümle mevtā	(1614)
yağar yağmur gibi ol günde defter	(1655)
olur mürted gider cümle ğibādet	(1811)

4.2.6. 2.1.5. şimdiki Zaman Kipi

Metinde şimdiki zaman kip eki kullanılmamıştır. şimdiki zamanda geĉen olayları anlatmak için geniş zaman kipi kullanılmıştır.

dir ol kim şimdi Deccāl geldi řāma (1843)

4.2.6. 2.1.6. İstek Kipi

Eski Anadolu Türkĉesinde ve bugün istek kip eki “-a/-e” dir. Bu ek Eski Türkĉedeki -ġa/-ge (-ġay/-gey) gelecek zaman kip ekinin ünsüzlerinin düşmesi sonucu meydana gelmiştir.⁷⁹ Metinde istek kipinin şahıslara göre durumu şu şekildedir:

şahıslar	Kip+şahıs Eki	Örnekler
1. Teklik şahıs	-a+m /-e+m, -(y)e+m	yazam (65) olam (263) diyem (264) idem (357) bulam (1394) düzem (1989)

⁷⁹ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkĉesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin Sözlük*, Akĉađ Yay. , Ankara, 2005, s. 145.

2. Teklik Şahıs	-a+sın	bulasın (320) olasın (488) olasın (494)
3. Teklik Şahıs	-a+Ø/-e+Ø	eyleye (57) gele (138) bulmaya (256)
	-(y)a+Ø/-(y)e+Ø	artıra (1230) görine (1634) doldura (1898)
1. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs	-a+lar/-e+ler	olalar (1152) olalar (1599) ideler (1828)

4.2.6. 2.1.7. Şart Kipi

Eski Türkçe döneminde “-sar/-ser” olan şart eki bu dönemin sonunda “r” si düşerek “-sa/-se” şeklinde olmuştur. Ek, Batı Türkçesine bu “-sa/-se” şekliyle geçmiş ve Batı Türkçesinde hep bu şekilde kullanılagelmiştir.⁸⁰ Metinde şart kipinin şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar	Kip+Şahıs Eki	Örnekler
1. Teklik Şahıs	-se+m	getürsem (1933) eyleşem (1933, 2020) (Metinde şart kipi 1. teklik şahıs çekimi üç yerde geçmektedir.)

⁸⁰ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 309.

2. Teklik Şahıs	-sa+ñ/-se+ñ	itseñ (170) kosañ (171) işleseñ (1349) olsañ (1453)
3. Teklik Şahıs	-sa+ø/-se+ø	itse (50) bulunsa (112) bulaşsa (1145) otursa (1157) darısa (1715) gezdirse (2019)
1. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs	-sa+lar/-se+ler	olsalar (47) şunsalar (1656) virseler (1657) şaysalar (1883) bulsalar (1885) dolsalar (1885)

4.2.6. 2.1.8. Gereklilik Kipi

Metinde örneği mevcut değildir.

4.2.6. 2.1.9. Emir Kipi

Diğer kip ve zaman çekimlerinden farklı olarak emir kipinde her şahıs için ayrı ayrı ekler kullanılır. Yani emir kipinde şahıs ve zaman kavramı aynı ekle verilir. Metinde 2. teklik şahıs emir ekinde düzleşme, 3. teklik ve 2. çokluk şahıs

emir eklerinde hem düzleşme hem yuvarlaklaşma, 3. çokluk şahıs emir ekinde ise yuvarlaklaşma söz konusudur. 1. teklik ve 1. çokluk şahısların ise emir çekimi mevcut değildir. Metinde emir kipinin şahıslara göre durumu şekildedir:

Şahıslar	kip+şahıs eki	örnekler
1. Teklik Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
2. Teklik Şahıs	-ø , -gil	göster (181) eşit (299) eylegil (512) bağışla (707) şakla (1576) itgil (1945)
3. Teklik Şahıs	-sın/-sin, -sun/-sün	doldursın (143) bulmasun (153) görsün (218) yakmasun (665) gözetsün (858)
1. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
2. Çokluk Şahıs	-ñ, -iñ, -uñ/-üñ	okuñ (86) biliñ (264) oluñ (1750) duruñ (1753) unutmañ (1997) idüñ (1999)
3. Çokluk Şahıs	-sun+lar/-sün+ler	çalışsunlar (63) idsünler (146) varsunlar (703)

aldırsunlar (1941)
söylesünler (1970)
disünler (1983)

4.2.6. 2. 2. Birleşik Zamanlı Kipler

Birleşik zamanlı fiiller olumlu ya da olumsuz bir esas fiilin genellikle yalnız kip eki almış ve çekime girmemiş olan biçimine “i-“ ek-fiilinin çekimli şekillerinin eklenmesi ile oluşur. Basit zamanlı fiillerde olduğu gibi birleşik zamanlı fiillerde de tek bir zaman ögesi vardır. O da “i-“ fiilinden sonra gelen ekle belirtilir.⁸¹ Birleşik zamanlı fiillerde “i-“ ek fiili yalnız görülen geçmiş, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kip ekleri alabilir.

“i-“ fiili Eski Türkçe’de “er-“ şeklindeydi. Bir yardımcı fiil olan ve bütün kipleri bulunan “er-“ fiilinin Batı Türkçesine geçerken -r’si düşmüş, e-i değişmesi ile ünlüsü de değişerek “i-“ şekli ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda fiilin çekim sahası da daralmıştır. Bugün “i-“ fiili ile yapılan çekimlerde “i-“ kökü genellikle düşürülmüş ve yardımcı fiil ekleşmiş bulunmaktadır. Bu ekleşme Batı Türkçesi döneminden itibaren kuvvetli şekilde görülmeye başlanmıştır.⁸² Metinde de “i-“ fiili çoğunlukla ekleşmiş durumdadır. Birleşik zamanlı kiplerin şahıslara göre durumu şu şekildedir:

4.2.6. 2.2.1. Hikâye Birleşik Zaman

4.2.6. 2.2.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metinde öğrenilen geçmiş zamanın hikâye çekimi sadece 3. teklik şahısta görülmektedir.

⁸¹ Ergin, Age. , ss. 316, 326.

⁸² Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 732.

Şahıs	Kip+Hikâye+Şahıs Eki	Örnekler
3. Teklik Şahıs	-mış+ø-dı+ø/-miş+ø-di+ø	itmişdi (237)
	-muş+ø-dı+ø	dalmışdı (1036)
		olmuşdı (1162)
		bulmuşdı (1736)

4.2.6. 2.2.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

Metinde geniş zamanın hikâyesinin şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar	Kip+Hikâye+Şahıs Eki Kip+Şahıs Eki+ Hikâye	Örnekler
1. Teklik Şahıs	-r+ø-dı+m, -ür+ø-dü+m	añlardım (32) görürdüm (1187) (geniş zamanın hikâyesi 1. teklik şahıs çekimi metinde iki yerde görülmektedir.)
2. Teklik Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Teklik Şahıs	-ar+ø-dı+ø/-er+ø-di+ø	iderdi (49)
	-r+ø-di+ø, -ır+ø-dı+ø,	olurdi (53)
	-ur+ø-dı+ø/-ür+ø-di+ø,	dilerdi (150)
	-maz+ø-dı+ø/-mez+ø-di+ø,	gelmez idi (1107)
	mez+i-di+ø	düşmezdi (1135)
		görürdi (1138)

		varırdı (1144)
		yağmazdı (1145)
		çıkardı (1165)
		girerdi (1756)
1. Çokluk Şahıs	-er+Ø-di+k	n'iderdik (1899)
		(Geniş zamanın hikâyesi 1. çokluk şahıs çekimi metinde bir yerde görülmemektedir.)
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs	-er+ler+Ø-di, -r+ler+Ø-di, -ur+lar+Ø-dı	olurlardı (47) dirlerdi (48) iderlerdi (95)

4.2.6. 2.2.1.3. İstek Kipinin Hikâyesi

Metinde istek kipinin hikâye çekimi sadece 3. teklik şahısta görülmektedir.

Şahıs	Kip+Hikâye+Şahıs Eki	Örnekler
3. Teklik şahıs	-a+y-dı+Ø/-e+y-di+Ø	göreydi (48) olaydı (222)

4.2.6. 2.2.2. Rivayet Birleşik Zaman

Metinde rivayet birleşik zaman çekimi yoktur.

4.2.6. 2.2.3. Şartlı Birleşik Zaman

4.2.6. 2.2.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

Görülen geçmiş zaman şartının şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar	Kip+Şart+ Şahıs Eki Kip+ Şahıs Eki+Şart	Örnekler
1. Teklik Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
2. Teklik Şahıs	-di+ñ+ø-se, -du+ñ+ø-sa	itdiñse (280) olduñsa (520) bulduñsa (1317)
3. Teklik Şahıs	-dı+y-sa+ø/-dı+y-se+ø	oldıysa (133) gitdiyse (854) itdiyse (918) buldıysa (1792)
1. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.

4.2.6. 2.2.3.2. Geniş Zamanın Şartı

Metinde geniş zamanın şartının şahıslara göre durumu şu şekildedir:

Şahıslar	Kip+Şart+ Şahıs Eki	Örnekler
1. Teklik Şahıs	-er+ø-se+m, -r+ø-se+m	dirsem (738) idersem (1576) (Geniş zamanın şartının 1. teklik şahıs çekimi metinde iki yerde görölmektedir.)
2. Teklik Şahıs	-ar+ø-sa+ñ/-er+ø-se+ñ	ararsañ (56)

	-r+Ø-sa+ñ/-r+Ø-se+ñ	sürerseñ	(89)
	-ır+Ø-sa+ñ/-ır+Ø-se+ñ	virirseñ	(93)
	-ur+Ø-sa+ñ/-ür+Ø-se+ñ	g̃ızlirseñ	(112)
		olursañ	(132)
		görürseñ	(166)
		şorarsañ	(266)
		varırsañ	(1905)
3. Teklik Şahıs	-ar+Ø-sa+Ø/-er+Ø-se+Ø	gelürse	(107)
	-r+Ø-sa+Ø/-r+Ø-se+Ø,	iderse	(117)
	-ur+Ø-sa+Ø/-ür+Ø-se+Ø,	bağlarsa	(197)
	-ır+Ø-sa+Ø	dilerse	(330)
		yağarsa	(522)
		kalursa	(872)
		varırsa	(1375)
1. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.	
2. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.	
3. Çokluk Şahıs	-	Metinde örneği yoktur.	

4.2.6. 2.2.4. “iken” Zarf-Fiil Şekli

4.2.6. 2.2.4.1. Geniş Zamanın “iken” Şekli

Metindeki örnekleri şunlardır:

bilürken ol muḳaddem oldı Qurʾān	(777)
olurken emr-i bi'l-maʿrūfa ḳādir	(788)
yürürken eylemekdür hem taḫayyür	(802)
gözet sen zıkr ider ken bunda ādāb	(1348)

giderken itse bir ʿālim telāķī	(1453)
toġarken gün daġı hem maṭlaʿından	(1522)
düzem dirken varır belki ħarāba	(1989)

4.2.6. 2.2.4.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın “iken” Şekli

Metinde öğrenilen geçmiş zamanın “iken” şekli üç yerde görülmektedir.

Ebū-Bekir ʿÖmer olmuşken efdal	(800)
nuşūşa kılmış-iken istinādı	(1496)
geçerler bulmuş-iken anda fırsat	(1662)

4.2.6.3. Fiil Çekiminde Soru Şekli

Metinde fiillerin soru şekli düz-dar ünlülü olan “mı/mi” soru eki ile oluşturulmuştur. Soru eki çoğunlukla şahıs ekinden sonra gelmiştir. Metinde geçen örnekleri şunlardır:

ṭabīʿat eglenür mi anda ħāşā	(70)
nedir gördüñ mi Faġrū'l-Kā'inātı	(86)
şekerden fark ider mi şābı nā-dān	(95)
Kelāmu'llāhi hīç itmez mi taġyīr	(124)
gözüm lezzet alır miñ sen yiseñ bal	(499)
maʿāşīden ʿamel bulsun mı noġşān	(919)
begim görmez misin şehri'ş-şıyāmı	(1263)
daġı kıldıñ mı her gün beş namāzı	(1676)

4.2.6.4. Fiilimsiler

4.2.6.4. 1. İsim-Fiiller

Fiillerin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları şahıs ve zamana bağlı kalmadan gösteren fiil isimleridir. İsim-fiiller hem fiil isimleri hem de özne, tümleç ve nesne aldıkları için fiildirler.⁸³ Metinde geçen isim-fiil ekleri ve örnekleri şunlardır:

İsim-Fiil Eki	Örnekler	
-mağ/-mek	rüsümü dikmegi halk itdi Allāh	(421)
	oğ atmak at segirdirmek revādır	(752)
	dağı gaşb-ıla halkıñ mālın almak	(771)
	aña söz söylemek hem bir şekildür	(1575)
	dutunmak eylemek düşmāna şirret	(1589)
	ikinci gökden inmek oldı ĩsā	(1817)
	tırış olmak bıyık kırkmak ne kim var	(1942)
-ma/-me	oğuyup yazmağa kılsa meveddet	(2014)
	nefi göstermesi nuşret iċānet	(371)
	dağı zevkleenmesi hem maċşiyetdir	(748)
	teberrüċ itmesi ol oldı evlā	(874)
	melekden olması menċ oldı her dem	(951)
	kıyāmet kopması vardır muħaqqak	(1592)
	üçüncidür zinādan toğma evlād	(1695)
	giyerler başa nürdan dökme bir tāc	(1711)
	olur pes çıkması olduğda destūr	(1861)

⁸³ Kâzım Köktekin, *Eski Anadolu Türkçesi*, Fenomen Yay., Erzurum, 2008, s. 124.

-iş/-iş, -uş/-üş Metinde örneği yoktur.

4.2.6. 4. 2. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)

Ŗahıs veya zaman belirtmeden soyut bir hareket kavramı ifade eden fiilimsilere zarf-fiil denir.⁸⁴ Zarf-fiil eki almıŖ sözcükler cümlede zarf bazen de bağlaç olarak kullanılan kelimelerdir. Metinde çeŖitli fonksiyonlarla kullanılan zarf-fiil eklerinin incelenmesinde Kemal Yavuz'un *Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si-Mesnevî Tercüme ve Ŗerhi Gramer ve Sözlük* adlı kitabındaki tasnif dikkate alınmıŖtır.⁸⁵ Metinde zarf-fiiller sıklıkla kullanılmıŖtır. Metinde geçen zarf-fiil ekleri Ŗunlardır.

4.2.6.4.2.1. Hâl Bildiren Zarf-Fiiller

Ekler	Örnekler
-ken, -iken	bilürken ol muğaddem oldı Qurān (777)
	olurken emr-i bil-ma'rūfa kâdir (788)
	Ebū Bekir 'Ömer olmuŖken efdal (800)
	yürürken eylemekdür hem taḥayyür (802)
	gözet sen zıkr iderken bunda ādāb (1348)
	nuŖūŖa kılmıŖ-iken istinādı (1496)
	geçerler bulmuŖ-iken anda fırsat (1662)
	düzem dirken varır belki ḥarāba (1989)
-mağ ile/-mek ile	kıyāfet düzmek ile ĩilm alınmaz (88)
	sa'ādet bulmağ-ıla oldı mesrūr (834)

⁸⁴ Ahmet Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yay. , İstanbul, 1989, s. 166.

⁸⁵ Kemal Yavuz, *Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si-Mesnevî Tercüme ve Ŗerhi Gramer ve Sözlük I*, SÜ Mevlāna ve Uygulama Merkezi Yay., Konya, 2007, ss. 164-166.

(Bu zarf-fiil eki metinde iki yerde geçmektedir.)

-meksizin nikāh itmeksizin olmaz mülākī (1812)

(Bu zarf-fiil eki metinde bir yerde geçmektedir.)

4.2.6.4.2.2. Zaman Bildiren Zarf-Fiilleri

Ekler	Örnekler	
-duḡça	pes andan ōñra ol olduḡça lāzım	(476)
	ḡazā idsün bulund <u>duḡça</u> ḡayātı	(853)
	(Bu zarf-fiil eki metinde iki yerde geçmektedir.)	
-dıḡda/-dikde,	ḡaçan olduḡda ben tedriṣe lāyık	(44)
-duḡda/-dükde	ḡalem ḡald <u>duḡda</u> kāḡıd üzre ḡattāt	(420)
	küfür gel <u>dikde</u> ḡalmaz cānım ĩmān	(617)
	velākin zaḡm iriṣ <u>dikde</u> ḡazādır	(688)
	ḡaçan āb-dest alup giy <u>dikde</u> anı	(1373)
	saña ḡalḡ olmasun bul <u>duḡda</u> fuṣat	(1422)
	iṣābet eyled <u>dikde</u> oldı zā'id	(1497)
	ḡaçan ald <u>duḡda</u> zaḡḡümü eline	(1785)
-ınca/-ince	ḡıyāmet tā gel <u>ince</u> oldı lā-zāl	(975)
	nebiyy-i Nūḡa var <u>ınca</u> sürüldi	(1018)
	geḡ <u>ince</u> ōer-i Nūḡı ḡıldı tebdīl	(1034)
	ibādet olmaz ḡaḡlı bulmay <u>ınca</u>	(1039)
	nuḡuḡ itmezler ilḡām olmay <u>ınca</u>	(1067)

	inişdür hem yoğuşdur tā çıkınca	(1660)
-madan/-meden,	müvellid olmadan oldı mu'arra	(377)
-medin	yemek içmek yatup oturmadan pāk	(395)
	anı derk itmeden gözler mu'arrā	(426)
	zarar kaçd itmedin ol ola vāşıl	(1100)
	geçer ol batmadan cümle bihārı	(1312)
-mağda/-mekde	ḥaṭā' itmekde mümkün muḥtemeldir	(1500)
	nizām virnekde bulmuşdur mahāret	(1890)
-mağdan/-mekden	yarat mağdan bu olmuşdur murādı	(415)
	bu 'ālemde görün mekden müberrā	(426)
	kizibden korkaç olmakdan emīndür	(1015)
	gerinmek esnemekden hem beridür	(1158)
-meksizin	nikāḥ itmeksizin olmaz mülākī	(1812)
	(Bu zarf-fiil eki metinde bir yerde geçmektedir.)	
-mazdan/-mezden	yetiş mezden muḳaddem sen al āb-dest	(494)
	bürüdet gelse ger olmazdan aḳtār	(1415)
	ḥaṭīb in mezden evvel minberinden	(1522)
	belī gel mezden evvel vaḥy-i İslām	(1568)
-uncaḳ	ol uncaḳ bir olur muḳtarr u ḥā'if	(316)
	(Bu zarf-fiil eki metinde bir yerde geçmektedir.)	

4.2.6.4.2.3. Bağlama Bildiren Zarf-Fiilleri

Ek	Örnekler	
-y)up/-(y)üp	anı taşdıķ idüp hem eyle ikrār	(261)
	iṭāˆat eyleyüp hem olsa irşād	(407)
	ıilelden kırtılup ol buldı şıḥḥat	(412)
	ider ol çalışup ṭāˆat dem-ā-dem	(609)
	yıkup ıırzın muğayyer itmek anı	(779)
	kesüp rāhi daḥı hem almaķ emvāl	(792)
	yuyup anı içinde ķodı tekrār	(1165)
	uçup kıalmaz ḥicāblar bu arada	(1596)

4.2.6. 4.3. Sıfat-Fiiller (Partisipler)

Kaya Bilgegil *Türkçe Dil Bilgisi* adlı kitabında sıfat-fiillerin tanımını şu şekilde yapmıştır: “Eylem kavramı taşıdıkları hâlde, çekilme kabiliyetinden mahrum olan, yan cümleciklerde yüklem görevi alabilen niteleyici kelimelere sıfat-fiil denir.”⁸⁶ Kemal Eraslan ise sıfat-fiil yerine isim-fiil terimini kullanarak *Eski Türkçede İsim-Fiiller* adlı kitabında sıfat-fiillerle diğer sıfatlar arasındaki farkı şu şekilde belirtir: “İsim-fiillerin diğer vasıf isimlerinden, yani sıfatlardan, farkı bunların zaman ifadesi taşımaları ve bir ismin sıfatı oldukları zaman bile iyelik ekleri alabilmeleridir.”⁸⁷ Sıfat-fiiller cümle içinde daha çok sıfat görevindedir. Bütün isim çekim eklerini alabilirler. Metinde geçen sıfat-fiil ekleri ve örnekleri şunlardır:

⁸⁶ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dil Bilgisi*, 3. Baskı, Dergâh Yay. , İstanbul, 1984, s. 197.

⁸⁷ Kemal Eraslan, *Eski Türkçede İsim-Fiiller*, İÜ Edebiyat Fakültesi Yay. , İstanbul, 1980, s. 12.

Ekler	Zaman	Örnekler
-(y)an/-(y)en	geniş zaman	<p>gören hem okuyan yazan eşiden (156)</p> <p>namâzın kılmayan er oldı kâfir (624)</p> <p>vaşiyet eylesün bâkî kalana (856)</p> <p>buña ʿaql itmeyenler oldı hayrân (1059)</p> <p>aña sebb eyleyenler oldı zındîk (1206)</p> <p>bilenler anı ber-sâdir ya zâhid (1419)</p> <p>girenler anda lâyıkdur şevâba (1499)</p> <p>bu dünyâyı benim milkim diyenler (1606)</p>
-dık/-dik, -duķ/- dük	geçmiş zaman	<p>ķula gönderdiği hem fazl u ihsân (372)</p> <p>ider ol doğduğu sâʿatde tekrâr (639)</p> <p>ya hâdiş olduğu gün altı mezkûr (905)</p> <p>iderler gördüğü şeyden hikâyât (946)</p>

kitābı virdiği hep oldı mürsel
(1057)

dinilmez sevdiğim aña kerāmāt
(1322)

Ḥudā emr itdiği yerde dururlar
(1755)

çalarlar bulduğu yerlerde seyfi
(1856)

-miş geçmiş zaman

döşenmiş süfrede ger olsa biryān
(71)

çürümüş tenleri hem ider icād
(593)

każā itmezse ol geçmiş każāsın
(858)

4.2.7. İsimlerde Bildirme

İsimlerde bildirme Eski Türkçede er- yardımcı fiilinin “er- >ir- > i-“ şeklinde ekleşmesinden oluşan “i- fiili” ve Eski Türkçedeki tur- yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminden (tur-ur) çıkan, ek-fiilin bildirme kipinin teklik ve çokluk üçüncü şahıs çekimlerine gelerek anlamı güçlendiren “-dır/-dir” eki kullanılarak yapılır.⁸⁸ “i- fiili” belirli çekim şekilleri ile vazife görerek bir yandan birleşik fiil çekimlerinin temelini kurar, öte yandan bütün isim ve isim şekillerini fiil kalıbına sokup onları fiilleştirerek isim cümlelerini meydana getirir.⁸⁹ i- ek-fiilinin asıl fiillerden farklı olarak bildirme niteliğinde dört kipi vardır. Bunlar geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipleridir. Metinde i- ek-fiilinin geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve şart kipi kullanılmıştır.

⁸⁸ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2010, ss. 42, 81.

⁸⁹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 314.

4.2.7.1. Görülen Geçmiş Zaman

Metinde bildirme görülen geçmiş zaman sadece 3. teklik şahısta kullanılmıştır.

Şahıs	Zaman+Şahıs Eki	Örnek
3. Teklik Şahıs	+i-di+Ø	‘ilim bir bıkır idi kıldı izāle (1281) (bildirme görülen geçmiş 3. teklik şahıs zaman metinde bir yerde geçmektedir.)

4.2.7.2. Geniş Zaman

Bildirme geniş zaman, Eski Türkçedeki “er-ür-men, er-ür-sen” gibi geniş zaman çekimindeki “er-“ yardımcı fiili ile geniş zaman gösteren “-ür” ekinin birbirleriyle kaynaşarak eriyip kaybolması ve çekimde şahıs gösteren “-men, -sen” zamirlerinin de birer ek kalıntısı hâlinde devamı ile oluşmuştur.⁹⁰ Bildirme geniş zamanın üçüncü şahıs çekimlerinde başka bir ek kullanılır. Bu ek Eski Türkçedeki “tur-“ yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminden çıkan tur-ur > dur-ur > -dır/-dir, -dur/-dür değişimine uğramış -dır/-dir, -dur/-dür ve -dırlar/ -dirler, -durlar/-dürler ekleridir. Bildirme geniş zamanın olumsuz şekli “değil” kelimesiyle yapılır. Metinde bildirme geniş zamanın şahıslara göre durumu şu şekildedir:

⁹⁰ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay. , 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 703.

Şahıslar	Zaman+Şahıs Eki	Örnekler
1. Teklik Şahıs	+(y)em	<p>Ḥüseynem Sünniyem hem Māturīdī (24)</p> <p>tavaṭṭun itmişem Isbartavīyem (25)</p> <p>disün ol mü'minem Ḥaḫḫa bilā- reyb (667)</p>
2. Teklik Şahıs	+sin	<p>ki sensin cümle ʿālemler penāhı (30)</p> <p>(Bildirme geniş zaman 2. teklik şahıs metinde bir yerde geçmektedir)</p>
3. Teklik Şahıs	+Ø, +dır/+dir +dur/+dür, +durur degil+Ø, degildir	<p>yanında bir-durur ayran u biryān (95)</p> <p>daḫı erdır veyā ḫatun kişiden (157)</p> <p>ne kādīrdür bula bülbül gibi dil (193)</p> <p>degildir bi'l-fi'ıl hem mā-şadaḫdur (258)</p> <p>ki oldur mümtenīʿ hem müsteḫīlāt (276)</p> <p>bunuñ ḫaḫḫında var āyāt u aḫbār (312)</p> <p>degil lāzım ki çok olmak ʿadīmāt (355)</p>

velīlerde belī vardır kerāmāt (1290)

1. Çokluk Şahıs - Metinde örneği yoktur.
2. Çokluk Şahıs - Metinde örneği yoktur.
3. Çokluk Şahıs - Metinde örneği yoktur.

4.2.7.3. Şart

Metinde bildirme şart kipi 2. ve 3. teklik şahıslarda kullanılmıştır.

Şahıslar	Zaman+Şahıs Eki	Örnekler
2. Teklik Şahıs	+i-se+ñ	eger ʿaṭṭār iseñ al misk ü ʿanber (74) (Bildirme şart kipi 2. teklik şahıs metinde bir yerde geçmektedir.)
3. Teklik Şahıs	degil+ø-se	degilse mümkün aldırsonlar āb-dest (1941)

SONUÇ

1. Ses ve şekil yönünden incelediğimiz eser Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine aittir. Bu inceleme ile üzerinde çalışılmamış eseri günışığına çıkarıp eserden yola çıkarak yazıldığı dönem olan Klasik Osmanlı Türkçesi döneminin ses ve şekil yapısını ortaya koymaya çalıştık.

2. Eser, “akaid ilmi” ni halka anlatmak, öğretmek ve bu ilme dair bilgilerin uzun süre halkın hafızasından silinmemesi için manzum şekilde ve aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Bu türde İslam tarihi boyunca eğitim ve öğretim çalışmalarında ezberleme kolaylığı sağladığından ve uzun süre hafızalarda kalabildiği için Üşî’ye ait *el-Emâlî*, Hızır Bey’e ait *el-Kasîdetü’n-nûniyye*, Lekânî’ye ait *Cevheretü’t-tevhîd*, XVII. yüzyıl şairlerinden olan ve Rızâî mahlaslı Tokatlı İshâk-ı Zencanî’ye ait *Manzûme-i Akâid*, Erzurumlu İbrahim Hakkı’ya ait *Mârifetnâme*, Birgivi’ye ait *Vasıyye* gibi akâid kitapları da hep manzum şekilde ve aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Bu eserlerin hepsi -Lekânî’ye ait *Cevheretü’t-tevhîd* hariç- Mâtûrîdî ekolüne bağlıdır. İncelediğimiz eser de Mâtûrîdî ekolüne bağlıdır.

3. Eser Klasik Osmanlı Türkçesinin dil özelliklerini taşımaktadır: خدائک *Ĥudâniñ* (38), كؤرسون *göürsün* (84), دوغدوغي *doğduğı* (639), اچدردی *açdırdı* (1171), واردر *vardır* (1290), ايدرز *ideriz* (1295), بلديم *bildigim* (1350). Bunun yanında eserde iki şekilde kullanılan kelimeler ve eklerden dolayı düzlük-yuvarlaklık uyumunun tamamlanmadığı söylenebilir. كندی *kendi* (117) - كندوية *kendüye* (790), ارتوق *artuğ* (1233) - ارتق *artığ* (1644), كركدر *gerekdür* (128) - واردر *vardır* (133), ايتدم *itdim* (33) - ايردم *irdüm* (1175) örneklerinde olduğu gibi eserde yuvarlaklaşma temayülünün görülmesi, az da olsa Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin varlığını devam ettirdiğini göstermektedir.

4. Eserde her bir başlık farklı bir konuya işaret etmektedir. Allah’ın sıfatları, Kur’an’ın hükümleri ve faziletleri, kaza ve kader, Hz. Muhammed, hayatı, mucizeleri, dört halife Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Hz. Ömer, Hz. Osman; Hz. Hasan Hz. Hüseyin, aşere-i mübeşşere olarak ifade edilen cennetle müjdelenen zatlar,

evliyalar ve kerametleri, Ebu Hanife, meleklerin faziletleri, cüzî irade, iman ve İslam birliği, helal ve haram, büyük günahlar, iman ve ibadet, mürşit, Harut ile Marut, şeytan ve cinler, cennet ve cehennem, kıyamet günü ve kıyamet hâlleri, Hz. Hızır, Hz. Mehdi, Yezid, kutsal kitaplar, dört mezhep ve kurucuları, deprem, ay ve güneş tutulması, sihir, burçlar, ölüm ve kabir hâlleri, şefaath gibi konular üzerinde durulmuştur. Başlıkları Arapça olan eserin sonunda vasiyetnâme ve münacaat yer almaktadır.

5. Eser mesnevi şeklinde aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Eserde aruz vezni başarıyla kullanılmakla birlikte az da olsa aruz hataları görülür. Çoğunlukla tam ve yarım kafiye kullanılmıştır. Mısra sonlarında kafiye meydana getiren sözcükler hem Türkçe hem de Arapça ve Farsça asıllı kelimelerden seçilmiştir.

6. Okuru bilgilendirmek amacıyla yazıldığı için eserde konuşma diline yakın bir dil kullanılmıştır.

7. Eserde başta Farsça terkipler olmak üzere birçok kelime klasik imlasının yanında halk arasındaki telaffuza göre harekelenmiştir: إسقام - esqām (150), حث - ḥeṣṣ (215), تَرْهَاتِي - türrehātı (348), جُوَان - civān (1381), سِفْلِي - süfli (1723), مُعْرَال - mi'zāl (815), رَعَايَا - re'āyā (1914), فَخْرُ الْكَائِنَاتِ - Faḥrū'l-Kā'ināt, نَارُ نِيرَانٍ - nār-nīrān (615), رُوْزِ مَحْشَرْدَةَ - rūz-ı maḥşerde (136), رُوْزِ شَبِّ - rūz u şeb (1808) gibi kelimelerde mahalli söyleyiş ön plandadır.

8. Eserde ekler genellikle bitişik yazılmıştır. Hatta “ile, için, kim” gibi edatların sıklıkla bitişik yazıldığı görülmektedir: شَرْطِيْلَهْ şart-ıla (229), اَمَلِكِم 'amel-kim (265), سُوْرُلْسُوْنِ sürülsün (679), زِنَاسِيْجُوْنِ zināsı-çun (785), بَسْلَمَكِ beslemek (368), صُوْقُدْرِ şovuğdur (1682), ...

9. Eserde fonetik açıdan kelime ve eklerde hem düzleşme hem yuvarlaklaşma eğilimi görülmektedir. Metindeki bazı örnekleri şunlardır: اَلْتُنْ altun (89), قُوْرِيْ qurı (89), اَلُوْر alur (94), اَكْلَنُوْر eglenür (114), اُوْجُنْجِي üçüncü (534), چُرِيْمِيْŞ çürimiş (593), چَالِشُوْب چalışup (609), اِنْجُو incü (1110), اُوْرُلْدِي uruldı (1126), كِيْجِه gice (1418), ...

10. Eserde kalın sıradan kelimelerin başında bulunan “t” sesi bazen tı (ط) ile bazen de dal (د) ile yazılmıştır. Bunun sonucu aynı kelimenin iki farklı yazımı ortaya çıkmıştır. Eserde bu kelimeler nasıl yazılmışsa, çalışmamızda o şekilde gösterilmiştir. Metindeki bazı örnekleri şunlardır : طوغمة- (639) دُوغْدُوغِي doğduğu (717) توغما (717), دوتار dutar (800) - توطوبدۇر tutupdur (1351), دوقوز doquz (1020) - طقوزده toquzda (1558), ...

11. Özellikle alıntı kelimelerde ب ve پ ile kararsız yazılış gösteren p ünsüzü, -(y)up/-(y)üp zarf fiil ekinin yazımında daima ب ile standartlaştığı görülmektedir. Metindeki bazı örnekleri şunlardır: بليوب eyleyüp (119), بلوب bilüp (356), كورب görüp (770), صايوب sayup (887), ياتوب yatup (936), ورؤب vurup (1305), ...

12. Eserde dil uyumu sağlamdır. Dil uyumunu bozan ekler “ken, iken” zarf-fiil eki ve bir kelimedede geçen “-ki” aitlik ekidir: اولوركن olurken (788), كندن كندن (788), قلمشكن قلمشكن (1496), طوغاركن togaraken (1522), بولميشكن bulmuş-iken (1662).

13. Ünlü türemesi olayı sadece Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde görülmektedir. Bunun temel nedeni alıntı kelimeleri Türkçenin hece yapısına uydurmak ya da bu kelimeleri vezne uygun hâle getirmektir. Metindeki bazı örnekleri şunlardır: آشكاراً āşikārā (< āşikārā) (434), حُكْمَن hükümde (< hüküm) (548), جسم cism (< cism) (997), آسمانى āsümānı (< āsmān) (1394).

14. Bildirme geniş zaman 3. teklik şahıs “-dır/-dir, -dur/-dür” ekinde hem düzleşme hem de yuvarlaklaşma temayülü vardır. صاحبيدۇر şahibidür (39), قادردۇر kādirdür (192), دكيدۇر degildür (258), مشتغيدۇر müştegidür (497), جواهردير cevāhirdir (561), قنده در qāndedir (632), اعتقاددر itiqāddir (645), كركدر gerekdir (1064), ...

15. İlgi hâli ekinin her zaman düz ünlülü olduğu görülmektedir: انامك enāmiñ (793), دهريك dehiriñ (1053), درتلي لرك dertlileriñ (1106), ديارك diyāriñ (1990), ...

16. Eser dönemin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Eserde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar yaygın şekilde kullanılmıştır. Bunun yanında eser halka yönelik yazıldığı için halk dilinde yer etmiş birçok ifadelere, deyimlere, arkaik kelimelere de yer verilmiştir. Eserde özel adlar sıkça kullanılmıştır. Toplam 3764 madde başı kelimenin yer aldığı eserde Arapça kökenli kelimeler çoğunluktadır.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Hâzihi Manzûmetü'l-^cAkâ'id Ellefehâ e's-Şeyh İbnü's-Şeyh el-Muştafâ el-Ĥamîdî¹

[Ç 1^b] [K 8^b]

Şenâ vü ĥamd u şükr olsun Ĥudâya
Anîñ in^câmı luĥfı bî-nihâye

Şifâtiyla ezelde oldı mevşûf
Murâd itdi ola ĥalblerde ma^crûf

İdüpdürken ĥiĥâbın mâ-sivâya
Ta^calluĥ eyledi ol mâ-^cadâya

Vücûdiyyâtı irdirdi² vücûda
Getürdi mümkinâtı hem şühûda

5 Mufazçal kıldı zî-rûhı ĥamuya
^cAdûsın müstaĥaĥ kıldı ĥamuya

Ĥuşûşâ³ zâhir oldı nev^c-i insân
Ĥamu evşâf-ıla hem kıldı iĥsân

Tekâlîfe ĥılu^cpdur anı ĥâbil⁴
Aña münĥâd olur insân-ı kâmil

Kemâlinden idüp izĥâr-ı ĥikmet
Aña peygamberânı kıldı raĥmet

Vesâ'il oldılar işâl-i Ĥaĥĥa
Mübellig oldılar aĥkâmı ĥalĥa

10 Ĥuşûşâ bülbül-i bâĥ-ı belâĥat
Daĥı ĥandân-ı gülzâr-ı faşâĥat

¹ Başlık: Hâzihi Manzûmetü'l-^cAkâ'id Ellefehâ e's-Şeyh İbnü's-Şeyh el-Muştafâ el-Ĥamîdî :
*Bu akaid kitabının müellifi Şeyh oĥlu Şeyh Mustafa el-Hamidi'dir.

² irdirdi: irdürdi Ç

³ ĥuşûşâ: ĥuşuşan Ç

⁴ ĥâbil: ĥâ'il Ç

Odur hem kevkeb-i mülk-i sa'âdet
Muraşsa' tâc u hem kân-ı şefâ'at⁵

[Ç 2^a]

Muhammeddir habîbi Muştafâsı
Odur 'âlemleriñ hep⁶ muğtedâsı

Zuhûr itdi o kim luţf-ı Hudâdan
Halâş oldı benî âdem 'amâdan

[K 9^a]

Münevver kıldı ol nûruñ ziyâsı
Be-küllî 'âlemi çoğdur vefâsı

15

Olupdur 'âleme ol mağz-ı rahmet
Anıñ⁷ nûrına ğarğ oldı bu ümmet

Şalât olsun cemî'-i enbiyâya
Dağı ol Fağr-i 'Âlem Muştafâya

Selâm ol⁸ enbiyâ vü mürselîne
Ola hem ol Şefî'ü'l-Müznibîne

Huşûşan âline evlâdına hem
Küfür emrâzına ol kıldı merhem

'Umümen dâhil olsun cümle aşhâb
Bu ümmetde olupdur lübbü'l-elbâb

20

Ebû-Bekr ü 'Ömer 'Osmân u Hayder
'Alîyü'l-Murtażadır oldı reh-ber

Olupdur cümlesi Hağkıñ hüdatı
Dağı hem şer'-i ğarrānıñ⁹ ğumâtı

Dağı zürriyeti etbâ' ü enşâr
Olupdur ğāk-i pâyında¹⁰ sezâ-vâr

Sebeb-i Te'lif-i Kitâb ve İtirâf-ı Kuşûr ve Medhü'l-Veled ve'l-Üstâd ¹¹

⁵ odur: odır Ç u: - K

⁶ hep: hem Ç

⁷ anıñ: anuñ Ç

⁸ ol: olsun K

⁹ ğarrānıñ: ğarrānuñ Ç

¹⁰ ğāk-i pâyında: ğāk-i bābında K

Pes andan sonra bu efkâr-ı aḥḳar
Kuşûrın mu‘terifdür zât-ı aşgar

Hüseynem Sünniyem hem Mâturîdî
Daḥı Afşâriyem andan Hamîdî

25 Tavattun itmişem¹² Isbartaviyem
Telemmüz itmişem hem Bursevîyem

[Ç 2^b]

‘Amelde mezhebim Nu‘mân-ı a‘zam
Sirâcü'l-ümmet oldı ol mufahḥam

Ebû Yûsuf Muḥammed oldı yârân
Aña olsun gözüüm cennetde cârân

[K 9^b]

Benim hem vâlidim Şeyḥ Muştafâdır¹³
Daḥı taḳvâ vü zühde işnâdır

Maḳâmın kıl Hudâ gülzâr-ı cennet
Beḳâda vir aña devlet ü ‘izzet

30 Serâsın kıl muṭayyeb yâ İlähî
Ki sensin cümle ‘âlemler penâhı

Vücûdum milkine¹⁴ ol oldı ‘illet
Benim hem ‘izzetim-çün çekdi zaḥmet

Oḳutdı ben za‘îfe çok kitâbı
Duyar güşüm hem añlardım ḥiṭâbı

Mütünüñ birkaçın ben itdim ezber
Yolunda¹⁵ ‘ilmiñ oldı baña rehber

35 Pes andan geçdi dünyâdan o merḥûm
Olupdum¹⁶ ğayr-i dersden fekk-i maḥrûm
Hudâ itdi baña andan hidâyet

¹¹ Başlık : Sebeb-i Telif-i Kitâb ve İtirâf-ı Kuşûr ve Medhû'l-Veled ve'l-Üstâd : Sebeb-i Telif K
*Kitabın yazılış nedeni, kusurların itirafı, oğul ve üstadın methi (hakkındadır.)

¹² itmişem: etmişem K

¹³ Muştafâdır: Muştafâdur K

¹⁴ milkine : mülkine Ç

¹⁵ yolunda: yolında Ç

¹⁶ olupdum: olupdur Ç

Mevāni^cden daḡı buldum selāmet

Be-nā-gāh oldı gūya baña ilhām
Zamīrim duydu bir fāzıl ^calī nām¹⁷

Libās-ı rif^catim virdim ^cabāya
^cAzīmet eyledim ol ḡāk-i pāya

Ḥudāniñ luḡfuna maḡhar olupdur
^cUlūmuñ cümlesin eḡber bilüpdür¹⁸

Aña ^cadet¹⁹ olupdur dersde taḡḡıḡ
Taḡarruf ḡāhibidür itdi tedḡıḡ

40 Telemmüz eyledim andan ḡākāyıḡ
Gelüpdür²⁰ ḡalbime sırr-ı daḡāyıḡ

Mevāddı eyledim ben anda teknil
Daḡı sārilerin ol ḡıldı²¹ teshīl

[Ç 3^a]

İderdi dersde hem ḡānūn-ı ādāb
^cUlūm içinde hem fetḡ oldı ebvāb

[K 10^a]

Aniñ ^cindinde ben itdüm bidāyet
Ta^callüm eyleyüp buldum nihāyet

ḡaçan olduḡda ben tedrīse lāyıḡ²²
Du^cā itdi baña ol merd-i fā^cıḡ

45 Baña virdi ḡamu fende icāzet
Didi olsun saña benden emānet

^cİlim baḡrinde ḡavvāḡ ol ḡabībim
ḡül-istān içre ötsün²³ ^candelībim

¹⁷ be-nā-gāh: baña Ç gūyā baña: baña gūya Ç duydu: didi Ç

¹⁸ cümlesin: cümle Ç bilüpdür: bilüpdür Ç

¹⁹ ^cadet: ^cadāt Ç

²⁰ gelüpdür: gelepdür K

²¹ ol ḡıldı: ol oldı K

²² ḡaçan olduḡda ben tedrīse lāyıḡ: ḡaçan ben olduḡda derse lāyıḡ K

²³ ötsün : öt sen Ç

Eger²⁴ hayy olsalar keşşāf u kādī
Olurlardı anıñ hükminde rāzī

Göreydi anı Seyyid belki Vānī
Aña dirlerdi Sa'de'd-dīn-i Şānī

Odır hükminde hem dānā vü bīnā
Pesendīde iderdi İbn-i Sīnā

50 Oқutsa²⁵ diққat itse ol celālī
Anı taḥsīn iderdi ol Ḥayālī

Ḥadīsiñ nāqılı²⁶ Müslim Buḥārī
Bunuñ yoқ añlara hiç iftiқārı

Müşerref olsa Kādī Mīr ü Lārī
Daḡı Sa'dī ile Mevlā Fenārī

Ḥüküm naşb²⁷ itseler olurdı ḥākīm
Aña dirlerdi ol şarḥ-ıla 'ālim

Aña 'Üryānī dirler nām²⁸ 'Alīdür
Ḥaқıḳat añla ol şeksiz velīdür

55 Anıñ-çundur²⁹ cehilden ol mu'arrā
Kebā'irden ü bed-ḥūydan müberrā

Olupdur 'āleme üstād-ı kāmīl
Ararsañ³⁰ yoқ aña mānend-i fāzıl

[Ç 3^b]

Ḥudā 'afv eyleye anıñ kuşūrın
Beḳāda artura nūrın sürürin

Aña rahmet ide Ḥaқ bi't-tevālī
Maḳām olsun aña firdevs-i 'ālī

[K10^b]

Ḥudā luḡ eyledi işbu faḳīre
Müşerref eyledi 'ilm-i keşīre

²⁴ eger: iger Ç

²⁵ oқutsa: oқudsa Ç

²⁶ nāqılı: nāqıdı K

²⁷ hükim naşb: hikem naşb K

²⁸ nām: nāmı Ç

²⁹ anıñ-çundur: anıñ-çun Ç

³⁰ ararsañ: iderseñ K

- 60 Baña viridi iki ferzend-i tıflān
Oğurlar saʿy idüp āyāt-ı Qurʿān
- Müsemmādır biri nām Muştafādır
Semiyyi zāt-ı pāk-i müctebādır³¹
- Biriniñ ismidür ʿĀlim Muḥammed
Semiyyi zāt-ı nām-ı pāk-i Āḥmed³²
- Çalışsunlar bular³³ ʿilme şabāda
Ola himmetleri fevka'l-ʿulāda
- Ḥacerde naḳşa beñzer ʿilm-i şıbyān
Buz üstünde³⁴ binādır ʿilm-i pīrān
- 65 Murād itdüm yazam bir hoşca manzūm
ʿAḳā'id cümle andan³⁵ ola maʿlūm
- Ḳabūl itsün bunı ol ehl-i İslām
Ḳamusı birbirine itsün iʿlām
- Anıñ-çun oldı nazmıñ hıfzı āsān
Bunı destān idinsün dilde şıbyān
- Dizilmiş iplige incü perīşān
Ṭaḳınsun boynına³⁶ hep cümle iḥvān
- Ḳalemnden pes dökile laʿl ü mercān
Aña ʿāşık olanlar itdi pinhān
- 70 Şekerden yā ʿaselden bişse ḥelvā
Ṭabīʿat eglenür mi³⁷ anda ḥāşā
- Döşenmiş süfrede ger olsa biryān
Sebīl olduḳda ḳatlansun mı cūʿan³⁸

³¹ nām : nāmu Ç pāk-i müctebādır : pāk müctebādur Ç

³² biriniñ: birinün Ç nām-ı pāk Āḥmed: nām pāk-i Āḥmed K

³³ bular: birer K

³⁴ üstünde: üstinde Ç

³⁵ hoşca : cüşca Ç andan: anda Ç

³⁶ ṭaḳınsun boynına: boynına daḳınsun K

³⁷ eglenür mi: eylenür mi Ç

³⁸ cūʿan : cān Ç

- [Ç 4^a] Şusuzlıktan yürek yakmış harâret
Doğunmaz³⁹ kimseden aşlâ himâyet
- Görünse kâselerde buz ile âb
Aña mümkün olur mı selb ü ĩcâb
- Eger ʿattâr iseñ al misk ü ʿanber
Tefâriķ isteyenler buldı cevher
- [K 11^a] 75 Olan ʿâkıll bulur cevher-fürüşü
Meger kim olmaya başında hüşü

Der-Beyân-ı Naşihat-ı İhvân bi'l-İlm ve'l-Edeb maʿa Durûbu'l-Emsâl
ve Gayrihi⁴⁰

- Gel ey cânım ʿilim iste Hudâdan
Çalış sen rûz u şeb geç mâsivâdan
- Bulup zâtında bir üstâd-ı kâmil
Ola ʿâlim dağı ʿilmiyle ʿâmil
- Ķapusunda olup hem sen mülâzım
Telemmüz eyle andan çok levâzım
- Gözüm sen itme cehlikde ķanâʿat
Liyâķat bul mahâret bul ĥazâķat
- 80 Gören kendin olup cehlinde ķâniʿ
Bulupdur nûr-ı ʿilme çok mevâniʿ
- Şanursın kendüziñ bir özge ʿâlim
Olursun cehl-ile rüsvây-ı dâʿim⁴¹
- Cehil-kim bir marâzdur hem büyük ʿâr
Bu ʿârı ĥutma sen kendiñde⁴² zinhâr

³⁹ doğunmaz : toķunmaz Ç

⁴⁰ Başlık : Der-Beyân-ı Naşihat-ı İhvân bi'l-İlm ve'l-Edeb Maʿa Durûbu'l-Emsâl ve Gayrihi : Fî-Fazâʿili'l-İlm K

* Atasözleri ve diğer (özlü) sözlerle ilim ve edep konusunda dostlara nasihat hakkındadır.

⁴¹ kendüzin: kendi özüñ K olursun: olursın Ç

⁴² kendiñde: kendide Ç

Gel imdi sen oğu hem itme ʿarı
Bu ʿarı eyleyenler buldı nări

Görürsün kâselerde āb u darı
Şanursın görmüşem cümle biğarı

85 İlim kim bir bağırdur yok tenāĖı
O⁴³ bahri görmeyenler kıldı āġı

[Ç 4^b]

Nedir gördüñ mi FaĖrû'l-Kāʿinātı
OĖuñ durmañ⁴⁴ bulunca tā memātı

Bulursın ʿilmi şarf it iĖtiyāri
Bulunca deşt ider⁴⁵ cümle diyāri

Kıyāfet düzmek-ile ʿilm alınmaz
Gözüm ol biñde bir ferdde⁴⁶ bulunmaz

[K 11^b]

Sürerseñ yaldızı Ėurı ĖabaĖa
Muʿādil ola mı altun ĖabaĖa

90 Çok ādem var olur zuʿmında ʿālim
Virür ceğliyle ol fetvāyı dāʿim

Şanur ʿālim⁴⁷ anı çok dürlü cühhāl
İderler ʿarz-ı müşkil anda derĖāl

Yeter nā-dāna cānım bu iki suç
Tucı altun şanur altunı hem⁴⁸ tuc

Virirseñ⁴⁹ cevheri bir pūla almaz
Gözüm cāhil cevāhir Ėadri bilmez

Velākin ol ider boncuğa rağbet
Alur ol her ĖaĖa olursa Ėıymet

95 Şekerden fark ider mi şābı nā-dān
Yanında bir-durur ayran u biryān

⁴³ o: ol Ç

⁴⁴ durmañ: Ėurmañ Ç

⁴⁵ deşt ider: deşti it Ç

⁴⁶ ferdde: ferd K

⁴⁷ ʿālim: ʿālem Ç

⁴⁸ hem : - K

⁴⁹ virirseñ : virürseñ Ç

Su'ali itme nā-ehle havāle
Ṭavāṣī ide mi bīkr-i izāle

Ḥubārā zāhirā gördüñ büyük kuş
Olur ol şāhini gördükde bayguş

İder cehl-ile halka dürlü ta'lim
Olur nev-resteler hem anda tesķim

Şuvarur bevlī⁵⁰ yeñi hāķü'l-avānī⁵¹(?)
'Acebdür pāk ider mi yumaķ anı

100 Kıaçan çarpılsa⁵² taşā meltabānı (?)
Yarar mı pārcası hıfz itsün anı

[Ç 5^a]

İderseñ 'ālime hem sen ihānet
Bulursun 'ākıbet şalb u siyāset⁵³

Dağı hem ehl-i 'ilmi itme ğıybet
Kopar başında elbet dürlü fetret

Gider ol ehl-i 'ilmiñ hem günāhı
İdersin rüz u şeb sen zār u āhı⁵⁴

[K12^a]

Alup sen 'ilmin ehlin⁵⁵ itme melfüz
Cevāhir hoşķasıyla oldı maḥfüz

105 Yapudan kalma taş kalmez yapudan
Ḥaķıķat dost olan gitmez kapudan

Begim 'ālim olan bir büyük erdir⁵⁶
Mehābetden kelāmı mu'teberdir

Birikse hāne-ķāha⁵⁷ bunca cühhāl
Geçer 'ālim gelürse şadra derḥāl

⁵⁰ bevlī : bunı K

⁵¹ Beyitin ilk dizesinde anlam belirsizdir.

⁵² çarpılsa : çarbulsa K

⁵³ bulursun: bulursuñ Ç şalb : şulb Ç

⁵⁴ 'ilmiñ : 'ilmüñ Ç hem: - K sen : - K

⁵⁵ 'ilmin ehlin : 'ilm-i ehlin Ç

⁵⁶ büyük : yügrük K erdir : atdır K

⁵⁷ hāne-ķāha : hān-ı ķāha Ç

Börek olmaz begim⁵⁸ kırk dâne serçe
Hevân olmaz begim farfurî şırça

Eger cāhil olan gerse kınadın
Virür cālim aña hem ağzı⁵⁹ dadın

110 Kıyümcü düzse bir yıl dürlü zinet
Demirci⁶⁰ bir urursa gitdi kıymet

Kačan cem^c olsa gülde nice biñ kıan
Kamusın şayd ider gördükde⁶¹ bir bān

Bulunsa sende ger cilm-i ma'ārif
Bulur gızlerseñ anı külli cārif⁶²

Ne deñlü setr olunsa misk ü cānber
Anıñ cıtrı olur elbetde aźher

Fener kim yandırılma ola ol cām
Ziyāsı eglenür mi anda mā-dām

115 Kõnulsa şışede yāķüt-ı āķmer
Olur levn-i ziyāsı anda enver

[Ç 5^b]

Ne bilsün kıadr-i cilm-i ola fāsıķ
Bilür altunı ol şarrāf-ı ģāzıķ

Ĥasūduñ sözlerine olma maķzūn
İderse ta'cını kendi oldu maģbūn

cUmūmen meyve-dār olsa dirāķtān
Atar taşu aña elbetde nā-dān

[K12^b]

Hevāna⁶³ günde biñ tokmaķ ururlar
Anı ģabs eyleyüp dā'im sürürler

120 Anın-çun girmiş aña çok mu'atķar
Kāranfil dōkilür⁶⁴ hem misk ü cānber

⁵⁸ begim : gözüm K

⁵⁹ ağzı : ağız Ç

⁶⁰ demirci : timurcu Ç

⁶¹ nice : neçe K gördükde: gör de K

⁶² gızlerseñ: gizler-iseñ Ç külli: pes Ç

⁶³ hevāna: hevānda Ç

⁶⁴ dōkilür: dōkülür Ç

Çoğı cehl-ile vā'iz oldu kezzāb
Ehilden⁶⁵ görmeyenler bilmez ādāb

Ki ašlā görmemiş naḥv [ü] ma'ānī
Yitirmiştir bedī'ci hem beyānı

Luğat bilmez uşūlde yok mahāret
Bulunmaz anda hiç va'za liyākat

Ne bilsün ol nedir hem 'ilm-i tefsīr
Kelāmu'llāhı hiç itmez mi tağyīr⁶⁶

125 Belī çok anda efvāhī ḥikāyāt
İder zu'mında rāvīden rivāyet

Kimi Fürsden oğur ebyāt ü eş'ār
Ṭalākat gösterir tā Hindde⁶⁷ her bār

Degil vā'iz añā hezzāl olur nām
Anıñ başında cem' olmuştur aq̄vām

Gerekdür er kişide 'ilm-i mīzān
Añā mantıq didi erbāb-ı 'irfān

Ḥadīsi görmemiştir oldu kāşır
Velī ol kışşa-ḥ'ān olmağda māhir

130 Yakın oldu gözüm eşrāt-ı sā'āt
Göründi dürlü dürlü çok 'alāmāt

[Ç 6^a]

Biri bu⁶⁸ oldu kalkar 'ilme rağbet
Bulur cāhiller anda dürlü fırsat

Eger 'ālim olursañ sen bürāder
Ḳarīn olmaz saña dünyāda bir er

Muqadder her ne oldıysa ezelde
Olur cārī ne vardır dilde elde

⁶⁵ ehilden : ehlinden K

⁶⁶ nedir : n'ider Ç tağyīr : tefsīr K

⁶⁷ [tā Hindde] : fāhinde K, fāhinden Ç

⁶⁸ bu : - K

[K 13^a]

Bu sözi it kulağıñda⁶⁹ kılāde
Saña lāzım olur ḥadden ziyāde

Der- Beyān-ı Mebāhişü'd-Du^{ʿā} li-Nefsihi ve'l-Evlādihi ve li-sā'iri'l-

Müslimīne⁷⁰

- 135 İlāhā Kādirā Perverdigārā
Vücūdum milkini sen yakma nāra

Kābirde görmesün hergiz ʿuķūbet⁷¹
Daḥı ol rüz-ı maḥşerde ḥuşūnet

Naşīb it hem aña şoñ demde İmān
Baʿīd olsun aña hem nār-ı nīrān⁷²

Yeri olsun anıñ firdevs-i āʿlā
Aña karşı gele cennāt-ı meʿvā

Zünübın seyyiʿātın eyle mağfūr⁷³
Anı hem dü-cihānda eyle mesrur

140 Daḥı tıflānını kıl sen muʿammer
ʿUlūmı her birine kıl müyesser

Ola her birleri dünyāda dāʿī
Daḥı ḥayrāta rāğıb ʿilme sāʿī

Ola dünyāda hem ʿaşrıñ ferīdi
Daḥı günden güne dehrīñ vaḥīdi

Ḥudāyā her birin kıl pīr-i fānī
ʿİlim nūrıyla doldursın⁷⁴ cihānı

Baʿīd olsun aña emrāz u eşkām
Hem andan dūr ola hep cümle ālām

⁶⁹ kulağıñda : kulağında Ç

⁷⁰ Başlık : Der-Beyān-ı Mebāhişü'd-Du^{ʿā} li-Nefsihi ve'l-Evlādihi ve li-Sā'iri'l-Müslimīne : - K

*Kendisi, çocukları ve bütün Müslümanlar için dua konusu hakkındadır.

⁷¹ ʿuķūbet : ʿufūnet K

⁷² şoñ : şon Ç hem : ol Ç

⁷³ zünübın : zünübıñ Ç seyyiʿātın : seyyiʿātuñ Ç

⁷⁴ doldursın : ʿoldursun Ç

- [Ç 6^b] 145 Libāsı olsun anıñ zühd ü taq̄vā
Aña müstaḥzar olsun ʿilm-i fetvā⁷⁵
- Murād itdim bunu idsünler ezber⁷⁶
Ola her birleri ʿālemde reh-ber
- İlāhī kim iderse bunda⁷⁷ raḡbet
Daḥı taʿlīm idüp hem virse zīnet
- [K 13^b]
- İlāhī kııl sen anı bunda maʿmūr
Hem anı dü-cihānda eyle mesrūr
- Velākin bir kişi itse ihānet
Anı redd eyleyüp kıılmaz işāʿat
- 150 Ḥased izhār idüp ol itse iʿrāz
Ḥudā taslīt ide eşkām u emrāz
- Ġarāzdan ol ide hem ḥalkı tenfīr
Bilā-mūcib iderse anı taḡyīr
- Daḥı menʿ eylese bundan ʿibādı
Uyup nefse olup ḡālib ʿinādı
- Ḥudā ḳahr eyleyüp hem ide ber-bād
Daḥı hem bulmasun ʿālemde bir zād
- Murādım ḥasbetenli'llāhdır el-ḥaḳ
Naşīḥatdır ʿibādu'llāha ancaḳ
- 155 Ola nazmı faḳīriñ yādigāri
Bulunmaz elde bundan ḡayrı kāri
- Emānetdir gören itsün münācāt
Ḳabūl itsün bunu erbāb-ı ḥacāt
- Gören hem oḳuyan yazan eşiden
Daḥı erdir veyā ḥatun kişiden
- Duʿā-yı ḥayr ile itsün nebī yād
Anı maʿmūr ide ʿālemde ābād

⁷⁵ ʿilm-i fetvā : cümle fetvā K

⁷⁶ itdim : itdüm K idsünler : eylesünler Ç

⁷⁷ bunda : buña Ç

Der-Beyān-ı Naşihat-ı li'l-Müslimīn bi-Terbiyeti'l-Evlād
ve Ta'limihi ve li-Sā'irihi ⁷⁸

[Ç 7^a]

Bürāder gel oğul iste Hudādan
Gidersin ʿākıbet sen bu fenādan

160 Yeriñ dutsun seniñ ferzend-i şālih⁷⁹
Bitürsün halk içinde çok meşālih

Duʿā eyledi yā Rab kıl muʿammer
Cemīʿan ʿilmi hem aña⁸⁰ müyesser

Ola hem hem-nişīni yār-ı ʿārif
Sirāyet eylesün andan maʿārif⁸¹

[K 14^a]

Oķursañ anda kim dükkān-ı ʿattār⁸²
Saña sārī olur elbetde āşār

Muķārin olmasun hergiz münāfık
Dağı dūr ola andan yār-ı fāsık

165 Hıyır kaşd itse farzen mār u mārān
Murād itmez anı ol sū-i yārān

Görürseñ kış gününde bir yılını
Şaķın işlāh olupdur şanma anı

Mekes dağı karınca olsa düşmān
Sen anı bil yā ejderdir yā mārān

Şaķın sen cāhili kıлма muķarreb
Vefāsı yok-durur oldı mücerreb

Müʿeşşirdir gözüm elbetde şoħbet
Aña bed-hūy olur lā-büd cibillet

⁷⁸ Başlık : Der-Beyān-ı Naşihat-ı li'l-Müslimīn bi-Terbiyeti'l-Evlād ve Ta'limihi ve li-Sā'irihi :
- K

*Müslüman çocukların eğitimi, terbiyesi ve diğer konularla ilgili Müslümanlara nasihat hakkındadır.

⁷⁹ yeriñ dutsun : yerin tutsun Ç

⁸⁰ hem aña : aña hem Ç

⁸¹ yār-ı ʿārif : yār-ı ğārı K andan : anuñ Ç

⁸² 163. beyit : - Ç

- 170 Ne deñlü ihtirāz itseñ ħalāde⁸³
Gelür bed-rāyiĥa ħadden ziyāde
- Ƙosañ⁸⁴ bir şāhı ol bulsa saħāmet
Buyursa ĥiç bulur mı istiħāmet
- Ƙaçan-kim gelse aña ħaħħ-ı üstād⁸⁵
Vir anı eylesün bir ʿālim irşād
- Muʿallim olsa bir ʿālim müʿeddeb⁸⁶
Daĥı ʿilm-ile ʿāmil hem mühezzeb
- Oħut sen evvelā tecvīd-i Ƙurʿān
Dola ħalbinde anıñ nūr-ı Furħān⁸⁷
- [Ç 7^b] 175 Aña sārī-durur elbetde şoĥbet
Gelür vāşıl olur lā-reybe ʿizzet⁸⁸
- Rüsuĥ buldur aña sen ʿilm-i ħālī
ʿİlimden olmasun bir laĥza ħālī
- Oħut sen hem aña⁸⁹ manzūm lügātı
Daĥı ĥıfz itdür aña çoħ ruvātı
- [K 14^b] Luġatlar Fārisīden hem⁹⁰ oħut sen
Saña özge naşīĥat ola benden
- Aña hem Fürs-ile gelsün selāset⁹¹
Daĥı bulsun lisānında ħalāħat
- 180 Eger mümkin olursa eyle ħāfız
Kelāmu'llāhı ol olsun muĥāfız
- Daĥı göster aña küllī vücūhāt
Aña me'lūf ola cümle ħırāʿat

⁸³ deñlü : deñli K ħalāde : ħalādan K

⁸⁴ ħosañ : ħo sen Ç

⁸⁵ ħaħħ-ı üstād : ħaħħ üstād K

⁸⁶ ʿālim müʿeddeb : ʿālim-i müʿeddeb Ç

⁸⁷ oħut sen : oħudsun Ç dola : ħola Ç

⁸⁸ sārī-durur: sārīdür K lā-reybe : lā-reybi K

⁸⁹ aña : - K

⁹⁰ hem : - Ç

⁹¹ selāset : selāmet K

Gözüm südden beyāz olur mı zā'il
Olur pes cins-i āher olsa vāşıl

Olur ol gözlerim anda cibillet
İderler hāmīl-i Qur'āna 'izzet

Gel andan soñra ta'līm it 'aķā'id
Olur maḥşerde hem ol ḥayra ķā'id

185 Fıķıhdan 'ām olan aḥkāmı bildir
Yedide hem namāzı aña ķıldır

Lisānın pāk idüp doldursun⁹² ezķār
Daḥı hem eylesün ol dersi tekrār

Bu mezkūr anda baġlarsa ṭabī'at
Bulur taķlīd elbetde ḥaķıķat

Aña ta'līm ide üstād u ḥāzıķ
Olur 'ālemdede ol bir ferd-i fā'ıķ

Daḥı bülbül gibi olur süḥān-dān
Aña müştāķ olur elbetde sultān

[Ç 8^a] 190 Ḥasūdı gerçi çoķdur ol tevekkül
Hemān ol 'ilme çoķ itsün tevaġġul

Aña ġayz eyleyüp cem' olsa ḥussād
Görinür⁹³ her birine mişl-i Ferhād

Eger taķlīd iderse ķarġa biñ yıl
Ne kādīrdür bula bülbül gibi dil

[K 15^a] Ne miķdār olsa 'unvānı ziyāde
Düşer gündende güne ḥaşmı 'ināda

İderse düşmeni⁹⁴ men'i irāde
Ne mümkindir muķadderden ziyāde

195 Oķut şarfı aña ümmü'l-'ulūmdur
Fuḥūl beyninde ol aķvā'r-rüsūmdur

⁹² doldursun : ṭoldursun Ç

⁹³ görünür : görünür Ç

⁹⁴ düşmeni: düşmānı K

Gözüm şarf ʿilmi bildirdi kavāʿid
Anıñla çün bilindi çok fevāʿid

Müfessirolsa ger esmāʿ ü efʿāl
Dağı zātında olsa bunca aḥvāl⁹⁵

Bināniñ ḥālī hem⁹⁶ olmazsa iʿrāb
Anı fehm eylesün hep cümle ṭullāb

Dağı hem eylesün naḥva bidāyet
Tevagğul eylesün bulsun mahāret

200 Tağayyür olsa ḥādīs bir bināda
Getürdi anı ʿāmil inḳıyāda

ʿİlim kim ger olursa anda bāḥiṣ
Naḥivden çok-durur anda mebāḥiṣ⁹⁷

Dirāyāt üzre aḳvā oldı dādı
Rivāyāt⁹⁸ üzre ṭāgī oldı ʿarı

Dağı hem kıl anı mantıḳda ğavvāṣ
Ferīd itsün gözünde anı⁹⁹ eṣḩāṣ

Bu mantıḳ bir ʿilimdür oldı behḩās
Gözüm nūrı keṣīrdür anda¹⁰⁰ ebḩās

[Ç 8^b] 205 Taşavvurdur yā taṣḩīḳ gelse derḩāl
İder maʿlūmı hem meḩüle iṣāl

Bir āletdir riʿāyet bulsa her ān
Bu ʿāşındur selāmet buldı ezhān

Ḳuruldı bu ʿilimden hem delāʿil
Cemīʿan ʿilme bu oldı vesāʿil

[K15^b] Oḳut sen aña durma ʿilm-i ādāb
Aña fehm itdür andan selb ü iʿcāb¹⁰¹

⁹⁵ müfessir : muğayyer K zātında : zātından K olsa : olursa K

⁹⁶ hem : - K

⁹⁷ naḥivden : naḥivdür Ç mebāḥiṣ : mübāḥiṣ Ç

⁹⁸ rivāyāt : rivāyet K

⁹⁹ gözünde anı : anı gözinde Ç

¹⁰⁰ anda: andan Ç

¹⁰¹ durma : ṭurma Ç itdür : iddür K

Nazar itsün bulunsun hem başiret
Hem itsün naķz ü men'e ol 'azimet

210 Dağı sa'y eylesün görsün ma'ānī
Ṭulū' itsün aña seb'a'l-meşānī

Ma'ānī bir 'ilim bildirdi aḥvāl
Ma'ānī lafz olupdur muķtezā'l-ḥāl

Dadar¹⁰² ol bu 'ilimden zevk-i Qur'ān
Aña ṭālī' olur hem sırr-ı Furķān

Aña terġīb idüp bildir beyānı
Bilür ol ṭurķ-ıla ta'bīr-i şānī

Görür teşbīh-ile hem isti'ārāt
Dağı añlar mecāzī hem kināyāt

215 Dağı ḥass eyle sen görsün bedī' i
Faşāḥat añlasun görsün şanī' i

Kelāmı oķusun fāzıl kişiden
Anı hem eylesün taḥşīn eşiden¹⁰³

Kelāmın¹⁰⁴ hem naķīzi oldı ḥikmet
Mahāret bol bulunsun sende rif'at

Ḥisābı hem gözüm ehlinden alsun
Dağı uşurlabı görsün fā'ik¹⁰⁵ olsun

Dağı ġavvāş olup hendese¹⁰⁶ dalsun
Gözüm hem hey'eti şartıyla bilsün

[Ç 9^a] 220 Nücümü cem' idüp tā bilsün ol zīc
Tekāvīm eylesün hem anda taḥrīc

Nazar kılsun dağı ol müfredāta
Dağı hem ķābızāt u müşilāta

¹⁰² dadar : ṭadar Ç

¹⁰³ eşiden : işiden Ç

¹⁰⁴ kelāmın: kelāmın Ç

¹⁰⁵ fā'ik : - Ç

¹⁰⁶ hendese: hendesde K

[K 16^a]

Begim tıbdan olur bu cümle ma' lüm ¹⁰⁷
N'olur hāvī olaydı anı manzūm

Aña lāzımdur evvel nabzı ¹⁰⁸ bilmek
Dağı teşrihi fehm itmek ü bilmek

Ḥavāşşı bilmek ister ez-nebātāt
Dağı hem nev^c-i ḥayvān ma^cdeniyyāt

225 Getürsin başlasun andan uşūle
O istinbātı irdirsin ḥuşūle ¹⁰⁹

Kitāb u sünnet ü icmā^c-i ümmet
Kıyāsa şarf ide envā^c-i himmet

Ḥadīşin sa'y idüp bulsun ricālin
Ne bilsün çok kişi şağın şimālin

Ağızdan naql ide çün buldı rāvī
Ḥadīş aksamını hem ola hāvī

Uşūlın zabt idüp olsun muḥaddis
Olur 'ilm içre şart-ıla muḥaddis

230 Ehilden hem göre aḥkām-ı tecvīd
Ricālinden alup sen kılma taklīd ¹¹⁰

Vücūhātı görüp hem ḥāfız olsun
Alup ¹¹¹ nāmı dağı meydāna gelsün

'Arūz eş'āra lāzımdur ḥabībim
Oğusun anı hem dostum lebībim

Dağı hem ¹¹² kâfiye ebyāta lāzım
Dağı inşād u neşre hem mülāzım

Oğu hem bunları hem karz-ı şî'ri
Nihāyetsiz bu 'ilmiñ oldu ka'ri

¹⁰⁷ “ne olur” vezin gereği “n'olur” olarak gösterilmiştir

¹⁰⁸ nabzı: beyzi Ç

¹⁰⁹ getürsin: getiren K irdirsin: irdürsin Ç

¹¹⁰ ehilden: ehlinden K alup: olup Ç

¹¹¹ alup: olup K

¹¹² hem : ol K

- [Ç 9^b] 235 ʿAmelde gözlerim fık̄h oldu lâzım
Tevağğul eylesün her hâlde dâ'im
Tevārîḥ¹¹³ oldu cānım rükn-i aʿzam
Çamusından bu ʿilmiñ hem mükerrem
- [K16^b] Bilindi hem bunuñla ʿilm-i tefsîr
Murādu'llāhı ol itmişdi taʿbîr
Bunuñla kaçʿ olundu çok merātib
Bilindi şems ü māh u hem kevākib
ʿUlūmuñ¹¹⁴ cümlesi hep anda mevcūd
Anı keşf eyledi ol Rabb-i Maʿbūd
- 240 Bulursun anda sen bir ḥāzık u üstād
İder ol ʿanʿaneyle anı isnād
Belî bilmem diyen yoçdur pes anı
Gözüm ben itmişem çok imtiḥānı¹¹⁵
ʿİlimden soñra lâzım ʿilm-i aḥlāk
Bilüp anı ider hem zenbin iḥrāk
Ola ol zühd ü taḳvā ile mevşūf
Daḫı hem dü-cihānda ferd-i maʿrūf

Ḳāle Resūlu'llāhi Şallallahü ʿAleyhi ve Sellem-i Se-Tefteriḳu Ümmetî ʿAlā Şelāşin ve Sebʿine Fırḳaten Küllühüm fi'n-Nāri illā Vāḫideten ve Hüve'n-Nāciyetü¹¹⁶

Ḥadîşinde buyurdu Faḫr-i ʿĀlem
O nūr-ı dīde-i evlād-ı ādem

¹¹³ tevārîḥ : terāvîḥ K

¹¹⁴ ʿulūmuñ: ʿulūmuñ Ç

¹¹⁵ diyen: deyen K itmişem : etmişem Ç

¹¹⁶ Başlık : Ḳāle Resūlu'l-lāhi Şallallahü ʿAleyhi ve Sellem-i Se-Tefteriḳu Ümmetî ʿAlā Şelāşin ve Sebʿine Fırḳaten Küllühüm fi'n-Nāri illā Vāḫideten ve Hüve'n-Nāciyetü: Fırāku'd-Ḍalle K
*Resūlu'llah (S.A.V.) şöyle dedi: “Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri hariç hepsi cehennemdedir. O da kurtuluşa erendir.”

245 Muhaqqak bil sen āgāh ol bu ümmet
Olupdur müfterik envā^c-i millet

Olurlar yetmiş üç mezheb be-gāyet
Ḳamusı oldılar ehl-i ḡalālet

Bilā-ṣekkin¹¹⁷ bulurlar cümle nārı
Cehennem içre yanmaḡ oldu kārı

Ve-illā kim biri yanmaz o nāra
O nācīdir gelipdür iṣtibāra

[Ḳ 10^a]

Bu oldur kim olupdur Ehl-i Sünnet
Kitāba sünnete ol itdi ḡürmet

250 Resūl'llāh ki geḡmiṣdür bu yoldan
Vaṣiyyet eylemiş aṣḡāba dilden

Muvāfiḡ ola ṣer^e iṣtiḡādı
Aña itmiş daḡı hem iṣtimādı

[K 17^a]

Ḥadīṣinden murādın aña ey yār
Neḡün-kim vardır anda dürlü esrār¹¹⁸

Mü^ḡeddī olsa küfre iṣtiḡādı
Kitāba¹¹⁹ sünnete yoḡ iṣtimādı

Budur hem ehl-i nār hem ehl-i bid^ḡat
Uyupdur nefse dā'im¹²⁰ buldı zillet

255 Ṣu ādemler virür ĩmān-ıla¹²¹ cān
Begim yaḡmaz anı ol nār-ı nīrān

Yetiṣmez küfre anıñ iṣtiḡādı
Ḍalālet bulmaya hem iṣtiyādı

Begim göñlden¹²² gelürse ba^czı evhām
Saña mümkindir anı itmek iṣlām

¹¹⁷ bilā-ṣekkin: bilā-ṣekk K

¹¹⁸ ḡadīṣinden : ḡadīṣinde K neḡün-kim : n'ṣḡün-kim Ḳ

¹¹⁹ kitaba : kitābı K

¹²⁰ dā'im : cānım K

¹²¹ ĩmān- ıla : ĩmān ile Ḳ

¹²² göñlden : gülden Ḳ

Ḳamusı cümle nāra müstaḥaḳdur¹²³
Degildir bi'l-fi'il hem mā-ṣadaḳdur

Ya ekserde bulurlar ḥükm-i küllī
Murādı āşikārā oldu belli¹²⁴

260 Begim olmak dilerseñ Ehl-i Sünnet
Saña ḳarṣu gele ʿuḳbāda cennet

Bu manzūmuñ içinde hep ne-kim var
Anı taṣdīḳ idüp hem eyle iḳrār

Bilā-reybin olursun Ehl-i Sünnet
Bulursun sen Ḥudādan ʿavn u nuṣret¹²⁵

İlāhī ben ḳuluñ sen eyle ḳā'im
Olam ben Ehl-i Sünnet üzre dā'im

[Ç 10^b] Der-Beyān-ı Şifāt-ı İmān Sünnet ve Şerā'itü'l-İmān Kezālik ve
Hīye Sünnet¹²⁶

Biliñ İmānı ol iḳrār u taṣdīḳ¹²⁷
Diyem anı olursa ʿavn u tevfiḳ

265 ʿAmel-kim işler anı cümle erkān
Ḳabül itmez anı ta'rif-i İmān

[K 17^b] Şorarsañ mü'menün-bih altıdır hem
Beyān itmiş anı ol zāt-ı ekrem

Ḥudā birdir melekler cümle ḥaḳdur
Kitāblar i'tikāda müstaḥıḳdur¹²⁸

¹²³ müstaḥaḳdur : müstaḥıḳdur K

¹²⁴ bulurlar : bulur Ç āşikārā : āşikāre Ç

¹²⁵ bilā-reybin : bilā-reyb K bulursun : bulursın Ç

¹²⁶ Başlık: Der-Beyān-ı Şifāt-ı İmān Sünnet ve Şerā'itü'l-İmān Kezālik ve Hīye Sünnetihi : İmān u İslām K

*İmanın şartları ve sünnet hakkındadır.

¹²⁷ biliñ : bilüñ Ç u : - K

¹²⁸ müstaḥıḳdur : müstaḥaḳdur K

Dağı peygamberānı eyle taşdıķ
Kıyāmet kopması hem oldu taħkik

Vücūda geldi çünkim hayr ile şer
Anı fehm eyle sen oldu muķadder

270 Şurūtı altıdır ĩmānıñ ey yār
Īnan sen gayba haşr it Haķķa her bār

‘Azābından hazer it raħmetin um
Helāli ye harāmından gözüñ yum

Der-Beyān-ı Küllī Māye Taşarrufu fī'l-Ezhān ve Hıye Şelāsetün

Vācibun ev Mümkinün ev Mümteni‘un¹²⁹

Ma‘ānī-kim taşavvur itse ezhān
Olur üç mümteni‘ vācib yā imkān

Olur ol vech-i haşr¹³⁰ olduķda ma‘lūm
‘Aķıl mir‘āt olup gösterdi mefhūm

Vücūdın iķtizā itdikde zātı
O zāt-kim oldu müstecmi‘ şifātı

275 Budur vācib ki oldur zāt-ı Bārī
Güzel yazmış bunu Mevlā Fenārī

‘Adem ger iķtizā itdikde¹³¹ ol zāt
Ki oldur mümteni‘ hem müsteħlāt

[Ç 11^a]

Şerīk-i Bārīdür anıñ mişālī
Taşavvur eylemiş vehm ü hayālī

Vücūd ile ‘adem olsa müsāvī
Odur mümkün aña ‘aķl oldu hāvī

¹²⁹ Başlık: Der-Beyān-ı Küllī Māye Taşarrufu fī'l-Ezhān ve Hıye Şelāsetün Vācibun ev Mümkinün ev Mümteni‘un : Fī-Şifātu'llahi Te‘ālā K

*Zihinlerde oluşup kullanılan her şeyin açıklaması. O da üçtür: vacib, mümkün, mümteni.

¹³⁰ vech-i haşr : vech haşr K

¹³¹ itdikde : itdükde Ç

Miṣāli Bārīden gayrı ḥavādiṣ
Olur günden güne elbetde ḥādiṣ

[K 18^a]

280

Bu ma'nāyı eger itdiñse idrāk
İdüp tevḥīdi Ḥaḳḳa kılma işrāk

Der-Beyān-ı Şıfātu'llāhi Te'ālā el-Vācibetehu ¹³²

Şıfātu'llāhı bil sen ey bürāder¹³³
Degildür müslim anı bilmeyen er

Vücūdı bir şıfatdır ey güzīdem
Buña nefsiyye dirler nūr-ı dīdem

O Bārīniñ vücūdı oldı vācib
Ne bātıllar ḥilāfa oldı zāhib

Delālet itdi maşnū'cāt-ı Şāni'^c
Mü'eşşirsiz eşer¹³⁴ olsun mı vāқи'^c

285

Eger vācib dimezseñ sen¹³⁵ vücūda
Ḥavādiṣ cümle gelmezdi şühūda

Neçün¹³⁶ mümkün olurdı zāt-ı Bārī
Gelürdi bi'z-zarūre iftiḳārı

Olaydı müfteḳır 'āciz olurdu
Vücūbuñ¹³⁷ zıddına ol yol bulurdu

Velev süllim olaydı Bārī 'āciz
Ḥudūş lāzım gelür olmazdı ḥāciz

Naḳīziniñ muḥāldır ictimā'^c
Daḡı mümkün degildir irtifā'^c

¹³² **Başlık : Der-Beyān-ı Şıfātu'llāhi Te'ālā el-Vācibetehu : Mebāhiş-i Şıfātu'llāh K**

*** Allah'ın bilinmesi gereken sıfatları hakkındadır.**

¹³³ bürāder : birāder

¹³⁴ eşer : iş K

¹³⁵ sen : - K

¹³⁶ neçün : n' için Ç

¹³⁷ vücūbuñ : vücūduñ Ç

290 Buña ʿaqlen bulunmuşdur delāʿil
Olupdur şekk ü¹³⁸ şübhe anda zāʿil

[Ç 11^b]

Qadīmdür hem ezelde oldı Maʿbūd¹³⁹
Hudūs oldı anıñ haqqında merdūd

Qıdem ger selb olunsa¹⁴⁰ ol Hudādan
Gözüm ol farq olunmaz mā-ʿadādan

Hudūs oldı naqīzi anıñ ey cān
Gelür lāzım bulunmaz anda imkān

[K 18^b]

Hudūs müstelzim oldı ihtiyācı
ʿAciz lāzım gelür yoqdur ʿilācı

295 Diseñ kim¹⁴¹ hādīs olsa zāt-ı Bārī
Olurdu muhdişe hem iftikārı

Teselsül devri¹⁴² müstelzim bu daʿvā
Bunuñ buḫlānı oldı aşıkarā

Şifātından üçüncüsü¹⁴³ beḳādır
Zevāl oldı naqīzi hem fenādır

Qıdem şābit olunca Zü'l-Celāle
ʿAdem ṭārī olur hem lā-muḫāle

Eşit fehm it fenāyı oldı hādīs¹⁴⁴
Hulül itmez aña cānım ḫavādīs

300 Bunuñ haqqında çok gelmişdür āyāt¹⁴⁵
Degil mümkün ki ḫāvī olmaḳ ebyāt

Budur dördüncüsü zātıyla ḳāʿim
Münezzeh māsivādan oldı dāʿim

¹³⁸ ü : - K

¹³⁹ qadīmdür : qıdemdir Ç Maʿbūd : Maʿbūdı Ç

¹⁴⁰ olunsa : olunsa da Ç

¹⁴¹ diseñ kim : disen-kim Ç

¹⁴² devri : devārı Ç

¹⁴³ üçüncüsü : üçüncüsü Ç

¹⁴⁴ eşit : işit Ç fenāyı : Fenārı Ç

¹⁴⁵ āyāt : āşār K

Eger muhtâc olaydı mâsivâyâ
‘Aciz târî olurdu ol Hudâyâ

Hudûşa oldu bunlar hep emârât
Muḥâl oldu Hudâdan¹⁴⁶ var delâlât

Muḥâlifdür güzîdem muḥdişâta
Mümâsil olmadı hiç mümkinâta

305 Temâşül oldu cânım bir emâre
Hudûşa bir ‘alâmetdir ne çâre

[Ç 12^a]

Münâfidür nazîri küfv-i ihlâş
Anı fehm eylemez çok dürlü eşḫâş

Budur altıncı vaḥdâniyyetidir¹⁴⁷
Ulûhiyyetde ferdâniyyetidir

Delâlet eyledi bürhân-ı taḫbîk
Temânü‘ âyeti hem kıldı taḫkîk

[K 19^a]

*Hüvellâhü'l-lezî*¹⁴⁸ göründi¹⁴⁹ Allâh
Îlâhun vâḥidun hem *kul-hüve'llâh*¹⁵⁰

310 Îlâhân olsa ger arz u semâda
Varırdı cümle ‘âlemler fesâda

Kaçan lâzım gelür buḫlân u tâlî
Muḫaddem selb olur ardınca vâlî¹⁵¹

Bunuñ ḥaḫḫında var âyât u aḫbâr
Buyurmışdur ḥadîşinde çok âsâr

Gözüm nûrî budur ‘aḫlen delîli
Bilürsin vâcibi¹⁵² hem müsteḫlîli

Ta‘addüdü ger taşavvur itse ezḫân
Bunuñ ḥaḫḫında zâhir oldu buḫlân

¹⁴⁶ Hudâdan : Hudâda K

¹⁴⁷ Budur altıncı vaḥdâniyyetidir : Budur altıncısı vaḥdâniyyetidir Ç

¹⁴⁸ “O, öyle Allah’tır ki...” (Haşr, 22)

¹⁴⁹ göründi : gönderdi Ç

¹⁵⁰ “De ki : O Allah’tır.” (İhlâs, 1)

¹⁵¹ vâlî : tâlî K

¹⁵² vâcibi : vâcib Ç

- 315 Ulūhiyyetde şart oldu taḥallūf
‘Acizdendir tevāfuḵ var ta‘assūf

Olurlar bir bir elbetde muḥālif¹⁵³
Oluncaḵ bir olur muḫtarr u ḥāʿif

‘Aciz lāzım gelür andan güzīdem
İlāh olmaz bu ‘aciz nūr-ı dīdem

‘Aciz ḥaḵḵında anıñ mümteni‘dür
‘Aciz var dirse kāfir mübtedi‘dür

Bu beş selbiyyedir bil işīlāḥı
Bunu bir ḥoşca ḥıfz it bul şalāḥı¹⁵⁴
- 320 Naḵīzinden¹⁵⁵ müberrādır ol Allāh
Ḥazer it sen bulasın ‘āli der-gāh

Der-Beyān-ı Şıfātu'llāh-ı Te‘ālā-yı Zātiyye ¹⁵⁶

[Ç 12^b]

Şıfātı-kim aña zātiyyedir nām
Yedidür cümlesi sen eyle i‘lām

Ḥayāt ‘ilm ḵudret [ü] sem‘ [ü] irāde
Kelāmdır hem başar tekvīn ziyāde

[K 19^b]

Eşit tafşīlini ey yādigārım
Bunuñla kim olaydı iftiḫārım¹⁵⁷

Ḥayātı hem şıfātından biridür
Cenābü'l-Ḥaḵ ḥayāt-ıla diridür

325

Ta‘alluḵ eylemez aşlā ḥayātı
Degildür hem ḥayātı ‘ayn-ı zātı

Diridür mā-sivā rūḥ anda mevcūd
Münezzeh oldı rūḥdan Rabb-i Ma‘būd

¹⁵³ bir bir : birbirinde Ç elbetde : elbet Ç

¹⁵⁴ bunu : bunu Ç bul : bu K

¹⁵⁵ naḵīzinden : naḵīziden K

¹⁵⁶ **Başlık:** Der-Beyān-ı Şıfātu'llāh-ı Te‘ālā-yı Zātiyye: Fī-Şıfāt-ı Esmā K

**Allah'ın zatı sıfatları hakkındadır.*

¹⁵⁷ eşit: işit Ç olaydı : olupdum K

Şifâtından ikinci oldu ¼udret
Aña aþherden irmez  avn u nuşret

Ta allu¼ itdi ¼udret m¼mkināta
Degildir m¼steþil hem¹⁵⁸ vācibāta

Ki ol bir la¼zada bu m¼mkinātı
Yaradır hem vir¼r aña hayātı

330 Dilerse c¼z i sā atde ider yo¼
Ki oldur mā-sivā kim ¼adden artı¼¹⁵⁹

¼¼¼nci hem  ilimd¼r oldu  ālim
Anıñ zātından ayrılmaz o dā im

Eger şāhid eger gā ib ne kim var
Aña ma l¼m olupdur¹⁶⁰ c¼mle esrār

Ta all¼nden telemm¼zden berid¼r
¼avāss-ı ¼ams-ı zāhirden  arid¼r

M¼nezzehd¼r  a¼ıldan inti¼ālden
¼udūşa dā ir olmuş c¼mle ¼ālden

[Ç 13^a] 335 Şifātından semī  d¼rd¼ncisid¼r
M¼berrā g¼ş-i cāndan hem eşid¼r¹⁶¹

Başardır hem beşinci c¼mle varı
G¼r¼r hem  eşme¹⁶² yo¼dur ifti¼ārı

Budur altıncısı¹⁶³ s¼yler kelāmı
Tekell¼m oldu ¼a¼¼ında devāmı

[K 20^a] Yo¼ anda dil ma¼hāric ¼arf-i eşvāt
¼udūşa oldu bunlar hep emārāt

Şifātından yedincid¼r irāde
¼amu m¼mkin mu alla¼dur murāda

¹⁵⁸ m¼steþil hem : m¼steþili K

¹⁵⁹ artı¼ : artı¼ Ç

¹⁶⁰ ma l¼m olupdur : ma l¼m-durur Ç

¹⁶¹ d¼rd¼ncisid¼r : d¼rd¼ncisid¼r Ç g¼ş-i cāndan : g¼ş cāndan K eşid¼r : işid¼r Ç

¹⁶²  eşme : cişmi Ç

¹⁶³ altıncısı : altıncı K

- 340 Murādı olmasa hergiz Hudānıñ
Vücūdı olmaya hıç mā-‘adānıñ
- Didiler buña evşāfū'l-ma‘ānı
Geçipdür sâbıkā anıñ beyānı
- Degildür hem şifātı ‘ayn-ı zātı
Dağı zātından ayrılmaz şifātı
- Hayāt-ıla diridür haydur ol Hāķ
Kādīrdır kudret-ile hem muhaķķaķ
- Bilür ‘ilm-ile cümle yoğı varı
Eşidür¹⁶⁴ hem semī‘ vaşfiyla Bārī
- 345 Kelām-ile tekellüm itdi muṭlaķ
Başar vaşfiyla mevcūdı görür Hāķ
- Mürīd olmaķ anıñla oldı şāhım
İrāde oldı hem zātıyla kâ‘im
- Şifāt-ı ma‘neviyye oldı nāmı
Anıñla muttaşıfdur ol¹⁶⁵ devāmı
- Felāsif ehli söyler türrehātı¹⁶⁶
Müzaḥrefdür kelāmı yok şebātı
- Şifātı her ne kim vardır kādīmdür
Hudūs ḥaķķında hem anıñ ‘adīmdür
- [Ç 13^b] 350 Gözüm nūrı ta‘alluķ oldı ḥādīş
Lüzümü yok şifāt olmaz ḥavādīş
- Didiler İ‘tizālī müfsidātı
Şifātı oldı anıñ ‘ayn-ı zātı
- Kādīm olmaķlığı hem itdi inkār¹⁶⁷
Kādīm ekşer olur elbetde nā-çār

¹⁶⁴ eşidür: işidür K

¹⁶⁵ ol : hem Ç

¹⁶⁶ [türrehātı] : türrehāt K, turruḥāt Ç

¹⁶⁷ inkār : inkāra Ç

[K 20^b]

Cevābı Ehl-i Sünnet itdi ĩrād
Dağı ʿāmmīleri hem kıldı irşād

Ƙadīm bir oldı sāvırler şıfātı
Dağı mevşūf olupdur ʿayn-ı zātı

355 Degil lāzım ki çoğ olmak ʿadīmāt¹⁶⁸
Gelür lāzım keşır olduğda ol zāt

Delīlin bilmeyen hep oldı āşım
Bilüp taqlīde sen meyl etme¹⁶⁹ dā'im

Delīli çoğ olupdur geldi nağlı
Delīlin nağl idem ben diñle ʿağlı

Diseñ farzā şıfatlar olsa maʿdüm
Olur cānā nağīzi anda mefhüm

Nağīzinden münezzehdir müberrā
Sezā-vār olmayan şeyden muʿarrā

360 Yedidür hem nağīzi öyle bil sen
Nağīziyle bilinmek oldı ahsen

Memāt [u] cehl [ü] ʿacz [u] hem ʿamādır
Şamemdir cebr¹⁷⁰ [ü] ebkem nā-sezādır

Şıfatlanmaz bunuñla zāt-ı Vehhāb
Muğaddesdir bulardan Rabb-i Tevvāb¹⁷¹

Kezalik der-Beyān-ı Cevāz-ı Tekvīn Maʿa-Nağīzihi¹⁷²

Şıfātı oldı tekvīn anda hāvī
Nağīz-ile olupdur ol müsāvī

¹⁶⁸ ʿadīmāt : Ƙadīmāt Ç

¹⁶⁹ etme : itme Ç

¹⁷⁰ cebr : şabr K

¹⁷¹ Tevvāb : Vehhāb Ç

¹⁷² Başlık: Kezalik der-Beyān-ı Cevāz-ı Tekvīn Maʿa-Nağīzihi : - K

* Zıddıyla birlikte Tekvin sıfatının imkânı hakkındadır.

[Ç 14^a]

Ḥudā hakkında cā'izdir bu evşāf
Ḳadīmden Eş'ariler kılmaz inşāf¹⁷³

365 Şun^c u ibdā^c ü inşā¹⁷⁴ feyż-i taḥlīk
İmāte fażl u ihyā naşr u terzīk

Hidāyet mağfiret tevfiḳ ü iḥsān
Daḥı hem ḳahr-ıla izlāl u ḥizlān

[K 21^a]

Bunuñ zıddı ile mevşūf olur Ḥaḳ
Şıfātü'z-zāt u ve'l-ef'āl olur fark¹⁷⁵

Yoğ-iken eylemek var oldı taḥlīk
Ḳamuyı beslemek hem oldı terzīk

Didiler hem mücedded ḥalka ibdā^c
Mişāli geçmedi¹⁷⁶ min küllī envā^c

370 Dilerse ḥalk iderse şun^c u inşā
İmāte oldurup diriltmek ihyā

Delīl olmaḳ yola oldı hidāyet
Neḫ'i göstermesi nuşret i'ānet¹⁷⁷

Hidāyet zıddıdur izlāl u ḥizlān
Ḳula gönderdiği hem fażl u iḥsān

Bitürdi hem yok itdi bāğ u büstān
Doyurur¹⁷⁸ ḳandırır cū'ān u 'aṭşān

Buña fi'liyye dirler āfitābım¹⁷⁹
Ḥudā hakkında bunlar oldı ḳā'im

¹⁷³ ḳadīmden : ḳadīmdür Ç inşāf : ittişāf K

¹⁷⁴ ibdā^c ü inşā : ebdā^c inşā K

¹⁷⁵ olur : olup Ç fark : Ḥaḳ Ç

¹⁷⁶ geçmedi : geçdi K

¹⁷⁷ nuşret i'ānet : naşr u i'ānet Ç

¹⁷⁸ doyurur : toyurur Ç

¹⁷⁹ āfitābım : āfitānım K

Beyān-ı Şifāt-ı Selbiyye¹⁸⁰

- 375 Degildir gökde yerde üstte altda
Dağı hem sağda şolda öñde artda
Münezzehdür yok¹⁸¹ anda sehv ü nisyān
Bulunmaz anda hem evşāf-ı insān
Tevellüdden tezevvüdden müberrā
Müvelled olmadan oldu mu^carra
[Ç 14^b] Hudūşa oldılar bunlar emārāt
Dağı ^caqlen delīl itdi delālāt
Dağı hem küfv ü mişl ü zıdd-ı ħadden
Dağı hem cevher ü cism ü cesedden
380 Begim lāzım gelipdür ħadde terkīb
Dağı hem cins ü faşlı itdi tertīb
[K 21^b] Degildir gözlerim eb^cād-ı kâbil
Gözün aç hem şağın sen olma zâhil
Cevâhirden mürekkeb oldu ecsām
Basîṭ oldu bulunmaz anda aḳsām
Hudūşuñdur gözüm işbu ^calāmāt
Ḳamusından münezzeh oldu ol zāt
Cevâhir hem olur terkibi kâbil
Olur cem^c olsa hem ol cisme vāşıl
385 Tecezzī mümkün olmaz cānım ol zāt
Dağı yokdur bulunmaz anda gāyāt
Taḥayyüz¹⁸² eylemez yokdur mekânı
Te^cālā hem anıñ olmaz zamānı

¹⁸⁰ Başlık : Beyān-ı Şifāt-ı Selbiyye : - K

*Olumsuzluklarla ilgili sıfatlar hakkındadır.

¹⁸¹ yok : yokdur K

¹⁸² taḥayyüz : taḥayyür Ç

Yok anda gözlerim elvān u eşkāl
Bulunmaz anda hem tağyīr-i aḥvāl

Mükeyyef olmadı yok anda şüret
Muḥāldır anda cümle guşşa küdret

Taḥarrükden sükūndan hem berīdür
Daḥı hem nevm-i gaḫletden ʿarīdür

390 Gidüp gelmek yok anda ḫarr u töhmet
Berīdür anda nefis ü cān u şehvet

Yok anda gözlerim hem intikālāt
Aña münkād olupdur cümle zerrāt

Taşavvurdan gelür envāʿ-i şüret
Muḥālifdür ḫamuya bi'z-żarūret¹⁸³

[Ç 15^a]

Taşavvurdan ʿaḫıllar oldu ʿāciz
Anıñ derkinden¹⁸⁴ oldu zātı ḫāciz

Anıñ künhin neden derk itsün¹⁸⁵ ezhān
Nazīri yok bulunmaz anda imkān

395 Yemek içmek yatup oturmadañ pāk
Meserret hem feraḫ yok itme işrāk¹⁸⁶

[K 22^a]

Ağız baş el ayak göz kaş burun dil
Daḥı sār cevāriḫden berī bil

Tağayyür hem ne kim işlerse mevcūd
ḫamusındañ muʿallā oldu Maʿbūd

Delīlinden şorarsañ¹⁸⁷ oldu sābıḫ
ḫudūş olmaz gözüm Allāha lāyıḫ

Neḫāʾizden neḫāʾişden müberrā
Olupdur ḫayı lāyıḫdan muʿarrā

¹⁸³ bi'z-żarūret : bi'z-żarūrāt K

¹⁸⁴ derkinden : derdinden Ç

¹⁸⁵ itsün : itsün Ç

¹⁸⁶ pāk : bāk Ç hem : ḫam Ç

¹⁸⁷ şorarsañ : şorarsan K

Der-Beyān-ı Aḥvāl-i Müteşābihāt¹⁸⁸

400 Gelipdür baʿzı evşāfı Ḥudānıñ
Yetişmez ʿaqlı nā-dānıñ¹⁸⁹ gedānıñ

ʿAle'l-ʿarşı's-tevā¹⁹⁰ sıdur biridir
Müşābihdür ʿaql andan giridür¹⁹¹

Vecih yed nefis ü ricl olmak şifātı
Bunuñla gerçi mevşūf oldı zātı

Hemān sen zāhirin bil itikād it
Taʿammuḡ itme Ḥaḡḡa inḡıyād it

Mecāza ḡaml iderler ehl-i tefsīr
Maʿānisi bu yüzden¹⁹² oldı taʿbīr

405 Aña vācib degil tedbīr-i eşyā
Ḥayır şer nefʿ ü ḡarr icād u ifnā

Aña güç gelmez ašlā ḡaḡ u icād
Sevinmez ḡaḡ-ı ʿālem olsalar şād

[Ç 15^b]

Ya oldur kim¹⁹³ iderler fişḡ u ifsād
İḡāʿat eyleyüp hem olsa irşād

Zarar yoḡdur aña nefʿ ü fevāʿid
İrişmez ḡaḡ-ı ʿālemden ʿavāʿid

Dilirse var ider bu mümkinātı
Dilirse yoḡ ider cümle cihātı

[K 22^b]

410 Aña bir zerre ile cümle ʿālem
Berāberdir aña ḡaḡ itse her dem

Dimeḡ fiʿli muʿalleldir bi-iḡrāz
Eger iḡsān eger izlāl u emrāz¹⁹⁴

¹⁸⁸ Başlık : Der-Beyān-ı Aḥvāl-i Müteşābihāt : - K

* Müteşābih ayetler hakkındadır.

¹⁸⁹ nā-dānıñ : dānānuñ Ç

¹⁹⁰ “(Rahman) arşa istiva etmiştir.” (Taha, 5)

¹⁹¹ giridür : geridür Ç

¹⁹² yüzden : yüz K

¹⁹³ kim : ki K

¹⁹⁴ u : - K emrāz : imrāz Ç

Gelür Qurʾān içinde baʿzı ʿillet
ʿİlden kurtılup¹⁹⁵ ol buldı şıhhat

Bu cinni insi halk itdüm didi Hax
Anıñ-çun bir beni¹⁹⁶ bilsün muhaqqak

Olupdum ben ezelde kenz-i mahfı
Yaratdım ben ʿademden¹⁹⁷ cümle halkı

415 Anıñ-çundur beni bilsün ʿibādı
Yaratmağdan bu olmuşdur murādı

Belı ʿilletde vardır çok fevāʿid
Olupdur nefʿi cānım kula ʿāʿid

Buña rāzı olupdur İʿtizālı
Anıñ-çun ol bulupdur ibtizālı

ʿİbādıñ fiʿlini hālikdir Allāh
Kula Hālik diyenler ʿaşı vallāh¹⁹⁸

Belı kullarda vardır istiṭāʿat
Muḳārin fiʿline vaqtü'l-ikāmet

420 Kalem çaldıqda kâğıd üzre hattāt
Dağı hem şaṅdıqda hayyāt¹⁹⁹

Rüsümü dikmegi halk itdi Allāh
Müvelleddir diyen²⁰⁰ bātıldur eyvāh

[Ç 16^a]

Dağı ol fāʿilü'l-Muhtārdur el-hax
Dilerse fiʿli işler ol muhaqqak

Meşiyet olmasa bir şeyde cānım
Ne mümkindür anıñla ola kâʿim

Felāsif redd idüpdür ihtiyārı
Didiler²⁰¹ fāʿil oldur ıztırārı

¹⁹⁵ kurtılup : kurtulup Ç

¹⁹⁶ bir beni: birini Ç

¹⁹⁷ ʿademden: ʿumümen Ç

¹⁹⁸ vallāh: bi'llāh Ç

¹⁹⁹ çaldıqda: çaldıqda Ç şaṅdıqda: şaldıqda Ç

²⁰⁰ diyen: deyen K

²⁰¹ didiler : diler K

[K 23^a]

425 Felâsif sözleri bir fülse itmez
Begim ʿâkı̄l olan ol yola gıtmez

Der-Beyân-ı Rü>yetu'llâhi Teʿâlâ Muḥâletun fî'd-Dünyâ ve Câ'izetün fî'l-
Âḫireti Ḥilâfen li'l-Muʿtezileti²⁰²

Bu ʿâlemde görünmekden müberrâ
Anı derk itmeden gözler muʿarrâ

Kelîmu'llâhı Mûsâdan münâcât
Olupdur ol didi Rabbü'l-beriyyât

Îlâhî zâtuñı sen eyle izhâr
ʿAyân olsun gözümden²⁰³ Ḥaḫḫ-ı Ğaffâr

Baña sen zâtuñı²⁰⁴ bir kerre göster
Seni hem ben ḫuluñ bir görmek ister

430 Aña virdi cevâbın *len terâni*²⁰⁵
Benim zâtım-ki görmez kimse anı

Olupdur bizde hem *len-nefy-i teḫîd*
Velâkin itizâliyyetde teʿbîd²⁰⁶

Bu âyet anlarıñ aḫvâ delîli
Bulunmaz ʿayn-ı rü>yetde sebîli

Cemâlin gösterir Allâh-ı Hâdî
Budur hem Ehl-i Sünnet itikâdı

Görürler âşikârâ ehl-i cennet²⁰⁷
Şafâsından olurlar cümle lezzet

²⁰² Başlık: Der-Beyân-ı Rü>yetu'llâhi Teʿâlâ Muḥâletun fî'd-Dünyâ ve Câ'izetün fî'l-Âḫireti Ḥilâfen
li'l-Muʿtezileti : Rü>yetu'llâh K

*Allah'ın dünyada görülemeyeceği, Mutezile'nin aksine ahirette görüleceği hakkındadır.

²⁰³ gözümden : gözümde K

²⁰⁴ zâtuñı : zâtuñı Ç

²⁰⁵ “ Sen beni asla göremezsin. “ (Araf, 143)

²⁰⁶ hem : - Ç itizâliyyetde : itizâlîde K

²⁰⁷ görürler : görür Ç âşikârâ : âşikâre K

435 Göründükde gözine zāt-ı Bārī
Anıñ zātında qalmaz iḥtiyārı

[Ç 16^b]

Görünmez cennet anıñ hem gözine
Muḥabbet ḥalk olur dā'im özine²⁰⁸

Cihāt-ı qurb u bu' d u cism ü a'rāz
Degildir hem şaḡın sen itme i'rāz

Bilā-keyfin görür cümle ahālī
Bu ḥālī görmeye ehl İ'tizālī

[K 23^b]

Bu vāқи'dir olur elbet ḥalīli
Yazar Qur'ān içinde çok delīli

440 Görünmek vardır aña i'tikādım
Muḥaqqāq oldu bunda i'timādım²⁰⁹

Velākin bilmezem künhin ne ḥāldir
Anıñ keyfiyyetin bilmek muḥāldır²¹⁰

Gözüm dirseñ anı derk itmez ebşār
Belī idrāk-i rü'yet oldu aḡyār

Bunuñ ḥaqqında var āyāt u aḡbār
Buyurmuş kâ'ili ol ḥayr-ı ebrār

İlāhī sen müyesser eyle rü'yet
Bu bendeñ²¹¹ hem göre hem ala lezzet

²⁰⁸ hem : - Ç muḥabbet : maḥabbet Ç

²⁰⁹ görünmek : görmek K i'timādım : i'tikādım K

²¹⁰ muḥāldır : maḥāldır K

²¹¹ bendeñ : benden Ç

**Beyān-ı Ahkām-ı Kurʾān ve'l-Ahvāl-i Emr ü Nehy Hill ü Hürmet Vaʿd u
Vaʿid ve Durubü'l-Emsāl²¹²**

- 445 Şifātından biridür²¹³ oldı Kurʾān
Hudādan geldi çün āyāt-ı Furkân
- Kelāmıdur Hudānıñ hem kadımdür
Muğayyerden muharrefden selımdür
- Anı halk itmedi ol Rabb-i ʿĀlī
Aña maḥlūk diyendir İtizālī
- Müzeyyendir bunuñla hep meşāḥif
Anı ḥıfz eyledi hem ḳalb-i ʿārif
- Oḳunduḳda eşidür cümle āzān
Muḥallādır lisān anıñla her ān
- [Ç 17^a] 450 Hülül itmez velī ḳalbe maʿānī
Ḳalur zātında²¹⁴ münfekk itmez anı
- Kelāmı oldı nefsi ey bürāder
Aña lafzı degildir hem berāber
- Olupdur ḥarf ü şavt u lafzı terkīb
Hudā halk eyledi hem ḳıldı tertīb
- [K 24^a] ʿİbādıñ fiʿlidür bunlar ḥavādiş
Degildür nefsi Kurʾān anda ḥādiş²¹⁵
- Mübeyyendir gözüm ol ḥill ü hürmet
Görüp ʿāmil ola anıñla ümmet
- 455 Ḳaşaş hem emr ü²¹⁶ nehy ü ḍarb-ı emsāl
Vaʿid ü vaʿd ü hep bu cümle ahvāl

²¹² Başlık: Beyān-ı Ahkām-ı Kurʾān ve'l-Ahvāl-i Emr ü Nehy Hill ü Hürmet Vaʿd u Vaʿid ve Durubü'l-Emsāl : Fı'l-Kurʾān K

**Emir ve yasak, helal ve haram, iyi ve yoldırıcı, ürkütücü şeyleri vaat etme ve atasözleriyle ilgili Kurʾan'ın hükümleri hakkındadır.*

²¹³ biridür : beridür Ç

²¹⁴ zātında : zātından Ç

²¹⁵ Degildür nefsi Kurʾān anda ḥādiş : Degildür anda nefsi Kurʾān-ı ḥādiş K

²¹⁶ ü : - K

Ne mümkündür aña kılmak ziyāde
Müyesser olmadı aşlā ʿibāda

Hudā hem virmedi yoq anda imkān
Bulunmaz gözlerim hem anda noqşān

Müselseldir begim anda ʿacāyib
Gelür gündən güne dürlü garāyib

Mufazẓaldır güzīdem baʿzī āyāt
Bunuñ haqqında vardur²¹⁷ çok rivāyāt

460 Olupdur sūretü'l-İhlāş şānī
Beridür Fātiha sebʿa'l-meşānī

Fetihdür hem dağı bürhān-ı vaḥdet
Esāmī Rabb olan āyāt-ı kudret

Bunuñ emşāli çokdur oldı zāhir
Bular efḍal olupdur geldi vāfir

Haqqat müsterek muhkem kināyāt
Müşābih ḥāş ü²¹⁸ ʿām u hem mecāzāt

Şarīḥ hem ḥafī [vü] zāhir müʿevvel
Müfesser müşkil ü hem naşş u mücmel

[Ç 17^b] 465 İder hem baʿzī āyetler delālāt
Dağı hem baʿzısı kıldı²¹⁹ işārāt

İder hem iktizā çün baʿzī āyāt
Alındı ḥükmi min baʿzī'l-ʿibārāt

Görirseñ muhkemi vir sen maʿānī
Müşābih olanıñ yoqdur beyānı

[K 24^b] Anıñ ḥükmi mufazẓaldır Hudāya
İzin yoq ketm olundı mā-ʿadāya

Müberrādır nesihden tā kıyāmet
Olunca ḥükmi bāqīdür be-gāyet

²¹⁷ vardur : var Ç

²¹⁸ ü: - K

²¹⁹ kıldı : kıldı Ç

- 470 İçinde zıkr olunsa ism-i şeytân
Dağı Cālüt-ıla Firavnu Hāmān

Kelāmıdur Hudānıñ itikād it
İçinde her n'olursa²²⁰ inkıyād it

Bunuñ zıkrinden oldı fazlı cānım
Şıfātdır bir Hudāya oldı kâ'im

Münaqqaşdır anıñla levh-i maḥfūz
Melekler elsüninde oldı melfūz

Murād itdi Hudā kim itmek inzāl
Anı dünyā gögine itdi işāl
- 475 Ki ol-kim Leyletü'l-Ḳadr oldı bî-şek
Gelipdür süre-i Yā-sīn olma müşekkek²²¹

Pes andan soñra ol olduqça lāzım
İnüpdür yeryüzine her levāzım

Ya yek āyet ya dü āyet ya süre
Olup nāzil gelüpdür hem ḥuzūra²²²

Hudādan indirüpdür anı Cibrīl
Gözüm nūrı anıñ-çun dindi Tenzīl

Der-Beyān-ı Fazā'il-i Ḳur'ān-ı Kerīm Te'vīl bi'l- 'Arşı'l- 'Azīm²²³

[Ç 18^a]

- Oḳu gel sen gözüm her bārı Ḳur'ān
Saña sārī ola āsar-ı Ḳur'ān
- 480 Ma'ānīsın dağı fikr it bürāder
Tulū' itsün saña envār-ı Ḳur'ān

Niḳābı kaldırıp keşf it ma'ānī
Saña mānī' olur estār-ı Ḳur'ān

²²⁰ Bu mısradaki “ ne olursa ” vezin gereği “ n'olursa ” şeklinde gösterilmiştir.

²²¹ beyitin ikinci mısrasının vezni bozuktur.

²²² olup : gelüp K gelüpdür : olupdur K

²²³ **Başlık: Der-Beyān-ı Fazā'il-i Ḳur'ān-ı Kerīm Te'vīl bi'l- 'Arşı'l- 'Azīm : - K**

*** Ḳur'ān-ı Kerīm'in faziletleri ve Arş'ın yorumu hakkındadır.**

Bulursun anda çok dürlü haķāyık
Saña cārī olur esrār-ı Qurʾān

[K 25^a]

Faşāhat maʿdenidür hem belāgat
Gelür²²⁴ ʿālemde bu aḥbār-ı Qurʾān

Cemīʿan ümmeti bu itdi irşād
Ḳamunuñ²²⁵ mürşidi ezkār-ı Qurʾān

485 Anıñ her ḥarfiniñ tahtında ḥikmet
Olupdur her biri aʿtār-ı Qurʾān

Şerīʿat ʿilmi meḥūz oldu andan
Ki²²⁶ istinbāt iden efkār-ı Qurʾān

Ḳamu ʿāciz ḳalıpdur anda aʿdā
Gören gözler ider ikrār-ı Qurʾān

Muḥarraḳ²²⁷ olasın ʿaşḳında anıñ
Tutuş²²⁸ yaḳsın²²⁹ seni ol nār-ı Qurʾān

Çalış sen rüz u şeb ol anda māhir
Saña rāsīḥ ola tekrār-ı Qurʾān

490 Tevaġġuldan seniñ cümle vücūduñ
Muʿaḫḫar eylesün ezhār-ı Qurʾān

Ḳulunı eyleyendir ol münevver
ʿAceb nūr oldu bu eṭvār-ı Qurʾān

Maʿānisi baḥirdür yoḳ tenāhī
ʿAceb ʿizzetdedir miḳdār-ı Qurʾān

Ḳabirde oldu müʾmin şemʿa-dānı
Ferāmūş olmaya ebrār-ı Qurʾān

[Ç 18^b]

Yetişmezden muḳaddem sen al āb-dest
Şafāsından olasın yār-ı Qurʾān²³⁰

²²⁴ gelür: gelüp K

²²⁵ ḳamunuñ: ḳamu Ç

²²⁶ ki: dahı K

²²⁷ [muḥarraḳ] : muḥarrā K - Ç

²²⁸ tutuş: ḳoḳuş K

²²⁹ yaḳsın : yaḳsun Ç

²³⁰ yetişmezden: ya bişmezden K şafāsından: ta sende K

495 Tilâvetden lisānıñ ola pür-nür
Yağar çok başıña emtâr-ı Qur'ân

Mağāricden çıkar sen her hūrūfı
Kurulsun sende hem bāzār-ı Qur'ân

Der-Beyān-ı Leyse'l-İsmü Ğayrū'l-Müsem mā ve'ş-Şey ü Mevcūdun fi-
Ḥaḳīḳatihi²³¹

[K 25^b]

Müsem mā isminiñ ğayrı degildir
Ḥilāfa İ'tizālī müşteğildir

Didiler kim muğāyirdir müsem mā
Müsem māniñ degildir 'ayn-ı esmā

Gözüm lezzet alur miñ sen yiseñ bal
Delīli oldu anıñ bunca aḥvāl²³²

500 Buyurdu ehl-i Ḥaḳ hem²³³ kıldı iḳnāc
Ṭalāḳı zıkr iden itmez mi İḳāc

Delālet eyledi hem bunda āyāt
Daḫı Allāh deyüp itdi²³⁴ münācāt

Aña ıtlāḳ olur şey oldu mevcūd
Ḥilāfın eyleyenler²³⁵ oldu merdūd

Ḥilāfīler didi şey oldu ma'düm
Delā'ilden ḫilāfı oldu ma'lüm

Bu şeyden i'tizālīniñ 'inādı
Olupdur çünki bulmuşdur fesādı

²³¹ Başlık: Der-Beyān-ı Leyse'l-İsmü Ğayrū'l-Müsem mā ve'ş-Şey ü Mevcūdun fi-Ḥaḳīḳatihi :
Leyse'l-İsm Ğayre'l-Müsem mā K
**İsm in müsem madan başka olmadığı ve şeyin gerçekte var olduğu hususunun açıklanması
hakkındadır.*

²³² [yiseñ] : disen K- Ç oldu anıñ: anıñ oldu Ç

²³³ hem : - K

²³⁴ itdi : itseñ K

²³⁵ eyleyenler : egleyenler Ç

505  ud yı g rmez ol-kim g rse r y y 
Mev k f seyidi g rmiŐd r a r ²³⁶

 ud  h k ında vardır hem ma abbet²³⁷
Riz dir hem g zab vardır meşiyet

Da ı hem leyte mevz ^c li't-temenni[ ]
La^calle va ^c olundı li't-terecci[ ]

[  19^a]

Cezim yok Şekk i in in oldı mevz ^c
 ud  h k ında bunlar oldı merf ^c

Gelirse²³⁸ h ml olunmuşdur mec za
Mec zdan g yri yol yokdur cev za

510 Mur dı ba zısından oldı g y t
Bil r c nım anı erb b-ı h c t

N z lın zikr iderse²³⁹ ba zı aŐ r
M Ő bihdir hem n sen eyle i r r

[K 26^a]

Nid  kim zikr olunsa z t-ı H kdan
Anı fehm eylegil²⁴⁰ sen m -saba dan

DimiŐlerdir mec z  oldı Őurr h
M nezzehtir bulardan Rabb-i Fett h

Melekler g nderilmiŐ ol  arafdan
Őud r itmiş bu Şeyler m stah kdan²⁴¹

²³⁶  ud yı :  ud y   g rmez : g r K a r  : i r   

²³⁷ ma abbet : mu abbet  

²³⁸ gelirse : gel r K

²³⁹ iderse : - K

²⁴⁰ eylegil : eyle gel  

²⁴¹ m stah kdan : m stah kdan K

Der-Beyān-ı Hāḳāyīkū'l-Eşyā'i Şābitetün ve'l-İlmü Bihā Muḫāḳḳakun Ḥilāfen

Lehu li'l-Mu'tezileti ²⁴²

- 515 Hāḳāyīk şābit oldı küllī eşyā
Muḫāḳḳakdur bu insān oldı dānā
- Hāḳāyīk yok deyenlerdür 'inādī
Dalup vehme iderler çok fesādı
- Şübütü yok diyenler oldı 'indī
Ḥayāli vehm olup 'ālim göründi²⁴³
- Bu lā-edriyye itdi 'ilmi inkār²⁴⁴
Bulardan ḳaldı cānım sū²-i efkār
- Begim 'indiyyeniñ ilzāmı āsān
Seniñ cismiñde ḫalk olmuş mı hiç cān
- 520 Bu lā-edriyye cehle oldı zā'im²⁴⁵
Anı ilzām içün olduñsa 'āzim
- Getürür āteşe yaḳmazsa anı
Ḳaçar elbetde zāhir imtiḫānı
- [Ç 19^b] Yaḳarsa āteş anı fāriğ ol sen
Belāsın buldı da'vāsından aḫsen

²⁴² Başlık: Der-Beyān-ı Hāḳāyīkū'l-Eşyā'i Şābitetün ve'l-İlmü Bihā Muḫāḳḳakun Ḥilāfen Lehu li'l-Mu'tezileti: Fī-Ḥakīkatū'l-Eşyā' K

* *Mutezile'nin aksine eşyanın gerçekte var olduğu ve ilim yönünden bunun ispatlandığı hususu hakkındadır.*

²⁴³ 'indī : 'inādī K ḫayāli : ḫayāl Ç 'ālim : 'ālem K

²⁴⁴ bu : bular Ç lā-edriyye : edriyye Ç

²⁴⁵ lā-edriyye: edriyye Ç zā'im: rāğim K

Der-Beyān-ı Esbābü'l-İlm li'l-Halk Selāsetün el-Havāssü's-Selīmetü ve'l-
Haberü's-Şādıku²⁴⁶

- Gözüm üç şey olupdur 'ılme esbāb
Bilür 'ālim olanlar olsa erbāb
- Havāss-ı hams-ı zāhir 'aql-ı aḥbār
Eger şādık olursa olmaz inkār
- [K 26^b] 525 Kulağı halk idüp hem virdi kuvvet
Semī' ihdās olur ol bulsa şıḥḥat
- Gözi icād idüp hem virdi idrāk²⁴⁷
Başar peydā idüp hem kıldı derrāk
- Lisānı hem getürdi ol vücūda
Anıñ fevķinde zevķ irdi şühūda
- Burunı halk idüp²⁴⁸ hem virdi işmām
Bedenden zāhir oldı lems-i ālām
- Mevānī'den selāmet bulsa ālāt
Bedīhiyyāta işāl itdi ḥālāt
- 530 Bedenden²⁴⁹ lems olup kıldı sirāyet
O maḥşüş oldı zī-rūḥa temāmet
- Temās olduķda ol bildi ruṭūbet
Yübūset hem ḥarāret hem bürüdet
- İkinci zevķ olupdur oldı sarī
Lisānından bilür ḥulūv mirārı
- Ḥalāvet hem ḥarāret hem ruṭūbet
Yübūset hem bürüdet hem ḥumūzet

²⁴⁶ Başlık : Der-Beyān-ı Esbābü'l-İlm li'l-Halk Selāsetün el-Havāssü's-Selīmetü ve'l-Haberü's-Şādıku : - K

* *Yaratılmışlar için bilginin kaynaklarının üç olduğu, bunların salim duyular, haber-i sadık (akıl) olduğunun açıklanması hakkındadır.*

²⁴⁷ idrāk : derrāk Ç

²⁴⁸ idüp : - K

²⁴⁹ bedenden : bedende K

- Üçüncü şemm olupdur yazdı şāriḥ
Anıñla derk olur²⁵⁰ cümle revāyiḥ
- 535 Budur dördüncü sem^c itdi ḥikāyāt
Mu^callaḫdur²⁵¹ aña hep cümle eşvāt
- [Ç 20^a]²⁵² Beşinci hem başardur gördi eşkāl
Daḥı elvān-ıla a^crāz u eṭvāl
- Ḥavāss-i ḥams-ı bāṭın itdi işbāt
Felāsif ehlidür kıldı işārāt²⁵³
- Bulardır müşterek ḥisdir hem evhām
Ḥayāldir ḥāfıza beş dürlü aḫsām
- Taşarruf şāḥibi kuvvet biridür
Bu cüzⁱyyāta hem ^caḫlı yüridür²⁵⁴
- [K 27^a] 540 Delā'il tām degildür oldı mecrūḥ
Anıñ-çun itmediler anı meşrūḥ
- Gözüm nūri ikinci ^caḫl olupdur
Anı hem ^cilme ol ḥākim ḫılıpdur
- Bedīḥi kesbe muḫtāc olmaz aṣlā
Delīl olmaz bedīhiyyāta ḫaṭ^cā²⁵⁵
- Nazardan baḫş olursa bil bürāder
Gözüm olmaz cehil ^cilme berāber
- Ki külliyāt-ı ḥamsı bil muḫaddem
Sen aña vāḫıf ol tertībden aḫdem
- 545 Fuṣūl hem ḥavāş-ı ecnās u envā^c
Daḥı a^crāz-ı ^cāmdur hem ḫıl isrā^c
- Ḳaçan-kim fażl-ı cinsden olsa terkīb
Muḫaddem hem mu^aḫḫar gelse tertīb

²⁵⁰ olur : olup K

²⁵¹ mu^callaḫdur : mu^callıḫdur Ç

²⁵² Ç nüshasında sayfa numarası olarak 20ª yazılması gerekirken 21^a yazılmış.

²⁵³ işārāt : işāret K

²⁵⁴ yüridür : yürüdür K

²⁵⁵ ḫaṭ^c ā : ḫaṭ^c en Ç

Bu hadd oldu daḥı hem ıavl-i ŧāriḥ
Mu'arref oldu bāb-ı 'ilm-i fātiḥ²⁵⁶

Taŧavvurdur ider mechūle īŧāl
Ḥükümden ŧarf olan hep cümle aḥvāl

Bilünsün 'ilm-i mantıḳdan ıazāyā
Daḥı hem fehm olunsun ıoı mezāyā

550 Gözüm maḥmūl olur mevzū'a isnād
Muıaddem te'lide it nisbet īrād

[Ç 20^b]

ıazāyā ḥükmi oldu anda ŧādıı
Olupdur anda ma'nā hem muvāfiı

Muıaddem vaı' olunsa anda ŧuııā
Hem andan der-'aıab zıkr olsa kübrā

Muıaddem bunlar olsa sende ma'lūm
Daḥı ıalbiñde melḥūz olsa mefhūm

Gelür tertīb olunca anda²⁵⁷ eŧkāl
İder ol 'āııbet mechūle īŧāl

[K 27^b]

555 Gelür ŧartıyyede her dem muıaddem
Anıñ ardınca tālī gelse her dem

Muıaddem vaı' olup ḥaııı olsa 'ālī
Anıñ ardınca hem ḥaııı oldu tālī

Veyā ref' olsa bu ḥüccetde tālī
Muıaddem ref' olur ardınca vālī

Netāyicden olursun Ḥaıııā vāŧıl
Daḥı istidlāle hem 'ilme ıābil

Üıüncisi²⁵⁸ tevātür bulsa aḥbār
ıarūrī 'ilm olur ol sende nā-ıār

²⁵⁶ hem : - Ç mu'arref : mu'arref Ç

²⁵⁷ anda: andan K

²⁵⁸ üçüncüsü : üçüncüsü K

Der-Beyān-ı Ahvāl-i Hudūş-ı ʿĀlem ²⁵⁹

560 Begim hādış-durur hep cümle ʿālem
Cemād u maʿden ü hayvān u ādem²⁶⁰

Cevāhirdir yāhūd aʿrāz-ı ecsām
Felāsif zıkr idüpdür bunda evhām

ʿUḳūl u²⁶¹ hem ʿanāşır tisʿa eflāk
Ḳadīme oldı zāhib kıldı işrāk

Didiler işbu ʿālem hep Ḳadīmdür
Ki zīrā ol müʿeşşerdür²⁶² selīmdür

Begim gör oldı istiġnāsı memnūʿ
Ḳıdem ʿālemden oldı şimdi merfūʿ²⁶³

[Ç 21^a]

565 Ṭarīḳin gütmedi ol oldı zāhil
Anıñ-çun hem Ḳamusı oldı bāṭıl

Didi-kim²⁶⁴ bir bu ʿālem oldı hādış
Ḳamusı cümlesi oldı havādış

Ṭaġayyür buldı anda cümle hālāt
Daḫı hem baʿzısı oldı muʿiddāt²⁶⁵

Der-Beyān-ı Mebāhiş-i İhtiyār-i Cüzʾī ²⁶⁶

[K 28^a]

Olupdur ḳullara ihsān-ı Bārī
Elinde ḫalk idüpdür ihtiyārı

Ḥudā mücbir degildür hem ʿibāda
Dalar²⁶⁷ Cebriyyeler bunda fesāda

²⁵⁹ **Başlık :** Der-Beyān-ı Ahvāl-i Hudūş-ı ʿĀlem : - K

* *Ālemin yaratılış hâlleri hakkındadır.*

²⁶⁰ ü : - K u : - K

²⁶¹ u : - Ç

²⁶² müʿeşşerdür : müʿeşşirden Ç

²⁶³ merfūʿ : rüfūʿ K

²⁶⁴ didi-kim : dedi-kim K

²⁶⁵ buldı : bulmadı K hem : - K

²⁶⁶ **Başlık :** Der-Beyān-ı Mebāhiş-i İhtiyār-i Cüzʾī : İhtiyār-i Cüzʾī K

* *Cüzʾi irade hakkındadır.*

²⁶⁷ dalar : ṭalar Ç

570 Dilerse şarf ider kıl ihtiyārı
Hem işler ol hıyārı hem şirārı

Eger ihsān eger zenb ü ma'āşī
Muṭī' olsun gerek hep cümle 'āşī

Bir ādem şarf iderse ihtiyārı
Ma'āşī kesb idüp hem olsa kārı

Eger kim küfre ol oldıysa vāşıl
Olur elbetde ol nīrāna dāhīl²⁶⁸

Mü'eddī olmasa küfre zünübı
Mu'azzebdır yā mestürdür 'uyübı

575 İtā'at eyleyüp hem olsa münkād
Hudā cennetde hem anı kıılır²⁶⁹ şād

Eger mü'min olursañ bulduñ elṭāf
Eger 'āşī olursañ olmaz inşāf

Aña²⁷⁰ bir kıl iderse pes itā'at
Bulur ol gözlerim Hāḡdan 'ināyet

Eger bir kıl olursa Hāḡka 'āşī
Bulup hizlānı ol kıılmış ma'āşī

[Ç 21^b]

İlāhī Vāhīd ü Settār u Ğaffār
Kuluñ cennet bulup hem yakmasun nār

Der-Beyān-ı Mebāhiş-i Hālaḡa'llāhu Te'ālā el-Hayr ve's-Şer²⁷¹

580 Şudūr itdikde kıldan küfr ü İmān
İtā'at mā'şiyet hem sihr²⁷² ü tuğyān

²⁶⁸ elbetde : elbet K nīrāna : nīrānda K dāhīl : vāşıl Ç

²⁶⁹ kıılır : kııla K

²⁷⁰ aña: eger Ç

²⁷¹ **Başlık:** Der-Beyān-ı Mebāhiş-i Hālaḡa'llāhu Te'ālā el-Hayr ve's-Şer : Kāzā vü Kader K
** Allah'ın hayır ve şerri yaratması hakkındadır.*

²⁷² sihr : hayr Ç

Meşiyet hem kader ʿilm-i kâzâ hem
Muʿallağdır güzîdem anda her²⁷³ dem

[K 28^b]

Mürîdü'l-ḥayr ü ve'l-eşrâr-ı turrân²⁷⁴
Ve maḥlûkun bi-ḥalki'l-lâhi cemʿan

Didiler iʿtizālî cümle aḫyâr
Ḥudâniñ şunʿıdur lâ-fihi²⁷⁵ aḫyâr

Velâkin işler anı kul-kim eşrâr
ʿİbâdın fiʿlidür ḥalk itdi nâ-çâr

585 Bu kula iʿtimâd itme ḥabîbim
Müzaḥrefdir bu sözler ey lebîbim

Kaçan şâdir olursa kulda tâʿat
Olur ol levḥ-i maḥfûza kitâbet

Ḥudâ hem emr ider vardır maḥabbet
Bilür anı muʿallağdır meşiyet

Murâd itdi olup ʿindinde marzî
Muḥadderdür daḫı hem oldı maḫzî

Maʿâşî cüzʿî küllî her ne-kim var
Muḥadderdür budur ol ḫavl-i Muḫtâr

590 Bilür anı Ḥudâ vardır meşiyet
Taʿalluḫ eyledi hem ḫâliḫiyet

Aña râzî degil yokdur maḥabbet
İrâde vardır ammâ yok meveddet

Dilerse bir kulı²⁷⁶ mesrûr ider ol
Zünübüñ cümlesin maḫfûr ider ol

²⁷³ her : hem K

²⁷⁴ *Hayrın da şerrin de dileyicisi Allah'tır ve bütün mahlukatı O aratmıştır.*

²⁷⁵ *Sendeki her şey*

²⁷⁶ kulı: kulu K

[Ç 22^a]

Muḥakkaḳdur ider ol ḥaşr-ı ecsād
Çürimiş tenleri hem ider ĩcād

Üçüzdür kim taşavvur itdi ezhān
Tecezzī mümkün olmaz anda bir ān

595 Mühendisler yazar dört şey bürāder
Birine cism-i ta'limī didiler

[K 29^a]

Didiler kâbilü'l-ib'ād aña hem
Tecezzī kâbil olmuşdur dem-ā-dem

Ya 'arzıdur ya 'umkıdur ya tūl
Kamusından²⁷⁸ tecezzī buldı yolu

İkinci satḥ olupdur oldı kâbil
Tecezzī tūla 'arza oldı vāşıl

Üçüncü ḥaṭṭ-ı kâbil²⁷⁹ tūla kısmet
Ki yoḳdur 'arza 'umka anda vuşlat

600 Budur dördüncü bil sen noḳtadır ol
Nihāyet ḥaṭṭ olur bulduḳda ol²⁸⁰ tūl

Eger olduñsa bu şeylerde 'ālim
Eşit sen ola gör bu cüz'de fāhim²⁸¹

Ḳabül itmez anıñ tūlında kısmet
Daḫı hem 'umk u 'arz yoḳ anda firḳat²⁸²

Ḳaçan-kim bulsa a'zā iftirāḳı
Çürür²⁸³ ten gözlerim cüz' oldı bākī

²⁷⁷ Başlık : Hazā el-Mebāhis-i fi-Ḥaşri'l-Ecsād Ḥilāfen li'l-Felāsifeti: Cüz'ī Lāye-Tecezzā K

* *Filozofların hilafına baḡlı olarak ölümlerin dirilip ayaḡa kalkmaları hakkındadır.*

²⁷⁸ kamusından : kamusunda K

²⁷⁹ ḥaṭṭ-ı kâbil : ḥaṭ kâbil K

²⁸⁰ ol : - Ç

²⁸¹ 'ālim : 'āmīl Ç eşit : işit Ç

²⁸² Daḫı hem 'umk-i 'arz yoḳ anda firḳat : Daḫı 'umka var 'arza anda firḳat Ç

²⁸³ çürür : çürir Ç

Kaçan-kim emr ola pes nefh-i şūra
Hudā emr eyleye ehl-i kubūra

605 Yerinden kalkup ol cüzler dirile
‘Umūmen cem’ olup cānı virile

Felāsif redd idüp hem itdi inkār
Anı ibtāl idüp kılmazlar ikrār

Qurarlar anda vehmiyyātı dā’im
Büyütü'l-‘ankebūta döndi cānım

[Ç 22^b]

İder işbāt-ı şūret hem heyūlā
Münezzehdir bulardan Hāq te‘ālā

Faşl fī-Beyān-ı Mebāhiş-i Fazlu'llāhī ‘Ale'l-‘İbād²⁸⁴

Sa‘adet bāğına konmuş bir ādem
İder ol çalışup tāt dem-ā-dem

[K 29^b]

610 Virür Allāh aña fazl-ıla cennet
İder hem kıllara ‘izzet ü hürmet

Velākin şart-durur şoñ demde ĩmān
Yağar olmazsa²⁸⁵ anı nār-ı nīrān

Bir ādem-kim naşīb olmazsa ĩmān
Aña nāfī’ degildir luṭf u ihsān

Ne deñlü cem’ ola anda ‘ibādet
Nedir nef’i aña yoğdur ‘ināyet

Eger ĩmān-ıla gitse²⁸⁶ bir ‘aşı
Küfürden ğayrı çoğ itmiş ma‘aşı

615 Aña kim hüküm olunmaz nār-ı nīrān
Hudādan muhtemeldir luṭf u ihsān

²⁸⁴ Başlık : Faşl fī-Beyān-ı Mebāhiş-i Fazlu'llāhī ‘Ale'l-‘İbād : - K

* Allah'ın faziletinin kullar üzerinde nasıl olacağını anlatan bölümdür.

²⁸⁵ olmazsa : olmaz Ç

²⁸⁶ gitse : giderse K

Dilerse ʿafv ider cümle zünübün
Aña cennet virür örter ʿuyübün

Küfür geldikde qalmaz cānım ĩmān
Emir ber-ʿaks olunca qurtılır²⁸⁷ cān

Ne mümkindir ki cemʿ olmak naq̄ızeyn
Ki anlar bir maḥalda oldu zıddeyn

Eger olduńsa bu maʿnāda ʿālim
Qulaq dut²⁸⁸ ferʿine sen olma nāʿim

620 Maʿāşī işleyenler kāfir olmaz
Muşırır olduqda anıñ dīni qalmaz

Ferāʾizden birin terk itse bir er
Kebāʾirden daḥı boş olmaya ser²⁸⁹

[Ç 23^a]

Didiler İtızālī gitdi²⁹⁰ ĩmān
Velākin kāfir olmaz anda her ān

Ḥavāric dir²⁹¹ gider ĩmān u aʿmāl
Daḥı hem küfre vāşıl oldu derḥāl

Ḥadīşinde buyurdu ʿabd-i Ğāfir
Namāzın²⁹² kılmayan er oldu kāfir

[K 30^a]

625 Muḥālif ḥükm iderse bunda qādī
Küfürdür Ḥaḥ degildir buña rāzī

Cevāb bu oldu istiḥlāle maḥmūl
İdindi Ehl-i Sünnet anı maḥbūl

Ḥudā qātillere müʾmin buyurdu
Ḥiṭāb-i tevbe²⁹³ andan duyurdu

²⁸⁷ qurtılır : qurtulur Ç

²⁸⁸ dut : tut Ç

²⁸⁹ terk : derk K kebāʾirden : kebāʾir Ç

²⁹⁰ gitdi : getdi K

²⁹¹ dir : der Ç

²⁹² namāzın : namāzı K

²⁹³ ḥiṭāb-ı tevbe : ḥiṭāb tevbe Ç

Ve-yāhūd farzı bir kes²⁹⁴ itse inkār
Anı ʿadd itdiler min külli küffār

Hadīsiñ baʿzısı ya baʿzı āyet
Havāric kavline itse²⁹⁵ delālet

630 Begim teʿvīl aña pes oldı lāzım
Olur Sünni²⁹⁶ olanlar anda ʿāzım

**Küllī Mevlüdin Yüledu ʿAlā Fıtrati'l-İslām Sümme Ebevāhu Yuhevvidānihi
ve Yuneşirānihi ve Yümecisānihi²⁹⁷**

Mübeşşirdir gözüm cennetde şıbyān
Muḥādımdır görürler ehl-i İmān

Şorarsañ kandedir eṭfāl-i küffār
Eḳāvīl iḫtilāfāt²⁹⁸ anda çok var

Anı bilmem didi²⁹⁹ Nuʿmān-ı Aʿzam
Didiler baʿz olur cennetde mükrem

Bulundı anda pes İmān-ı fıtrī
Aña vāfī vü kāfī oldı ʿıtrı

635 Didiler baʿz³⁰⁰ aña kān oldı aʿraf
Aña zāhib olupdur bunca eslāf

[Ç 23^b]

Ana rahmindeki hep cümle evlād
Anı İmān-ı fıtrī itdi irşād

Kaçan-kim gelse aña vaqt-i mīlād
İderler ʿahd ü mişāk üzre feryād

²⁹⁴ kes : kişi K

²⁹⁵ itse : idse K

²⁹⁶ Sünni : sünneti Ç

²⁹⁷ **Başlık: Küllī Mevlüdin Yüledu ʿAlā Fıtrati'l-İslām Sümme Ebevāhu Yuhevvidānihi ve Yuneşirānihi ve Yümecisānihi : - K**

***Her doğan İslam fıtrati üzerine doğar, sonra anası babası onu Yahudi, Hristiyan ve Mecusi yapar.**

²⁹⁸ iḫtilāfāt : iḫtilāf K

²⁹⁹ didi : dedi Ç

³⁰⁰ baʿz : - K

Ḥudā emr eyledi hep çıkdı ervāḥ
Ḥiṭāb itdi ḵamuya Rabb-i Fettāḥ

[K 30^b]

Elest bāğında bitdi çün ol iḵrār
İder ol doğduğı sâ'atde tekrār³⁰¹

640 Ḷaçan-kim ḥabs olunsa tāze ma'şūm
Degildür olmadı ḥiç kimse ma'lūm

Aña kim ḵābiliyyet gelse ol cān
Lisānından gelür³⁰² ol demde süryān

Ḥudānıñ varlığın iḵrār ider hem
Aña tevḥīd olur cārī beher dem

Buyursa cedd ü eb hem ümmehātı
Aña ta'lim iderler çok lügātı

Beyān-ı Mebāḥiṣ-i İttihādü'l-İmān ve'l-İslām³⁰³

Pes andan şoñra bil İmān-ı İslām
Olupdur mütteḥid ḵıl ḥalka i'elām

645 Belī İmān-ı iḵrār i'tiḵāddır
Daḥı İslām-ı ḥuzū inḵıyāddır

Müsā'id olmadı pes bunda ta'rif
Bu mezkūr eyledi hem anı tezyif

Şol er kim olsa Müslim oldu mü'min
Daḥı ber-aks olursa oldu muḥsin

³⁰¹ ol: - K doğduğı: doğduğı Ç

³⁰² gelür: - K

³⁰³ Başlık : Beyān-ı Mebāḥiṣ-i İttihādü'l-İmān ve'l-İslām : - K

* İman ve İslam birliğı hakkındadır.

Der-Beyān-ı Mebāhiş-i Taşavvurāt-ı Ezhān³⁰⁴

Bir er kim bir günāha kılsa niyyet
Dağı şarf eylese hem anda vüs'at

[Ç 24^a]

Velākin gelmese hergiz vücūda
İtābı çoğ olur hem yanar oda

650

Velākin kalbe gelse itse iḥrāc
Aña cennet virile ḥulle vü tāc

İbādet itmege ger kılsa niyyet
Anıñ icādına hem çekse zaḥmet

[K 31^a]

Ḥudā 'indinde aṣlā zāyic olmaz
Vücūda gelmemek hem māni'c olmaz

Buyurmuşdur 'amelden³⁰⁵ ba'zısı var
Aña niyyet olupdur hem vefā-dār

Fī-Beyān-ı Mükeffirātü'z-Zünüb Ba'de Edā-yı Şürūḫi³⁰⁶

Mükeffirdir gözüm nūrı zünūba
Şağā'irden olan cümle 'uyūba

655

Namāz kılmak oruc tutmak ṭahāret
Taşadduḡ cum'a gusl ü ḥac ü āb-dest³⁰⁷

Velākin tevbe lāzım seyyi'āta
Yetişmezden muḡaddem ol memāta

Bir ādem olsa müstaḡfir ü tā'ib
Zünübı maḡv olur iḥsānı ḡālib

³⁰⁴ Başlık: Der-Beyān-ı Mebāhiş-i Taşavvurāt-ı Ezhān : - K

* *Zihinlerdeki düşünceler hakkındadır.*

³⁰⁵ 'amelden : 'amelde K

³⁰⁶ Başlık : Fī-Beyān-ı Mükeffirātü'z-Zünüb Ba'de Edā-yı Şürūḫi : - K

* *Günah işleyenlerin daha sonra bu günahlarından kurtulma şartlarının neler olduğu konusu hakkındadır.*

³⁰⁷ ü : - K ü : - K

Gözüm beş şartı³⁰⁸ vardır tevbeniñ hem
Ri'āyet lāzım olmuşdur muḳaddem

Muḳaddem cümle zenbe nādim olmak
Hulūşı yār idüp kendinde kılmak

660 Sübütında daḫı kılmak 'azīmet
Niyāzı³⁰⁹ 'afv idüp bulmak sekīnet

Geçen farzı ḳazā itmek ḫabībim
Ṭalebdür 'ilm-i ḫālī ey³¹⁰ lebībim

Olursa kim bu şartlar anda mefḳūd
Olur ol tevbe 'inda'llahı³¹¹ merdūd

[Ç 24^b]

Huḳūḳu'llāha oldı tevbe rāci'
'İbādñ fi'line vardır mevāni'

Huḳūḳı redd ide cānım 'ibāda
Daḫı istiḫlāl idüp andan ziyāde³¹²

665 Eger ḫayvān eger kim ḫaḳḳ-ı küffār
Ḥelāl itdir³¹³ seni hem yaḳmasun nār

Ve İmānū'l-Muḳallid Şaḫīḫ velākinne İşmun bi-Terki'l-İslām³¹⁴

[K 31^b]

Bir ādem kim ide ikrār u taşdıḳ
Ḥudādan hem aña irişe³¹⁵ tevfiḳ

Disün ol mü'minem Ḥaḳḳa bilā-reyb
Meşiyet şıḡmaz anda hem olur 'ayb³¹⁶

³⁰⁸ şartı : şart Ç

³⁰⁹ niyāzı : niyāz Ç

³¹⁰ ey : hem K

³¹¹ 'inda'llahı : 'inda'llaha K

³¹² Beytin ikinci mısrasının vezni bozuktur.

³¹³ itdir : itdür Ç

³¹⁴ Başlık : Ve İmānū'l-Muḳallid Şaḫīḫ velākinne İşmen bi-Terki'l-İslām : - K

* *Şahih, taklit iman ve İslam'dan çıkmaya neden olan günah hakkındadır.*

³¹⁵ aña irişe : irişe aña Ç

³¹⁶ şıḡmaz : çıḳmaz K anda : aña Ç

Ye'is³¹⁷ hālinde maḳbūl olmaz ĩmān
Velākin tevbe maḳbūl oldu ey cān

Dilinden³¹⁸ naḳl ider ĩmānı bir er
Muḳalliddür saña olmaz berāber

670 İnanđım dir velākin yoḳ delīli
Ḩalāş olmaz isımden ey ḩalīlī

Cehil 'özü olmadı bu dīnde cānım
Var irken³¹⁹ 'ilmi it kendinde³²⁰ ḳā'im

Ḩudā farz eyledi hem 'ilm-i ḩālī
Ta'allüm eyle cānım³²¹ ḳalma ḩalī

Fī-Beyān-ı Fazīletü'l-Cihād³²²

Ġazāyı farz idüpdür Rabb-i Mevlā
Varan ġazāileri hem ḳıldı ā'lā

Ḳaçan-kim olsa istīlā-yı küffār³²³
Vilāyetden gider hep cümle kim var

675 Eger olmazsa istīlā-yı düşmān
Giderler ba'zısı kim oldu āsān³²⁴

Vülāt itsün ḩudūdı hem ikāmet
Ḳışāş u recm ü hem şalb u siyāset³²⁵

[Ç 25^a]

Çalar yüz ḳamçı ol ḩadd-i zinādan
Daḩı seksen çalarlar mā-'adādan

Odur hem ḩadd-i ḳazf hem ḩadd-i şürbden
Ḳışāş itsün cināyet ḳatl ü ḩarbden

³¹⁷ ye'is : yes K

³¹⁸ dilinden : dilinde Ç

³¹⁹ irken : öğren Ç

³²⁰ kendinde : kendün-ile K

³²¹ cānım : oğlum K

³²² **Başlık:** Fī-Beyān-ı Fazīletü'l-Cihād : - K

*** Cihadın fazileti hakkındadır.**

³²³ 674. beyit: - Ç

³²⁴ eger : ḳaçan-kim Ç olmazsa : olsa Ç kim : - K

³²⁵ Ḳışāş u recm ü hem şalb u siyāset : Ḳışāş recm hem şalb siyāset K

[K 32^a]

Sürülsün beldeden sāhır ü kāhin
Müfettin mākir ü müfti-i mācin

680 Münāfık hem ṭabīb ğayr-i hāzık
Bular hıç olmadı büldāna lāyık

Olursa bir kişi taʿzīre lāyık
Aña taʿzīr ide bir ferd-i fāṭık

Ḳazā efdaldır ez-cümle ʿibādet
Ḥilāfından Őerʿi bulsa³²⁶ selāmet³²⁷

Fī-Beyān-ı Ğıdā-yı Ḥarām³²⁸

Kişi rızkından ider hem ğıdāsın
Yemez ol ğayrınıñ rızkın ʿaṭāsın³²⁹

Ḥarām rızık oldı ey cānım bürāder
Bunu³³⁰ redd eylemez Őālīḥ olan er

685 Ecel birdir ikidir ehl-i bidʿat
Bu ḳavli redd iderler Ehl-i Sünnet

Ecel vaḳtinde aña gelse ḥālet
MuŐıbet itmese aŐlā³³¹ iŐābet

Eceldir ol aña dirler müsem mā
Bu mezheb oldı ay günden mücellā

Velākin zaḥm³³² irişdikde ḳazādır
Ecel birdir gelen ol bir belādır

³²⁶ bulsa : olsa Ç

³²⁷ selāmet: melāmet Ç

³²⁸ **Başlık: Fī-Beyān-ı Ğıdā-yı Ḥarām: El-Ḥarām Rızık K**

*** Haram ğıda hakkındadır.**

³²⁹ ʿaṭāsın: ğıdāsın K

³³⁰ bunu: bunı Ç

³³¹ aŐlā : aña Ç

³³² zaḥm : raḥm Ç

İşābet eylese bir ferde t̄ā'ün
Daḥı hem katl ü şalba olsa maḥrūn

690 Muḳārin olsa cerḥ ü hedm ü hem ğarḳ
Sukūṭ u ḍarb u ḥanḳ u ḥarḳ u hem ğarḳ³³³

[Ç 25^b]

Ḳazādır hem ecelden oldı muṭlaḳ
Eşit anı vü bil sen bundadır ḥaḳ

[K 32^b]

Daḥı meyyitle³³⁴ ḳā'im oldı hem mevt
Anıñ vaşfı olur olunca ol fevt

Menāfi'ü'd-Du'ā' fi-Maḥallihi³³⁵

Du'āda var-durur çok çok fevā'id
Olur ol rūḥ-i mevtāya 'avā'id

Muṣībet def³³⁶ olur emrāza nāfi'
Görülmişdir nice dürlü menāfi'

695 Ḥudā va'd eyledi hem āyetinde
İcābet iderem ben ğāyetinde

Ola bir beldede çok çok zelāzil
Ġalā vü ḳaḥṭ ola hem anda nāzil

Vaḳit-kim anda³³⁷ müştedd olsa bārān
Zarar ṭārī vü muṣṭarr olsa insān

Daḥı hem olsa rīḥiñ iştidādı
Olursa zulmetiñ hem imtidādı

Daḥı bir yerde kim 'ām³³⁸ olsa emrāz
Sürür u şıḥḥat itse andan i'rāz

³³³ ü : - K u : - K u : - K

³³⁴ meyyitle : meyyit-ile Ç

³³⁵ **Başlık: Menāfi'ü'd-Du'ā' fi-Maḥallihi : Fī-Nef'ü'd-Du'ā' li'l-Meyt K**

*** Yerinde ve zamanında yapılan duanın kabulü hakkındadır.**

³³⁶ def^c : ref^c Ç

³³⁷ anda : - K

³³⁸ 'ām : - Ç

700 Bunuñ emsāli her dürlü belāyā
Duā itdikde merfū^cdur ẓazāyā³³⁹

Küsūf olduḡda ẓılsunlar namāzı
Anıñ ardınca itsünler niyāzı

Semādan hem nüzül itmezse yaḡmur
Duā itsün olanlar ẓalbi ma^cmūr

Ẓamusı tevbe itsünler Ḥudāya³⁴⁰
Daḡı hep cümle varsunlar duāya

Ḥusūf [u] hem cerād olduḡda vāḡı^c
Tazarrū^c hem münācāt oldu dāfi^c

Beyān-ı Şadaḡat-i Menāfi^c ³⁴¹

[Ç 26^a] [K 33^a]

705 Taşadduḡ ger ola muḡtāca medfū^c
Belālar cümle andan ola merfū^c

Faḡıre bir kişi kim ẓılsa iḡsān
Ẓılar³⁴² anı mu^cammer Rabb-i Raḡmān

Ẓamu mevtāya hem baḡışla anı
Bu iḡsānı iden buldı ḡasānı³⁴³

Belāyā dāfi^c olup ola sālīm
İşi rāḡat ola her ḡālde dā'im³⁴⁴

Bunuñ ḡaḡkında vārid oldu āşār
Ḥuḡūḡu'llāḡı³⁴⁵ gör hem eyle İşār

710 Buları redd idendir İtızālī
Yazar tafşīlini anıñ Ḥayālī

³³⁹ her : hem K itdikde : itdikçe Ç

³⁴⁰ Ẓamusı tevbe itsünler Ḥudāya : Ẓamusı itsün duā hem Ḥudāya K

³⁴¹ **Başlık: Beyān-ı Şadaḡat-i Menāfi^c : Fī-Nef' ü'ş-Şadaḡāt K**

*** Sadakanın yararları hakkındadır.**

³⁴² ẓılar : ẓılır Ç

³⁴³ ḡasānı : ḡisānı K

³⁴⁴ belāyā : belāya Ç dāfi^c: def^c K ola : olalar K

³⁴⁵ ḡuḡūḡu'llāḡı : ḡuḡūḡu'llāḡ K

Beyān-ı Mebāhiş-i Cevāz-ı İmāmetü'l-Fācir³⁴⁶

İmāmet eylese bir şahş-ı fācir
Şahīhdir iktidāsı olma zācir

Revāfız olmadı rāzī bu hāle³⁴⁷
Anıñ-çun düşdiler nev'an cidāle

Kaçan bir mübtedi' itse imāmet
Görünse zāhirā anda diyānet

Mü'eddī olsa küfre itikādı
Namāz³⁴⁸ olmaz anıñ vardır fesādı

715 Velākin küfre varmaz itikādı
Olur mekrūh anıñ yoğdur fesādı

Dağı dört kimseden mekrūh imāmet
Biri fāsıķ olup³⁴⁹ bulmuş dālālet

Biri budur zinādan toğma evlād
Anı hem kılmamışdır 'ālim irşād

Biri ā'mā libāsın eylemez³⁵⁰ pāk
Biri kıldur bulunmaz 'ilm [ü] idrāk

[Ç 26^b] [K 33^b]

İmāmet şer'î cā'iz iktidāsı
Eger ehl olmadıysa mā-'adāsı

720 Eger cānım bulunsa bundan efđal
O evlādır hem olmuşdur mufazżal

Namāzın kııl olursa ger bir 'āşī
Küfürden gayrı çok kılmış ma'āşī

³⁴⁶ Başlık : Beyān-ı Mebāhiş-i Cevāz-ı İmāmetü'l-Fācir : İmāmetü'l-Fācir-i Şahīh K

* *Büyük günah işleyenlerin imamlığına izin verilmesi hakkındadır.*

³⁴⁷ rāzī bu hāle: bu hāle rāzī K

³⁴⁸ namāz: namāzı K

³⁴⁹ olup: olur Ç

³⁵⁰ eylemez: idemez Ç

Mebāhiş-i Mesā'il-i Şey^o ve Ğayrihi³⁵¹

Harām olmaz gözüm hurmā şırāsı
Sekir virmezse hem yoğdur cezāsı

Nuşuşı zāhirā sen eyle maħmūl
Şağın sen zāhirinden kılma ma^cdūl

Ki zīrā ehl-i bāṭın itdi ilhād
Anñ-çun cümlede³⁵² kıldı ifsād

Müsāvātü'l-Mü'minīn³⁵³

725 Müsāvī oldı mü'minler bürāder
Yağīnen³⁵⁴ ma'rifet bulmağda her

Tefāvüt var maħabbet hem rızāda³⁵⁵
Tevekkül hem dağı ħavf ü recāda

Dinilmez seyypi'atımdan zarar yoğ
Fazīlet bende oldı ħadden artığ³⁵⁶

Ya ol mü'min ki³⁵⁷ yağmaz anı nīrān
Bulur ol cenneti hem ħūr u ğilmān

Ya 'āsī kim muħalled kıldı Bārī
Ebed çığmaz o çünkim buldı nārı

730 Degildir Ehl-i Sünnet bunda rāzī
Olur mīzān-ı şer^c anda terāzī

³⁵¹ **Başlık :** Mebāhiş-i Mesā'il-i Şey^o ve Ğayrihi : - K

*** Çeşitli meseleler hakkındadır.**

³⁵² cümlede : ħamılda Ç

³⁵³ **Başlık:** Müsāvātü'l-Mü'minīn : Müsāvāt-ı Mü'minīn K

***Mü'minlerin kardeşliği (hakkındadır.)**

³⁵⁴ yağīnen : yağīn K

³⁵⁵ maħabbet : muħabbet Ç rızāda : rızādır Ç

³⁵⁶ artığ : artuğ Ç

³⁵⁷ mü'min ki : mü'min-kim K

Dinilmez hem bu a'cāl oldu ma'kbūl
Günāhlar cümle bizden oldu ma'zūl

[Ç 27^a] [K 34^a]

Velākin bir kişi kılmış hoş ā'cāl
řurūtin cem' idüp hem kılmaz ibtāl

Uyūbından müberrā kılmıř anı
Recā itmiş dağı andan cinānı³⁵⁸

Ĥudā hıfz eyleyüp ol zāyi' olmaz
Ĥabūlından anıñ hiç māni' olmaz

735 řağā'irden 'azāb olmağ revādur
Kebā'irden afv u³⁵⁹ fazl-ı Ĥudādur

Ĥelālinden taleb it māl Ĥudādan
Edā it sünneti geç māsivādan

Der-Beyān-ı Necesāt³⁶⁰

Ĥarām oldu necisdür cife Ĥinzīr
Nařārā itdiler hep bunda tezvīr

Dağı murdār olupdur ĥamr-ıla dem
Bunuñ ĥağğında mümkindir ne dirsem

şağın sen ictināb it ey bürāder
Ĥamudan pāk olanlar yutdı gevher

Der-Beyān-ı Muĥarremāt³⁶¹

740 Tevācüd ĥarb-ıla hem rağş u devrān
Ma'ārif zu'm olunmuş ba'zı elĥān

³⁵⁸ müberrā : müberrī Ĥ cinānı : cenānı Ĥ

³⁵⁹ u : - K

³⁶⁰ Başlık: Der-Beyān-ı Necesāt : Fī-Ĥarāmü'l-Ĥağřī K

* Necaset konusu hakkındadır.

³⁶¹ Başlık: Der-Beyān-ı Muĥarremāt : Fī'l-Muĥarremāt K

*Haramlar hakkındadır.

O şavtdur kim qarışmışdur eġānī
Şu cāhiller ki itdi cümle anı³⁶²

Qamusı hem lu'ubdur hem muḥarrem
Buyurmuşdur anı Nu'cman-ı A'zam

Qumār-ı ceng-ile tavla vü satranc
Daḥı afyon-ıla esrār u hem³⁶³ penc

Bu mezkūr olmadı İslāma lāyık
Anı mu'tād idindi ba'zı fāsık

[Ç 27^b] [K 34^b]

745

Daḥı ṭanbūr ile şeş-tā menākīl
Daḥı hem ṭabl u zūrñā hem celācil³⁶⁴

Ḥarām oldı gözüm bunlar melāhī
Buña³⁶⁵ ḥāvī olupdur hem menāhī

Melāhīninki³⁶⁶ fısqdur istimā'ı
İbādetdür daḥı hem imtinā'ı

Daḥı zevklenmesi hem ma'şiyetdir
Tecennüb eylemek hem mağfiretdir

Ya istiḥlāl iderse oldı kāfir
Eger tā'ib ola Rabb oldı ġāfir

750

Lu'ubdan hem ne miqdār³⁶⁷ olsa envā'
Muḥarremdir anı men' itdi mennā'

Ve-illā üç lu'ub oldı murahḥaş
İkābından iden oldı muḥalleş

Oq atmaq at segirdirmek³⁶⁸ revādır
Ġazāya olsa niyyet ḥōd-şafādır

³⁶² şavtdur kim : şavt-kim Ç qarışmışdur : qarışmış Ç itdi : itdiler K

³⁶³ hem : hec Ç

³⁶⁴ menākīl : meşākīl K hem : zü-celācil K

³⁶⁵ buña : bu K

³⁶⁶ melāhīninki : melāhīnūñ Ç

³⁶⁷ miqdār : miqdārı K

³⁶⁸ segirdirmek : segirdürmek Ç

İderse zevce³⁶⁹ zevcine temāşā
Harām olmaz zarar yok anda hāşā

Beyān-ı Keşretü'z-Zünüb³⁷⁰

Zinādır hem livāta hamrı idmān
Şahādet zūr ile hem haqqı kitmān

755 Kizib bühtān biri³⁷¹ ğıybet nemīmet
Fesād itmek daħı kılmak ʿazīmet

Ġarāzdır hem daħı buġz eylemekdür
Daħı āfāt-ı sözler söylemekdür

Yemīn itmek ü olmak anda kāzib
Koparmak fitne itmek çok meşā'ib

Ümīd kaṭʿ eylemek *min-rahmeti'llāh*
Yanında münkir³⁷² olmak *niʿmetu'llāh*

[Ç 28^a] [K 35^a]

Biri derk eylemekdir hem namāzı
Daħı hem itmek hacc u niyāzı

760 Faķire virmemekdir hem zekātı
Güzel görmek daħı hem seyyiʿatı

Orucı baʿde niyyet itmek ifṭār
Ḥased hem kīn dutup³⁷³ hem itmek izhār

Bilā-haqqın³⁷⁴ katıldür zenb-i ekber
Daħı ūtm eylemekdür ey bürāder

Nazardır ūhvet-ile hem harāma
Daħı hem sū²-i zann itmek enāma

³⁶⁹ zevce: zevc Ç

³⁷⁰ Başlık : Beyān-ı Keşretü'z-Zünüb : Fī'l-Kebā'ir K

* *Büyük günahların çokluğu hakkındadır.*

³⁷¹ biri : hem K

³⁷² münkir : münker K

³⁷³ dutup: tutup Ç

³⁷⁴ Bilā-haqqın: Bilā- haqq K

‘Azābından emīn olmak Hudānīñ
Dağı hem hātırın yıkmak gedānīñ

765 Siğirdir hem yemektir māl-ı eytām
Dağı hem vālideyne terk-i ikrām

Cehildir ‘ilme hem kılmak ihānet
Dağı ‘ālimlere kılmak haķāret

Ķarīn³⁷⁵ olmak aña hem yār-ı fāsık
Biri bu oldu-kim olmak münāfık

Dağı olmak-durur sultāna ‘aşı
Olup bāği gözetmekdür aķāşı

Ħarām zann eyleyüp içmek nebīzān
Bulunmak gözlerim hem ĥadd-i sekrān

770 Görüp cengi dağı kılmak firārı
Dağı hem itmek şabr u Ķarārı

Enāma Ķazf idüp hem sārık olmak
Dağı Ķaşb-ıla ĥalkın³⁷⁶ mālın almak

Ribāyı hem yeyüp kılmak ‘azīmet
Rızası yok izin virmez şerī‘at

Dağı rişvet yemek hem³⁷⁷ Ķat‘-ı erĥām
Kizibden eylemek da‘vāyı ilhām

[Ç 28^b] [K 35^b]

Resūlu'llāha hem kizb itmek isnād
Dağı sen olmaduñ ‘ālemde irşād³⁷⁸

775 Ħaķīr olmak yanında ‘ilm-i üstād
Dağı aĥyār u hem aşĥāb u evlād

Dağı hem eylemek mikyālī noķşān
Bey‘ i vaķtinde hem endāze evzān

³⁷⁵ Ķarīn : Ķarāin K

³⁷⁶ ĥalkın : ĥalkın Ç

³⁷⁷ hem : - Ç

³⁷⁸ ‘ Resūlu'llāha : Resūlu'llāhı Ç olmaduñ : olmadın K ālemde : ‘ālimden K

Bilirken ol muḳaddem oldu Ḳurʿān
Anı terk eyleyüp geldikde nisyān³⁷⁹

Namāzı hem gözüm kılmak muḳaddem
Duḫūlı olmadan³⁸⁰ vaḳtinden aḳdem

Biri dögmek-durur bir müslümānı
Yıkup ırzın muḡayyer³⁸¹ itmek anı

780 Daḫı ḫāfızları hezl eylemekdür
Daḫı hem anlara bed söylemekdür

Oruc geldikde niyyet itmemekdür
Bilā-özrin gününde dutmamaḳdur³⁸²

Daḫı hem eylemekdür sebb-i aṣḫāb
Daḫı iʿlān-ı sırr u zemm-i aḫbāb

Mücerred olmak için dost u zālīm
Ol itmek müʾmini hem ḫabs ü ḫākim³⁸³

Sükūt itmek görüp ehlin zināda
Rızā virmiş olur ḫadden ziyāde

785 Ḳavuṣdurmak iki nā-maḫremi hem
Zināsı-çun vesīle oldu her dem³⁸⁴

Bilā-müciḫ daḫı iḫrāk-ı ḫayvān
Daḫı mekr-i Ḥudādan bulmak³⁸⁵ emān

Şu³⁸⁶ ʿavret eylemekdir imtināʿı
Daḫı zevciyle kılmaz ictimāʿı

Sükūt ile³⁸⁷ bir ādem olmaz āmir
Olurken emr-i bi'l-maʿrūfa ḳādir

³⁷⁹ nisyān : tokṣān Ç

³⁸⁰ olmadan : olmadın K

³⁸¹ muḡayyer : muḡayyir Ç

³⁸² dutmamaḳdur : tutmamaḳdur Ç

³⁸³ olmak için: olmaḡ-içün Ç u : - K müʾmini : müʾminini K hem: - K

³⁸⁴ ḳavuṣdurmak : ḳarıṣdırmak K her : bir K

³⁸⁵ bulmak : olmak Ç

³⁸⁶ şu : şol Ç

³⁸⁷ ile : itmek Ç

[Ç 29^a] [K 36^a]

Dağı hem münkiri³⁸⁸ gördükde vāfir
Degildir münkerātı anda zācir

790 Hem itmekdür gözüm ol mālı isrāf
Dağı kendüye itmek kaçd-ı itlāf

Biri hākimleriñ haqdan ʿudūlı
Dağı aḥz eylemek mālı fuzūlī

Kesüp rāhı dağı hem almak emvāl
Bozup kārbanı virmez anda imhāl

Nazardır hem ʿayāline enāmıñ
Dağı hem irtikābıdır ḥarāmıñ

Biri oldur kumāş giymek ricāle
Şabiyye geydiren³⁸⁹ girdi vebāle

795 Olupdur hem biri taşdıq-i kühhān³⁹⁰
Dağı olmak-durur ensāba taʿān

Qader Haqdan olurken itmek inkār
Şağāʿir üzre hem kılamakdur³⁹¹ ısrār

Müneccimler iderse hük-m-i gāʿib
İnanmakdur ü olmak aña rāğib³⁹²

Bevilden itmemek kendüyi tenzīh
Dağı kılamak-durur zühhādı³⁹³ tesfīh

Taşadduq eyleyüp³⁹⁴ muhtāca ol māl
Ezāyı menn ile hem kılamak ibtāl

800 Ebū-Bekir ʿÖmer olmuşken efḍal
Dutar sāʿirleri bundan mufazżal³⁹⁵

³⁸⁸ münkiri : münkeri K

³⁸⁹ geydiren : geydüren Ç

³⁹⁰ kühhān : küffār Ç

³⁹¹ kılamakdur : olmakdur Ç

³⁹² ü : hem K olmakdur aña: aña olmak K

³⁹³ zühhādı : zühhādu Ç

³⁹⁴ eyleyüp : eylemek Ç

³⁹⁵ dutar: tutar Ç sāʿirleri : sāʿirleriñ Ç

Dağı isnād idüp nokşān-ı evşāf
Dağı hem itmemek bunlara³⁹⁶ inşāf

Yürürken eylemekdür hem taḥayyür³⁹⁷
Dağı hem meyl-ile küfri taşavvur

Teḳahḳah eylemekdür ihtiyārī
Degil³⁹⁸ mümkün gelürse ıztırārī

[Ç 29^b] [K 36^b]

Dağı mevtāda hem kılmakdur efgān
Buña³⁹⁹ itmek dağı hem şavtın i'clān

805 Dağı hem zevcesinden⁴⁰⁰ ba'zı a'zā
Anı teşbīhe⁴⁰¹ maḥremdür fūrādā

Bilā-ılmin huşūmet eylemekdür
Cidāl-i söz bulup hem söylemekdür

Ma'āşī üzre itmekdür i'ānet
Dağı terğīb idüp bulmak işā'at

Tagannī eylemek hem keşf-i 'avret
Dağı hem eylemekdür buḥle sür'at

Dimekdür 'abde fi'lin oldı Ḥālīk
Dimekdür hem Ḥudādan ğayra⁴⁰² rāzīk

810 Ḥudādan ğayr için hem zebḥ-i ḳurbān
Dağı hem ni'metü'l-Muḥsinde küfrān

Demirden hezl için göstermek ālāt
Dağı hem ḳaşd ile açmak cerīḥāt⁴⁰³

Ḥaşıyy itmek ḳulın yā ḳaç-i a'zā
Ya mecbüb⁴⁰⁴ eylemek ya itmek ā'mā

³⁹⁶ bunlara : bunlarda Ç

³⁹⁷ taḥayyür : tahaccür K

³⁹⁸ degil : dağı Ç

³⁹⁹ buña : baña Ç

⁴⁰⁰ zevcesinden: zevcesinde Ç

⁴⁰¹ teşbīhe : teşbīhi Ç

⁴⁰² ğayra: ğayr Ç

⁴⁰³ demirden : timurdan Ç açmak : uçmak Ç [cerīḥāt] : ciraāt K, ceraḥāt Ç

⁴⁰⁴ mecbüb : maḥbüb K

Kibirden zeylini hem itmek isbāl⁴⁰⁵
Dağı evlādını hem kılmak izlāl

Ma‘āşiden birin hem kılmak ihdās
Kaderden hem dağı itmekdür⁴⁰⁶ ebhās

815 Hem olmakdur nice zühhāda mi‘zāl⁴⁰⁷
Dağı men‘ eylemekdür şudan ifdāl

Biri bir mü‘mine kāfir dimekdür
Dağı hem ol harām mālı yemekdür

Dağı ‘adl itmemek er beyne zevcāt⁴⁰⁸
Dağı hem vaṭy-ı hā‘iz yok tahārāt

Dağı olmak galā vü kahta mesrūr
‘Amelsiz ‘ālim olmak ‘ilme mağrūr

[Ç 30^a] [K 37^a]

Sevüp dünyāyı hem ta‘yīb ta‘āma
Nazardır vech-i aḥsen ol gulāma

820 Bir ādem-kim kelāmı olsa sār
Kulağ dutmak olursa anda kāsır⁴⁰⁹

Ya ol-kim oldı anıñ fi‘li mestūr
Sen anı keşf idüp kılmak-durur⁴¹⁰ hor

Şağār cümlesi çok oldı mecmū‘
‘Aded olmuş-durur hem anda merfū‘

Şikātden oldı bunlar cümle menkūl
Benim sa‘yım dağı hem bunda mebzūl

⁴⁰⁵ isbāl : esbāl Ç

⁴⁰⁶ itmekdür : kılmakdur Ç

⁴⁰⁷ nice : neçe K mi‘zāl : hüzzāl Ç

⁴⁰⁸ itmemek : itmemekdür K er beyne zevcāt : erba‘-ı zevcāt Ç

⁴⁰⁹ kelāmı : kelāmın K dutmak : tutmak Ç

⁴¹⁰ kılmak-durur : kılmakdur K

Der-Beyān-ı Mebāhiş-i Sa'âdet u Şekâvet⁴¹¹

Ĥudāniñ vaşfıdur is'ād u işkâ
Sa'âdet hem şekâvet itdi inşâ

825 Sa'îd olmağ hidâyetle Ĥudâdan
Şekâvet oldı ĥizlân u cefâdan⁴¹²

Muqaddem bulsa bir âdem sa'âdet
Aniñ ĥağğında ref' oldı şekâvet

Ya bundan soñra lâĥik olsa ĥizlân
Sa'âdet qalmaz⁴¹³ anda buldı tuğyân

Muqaddem ger bulursa ol şekâvet
Aña hem irişe Ĥağdan hidâyet

Şekâvet ref' olup olur sa'îd ol
Olur hem nâr-ı dūzağdan ba'îd ol

830 Ezelden pes olan ma'lûm-ı Ĥâlîğ
Aña mümkün olaydı 'aks-ı lâĥik

'İlimden⁴¹⁴ pes olanlar zâ'îl olmaz
Buña ol mübtedi'ler qâ'îl olmaz

Olan şey' levĥ-i maĥfûza kitâbet
Ĥudâ eylerse pes aña 'inâyet

[Ç 30^b] [K 37^b]

Anı tezyîf ider andan izâle
'Asîr olmaz bu iş ol Zü'l-Celâle

Şakî olmağ olunca anda meşür
Sa'âdet bulmağ-ıla⁴¹⁵ oldı mesrür

835 Sa'îd olmağ muşarrağ olsa anda
Şakîdür ol muĥavvel oldı öñde

⁴¹¹ Başlık : Der-Beyān-ı Mebāhiş-i Sa'âdet u Şekâvet: Fî'l-İs'ād fî'l-İşkâ K
*Mutluluk ve mutsuzluk hakkındadır.

⁴¹² hidâyetle: hidâyetden K u : - K

⁴¹³ qalmaz: kılmaz Ç

⁴¹⁴ 'ilimden: 'ilimde K

⁴¹⁵ bulmağ-ıla: bulmağ ile Ç

İlāhî bizlere sen kıl⁴¹⁶ hidāyet
Dağı şeytān [u] nefsdan hem selāmet

Dağı gündan güne vir sen⁴¹⁷ sa‘ādet
Be-küllî muzmaḥill olsun şeḳāvet

Şaḳīler hem sa‘īd olmaḳ revādur
Dağı hem ‘aksi mümkindür ḳazādur

Mebāḥiṣ-i Teklīf-i Īmān ve'l-‘İbādāt ve'n-Nehyi ‘Ani'l-Münker⁴¹⁸

Şabī bāliḡ olup gitse⁴¹⁹ şabāvet
Cününü yoḳ olup şāhib-firāset

840 Aña teklīf ider elbette⁴²⁰ Īmān
Aña bā’iṣ olupdur ‘ilm ü ‘irfān

‘İbādēt emr ider vüs‘ince Allāh
İderse buldı anda ‘āli der-gāh

Dağı hem nehy⁴²¹ ider münkerden ol Ḥaḳ
Bu olmuşdur müselleḡ hem muḥaḳḳaḳ

Bir ādem ḳaṭ‘ iderse ḥaḳ⁴²² merātib
Nebīler yā dağı aña münāsib

Ola ol zühd ü taḳvā ile ma‘rūf
Zünūbuñ cümlesinden ola maḥfūf

845 ‘İbādēt sākıṭ olmaz andan Īmān
Ḥelāl olmaz ḥarām ey ḥayr-i iḥvān

⁴¹⁶ sen kıl : ḳıl sen Ç

⁴¹⁷ vir sen : virseñ Ç

⁴¹⁸ **Başlık:** Mebāḥiṣ-i Teklīf-i Īmān ve'l-‘İbādāt ve'n-Nehyi ‘Ani'l-Münker : Fī-Teklīfū'l-Bāliḡ K

* *Īman ve ibadetlerin teklifi ve yasaklanan şeylerden kaçınılması hakkındadır.*

⁴¹⁹ gitse : gidse K

⁴²⁰ elbette : elbedde K

⁴²¹ nehy : fehm K

⁴²² ḥaḳ : çoḳ Ç

Velī bir ʿālim olsa pīr-i fānī
Dağı nūriyla doldursa⁴²³ cihānı

[Ç 31^a] [K 38^a]

Muḥarremdür görünmez aña nisvān
Bulundu anda şehvet mekr-i şeyṭān

Olursa maḥremi yāḥūd ḥelāli
Aña söz yok ne ṭarza olsa ḥāli

Dağı hem iḥtiyār olmuş bir ādem
Oruc mümkün degildür aña bir dem

850 Aña ruḥṣat virildi fidye virsün
Vaşiyet eylesün ya kendi görsün

Biri ḥacdur aña olmazsa āsān
Ki pīr-i fānī olmuşdur kemā-kān

Bedel virsün ya ol itsün vaşiyet
Neçün zīrā elinden gitdi fırsat⁴²⁴

Durursa hem nişāb virsün zekātı
Ḳazā itsün bulunduḡça ḥayātı⁴²⁵

Eger müflis olup gitdiyse mālı⁴²⁶
Bulunmaz çāre yoḡdur iḥtimāli

855 Zekātı virmemiş birkaç sene olmuş
Elinde mālı vardır lākin ölmüş

Vaşiyet eylesün bākī ḡalana
Virüp ḡadr⁴²⁷ itmesün ol müslimāna

Oruc dutsun⁴²⁸ dağı kılsun namāzı
Ḳazāya ḡalmasun itsün niyāzı

⁴²³ doldursa : ṭoldursa Ç

⁴²⁴ ol: - Ç itsün : idsün K neçün : n'içün Ç elinden : elinde Ç

⁴²⁵ durursa : ṭurursa Ç itsün: idsün K

⁴²⁶ 854. beyit : - K

⁴²⁷ ḡadr : ʿözr K

⁴²⁸ dutsun : ṭutsun Ç

Ḳazā itmezse ol geçmiş Ḳazāsın
Virüp fidye gözetsün Ḥaḳ⁴²⁹ rızāsın

Oruca niyyet iden itse iftār
Aña keffāret itsün itmesün ʿār

860 Aña lāzım ider bir ʿabdi iʿtāk
Ya altmış gün ider ol şavm-ı ilhāk

Ḳaçan bulmazsa ol bu şeyde Ḳudret
Ola hem iltizāmı anda ʿusret

[Ç 31^b]

Daḳıkinden sevīḳinden yā buğday
Tamām altmış faḳīre eylesün pay

Ve-yāḥūd ol doyumış altmış aç⁴³⁰
Şabāḥ aḥşam budur anıñ ʿilācı

[K 38^b]

Virilsün her birine mışf-ı şāʿı
Ḳabūl içün ola dünyāda dāʿı

865 Eger itmezse keffāret vaşiyyet
İder vārişleri anı ʿaṭiyyāt

Yemīn itse bir ādem ḥalf-ı bi'llāḥ
Dise ol dil ile *vallāhi bi'llāḥ*⁴³¹

Anıñ keffāretin ol kizb olursa
İder ʿömrinde ol vüsʿat bulursa

Bu⁴³² keffāret murād oldıysa sende
Saña lāzım olur iʿtāk-ı bende

Ḳaçan-kim olmaya bu şeyde imkān
Giyir hem on faḳīr gömlek yā Ḳaftan⁴³³

870 Ve-yāḥūd ol doyorsun⁴³⁴ anda on aç
Ḳamusı cāyiʿ olsun cümle muḥtāc

⁴²⁹ Ḥaḳ : hem Ç

⁴³⁰ 863. beyit : - K

⁴³¹ bi'llāḥ : bi'llāhi Ç ile : - K

⁴³² bu : - K

⁴³³ giyir : geyir Ç fāḳīr : faḳīre K

⁴³⁴ doyorsun : toyursun Ç

Vaşıyyet eylesün bulmazsa vüs^{at}
Sülüş mālından itsün hem vaşıyyet⁴³⁵

Dağı hem nezr-i vācib fıtra kırbān
Kalışa pes vaşıyyet eylesün cān⁴³⁶

Vaşıyyet itmese hergiz sipāriş
Degildir vārişe lāzım olan⁴³⁷ iş

Teberru^c itmesi ol oldı evlā
Günāhın ^cafv ide ol Hāq te^cālā

875 Bir ādem fevt olursa bu fenāda
Virilsün deyni techizden ziyāde

Sülüşden hem edā olsun vaşıyyet⁴³⁸
Baķāyā vārişin beyninde kısmet

[Ç 32^a]

Beyān-ı Kazā-yı Şalavat ve Ğayrihi Ba^cde'l-Fevt⁴³⁹

Beyān itmek murād itdim kazādan
^cAmel-kim geçdi fevt oldı edādan

[K 39^a]

Namāzin farzı ger oldıysa māzi
Kazā itsün geçüp ol māsivādan

Aña müstagfir olsun tevbe kılsun
^cAzābın zıkr idüp kırksun Hudādan

880 Ne miķdār oldığı oldıysa ma^clūm
Hisāb itsün anı hāl-i şabādan

Mu^cayyen oldı çün ol niyyet itsün
Ümīdin kesmesün⁴⁴⁰ hafv ü recādan

⁴³⁵ itsün : idsün K hem : ol Ç

⁴³⁶ Kalışa pes vaşıyyet eylesün cān : Kalışa vaşıyyet itsün ol cān K

⁴³⁷ olan : ola K

⁴³⁸ sülüşden : sülüşdür K olsun : olunsun Ç

⁴³⁹ **Başlık: Beyān-ı Kazā-yı Şalavat ve Ğayrihi Ba^cde'l-Fevt : Fī'l-Fevāit K**
***Öldükten sonra namazlar ve başka ibadetlerin kazası hakkındadır.**

⁴⁴⁰ kesmesün : kesmeyüp Ç

Eger miqdārı⁴⁴¹ çün olmazsa ma'clüm
Mu'ayyen eylesün ol mā-'adādan

İñ evvel fevt olan yā soñrakinden⁴⁴²
Bidāyet eylesün geçsün riyādan

Kaçan-kim mümkün olmazsa każāsı
Haber-dār olsa 'ömri intihādan

885 Sülüşden eylesün mālı vaşiyet
Virilsün fidyesi cümle rızādan⁴⁴³

Virür her vaqt için ol nişf-ı şā'ı
Olur buğdayı erden hem nisādan⁴⁴⁴

Hisāb itsün beher gün altı vaqti
Şayup vitiri irsün hem 'ışādan

Dağı her vaqt için beş yüz yigirmi
Şayarlar devr için zahr-i ğinādan

Olur dört yüz dağı kırk üç vaqite
İki aylık fidedir şay sâbıkādan⁴⁴⁵

890 Hisāb it kıymetin her kaç olursa
Bulursun şālih ādemler gedādan

[Ç 32^b]

İki aylık devr itsin⁴⁴⁶ her birine
Temellük eylesün ol bu 'aţādan

Dilerse ihtiyār ile dönüp⁴⁴⁷ hem
Saña temlik ider ol hem rızādan

[K 39^b]

Çıkar on beş bu 'ömrün⁴⁴⁸ müddetinden
Baķāyā devr olunsun mā-ħalādan

⁴⁴¹ miqdārı : miqdār Ç

⁴⁴² iñ : ilk Ç olan : iden K

⁴⁴³ rızādan : saħādan Ç

⁴⁴⁴ şā'ı : şā' K buğdayı : buğday Ç

⁴⁴⁵ Beyitin ikinci dizesinin vezni bozuktur.

⁴⁴⁶ itsin : idersen Ç

⁴⁴⁷ dönüp : zünüb Ç

⁴⁴⁸ 'ömrün : 'ömrün Ç

İderse her kaçā  mri anıñ hem
Bu minvāl  zre⁴⁴⁹ g rs n āşinādan

895 Cem an b yle oldı devr-i ısk t
Riv yetd r o Fahr 'l-Enbiy dan

Bey n-ı Ruşşat 'l-M s fir ve'l-Mariz fi-H let 'l-Şıy m⁴⁵⁰

Mariz olsa ve-y h d ol m s fir
Hud  ihs n id pd r anda v fir

Mu ayyerdir dilerse ş im olsun
Eger niyyet iderse d im olsun

Dilirse eyles n ol demde ift r
Kaz  its n if kat bulsa her b r⁴⁵¹

Kaz  itmek ka an olmazsa⁴⁵² imk n
Ecel t ri olup virmezse em n

900 Beher g n nişf -ı ş ı ol-ki buğday
S l ş m lından anı eyles n pay

M s fir eylese c nım ik met
Da ı marzi bulursa her if kat⁴⁵³

Da ı h yiz bulursa inki a⁴⁵⁴
Nif sdan dem bulursa irtif ı

Ya ol g n b lig olmuş hem bir oğlan
Ya bir k fir getirse anda im n

Bak y sın o g nden its n ims k
Kılar hem muft r tdan ol  z n p k⁴⁵⁵

⁴⁴⁹  zre :  zere  

⁴⁵⁰ **Başlık:** Bey n-ı Ruşşat 'l-M s fir ve'l-Mariz fi-H let 'l-Şıy m : F -H k 'l-M s fir ve'l-Mariz
K

***Oru  h lindeki misafirlerin ve hastaların oru larını kaza etmeleri hakkındadır.**

⁴⁵¹ her b r : tekr r  

⁴⁵² olmazsa : olmassa K

⁴⁵³ her : -   if kat : irtif ı  

⁴⁵⁴ 902. beyit : -  

⁴⁵⁵ g nden : g nde   hem : ol K ol : hem K  z n :  z m K

905 Ya hādīs oldığı gün altı mezkūr
Biri kāfir biri ođlan-ı mezbūr⁴⁵⁶

[Ç 33^a] Yeñiden pes ta'alluđ⁴⁵⁷ itdi vācib
Kažā itmez anıñ-çun oldı hācib

[K 40^a] Kažā itsün o gün bu dördi kāmīl
Müsāfir hāyiz ü marzī vü hāmīl⁴⁵⁸

Müsāfir gözlerim çok buldı fırsat
Şavımdan mā-‘adā hem geldi ruşşat

Kaçan kim farz olan dördt olsa rek‘at
İkisin kaşır idüp ol kıldı şefkat

Der-Beyān-ı Vaşiyetü'l-Mü‘minīn⁴⁵⁹

910 Muğaddem vir ki ğaşb itdiñse emvāl
Sen anıñ şāhibin bul eyle işāl

Edā it durma sen⁴⁶⁰ haqqın ‘ibādıñ
Hudā ‘indinde mağfür ola adıñ

Edāsı olmaya ger anıñ imkān
Vaşiyet eylesün mālın kemā-kān

Huķūķu'llāha⁴⁶¹ andan kııl ri‘āyet
‘Azābından bulursun sen selāmet

Huķūķu'llāha⁴⁶² mālın olsa kāfī
Şülüş mālın dağı hem olsa vāfī

⁴⁵⁶ ođlan-ı mezbūr : ođlan mezbūr Ç

⁴⁵⁷ ta'alluğ : mu'alluğ K

⁴⁵⁸ dördi : dördt K ü : - K

⁴⁵⁹ **Başlık: Der-Beyān-ı Vaşiyetü'l-Mü‘minīn : Huķūķ-ı ‘İbād K**

*** Müminlere vasiyet hakkındadır.**

⁴⁶⁰ durma sen : turmasun Ç

⁴⁶¹ Huķūķu'llāha : Huķūķu'llāhı Ç

⁴⁶² Huķūķu'llāha : Huķūķu'llāhı Ç

915 İdersin⁴⁶³ bundan özge dürlü hayrāt
K̄abūl için oturma k̄ıl münācāt

Zihār oldıysa⁴⁶⁴ ger sende vāqīc
Anīñ keffāreti hem oldı rāfi^c

Beyān-ı Zemmü'r-Riyā⁴⁶⁵

Riyāyı ger ʿamel oldıysa k̄ābil
Sevābı maḥv olur aʿmāli bātıl

Hasedden irtikāb itdiyse⁴⁶⁶ insān
Aña ebʿad olur ol luṭf u iḥsān

[Ç 33^b]

Maʿāşīden ʿamel bulsun mı noḳşān
Olursa müsteḥili k̄almaz ĩmān

[K 40^b]

Beyān-ı Fazāʿili'l-Melāʾiketi⁴⁶⁷

920 Hudānīñ kullarıdur hem melekler
Dolupdur⁴⁶⁸ ʿarş ü kürsī hem felekler

Ḳamusı hep⁴⁶⁹ mufazzaldır mükerrerem
Müzeyyendir muraşşacdır mufaḥḥam

Laṭīf oldı bularda küllī ecsām
Daḥı nūr oldı hep ebdān u endām

Beşerde görmege Şīt⁴⁷⁰ oldı kudret
Anīñ-çun vardır anda ḥüsn-i şüret

⁴⁶³ idersin : idersen Ç

⁴⁶⁴ oldıysa : oldı ise Ç

⁴⁶⁵ **Başlık:** Beyān-ı Zemmü'r-Riyā : El-Riyā-yı fi'l-ʿAmel K

** İkiyüzlülerin kınanması hakkındadır.*

⁴⁶⁶ itdiyse: itdiñse Ç

⁴⁶⁷ **Başlık:** Beyān-ı Fazāʿili'l-Melāʾiketi : Fī-Ḥaḳḳü'l-Melāʾike K

** Meleklerin faziletleri hakkındadır.*

⁴⁶⁸ dolupdur : toplupdur Ç

⁴⁶⁹ hep : hem Ç

⁴⁷⁰ Şīt : nisbet K

Muṭahhardır bevilden hem menīden
Nifās u ḥayz u ḥāḥit hem meziyden

925 Tevellüdden tezevvüdden müberrā
Cimācı hem vedi demden muḥarrā

Ricāliñ hem nisāniñ āletinden
Münezzehdür bulariñ ḥāletinden

Yemek içmek gözümler anlarda yoḡdur
Ḥaded mümkün degil ḡāyet de çoḡdur

Ḡıdāsı zıkr ile evrādı tesbīḥ
Beşer vaşfindan anı kıldı tenḡiḥ

Ḥaḡiñ emrin iderler cümle icrā
Muḡālif maḥşiyet itmezler aşlā

930 Bunuñ ḡaḡḡında vardır naşş-ı ḡāḡıḥ
Daḡı şeyṭān u nefis yoḡ ola māniḥ

Temessül ṭayy-ı emkān fı'l-mesāfet⁴⁷¹
Bulariñ şānıdır gitmez ḡilāfet

Daḡı hem anlara çoḡ virdi kuvvet
Murād itse ider insāna nuşret

[Ç 34^a]

Eger emr eylese bir ḡavmi ihlāk
Cibālin ḡalḥ ider hem şehrini ḡāk

[K 41^a]

Olupdur baḥziniñ kānı muḥallā
Daḡı hem baḥzınuñ⁴⁷² ḥarşı aḥlā

935 Kiminiñ başları fevḡa'l-ḥulāda
Ayaḡı oldu hem taḡte's-serāda

Olupdur baḥzısı ḡöklerde ḡā'im
Yatup oturmak olmaz anda dā'im⁴⁷³

⁴⁷¹ ṭayy-ı emkān : ṭayy emken K fı'l-mesāfet : fı'l-mesāfe Ç

⁴⁷² baḥzınuñ : baḥziniñ K

⁴⁷³ baḥzısı : baḥzı K olmaz : olmak K dā'im : lākin K

Kimi oldu melekler üzre⁴⁷⁴ hâkim
Kimi nîrânda⁴⁷⁵ cennetde oldu hâdim⁴⁷⁶

Olupdur meskeni hem ba'zî dünyâ
Dağı memlû olupdur anda 'uqbâ

Kirâmen Kâtibin ol şol u sağda
Müvekkeldir kimi mevtâda sağda⁴⁷⁷

940 Hem İsrâfîl müvekkel nefh-i şûra
Çamu mevtâyı irdürür çubûra

Dağı Mîkâ'ili erzâka ta'yîn
Anîñ-çun eyledi a'dâdı tebyîn

Didi Cibrîle ol Rûhü'l-Emîne
Getür vağy enbiyâ vü mürselîne⁴⁷⁸

Didi 'Azrâ'ile ol Rabb-i Fettâh
Saña olsun müsahhar çabz-ı ervâh

Çanadı var-durur cânım uçar ol
Dağı murdâr olan yerden⁴⁷⁹ kaçar ol

945 Gelürler⁴⁸⁰ olsa bir yerde 'ibâdet
Dağı 'âbidleri eyler ziyâret

İderler Hâk katında hem münâcât⁴⁸¹
İderler gördüğü şeyden hikâyât

İlâhî mağfiret kıl sen 'ibâdîñ
Seniñ elçâf olupdur i'tiyâdîñ

⁴⁷⁴ üzre : üzere Ç

⁴⁷⁵ nîrânda : nîrânı K

⁴⁷⁶ Beyitin ikinci dizesinin vezni bozuktur.

⁴⁷⁷ şol u sağda : şolda sağda Ç mevtâda : mevtâyâ Ç

⁴⁷⁸ Cibrîle : Cibrîl K getir : getirür K

⁴⁷⁹ yerden: yerde Ç

⁴⁸⁰ gelürler : görürler Ç

⁴⁸¹ 946. beyit : - Ç

[Ç 34^b]

Der-Beyân-ı Mebâhiş-i Hârût u Mârût⁴⁸²

[K 41^b]

Su'âl itseñ melekden oldı Hârût
Olupdur yârı anıñ adı Mârût

Mu'azzebdür bular dünyâda el'ân
Yağar anları hem⁴⁸³ ol nâr-ı nîrân

950 Anıñ-çun 'âşî olmuşlar Hudâya
Viripdür 'âlemi ferdi⁴⁸⁴ fenâya

Cevâb olsun saña ey nûr-ı dîdem
Melekden olması men'c oldı her dem

Yazarlar pes umûmen ehl-i tefsîr
Kaşâş-kim müstahîk'dur anı tağyîr

Melekden olduğı şüretde ğam ne
'Azâbıñ aşı yoğdur ol yanan⁴⁸⁵ ne

İderlerdi o günde sihri ta'îm
Dağı hem anıñ aşlın anda tefhîm

955 Bulardan şâdır olsa ba'zı zellât
Zarar gelmez mu'âteb⁴⁸⁶ olsa merrât

Didiler fitne olduk⁴⁸⁷ biz ol âğâh
Küfürden geç degildür râzı Allâh

Melek hakkında kâldir kîl ü kâli
Hemân Hâkķı bilüp it imtisâli

⁴⁸² Başlık : Der-Beyân-ı Mebâhiş-i Hârût u Mârût : Hârût u Mârût K

* *Harut ile Marut konusu hakkındadır.*

⁴⁸³ anları hem: hem anları Ç

⁴⁸⁴ ferdi : ferdü Ç

⁴⁸⁵ yanan : yanar Ç

⁴⁸⁶ mu'âteb : mu'âtib Ç

⁴⁸⁷ olduk : oldukda K

Mebāhis-i Efdaliyyetü'l-Beşer ʿAle'l-Melâ'iketi⁴⁸⁸

Ḥavāş insān içinden⁴⁸⁹ enbiyâdır
Mufazżal olması anıñ revâdır

Melekler enbiyâsından mufazżal
Bunuñ böyle olması luṭf-ı Ḥudâdur

960 Meleklerden nebîden mâ-ʿadâsı
Beşer efdaldır ol-kim evliyâdır

ʿUmûmen efdal oldu cümle insān
Melekler ʿāmmesinden müctebâdır

[Ç 35^a] [K 42^a]

Şorarsañ sırrını anıñ bürâder
Melekler olmaz insāna berâber

Begim şeyṭān u nefis insāna kim yār
Mülâşıkdur anıñ yanında her bār

ʿİbâdetden kıırlarlar anı imhâl
İderler mekr ü ḥîle andan izlâl

965 Anıñ-çun güç-durur insāna aʿmâl
Çeker ol zaḥmeti işlerler efʿâl

Melekler cümle andan oldu ḥālî
Cibillîdür iderler imtişâli

ʿİbâdet nevʿi añâ oldu âsân
Anıñ-çun andan efdal oldu⁴⁹⁰ insān

⁴⁸⁸ Başlık : Mebāhis-i Efdaliyyetü'l-Beşer ʿAle'l-Melâ'iketi : Fî'l-Enbiyâ K

**Meleklerden daha üstün olan insanlar hakkındadır.*

⁴⁸⁹ içinden : içinde Ç

⁴⁹⁰ andan efdal oldu : efdal oldu andan Ç

Hikāyet-i Şeytān-ı Recīm⁴⁹¹

Melekden olmadı şeytān-ı iblīs
Velākin Hāḡḡa ol⁴⁹² çok itdi taḡdīs

İbādet kuvvetiyle oldu sultān
Görüp Rıḡvānı cennetde oldu mihmān

970 Meleklerden olup ol demde ʿālī
Eʿālīden inüp buldı zevāli

Muḡaddem oldu anıñ menşeʿi cān
Hudā ḡalḡ eyleyüp virdi aña cān

Bu söz cānım olupdur ḡavl-i memdūḡ
Olur sāʿir ḡaviller ḡavl-i mercūḡ

Hudā virdi aña emken aḡāḡī
Pes andan şoñra oldu Hāḡḡa ʿāḡī

Anıñ zürriyetiyle doldı⁴⁹³ ʿālem
ʿAdūsı oldu bu evlād-ı ādem

975 Yumurḡlar ḡuş gibi bu şıḡḡ-ı aḡvāl
ḡıyāmet tā gelince oldu lā-zāl⁴⁹⁴

[Ç 35^b]

Cibillīdür gözüm nūrı ḡabāset
Umulmaz gözlerim andan şadāḡat

[K 42^b]

Güler cānım bu insānıñ yüzine
Girüp iḡvā ider oḡlum özine

Şaḡın sen eski düşmāndır inanma
ʿAdūdır kendüñe dost oldu şanma

⁴⁹¹ Başlık : Hikāyet-i Şeytān-ı Recīm : - K

*Taşlanmış şeytanın hikāyesi (hakkındadır.)

⁴⁹² ol : - K

⁴⁹³ doldı : ḡoldı Ç

⁴⁹⁴ yumurḡlar : yumurdlar K tā : - K

İlāhī Vāhid ü Ğaffār u Raḥmān
Gelüp yol⁴⁹⁵ bulmasun bu ƙulda şeytān

Fī-Beyān-ı Aḥvāl-i Cinniyāt⁴⁹⁶

- 980 Şorarsañ cinnī aḥvālin ḥabībim
Havāya beñzer anlar ʿandelībim
- Ƙabūl itdi bulardan baʿzı İslām
Ḥudādan buldı hem ifdāl⁴⁹⁷ u inʿām
- Görünmezler begim insāna lākin
Olurlar ḥālī yerler üzre sākin
- Cezāʾir var gözüm bir baḥr-i ʿummān
Ya ƙıldı anları Ḥaƙƙ anda iskān
- Kemikdür anlarıñ dāʾim ğıdāsı
Müvekkeldir ü maḥbūldur duʿāsı
- 985 Begim ƙādīr degildir nefʿ ü zarra
Belī dirler ider İşāl-i şurre

Fī-İşābeti'z-Zarar Mine'l-Cinnī⁴⁹⁸

Ḥadīşinde didi şāhib-saʿadet
İderler baʿzı cinnīler ʿadāvet

Ƙaçan-kim gün dolunsa olsa aḥşam
İdüñ şıbyānı ḥıfza küllī iḳdām⁴⁹⁹

Melekler cümlesi ḥiç yerde ƙalmaz
Gelür cinnīler anda mānīʿ olmaz

⁴⁹⁵ yol : - K

⁴⁹⁶ Başlık : Fī-beyān-ı Aḥvāl-i Cinniyāt : Cinnī Aḥvālī K

* *Cinlerin hālleri hakkındadır.*

⁴⁹⁷ ifdāl : efdāl K

⁴⁹⁸ Başlık : Fī-İşābeti'z-Zarar Mine'l-Cinnī : - Ç

* *Cinlerden gelen zarar hakkındadır.*

⁴⁹⁹ dolunsa : ƙolunsa Ç iḳdām : aḳdām Ç

Eger tenhā qalırsa evde ma^cşüm
Olursun sen zarar geldikde mağmūm⁵⁰⁰

[Ç 36^a] [K 43^a] 990

Melekler nāzil olduqda qaçarlar
Dağı ^cālemde çok deryā geçerler

Belī ṭā^cūni⁵⁰¹ cinden oldu dirler
Zinādan emr-i Haḫdur geldi dirler

Lemem kim ^cārız olsa bir kişide
Oḫuñ āyātı def^c⁵⁰² olsun kişide

Haḫḫin⁵⁰³ Faḫr-i ^cĀlem itdi ĩrād
Ḳamu mü³minleri ol itdi irşād

Zarar kim emr iderse⁵⁰⁴ Haḫ te^cālā
Gelür vāşıl olur hem olsa ednā

995

Didiler aña perī⁵⁰⁵ oldu nisvān
Dağı dīvdırlar aña olsa zūkrān

Mekānı ṭayy idüp qaḫkup uçarlar
Dağı deryāya baṭmazlar geçerler

Bular dūnyāya geldi bizden aḫdem
Laṭıfdir hem cisim bunlarda her dem

Yemek içmek cimā^c itmek ne kim var
Olur anlarda cānım günde her bār

Dağı peygamber itdi anı da^cvet
Gelen İslāma itmez küfre ^cavdet⁵⁰⁶

1000

Muṭ^cīci oldu anın ehl-i cennet
Çeker⁵⁰⁷ ^caşīleri dūzaḫda zaḫmet

⁵⁰⁰ qalırsa : qalırsa Ç geldikde : geldükde Ç

⁵⁰¹ ṭā^cūni: ṭā^cūn K

⁵⁰² āyātı def^c : āyāt def^ci Ç

⁵⁰³ haḫḫin : haḫḫide K

⁵⁰⁴ iderse: ider K

⁵⁰⁵ perī : berī K

⁵⁰⁶ peygamber : beygamber Ç İslāma : - K ^cavdet : da^cvet K

⁵⁰⁷ çeker : çekerler K

Kesilmez haşre dek nesli anıñ hem
Ölürse hem doğar⁵⁰⁸ bu böyle her dem

Görünmezler bize lākin görürler
Girüp cennetde ʿaks üzre dururlar⁵⁰⁹

Beyān-ı Kütüb-i Münzelet ʿAle'l-Enbiyā-yı ʿAleyhimü's-selām ⁵¹⁰

Kütüb haqdır nüzül itdi semādan
Getürdi anı hem⁵¹¹ Cibrīl Hudādan

[Ç 36^b] [K 43^b]

Kitābı dört şaḥīfe anda yüzdür
Bunu haşr eylemek cānım ʿacizdir⁵¹²

1005 Zebūr Dāvūda hem ʿİsāya İncīl
Daḥı Mūsāya Tevrāt indi tenzīl

Virildi Ādeme on şuḥuf evrāk
Otuz İdrīse indi kıldı ilḥāk

Daḥı hem Şīte itdi elli inzāl
Ḥalīlu'llāha on şuḥuf oldı işāl

Muḥammed Muştafāya indi Qurʿān
Dolunmaz haşre dek ol nūr-ı Furḳān

Kütübden Nūḥa indi baʿzısı hem
Muḡayyer şerʿ-i Ādem oldıḡı dem

1010 Ḳamusı oldı evşāfı Hudānıñ
Degildir vaşfı küllī mā-ʿadānıñ

⁵⁰⁸ doğar : ʿogar Ç

⁵⁰⁹ bize : bizlere K dururlar : ʿururlar Ç

⁵¹⁰ **Başlık : Beyān-ı Kütüb-i Münzelet ʿAle'l-Enbiyā-yı ʿAleyhimü's-selām : Fī'l-Kütüb K**

*** Nebilere, Allah'ın selamı üzerlerine olsun, indirilen kitaplar hakkındadır.**

⁵¹¹ anı hem : hem anı Ç

⁵¹² yüzdür : yüz dört K ʿacizdir : ʿacizden K

Mebâhiş-i Enbiyâ ‘Aleyhimü's-Selâm min-Ledünni Ādem ilâ Nebiyyinâ

Muhammedin ‘Aleyhi's-Selâm⁵¹³

Eşit⁵¹⁴ peygamberânı i‘tikād it
Sözine anlarıñ hem inkıyād it

Ƙamuniñ evveli Ādem ü Hāvva
Muhammed āhiridür oldı ā‘lā

‘Adedde var-durur çok çok rivāyet⁵¹⁵
Aña nuṭṭ itmedi Ƙur‘ān u āyāt

Şıfātı oldı hem teblīğ emānet
Faṭānet oldı şıdḳ u hem şecā‘at⁵¹⁶

1015 Kizibden ƘorƘaƘ olmaƘdan⁵¹⁷ emīndür
Buḥuldan hem ketimden sālīmīndür

Ulü'l-‘azm altıdur Ādem ü Mūsā
Muhammed Nūḥ u İbrāhīm ü ‘İsā

Müceddid oldılar şāhib-şerī‘at
Daḥı hem HāƘƘa itdiler ‘azīmet

[Ç 37^a] [K 44^a]

Şerī‘at Ādeme evvel virildi
Nebiyy-i Nūḥa⁵¹⁸ varınca sürüldi

Ƙaçan biñ yılda geçdi devr-i Ādem
Şer‘ i nesh olmadı Şīt geldi ol dem

1020 DoƘuz yüz yıl mu‘ammer oldı cānım
Olupdur şer‘-i Ādem anda Ƙā‘im⁵¹⁹

⁵¹³ Başlık: Mebâhiş-i Enbiyâ ‘Aleyhimü's-Selâm min-Ledünni Ādem ilâ Nebiyyinâ Muhammedin ‘Aleyhi's-Selâm : Fî'l-Enbiyâ ve'l-Mürsel K

* Hz. Adem'den bizim peygamberimiz Hz. Muhammed'e, Allah'ın selamı üzerine olsun, kadarki peygamberlerle, Allah'ın selamı üzerlerine olsun, ilgili bazı manevi bilgiler hakkındadır.

⁵¹⁴ eşit : işit Ç

⁵¹⁵ var-durur : vardur Ç rivāyet : rivāyat Ç

⁵¹⁶ Faṭānet oldı şıdḳ u hem şecā‘at: Faṭānet hem şıdḳ oldı şecā‘at K

⁵¹⁷ olmaƘdan : olmadan Ç

⁵¹⁸ Nūḥ'a: nevḥa Ç

⁵¹⁹ doƘuz : toƘuz Ç Ādem : - K

Zuhūr itdi pes andan soñra İdrīs
‘Ulūmuñ cümlesin ol itdi tedrīs

Olupdur şer‘-i Ādem anda bir tāc⁵²⁰
Anıñ güninde oldı nūr-ı vehhāc

Ol üç yüz elli beş yıl oldı bākī
Pes andan oldı ol cennetde sākī

Beşinci oğlıdur Şītiñ bu İdrīs
Mekānıdır anıñ a‘lā ferādīs

1025 Beşinci oğlı İdrīsniñ olup Nūh
Buña nām oldı sākīn geldi meşrūh

Geçüp mā-beyne Nūh şümme Ādem
Yazar tārīhini ol şeyh-i ekrem⁵²¹

İki biñ hem iki yüz elli beşdür
Bulup tārīhini bir bir görmüşdür⁵²²

Olupdur şer‘-i Ādem anda mensūh
İçinde ba‘zı aḥkām oldı mensūh⁵²³

Müceddeddür anıñ şer‘i emānet
Cemī‘an ḥalka bildirdi⁵²⁴ diyānet

1030 Doğuz⁵²⁵ yüz elli yıldur ‘ömri ma‘dūd
Anıñ şer‘inde zāhir oldı ol Hūd

Yüz elli yıl olupdur ol mu‘ammer
Resūl oldı aña kıldı müyesser

Nihāyet buldı andan geldi şālih
Olupdur şer‘-i Nūḥa anda şāriḥ⁵²⁶

⁵²⁰ anda : - K tāç : kaç Ç

⁵²¹ mā-beyne : mā-beyn K şeyh-i ekrem : şeyh ekrem K

⁵²² görmüşdür : görüştür Ç

⁵²³ mensūh : maḥsūh Ç

⁵²⁴ bildirdi : bildürdi Ç

⁵²⁵ doğuz : tokuz Ç

⁵²⁶ andan geldi: geldi anda K Nūḥa: neḥa Ç

[Ç 37^b] [K 44^b]

Geçüp elli sekiz yıl anda a‘mār
Anıñ qabrin münevver kıldı envār

İki biñ hem iki yüz elli beş yıl
Geçince şer‘-i Nūhı⁵²⁷ kıldı tebdīl

1035 Ҳalīlu'llāh-ı İbrāhīmi derḥāl
Mücedded şer‘-ile ol kıldı irsāl

Fesād u fitneye dalmışdı⁵²⁸ Nemrūd
Ҳalīlu'llāh idüpdür anı merdūd

Anıñ ‘ömri tamām oldı iki yüz
Belī var ihtilāfāt anda⁵²⁹ çok söz

Pes andan soñra İsmā‘īl ü İshāq
Daḥı Ya‘qūb u Yūsuf oldı ilḥāq

Şu‘ayb ü Lūt [u] Medyen şümme esbāt
Anıñ şer‘inde geçdi şanma ifrāt

1040 Doğuz yüz yıl geçüpdür cānım andan
Anıñ şer‘i muḥarrefdür o günden⁵³⁰

Zuhūr itdi yeñiden şer‘-i Mūsā
Nesiḥ yokdur gelince tā ki ‘īsā

Bu şer‘iñ müddeti bil biñ sekiz yüz⁵³¹
Kılıpdur yüz yigirmi ‘ömri çok söz

‘Üzeyir Ermiyā Yūşa‘ u Hārūn
Olupdur hep anıñ şer‘inde maḥrūn

Daḥı İlyās gelüp pes hem Süleymān⁵³²
Anıñ şer‘inde cümle virdiler cān

⁵²⁷ Nūhı : Nūḥa Ç

⁵²⁸ dalmışdı : ḥalmışdı Ç

⁵²⁹ ihtilāfāt anda : anda ihtilāfāt Ç

⁵³⁰ doğuz: toğuz Ç muḥarrefdür: muḥarrefdür Ç

⁵³¹ şer‘iñ : şer‘in Ç bil : yıl Ç

⁵³² gelüp : kāmin K pes : - K

1045 Gözüm Dāvud olupdur gerçi⁵³³ mürsel
Zebūr oldu gözüm hem aña münzel

Aña yokdur begim maḥşūş şerī^cat
İder ol şer^c-i Mūsāya ^cazīmet

Ulü'l-^cazm olmadı oldu mü^ḥeyyed
Aña nāsiḥ degil lākin müşeyyid

[Ç 38^a] [K 45^a]

Bunu fehmi eylemez nā-dān u⁵³⁴ cühhāl
Daḥı cehl-ile nāsī kıldı izlāl

Pes andan geldi ol ^cīsā bin⁵³⁵ Meryem
Yeñiden şer^ci aña kıldı mülhem

1050 Tamāmen altı yüz dört anda müddet
Geçüp şer^cinde hem tām oldu ^ciddet⁵³⁶

Muḥammed Muşafāya geldi ^Ḳur^{ān}
Kılupdur hem aña çok dürlü iḥsān

Daḥı mensūḥ olupdur dīn-i ^cīsā
Daḥı hem bāṭıl olmuşdur kenīsā

Bu dehriñ ol-durur şāḥib-kırānı
Yeñiden dīn virüp kıldı beyānı

Anıñ şer^ci müberrādır nesihden
Daḥı tebdīl ü hem sehv ü fesihden

1055 ^Ḳamuniñ var-durur pes mu^cizātı
Ḥudā tefhīm ider cümle lügātı

Kimine vaḥy-i rabbānī gelipdür
Kitāb-ıla daḥı ilhām olupdur

Kitābı virdiği hep oldu mürsel
Neçün-kim aña zīrā oldu münzel⁵³⁷

⁵³³ gerçi : gerçe Ç

⁵³⁴ u : - K

⁵³⁵ bin: ibn Ç

⁵³⁶ altı yüz dört: altı yüzdür K ^ciddet: müddet Ç

⁵³⁷ hep: hem Ç neçün-kim: n' için-kim Ç

Kitābı görmeyenler şırf nebīdür
Resül olmaz gözüm anlar berīdür

Resül üç yüz on üçdür diñle yārān
Buña ʿaql itmeyenler oldu hayrān

1060 Kitāb yüz dört-durur olmak⁵³⁸ muvāfıķ
Eger haşr olsa olmaz ol müşādıķ

Birine pes kitāb olduķda münzel
Olur āķır⁵³⁹ daķı anıñla mürsel

Ya birķaç enbiyāya oldu nāzil
Mükerrer oldu ol birķaçda şāmil

[Ç 38^b] [K45^b]

Güzel yazmış bunu⁵⁴⁰ Mevle'l-Ĥayāli
Bilür hem añlar erbābü'l-ĥayāli

Nübüvvetde gerekdir şart-ı daʿvā
Aña lāyık degildür belki ihfā

1065 Ķamusı itdiler insānı daʿvet
Daķı tebşīr iderler turķ-ı cennet

İderler gözlerim hem ĥalkı inzār
Ĥudādan itdiler aĥkāmı ihbār

Nutūķ itmezler ilhām olmayınca
Ĥudā emriyle Cibrīl gelmeyince

Kebāʿir yokdur⁵⁴¹ aslā enbiyāda
Şabā ĥālinde geldi inkıyāda

Daķı ķable'n-nübüvvet şādır olmaz
Daķı sehven yā ʿamden anı ķılmaz

1070 Şaġāʿir hem daķı olsa müneffir
Olur pes enbiyāda ol mükeddir⁵⁴²

⁵³⁸ olmak : olmaz K

⁵³⁹ āķır: āķer Ç

⁵⁴⁰ bunu: anı Ç

⁵⁴¹ yokdur : yok-durur Ç

⁵⁴² mükeddir: mükedder Ç

Şudür itmez nübüvvetden muḳaddem⁵⁴³
Olur ba'ḍe'n-nübüvvet ol mükerrem

Müneffir olmasa bir zenb-ki aşlen⁵⁴⁴
Daḫı andan berīdür olsa ḳaşden

Meger sehven olursa oldu zellāt
Daḫı vāḳi' olursa ba'zı ḫālāt

Mühezzebdür bularda cümle aḫlāk
Anı tezyīn idüp hem ḳıldı berrāk

1075 Ne ḳādirdir aña yol bulmaḳ iblīs
Ne mümkindür hem itmek anı telbīs

Olur dergāh-ı 'ālīden mü'eyyed
Bu şān anlarda olmuşdur mü'eyyid⁵⁴⁵

Şudür itdikde andan⁵⁴⁶ ba'zı zellāt
Olursa sehv-ile hem ba'zı ḫālāt

[K 46^a]

Mü'evvel ḳıl anı şarf eyle andan
Berī ol sen⁵⁴⁷ anı ta'yīb idenden

[Ç 39^a]

Bulariñ⁵⁴⁸ ḳabri hem oldu muṭayyeb
Olupdur misk ü hem 'anberden aṭyeb

1080 Su'ālī hem 'azābı ḳıldı merfū'
Cünün emrāzı andan oldu memnū'

Ḳabirden cümle def' oldı⁵⁴⁹ muzirrāt
Müberrādır bular min külli şerrāt

Nebi' gelmez 'abidden hem nisādan
Daḫı füssäḳ-ıla hem eşḳıyādan

⁵⁴³ 1071. beyit: - Ç

⁵⁴⁴ olmasa: - Ç zenb-ki : zenb-ile Ç

⁵⁴⁵ mü'eyyed : mü'eyyid Ç şān anlarda olmuşdur : ḫāl olmuşdur anlarda Ç
mü'eyyid : mü'eyyed K

⁵⁴⁶ andan: anda Ç

⁵⁴⁷ ol sen : olsun Ç

⁵⁴⁸ bulariñ: buların Ç

⁵⁴⁹ cümle def' oldı: def' oldı cümle K

Cemī'an enbiyā hem oldı insān
Begim cinnī degil erbāb-ı 'irfān

Ulü'l-'azm oldı mürsellerden efđal
Nebīlerden resül oldı mufažžal

1085 Nebī bir olsa küllī enbiyādan
Mufažžaldur cemī'-i evliyādan⁵⁵⁰

Muḥammed Muştafā olmuşdur efđal
Cemī'an enbiyādan ol mufažžal

Belāyā üzre bunlar oldı şābir
Olurlar ni'emetü'l-Muḥsinde şākır

Derile⁵⁵¹ cümle ḥalḳ yevmü'l-ḳıyāmet
'Uşāt ister ḳamusından şefā'at

Göründi her birinden mücizātı
Daḫı muḥkem iderler mübhemātı

Beyān-ı Ḥızır 'Aleyhi's-Selām⁵⁵²

1090 Ḥızır vardır adı Belyā bin Melkān
Didiler ba'zılar Ḥızır bin Gelyān

Olupdur anda cānım iḥtilāfāt
Mübeyyen olmadı aḫbār u āyāt

[K 46^b]

Belī dirler anıñ vardır ḫayātı
Ḥudā bildirdi aña münciyātı

[Ç 39^b]

Didiler içdi ol ābü'l-ḫayātı
Bu dünyā var iken görmez memātı

Ḳavillerden⁵⁵³ bu oldı ḳavl-i rāciḫ
Eşāḫdır hem bu oldı ḳavl-i şāliḫ

⁵⁵⁰ cemī'-i evliyādan : cemī' evliyādan Ç

⁵⁵¹ derile : dirile K

⁵⁵² Başlık : Beyān-ı Ḥızır 'Aleyhi's-Selām : Fī'l-Ḥızır 'Aleyhi's-Selām K

* *Ḥızır , Allah'ın selamı onun üzerine olsun, hakkındadır.*

⁵⁵³ ḳavillerden: ḳullardan Ç

1095 Dağı dirler anı pes hem nebdür
Velî dirler ol söz muhtefîdür⁵⁵⁴

Gezer deryâda olur halka nâşır
Dağı İskendere oldu mu'câşır

Beyân-ı İlyās ü Zü'l-ķarneyn ü Loķmān 'Aleyhimü's-Selām⁵⁵⁵

Ķarāda seyr ider hem haydır İlyās
Anı 'aks eylemişdür cinn ü hem nās⁵⁵⁶

Semāda sākin oldu haydır 'İsā
Nüzül itmekdedür vaķti gelürse⁵⁵⁷

Ķudüs şehrinde maşşür olsa Mehdî
Olur⁵⁵⁸ Deccālîñ aña sa'y ü cehdi

1100 Dimişķ şehrinde 'İsā ola nāzil
Zarar kaşd itmedin⁵⁵⁹ ol ola vāşıl

Su'āl olduķda Zü'l-ķarneyn ü Loķmān
Didi⁵⁶⁰ ol demde bilür ol şeyi Raħmān

Ki zīrā bu ikide var hilāfāt⁵⁶¹
Bilinmez anda vardır ihtilāfāt

Ṭabībdür oldu meşşür ṭıbb-ı Loķmān
Dağı İskender oldu hem cihān-bān⁵⁶²

Didiler ba'zısı oldu nebiyyān
Bu oldur müttefiķ ol fevķ-i aķrān⁵⁶³

⁵⁵⁴ pes hem : hem pes Ç dirler: dirse Ç muhtefîdür : muhtelifdür K

⁵⁵⁵ Başlık : Beyân-ı İlyās ü Zü'l-ķarneyn ü Loķmān 'Aleyhimü's-Selām : Fî'l-İlyās 'Aleyhimü's-Selām K

* İlyas, Zülkarneyn, Lokman, Allah'ın selamı onların üzerlerine olsun, hakkındadır.

⁵⁵⁶ haydur : haydar K eylemişdür : eglemişdür K

⁵⁵⁷ haydır : haydar K itmekdedür : itmek-durur K

⁵⁵⁸ olur : olup Ç

⁵⁵⁹ itmedin : itmeden Ç

⁵⁶⁰ didi : dedi Ç

⁵⁶¹ zīrā : - K var : vardır K

⁵⁶² cihān-bān: cihānyān Ç

⁵⁶³ müttefiķ : müteferriķ Ç aķrān: Ķur'ān Ç

- [K 47^a] 1105 Muḥammed Muştafā şāhib-sa'adet
Daḥı hem bülbül-i bāğ-ı belāğat
- [Ç 40^a] 1110 1110 Kamu dertlileriñ oldur tabībi
Daḥı dānālaruñ oldur lebībi⁵⁶⁵
- Buyurdı Haḫḫ aña *levlāke levlāk*⁵⁶⁶
Vücūda gelmez idi⁵⁶⁷ cümle eflāk
- Ḥudā ḫalk eyledi andan⁵⁶⁸ şecā'at
Ḥaḫīkat ma'denidür hem faşāḫat
- Żiyāyı andan aldı māh u ḫurşīd
Olupdur bā'ış-i āşār-ı tevḫīd
- 1110 Mu'aḫḫardır anıñ ıtrıyla reyḫān
Şıfātı⁵⁶⁹ andan aldı incü mercān
- Müzeyyendür anıñ nūrıyla cennet
Aña in'ām için ḫalk oldı ni'met
- Cemī'an 'āleme ol oldı 'illet
Ki oldur ma'den-i cūd ü mürüvvet
- Daḥı ol *rahmeten li'l-'ālemin*⁵⁷⁰dür
Daḥı hem *ḫātemün li'l-mürselīn*⁵⁷¹dür
- Cemī'an enbiyānıñ ef'ālidür
Ḳamunıñ maḫlabı hem eşrefidür
- 1115 Anıñ zātında ḫatm oldı nübüvvet
Şaḫāvet ma'denidür hem fütüvvet

⁵⁶⁴ Başlık: Fazā'ilü'n-Nebiyi Aleyhi's-Selām ve Ahkāmuhu ve Mu'cizātuḥu : Fī-Medḫū'l-Resūl
Aleyhi's-Selām K

* *Nebi'nin, Allahın selamı onun üzerine olsun, faziletleri, emir ve mucizeleri hakkındadır.*

⁵⁶⁵ dānālaruñ: analarıñ K oldur: oldı K

⁵⁶⁶ “*Sen olmasaydın.*” (*Kudsi hadis*)

⁵⁶⁷ gelmez idi : gelmezdi K

⁵⁶⁸ andan : anda Ç

⁵⁶⁹ şıfātı : şafāyı K

⁵⁷⁰ “*Alemlere rahmet için*”

⁵⁷¹ “*Peygamberlerin sonuncusu*”

Virildi aña qaşır u hulle vü tãc
Aña mahşûş olupdur seyr-i mîrãc

Dağı hem ol imãmü'l-enbiyãdur
Haķıķat üzre tãcü'l-aşfiyãdur

Anıñ hükmi kıyãmet üzre bâķı
Sevenler havz-ı kevşer üzre sãķı

Qamu ʿãlem aña oldu musahħar
Aña ʿãşı olan oldu müdemmer

[K 47^b]

1120 ʿAzımet eylese ol bir gazãya
Mehãbetden düşer haşmı cezãya

[Ç 40^b]

Anıñ başında vardır sãye-bãnı
Güneşden bir buluť hıfz ider anı

Vücüdı oldu anıñ cümle pür-nür
Zemın üstünde oldu sãyesi nür⁵⁷²

Qamer şakķ oldu hem itdi şahãdet
Qudümunda görüldi dürlü hãlet

Tekellüm eyledi hem çok cemãdãt
Anıñ taʿmindan aldı cümle lezzãt⁵⁷³

1125 Mübeşşirdir aña firdevs-i aʿlã
Aña gösterdi zãtın Haķ teʿãlã

Uruldı zahrine mührü'n-nübüvvet
Virildi şãnına turķu'l-fütüvvet

Gelüpdür halk-ı ʿãlem iftiħãra
Anıñ nürından itdi istiʿãre

⁵⁷² üstünde: üstinde Ç sãyesi nür : sãyesãdur K

⁵⁷³ taʿmindan: taʿmında K aldı: oldu Ç

Anıñ nūrdan olupdur⁵⁷⁵ cism-i pāki
Anıñ-çun gözlerim pāk itdi hāki

Helāl oldı aña māl-ı ğanīmet
Nesihden hem müsellemdür şerī'at

1130 Mekes kınmaz gözüm ol cism-i pāke
Ezāyı bel' iderdi düşse hāke

Aña mev'ūd olupdur şark u hem ğarb
Bu ümmet fevt olunca eylesün harb⁵⁷⁶

Hudā virdi anıñ cisminde⁵⁷⁷ kuvvet
Ta'allūķ eyledi ğalfında rü'yet

İdüpdür cümle ins ü cinne⁵⁷⁸ da'vet
Anıñ-çun gözlerim 'ām oldı bi'set

[K 48^a]

Şanursın sen uyur lākin uyanık
Duyar ğüşü eşdür⁵⁷⁹ hem ğaķāyık

[Ç 41^a]

1135 Zemīne ğölgesi düşmezdi aşlā
Begim hıç nūrda zıll olsun mı hāşā

Hudā cennetde aña kıldı mev'ūd
Maķāmdur kim aña dinildi Maķmūd⁵⁸⁰

Kaçan-kim nūş ide ol bir inādan
Olurdu misk gibi rīhi şafādan

Görtürdi ol ne miķdār olsa zulmet
'Aceb mi gözlerim cem' olsa ğaşlet

⁵⁷⁴ Başlık : Der-Beyān-ı Hāşā'īşü'n-Nebī 'Aleyhi's-Selām Mine'l-Mu'cizāt ve Ğayrihi : Fī-Mu'cizātü'n-Nebī 'Aleyhi's-Selām K

* *Nebi'nin, Allah'ın selamı onun üzerine olsun, güzel hasletleri, mucizeleri ve diğer güzel özellikleri hakkındadır.*

⁵⁷⁵ nūrdan olupdur : nūr oldı çün K

⁵⁷⁶ şark u hem ğarb : şark-ıla ğarb Ç eylesün : eyleyüp K

⁵⁷⁷ cisminde : cismine Ç

⁵⁷⁸ cümle ins ü cinne: ins ü cinne cümle Ç

⁵⁷⁹ eşdür : işdür Ç

⁵⁸⁰ Maķāmdur kim aña dinildi Maķmūd : Maķāmıdur dinildi aña Maķmūd Ç

Mübārek desti degse bir ta‘āma
Tağayyür gelmez aslā ol idāma

1140 Mübārek dişlerin ol itse izhār
Karañlık maḥv olur geldikte envār

Muḥammed ismi ḥāş oldu o zāta
Maḥaldır oldu cümle mu‘cizāta⁵⁸¹

Muḥammed ismi yokdur bundan aḳdem
Müsemmā olmadı bundan muḳaddem

Anıñ-çundur ḥamīd oldu ḥışālī
‘Alemdür ism-i Aḥmed lā-tübālī

Kaçan-kim dāḥil olduḳda ḥalāya
Varırdı misk ü ‘anberden şafāya

1145 Bir ādem ‘uzvına bulaşsa ḳanı
Gözüm cānım āteş yakmazdı anı

İki ḥatun alur cennetde ol pāk
Dir ol-kim ‘ursan *innā ḳad-ce‘alnāk*⁵⁸²

Biridür Āsiye bintü'l-Mezāḥim
Olup Fir‘avn anıñ ḥaḳḳında ḥādım

Birisi oldu Meryem bint-i ‘İmrān
Bular bıkır oldılar dā‘im ile'l-ān

[K 48^b] Şular cūş eyleyüpdür inficārī
Mübārek barmağından⁵⁸³ oldu cārī

[Ç 41^b] 1150 Gelüp İsrāfil itdi hem ziyāret
Liḳāsından bulupdur ol ḥalāvet

Ḳudūmunda şeyāṭīn oldu memnū‘
Şu‘ūdı göklere hem oldu merfū‘

⁵⁸¹ o: ol Ç oldu : - Ç

⁵⁸² “Gelinler, sizi biz yarattık.”

⁵⁸³ barmağından : parmağından Ç

Anî ezvâcî cennetde olur yâr
Dağı evlâd-ı aşhâb olalar câr⁵⁸⁴

Olupdur meclisi anî mü'essir
Nifâk ehline ol oldu⁵⁸⁵ mükeddir

Anî yanında olsa bir 'ibâdet
Fazîlet çok olur 'inde'l-ikâmet

1155 Kıdûmunda dağı ol doğdı⁵⁸⁶ mahtûn
Kemâl evşâf-ıla hem oldu meşhûn

Anî mehdin melekler itdi tahtîk
Ki ahlâ itmedi insânı teşrîk

Dağı hem varmamışdur ihtilâma
Otursa meclisi varmaz zulâma

Gerinmek⁵⁸⁷ esnemekden hem berîdür
Görürse ol bed ahlâkı eridür

Yürürse kavm içinde bi't-tevâlî
Olurdu cümleniñ fevkinde 'âlî

1160 Doğunca hem kırıldı cümle aşnâm
Kenîsâlar yıkıldı gitdi ezlâm⁵⁸⁸

Der-Beyân-ı Mî'râc-ı Resûl 'Aleyhi ve Sellem⁵⁸⁹

Hudâ gönderdi aña geldi Cibrîl
Melek şûrında ol olmuşdı tahtvîl

Haţim üstünde ol olmuşdı kı'âid⁵⁹⁰
Muşallîdür yâ râki'dür yâ sâcid

⁵⁸⁴ olur : olurlar K aşhâb : aşhâbı K

⁵⁸⁵ ol oldu: oldu ol Ç

⁵⁸⁶ doğdı: toğdı Ç

⁵⁸⁷ gerinmek: gerişmek K

⁵⁸⁸ doğunca : toğunca Ç kenîsâlar: kelîsâlar K

⁵⁸⁹ **Başlık: Der-Beyân-ı Mî'râc-ı Resûl 'Aleyhi ve Sellem : Fî'l-Mî'râc K**

*** Resul'ün, Allah'ın selamı onun üzerine olsun, miracı hakkındadır.**

⁵⁹⁰ ol : - K olmuşdı: olmuşdur Ç

[K 49^a]

Didi um yā Muammed oldu davet
Gelürsin sen gine olduda avdet

[Ç 42^a]

Elinde bir ligen var oldu altun
İçinde āb-ı ĩmān oldu meūn

1165 Yarup arnın ıardı her ne kim var
Yuyup⁵⁹¹ anı içinde odı tekrār

Diküp ol aı hem gösterdi esrār
Doupdur albine azvā vü envār⁵⁹²

Burāa bindirüp aldırdı⁵⁹³ anı
udūs ehrinde hem indirdi anı

avudı⁵⁹⁴ anda cümle abiyāya
ĩmām oldu cemī^c-i enbiyāya

uruldı nerdübān kim oldu pür-nūr⁵⁹⁵
adem badı aa hem oldu mesrūr

1170 Musahhar oldu hem arz u semāvāt
urūc itdi aa ol feve āyāt⁵⁹⁶

Didi gördüm kilitli anda eflāk
Anı adırdı Cibrīl itdi idrāk⁵⁹⁷

Birinci gökde gördüm anda ādem
Göründi kef olup hep⁵⁹⁸ cümle ālem

İkinci gökdedir īsā vü Yayā
Üçüncü gökde Yūsuf oldu peydā

Görüp dördüncü gökde oldu ĩdrīs
Beinci gökde Hārūn itdi tadīs

⁵⁹¹ yuyup : yayup Ç

⁵⁹² doupdur : oupdur Ç azvā : esrār Ç

⁵⁹³ aldırdı : ıldurdu Ç

⁵⁹⁴ avudı : avidı K

⁵⁹⁵ pür-nūr : bir nūr K

⁵⁹⁶ feve āyāt : fev-i āyāt K

⁵⁹⁷ adırdı : adurdu Ç Cibrīl : Cebrail K

⁵⁹⁸ hep: bu Ç

- 1175 Dağı altıncıda Mūsāya irdüm⁵⁹⁹
Yedincide Ḥalīlu'llāhı gördüm
- Didüm Cibrīle bunlar kim olupdur
Bularıñ her biri bunda gelüpdür
- Didi bu gördüğüñ cümle enbiyādır
Muḥarrebdür dağı şāhib-vefādır
- [K 49^b] Selāmu'llāh idüp gördüm görüşdüm
Dağı anlarla⁶⁰⁰ ḥāl ḥātır şoruşdum
- [Ç 42^b] Didiler merḥabā sen yā Muḥammed
Şafā geldiñ vücūd-i pāk-i Aḥmed
- 1180 Ḳadem başdım ben andan levḥ-i sidre
Olup ʿālī maḳāmım irdi ḳadre⁶⁰¹
- Göründi ʿarş ü kürsī cennet ü nār
Dağı ʿālī mekānda ḳalmışım yār
- Göründi gözime hem zāt-ı Bārī
Amñla eyledim ben iftiḥārı
- Ḥudā virdi baña pencāh⁶⁰² namāzı
Aña ben ḳılmışam āh u niyāzı
- Ḳabül itdüm baña virdüñ⁶⁰³ hedāyā
Baña oldı seniñ emriñ ʿaṭāyā
- 1185 Velākin ben idem aña iṭāʿat
Bulunmaz ümmetimde istiṭāʿat
- Ḥudā refʿ eyledi kırk beş namāzı
Gidüp çoğı ḳalıpdur anda azı
- Nüzül itdüm yine ben Ḳudse tekrār
Görürdüm mā-beyinde dürlü esrār⁶⁰⁴

⁵⁹⁹ irdüm: erdüm Ç

⁶⁰⁰ anlarla: anlar ile K

⁶⁰¹ ḳadre: ḳudre Ç

⁶⁰² pencāh: pençāh K

⁶⁰³ virdüñ : ḳıldıñ K

⁶⁰⁴ görürdüm: görürdim Ç mā-beyinde: mā-beyninde K

Ki geldim⁶⁰⁵ Mekke şehrinde ben indüm
Tefekkür eyleyüp ben kendi kendim

Nüzülü Kıdse dek âyetde sâbit
Aña mü'min ta'cından oldu sâkit

1190 Hadîsi itdi irâd ol ki meşhûr
Haberdir kim anıñ tafşılı mezkûr

Bu mezkûrât anıñla oldu sâbit
Aña münkir olanlar oldu şâmit⁶⁰⁶

Buña râzî degildir İctizâlî
Bulurlar bu haberden iğtifâlî

[K 50^a]

Didiler nev^c-i⁶⁰⁷ insân oldu naqlı
Şu'ud mümkün degildir diñle 'aqlı

[Ç 43^a]

Cevâbın vir melekler cümle 'ulvî
Nüzül itmez mi yere⁶⁰⁸ ol ki süflî

1195 Bu ilzâm anları kılmaz mı iknâ^c
Delâ'ilden ki çok çok oldu envâ^c⁶⁰⁹

Mebâhiş-i Ezvâc-ı Nebî 'Aleyhi's-Selâm⁶¹⁰

Toğuzdur cem^c olan menkûha zevcât
Aña hâş eyledi Rabbü'l-beriyyât

Hadîce cümlesinden oldu fuzlâ
Anıñ-çundur maqâmı oldu 'ulyâ

Pes andan doğdı ol Tâhir ü Kâsım
Zükür evlâdıdur ey yâr-ı gâрім

⁶⁰⁵ ki geldim : gelüp kim Ç

⁶⁰⁶ sâbit : müşbet K şâmit: muşmet K

⁶⁰⁷ nev^c : envâ^c K

⁶⁰⁸ yere: arza K

⁶⁰⁹ ki : dahı K çok çok: çok K

⁶¹⁰ Başlık: Mebâhiş-i Ezvâc-ı Nebî 'Aleyhi's-Selâm : Fî-Ezvâc-ı 'Aleyhi's-Selâm K

* Hz. Peygamberin eşleri, Allah'ın selamı onların üzerine olsun, hakkındadır.

Ruqiyye Fātıma hem Ümmü Gülşüm
Birisi Zeyneb oldu hayr-ı maḥdüm

1200 Nebātıdur risālet bāğınıñ pes
Bularıñ hem muḥibbi oldu herkes

Bir İbrāhīm doğurdı Māriye hem
Nikāhı yokdur oldur cāriye hem⁶¹¹

**Der-Beyān-ı Efḍaliyyet-i Ebī-Bekr Raḍīya'llāhü Anhu 'Ani'l-Aşḥāb-ı
Rıḍvānu'llāh⁶¹²**

Pes andan soñra bil sen hayr-ı ümmet
Ebū-Bekr oldu ol şāhib-mürüvvet

Resūlu'llāhıñ oldu yār-ı ğārı
Daḥı Sünnīleriñ hem iftiḥārı⁶¹³

Bu ümmetde olupdur lübbü'l-elbāb
Anıñ-çundur dinildi hayr-ı aşḥāb

1205 Ki oldur şadr-ı dīn Şiddīk-ı Ekber
Daḥı hem kuṭb-ı Ḥaḳḳ oldu bu efḥar⁶¹⁴

[K 50^b]

Eñ⁶¹⁵ evvel itdi taşdıḳ oldu Şiddīk
Aña sebb eyleyenler oldu zindīk

İlāhī vir aña rıḍvān u cennet
Anıñ meddāhı olsun Ehl-i Sünnet

⁶¹¹ bir : biri K doğurdı : toğurdı Ç oldur: oldu Ç

⁶¹² Başlık: Der-Beyān-ı Efḍaliyyet-i Ebī-Bekr Raḍīya'llāhü Anhu 'Ani'l-Aşḥāb-ı Rıḍvānu'llāh : Fī-
Ebū-Bekr Raḍīya'l-lāhü Anhu K

**Ebu-Bekir, Allah ondan razı olsun, ve dostlarının, Allah onlardan razı olsun, üstünlükleri hakkında.*

⁶¹³ Resūlu'llāhıñ: Resūlu'llāhda Ç Sünnīleriñ : Sünnīleri Ç

⁶¹⁴ kuṭb-ı Ḥaḳḳ oldu bu efḥar : kuṭb-ı Ḥaḳḳ 'ırḳ-ı efḥar K

⁶¹⁵ eñ: iñ K

[Ç 43^b]

Fazîlet-i 'Ömer Rağıya'llāhü 'Anh⁶¹⁶

'Ömer Hâzetlerine dindi Fārūķ
Anıñ-çun 'adl idüpdür hâdden artuķ

Ki oldur hem bu ŧer'ıñ āfitābı
Dağı hem cem'c-i dīniñ māh-ı tābı

1210 Aña maķŧūr olupdur 'adl ü inŧāf
Dağı hem anda cem'c olmuşdur evŧāf

ŧecā'at ma'cdenidür hem taķıdür
Ķamunıñ efdalidür hem naķıdür

Ķudānıñ luţfuna ol oldı lāyık
Bu ümmetden anıñ-çun oldı fā'ık

İlāhı koy anı dārü's-selāma
Ķarı it hem anı 'ālī maķāma

Efdaliyyet-i 'Oŧmān Rağıya'llāhü 'Anh⁶¹⁷

Pes andan efdal oldı ibn-i 'Affān
Dinildi aña zı'n-nürey-n-i 'Oŧmān

1215 Anıñ zühdi ħayāsı oldı meŧhūr
Bu dīni feth idüp hem ķıldı ma'c mūr

'Ömer ardınca 'Oŧmān oldı fāyık
Bilüpdür kenz-i 'ilmi hem daķāyık⁶¹⁸

Dağı oldur ħarık-i baħr-i 'irfān⁶¹⁹
Emirü'l-mü'minīn hem revnaķ-ı kān

Odır ser-çeŧme-i kān-ı ŧahādet
Dağı hem dāfi'c-i küfr-i đalālet

⁶¹⁶ Başlık: Fazîlet-i 'Ömer Rağıya'llāhü 'Anh : Fı-'Ömer Rağıya'llāhü 'Anh K

*Hz. Ömer'in, Allah ondan razı olsun, fazileti hakkındadır.

⁶¹⁷ Başlık: Efdaliyyet-i 'Oŧmān Rağıya'llāhü 'Anhü: Fı-'Oŧmān Rağıya'llāhü 'Anhü K

*Hz. Osman'ın, Allah ondan razı olsun, faziletleri hakkındadır.

⁶¹⁸ fāyık : fā'ık Ç daķāyık : daķā'ık Ç

⁶¹⁹ 'irfān : 'ummān Ç

[K 51^a]

İlāhī vir aña ʿālī merātib
Anñ ʿindinde maḥv olsun kevākib

Der-Beyān-ı Efdaliyyet-i ʿAlī Kerreme'llāhu Vech⁶²⁰

[Ç 44^a]

1220 ʿAlīdür nāmı ʿālīdür velīdür
Kerāmātı anñ her dem celīdür

Ki oldur kūh-ı ʿilim ḥāce-i ḥaḳ
Daḥı hem sākī-yi kevşer muḥaḳḳaḳ⁶²¹

Olupdur baḥr-i ʿilim şāḥibü's-seyf
Mücāhid rüz u şeb hem⁶²² yaz u hem şayf

Daḥı hem şadr-ı dīn hem Murtażadır⁶²³
Ki ol hem reh-nümā-yı müctebādır

Resüle ḥāce-i maşūm u dāmād⁶²⁴
Aña şīr-i Ḥudā dinildi hem ad

1225 İlāhī sen aña vir anda devlet
Aña mesken ola firdevs-i cennet

Mebāḥiş-i Ḥasan ve Ḥüseyn Rađīya'llāhü ʿAn-Hümā⁶²⁵

Daḥı anlar-durur kim oldı sıbteyn
Ḥüseyn hem Ḥasandır hem şehīdeyn

Olupdur hem ḥasībeyni'n-nesībeyn
Daḥı hem cevhereyn dürreyn saʿīdeyn

⁶²⁰ Başlık: Der-Beyān-ı Efdaliyyet-i ʿAlī Kerreme'llāhu Vech : Fī-ʿAlī Rađīya'llāhü ʿAnhim K

* *Hız. Ali'nin, Allah onu mübarek kılsın, faziletleri hakkındadır.*

⁶²¹ kūh-ı ʿilim: gāhi ʿilmi K sākī-yi kevşer: sākīye kevşer Ç

⁶²² hem: ol K

⁶²³ şadr-ı dīn hem Murtażadır: şadr-ı dīn-i Murtażadır Ç

⁶²⁴ Resüle ḥāce : Resül-i ḥāce K dāmāt: dāmād Ç

⁶²⁵ Başlık: Mebāḥiş-i Ḥasan ve Ḥüseyn Rađīya'llāhü ʿan-Hümā : Fī's-Sıbteyn Rađīya'llāhü ʿan-Hümā K

* *Hasan ve Hüseyin, Allah o ikisinden razı olsun, hakkındadır.*

Bular şābir-durur gelmiş belāya
Dağı rāzī olurlar her kazāya

Olupdur çün bu şübbān ehl-i cennet
Dağı hem nūr-ı çeşm-i Ehl-i Sünnet⁶²⁶

1230 Kāmu mü'min bulardan oldu hoşnūd
Maḳāmın artıra⁶²⁷ cennetde Ma'būd

Nisādan hem Ḥadīce oldu fuzlā
Resūle olduğı-y-çun⁶²⁸ yār-ı kübrā

[K 51^b]

Birisi 'Āyişe hem ümm-i mü'min
Birisi Fāṭıma hem uḡt-i mü'min⁶²⁹

Bularıñ fazlı artuḳ oldu nev'ā
Ki oldur birbiri fuzlā vü süflā

[Ç 44^b]

'Aşere-i Mübeşşeret⁶³⁰

Dağı şunlar olunmuşdur⁶³¹ işāret
Aña cennet ḳılınmışdur beşāret

1235 Kāmusı on-durur dōrt⁶³² oldu mezkūr
Ki anlar oldu pes yārān-ı pūr-nūr

Ebū-Bekir 'Ömer 'Osmān 'Alīdür
Zübeyr [ü] Ṭalḫa hem Sa'd-ı velīdür

Sa'īd Ebū-Ubeyde 'Abd-i Raḫmān⁶³³
Ola Ḥaḳdan ḳamuya lutf u rıdvān

Dağı 'ammīleridür Ḥamza 'Abbās
Ḥamīdān oldu 'inda'llāh ü ve'n-nās

⁶²⁶ hem : - K çeşm: cism K

⁶²⁷ artıra: artura Ç

⁶²⁸ olduğı-y-çun: olduğı-y-çun Ç

⁶²⁹ mü'min: muhsin K

⁶³⁰ Başlık: 'Aşere-i Mübeşşeret : Fī'l-'Aşeretü'l-Mübeşşeret K

* *Cennetle müjdelenen on kişi (hakkındadır.)*

⁶³¹ olunmuşdur: olmuşdur K

⁶³² dōrt: dōrd Ç

⁶³³ Ebū: Bū Ç 'Abd-i Raḫman: 'Abdü'r- Raḫman K

Ebū-Eyyüb-i Enşārī ʿalem-dār
Dağı Caʿfer olupdur nāmı Tayyār

1240 Muhācir efḍal oldı andan enşār
Dağı hem tābiʿīn ḥayr-i ebrār

Beşāret ḥaşr olunmaz anda ey cān
Anı ifrāt ider çün baʿzı ihvān⁶³⁴

Bulardan şoñra efḍal sāʿir aşḥāb
Muzāʿaf oldı ecri ʿind-i Tevvāb

Pes andan şoñra efḍal tābiʿīndir
Dağı hem ğıll ü ğışdan sālīmīndir

Beyān-ı Zıkr-i Aşḥāb bi'l-Ḥayr⁶³⁵

Şaḥābe zıkr olunsa ḥayr ile yād
İdüp nā-ʿālimi sen eyle irşād

[K 52^a] 1245 Şorarsañ mā-cerā-yı beyn-i aşḥāb⁶³⁶
Saña lāzım degıldür selb ü ʿicāb

Ḳamusı cümle anlar müctehiddir
Kitāba sünnete⁶³⁷ hem muʿtemiddir

[Ç 45^a] Bu şeyde anları sen itme tafḍīl
Görürseñ mā-cerāyı eyle teʿvīl⁶³⁸

Olursa ḳātıl anlardan yā maḳtül
Ḥudā ʿinde olur⁶³⁹ cümle maḳbül

Görürsün ʿicle dabdı ḳavm-i Mūsā
Anı kim Sāmīrī itdikde peydā⁶⁴⁰

⁶³⁴ anda: onda Ç ider: iden K

⁶³⁵ **Başlık: Beyān-ı Zıkr-i Aşḥāb bi'l-Ḥayr : Fī-Beyān-ı Sāʿirü'l-Aşḥāb K**
***Sahabelerin hayırla yadedilmesi hakkındadır.**

⁶³⁶ şorarsañ: şorarsan Ç beyn: mā-beyn Ç

⁶³⁷ kitāba sünnete: kitāb u sünnete K

⁶³⁸ tafḍīl: taḍlīl Ç görürseñ: görürsen Ç

⁶³⁹ olur: olurlar K

⁶⁴⁰ dabdı: tapdı Ç peydā: beydā Ç

- 1250 Kırarlar birbirin virmezler emān
Hudādan geldi pes bu tarzā fermān
- Gelipdür ğam añā olduĝda me'mūr
Buyurdı Hāĝĝ olurlar cümle me'cūr
- Elem çekme vü ħalbiñ eyle ma'mūr
Benim 'indimde cümle oldu maĝfūr
- Revāfız itdi ba'zı türrehātı
Añā bühtān idüp nā-mümkinātı
- Bulariñ ba'zısına itdi töhmet⁶⁴¹
Ola kendülere biñ dürlü la'net
- 1255 Kāmusı buldılar 'ālī maĝāmı
'Umūmen ħayr ile yād ola nāmı
- Fidā olsun yolunda baş hem cān
Yolunda 'āři ħullar ola ħurbān
- Sevüp hem umduĝ anlardan řefā'at
İdersin böyle sen 'ırzıñ řıyānet⁶⁴²
- Gel ey ĝāfil berāber dutma⁶⁴³ anı
Daĝı ħor görme cānım ol zamānı
- Güneş kim gelse ref' olsa zevāle
Olur mı cümle eřyādan izāle
- [K 52^b] 1260 'İbādet itse anlar nişf-ı sā'at
Ķabül-içün gelür Hāĝdan beřāret
- Ya yüz yıl kim 'ibādet itse bir er
Anıñ bir ānına olmaz berāber
- [Ç 45^b] Gözüm nūrı zamānıñ daĝlı çoĝdur
Bu ħāĝdır cānım anda şübhe yoĝdur

⁶⁴¹ ba'zısına: ba'zına K itdi: itdiler K

⁶⁴² idersin: iderseñ Ç sen: - K

⁶⁴³ dutma: tutma Ç

Begim görmez misin şehri'ş-şiyāmı
Dağı hem 'ıyd-ı cum'a cümle⁶⁴⁴ 'cāmı

Berāt u Ƙadre var mı hiç mu'ādil
Olur elbet bularda çok fazā'il⁶⁴⁵

1265 Müsāvī olmaz aña sā'ir eyyām
Fazīlet çok olup⁶⁴⁶ maḥv oldu āsām

Mekānıñ ba'zısında çok fazīlet
Gözüm yazmış-durur şāhib-ṭarīkat

Ḥarem hem mescidi⁶⁴⁷ Faḥrū'l-Enāmıñ
Dağı beñzer buña 'ālī maḳāmıñ

Fazīlet çok olur olsa 'ibādet
Görenler gözlerim buldı sa'ādet

'İbādet itdiler 'ālī mekānda
Riyāzet kıldılar eşref zamānda

1270 Ƙarīb oldu Resūlu'llāha 'ahdi
Anıñ-çun anlarıñ çok oldu⁶⁴⁸ zühdi

İlāhī kıl beni iḥsāna lāyık
Ola her şeyde aşḫāba muvāfık

Beyān-ı La'net-i Yezīd⁶⁴⁹

Yezīdiñ⁶⁵⁰ müştebihdür bunda ḫāli
Velākin eylemişdür bed-ḫişāli

Resūliñ ālini ḫor itdi çün ol
Anıñ-çun olmadı dünyāda makbūl⁶⁵¹

⁶⁴⁴ cümle: beyne K

⁶⁴⁵ hiç: heç K elbet : elbedde K bularda: bunlarda K

⁶⁴⁶ olup: - K

⁶⁴⁷ mescidi: mescidü Ç

⁶⁴⁸ anlarıñ çok oldu: çok oldu anlarıñ K

⁶⁴⁹ **Başlık: Beyān-ı La'net-i Yezīd : Fī'l-Yezīd K**

* *Yezid 'e lanet hakkındadır.*

⁶⁵⁰ Yezīdiñ: Yezīdin Ç

⁶⁵¹ Resūl'uñ: Resūlm Ç olmadı dünyāda: dünyāda olmadı K

[K 53^a]

Anîñ hâlin ne bilsün Ehl-i Sünnet
Anîñ-çun itmediler aña la'net

1275

Hayâtında belî la'net iderler
Anı n'itdim⁶⁵² için töhmet iderler

[Ç 46^a]

Resûlu'llâh idüpdür anı ĩrâd
İdüñ mevtâyı sizler hayr ile yâd

Şahâbîdür babası hem bilâ-reyb
Ta'arruz itme sen zenb oldı hem 'ayb

Efdaliyyet-i Ebû Hanîfe Raḥmetu'llāhi 'Aleyh⁶⁵³

Gözüm nûrı imâm-ı pâk-i a'zam
İmâm anîñ kâmusından mufahḥam

Anîñ hem nâm-ı pâki oldı Nu'mân
Olupdur 'ilm içinde ferd-i sultân

1280

Olupdur hem bu dîniñ şem'a-dânı
Fuḥûl içinde gördi imtiḥânı

'İlim bir bikr idi⁶⁵⁴ kıldı izâle
Olupdur gün gibi geldi zevâle

Mübeyyen oldı anîñ 'indinde aḥkâm
Aña günden güne Haḫ kıldı⁶⁵⁵ ilhâm

Tetebbu' eyleyüp ol kurdı⁶⁵⁶ mezheb
Aña taḳlîd idüpdür cümlesi heb

Ebû-Yūsuf odur Ya'qûb-ı sâni
Muḥammed oldı istiḥrâca bânî

⁶⁵² n'itdim: n'etdim K

⁶⁵³ Başlık: Efdaliyyet-i Ebû-Hanîfe Raḥmetu'llāhi 'Aleyh: Fî-İmâmü'l-A'zam K
*Ebu Hanife'nin, Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, faziletleri hakkındadır.

⁶⁵⁴ bikr idi: bikrdır K

⁶⁵⁵ kıldı: itdi Ç

⁶⁵⁶ kurdı: kıldı K

1285 Ziyād oğlu Ḥasan hem oldu zeyyān
Züferdir bu iki olmuşdı⁶⁵⁷ seyyān

Olupdur Şāfi'īniñ nām u şānı
O istinbāt idüp kılmış beyānı

Birisi nām-ı ʿālī oldu⁶⁵⁸ Mālīk
Gözüm ol kıldı istinbāta sālīk

[K 53^b]

Daḥı⁶⁵⁹ Aḥmed-durur nām oldu Ḥanbel
Bulardan ğayrısından oldu efḍal

Ḥudā itsün ḳamuya cümle raḥmet
Maḳām olsun ḳamuya dār-i cennet

[Ç 46^b]

Kerāmātü'l-Evliyā⁶⁶⁰

1290 Velīlerde belī vardır kerāmāt
Ḥudā iḥsān idüpdür ḥarḳ-ı ʿādāt⁶⁶¹

Şurūḫı çok-durur anıñ bürāder
Mücerred olması menʿ oldu her er

İderler İʿtizālī bed-ḥasāret
Didiler kim ne mümkindür kerāmet

Kerāmet olsa cānım evliyāda
Nebīden farḳ olunmaz ol arada

Nübüvvetde belī⁶⁶² şart oldu daʿvā
Velīlerde olupdur lāzım iḥfā

1295 Bunuñla ideriz⁶⁶³ biz iftirāḳı
Bunuñla mużmaḥill oldu nifāḳı

⁶⁵⁷ olmuşdı: olmuşdur K

⁶⁵⁸ oldu : kıldı Ç

⁶⁵⁹ daḥı : biri Ç

⁶⁶⁰ **Başlık: Kerāmetü'l-Evliyā: Fī-Kerāmetü'l-Evliyā K**

*** Evliyaların kerametleri (hakkındadır.)**

⁶⁶¹ ʿādāt: ʿadet K

⁶⁶² belī: didüñ Ç

⁶⁶³ ideriz: iderüz Ç

Gerekdir hem muḳaddem anda ĩmān
Muṣaddıḳdur ider ḳalbinde ĩḳān

Ola hem Ehl-i Sünnet i'tiḳādı
Bu dört mezhebde ola inḳıyādı

Aña lāzım-durur⁶⁶⁴ tehzīb-i aḳlāḳ
Ola ḳalb-i muṣaffā Rabb'e müştāḳ

Gidersin dilde āfātü'l-lisānı
Daḳı hem zıkr idüp dolsun zübānı⁶⁶⁵

1300 Bütün ā'zāda ğitsün cümle āfāt
Zuhūr itsün aña ḳoḳ dürlü ḫālāt

İderler cümle emre imtiṣālî
Menāhīden müberrā⁶⁶⁶ ola ḫālî

[K 54^a]

Daḳı hırş itmesün tāc u ḳabāya
Daḳı meyl itmesün dārü'l-fenāya⁶⁶⁷

Kebā'irden hem itsün ihtirāzı
Ḥuṭūr itdikde ḳılsun ihtizāzı

[Ç 47^a]

Mekārihden ṣaḳınsun her ne kim var
Ṭulū^c itsün anıñ ḳalbinde envār

1305 Daḳı ṣayḳal vurup⁶⁶⁸ dā'im özine
Müzaḫref ḳatmasun her bir sözine

Ḥudānıñ ismini hem ola zākir
Ḥuṣū^cından⁶⁶⁹ ola hem ḳalbi fākir

Bu dünyā cīfesinden itsün i'cāz
Daḳı peydā ola ol ṣaḫṣa āḡrāz

⁶⁶⁴ lāzım-durur: lāzımdur K

⁶⁶⁵ gidersin dilde: gidersün dilden Ç dolsun: ṭolsun Ç zübānı: Rabbānı K

⁶⁶⁶ müberrā: müberrı Ç

⁶⁶⁷ u : - K dārü'l-fenāya: dār-ı fenāya K

⁶⁶⁸ vurup : virüp Ç

⁶⁶⁹ ḫuṣū^cından: ḫuṣū^cında Ç

Cāhil Velī Olmaz

Begim ʿālim⁶⁷⁰ gerekdür ʿilm-i ḥālī
Gözüm cāhil olanlar ḳaldı ḥālī

Şağā'irden hem itsün ictinābı
Ḥudādan görmeye ol er ʿitābı

1310 Taşavvuf oldı cānım ʿilm-i aḥlāk
Zünübı seyyi'āti ḳılmaḳ iḥrāk

Gözüm ger olsa bir erde velāyet
Anıñla söyleşir cümle cemādāt⁶⁷¹

Geçer ol batmadan cümle biḥārı
Gezer bir laḫzada cümle diyārı

Muḳaşşırdır aña cümle mesāfāt
Musahḫardır aña her dürlü ḫālāt

Velīler ḳaç iderse çok merātib
Nebīye olmaya anlar münāsib

1315 Nebī bir evliyāya oldı gālib
Güneş taḫtında maḫv oldı kevākib

[K 54^b]

Der-Beyān-ı Mebāḫiṣ-i Ḥarḳ-ı ʿĀdāt⁶⁷²

Gözüm nūrı gel imdi sen ol āgāḫ
Ḥudā ʿindinde bul hem ʿālī der-gāḫ

Bilüp fehm eyle sen⁶⁷³ aṣl-ı kerāmāt
Eger kendiñde bulduñsa firāsāt

[Ç 47^b]

Bu iş-kim herkese olmaz müyesser
Daḫı nāsıñ ḳuşūrında muḳadder⁶⁷⁴

⁶⁷⁰ ʿālim: ʿālem Ç

⁶⁷¹ [velāyet] : vilāyet K, vilāyāt Ç söyleşir: söyleşür K

⁶⁷² Başlık: Der-Beyān-ı Mebāḫiṣ-i Ḥarḳ-ı ʿĀdāt : Fʿl-İstidrāc K

*Harikulade ḫāller hakkındadır.

⁶⁷³ eyle sen: eyleyüp Ç

⁶⁷⁴ bu: bir Ç nāsıñ: nāsım Ç

Eger cem^c olsa şartlar k'oldı mezkūr
Sözüm yokdur aña ol oldı ma^cmūr

1320 Şudūr itse bulardan pes kebā'ir
Dağı envā'ci her dürlü şağā'ir

Belürse ħarḳ-ı ^cādāt anda cānım
O istidrācdur oldı anıñla ḳā'im⁶⁷⁵

Dinilmez sevdiğim aña kerāmāt
Didiler aña ol aḳzā-yı ḥācāt⁶⁷⁶

Ḥarḳ-ı ^cĀdet-i ^cAşre⁶⁷⁷

Benim cānım on oldı ħarḳ-ı ^cādāt
Bilür anı gözüm şāhib-firāsāt⁶⁷⁸

Nübüvvetden muḳaddem ħarḳ-ı ^cadet
Aña irḥāş didiler ehl-i ḥālet

1325 Eger ba^cde'n-nübüvvet olsa şadır
Aña mu^cciz didiler⁶⁷⁹ oldı nādir

İki şey^y ḥāş olupdur enbiyāda
Dağı aşḥāb-ı vaḥiy aşfiyāda

Muvāfiḳ olsa şer^ce işbu ḥālet
Aña dirler gözüm nūrı kerāmet⁶⁸⁰

Kerāmet mu^ccizātı enbiyāniñ
Kerāmātı olupdur evliyāniñ

[K 55^a]

Belı vardır nice⁶⁸¹ āşār u esmā
Görinür hem gözine ba^czı eşyā

⁶⁷⁵ ħarḳ-ı ^cādāt: ħarḳ-ı ^cadet K o: ol Ç

⁶⁷⁶ sevdiğim: sevdüğüm K aḳzā: ifzā Ç

⁶⁷⁷ **Başlık: Ḥarḳ-ı ^cĀdet-i ^cAşre : - Ç**

* *On harikulade hâl (hakkındadır.)*

⁶⁷⁸ firāsāt: maḳāmāt K

⁶⁷⁹ didiler: dirler K

⁶⁸⁰ kerāmet: kerāmāt Ç

⁶⁸¹ nice: niçe K

1330 Kaçan-kim olsa rûhânî mülâkî
İderler ba'zı eşhâşa telâkî

Münāsib olsa cismānî be-nā-gāh
Kerāmāt⁶⁸² olmadı bunlar ol āgāh

Olursa ba'zı eczādan sihirdür
Sebeb aña ma'āşî hem küfürdür

[Ç 48^a]

Birisi oldu istidrāc-ı eşhāş
'Adüvvu'llāh olupdur yoğdur ihlāş

Olupdur ma'şiyetden hem küfürden
Dağı hizlān-ile sekr ü mekirde

1335 Dağı hem hoşka-bāz iderse şan'at
Mülā'ibdür⁶⁸³ sihirden gördi vüs'at

Olursa muhtefî şeyden qarā'in
Firāsetdir olur aña muqārin

Lā-Kerāmet-i fî'l-Mecānîn⁶⁸⁴

Naķizidür cününüñ hem kerāmet⁶⁸⁵
Kerāmāt oldu āsar-ı 'ibādet

Degildür hem kerāmet işi mecnūn
Aña ta'līm ider şeytān-ı mel'ūn

Kerāmet yoğ 'ibādet olmayınca
'İbādet olmaz 'aqlı bulmayınca

1340 Beyān oldu saña çün ħarķ-ı 'ādet
Şaķın her gördüğüñ şanma kerāmet⁶⁸⁶

⁶⁸² kerāmāt: kerāmet Ç

⁶⁸³ mülā'ibdür: melā'ibdir Ç

⁶⁸⁴ **Başlık: Lā-Kerāmet-i fî'l-Mecānîn**

***Delilerin kerametinin olmadığı (hakkındadır.)**

Bu başlık K'da 1337. beyitten sonra gelmektedir.

⁶⁸⁵ Naķizidür cününüñ hem kerāmet: Naķizdir hem cününde pes kerāmet Ç

⁶⁸⁶ ħarķ-ı 'ādet: ħarķ-ı 'ādāt Ç kerāmet: kerāmāt Ç

Mebāhiş-i Levāzım-ı Erba'a li'l-İnsān ⁶⁸⁷

Eşit dört şeydir insāna levāzım
Aña ol sevdüğüm durma mülāzım ⁶⁸⁸

[K 55^b]

Şerī'atdur muḳaddem hem ṭarīḳat
Ma'ārifdür daḫı andan ḫaḳīḳat

Şerī'at bir şecerdir cān u cānān
Olupdur hem ṭarīḳat anda ağşān

Ma'ārif bu şecerde oldı evrāḳ
Ḫaḳīḳat meyve-hādır geldi mışdāḳ

1345 Şerī'atdan ki ma'lūm olsa aḫkām
Olur sā'irleri hem anda iḫkām ⁶⁸⁹

[Ç 48^b]

‘Aceb mīzān olupdur pes şerī'at
Gözüm nūrı aña kıl sen ⁶⁹⁰ ‘azīmet

Gel imdi şer'i tāt it başda muḫkem
Olur sā'irleri *vallāhü a'lem* ⁶⁹¹

Gözet sen zıkr iderken bunda ādāb
Ki ādāb olmasa fetḫ olmaz ebvāb

Dīvān-ı zāt-ı pākinde ḫuşū' it
‘Amel-kim işleseñ anda ḫużū' it ⁶⁹²

1350 Bulardan ḫall olupdur cümle mübhem
Budur ben bildigim *vallāhü a'lem*

⁶⁸⁷ Başlık: Mebāhiş-i Levāzım-ı Erba'a li'l-İnsān : Fī-Levāzımü'l-Erba'a K
*İnsana lazım olan dört şey hakkındadır.

⁶⁸⁸ eşit: işit Ç sevdüğüm durma: sevdüğüm ṭurma Ç

⁶⁸⁹ iḫkām: aḫkām K

⁶⁹⁰ kıl sen: sen kıl Ç

⁶⁹¹ “En iyisini Allah bilir.”

⁶⁹² divan-ı zāt-ı pākinde: divan-ı pāk-i zātında K ‘amel-kim: ‘amel-ki Ç

Naşâyihü'l-Müslimîn⁶⁹³

Mürâîler tütüpdür bu cihânı⁶⁹⁴
İçer tenhâda şaqlar hem duhânı

Libâsın hem değışmişdür ʿabâya
Dağı hem hırqa ü tãc u kabâya

Şanursın sen bu dîniñ şemʿa-dânı
Yanından gitmez anıñ sürme-dânı

Lisânından aqar dâʿim dürer-bâr
Velâkin dopdolu içi zehr-i mâr⁶⁹⁵

1355 Vefâsı yok hemân bir quru gavgâ
Muħakkemdür delîlsizdir bu daʿvâ⁶⁹⁶

[K 56^a]

Qurarlar meyvesiz bir quru lâfı
Teʿemmül eyle zâhirdir hilâfı

Kişide gözlerim lâzımdur ihlâş
Anı fehm eylemez cühhâl-i eşhâş

Gözüm nûrı saña benden naşîhat
Saña bir pend ki olmuşdur haqîkat

Kitâbı gör aña kıll iştiğâli
Hikâyâtıñ⁶⁹⁷ çoq oldı kıll u qâlî

[Ç 49^a]

1360 Qaçan bir müşkilîñ olduqda ey yâr
Kitâbu'llâha meşğül ol yürü var⁶⁹⁸

Ya bir ʿâlim ki meşhûr Ehl-i Sünnet
Aña ʿarz eyle müşkil çekme zaħmet

⁶⁹³ Başlık: Naşâyihü'l-Müslimîn : - K

* *Müslümana nasihatlar (hakkındadır.)*

⁶⁹⁴ mürâîler tütüpdür : mürâyîler tütüpdür K

⁶⁹⁵ aqar: aqan Ç dopdolu : tobtolu Ç zehr-i mâr: zehir-bâr Ç

⁶⁹⁶ quru: qurı Ç muħakkemdür : taħakkümdür Ç

⁶⁹⁷ hikâyâtın: hikâtıñ K

⁶⁹⁸ ey yâr: her bâr Ç yürü: yürü Ç

Şakın her cālime aldanma cānım
Bitürmez⁶⁹⁹ maşlahat hem rub^c u yarım

Tefāvütü'r-Resül cAleyhimü's-Selām⁷⁰⁰

Nebīler oldı hem şāhib-velāyet
Nübüvvetden mufaẓzaldur bu hālet

Nebīler cem^c iderler haşletānı
Velāyet hem nübüvvet buldı anı

1365 Velāyet maḥz-ı Haḳḳa intisābdur
Daḳı hem mā^c-adādan ictinābdur

Nübüvvet oldı pes teblīg-i aḳkām
Aña lāzım olupdur ülfet-i cām

Taḳarrüb Haḳḳa çoḳdur ez-velāyet⁷⁰¹
Nübüvvetden gelüpdür ez-ḳarābet

Nübüvvet bir şıfatdır hem velāyāt⁷⁰²
Muḡāyirdir gözüüm evşāfa ol zāt

Ulü'l^c-azm oldı ol⁷⁰³ şāhib-şerī^cat
Rüsülden çoḳ bulupdur ol faẓilet

[K 56^b] 1370 Resül efḍal olupdur enbiyādan
Mufaẓzal bir nebī cümle evliyādan

Ḳamusından Muḡammed oldı eşref
Mufaẓzaldır mühezzebdir müşerref

⁶⁹⁹ bitürmez: buyurmaz K

⁷⁰⁰ **Başlık:** Tefāvütü'r-Resül cAleyhimü's-Selām : El-Velāyeti Efḍalü Mine'n-Nübüvveti K

***Hz. Resul'ün, Allah'ın selamı onun üzerine olsun, farklılığı (hakkındadır.)**

⁷⁰¹ ez-velāyet: ez-vilāyet K

⁷⁰² velāyāt: vilāyāt K

⁷⁰³ ol: hem Ç

Beyān-ı Cevāz-ı Meshū'l-Muḫīm ve'l-Müsāfir⁷⁰⁴

Mesiḥ sünnetdür ḥuffeyne ey dost
Edik hem çizme mest olduḡda ol pōst⁷⁰⁵

[Ç 49^b]

Ḳaçan āb-dest alup giydikde anı
Muḫīme rüz u ūeb oldu zamānı

Müsāfir olsa üç gün üç leyālī
Mesih cā'izdir itmek iḡtifālī

1375 Ḳaçan yırtılsa mānī^c oldu meş'e
Ki üç barmaq ḡadar varırsa fetḫe⁷⁰⁶

Çorāblar ūık olursa meş' iderler
Şeḫīneyn olmaḡı hem ūerḫ iderler

Olursa üsti hem altı mücelled
Cevāzı meş'ihñ olmuşdur mü'ebbed

Ḳaçan ḡaplansa hem altı adıma
Mesih cā'iz müsāfir hem muḫīme

Ḳaçan faşd itdirüp yāḫūd ḫicāmet
Ḳırılmış 'uzvı ol bulmuş ḡasāret⁷⁰⁷

1380 Cebīre ḫırḡa ūarmış yā 'ıḫābe⁷⁰⁸
Mesih cā'iz varırsa ol 'azāba

Ḳavuḡ yā kelle-pūş yā eldivana
Mesih yoḡdur gözüm pīr ü civāna

Revāfız itmedi meş'e ri'āyet
İderler māsiḫe buḡz⁷⁰⁹ [u] ihānet

Virirler āyete yañlış ma'ānī
Ḳııarlar zu'm-ı fāsıdce beyānı

⁷⁰⁴ Başlık: Beyān-ı Cevāz-ı Meshū'l-Muḫīm ve'l-Müsāfir : Fī'l-Meş' K
* *Yolcuların ve yolcu olmayanların meshinin caiz olması hakkındadır.*

⁷⁰⁵ ḥuffeyne: ḥaffeyne Ç mest: - Ç pōst: bōst K

⁷⁰⁶ oldu: olsa Ç barmaq: parmaq Ç

⁷⁰⁷ itdirüp: itdürüp Ç 'uzvı: 'uzv Ç

⁷⁰⁸ [ıḫābe]: 'aḫābe K- Ç

⁷⁰⁹ buḡz: ba'zı K

[K 57^a]

Der-Beyān-ı Edā'ü't-Terāvīh⁷¹⁰

İrerseñ yılda bir şehri's-şiyāma
Terāvīhi kılup var sen⁷¹¹ kıyāma

1385 Resūlullāhıñ ol hem⁷¹² sünnetidür
Hudānıñ luftıdır hem minnetidür

Müdāvīm oldılar hep yār-ı gārı
Edāsı-çün mükibdür çār-ı yārı⁷¹³

[Ç 50^a]

Revāfız kılmadı hem itdi inkār
Anıñ-çun müstaḥaqq oldı aña nār

Beyān-ı Zelzelet⁷¹⁴

Muşarraḥdur şer'î 'indinde zilzāl
Velākin çok olupdur bunda aqvāl

Ṭamar var muttaşıldır kūh-i kāfa
Melekler muntazırdır Nun u Kāf'a

1390 Aña kim emr iderse Ḥaḳ te'ālā
Yeri çalkar ü ditrer zīr ü bālā

Kaçan çok olsa büldān içre füssāk
Maḥalliñ gayrıya şarf olsa ihkāk

Ferişteler iderler zīri taḥrīk
Olur andan zemīniñ ırkı temlīk⁷¹⁵

⁷¹⁰ Başlık: Der-Beyān-ı Edā'ü't-Terāvīh : Fī't-Terāvīh K

*Teravīh namazının edası hakkındadır.

⁷¹¹ var sen: varsañ K

⁷¹² ol hem: hem ol Ç

⁷¹³ hep: ey Ç mükibdür: münkibdür K

⁷¹⁴ Başlık: Beyān-ı Zelzelet : Fī'z-Zelzele K

*Deprem hakkındadır.

⁷¹⁵ iderler : ider Ç zīri: zīrū Ç ırkı: 'arż Ç

Yazar hikmet budur arzîñ⁷¹⁶ buhârı
Zemîn altında duşmaq oldı kârı

Anîñ ʿulvî olupdur çok⁷¹⁷ mekânı
Hürüc ister bulam dir âsümânı

1395 Bulunmaz yerde menfes yoqdur imkân
Anîñ-çun çalkınur arz üzre bünyân

O olupdur muntazır ol feth-i bâba
Sebîl bulduqda ol qalkar kıbâb

Der-Beyân-ı Burc Şems ü Kamer⁷¹⁸

Doğar burcuñ birinden gün ile ay
Hameldür yâ şevir yâ qavis⁷¹⁹ yâ yay

[K 57^b]

Güneş tahtında kamer oldı⁷²⁰ maħcüb
Olur muzlim ziyâ olduqda meslûb

Yigirmi hem toquzdan olsa eyyâm
Veyâ ol ayda gün olduqda hem lâm

[Ç 50^b]

1400 Neçün sâʿir zamân bir burcda olmaz⁷²¹
Anîñ-çun ay güneş tahtında qalmaz

Begim dirler küsüfa gün dutuldu
Sebebdür bu ziyâ günden atıldı⁷²²

⁷¹⁶ arzîñ: ʿarzın Ç

⁷¹⁷ çok: çün Ç

⁷¹⁸ Başlık: Der-Beyân-ı Burc Şems ü Kamer : Fî-Küsüfu's-Şems K

* *Burç, güneş ve ay hakkındadır.*

⁷¹⁹ şevir yâ qavis: şevirdür qavis K

⁷²⁰ kamer oldı: aydan ola K

⁷²¹ neçün: n'içün Ç burcda: burca Ç

⁷²² dirler: derler Ç dutuldu: tütuldu Ç günden: gökden K

Beyân-ı Ahvâl-ı Kûsûf Hûsûf⁷²³

Dutulmak⁷²⁴ ayda on dördte oldı cānım
Ya on beş olduğı günde oldı dā'im

Ayñ nûrı güneşden müstefâddur
O muzlimdür⁷²⁵ zükāya istinâddur

Bedir vaqtinde aña yer oldı hā'il
Güneşden olmaz aḥz-ı nûra ḳābil

1405 Anñ-çun nûrı gitdi geldi zûlmet
Tavassuḡ itdi yir yoḡ nûra vuşlat⁷²⁶

Beyân-ı İnzâl-ı Raḥmet ve'r-Rîḥ⁷²⁷

Buluḡlar ḳaldırır deryādan ābı
Şuya memlū ider Mevlā seḫābı

Eser yeller anñ dōrt cānibinden
Olur ol mün'aşır⁷²⁸ hem gālibinden

Ḥudā inzāl ider ol demde bārān
Biter hem ḫabbe zer' ü⁷²⁹ bāḡ u bûstān

Ra'ıd kim bir melekdür oldı a'zam
Seḫābıñ⁷³⁰ ḫākimidür ol mufaḫḫam

1410 Daḫı hem yıldırım ḳamçı elinde
Daḫı hem şavt-ı 'ālī var dilinde

⁷²³ **Başlık:** Beyân-ı Ahvâl-i Kûsûf Hûsûf : Fî-Hûsûfü'l-Ḳamer K

* *Ay ve güneş tutulması hakkındadır.*

⁷²⁴ dutulmak: tutulmak Ç

⁷²⁵ muzlimdür: mazlumdır Ç

⁷²⁶ gitdi: getdi K yir: bir Ç

⁷²⁷ **Başlık:** Beyân-ı İnzâl-ı Raḥmet ve'r-Rîḥ : - K

* *Yağmurun yağması ve bulutun inmesi hakkındadır.*

⁷²⁸ mün'aşır: münḳa'ır Ç

⁷²⁹ ü : - Ç

⁷³⁰ seḫābıñ: seḫābın Ç

[K 58^a]

Taşā'ud eylese arzıñ buḥārı⁷³¹
Eşid gör sen ne oldı şun^c-ı Bārı

Laṭıf olduḡda ol döndi havāya⁷³²
Mülāşık olmasa fevka'l-^culāya

Varırsa zemherıde ol zehāba⁷³³
Taḥavvül eyler andan ol seḥāba

Keşif⁷³⁴ olduḡda nāzil oldı bārān
Olupdur mu^ctedil mayıs yā nīsān

1415 Bürüdet gelse ger olmazdan aḡtār
Taḥavvül eyler ol selce yaḡar ḡar

[Ç 51^a]

Teşekkül eylese ḡatrāta şāyet
Aña berd eylese andan işābet

Ṭoludur nāzil oldı āsümāndan
^cUlāya yetmeyen pes ol zamāndan

Keşiri⁷³⁵ munḡalibdür hem ṡumana
Ḳıraḡılar düşer gice cihāna

Ḳalīli ḡi olupdur olsa bārid
Bilenler anı ber sādır yā⁷³⁶ zāhid

Aḡvāl-i Ta^callüm-i Cevāz-ı Siḡr⁷³⁷

1420 Siḡir öğrenmede vardır icāzet
Velākin terki olmuşdur ^cibādet

Anıñ-ḡun kim iderse ol işābet
Bilüp ^cilmin bulursun sen selāmet

⁷³¹ 1411. beyit: - Ç

⁷³² 1412. beyit: - Ç

⁷³³ 1413. beyit: - Ç

⁷³⁴ keşif: keşf K

⁷³⁵ keşiri: keşir Ç

⁷³⁶ ber sādır yā: añlarsa ne Ç

⁷³⁷ **Başlık: Aḡvāl-i Ta^callüm-i Cevāz-ı Siḡr : Fi's-Siḡr K**

* *Siḡrin öğrenilmesinin caiz olduḡunun bilinmesi (hakkındadır.)*

Ki yokdur hem anıñ fi'inde ruḥṣat
Saña ḥalk olmasun bulduḡda fursat

Uluḡmuñ cümlesin ḥıfz eyle cānım
İbādetdür kesilmez ecri dā'im

Beyān-ı Ahvālü'l-Mevt⁷³⁸

Mariz olduḡda varsa ḥali mevte
O istiḡfār ide varınca fevte⁷³⁹

[K 58^b]

1425

Getürsin dostları anda şahādet
Bolaykı iriṣe Ḥaḡdan cināyet⁷⁴⁰

İderler tevbeyi⁷⁴¹ hem aña telḡin
Vaṣiyyet şeylerin hem ide tebyin

Velākin itmesün ol ḥalde ibrām
Mezāyıkdan⁷⁴² ider ol selb-i İslām

Anıñ āḡir kelāmı ola tevḡid
Mezāyık cümlesinden ola teb'id

[Ç 51^b]

Belī şeytān bulur ol ḥalde fursat
Ziyāde sa'y ider bulduḡda ruḥṣat

1430

Oḡunsun üstüne āyāt-ı Ḳur'ān
Anıñ hem ḡabz-ı rūḡı ola āsān

Ayaḡın ḡibleye virsün ü yatsun
Yüzün ref' eyleyüp ol semte dutsun⁷⁴³

Ḳaçan-kim fevt ola aḡzın yumarlar
Ḳaparlar gözlerim anı gömerler⁷⁴⁴

⁷³⁸ **Başlık:** Beyān-ı Ahvālü'l-Mevt : Fı'l-Muḡtazar-ı ve'l-Meyt K

***Ölüm hālleri hakkındadır.**

⁷³⁹ fevte: fevke Ç

⁷⁴⁰ getürsin: getürsün Ç bolaykı: bolayḡı Ç

⁷⁴¹ tevbeyi: tevbe K

⁷⁴² mezāyıkdan: mezā'ıkdan K

⁷⁴³ virsün: versün Ç dutsun: tutsun Ç

⁷⁴⁴ yumarlar: yumalar Ç ḡaparlar: ḡabarlar K gömerler: gömeler K

Buña vardır velākin yoḡdur efḡān
Duā lāzım tazarruᶜ lutf u iḡsān

Cemāat çoḡ ola itsünler iᶑlām
İmāmet eylesün vālī yā ḡükkām

1435 Ƙamu müᶑmin gelüp ƙılsun namāzı
Varınca ƙabre itsünler niyāzı

Anı şālihler itsün ƙabre idḡāl
Yüzün hem ƙibleye döndüre derḡāl

Pes andan defn idüp telḡin iderler
Anıñ hem ƙabrini taᶑyın iderler

Ƙabir Ƙurbānı lā-Yecüz⁷⁴⁵

Ƙabir ƙurbānı kesmez ehl-i İslām
Anı pes müctehidler ƙıldı iᶑlām

[K 59^a]

Hem itmezler⁷⁴⁶ bu günlerde ziyāfet
Gelipdür bunda bir dürlü rivāyet

1440 İderse hem vaşiyet oldı bātıl
Muḡālif şerᶜe olmaḡdan ne ḡāşıl

Virilsün ḡāmile ḡassāle ücret
Ƙazana hem olunsun ᶜavn u nuşret

Sürür vaḡtinde itsünler taᶑāmı⁷⁴⁷
Çıḡursun daᶑvet itsün ḡāş ü ᶑāmı

⁷⁴⁵ Başlık: Ƙabir Ƙurbānı lā-Yecüz : Lā-ᶑUḡr-i fīl-Esmā Ç

* Ƙabir kurbanının caiz olmadığı (hakkındadır.)

⁷⁴⁶ hem itmezler: şaḡım itme Ç

⁷⁴⁷ 1442. beyit: - Ç

[Ç 52^a]

‘Ayın haķdur ider elbet iřābet
Ta‘avvüz eyle cānım bul selāmet

Sirāyet eylemez bir ferde emrāz
Marīzi sen görürseñ⁷⁴⁹ itme i‘rāz

1445 Dimiřdür⁷⁵⁰ Türpüştī oldu sārī
Sekiz emrāz sirāyet oldu kārī

Ķavillerde bu oldu Ķavl-i nā-haķ
MuĶaddem zıkr olan sözdür muĶaĶķaķ

Resūlullāh iderdi isti‘āze
Varırdı rüz u şeb dā‘im ‘iyāze⁷⁵¹

Marāzdan-kim olupdur sū‘-i esķām
Gelür andan nice bed dürlü ālām

Beraşdır hem cüzāmdır hem şamemdür
Cünün envā‘idür cānım bekīmdür

1450 İderdi Ħaķķa ol dā‘im münācāt
Marāzlardan dilerdi ol selāmet⁷⁵²

Müyesser Ķıl İlāhī ‘ilm-i nāfi‘
Marāzlardan řifā hem rızķ-ı vāsi‘

Gözüm naķl eyledi Müslim BuĦārī
Şaķın sen şanma bu emrāzı sārī

[K 59^b]

Ķaçan sen füc‘eten olsañ⁷⁵³ mülāķī
Giderken itse bir ‘ālim telāķī

⁷⁴⁸ Başlık: Mübāhiş-i Ta'alluķu'n-Nazar fî'l-İnsān : Fî-İřābetü'l-‘Ayn K

* *İnsana bakışa ilişkin konular hakkındadır.*

⁷⁴⁹ görürseñ: görürsen Ç

⁷⁵⁰ dimişdür: demişdür Ç

⁷⁵¹ ‘iyāze: isti‘āze K

⁷⁵² ol: - K selāmet: selāmāt Ç

⁷⁵³ olsañ: olsan Ç

Ya bir seyyid ki şālih itse iqbāl⁷⁵⁴
Meserret gelse cā'izdir olur qāl

1455 Mülākī olsa bir kāfir yā fāsıq
Görürseñ⁷⁵⁵ bir Yahūdī yā münāfıq

Şaķın şūm görme şirkdür ey bürāder
Olur eşīm iderse anı bir er

Teşēüm itme sen ger ölse bayğuş
Maħalsiz ölse tavuqlar yā bir kuş

[Ç 52^b]

Özüñ pāk eyle şirkden āfitābım
Degil İslāma lāyık hem bu cānım

Ĥudā ref^c eyledi yoķdur temāsūh
Ķadīmden men^c olundu hem tenāsūh

1460 Selefde Ĥaķķa ^cāşī olsa insān
Nebīniñ da^cvetinde kılsa⁷⁵⁶ ĥüsrān

İderdi Ĥaķ ħamusın cümle tebdīl
Ya şa^clebdür ya ĥınzır şanki taĥvīl

Du^cā itdi Resūl ol oldu merfū^c
Bu ümmetden ^cumūmen oldu memnū^c

Vefāt itdikde insān gitse ervāh
Varup girmez ü bulmaz āĥer eşbāh

Yılan⁷⁵⁷ olmaz gözüm bir cevfi-insān
Şorar ħanın begim olduķda çıyan

⁷⁵⁴ Ya bir seyyid ki şālih itse iqbāl: Belī etse ki seyyid şālih iqbāl Ç

⁷⁵⁵ görürseñ: görürsün Ç

⁷⁵⁶ da^cvetinde kılsa: da^cvetinden ħalsa Ç

⁷⁵⁷ yılan: yalan Ç

1465 Kaçan-kim rûh ola tenden müfâriķ
İkisi birbirinden olsa fâriķ

Anıñ İmânı ayrılmaz bedenden
Cüdâ düşmez gözüm her bār⁷⁵⁹ tenden

[K 60^a]

Dağı hâli⁷⁶⁰ degildir anda hem cān
Gözüm hem anda münfekk olmaz İmân

Su'âl itseñ gözüm maḥluķ mı İmân
Cevābın sen eşit⁷⁶¹ ey ḥayr-ı iḥvān

Dinilmez aña maḥlūķ olsa tevfiķ
Gözüm maḥlūķ olur olduķda taşdıķ

1470 Bedenden ayrılıp gitdikde ervāḥ
Ḳubūra defn olunsa cümle eşbāḥ

Çıkar mü'minleriñ rûhı cināna⁷⁶²
Melekler ref' ider 'ālī mekāna

[Ç 53^a]

Velākin gözlerim ervāḥ-ı küffār
Zebānī ḥabs idüpdür anı fı'n-nār

Der-Beyān-ı Aḥvālü'l-Ḳabr ve'l-Baḥş⁷⁶³

Ḳabirde Ḥaḳḳ ider mevtāyı iḥyā
Anıñ-çun ḥikmetin ol kıldı⁷⁶⁴ icrā

Aña hem gönderir Münkir Nekiri
İderler mübtelā meyyit faḳiri⁷⁶⁵

⁷⁵⁸ Başlık: Mebâhiş-i 'Ademü'l-Müfârekat-ı li'l- İmân Mine'r-Rûh ve'l-Cesed : Fî'l-Mevt K

* İmanın ruh ve cesetten ayrılmazlığı hakkındadır.

⁷⁵⁹ bār: bāri K

⁷⁶⁰ hâli: ḥālā Ç

⁷⁶¹ eşit: işit Ç

⁷⁶² cināna: cenāna Ç

⁷⁶³ Başlık: Der-Beyān-ı Aḥvālü'l-Ḳabr ve'l-Baḥş : Fî'l-Ḳabr-i ve's-Su'âl K

* Kabir hâlleri ve öldükten sonra dirilme hakkındadır.

⁷⁶⁴ ol kıldı: olduķda Ç

⁷⁶⁵ gönderir: gönderür Ç meyyit: mü'min K

1475 Kiminiñ oldı qabri bāğ-ı cennet
Kiminiñ qabri dīkdür çekdi zaḥmet

Kiminiñ qabri dola misk ü reyḥān
Kiminiñ ʿaqrab [ü] hem zehr-i mārān⁷⁶⁶

Aña dirler ḥaber vir sen Ḥudādan⁷⁶⁷
Sen anı eyle temyīz mā-ʿadādan

Daḥı peygamberiñden ol ḥaber-dār
Cevābın vir seni hem yaḫmasın nār

Seniñ dīniñ ne dīndir ʿabd-i gāfil
Ḥaber vir sen eger olduñsa⁷⁶⁸ ʿaḳıl

1480 Ḥudā mü'minlere ol demde ilhām
İder luṭfı olursa anda ikrām

[K 60^b]

Cevābın hem vire gidüp ḥayāsı
Belüre anda bu dīniñ ziyāsı

Ḥudā birdür benim Rabbimdür ol⁷⁶⁹ ferd
Daḥı peygamberimdür ol Muḥammed

Daḥı hem dīn-i İslāmdur bu dīnim
Budur ḳalbimdeki şıdḳım yaḳīnim

Bu tarzı pes cevāb virse bir ādem
Bu ümmetde olur ol şāh-ı ʿālem

1485 Anıñ başındadır tāc-ı saʿādet
Maḳāmı oldı anıñ ḳaṣr-ı cennet

Ya ol kim olmasa bundan ḥaber-dār
ʿAzāb-ı ḳabre⁷⁷⁰ bā'ışdür yaḳar nār

[Ç 53^b]

Cevābın vermeyenler anda ḥālī
ʿAzābı artı anıñ ḳala ḥālī⁷⁷¹

⁷⁶⁶ dola: tola Ç kiminiñ: kimine

⁷⁶⁷ 1477. beyit: - Ç

⁷⁶⁸ olduñsa: olduñsa Ç

⁷⁶⁹ ol: hem K

⁷⁷⁰ ʿazāb-ı ḳabre: ʿazāb ḳabre Ç

⁷⁷¹ vermeyenler: vermeyenler Ç artı: irtı Ç

Ɛopar başında hem anıñ kıyāmet
Yarım laħzā añā yoğdur selāmet

Aħvāl-i Müris-i ʿAzābü'l-Ɛabr⁷⁷²

ʿAzāb-ı Ɛabre dört Şey oldu esbāb
Olan ħā'in daħı nemmām u kezzāb

1490 Bevilden ictināb it itme ğıybet
Ɛabirde senden ebʿad ola fetret

Görür anda ʿazābı baʿzı fāsıķ
Daħı küffār-ı heb cümle münāfıķ

Suʿālî refʿ idüpdür enbiyādan
Vü ʿinde'l-baʿzı cümle ařbiyādan

Ɛabirde var-durur bir dürlü ħālet
Didiler źaęta geldi çok delālet

Begim müʾminlere Ɛabr oldu pür-nür
Daħı hem bāę-çelerdir oldu maʿmür

[K 61^a]

Mebāħis-i İřābetü'l-Müctehidîn ü Ĥaṭā⁷⁷³

1495 İderler müctehidler ğāħ iřābet
Ĥaṭālardan bulurlar⁷⁷⁴ ol selāmet

Ĥaṭādan ħālî olmaz ictihādı
Nuřūřa Ɛılmıř-iken istinādı⁷⁷⁵

Ĥaṭā itdikde oldu ecri vāħid
İřābet eyledikde oldu zā'id⁷⁷⁶

⁷⁷² Başlık : Aħvāl-i Müris ʿAzābü'l-Ɛabr : Fī-ʿAzābü'l-Ɛabr K

* *Kabir azabının etkileri (hakkındadır.)*

⁷⁷³ Başlık: Mebāħis-i İřābetü'l-Müctehidîn ü Ĥaṭā : Fī-İřābetü'l-Müctehid ü fī'l-Ĥaṭā K

* *Müctehitlerin vermiş oldukları dinî hükümlerin isabeti ve isabetsizliği hakkındadır.*

⁷⁷⁴ bulurlar : bulur K

⁷⁷⁵ istinādı: iřtihādı K

⁷⁷⁶ eyledikde: eyledükde Ć zā'id: vāħid Ć

Ḥaṭā itdikde olmazlar mu^ʿāteb⁷⁷⁷
Anıñ-çun cümle me^ʿcūr oldılar heb

Mezāhib-i Erba^ʿa⁷⁷⁸

[Ç 54^a]

Hanefī mezhebi irdi⁷⁷⁹ şavāba
Girenler anda lāyıķdur sevāba

1500 Ḥaṭā^ʿ itmekde mümkün muḥtemeldür
Zarar virmez aña ol kim ʿameldür

Olupdur Şāfi^ʿī Aḥmed ü Mālik
Bulardır turķ-ı istinbāta sālīk

Ḥaṭādır cümle kılmazlar işābet
Ḥaṭādan muḥtemeldür hem selāmet

İderler ictihādı hem nuķūlı
İşābetden olur ķaşır ʿuķūlı

Olupdur Ḥaķ bu dört beyninde sābit
Muşībi oldı Nu^ʿmān bin Şābit⁷⁸⁰

1505 Bu dörtten ğayrısı hep cümle bāṭıl
İşābetden olurlar cümle zāhil⁷⁸¹

Beyān-ı Mezheb-i Ehl-i Sünnet⁷⁸²

Gözüm ḥaķ mezheb oldur⁷⁸³ Ehl-i Sünnet
Ḥilāfı oldı anıñ ehl-i Bid^ʿat

Ki zīrā itmedi anlar işābet
İderler hem ķabāḥat hem şekāvet

⁷⁷⁷ itdikde: itdikde Ç olmazlar: olmaz K mu^ʿāteb: mu^ʿātib Ç

⁷⁷⁸ **Başlık: Mezāhib-i Erba^ʿa : Mezheb-i Nu^ʿmānī K**

*** Dört mezhep (hakkındadır.)**

⁷⁷⁹ irdi: irdükde Ç

⁷⁸⁰ sābit: nāʿib K bin: - Ç

⁷⁸¹ zāhil: zāhid Ç

⁷⁸² **Başlık: Beyān-ı Mezheb-i Ehl-i Sünnet : Mezheb-i Ehl-i Sünnet-i Ḥaķ K**

*** Ehl-i Sünnet mezhebi hakkındadır.**

⁷⁸³ oldur: oldı Ç

İki nevc̣ oldu biri⁷⁸⁴ Eş̣arīdür
Bu ekşer Şāfi⁷⁸⁵niñ reh-beridür

[K 61^b]

Ebū'l-Manşūr olupdur Māturīdī
İkinci ol-durur⁷⁸⁵ ʿaşrīñ ferīdi

1510 Belī vardır bulardan⁷⁸⁶ iḥtilāfāt
Velākin olmadı bunlarda āfāt

Dimezler birbirine hem muḍil dāl
Didiler terk-i evlā oldu derḥāl

Beyān-ı Bidʿat fī'l-İtikād⁷⁸⁷

[Ç 54^b]

Bidaʿ üçdür biri fī'l-İtikādāt
Biri aʿmāl birisi oldu ʿādāt

Kaçan bidʿat bulursa İtikādı
Bulur baʿzıları küfr irtidādı⁷⁸⁸

Ya küfr olmazsa ol oldu kebāʿir⁷⁸⁹
Olupdur ol kebāʿirden kebāʿir

1515 Küfür oldur⁷⁹⁰ olur bizden müfāriḳ
Dimekdür bir kişi fīʿlinde Ḥālīḳ

El-Bidaʿ fī'l-İtikād⁷⁹¹

Revāfız sebb-i şeyḥeyn itmesidür
Daḥı şiddīklara⁷⁹² söz atmasıdur

⁷⁸⁴ biri: p̄iri Ç

⁷⁸⁵ ikinci ol-durur: anıñ-çün olupdur K

⁷⁸⁶ bulardan: bularda Ç

⁷⁸⁷ **Başlık: Beyān-ı Bidʿat fī'l-İtikād : Fī'l-Bidaʿ K**

*** Dinî inançlarda bidat hakkındadır.**

⁷⁸⁸ bulursa: olursa K küfr: küfri Ç

⁷⁸⁹ ya: - Ç ol oldu: oldı ol K

⁷⁹⁰ oldur: oldı Ç

⁷⁹¹ **Başlık: El-Bidaʿ fī'l-İtikād : - Ç**

*** İnançta bidatlar hakkındadır.**

⁷⁹² şiddīklara: şiddīkeyne K

Küfürden gayrı bid'at itmek izhâr
Revâfız kılmasıdır meshî inkâr

Dağı mi'râcı kılmak oldu merdûd
Bunuñ emşâli şeyler oldu ma'cûd

Gözüm küfr olmadı lâkin dalâlet
Kebâ'irden büyüktür işbu hâlet

Bid'at-ı fî'l-°Amel⁷⁹³

1520 °Amelde gözlerim ger olsa bid'at
O işimdür⁷⁹⁴ bulundu anda töhmet

Zevâl vaktinde kılmakdur nevâfil
Dağı olduğda hem gün garba vâşıl

[K 62^a]

Doğarken⁷⁹⁵ gün dağı hem ma'la'ından
Ha'îb inmezden evvel minberinden

Nevâfilde begim olmak cemâ'at
Terâvîh kılmada vardır işâret

Dağı istişka küsûf olduğda vâki'
Cemâ'at var dolar⁷⁹⁶ şahrâ vü câmi'

1525 Üç âdemle gözüm tesbîh namâzı
Keşiri yok mura'haş oldu azı

[Ç 55^a]

Meger kim ola ol nezre mu'ârin
Kerîh olmaz gidersün hem⁷⁹⁷ şirârin

⁷⁹³ Başlık: Bid'at-ı fî'l-°Amel : El-Bida' fî'l-°İbâdet K

* Amelde bidat hakkındadır.

⁷⁹⁴ o işimdür: işimdür o Ç

⁷⁹⁵ doğarken: doğar iken K

⁷⁹⁶ dolar: tolar Ç

⁷⁹⁷ hem : - K

Beyān-ı İcādü'l-Bid'at⁷⁹⁸

Ya bid'at-kim olunsa anda mu'tād
Degil sünnet bulunmaz anda isnād

Żarar virmez ḥasendür böyle bid'at
Virilmişdür aña çok dürlü ruḥṣat

Kitāblar eylemek dünyāda taṣnīf
Şi'irden hem neşirden ola⁷⁹⁹ te'līf

1530 Ta'ām ihdās idüp yapmaḵ menāre
Giyüp⁸⁰⁰ eşvābı gelmek iftiḥāra

Bunuñ ḥillinde virdi müfti fetvā
Gözüm gitmez bu işlendikde taḳvā

Mebāḥiṣ-i Mürşid⁸⁰¹

Gözüm mürşid gerekdür ide irşād
Bu irşadı idenler oldılar⁸⁰² şād

Muḳaddem mürşid oldur nefsi-i Qur'ān⁸⁰³
Olupdur müctehidler tercümānān

Ḳamunuñ mürşidi aḳvāl-i Nu'mān
Aña yol bulmaya vesvās-ı şeyṭān

1535 Olupdur ictihādīñ⁸⁰⁴ bābı mesdūd
Bu da'vāyı idenler oldı merdūd

⁷⁹⁸ **Başlık:** Beyān-ı İcādü'l-Bid'at : Bida'-yı fī'l- 'Ādet K

* *Bidat icat etme hakkındadır.*

⁷⁹⁹ ola: öyle Ç

⁸⁰⁰ giyüp: geyüp K

⁸⁰¹ **Başlık:** Mebāḥiṣ-i Mürşid : Fī'l-Mürşidü'l-Kāmil K

* *Mürşid hakkındadır.*

⁸⁰² oldılar: oldı K

⁸⁰³ nefsi-i Qur'ān: nefse Qur'ān K

⁸⁰⁴ ictihādīñ: iştihādīñ K

[K 62^b]

Eger irşād iderseñ sen bürāder⁸⁰⁵
Bulunmaz avl-i Nu‘māna berāber

Şaın akāmda sen nal itme āyāt
Daı abār eādīs hem ikāyāt

Dutun⁸⁰⁶ akām-ı Nu‘mānide mezheb
Cem‘an müşkilātın all olur heb

[Ç 55^b]

Delil oldur tarī-i müstaıme
Budur sālīb o şeytāni'r-recıme

1540 Mu‘arız olsa āyet avl-i Nu‘mān⁸⁰⁷
Kezālik hem eādīs olsa zıddān

İderler avl-i Nu‘mānı mürecca
Anıñ-çun ıldılar anı muşarra

Olupdur rāh-ı vāsı‘ avl-i Nu‘mān
İçüp hem kāni‘ oldı cümle ‘aşān

udādan geldi aña lafz-ı intā⁸⁰⁸
Muālifler olupdur anda bī-tā

Ki oldur mürşidi bāy ü gedānıñ⁸⁰⁹
Ki oldur lu u ihsānı udānıñ

1545 Daı⁸¹⁰ oldur sebīl-i bā-ı cennet
Aña gelmiş udādan ‘avn u nuşret

Anıñla ger ‘amel itdiyse bir kes⁸¹¹
Begim urtuldı ol olmaz müvesvis

Anıñ akāmı hem mazmūn-ı ur‘ān
urup alın ıardı ıldı āsān

amu all eyleyüpdür mulaātın
Daı fet eyleyüpdür gāmızātın

⁸⁰⁵ bürāder: birader Ç

⁸⁰⁶ dutun: tutun Ç

⁸⁰⁷ āyet: it Ç Nu‘mān: Nu‘māna K

⁸⁰⁸ lafz-ı intā: luf intā K

⁸⁰⁹ 1544. beyit : - Ç

⁸¹⁰ daı: ki Ç

⁸¹¹ itdiyse: idse K kes: kişi K

Ḥudā lutfundan aña kıldı ilhām
Aña bildirdi Ḳurʿān içre aḥkām

1550 Şerīʿatdan aña giydirdi bir tāk
Ol itmez müşkili hem ğayra muḥtāk

İlāhī sen ayırma mezḥebinden
Baña lezzet vir anıñ meşrebinden

Fī-Ebū Yusūf ve Muḥammed Raḍıya'llāhü ʿAnhümā⁸¹²

[K 63^a]

Telāmīzi Ebū-Yūsuf Muḥammed
Bular ʿilm içre hem oldı muraşşad

Züferdir hem daḥı Dāvūd-i Ṭāʿī
Ḥasandır hem daḥı Maʿrūf-i Kerḥī

Ebū'l-Leyşdür daḥı oldur Ṭaḥāvī
Ḳamusı oldılar aḥkāmı ḥāvī

[Ç 56^a]

Tevārīḥ-i Eʿimme-i Erbaʿa⁸¹³

1555 Gözüm tāriḥ-i Nuʿmān oldı seksen
Doğup⁸¹⁴ ol yılda adı oldı Nuʿmān

Vefātı oldı yüz ellide gör baḳ
Muḳarreb zümresine oldı ilḥāk

İmām Mālik telemmüz itdi andan
Didi kim feyz irişdi⁸¹⁵ baña senden

Daḥı toḳsan ikide toḳdı Mālik
Ki yüz yetmiş toḳuzda oldı sālik

⁸¹² Başlık: Fī-Ebū-Yusūf ve Muḥammed Raḍıya'llāhü ʿAnhümā : - Ç
* Ebu Yusuf ve Muhammed, Allah o ikisinden razı olsun, (hakkındadır.)

⁸¹³ Başlık: Tevārīḥ-i Eʿimme-i Erbaʿa : - K

* Dört imamın tarihi (hakkındadır.)

⁸¹⁴ doğup: toḳup Ç

⁸¹⁵ irişdi : erişdi K

İdüpdür Şāfi'ī andan ta'allüm
Muhammed eyledi çok çok tefehhüm

1560 Bu tārīḥ irdi çün yüz elli 'āma
Gelüpdür Şāfi'ī andan enāma

Muhammeden telemmüz itdi vāfir
Gidüp yanında ol oldu müsāfir

Aña ta'līm idüp gāyetde Mālik
Anıñ yanında gördi ol mesālik

Kağan tārīḥ iki yüz dört olupdur
Mekānı dār-ı āḥiret kılıpdur

Yüz altmış dörde tārīḥ irdi derḥāl
Gelipdür Aḥmed ol eyyāmda fī'l-ḥāl

1565 Kağan tārīḥ iki yüz kırk bir oldu
Bu Ḥanbel-zāde hem aḳrānı buldı

İlāhī rahmetiñ sen eyle vāsi'
Bularıñ cümlesine ola vāḳi'

[K 63^b] **Mebāḥiṣ-i Vālideyn-i Resūl'illāh Şallāllāhü 'Aleyhi ve Sellem**⁸¹⁶

Gözüm nūri Resūlīñ vālidānı
Bular ḥaḳḳında keff it sen lisānı

[Ç 56^b] Belī gelmezden evvel vaḥy-i İslām
Bular mevtā içinde aldı⁸¹⁷ meydān

Bularıñ ḥāli bizde oldu⁸¹⁸ mestūr
Ḥilāfın söyleyenler oldu maḳhūr

1570 Didiler ba'zılar yazdı hem evşāf
Bular āḥretde⁸¹⁹ oldu cümle eṣrāf

⁸¹⁶ Başlık: Mebāḥiṣ-i Vālideyn-i Resūl'illāh Şallāllāhü 'Aleyhi ve Sellem : Fī-Vālidān-i Resūl 'Aleyhi's-Selām K

*Hz. Peygamberin, Allah'ın salat ve selamı onun üzerine olsun, anne ve babası hakkındadır.

⁸¹⁷ aldı: geldi Ç

⁸¹⁸ bizde oldu: oldu bizde Ç

⁸¹⁹ "āḥiret" vezin gereği "āḥret" olarak gösterilmiştir.

İdüpdür leyl içinde seyr-i mi'rac
Kabirden anları Haqq itdi⁸²⁰ ihrac

Dağı ihyā idüp virdi aña cān
Resül itdi aña telkīn-i imān

Qabül itdi vü kıldı intikāli
Küfürden gıll ü gışdan oldı hālī

Huşuşından⁸²¹ yazarlar çok hilāfı
Ola rahmet bu ümmet ihtilāfı

1575 Benim meylim bu şey ma'lüm degildir
Aña söz söylemek hem bir şekildir

İlāhī şaqla bed sözden lisānım
Hilāfa fetḥ idersem ben dehānım

Beyān-ı 'Aded-i Farz⁸²²

Ferā'iz münḥaşırdur elli dörde
Levāzımdur kamu 'avretde erde

Hudāya zıkr ü şükr almaq hem⁸²³ āb-dest
Zulümden hezl ü şirkden pāk ola dest

Tevekkül hem rızā vü gısl kanā'at
Hulūşdur vālideyne hem ri'āyet

1580 Ta'allüm tevbe hem terkü't-tekebbür
Şıdıq terkü'l-hıyānet hem tefekkür

Şabır bilmek-durur şeytān-ı düşmān
Taşadduq bulmamaq mekrinden emān

[Ç 57^a] [K 64^a]

Zekātdur hıfz idüp kılamak namāzı
Dağı tenzih-i Haqq itmek niyāzı

⁸²⁰ itdi: kıldı Ç

⁸²¹ huşuşından: huşuşında K

⁸²² Başlık : Beyān-ı 'Aded-i Farz : Elli Dört Farz K

* Farzın sayısı hakkındadır.

⁸²³ hem: - K

Helâli hem yeyüp geymek ü içmek
Ziyâret akrabâyı şerden öñmek⁸²⁴

Yemînden hem zinâ hamr ü hıyânet
Ferahdan ictinâb bulmak selâmet

1585 Dağı İķān-ı mevt taşdıķ-i Qurʾān
Ümîdin kesmemek min luṭf-ı Rahmān

Özün pāk eylemek min külli ʿiṣyān
Tecennüb eylemek min ḳurb-ı oğlan

Dağı maʿrûf-ı emr ü nehy-i münker
Menʿidür vaṭy-ı ḫāʾiz zenb-i ekber

Maʿāşa bilmek Allāhdan kefalet
Dağı mîzānda terk itmek ḫasâret

Sevüp şâlihleri Qurʾān-ı hüccet
Dutunmak⁸²⁵ eylemek düşmāna şirret

1590 Resüle Ḥaḳḳa itmekdür iṭāʿat
Dağı müʾminleriñ⁸²⁶ ʿırzın şıyânet

Baḳup ʿibretle hem keffü'l-lisāndur
Ṭalebdür rızķı min âtî'l-beyāndur

Aḫvâlü'l-Ḳıyâmet ve's- Şūr⁸²⁷

Ḳıyâmet ḳopması⁸²⁸ vardır muḫaḳḳaḳ
Ḥaber virdi kitâbında muşaddaḳ

Ḥudâ emr eyleye hem üfrile şūr
Ḥarâb olup yıķıla cümle maʿmūr

⁸²⁴ helâli: celâli K içmek: ḳorḳmak K öñmek: ürkmek K

⁸²⁵ dutunmak: tutunmak Ç

⁸²⁶ müʾminleriñ: müʾminlerin Ç

⁸²⁷ **Başlık : Aḫvâlü'l-Ḳıyâmet ve's-Şūr : Eşrâf-ı Sâʿat K**

***Ḳıyâmet hâlleri ve sur (hakkındadır.)**

⁸²⁸ ḳopması: ḳobması Ç

Cemīʿan cümle maʿmūr ola fānī
Uçura yil zemīn ü āsümānī⁸²⁹

1595 O günde kalmaya hem⁸³⁰ cinn ü şeytān
Kamusı mahv olur hem ins ü hayvān

[Ç 57^b]

Bu tağlar yūñ gibi tozar havāda
Uçup kalmaz hiçāblar bu arada

Ulaşur cümle deryā birbirine
Bu ʿālem boş olup kalmaz birine

[K 64^b]

Uçan kuşlar balıklar hem melekler
Zemīn ü⁸³¹ ay ü yıldız hem felekler

Kamusı olalar hep cümle maʿdüm
Nuşuşuñ zāhirinden oldı maʿlüm

1600 Velākin ʿarş ü kürsī cennet ü nār
Kalem hem levh-i rūh-ı zāt-ı Ğaffār

Ĥudānıñ olmadı hergiz zevāli
Kābül itmez ʿadem ol Zü'l-celāli

Gözüm nūrı kuşūrı olsa fānī
Yine tiz halk ider ol Ĥālik anı

Müʿebbed olmaya anıñ zevāli⁸³²
Bunu derk itmeyen görsün celāli

Ĥudādan ğayrı kimse bāki kalmaz
Fenā milkinde aşlā şāhib olmaz

1605 Kānı Firʿavn ile Şeddād u Nemrūd
Kānı Deccāl ile şeytān-ı merdūd

Bu dünyāyı benim milkim diyenler⁸³³
Ĥudāyı terk idüp nefse uyanlar

⁸²⁹ yil: yel Ç ü: - K

⁸³⁰ hem: hiç Ç

⁸³¹ ü: - Ç

⁸³² 1603. beyit Ç nüshasında 1604. beyit olarak geçmektedir.

⁸³³ diyenler: deyenler Ç

Bular her⁸³⁴ kandedir meydāna gelsün
Olupdur şimdi hālī şāhib olsun

Bu ma'mur ol kadar kim ola hālī
Bulunmaz kimse kim eşide⁸³⁵ anı

Buyura anda ol Vehhāb-ı Ğaffār
Bu milkiñ⁸³⁶ şāhibi Allāh-ı Ğahhār

1610 Buyura dört melek Hakk ide ihyā
Bu 'Azrā'il olur ol demde ibkā

[Ç 58^a]

Bu Mikā'il ü⁸³⁷ İsrā'īl ü Cibrīl
'Ademden soñra hem ol ide taḥvīl

Daḡı hem emr ola pes nefḡ-i şūra
Dirilüp cümlesi kalkar 'ubūra

Menī mişlinde iner gökden emtār
Çürimiş tenleri dirilde tekrār

Pes andan soñra kalkar cümle mevtā
Amñ rüḡın virüp hem ide ihyā

[K 65^a]

1615 Bular fevc fevc dirile cümle efvāc
Şanursın çölde gitdi⁸³⁸ bunca ḡuccāc

Pes andan soñra hem maḡşer qurıla
Ḥudā emr eyleyüp maḡlūḡ sürile

Giderler ehl-i tā'at hem 'ibādet
Ḥudādan luḡ-ıla oldı işāret⁸³⁹

Münevverdür yüzi şems hem şamerden
Daḡı elmās u yāḡūt u dülerden⁸⁴⁰

Şular kim selb olundı nūr-ı imān
Giderler 'aḡreb olmuşlar ya mārān

⁸³⁴ her: - K

⁸³⁵ eşide: işide Ç

⁸³⁶ milkiñ: milkin Ç

⁸³⁷ ü: - K

⁸³⁸ gitdi: getdi K

⁸³⁹ 'ibādet: 'ibādāt Ç işāret: işārāt Ç

⁸⁴⁰ münevverdür: münevver Ç hem: ü K dülerden: dürden Ç

1620 ʿAcāyib tarzı kalker belki füssāk
Begim āteş buları itmiş iħrāk

Ayağa kayd ü bend zencir boğaza
Kelebce elde varmışlar ʿıyāza⁸⁴¹

Giderler hem bu ħāl üzre dururlar
Ĥaķıñ dīvān-ı pākine varırlar⁸⁴²

Muʿayyen ola anda ĥayr ile şer
Dinildi hem aña pes rüz-ı maĥşer

Güneş bir mıl kadar hem ola nāzil
Ĥarāretten dolar⁸⁴³ cümle ĥavāşı

1625 O gündür kim ciğerler ola biryān
Ĥamu insān ola ʿüryān u giryān

[Ç 58^b]

Ĥamusı ġarķ olur⁸⁴⁴ kendi derine
Melāletden baķılmaz birbirine

ʿAcebdür Ĥaķķ ider ol gün ʿadālet
ʿAdūsın hem kılar⁸⁴⁵ rüsvāy melāmet⁸⁴⁶

Dururlar⁸⁴⁷ cümle anda elli biñ yıl
Maķāmāt ola andan şoñra tebdil

Mebāĥiş-i Sebʿa-i Nefer Yużıllu Humu'llāhu fı-Zıllıhi⁸⁴⁸

İder mü'minleri Ĥaķķ anda daʿvet
Otursun zıll-ı ʿarşda ĥāliş ümmet

⁸⁴¹ kayd ü bend: bend kayd Ç boğaza: boğazı Ç varmışlar ʿıyāza: vurmuşlar ʿibādı Ç

⁸⁴² dururlar: tururlar Ç pākine: pākinde K

⁸⁴³ dolar: tolar Ç

⁸⁴⁴ olur: olup K

⁸⁴⁵ kılar: kılmaz Ç

⁸⁴⁶ melāmet: melālet Ç

⁸⁴⁷ dururlar: tururlar Ç

⁸⁴⁸ Başlık: Mebāĥiş-i Sebʿa-i Nefer Yużıllu Humu'llāhu fı-Zıllıhi : - K

* Allah'ın kendi gölgesinde gölgelendireceği yedi zümre hakkındadır.

[K 65^b]

1630 Biri bir⁸⁴⁹ pādişāh-kim oldu ʿādil
Nazīri geçmedi aña muʿādil

Münāsibdür dağı aña vülātı
Bu dīniñ⁸⁵⁰ cümlesi oldu ħumātı

Biri İslām içinde toğdı bir şāb
Aña yār oldu şālih görmez eznāb

Üçünci oldu mescidler mekānı
Olupdur muntazır gözler ezānı

İki er şālih ü⁸⁵¹ şādık görine
Maḥabbet ʿarz iderler birbirine

1635 Anı daʿvet ide maḥbüb-ı zībā
Ḥudādan ḥavf idüp ol didi lā lā

Budur altıncısı hem ide inʿām
Velākin cümle ḥalka kılmaz iʿlām

Yedincidür olur Allāhı zākir
Gözü⁸⁵² ağlar olur Allāha şākir

Bulara elli biñ yıl oldu sāʿat
Döşendi niʿmet oldu hem ziyāfet

Qalanlar çok çeker ol yerde zaḥmet
Meger fazl eyleye hem ide raḥmet

[Ç 59^a]

Mebāḥiṣü'l-Mīzān⁸⁵³

1640 Qırıla gözlerim ol demde mīzān
Ki anda dartılır⁸⁵⁴ aʿmāl-i insān

⁸⁴⁹ bir : - Ç

⁸⁵⁰ dīniñ: dīniñ Ç

⁸⁵¹ ü: - K

⁸⁵² gözü: gözi Ç

⁸⁵³ Başlık: Mebāḥiṣü'l-Mīzān : Fī'l-Mīzān K

*Mizan hakkında.

⁸⁵⁴ dartılır: tartılır Ç

Didiler aña ancak oldu⁸⁵⁵ mi'yar
Bilindi hem 'amelde oldu miqdār

Ve-yāhūd oldu ol bir kim terāzī
Olurlar cümlesi hep anda rāzī

Dağı vardır anıñ hem oğ u keffān⁸⁵⁶
Görilür anda cümle haqq-ı insān

[K 66^a]

Eger hayrı ağırdur şerri hem az
İderler cenneti hem anda iħrāz

1645 Eger hayrı kalıldür şerri hem çok
'Azābı olur anıñ ħadden artıq⁸⁵⁷

Mebāhiş-i Şefā'at⁸⁵⁸

Olupdur ehl-i İslāma şefā'at
Cehennemden bulur anlar selāmet

Anıñ ĩmānı pes kāmil gelipdür
Günāhı tağ mişālinde olupdur

Ħaqqıñ peygamberi ol nūr-ı 'ālem
Aña ümmet olur evlād-ı ādem

Şefā'at kânıdur elden alur ol
'Azābı def' olup cennet bulur ol

1650 Dağı hem enbiyā vü mürselīne
İzindür şāhib olsun müznibīne

Dağı ma'sūm 'ālimler şehidān
Ħudāyā yaqmasun ol nār-ı nīrān

Ħudā dir kim qabūl itdüm ben anı
Dağı 'avf eyledim bulsun cinānı⁸⁵⁹

⁸⁵⁵ oldu: anda K

⁸⁵⁶ Dağı vardır anıñ hem oğ u keffān : Dağı vardır anıñ oğında keffān Ç

⁸⁵⁷ artıq: artuğ Ç

⁸⁵⁸ **Başlık: Mebāhiş-i Şefā'at : Fī'ş-Şefā'at K**

***Şefa'at hakkındadır.**

⁸⁵⁹ dir: der Ç cinānı: cenānı Ç

[Ç 59^b]

Eger ĩmān-ıla gitmezse bir er
Şefā'at olmaz anı redd iderler

İlāhī sen bize vir ʿavf u ğufrān
Cibillet ola bizde her⁸⁶⁰ dem ĩmān

Mebāhiş-i Defterāt⁸⁶¹

1655 Yağar yağmur gibi ol günde defter
Gelüp şāhibleri hem anı ister

Şağından şunsalar ol oldı mesrūr
Şolundan ol şunulsa oldı maḫhūr⁸⁶²

Öñünden virseler memnūn olur ol
Eger ardından olsa oldı maḫzūl⁸⁶³

[K 66^b]

Beyān-ı Mücāvīr-i ʿAle'ş-Şırāt⁸⁶⁴

Cehennem üzre vardır cısr-i memdūd
Mürūr için anı ḫalk itdi Ma'bud

Şırāt'dur oldı aniñ nām u şānı
Ateşden ḫār olupdur iki yanı

1660 Kılıcdan keskin oldı kıldan ince
İnişdür hem yoḫuşdur tā çıkınca⁸⁶⁵

Aña uğrar cemī'an her ne kim var
Aniñ tahtında mūkıd⁸⁶⁶ oldı hem nār

⁸⁶⁰ her: hem Ç

⁸⁶¹ **Başlık: Mebāhiş-i Defterāt : Defter-i A'māl K**

***Defterler hakkındadır.**

⁸⁶² şunsalar: şunalar K şolundan: şolında Ç şunulsa: şunarsa Ç

⁸⁶³ maḫzūl: maḫzūn K

⁸⁶⁴ **Başlık: Beyān-ı Mücāvīr-i ʿAle'ş-Şırāt : Fī'ş-Şırāt K**

***Sırat ve çevresi hakkındadır .**

⁸⁶⁵ inişdür: enişdür K yoḫuşdur: yoḫışdur Ç

⁸⁶⁶ mūkıd: mūkād Ç

Kimisi berķ gibi tīz⁸⁶⁷ ide sūr^cat
Geçerler bulmuş-iken anda fırsat

Kimisi kuş gibi tīzrek uçarlar
Kimisi yil gibi tīzrek geçerler⁸⁶⁸

Segirdir ba^czı beñzer yügrük ata
Geçüp andan varırlar hep necāta⁸⁶⁹

1665 Olurlar ba^czı sā^cī⁸⁷⁰ ba^cz emekler
Geçince çok çeker anda emekler

[Ç 60^a]

Yaķar hem ba^czısın ol nār-ı nīrān
İçine hem düşüp hem bula hūsran⁸⁷¹

Muķaddem sa^cy idüp geçer şehīdān
Daħı hem zevķ-i dünyādan ba^cīdān⁸⁷²

İkinci def^a a^cālimler geçerler
Hemān bir kuş gibi⁸⁷³ olup uçarlar

Faķīrler aġniyā hem⁸⁷⁴ şol-ki şābir
Merātibce olurlar anda a^cābir

1670 Gelürler anda hep mescid cevāmi^c
Ķamu mü³minleri ol oldu cāmi^c

Buyura ol vaķit Allāh-ı Hādī
Çıġursın⁸⁷⁵ ħalk içinde hem münādī

Ķanı gelsün olan ehl-i cemā^cat
Namāzı hem kıilup iden tahāret

Binüp geçsün bu berzahdan ahālī
Geçerler hem bulurlar hūs-n-i ħālī

⁸⁶⁷ tīz: tez Ç

⁸⁶⁸ yil: yel Ç tīzrek: olmuş K

⁸⁶⁹ ba^czı: ba^czısı K hep: hem Ç

⁸⁷⁰ olurlar ba^czı sā^cī : hem ba^czısı olur Ç

⁸⁷¹ ba^czısın: ba^czını K içine: içinde K

⁸⁷² şehīdān: şehīdler Ç dünyādan: dünyāda K ba^cīdān: ba^cīdler Ç

⁸⁷³ gibi: - K

⁸⁷⁴ aġniyā hem: aġniyālar Ç

⁸⁷⁵ çıġursın: çağursın Ç

[K 67^a]

Anıñ üstünde vardır hem ƙanāṭır
Yazarlar hem⁸⁷⁶ anı cümle tefāsır

1675 Melekler var şorar ĩmān-ı İslām
Dağı hem vālideyne var mı ikrām

Dağı ƙıldıñ mı her gün beş namāzı⁸⁷⁷
Anıñ ardınca itdiñ mi niyāzı

Dağı ğusl eyleyüp olduñ mı⁸⁷⁸ arı
Cenābetden ħalāş olduñ mı bārī

Zekātı hem virüp olduñ mı şā'im
‘Adālet eyleyüp ƙıldıñ mı ƙā'im

Cevābın ol virür oldıysa āsān
Geçer yaşmaz anı hem nār-ı nīrān

1680 Eger ğāfil olursa bir günāh-kār⁸⁷⁹
Cevāba ƙādir olmaz hem yaşar nār

[Ç 60^b]

Der-Beyān-ı Havz-ı Kevşer⁸⁸⁰

Ĥudā viridi Resūle havz-ı kevşer
Anıñ dōrt cānibidür dürr ü cevher⁸⁸¹

Şekerden taşlıdır ƙardan şovuşdur
Anıñ mişlin ararsañ⁸⁸² bunda yoçdur

Lebenden aş dağı yumşaq zebedden
İçenler geçdi bed-ħūydan ħasedden

Şaçılmış ƙum yerine dürr ü mercān
Gözüm nūrı içerler cümle ‘ařşān

⁸⁷⁶ hem: hep K

⁸⁷⁷ Dağı ƙıldın mı her gün beş namāzı: Dağı hem ƙıldıñ mı beş vařt namāzı K

⁸⁷⁸ olduñ mı: oldun mı Ç

⁸⁷⁹ günāh-kār: güneh-kār K

⁸⁸⁰ **Başlık: Der-Beyān-ı Havz-ı Kevşer : Havz-ı Kevşer K**

***Kevser Havuzu hakkındadır.**

⁸⁸¹ cānibidür: cānibinden Ç cevher: gevher Ç

⁸⁸² ararsañ: irersen Ç

- 1685 Nücūmdan çok-durur anda ebārīk
Dağı göz görmediñ dürlü tefārīk
- İçenler cümle olurlar anda reyyān
Anıñ ābı kamuyı kıldı hayrān
- Aña uğrar cemī'an ehl-i cennet
Şusuzlık 'avdet itmez aldı lezzet
- Gözüm peygamberānıñ⁸⁸³ havzı çokdur
Bu kevşer hem büyükdür mişli yoқdur
- Cemī'an köşkler üstünde⁸⁸⁴ ayağı
Aқar çağlar gezer hep şol u sağı

[K 67^b]

Aşhāb-ı A'rāf⁸⁸⁵

- 1690 Hāberde vārid oldu ehl-i a'rāf
Buyurdı cümle anı geçmiş eslāf
- Bu a'rāf oldu cānim mişli-i dünyā
Varanlar çok çeker zahmet⁸⁸⁶ fūrādā
- Ahālīsi olupdur ol⁸⁸⁷ neferden
Rivāyet eylemişdür mu'teberden
- Biri ol kim cemī'an muhsinātı
Berāberdir dağı hem seyyi'ātı

[Ç 61^a]

- İkinci oldu hem gāzī şehīdān
Aña kim vālideyni virmez ezān
- 1695 Üçüncüdür zinādan toğma evlād
Ki ol kim görmemişdür hayr-ı üstād⁸⁸⁸

⁸⁸³ peygamberānıñ: beygamberānuñ Ç

⁸⁸⁴ üstünde: üstinde Ç

⁸⁸⁵ Başlık : Aşhāb-ı A'rāf : Fī'l-A'rāf K

* *Araf ashabi (hakkındadır.)*

⁸⁸⁶ zahmet: cümle Ç

⁸⁸⁷ ol: o Ç

⁸⁸⁸ toğma: toğan Ç ki: kim Ç

Birisi vālideyniñ oldı mesrūr
Bu dördünci biri hem oldı⁸⁸⁹ maǵhūr

Beşinci hem olupdur ehl-i fetret
Budur altıncısı aştāb-ı hayret

Birisi işlemişdür çok günāhı
Anı ʿafv eylemez şanmış penāhı

Budur sekizinci⁸⁹⁰ oldı mürāyī
ʿAmel vaǵtinde çok kılmış riyāyı

1700 Budur toǵuzuncı⁸⁹¹ kılmış namāzı
Namāz ardınca ol itmez niyāzı

Onuncı ol-durur evlād-ı küffār
Olurlar bir zamān⁸⁹² aʿrāfda iştār

Velākin anda olmazlar müʿebbed
Varup cennetde olur anlar muḥalled

Günāh⁸⁹³ cümle olur anda muḥaffef
Şikātdan böyle gelmişdür muʿarref

Der-Beyān-ı Cennet⁸⁹⁴

Sekiz cennet anı halk itdi Settār
Ḳamu müʾminlere hem⁸⁹⁵ virdi Ğaffār

[K 68^a] 1705 Aña giydürdi Mevlā hüsn-i şüret
Daḫı göz görmediñ envāc-i zīnet⁸⁹⁶

Bināsı cümle altundan gümüştan
Anı doldurdi⁸⁹⁷ envāc-i yemiştan

⁸⁸⁹ oldı: ola Ç

⁸⁹⁰ sekizinci: sekizincisi Ç

⁸⁹¹ toǵuzuncı: toǵuzuncısı Ç

⁸⁹² bir zamān: - Ç

⁸⁹³ günāh: günāhı K

⁸⁹⁴ **Başlık: Der-Beyān-ı Cennet : Fīl-Cennet K**

***Cennet hakkındadır.**

⁸⁹⁵ hem: hep Ç

⁸⁹⁶ giydürdi: geydürdi K görmediñ: görmedüñ Ç

⁸⁹⁷ doldurdi: tıldurdi Ç

Dīvārī⁸⁹⁸ hem olupdur misk ü ‘anber
Cemī‘an taşları yāķūt u cevher

[Ç 61^b]

Ĥudā ĥalk itdi büldān u kuşūrı
Aña ehl eyledi vildān u ĥūrı

Mebāĥiṣü'l-Ĥūr⁸⁹⁹

Ayağı dize dek hep misk ü ezfer
Göbekte diz arası oldı ‘anber

1710 Göbekten başa dek billūr u kāfūr
Olupdur başları hem büsbütün⁹⁰⁰ nūr

Giyerler başa nūrdan dökme bir tāc⁹⁰¹
Aña zīnet virüpdür zülf-ile saç

Daĥı hem ĥulle istebrak u dībāc
Giyerler ġayrı yoķdur anda⁹⁰² iĥrāc

Bütün endāmı nūrdur⁹⁰³ hem libāsı
Güneşden artuķ olmuşdur ziyāsı

Beyāz üstünde kara⁹⁰⁴ kirpik ü kaş
Müzeyyendir cevāhir ile hem baş

1715 Giyerler dürlü ĥulle yetmiş elvān
Aġırlıķ kıl kadar yoķ dartısa mizān⁹⁰⁵

Tükürse pes biri acı biĥāra
Ĥalāvetden döner ol āb-ı dāra

Bikirdir her bir itdikde⁹⁰⁶ cimā‘ı
Ki yetmiş kat virir lezzet viķā‘ı

⁸⁹⁸ divārı: türābı K

⁸⁹⁹ **Başlık:** Mebāĥiṣü'l-Ĥūr : Ahālī-i Cennet K

***Huriler hakkındadır.**

⁹⁰⁰ hem büsbütün : cümle bütün Ç

⁹⁰¹ giyerler : geyerler K bir : - K

⁹⁰² ġayrı yoķdur anda: anda ġayrı yoķdur Ç

⁹⁰³ nūrdur: nūrdan Ç

⁹⁰⁴ kara: qar K

⁹⁰⁵ giyerler: geyerler K yoķ dartısa : yoķdur tartısa Ç

⁹⁰⁶ her bir itdikde: her biri etdükde Ç

Bevil hem gā'it ü hayz ü nifāsdan
Hudā pāk eyledi hep cümle pāsdan

Anı hīç dutmamışdur⁹⁰⁷ cinn ü insān
Anı mü'minlere hāş itdi Yezdān

[K 68^b]

Ahvāl-i Vildān⁹⁰⁸

1720 Bu tarza halk olupdur cümle vildān
Durur⁹⁰⁹ huddām olup cennetde dīvān

[Ç 62^a]

Dağı şunlar ki ıtlāk oldu gılmān
Bikirdir esfeli ā'lāsı oğlan

Livāta yok-durur cennetde dā'im
Bu sözlerde⁹¹⁰ edille oldu kā'im

Ahvāl-i Burāk⁹¹¹

Burāk cennetde bir atdur ahālī
Kağırdan süflīdür merkebden ālī

Binirse şāhibi uçar havāda
Mekānı tayy ider hadden ziyāde

1725 Ta'ab çekmez binenler aña korkmaz
Aña mūnis olup gāyet de ürkmez

⁹⁰⁷ dutmamışdur: tutmamışdur Ç

⁹⁰⁸ **Başlık: Ahvāl-i Vildān : Vildān K**

*** Vildan hakkındadır.**

⁹⁰⁹ durur: turur Ç

⁹¹⁰ sözlerde: sözde K

⁹¹¹ **Başlık: Ahvāl-i Burāk: Burāk K**

*** Burak hakkındadır.**

Ahṡāl-i Kaṡrū'l-Cennet⁹¹²

Olupdur cennetiñ köṡki e'ālī
Olur nāzil oturduḡda ahālī

Murād itdikde anı indirir⁹¹³ hem
Dilirse ṡāḡibi tīz bindirir hem

Döṡekler anda istebraḡ u dībāc
Anıñ üstinde oturmuṡ⁹¹⁴ ḡūrī birḡaç

Veṡā'if ḡarṡusunda dura⁹¹⁵ dīvān
'Acebdür bunlara ḡilḡidür iz'ān

1730 Daḡı mülteffetü'l-eṡcār ḡadā'ik
İçinde var-durur⁹¹⁶ ḡāyet de fā'ik

Döṡenmiṡ üstüne elvān ṡükūfe
Anıñ 'ıṡrı olur hem dem 'ulūfe

Mebāḡiṡü'l-Cennet⁹¹⁷

[Ç 62^b]

İçinde hem aḡup çāḡlar çok enhār
Miyāh-i ṡāfidür hem çokdur eṡcār

ḡıyāzıñ üstüne köṡkler ḡurulmiṡ
Cemī'an meyveler anda dizilmiṡ⁹¹⁸

[K 69^a]

Resūlu'llāḡ didi dört dürlü enhār
Aḡar cennetde bülbüller ider zār

1735 Çimenler baḡlamıṡdur dürlü zīnet
Dinildi⁹¹⁹ hem anıñ-çun aña cennet

⁹¹² **Başlık:** Ahṡāl-i Kaṡrū'l-Cennet : Fī'l-ḡuṡūr K

* *Cennetteki köṡk hakkındadır.*

⁹¹³ indirir: indürtür Ç

⁹¹⁴ üstinde: - K oturmuṡ : oturmuṡ Ç

⁹¹⁵ dura: ṡura Ç

⁹¹⁶ var-durur: vardur K

⁹¹⁷ **Başlık:** Mebāḡiṡü'l-Cennet : Enhār-ı Cennet K

* *Cennet hakkındadır.*

⁹¹⁸ dizilmiṡ: dirilmiṡ K

⁹¹⁹ dinildi: deyildi Ç

Biri şudur biri süddür biri bal
Hamırdur hem biri bulmuşdı hoş hāl

Anıñ dört cānibi güldür gül-istān
Cemīʿan cennet oldu bāğ u bostān

Otuz üç yaşına girdi ahālī
Şanursın anları tāze nihānī

Şağal yokdur bıyık fark itdi anı
Ya ʿavretdür ya er kıldı beyānı

1740 Yeyüp içüp havālarda uçarlar
Bularıñ üstüne rahmet şaçarlar

ʿİelden hem dağı emrāz u eskām
Bevil hem gāʾiṭ ü her dürlü ālām

Ḥudā taṭhīr idüp bunlardan anı
Müberrā eyledi ehl-i cinānı

Göñül kim her ne ārzū itse ol var
Ḥudā irsāl ider hem anda tekrār

Mebāḥiṣ-i Ḥavātīnū'l-Mü'minīn fī'l-Cennet⁹²⁰

Olur hūrīlere ser-dār ḥavātīn
Dolar anlar ile cümle besātīn

1745 Ya bir ḥatun ola zevci mükerrer
Olur eñ soñrağı⁹²¹ zevci muḳarrer

[Ç 63^a]

Didiler ol olur kim oldu hoşnūd
Velākin bu olupdur ḳavl-i merdūd⁹²²

Müberrādır ölümden cümle ahālī
Ecel yok rūḥ gidüp olmaya ḥālī

⁹²⁰ Başlık : Mebāḥiṣ-i Ḥavātīnū'l-Mü'minīn fī'l-Cennet : Ḥavātīnū'l-Cennet K

* *Cennette müminlerin eşleri hakkındadır.*

⁹²¹ eñ: iñ K soñrağı: soñdaki Ç

⁹²² ol: kim Ç ḳavl-i merdūd: ḳavl merdūd Ç

[K 69^b]

Ḥudā zebḥ eyleyüp mevti kemā-kān
Görürler⁹²³ anı cümle ehl-i İmān

Ḥudā dir anlara yā ehl-i İslām
Siziñ-çün halk olupdur bunca in^cām

1750 Size menzil olupdur cennetim hem
Muḥalled siz oluñ siz bunda mun^cam

Size hem yok-durur bir dürlü teklif
Zünübı kılmışam hep cümle tezyif

Ferādīsim siziñ-çündür ‘ibādī
Şafā vü zevke⁹²⁴ idüñ itiyādī

Sizi cennetden itmem ğayrı ihrāc
Duruñ⁹²⁵ siz ğam gidüp açıla ifrāc

Ahālī-i Cinān⁹²⁶

Ahālīsi olupdur cinn ü insān
Belī vardır girer on dürlü ḥayvān

1755 Melekler ğāh girerler ğāh çıkarlar
Ḥudā emr itdiği yerde dururlar⁹²⁷

Şeyāṭiniñ duḥūlı oldı merfū^c
Belī evvel girerdi oldı memnū^c

Daḥı kimler girer ma^clūm degildir
Ḥaberden naşş ile mefhūm degildir

Maḳāmātı merātibce olupdur
Cemī^can enbiyā ğālib gelipdür

Pes andan soñra ‘ālī evliyā hem
Daḥı ‘ālimleridür aşfiyā hem

⁹²³ görürler: görür Ç

⁹²⁴ zevke: zevk K

⁹²⁵ duruñ: turuñ Ç

⁹²⁶ Başlık: Ahālī-i Cinān : Fī'l-Cennet-i Aşeretü Mine'l-Ḥayvān K

* *Cennet halkı hakkındadır.*

⁹²⁷ ğāh girerler ğāh çıkarlar: ğāh çıkarlar ğāh girerler K itdiği: itdügi Ç dururlar: tururlar Ç

[Ç 63^b] 1760 İñ⁹²⁸ evvel pes girenler eşiyâdır
Hem istiḳbâl idenler aşbiyâdır

Vücüdü'l-Cenneti ve'n-Nâr-ı El-Ân⁹²⁹

[K 70^a] Eger havrâ eger⁹³⁰ ğılmân-ı cennât
Eger nîrân eger ʿaḳreble ḥayyât

Ḥaḳîḳatde bular⁹³¹ mevcûdetândur
Daḥı ḥâzır-durur maḥlûkatândur

Didiler İctizâlî çünki ḥaḳdur
Muḳarrerdır velâkin şimdi yoḳdur

Yeñiden ḥalk olur ḳopsa ḳıyâmet
Delîlin ögrenüp sen bul mahâret⁹³²

1765 *Uḳiddet şümme kânet⁹³³* oldu mâzî
Oluñ naş zâhire ḥaml olsa râzî

Ne dirsın⁹³⁴ ḳışsa-i İdrîse ey er
Bize olmaz İctizâlîler berâber

Daḥı cennet yâ nâr cismânîyândır
Felâsif ḳavmi dir⁹³⁵ rûḥânîyândır

Ṭabakât-ı Nîrân⁹³⁶

Cehennem hem ṭbakdur hem yedidür
İñ⁹³⁷ evvelki ṭamunîñ hem adıdur

⁹²⁸ iñ: ilk Ç

⁹²⁹ **Başlık:** Vücüdü'l-Cenneti ve'n-Nâr-ı El-Ân : El-Cenneti ve'n-Nâr-ı Mevcûdetân K
**Cennet ve cehennemın şu anda var olduğu (hakkındadır.)*

⁹³⁰ eger : - K

⁹³¹ ḥaḳîḳatde bular: ḥaḳîḳatü'l-yevm K

⁹³² bul mahâret: bu şahâdet Ç

⁹³³ “Hazırlandı sonra oldu.”

⁹³⁴ dirsın: dersin Ç

⁹³⁵ dir: der Ç

⁹³⁶ **Başlık :** Ṭabakât-ı Nîrân : Fî-Baḥşü'n-Nâr K

**Cehennemın tabakaları (hakkındadır.)*

⁹³⁷ iñ: ilk Ç

Girerler meks iderler ehl-i tevḥīd
Günāhınca olurlar şoñra teb'īd

1770 Lazādır hem ikincisi eşid⁹³⁸ sen
Yehūdīler olurlar anda mesken

Üçünci nāra ehl oldı Naşārā
‘Azābı hem görürler āşikārā

Daḥı dördüncisi⁹³⁹ yıldız-perestdür
Beşinciniñ daḥı āteş-perestdür

[Ç 64^a]

Olur altıncıda müşrik mü'ebbed
Yedincide münāfıkdur muḥalled

Ahālīsi olupdur ehl-i⁹⁴⁰ şeytān
Daḥı cinden ba'zı hem ba'zı insān

1775 Kazandılar bu dünyāda ma'āşī
Daḥı hem oldılar çün Hākka 'āşī

[K 70^b]

Zebānīler olupdur anda ḥuddām
Müşeddiddir⁹⁴¹ degildür ehl-i erḥām

‘Ufūnet gālib oldı birbirinden
‘Azābı gitmez⁹⁴² anıñ hiç serinden

Giriftār olmuş anlar hep cezāya
Teveccüh eylemişler hep Ḥudāya

Merāḥim olmaz anlardan ḥalīli
Bulunmaz ğayrıdan aşlā sebīli

1780 Şoşarlar anları hep mār u mārān
Dilerler dā'imā emtār u bārān⁹⁴³

Yağar yağmur gibi mārān u 'akreb
Eziyyet eyleyüp anı şoşar heb

⁹³⁸ eşid: işit Ç

⁹³⁹ dördüncisi: dördüncüsü K

⁹⁴⁰ ehl-i şeytān: aşl-ı şeytān K

⁹⁴¹ müşeddiddür: müşeddeddür Ç

⁹⁴² gitmez: getmez K

⁹⁴³ hep: ol K bārān: mārān Ç

İderler anda istimdād cemī'ān
Aña ğıslın virirler anda her ān

Şunarlar hem aña zaqqūmı dā'im
Olurlar birbirine anda lā'im

İçerler hem hamīmi cümle 'aţşān
Selāmet olmaya pes anda bir ān

1785 Kaçan aldıqda zaqqūmı eline
Degirdikde dağı andan diline⁹⁴⁴

Kopar dili dökilür barmağı⁹⁴⁵ hem
Dikendür hem zehirdür aña her dem

Hamīmi yutsa bir ādem haqīkat
Şusuzluq def'ine kılmış 'azīmet

[Ç 64^b]

Çalarlar kamçıyı anda melekler
Emān virmez revā olmaz dilekler

Bağırsaqlar dökilür hem dudağı
Gider dişler ururlar aña dağı

1790 İçinde var-durur tağlar āteşden
Odun insān-ıla kibrīt taşından⁹⁴⁶

[K 71^a]

Hudā ref' eylesün bizden 'azābı
Müyesser eylesün hayrū'l-me'ābı

Hatim vaqtinde ol buldıysa ĩmān
Mü'ebbed olmaz aña nār-ı nīrān

⁹⁴⁴ aldıqda: alduqda Ç degirdikde: degirdükde Ç andan: anda Ç

⁹⁴⁵ barmağı: parmağı Ç

⁹⁴⁶ var-durur: var-dırır K kibrīt taşından: kibrīt-i taşdan Ç

Mebāhiş-i Ahvālü'l-Ḳazā ve'l-Ḳader⁹⁴⁷

Ḳader bir sır-durur⁹⁴⁸ ketm-i İlāhī
Ḥudā göstermedi hiç anda rāhı

Melekler cümlesi hep⁹⁴⁹ oldu cāciz
Ṭaleb-kār olana gösterdi ḥāciz

1795 Saña lāzım olan sendi ḳazā ḥaḳ
Ḳaderdür⁹⁵⁰ hem daḥı oldu muḥaḳḳaḳ

Saña cāciz degil ḳılmaḳ ta'ammuḳ
Tevekkül ḳıl Ḥudāya it teşevvuḳ

Ta'ammuḳ eyleyenler kāfir oldu
İnād ile daḥı ḥizlānı⁹⁵¹ buldı

Hemān sen ḥayrı şerri bil muḳadder
Olursun⁹⁵² Ehl-i Sünnette muşaddar

Şaḳın⁹⁵³ baḥş itme sen cānım ḳaderden
Begim mümkün mi nūr almaḳ ḥacerden

Küfr-i İcmālī⁹⁵⁴

1800 Küfürdür redd-i naş hem şer'i taḥfīf
Hem istihzā daḥı hem⁹⁵⁵ Ḥaḳḳı tezyīf

[Ç 65^a]

Furūzı gözlerim hem itmek inkār
Daḥı kāfirleriñ⁹⁵⁶ hem küfrin iḳrār

⁹⁴⁷ **Başlık:** Mebāhiş-i Ahvālü'l-Ḳazā ve'l-Ḳader : Ḳazā vü Ḳader K

* *Kaza ve kader hakkındadır.*

⁹⁴⁸ sır- durur: sır- dırır Ç

⁹⁴⁹ hep: - Ç

⁹⁵⁰ ḳaderdür: ḳader K

⁹⁵¹ ḥizlānı: ḥizlānu Ç

⁹⁵² olursun: olursın Ç

⁹⁵³ şaḳın: şaḳıñ Ç

⁹⁵⁴ **Başlık :** Küfr-i İcmālī : Fī-Beyānū'l-Küfr K

* *Kısaca, nelerin küfür olduğu (hakkındadır.)*

⁹⁵⁵ hem: - K

⁹⁵⁶ kāfirleriñ: kāfirlerin Ç

Vücübüñ⁹⁵⁷ aşlın inkārdur ḥabībim
Ḥarāmı müstehill olmaq ṭabībim

Daḥı peygamberānı Ḥaqqı ta'ıyb
Hem itmek gözlerim küffārı tehzīb

[K 71^b]

Hem istiḥsān küfür ü zenbe ısrār
Ḥelāl da'vā ider ekl itse murdār

1805 Daḥı Qur'ānı hem hezl eylemekdür
Hem anı söz yerinde söylemekdür

Küfür baḥşinde bunlar oldı icmāl
Ḳulağın ṭut beri sen eyle iḳbāl

Küfürden sen iderseñ⁹⁵⁸ isti'ānet
Rivāyetdür du'āyı it tilāvet

Aña her rüz u şeb ol sen mülāzım
Melekler hep olurlar anda ḥādım⁹⁵⁹

Lisānıñ ḥıfz ider nev'an küfürden
Ma'āşī siḥr ü zenb ü hem mekirden⁹⁶⁰

Kelime-i Küfr⁹⁶¹

1810 Bir ādem lafz-ı küfür⁹⁶² itse ıtlāḳ
Daḥı 'amden iderse ḳalbin ilḥāḳ

Olur mürted gider cümle 'ibādet
Aña lāyıḳ olur ḳatl ü siyāset

Bulur ḥatunı andan⁹⁶³ iftirāḳı
Nikāḥ itmeksizin olmaz mülāḳı

⁹⁵⁷ vücübüñ: vücübın Ç

⁹⁵⁸ iderseñ: idersen Ç

⁹⁵⁹ anda: sende K ḥādım: ḥāzım Ç

⁹⁶⁰ ü: - K ü: - K

⁹⁶¹ Başlık : Kelime-i Küfr : Elfāz-ı Küfr K

**Küfür sözü (hakkındadır.)*

⁹⁶² lafz-ı küfür: lafz küfri Ç

⁹⁶³ andan: anda K

Kaçan-kim zebh iderse ekl olunmaz
Elinden anlarıñ bir şey alınmaz

Zamān-kim ol ider tecdīd-i ĩmān
Bulur Mevlā kıtında ʿafv u ğufrān

[Ç 65^b]

Eşrāt-ı Sāʿāt⁹⁶⁴

1815 Buyurmuşdur Resūl eşrāt-ı sâʿāt
Muhaqqıkdur tamām olduĝda evķāt

Birinci şartı çıķmak oldu Deccāl
Fesād u fitneye ol oldu ʿaccāl

İkinci gökden inmek oldu ʿĩsā
Anıñ vaķtinde refʿ olur kenĩsā

[K 72^a]

Üçüncü oldu Mehdĩniñ ħurūcĭ
Diyār-ı Şāma⁹⁶⁵ olduĝda vülūcĭ

Daĝı Yeʿcūc ü Meʿcūcūñ zuhūrĭ
Daĝı hem Dābbetü'l-arzĭñ ʿubūrĭ⁹⁶⁶

1820 Daĝı hem ħasf ola arz-ı ʿArabda
Ola hem melĥame⁹⁶⁷ arz -ı Ĥalebde

Diyār-ı ĝarbda hem şemsĭñ⁹⁶⁸ tūlūʿĭ
Ĥasef hem şark-ıla ĝarbda vuķūʿĭ

⁹⁶⁴ Başlık : Eşrāt-ı Sāʿāt

* *Kıyamet alametleri (hakkındadır.)*

⁹⁶⁵ diyār-ı Şāma: diyār Şāma K

⁹⁶⁶ Meʿcūcūñ: Meʿcūc K dābbetü'l-arzĭñ: dābbetü'l-arzĭn Ç

⁹⁶⁷ melĥame : melceme Ç

⁹⁶⁸ şemsĭñ : şemsin Ç

Eşrāt⁹⁶⁹

Bu eşrātdan muḳaddem baʿzı eşrāt
Zuhūr itmek⁹⁷⁰ muḳarrer şanma ifrāt

Biri fitne zuhūr itmek ʿArabda
Ahālisi olur cümle ğazabda

İkinci ol-durur Ḳuds ola maʿmūr
Ahālisi daḫı hem ola mesrūr

1825 Ḥarāb olup yıķıla hem Medīne
Ḳamuya hedm olup vīrān görine

Bütün dünyāda ola ol ḳadar māl
Faḳīr yoḳ kim zekātı ide İşāl

Bütün ʿālemde ola mevt-i t̄āʿūn
Belüre cümle erlerde hümāyūn

[Ç 66^a]

Bir erde cemʿ ola hem elli ʿavret
Sipāriş ideler hep⁹⁷¹ aña ḫizmet

Daḫı hem şarḳ-ıla ğarb dola İslām
Benī Eşferle şulḫa ola iḳdām⁹⁷²

1830 İderler naḳz-i ʿahdi hem rüçūʿı
İderler ehl-i İslām'a ḳulūʿı

Ḥaleb yanında vardır şehr-i Aʿmāḳ
Muḳātildür aña evlād-ı İşḫaḳ

⁹⁶⁹ Başlık: Eşrāt : Eşrāt-ı Sāʿāt K

* *Alametler (hakkındadır.)*

⁹⁷⁰ itmek: etmek Ç

⁹⁷¹ hep : - Ç

⁹⁷² dola: ḫola Ç Benī Eşferle: Benī'l-Eşferle Ç

Mebāhiş-i Benî'l-Eşfer ⁹⁷³

Benî'l-eşfer olurlar anda eşnâf
Cemî'an cümle gâzî oldı eşrâf

[K 72^b]

Benî İshâk iderler hem firâset
Olur üç fırkâdur anda cemâ'at

Birisi eyleye harbden firârı
Cünübden olmaya aşlâ karârı

1835 Velâkin tevbesi olduĝda mebzûl
Tazarru' itse itmez anı maĝbûl

İkincisi budur oldı şehîdân
Yolunda hem bu dîniñ virdi gerdân

Odur ser-çeşme-i kân-ı şahâdet
Kemâlin buldı 'inda'llâh⁹⁷⁴ be-gâyet

Biri şâhib-şecâ'at oldı gâlib
Diyârîñ fethine ol oldı tâlib

Bulardır fâtiĝ-i Kostantiniyye
Perîşân ola küffâr-ı deniyye

1840 Çıĝura bunlara anda münâdî
Amiñ iblîs-i şeytân oldı adı⁹⁷⁵

Bu şehriñ kal'ası feth oldı derĝâl
Siziñ büldânıñızda⁹⁷⁶ çıĝdı Deccâl

[Ç 66^b]

Bu sözde çünkü şeytân oldı kezzâb
Yıkıla ol şehirden⁹⁷⁷ bunca ebvâb

Şorarlar soñra andan bir ĝulâma
Dir ol kim şimdi Deccâl geldi Şâma

⁹⁷³ **Başlık: Mebāhiş-i Benî'l-Eşfer : - K**

*** Benî Esfer hakkındadır.**

⁹⁷⁴ 'inda'llâh: 'inda'llâhı Ç

⁹⁷⁵ çıĝura: çağıra Ç iblîs-i şeytân: iblîs şeytân K oldı: ola Ç

⁹⁷⁶ büldânıñızda: büldânıñızda Ç

⁹⁷⁷ şehirden: şehirde Ç

Anıñ kizbi haqı̄kat ola vākīc
Diyāriñ fet̄hine ol oldı mānīc

Ḥazret-i Mehdī⁹⁷⁸

1845 Çıkar bir er kim ol nesl-i ʿāliden
Anıñ haqqında şek yoqdur veliden⁹⁷⁹

Muḥammeddür aña nām oldı Mehdī
Muʿayyen olmadı vaḳti vü ʿahdi

[K 73^a]

Anasından toḡa hem çıka ol pāk
Ḳamu büldān-ı küfri ol kılar ḥāk

Aña hem keşf ider cümle ʿulūmı
Aña taʿlīm ider her ḥāl rüsümü⁹⁸⁰

İder aḳvāli hep ol cümle tezyīf
Yeñiden eyleye hep cümle taʿrīf

1850 Ḳamu mezhepleri hep ola sālīb
Gününde maḥv olur cemʿan mezāhib

İder hem ictihādı ferd-i sulṭān⁹⁸¹
Muṭābıqdur aña aḳvāl-i Nuʿmān

Ḳudüs şehrinde olmuşken müsāfir
Anı iḥşār ider Deccāl-i kāfir

Ḥudā inzāl idüp ol dem Mesīḥi
Teʿziye ḳatl ider Deccāl ḳabīḥi

Olur hem ʿaskeri andan perişān
Olurlar vād-i gev-ḥān üzre pinhān

1855 İderler refʿ-i şavtı seng⁹⁸² ü aḥcār
Benim ardımdadır küffār-ı murdār

⁹⁷⁸ Başlık: Ḥazret-i Mehdī: Mehdī K

**Ḥazret-i Mehdī (hakkındadır.)*

⁹⁷⁹ ʿāliden: ʿalīdür Ç veliden: velīdür Ç

⁹⁸⁰ her ḥāl rüsümü: hem ḥāl-i rüsümü Ç

⁹⁸¹ hem: hep Ç sulṭān: salṭan K

⁹⁸² seng: şanki Ç

[Ç 67^a]

Ḥudā ihyā ider Aşhāb-ı Kehfi
Çalarlar bulduğı yerlerde seyfi

Kaçan-kim gelse anlar şehir-i Şāma
Kamu muhtāc olurlar bir imāma

İkindi vakti cem^c olsa cemā^cat
Geçer Mehdī ider anda imāmet

Veyā Ğisā ider anda imāmet
Gelipdür bunda bir dürlü rivāyet⁹⁸³

1860 Didiler⁹⁸⁴ iktidā ħalfında anıñ
Aña va^cdi olur cennet Ḥudānıñ

Revāfız dir ki Mehdī ħayy u mestür⁹⁸⁵
Olur pes çıkması olduğda destür

Buña rāzī degildür Ehl-i Sünnet
Bu ħağdur hem Ḥudāya şükr ü minnet

[K 73^b]

Ḥurūc-ı Deccāl⁹⁸⁶

Bu Deccālīñ⁹⁸⁷ gözi hem oldı a^cver
Yazılmış alnına kezzāb u ekfer

Şağında cenneti şolunda hem nār
Anıñ başında çok cem^c oldı küffār

1865 İder ħalkı müzaħref dīne da^cvet
Bulur münkirleri dünyāda fetret

Olur ʿuqbāda lākin luṭf u iḥsān
Bulurlar anda hem vildān⁹⁸⁸ u ğilmān

⁹⁸³ veyā: deyā Ç gelipdür: gelüpdür Ç

⁹⁸⁴ didiler: dediler Ç

⁹⁸⁵ dir: der Ç u: - K

⁹⁸⁶ Başlık : Ḥurūc-ı Deccāl

* *Deccāl'in ortaya çıkması (hakkındadır.)*

⁹⁸⁷ Deccālīñ: Deccālīn Ç

⁹⁸⁸ vildān: anda Ç

Muṭīʿa buldı bu dünyāda cennet
Bulur ʿuḳbāda dürlü dürlü miḥnet

Anıñ emri-y-ile hep ƙalka mevtā
Şeyāṭin ol şuverde oldı peydā⁹⁸⁹

Zemīne emr ider it mālī iḥrāc
Cevāhir sīm ü zer aṭlas u dībāc

[Ç 67^b]

1870

Görenler ol vaqıtde ol ḥayālī
Bu dīni terk ider ĩmānda ḥālī

Gezer kırk gün ider dünyāyı itmām
Şehir dirildür üsbüʿ sâʿir eyyām

Medīne Mekke şehri ƙala ḥālī
Ƙuşūrın deşt ider bulur zevālī

Zamānında belürse⁹⁹⁰ ƙıƙsa Deccāl
Diliñ sen süretü'l-kehfē it ĩşāl

Anıñ şerri saña itmez sirāyet
Gelipdür Faḥr-i ʿĀlemden rivāyet

1875

İder Mehdī vü ʿİsā anı meksūr
Daḥı hem ḥākisārın cümle maḥḥūr

Nüzül-ı ʿİsā ʿAleyhi's-Şalavat ve's-Selām⁹⁹¹

Begim ʿİsā gelür iner semādan
Anı inzāl ider fevƙa'l-ʿulādan

[K 74^a]

Dimişƙ şehrinde vardır bir menāre
İder ʿālimleri andan ināre⁹⁹²

Durur kırk yıl aña kân oldı ʿālem⁹⁹³
Aña münƙād olur evlād-ı ādem

⁹⁸⁹ emri-y-ile hep: emri ile hem Ç şuverde : şürda Ç

⁹⁹⁰ belürse: bulunsa Ç

⁹⁹¹ Başlık : Nüzül-ı ʿİsā ʿAleyhi's-Şalavat ve's-Selām : Nüzül-ı ʿİsā K

* *Hız. İsa'nın, Allah'ın salat ve selamı onun üzerine olsun, yeryüzüne inmesi (hakkındadır.)*

⁹⁹² menare: mināre Ç ʿālimleri: ʿālemleri K

⁹⁹³ durur: ṭurur Ç ʿālem: ʿālim Ç

Dirildir şer'ini Faḥrū'l-Enāmiñ
Daḡı aḥkāmını Rabbü's-selāmiñ

1880 Tezevvüc itmesi vardır Yemende
Doğar evlādı⁹⁹⁴ anıñ ol zamānda

Olur ol ʿāqıbetde mevte maḥrūn
Resül' uñ ravzasında ola medfūn

Ḥurūc-ı Yecüc ü Mecüc⁹⁹⁵

Yıkar seddi çıkar Yecüc ü Mecüc
Olurlar hem yedi kişverde medrūc

[Ç 68^a]

ʿAdādı ol kadar çok oldu gāyet
Pes anı şaysalar bulmaz nihāyet

Menāre ḡaddi vardır ḡadd ü ḡāmet
Eñ⁹⁹⁶ ednā bir zirāʿdur ölçe ālet

1885 Kırarlar bulsalar insānı ḡaḡen
Yıḡarlar dolsalar⁹⁹⁷ dünyāyı cemʿan

İderler ḡaḡd-i ʿīsā ḡatle niyyet
Çıkar anlarda bir olmaz muşibet

Ḥudā ḡahr eyleyüp cemʿan kırıla
Şürürü yeryüzünden⁹⁹⁸ hep sürile

Ḥurūc-ı Dābbetü'l-Arz⁹⁹⁹

Birisi dābbetü'l-arzdur çıkar ol
Bu ʿālemde ider ol saʿy-i mebzūl

⁹⁹⁴ doğar evlādı: toğar evlādu Ç

⁹⁹⁵ **Başlık:** Ḥurūc-ı Yecüc ü Mecüc : Yecüc ü Mecüc K

* *Yecüc ve Mecüc'ün ortaya çıkması (hakkındadır.)*

⁹⁹⁶ eñ: iñ K

⁹⁹⁷ dolsalar: tolsa Ç

⁹⁹⁸ yeryüzünden: yeryüzinden Ç

⁹⁹⁹ **Başlık:** Ḥurūc-ı Dābbetü'l-Arz : Dābbetü'l-Arz K

* *Dābbetü'l-Arzın ortaya çıkması (hakkındadır.)*

‘Acebdür tuhfe¹⁰⁰⁰ oldı şekli gāyet
Aña virmiş Hūdāsı çok firāset

1890 Hūdā kıldı anı şāhib-feşāhat
Nizām virmekde bulmışdur¹⁰⁰¹ mahāret

[K 74^b]

Kelīmu'llāh-ı Mūsānıñ ‘aşāsı
Aña gönderdi Mevlāsı Hūdāsı

Süleymānıñ getürdi mührini hem
İşāret eyler ol aniñla ol dem

Urur mü'minlere cānım ‘aşāyı
Yüzi berrāq olur bulur Hūdāyı

Aña dir kim sen olduñ ehl-i cennet
Bulursun¹⁰⁰² cennet içre bunca ni‘met

1895 İder kāfirleri mühr¹⁰⁰³ ile memhūr
Yüzi müsvedd olupdır oldı maq̄hūr

Beyān-ı Tūlū‘ü’ş-Şems Mine'l-Mağrib¹⁰⁰⁴

[Ç 68^b]

Pes andan gün doğar mağribden ey yār¹⁰⁰⁵
Bunuñ haqqında vārid oldı āsar

Dağı hem tevbe bābı ola mesdūd
Bilenler der bu gündür oldı mev‘ūd

Duğānı doldura¹⁰⁰⁶ dünyāya Mevlā
Cihānı kaplayup āyāt-ı kübrā

Bu ‘ālem cümlesi hem¹⁰⁰⁷ kıla hālī
N’iderdik cem‘ idüp bu milki mālī

¹⁰⁰⁰ tuhfe: tarfe K

¹⁰⁰¹ bulmışdur: bulmuş K

¹⁰⁰² bulursun: bulur sen Ç

¹⁰⁰³ mühr: küfr Ç

¹⁰⁰⁴ **Başlık: Beyān-ı Tūlū‘ü’ş-Şems Mine'l-Mağrib : Tūlū‘ü’ş-Şems Mine'l-Mağrib K**

*** Güneşin batıdan doğması hakkındadır.**

¹⁰⁰⁵ gün: güneş K doğar: toğar Ç

¹⁰⁰⁶ doldura: tldura Ç

¹⁰⁰⁷ hem: hep Ç

‘Alāmāt-ı Kıyāmet¹⁰⁰⁸

- 1900 Resūlullāh didi birkaç¹⁰⁰⁹ ‘alāmāt
Kıyāmet kırbuna itdi delālāt
- Cevārīden doğar evlād-ı insān
Ayaklar baş olup baş ola noķşān
- Ĥufātı sen görürsün mīr-i mīrān
‘Urātı gör olur ‘ālemde sulţān
- Ṭulūc itmem benim der¹⁰¹⁰ mülk-i fānī
Dolar hem fısk-ıla çok ola cānī
- İder ‘ilmi zemīn üstünde merfūc
Daĥı iĥsān ola nā-ehle medfūc
- 1905 Zinā artıp doğar hem bunca evlād
İder bāġī elinden cümle feryād
- [K 75^a] Şerī‘at yok varırsañ¹⁰¹¹ sen kızāta
İderler zılmı cānım hem ru‘āta
- Ĥudūdı hem vülāt itmez ikāmet
Ki nās itmez ulū'l-emre iṭā‘at
- Birikmez hem daĥı mektebde şıbyān
Daĥı ṭā‘ūn olur ‘ālemde mihmān
- Daĥı ‘ālimlere olmaz ri‘āyet
Nice¹⁰¹² füssāk ider aña ihānet
- [Ç 69^a] 1910 Bulardan şoñra kıā’imdür kıyāmet
Bu mezkūrāt aña oldı ‘alāmet

¹⁰⁰⁸ Başlık: ‘Alāmāt-ı Kıyāmet : - K

**Kıyāmet alametleri (hakkındadır.)*

¹⁰⁰⁹ birkaç: bu kaç K

¹⁰¹⁰ benim der: benimdür Ç

¹⁰¹¹ varırsañ: varursan Ç

¹⁰¹² nice: niçe K

Mebâhiş-i Pâdişâhân¹⁰¹³

Mühim oldur dikerler bir imâmı
Gözetsün hıfz idüp hem hâş ü cāmı

Çureyşden olmak ister ey bürâder
Gözüm sâ'ir aña olmaz berâber

Velâkin Hâşimî olmak ne lâzım
Ola ol Ehl-i Sünnet üzre dâ'im

Ĥudûdı eylesün dâ'im iķâmet
Re'âyânıñ daĥı c'ırzın şıyânet

1915 Be-her-hâl eylesün dâ'im c'adâlet
Çışâş u recm ü hem şalb u siyâset¹⁰¹⁴

Çılınsun cum'ca dolsun¹⁰¹⁵ hep cevâmiç
Zulüm anlarda olmaz buña mâniç

Daĥı hem kendüde¹⁰¹⁶ olsun şecâcat
Daĥı itsün bu şeylerde metânet

Ola c'asker anıñ başında muĥkem
c'İbâdu'llâha olsun cümle erĥam

Daĥı sedd eyleyüp¹⁰¹⁷ der-bendleri hem
Daĥı rabt eyleyüp ser-ĥadları hem

[K 75^b] 1920 Daĥı hıfz eylesün hem beyt-i mâlı
Bulup ehlin aña virsün nevâlı

Olursa anda istilâ-yı küffâr
Ĝazâ itsün kırılson cümle küffâr¹⁰¹⁸

Bula İslâm ahâlîsi selâmet
İder bâĝi elinden hem ĥırâset

¹⁰¹³ Başlık: Mebâhiş-i Pâdişâhân : Fî-Naşbi'l-İmâm K

*Padişahlar hakkındadır.

¹⁰¹⁴ u: - K ü: - K

¹⁰¹⁵ dolsun: çolsun Ç

¹⁰¹⁶ kendüde: kendüñde K

¹⁰¹⁷ eyleyüp: eylese K

¹⁰¹⁸ küffâr: ĥor-dâr K

İderse fışk u zulmı itme¹⁰¹⁹ ma^czül
İtā^cat eyleyüp hem kıılma maqtül

[Ç 69^b]

Du^caya oldı muhtāc pādişāhān
Ki ol a^cdā içinde aldı¹⁰²⁰ meydān

1925 İder nefsinde küllī nef^c-i ^cāmı
Zarar hāş olsa ol görmez melāmı¹⁰²¹

İlāhī dīn-i İslām pādişāhı
Seniñ ^cindiñde¹⁰²² bulsun hayr-ı rāhı

Ola pes hem-niştir-i yār-ı şādık
Ba^cid olsun aña cümle münāfık¹⁰²³

Ola bīnā vü dānā yār-ı gārı
Kamu düşmānların¹⁰²⁴ kör ide Bārī

Vaşiyyet-Nāme¹⁰²⁵

Yakīn olduğda mevtim gelsün ihvān
Oğunsun üstüme āyāt-ı Kūrān

1930 Benim ^cindimde itsünler şahādet
Diyem ben hem ola Hāğdan ^cināyet¹⁰²⁶

Dağı hem zikr ile tesbīh ü evrād
İderler¹⁰²⁷ hem benim ^cindimde İrād

Dağı hem tevbeyi telkīn iderler
Mühim olanları tebyīn iderler

Muqaddem ben getirsem bir şahādet
Kelāma eylesem andan cesāret

¹⁰¹⁹ itme: etme Ç

¹⁰²⁰ aldı: oldı Ç

¹⁰²¹ nefsinde: nefsinden K melāmı: mülākī Ç

¹⁰²² ^cindiñde: ^cindinde Ç

¹⁰²³ pes: - K cümle: küllī Ç

¹⁰²⁴ düşmānların: düşmānlarıñ Ç

¹⁰²⁵ **Başlık : Vaşiyyet-nāme : Fīl-Vaşiyyet K**

¹⁰²⁶ benim: benim Ç itsünler: etsünler Ç diyem: deyem K

¹⁰²⁷ iderler: ider Ç

[K 76^a]

Niyāzım bu ideler¹⁰²⁸ anı tekrār
Hudā ‘avn eyleyüp ben idem ikrār

1935 Ola tevḥīd benim āḥir kelāmım
Anıñla kabz ola rūḥ-ı revānım

Velākin itmesünler anda ibrām
Haḳıḳat ol vaḳit çoḳ oldu ālām¹⁰²⁹

Cemī‘an dosta ben itdim niyāzı
Helāl itsün ḥuḳūḳı çoḳ u azı

[Ç 70^a]

Oḳunsun ol maḥal āyāt-ı ğufrān
İdem ben anda hem tecdīd-i ĩmān¹⁰³⁰

Recāyı müşt Emil āyāt u aḥbār
Oḳunsun hem bunuñ emsāli āsār

1940 İdem mümkün olursa iġtisāli
Bu şeyde ihtimām itsün ‘ayāli

Degilse mümkün aldırsunlar¹⁰³¹ āb-dest
Teyemmümden yāḥūd boş olmaya dest

Tıraş olmak bıyık kırkmaḳ ne kim var
Ya tırnaḳ kesmesün kılsunlar iḥbār

Gidermek ‘āneden ḳoltuḳdan eş‘ār
Baña hem gösterüp olsun vefā-dār

Vefātımdan muḳaddemdir¹⁰³² bu eşyā
Degil mümkün vefāt itdikde ḥāşā

1945 İlāhī sen baña itgil ‘ināyet
Bu mevtiñ münkerātından selāmet

İdem ben saġ yanımdan ıztıcā‘ı
Olam ol ḥālde ben dā‘ī vü sā‘ī

¹⁰²⁸ ideler: iderler K

¹⁰²⁹ itmesünler: itmesün K oldu: ola Ç

¹⁰³⁰ maḥal: maḥalda K tecdīd-i ĩmān: tecdīd ĩmān K

¹⁰³¹ aldırsunlar: aldursınlar Ç

¹⁰³² muḳaddemdir: muḳaddem Ç

Teveccüh eyleyem ben semt-i kıble
Ri'āyet eyleyem mezkūra cümle

Yanımda durmasun 'avret ü oğlan
Gelüp Yā-sīn okusun şālīh ihvān¹⁰³³

[K 76^b]

Dağı hem itmesünler āh u efgān
Anı men' eylesün dostān u yārān

1950 Disünler ol maḥalda ba'zı ihvān
Bu kıldan def' ola hem mekr-i şeytān

Kaçan-kim kabz' ola rūḥum o sâ'at
Şeyātīnden Ḥudā virsün selāmet

Kaparlar ağızımı gözüm yumarlar
Benim çün ol Laṭīfden lütf umarlar

[Ç 70^b]

Benim eṭrāfımı tebhīr iderler
Yedi kez hem bunu¹⁰³⁴ tedvīr iderler

Vaṣiyyetü'l-Mü'minīn¹⁰³⁵

Vaṣiyyet olsun andan evliyāma
Dağı aḥbābıma hem aḳrabāma

1955 Kefenden¹⁰³⁶ olmasun taḳṭīr-i isrāf
Üç olsun hem budur 'ādāt-ı eslāf

Niṣāba olmadım bir demde mālīk
Dağı farz olmadı hem ḥac kezalik

Virilsün evvelā ḥaḳḳı 'ibādīñ
Ki yoḳdur ihtiyācı ol cevādīñ

Şülüs mālımdan olsun hem vaṣiyyet
Ḥuḳūḳu'llāha şarf olsun bu vüs'at

¹⁰³³ durmasun: ṭurmasun Ç Yā-sīn: pes Ç

¹⁰³⁴ bunu: anı K

¹⁰³⁵ **Başlık: Vaṣiyyetü'l-Mü'minīn: Vaṣiyyetü'l-Evliyā K**

***Müminlere vasiyet (hakkındadır.)**

¹⁰³⁶ kefenden: kefende Ç

Eger hāzır bulunmazsa helāl māl
Birinden itsün istikrāzı¹⁰³⁷ derhāl

1960 Bu tāriḥ oldı biñ yetmiş yedide
Yaḳīnen toḡmuşam¹⁰³⁸ ʿıydü's-saʿīde

Tamām olduḡda ʿömrüm olsa her kaç
İçinden on ikisin itsün iḡrāc¹⁰³⁹

Pes andan devr olunsun¹⁰⁴⁰ ol baḳāyā
Virilsün fidyeler olsun ʿaṭāyā

[K 77^a]

Beher gün altışar vaḳt ola maḥsüb
Birine nişf-ı şāc bür¹⁰⁴¹ ola mevhüb

İki aylık fidyeye dört yüz¹⁰⁴² kırk üç oldı¹⁰⁴³
Bahā taḳdīr olunsun her kaç oldı

1965 Bulunsun hem iki ādem faḳīreyn
ʿAfīfeyn ḳāniʿeyndür hem ḥaḳīreyn

İki aylık fidyeyi temlīk iderler¹⁰⁴⁴
Birin hem āḡere teşriḳ iderler

[Ç 71^a]

Hüseyniñ benden ıḳāṭ-ıçun al sen
Saña virdüm¹⁰⁴⁵ iki aylık fidyenin ben¹⁰⁴⁶

Ḳabül itdüm disün anı faḳīrlar
Saña tekrār rızāsı-y-la virirler¹⁰⁴⁷

Tamām olduḡda ıḳāṭiñ¹⁰⁴⁸ bu devri
Aña temlīk ider ol mālī fevrī

¹⁰³⁷ istikrāzı: istikrāz K

¹⁰³⁸ toḡmuşam: toḡmuşam Ç

¹⁰³⁹ ʿömrüm: ʿömrüm Ç içinden: içinde K

¹⁰⁴⁰ olunsun: olsun K

¹⁰⁴¹ bür: bir Ç

¹⁰⁴² yüz: - Ç

¹⁰⁴³ Beyitin ilk dizesinin vezni bozuktur.

¹⁰⁴⁴ Beyitin ilk dizesinin vezni bozuktur

¹⁰⁴⁵ virdüm: virdim Ç

¹⁰⁴⁶ Beyitin ikinci dizesinin vezni bozuktur.

¹⁰⁴⁷ virirler: vireler Ç

¹⁰⁴⁸ ıḳāṭiñ: ıḳāṭın Ç

1970 Dağı hem şavm için devr eylesünler
Hisâbın eyleyüp hem söylesünler

Beher gün nişf-ı şâc kim¹⁰⁴⁹ oldu buğday
Otuz gün fidyesi hem oldu bir ay

Olur on kerre devr olursa kâfî
Bu müstaşsen benim cindimde vâfî

Nişâbım¹⁰⁵⁰ olmadı yokdur zekâtım
Velâkin çok-durur kalmış şalâtım

Velâkin devr olunsun oldu mercû
Recâ itdüm Hudâdan ola ma'fûv¹⁰⁵¹

1975 Devir câ'iz degil keffâretânı
Virilsün c'aynı hiç ketm itmez¹⁰⁵² anı

Huķûķ-ı c'abd ü fıtra nezr-i ķurbân
Ki birkaç¹⁰⁵³ devr idüp hem kılsun ihsân

Virirler şavm için keffâretânı
Yemînden on virile bu beyânı

[K 77^b]

Virür her bir faķîre nişf-ı şâcî
c'Adedde yüz yigirmi ola dâcî

Buña tevfiķ¹⁰⁵⁴ ider cânım yemîni
Hem içâm ideler çok müslimîni

1980 Eger buğdayda ger olmazsa imkân
Virilsün kıymeti çok¹⁰⁵⁵ oldu ihsân

Bulunsun anda bir c'alim-i şâliķ
İder ol ihtimâm bitsün meşâliķ

¹⁰⁴⁹ kim: ki K

¹⁰⁵⁰ nişâbım: nişâb-kim K

¹⁰⁵¹ ma'fûv: mağfûr Ç

¹⁰⁵² itmez: itme K

¹⁰⁵³ ki : - Ç birkaç : birer Ç

¹⁰⁵⁴ tevfiķ: tevkîf Ç

¹⁰⁵⁵ çok: çün Ç

[Ç 71^b]

İki ādem söyleşüp kabrim qazarlar¹⁰⁵⁶
Kitāba uydurup anı düzerler

Yigirmi aqçe virsün her birine
Helāl itdüm disünler birbirine

Gelüp andan baña gassāl-i ʿālim
Umūr-ı gıslı hem ol ola fāhim

1985 Beni gısl eyleyüp itdikde itmām
Cemīʿan halka eylesünler¹⁰⁵⁷ iqlām

İmāmet eylesün bir ferd-i ʿālim
Aña emr eylesün ehlim ʿayālim

Eñ¹⁰⁵⁸ ednā üç şaff olsunlar cemāʿat
Benim çün eylesünler ʿarz-ı hācet

Giderken itmesünler refʿ-i eşvāt
Revā görmez anı erbāb-ı hālāt

Laḥid mümkün degildir bu türāba
Düzem dirken varır belki ḥarāba

1990 Diyārın ʿörfüne vardır riʿāyet
İderler her ne aşl oldıysa ʿādet¹⁰⁵⁹

Yönüm hem kıbleye tevcīh iderler
Duʿāyı halka hem tenbīh iderler

Oğunsun baş Elif-Lām Āl-i ʿİmrān¹⁰⁶⁰
Mesākīn üzre hem kılsunlar iḥsān

[K 78^a]

Benim kabrim ola andan müsennem
Döküp şuyı iderler hem müressem¹⁰⁶¹

Olunsun sūre-i Yā-sīn tilāvet
Duʿā olsun saña benden emānet

¹⁰⁵⁶ Beyitin ilk dizesinin vezni bozuktur.

¹⁰⁵⁷ eylesünler: kılsunlar K

¹⁰⁵⁸ eñ : iñ K

¹⁰⁵⁹ diyārın: diyārın Ç iderler: ideler Ç

¹⁰⁶⁰ Āl-i ʿİmrān: Āl- ʿİmrān Ç

¹⁰⁶¹ iderler: ideler Ç müressem: müvessem K

1995 Bir ādem itsün andan baña telķin
Dağı ma'cāsını hem ide tebyin

Olupdur Şā'ime hem vālidemdir
Dağı hem murzi'amdur¹⁰⁶² nāşidemdir

[Ç 72^a]

‘Ayālim ehlim evlādım ḥabībim
Unutmañ siz du‘ādan ‘andelībim

Tilāmizim ü aḥbābım ḥalīlim
Anuñ geldikde gün ay hefte yılım¹⁰⁶³

Oķuñ Qur‘ān’ı hem iduñ münācāt
Ḥudā ‘indinde redd olmaz bu ḥacāt

Mebāḥiṣ-i Münācāt¹⁰⁶⁴

2000 *İlāhī ente ‘allāmü'l-ğuyūbı¹⁰⁶⁵*
Keşirü'l-luṭf-ı settārü'l-uyūbı

Kerīmun ente Mevlānā Raḥīmun¹⁰⁶⁶
Serī‘ül-‘afvı keşşāfü'l-kürübı

Ḳadīmun ente mevcūdun ma‘būdun¹⁰⁶⁷
Muḥibbü'l-ḥayrı fettāḥü'l-ḳulübı

Te‘ālā şānuhu ammā yeḳülün¹⁰⁶⁸
‘Adīmü'l-mişl-i şebbā‘u'l-ḥubübı

‘Azābıñdan emin it raḥmetiñ şaç
Dağı nā-merde hem sen itme muḥtāc

2005 Ḳuluñdan def‘ ola emrāz u eşkām
Sürülsün gitsün a‘zāsından ālām

¹⁰⁶² murzi'amdur: murzi'ımdur K

¹⁰⁶³ ḥalīlim: ḥabībim Ç gün: - Ç yılım: lebībim Ç

¹⁰⁶⁴ **Başlık : Mebāḥiṣ-i Münācāt : Du‘ā-Nāme K**

***Münacat hakkındadır.**

¹⁰⁶⁵ *Ey Allah'ım; gaybleri en iyi bilensin, lütufları bol olan, ayıpları örtensin.*

¹⁰⁶⁶ *Kerimsin, sen bizim Mevla'mızın, merhamet edensin, affedensin, sıkıntıları keşfedip giderensin.*

¹⁰⁶⁷ *Sen kadımsın, yaratansın, var edensin, hayır sevansın, kalpleri açansın.*

¹⁰⁶⁸ *O'nun şanı söylenenlerin çok üstündedir. Benzersizsin, güzel kokuları yayansın.*

Ola zürriyyeti ʿālemde bākī
İlimden bulmasunlar iftirākı

[K 78^b]

Müyesser eyle hem¹⁰⁶⁹ şöñ demde İmān
Baʿīd olsun aña hem nār-ı nīrān

Dağı kabriñ ʿazābından emīn it
Cināniñ rütbesin yā Rab kamin it¹⁰⁷⁰

Eger etbāʿ eger aḥbāb eger āl
Ḳamuya raḥmetiñ sen eyle İṣāl¹⁰⁷¹

2010

Ola her birleri maḳbūl-i der-gāh
Murādıñ ḥalk ide ʿālemde Allāh

[Ç 72^b]

Fenā milkinde bulsunlar selāmet
Cehennemden emān cennetde rāḥat

İlāhī sen ḳabūl it bu duʿāmı
Berāber it yanında¹⁰⁷² ḥāṣ ü ʿāmı

Bu manzūme ki her kim itse raḡbet
Aña müştāḳ ola āḥretde¹⁰⁷³ cennet

Ya her kim itse aña hem maḥabbet
Oḳuyup yazmaḡa ḳılsa meveddet

2015

Maḥabbetden¹⁰⁷⁴ anı itse kitābet
Teşevvuḳ ḳılsa andan hem işāʿat

Ya bundan eylese bir dost naṣīḥat
Veyā ḥıfz itmege ḳılsa ʿazīmet

Dağı medḥ-ile ḥalkı ḳılsa meyyāl
Ḥaḳīḳatden aña hem itse iḳbāl

Veyā İṣāl iderse bir diyāra
Bunuñ neşriyle varsa iftiḥāra

¹⁰⁶⁹ hem: - K

¹⁰⁷⁰ kabriñ: kabrin Ç cināniñ rütbesin: cenānuñ rütbe sen Ç

¹⁰⁷¹ raḥmetiñ: raḥmetin Ç İṣāl: irsāl K

¹⁰⁷² yanında: yanında K

¹⁰⁷³ “āḥiret” vezin gereḡi “āḥret” şeklinde gösterilmiştir.

¹⁰⁷⁴ maḥabbetden: muḥabbetden Ç

Teberrük eyleyüp yazdırsa anı
Veyā köyden köye gezdirse anı

2020 Sa'adet hānesinden itse maḥfūz
Oḡutsa eylesem anı melḥūz¹⁰⁷⁵

İlāhī anları kıl sen mu'ammer
Daḡı dūşmānların¹⁰⁷⁶ eyle müdemmer

[K 79^a]

Zarūret çekmesün dünyāda aşlā
Aña hem kān ola cennāt-ı me>vā

Cehennemden ḡalāş it ey Ḥudārā
Ola maḡşerde mesrūr āşikārā

Daḡı sen anlara kıl luḡf u iḡsān
Müyesser eyle hem şoñ demde ĩmān

2025 Murādın vir anıñ dünyāda yā Rab
Emīn it ḡorḡusundan¹⁰⁷⁷ cümle sen heb

[Ç 73^a]

Cemī'an 'uzvuna şıḡḡat selāmet
Hidāyet kıl 'ināyet kıl¹⁰⁷⁸ şıyānet

Getürdüm bunda zīrā ḡoḡ mesā'il
Ben oldum her birinde cümle nāḡıl

Eşahḡın yazmışam naḡliñ ahālī
Gider sen¹⁰⁷⁹ ḡayrı bundan ḡıl ü ḡālī

'Aḡā'id 'ilmini hep cümle yazdım
Anı incü gibi bir ḡayḡa dizdim

2030 Daḡı āḡer mesā'ilden münāsib
Getürdüm ḡünkü olmuşdur meḡālib

Cevāhir ḡoḡḡasıdur işbu manzūm
'Aḡā'ididen nazīri oldu ma'dūm

¹⁰⁷⁵ hānesinden: hānesine K eylesem: eylese K

¹⁰⁷⁶ dūşmānların: dūşmenlerin Ç

¹⁰⁷⁷ ḡorḡusundan: ḡorḡusından Ç

¹⁰⁷⁸ kıl: - Ç

¹⁰⁷⁹ gider sen: gidersin Ç

Bi-ḥamdi'llāh tamām oldu risāle
Muḥālifler olur bundan izāle

Vaşıyyet olsun itsünler münācāt
Beni yād eylesün erbāb-ı ḥācāt

Didim¹⁰⁸⁰ tārīḫini feth itdi Bārī
Risālem Ehl-i Sünnet yādīgārı

2035 Muḫaddem zıkr olundu ibtidāsı
Muḥaḫḫar söylenildi intihāsı¹⁰⁸¹

Daḫı hem ortası tārīḫi buldı
Kitābım tām olup meydāna geldi

[K 79^b]

*Fe-temmü'n-nazm u fı'İlmi'l-akā'id*¹⁰⁸²
Ve da'nā cevfehū külle'l-maḫāşid

*El-ḥamduli'llāhi 'ale't-temāmi ve 'alā Resūlihi efḍalu's-şalavati ve's-selāmi
ve 'alā ālihi ve aşḫābihi'l-kirāmi şalat ve selām ilā yevmi'l-kıyām ve ḫad
yessera'llāhu 'azīzü'l-'allām itmāmu hāze'l-kitābu's-şerīf 'alā yedi'l-faḫri'l-enām
Muḥammed Zekī min telāmizi Muḥammed Kemālī raḫıya'llāhu 'anhu Te'ālā*¹⁰⁸³

1235

Sene

¹⁰⁸⁰ didim: didüm Ç

¹⁰⁸¹ olundu: olupdur Ç söylenildi: söylenendir Ç

¹⁰⁸² Akaid ilminin nazım kitabı tamamlandı. Maksatların tamamı bu eserde yazıldı.

¹⁰⁸³ Allah'a hamd olsun, kitap tamam oldu. Kıyamete kadar salat ve selam Resul'un, O'nun ailesinin ve büyük dostlarının üzerine olsun. Aziz ve her şeyi bilen Allah, bu kitabın tamamlanmasını kolaylaştırdı. Yaratılmışların en mütevazisi olan Muhammed Kemālī, Allah ondan razı olsun, için talebelerinden Muhammed Zekī'nin eli ile bu kitabın tamamlanmasını aziz ve her şeyi bilen Allah kolaylaştırdı.

A

āb (Far) : Su.

ā. 73

ā.-i ĩmān 1164

ā. u dārı 84

ā.+ı

ā. (ābü'l-ḥayāt “ İçene ölümsüzlük verdiği inanan efsanevî su.”) 1093

ā.+ı

ā. 1406, 1686

[=6]

‘abā (Ar.) : Yünden ve kaba kumaştan yapılmış bol, geniş giyecek.

‘a.+ya

‘a. 37, 1352

[=2]

ābād (Far) : Mamur, şen, bayındır.

ā. 158

[=1]

‘Abbās (öz. a.) : Hz. Muhammed’in amcası, Hz. Abbas.

‘A. 1238

[=1]

‘abd (Ar.) : Köle, kul.

‘a.-i Ğāfir 624

‘a.-i ğāfil 1479

‘a. (ḥuḳūḳ -ı ‘a.) 1976

‘a.+e

‘a. 809

‘a.+ı

‘a. 860

[=5]

āb-dār (Far) : Sulu, taze.

ā.+a

ā. 1716

[=1]

āb-dest (Far) : Müslümanların belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh etme yoluyla yaptıkları arınma.

ā. 655

ā. al- 494, 1373, 1578, 1941

[=5]

‘Abd-i Raḥmān (öz. a.) : Cennetle müjdelenen on sahabelen biri.

‘A. 1237

[=1]

‘abid (< Ar. ‘abd) : Köle, kul.

bk. ‘abd

‘a.+den

‘a. 1082

[=1]

‘ābid (Ar.) : İbadet eden, tapınan.

‘ā.+leri

‘ā. 945

[=1]

‘ābir (Ar.) : Bir yerden geçen, geçici.

‘ā. ol- 1669

[=1]

‘acāyib (< Ar. ‘acā’ib) : Çok tuhaf şey, anlaşılmaz.

‘a. 458, 1620

[=2]

‘accāl (Ar.) : Çok acele eden, aceleci.

‘a. ol- 1816

[=1]

‘aceb (Ar.) : Şaşılacak şey, garip.

‘a. 491, 492, 1346

‘a.+dür

‘a. 99, 1627, 1729, 1889

‘a.+mi

‘a. 1138

[=8]

acı: Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu.

a. 1716

[=1]

‘āciz (Ar.) : Zayıf, güçsüz.

‘ā. ol- 287, 288, 393, 1794

‘ā. ḳal- 487

[=5]

‘aciz (< Ar. ‘acz) : Becerisizlik.
bk. ‘acz
 ‘a. 294, 302, 317, 318 (2)
 ‘a.+ dendür
 ‘a. 315
 ‘a.+dir
 ‘a. 1004
 [=7]

‘acz (Ar.) : Becerisizlik.
 ‘a. 361
 [=1]

aç: Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.
 a. 870
 a.+ı
 a. 863
 [=2]

aç- : 1. Uyanık, dikkatli bulunmak.
 a.- !
 a. 381
 [=1]

2. Yarmak, parçalamak.
 a.-mağ
 a. 811
 [=1]

açdır- : Açma işini yaptırmak.
 a.-dı
 a. 1171
 [=1]

açıl- : Açma işine konu olmak.
 a.- a
 a. 1753
 [=1]

ad: Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye, yarayan söz, isim, nam.
 a. 1224
 a.+ı
 a. 948, 1090, 1555, 1840
 a.+ıdur
 a. 1768

a.+ıñ
 a. 911
 [=7]

a‘dā (Ar.) : Düşmanlar.
 a. 487, 1924
 [=2]

ādāb (Ar.) : Usuller, yollar, kaideler.
 ā. 121, 1348 (2)
 ā. (k̄ānūn-ı ā.) 42
 ā. (‘ilm-i ā.) 208
 [=5]

a‘dād (Ar.) : Sayılar.
 a.+ı
 a. 1883
 a.+ı
 a. 941
 [=2]

‘adālet (Ar.) : Hakka uygunluk, doğruluk.
 ‘a. eyle- 1678, 1915
 ‘a. it- 1627
 [=3]

‘ādāt (Ar.) : Âdetler, hâller.
 ‘ā. 1512
 ‘ā. (h̄arḳ-ı ‘ā.) 1323
 ‘ā.-ı eslāf 1955
 [=3]

‘adāvet (Ar.) : Düşmanlık, yağılık.
 ‘a. it- 986
 [=1]

‘add (Ar.) : Saymak.
 ‘a. it- 628
 [=1]

‘aded (Ar.) : Sayı.
 ‘a. 822, 927
 ‘a.+de
 ‘a. 1013, 1978
 [=4]

Ādem (öz. a) : İlk insan, ilk peygamber, Hz. Adem.
 Ā. 1026
 Ā. (şer‘-i Ā.) 1009, 1020, 1022,

1028
 Ā. (devr-i Ā.) 1019
 Ā. ü Havvā 1012
 Ā. ü Mūsā 1016
 Ā.+e
 Ā. 1006, 1018
 [=10]

ādem (Ar.) : İnsan, adam.
 ā. 13, 90, 560, 572, 609, 657, 666,
 788, 826, 843, 849, 866, 875,
 1145, 1172, 1484, 1787, 1810,
 1965, 1982, 1995
 ā. (evlād-ı ā.) 244, 974, 1648, 1878
 ā.+kim
 ā. 612, 820
 ā.+le
 ā. 1525
 ā.+ler
 ā. 255, 890
 [=30]

‘adem (Ar.) : Yokluk.
 ‘a. 276, 298, 1601, 1611
 ‘a. ol- “Yok olmak” 278
 ‘a.+den
 ‘a. 414
 [=6]

‘ādet (Ar.) : Görenek, alışkanlık, usul.
 ‘ā. it- 1990
 ‘ā. ol- 39
 [=2]

adım : Yürümek için yapılan ayak
 atışlarının her biri.
 a.+a
 a. 1378
 [=1]

‘ādil (Ar.): Adaletli, doğruluktan
 ayrılmayan.
 ā. ol- 1630
 [=1]

‘adīm (Ar.) : Yok olan.
 ‘a.+dür
 ‘a. 349
 [=1]

‘adīmāt (Ar.) : Yok olanlar.
 ‘a. 355
 [=1]

‘adl (Ar.) : Doğruluk, adalet.
 ‘a. it- 817, 1208
 ‘a. ü inşāf 1210
 [=3]

‘adū (Ar.) : Düşman.
 ‘a.+dır
 ‘a. 978
 ‘a.+sı
 ‘a. 974
 ‘a.+sın
 ‘a. 5, 1627
 [=4]

‘Adüvvu’llāh (Ar.) : Allah düşmanı.
 ‘A. ol- 1333
 [=1]

āfāt (Ar.) : Belalar.
 ā. 1300, 1510
 ā.-ı sözler 756
 āfātü’l-lisān “Dil belası” 1299
 [=4]

‘Affān (öz. a) : Hz. Osman’ın babası.
 ‘A. (ibn-i ‘A.) 1214
 [=1]

‘afıfeyn (Ar.) : İki namuslu kişi.
 ‘a. 1965
 [=1]

āfitāb (< Far. āf-tāb) : Güneş.
 ā.+ı
 ā. 1209
 ā.+ım
 ā. 374, 1458
 [=3]

Afşārī (öz. a) : On birinci yüzyıldan
 itibaren mühim roller oynamak
 suretiyle adlarını zamanımıza
 kadar yaşatmış Oğuz boyu olan
 olan Afşarlar’a mensup kişi.
 A.+yem
 A. 24

- [=1]
- ʿafv (Ar.)** : Suçu bağışlama.
 ʿa. 735
 ʿa. eyle- 57, 1652, 1698
 ʿa. it- 616, 660, 874
 ʿa. u ğufrān 1654, 1814
 [=9]
- afyon (Ar.)** : Olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerine yapılan çiziklerden sızan, güçlü bir zehir olmakla birlikte içinde morfin, kodein vb. uyuşturucular bulunan madde.
 a.+ıla
 a. 743
 [=1]
- āgāh (Far.)** : Bilgili, haberli, uyanık.
 ā. ol- 245, 956, 1316, 133
 [=4]
- ağır** : Tartıda çok çeken, hafif karşıtı.
 a.+dur
 a. 1644
 [=1]
- ağırlık** : Ağır olma durumu.
 a. 1715
 [=1]
- ağız**: Ağız.
 a. 396
 a.+dan
 a. 228
 a.+ı
 a. 109
 a.+ımı
 a. 1952
 a.+ın
 a. 1432
 [=5]
- ağla-** : Üzüntü, acı, sevinç vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek.
 a.-r
 a. 1637
 [=1]
- ağniyā (Ar.)** : Zenginler.
- a. 1669
 [=1]
- ağrāz (Ar.)** : Maksatlar, niyetler.
 a. 1307
 [=1]
- ağşān (Ar.)** : Dallar, budaklar.
 a. 1343
 [=1]
- ağyār (Ar.)**: Gayrılar, başkalar, yabancılar.
 a. 583
 a. ol- 442
 [=2]
- āh (Far.)**: Ah, eyvah; sıkıntı.
 ā. u niyāz 1183
 ā. u efgān 1949
 ā.+ı
 ā. 85, 103
 [=4]
- ahālī (Ar.)**: Halk.
 a. 438, 1673, 1723, 1726, 1738, 1747, 2028
 a.+si
 a. 1692, 1754, 1774, 1823, 1824, 1922
 [=13]
- aḥbāb (Ar.)** : Dost, bildik, tanıdık.
 a. 2009
 a. (zemm-i a.) 782
 a.+ım
 a. 1998
 a.+ıma
 a. 1954
 [=4]
- aḥbār (Ar.)** : Haberler, söylentiler.
 a. 559, 1537
 a. (āyāt u a.) 312, 443, 1091, 1939
 a.-ı Kūrān 483
 a. (ʿaql-ı a.) 524
 [=8]
- aḥcār (Ar.)** : Taşlar.
 a. (seng ü a.) 1855

[=1]
‘ahd (Ar.) : 1. Söz verme.
 ‘a. ü mīṣāk 637
 ‘a.+i
 ‘a. 1270
 ‘a.+i
 ‘a. (naḳz-i ‘a.) 1830
 [=3]
 2. Devir, zaman.
 ‘a.+i
 ‘a. (vaḳti vü ‘a.) 1846
 [=1]
āḫer (Ar.) : Başka, diğ̄er.
 ā. 1463, 2030
 ā. (cins-i ā.) 182
 ā.+den
 ā. 327
 ā.+e
 ā. 1966
 [=5]
āḫir (Ar.) : Son, sonra, sonraki.
 ā. 1061, 1428, 1935
 ā.+idür
 ā. 1012
 [=4]
āḫiret (Ar.) : Öbür dünya, ahret.
 ā. (dār-ı ā.) 1563
 ā.+de
 ā. 2013
 [=2]
aḫz (Ar.) : Alma, kabul etme.
 a.-ı nūr 1404
 [=1]
aḫkām (Ar.) : Emirler, hükümler.
 a. 1028, 1282, 1345, 1549
 a.-ı tecvīd 230
 a. (teblīğ-i a) 1366
 a.-ı Nu‘mānī 1538
 a.+da
 a. 1537
 a.+ı
 a. 1547, 1554

a.+ı
 a. 9, 185, 1066
 a.+ını
 a. 1879
 [=14]

aḫḳar (Ar.) : Çok hakir, değ̄ersiz.
 a. (efḳar-ı a.) 23
 [=1]

aḫlāk (Ar.) : Yaradılış, huy.
 a. 1074
 a. (‘ilm-i a.) 242, 1310
 a. (tehziḫ-i a.) 1298
 a.+ı
 a. 1158
 [=5]

Aḫmed (öz. a) : 1. Hz. Muhammed.
 A. (ism-i A.) 1143
 A. (vücūd-i pāk-i A.)
 1179
 [=2]

2. Hanbelī Mezhebi’nin
 Kurucusu Ahmed bin
 Hanbelzade.
 A. 1501, 1564
 A.+durur
 A.1288
 [=3]

āḫmer (Ar.) : Kırmızı, kızıl.
 ā. (yāḳūt-ı ā.) 115
 [=1]

aḫrā (Ar.) : Daha uygun, daha münasip,
 daha layık.
 a. 505
 [=1]

āḫret (Ar.): Öbür dünya.
bk. āḫiret
 ā.+de
 ā. 1570
 [=1]

aḫsen (Ar.) : Daha iyi, daha güzel.
 a. 522
 a. ol- 360

- a. (vech-i a.) 819
[=3]
- aḥşam** (< Tr. **aḥ**+Far. **ṣām**) : Gündüzün son ve gecenin ilk saatleri, akşam vakti.
a. 863
aḥşam ol- 987
[=2]
- aḥvāl** (Ar.) : Durumlar, hâller.
a. 197, 211, 455, 499, 548
a. (tağyīr-i a.) 387
a.+in
a. 980
[=7]
- aḥyār** (Ar.) : İyi ve faziletli olanlar.
a. 583, 775
[=2]
- aḥz** (Ar.) : Alma, kabul etme.
a. eyle- “Almak.” 791
[=1]
- ʿā'id** (Ar.) : İlgili, ilişkili.
ʿā . 416
[=1]
- aḥ** : Kar, süt vb.nin rengi, beyaz.
a. 1683
[=1]
- aḥ-** : 1. Sıyrılıp çıkmak.
a. -ar
a. 1354
[=1]
2. Sıvı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek.
a.-ar
a. 1689, 1734
a.-up
a. 1732
[=3]
- ʿaḳā'id** (Ar.) : İslam dininde inanılması farz olan hususlar, iman esasları, dinin temel kural ve hükümleri.
- ʿa. 65, 184, 2029
ʿa.+den
ʿa. 2031
[=4]
- aḳāṣī** (Ar.) : Çok uzaklar.
a. 768, 973
[=2]
- aḳçe** : Küçük gümüş para.
a. 1983
[=1]
- aḳdem** (Ar.) : İlk, önce, önceki.
a. 544, 778, 997, 1142
[=4]
- ʿāḳıbet** (Ar.) : Nihayet, son.
ʿā. 159, 554
ʿā. bul- 101
[=3]
- ʿāḳıl** (Ar.) : Akıllı kimse.
ʿā. ol- 75, 425, 1479
[=3]
- ʿaḳıl** (< Ar. **aḳl**) : Akıl, us.
bk. ʿaḳl
ʿa. 273, 401
ʿa.+dan
ʿa. 334
ʿa.+lar
ʿa. 393
[=4]
- ʿaḳl** (Ar.) : Akıl, us.
ʿa. 278, 541
ʿa.-ı aḥbār 524
ʿa. it- “Herhangi bir önlem ya da çareyi zamanında düşünmek.” 1059
ʿa. yürüd- “Herhangi bir konuda fikir vermek.” 539
ʿa.+ı
ʿa. 400
ʿa.+ı
ʿa. 357, 1193, 1339
[=9]
- ʿaḳlen** (Ar.) : Akıl ile, akıldan.

- ʿa. 290, 313, 378
 [=3]
- akrabā (Ar.)** : Aralarında soy yakınlığı olanlar.
 a.+ma
 a. 1954
 a.+yı
 a. 1583
 [=2]
- akrān (Ar.)**: Eş ve benzer olanlar, yaşlılar.
 a. (fevķ-i a.) 1104
 a.+ı
 a. 1565
 [=2]
- ʿakreb (Ar.)** : Zehirli ve tehlikeli hayvan.
 ʿa. 1476, 1619
 ʿa. (mārān u ʿa.) 1781
 ʿa.+le 1761
 [=4]
- ʿaks (Ar.)** : Çarpma, çarpıp geri dönme.
 ʿa. 1002
 ʿa.-ı lāhik 830
 ʿa. eyle- 1097
 ʿa.+i
 ʿa. 838
 [=4]
- akṣām (Ar.)** : Parçalar, bölümler.
 a. 382, 538
 a.+ını
 a. 228
 [=3]
- akṭār (Ar.)** : Taraflar, yanlar.
 a. 1415
 [=1]
- akvā (Ar.)** : En kavi, çok kuvvetli.
 a. 432
 a.'r-rūsūmdur 195
 a. ol- 202
 [=3]
- akvāl (Ar.)** : Sözler.
 a. 1388
 a. (şıdķ-ı a.) 975
- a.-i Nuʿmān 1534, 1851
 a.+i
 a. 1849
 [=5]
- akvām (Ar.)** : Milletler, uluslar.
 a. 127
 [=1]
- akzā (Ar.)** : Fıkıhda bilgin.
 a.-yı hācāt
 a. 1322
 [=1]
- āl (Ar.)** : Aile .
 ā. 2009
 ā.+ine
 ā. 18
 ā.+ini
 ā. 1273
 [=3]
- al-**: 1. Bir şeyi elde etmek, ele geçirmek.
 a.-!
 a 74, 1967
 a.-dı
 a. 1109, 1110, 1124
 a.-dıkda
 a. 1785
 a.-maķ
 a. 771, 792, 1799
 a.-maz
 a. 93
 a.-sun
 a. 218
 a.-up
 a. 230, 231
 a.-ur
 a. 94, 1649
 [=15]
2. Kadınla evlenmek.
 a.-ur
 a. 1146
 [=1]
3. Yardımcu fiil olarak kullanılır.
 a.-!
 āb-dest al- 494

a.-a
lezzet al- 444
a.-dı
lezzāt al- 1124
meydān al- 1568, 1924
lezzet al- 1687
a.-ur miñ
lezzet al- 499
a.-up
āb-dest al- 1373
a.-mağ
āb-dest al- 1578
[=9]

4. Gereken şeyi kendine mal etmek.
a.-up
a. 104
[=1]

alā (Ar.) : Daha yüce, en yüksek.
a. 673, 934, 1024
a. ol- 1012
a.+sı
a. 1721
[=5]

ālām (Ar.) : Kederler, elemeler, acılar.
ā. 144, 1448, 1741, 1936, 2005
ā. (lems-i ā.) 528
[=6]

alāmāt (Ar.) : İşaretler, izler, nişanlar.
a. 130, 383, 1900
[=3]

alāmet (Ar.) : İşaret, iz, nişan.
a. 1910
a.+dir
a. 305
[=2]

ālāt (Ar.) : Vasıtalar, aygıtlar.
ā. 529, 811
[=2]

aldan- : Görünüşe bakarak yanlış bir yargıya varmak, yanılmak.
a.-ma
a. 1362
[=1]

aldır- : Alma işini yaptırmak.
a.-sunlar
a. 1941
[=1]

ālem (Ar.) : 1. Dünya, cihan.

ā. 560, 563, 566, 974,
1172, 1597, 1878, 1899
ā. (halk-ı ā.) 406, 1127
ā. (şāh-ı ā.) 1484
ā. (nūr-ı ā.) 1648
ā.+de
ā. 146, 153, 158, 188,
426, 483, 774, 990, 1827,
1888, 1902, 1908, 2006,
2010
ā.+den
ā. 408, 564
ā.+e
ā. 15, 56
ā.+i
ā. 14
ā.+i
ā. 950
ā.+ler
ā. 30
[=33]

2. İnsanlar , halk.

ā. 410, 1119
ā.+e
ā. 1112
ā.+ler
ā. 310
ā.+leriñ
ā. 12
[=5]

ālem (Ar.) : Has isim.

a.+dür
a. 1143
[=1]

ālem-dār (Ar.) : Bayrak taşıyan.

a. 1239
[=1]

ālet (Ar.) : Vasıta, aygıt.

ā. 1884
 ā.+dir
 ā. 206
 ā.+inden
 ā. 926
 [=3]

alın : Yüzün kaşlarla saç arasındaki bölümü.
 a.+ına
 a. 1863
 [=1]

alın- : Elde edilmek.
 a.-dı
 a. 466
 a.-maz
 a. 88, 1813
 [=3]

‘Alī (öz. a.) : Dördüncü halife Hz. Ali.
 ‘A. 1255
 ‘A.+dür
 ‘A. 1220, 1236
 [=3]

‘alī (Ar.) : Yüce, ulu.
 ‘ā. 36, 320, 556, 841, 970, 1159, 1180, 1181, 1213, 1219, 1267, 1269, 1316, 1471, 1723, 1759
 ‘ā. (firdevs-i ‘ā.) 58
 ‘ā. (Rabb-i ‘ā.) 447
 ‘ā. (nām-ı ‘ā.) 1287
 ‘ā. (şavt-ı ‘ā.) 1410
 ‘ā.+den
 ‘ā. (dergāh-ı ‘ā.) 1076
 ‘ā. (nesl-i ‘ā.) 1845
 ‘ā.+dür
 ‘ā. 54, 1220
 [=24]

‘ālim (Ar.) : Çok okumuş, bilgin.
 ‘ā. 53, 62, 77, 81, 90, 91, 106, 107, 109, 172, 173, 517, 717, 1308, 1361, 1453
 ‘ā. ol- 132, 331, 523, 601, 619, 818
 ‘ā.-i şālih 1981

‘ā. (ğassāl-i ‘ā.) 1984
 ‘ā. (ferd-i ‘ā.) 1986
 ‘ā.+e
 ‘ā. 101, 1362
 ‘ā.+ler
 ‘ā. 1651, 1668
 ‘ā.+lere
 ‘ā. 766, 1909
 ‘ā.+leri
 ‘ā. 1877
 ‘ā.+leridür
 ‘ā. 1759
 [=34]

Āl-i ‘İmrān (öz. a.) : Kur’ân’da yer alan bir sure adı.
 Ā. 1992
 [=1]

‘Alīyü'l-Murtażā (öz. a.) : Hz. Ali.
 ‘A.+dır
 ‘A. 20
 [=1]

Allāh (Ar.) : Tanrı, Allah.
 A. 309, 320, 418, 421, 433, 501, 610, 841, 956, 1609, 1671, 2010
 A.+a
 A. 398, 1637
 A.+dan
 A. 1588
 A.+ı
 A. 1637
 [=16]

alt : Alt, dip.
 a.+da
 a. 375
 a.+ı
 a. 1377
 a.+ında
 a. 1393
 [=3]

altı : Altı (6).
 a. 887, 905, 1378
 a.+dır
 a. 266, 270, 1016

[=6]
altıncı : Altıncı.
 a. 307
 a.+da
 a. 1175, 1773
 a.+sı
 a. 337, 1636, 1697
 [=6]
altışar : Altışar.
 a. 1963
 [=1]
altı yüz dört : Altı yüz dört (604).
 a. 1050
 [=1]
altmış : Altmış (60).
 a. 860, 862, 863
 [=3]
altun : Altın.
 a. 89, 92, 1164
 a.+dan
 a. 1706
 a.+ı
 a. 92, 116
 [=6]
‘ām (< Ar. ‘āmm) : Herkese ait, umumi.
 ‘ā. ol- “umumileşmek,
 genelleşmek.” 185, 699, 1133
 ‘ā. (ülfet-i ‘ā.) 1366
 ‘ā.+ı
 ‘ā. (ḥāş u ‘ā.) 1442
 ‘ā. (nef-i ‘ā.) 1925
 ‘ā.+dur
 ‘ā. (a‘rāz-ı ‘ā.) 545
 ‘ā.+a
 ‘ā. 1560
 ‘ā.+ı
 ‘ā. 1263
 [=9]
a‘mā (Ar.) : Körlük.
 a.+dan
 a. 13

a.+dır
 a. 361
 [=2]

ā‘mā (Ar.) : Kör, gözü görmez.
 ā. 718
 ā. it- 812
 [=2]

A‘māk (öz. a) : Halep yakınlarında
 bulunan şehir.
 A. (şehir-i A.) 1831
 [=1]

a‘māl (Ar.) : İşler, ameller.
 a. 623, 731, 732, 965, 1512
 a.-i insān 1640
 a.+i
 a. 917
 [=7]

a‘mār (Ar.) : Ömürler.
 a. 1033
 [=1]

‘amden(Ar.) : Kasten, bilerek ve isteyerek.
 ‘a. 1069, 1810
 [=2]

‘amel (Ar.) : İş, fiil.
 ‘a. 917, 919, 1699
 ‘a it- “iş yapmak” 1546
 ‘a.+de
 ‘a. 26, 235, 1520, 1641
 ‘a.+den
 ‘a. 653
 ‘a.+dür
 ‘a. 1500
 ‘a.+kim
 ‘a. 265, 877, 1349
 [=13]

‘amelsiz (Ar. + T.) : Amelsiz.
 ‘a. 818
 [=1]

‘āmil (Ar.) : İbadet sahiibi, iş işleyen.
 ‘ā. 173, 200
 ‘ā. ol- “iş yapmak, işlemek” 77,

- 454
[=4]
- āmīr (Ar.)** : Emreden, amir.
ā. ol- 788
[=1]
- amm (Ar.)** : Amca.
a.+ileridir
a. 1238
[=1]
- ammā (Ar.)** : Lakin, ancak.
a. 591
[=1]
- āmme (Ar.)** : Umum, halk.
ā.+sinden
ā. 961
[=1]
- āmmī (Ar.)** : Avama mahsus, halka ait.
ā.+leri
ā. 353
[=1]
- ān (Ar.)** : Zamanın bölünemeyecek kadar kısa olan parçası, lahza.
ā. 206, 449, 594, 622, 1782, 1784
ā.+ına
ā. 1261
[=7]
- ana**: Anne.
a. 636
a.+sından
a. 1847
[=2]
- anane (Ar.)** : Gelenek, rivayet.
a.+yle
a. 240
[=1]
- anāşır (Ar.)** : Unsurlar, elemanlar.
a. 562
[=1]
- anber (Ar.)** : Güzel koku.
a. 1709
a. (misk ü a.) 74, 113, 120, 1707
a.+den
a.(misk ü hem a.) 1079
a.(misk ü a.) 1144
[=7]
- ancağ** : Yalnız, yalnızca, ama, lakin.
a. 154, 1641
[=2]
- andelīb (Ar.)** : Bülbül.
a.+im
a. 46, 980, 1997
[=3]
- āne (Ar.)** : Kasık.
ā.+den
ā. 1943
[=1]
- añla-** : Kavramak, idrak etmek.
a- !
a. 54, 252, 1786
a. -r
a. 214, 1063
a.-rdım
a. 32
a.-sun
a. 215
[=7]
- ār (Ar.)** : Utanma, hicap duyma.
ā. 82
ā. it- “utanmak” 859
ā.+ı
ā. 202
ā.+ı
ā. 82, 83 (2)
[=6]
- ara** : 1. Ara yer, ortası, yer.
a.+sı
a. 1709
[=1]
2. O zaman, o vakit.
a.+da
a. 1293, 1596

[=2]
ara- : Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak.
 a.-rsañ
 a. 56, 1682
 [=2]
Arab (Ar.) : Arap ülkesi.
 A.+da
 A. (arż-ı A.) 1820
 A. 1823
 [=2]
arāf (Ar.): Cennet ile cehennem arasındaki bir yer.
 a. 635, 1691
 a. (ehl-i a.) 1690
 a.+da
 a. 1701
 [=4]
arāz (Ar.) : İşaretler, alametler.
 a. 437, 536
 a.-ı am 545
 a.-ı ecsām 561
 [=4]
ard: Arka, peş
 a.+ımdadır
 a. 1855
 a.+ından
 a. 1657
 [=2]
ardınca : Arkasından.
 a. 311, 555, 556, 557, 701, 1216, 1676, 1700
 [=8]
arı : Saf, temiz.
 a. ol- “temiz olmak” 1677
 [=1]
arız (Ar.) : Gelen, sonradan olan şey.
 a. 992
 [=1]
arī (Ar.) : Çıplak, hür.

a.+dür
 a. 333, 389
 [=2]
arif (Ar.) : İrfan sahibi, bilgili.
 a. 112
 a. (yār-ı a.) 162
 a. (kalb-i a.) 448
 [=3]
arş (Ar.) : 1. Dokuzuncu gök.
 a. ü kürsī 920, 1181, 1600
 a.+da
 a. (zıll ü a.) 1629
 [=4]
 2. Taht, çadır.
 a.+ı
 a. 934
 [=1]
art : Arka, peş.
 bk. ard
 a.+da
 a. 375
 [=1]
art- : Artmak, çoğalmak.
 a.-a
 a. 1487
 a.-up
 a. 1905
 [=2]
artık : -den fazla, -dan başka, daha çok.
 a. 330, 727, 1645
 [=3]
artır- : Yükseltmek, üstün tutmak.
 a.-a
 a. 1230
 [=1]
artuğ : -den fazla, -dan başka, daha çok.
 bk. artık
 a. 1208, 1233, 1713
 [=3]
artur- : Artmasını sağlamak, çoğaltmak.

a.-a
a. 57
[=1]
‘arūz (Ar.) : Hecelerin uzunluk-kısalık esasına dayanan bir vezin ölçüsü.
‘a. 232
[=1]
‘arz (Ar.) : 1. Sunma, ifade etme, bildirme.
‘a.-ı müşkil 91
‘a.-ı hācet 1987
‘a. eyle- “Sunmak, bildirmek” 1361
‘a. it- 1634
[=4]
2. Genişlik, en.
‘a. (‘umḵ u ‘a.) 602
‘a.+a
‘a. 598, 599
‘a.+ıdur
‘a. 597
[=4]
arż (Ar.) : Yeryüzü, toprak.
a. 1395
a. u semā 310
a. u semāvāt 1170
a.-ı ‘Arab 1820
a.-ı Ḥaleb 1820
a.+ıñ
a. 1393, 1411
[=7]
ārzū (Far.) : Heves, istek.
ā. it- 1743
[=1]
‘aşā (Ar.) : Değnek, sopa.
‘a.+sı
‘a. 1891
‘a.+yı
‘a. 1893
[=2]
āşām (Ar.) : Suçlar, günahlar.
ā. 1265
[=1]

āsān (Far.) : Kolay.
ā. 519
ā. ol- 67, 675, 851, 967, 1430, 1679
ā. kıl- 1547
[=8]
āşār (Ar.) : Eserler, izler, alametler.
ā. 163, 312, 511, 709, 1896, 1939
ā.-ı Kur’ān 479
ā. (bā‘is-i ā.-ı tevḥīd) 1109
ā.-ı ‘ibādet 1337
ā. u esmā 1329
[=10]
‘asel (Ar.) : Bal.
‘a.+den
‘a. 70
[=1]
aşfiyā (Ar.) : Samimi dostlar, azizler.
a. 1759
a.+da
a. 1326
a.+dan
a. 1492
a.+dır
a. 1760
a.+ya
a. 1168
[=5]
aşgar (Ar.) : En küçük, çok küçük.
a. (zāt-ı a.) 23
[=1]
aşhāb (Ar.) : 1. Hz. Muhammed’i görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.
a. 19, 775, 1242,
Aşhāb-ı Kehf “Kuran’da kendilerinden bahsedilen ve bir mağarada uzun müddet uyumuş kişiler.”
1856
a. (sebb-i a.) 782
a. (evlād-ı a.) 1152
a. (ḥayr-ı a.) 1204

a. (mā-cerā-yı beyn-i a.)

1245

a.+a

a. 250, 1271

[=10]

2. Sahipler.

a.-ı vahiy 1326

a.-ı hayret 1697

[=2]

‘āşım (Ar.) : Gunahtan, haramdan çekinen.

‘ā.+dur

‘ā. 206

[=1]

‘āşi (Ar.) : Asi, karşı gelen, günahkâr.

‘ā. 418, 571, 614, 729, 1256,

‘ā. ol- 576, 578, 721, 768, 950, 973,

1119, 1460, 1775

‘ā.+leri

‘ā. 1000

[=15]

āşim (Ar.) : Günahkâr, günah sahibi.

ā. ol- 356

[=1]

‘asır (Ar.) : Zor, güç, zahmetli.

‘a. ol- 833

[=1]

Āsiye bintü'l-Mezāhim (öz. a.) : Dinî

inanişlara göre

Hız. Musa'yı

Nil'den çıkararak

büyütüp yetiştiren

Firavun'un eşinin

adı.

Ā. 1147

[=1]

‘asker (Ar.) : Er.

‘a. 1918

‘a.+i

‘a. 1854

[=2]

aşl (Ar.) : Temel, asıl, esas.

a. 1990

a.-ı kerāmāt 1317

a.+ı

a. 953

a.+ın

a. 954, 1547, 1802

[=6]

aşlā (Ar.) : Hiçbir zaman, hiçbir biçimde, sakın.

a. 72, 122, 325, 406, 456, 542, 652,

686, 929, 1068, 1135, 1139, 1156,

1604, 1779, 1834, 2022

[=17]

aşlen (Ar.) : Aslında, esasında.

a. 1072

[=1]

aşnām (Ar.) : Putlar.

a. 1160

[=1]

‘aşr (Ar.) : Yüzyıl, asır.

‘a.+ıñ

‘a. 142, 1509

[=2]

āsümān (Far.) : Gök, sema.

ā.+ı

ā. 1394

ā. (zemīn ü ā.) 1594

ā.+dan

ā. 1417

[=3]

‘āşık (Ar.) : Birine, bir şeye tutkun.

‘ā. ol- 69

[=1]

āşikārā (Far.) : Belli, açık, meydanda.

ā. 434, 1771, 2023

ā. ol- 259, 296

[=5]

āşinā (Far.) : Bildik, tanıdık.

ā.+dan

ā. 894

[=1]

‘aşk (Ar.) : Sevgi.

- ʿa.+ında
 ʿa. 488
 [=1]
- at:** Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma, vb. hizmetlerde kullanılan, tek turnaklı hayvan.
 a. segirddir- 752
 a.+a
 a. 1664
 a.+dur
 a. 1723
 [=3]
- at-** : Bir cisimi bir yöne fırlatmak.
 a.-ar
 a. 118
 a.-mağ
 a. 752
 [=2]
- ʿaṭā (Ar.) :** Bağışlama, bahşiş.
 ʿa.+dan
 ʿa. 891
 ʿa.+sın
 ʿa. 683
 [=2]
- aṭār (Ar.) :** Kokular.
 a.-ı Qurʿān 485
 [=1]
- ʿaṭāyā (Ar.) :** Hediyeler, bahşişler.
 ʿa. 1184, 1962
 [=2]
- āteş (Far.) :** Od, hararet.
 ā. 522, 1145, 1620
 ā.+den
 ā. 1659, 1790
 ā.+e
 ā. 521
 [=6]
- āteş-perest (Far.) :** Ateşe tapan.
 ā.+dür
 ā. 1772
 [=1]
- atıl-** : Atma işine konu olmak.
 a.-dı
 a. 1401
 [=1]
- āṭīʿ-beyān (Ar.) :** Aşağıda sözü geçen.
 ā.+dur
 ā. 1591
 [=1]
- ʿaṭīyyāt (Ar.) :** Hediyeler, bahşişler
 ʿa. 865
 [=1]
- aṭlas (Ar.) :** Üstü ipek, altı pamuk kumaş.
 a. u dībāc 1869
 [=1]
- ʿaṭṣān (Ar.) :** Susuz, susamış.
 ʿa. 1542, 1684, 1784
 ʿa. (cūʿān u ʿa.) 373
 [=4]
- ʿaṭṭār (Ar.) :** Attar, güzel kokular satan.
 ʿa. (dükkān-ı ʿa.) 163
 ʿa.+iseñ
 ʿa. 74
 [=2]
- aṭyeb (Ar.) :** Çok güzel.
 a. 1079
 [=1]
- ʿavāʿid (Ar.) :** İratlar, gelirler.
 ʿa. 408, 693
 [=2]
- ʿavdet (Ar.) :** Geri gelme, dönme, dönüş.
 ʿa. it- 999, 1687
 ʿa. ol- 1163
 [=3]
- aʿver (Ar.) :** Bir gözü kör, tek gözlü.
 a. 1863
 [=1]
- ʿavn (Ar.) :** Yardım
 ʿa. u nuşret 262, 327, 1441, 1545
 ʿa. u tevfiḳ 264
 ʿa. eyle- 1934

[=6]

‘avret (Ar.) : Kadın, zevce.
 ‘a. 787, 1828
 ‘a. (keşf-i ‘a.) 808
 ‘a. ü oğlan 1948
 ‘a.+de
 ‘a. 1577
 ‘a.+dür
 ‘a. 1739
 [=6]

ay : 1. Dünyanın uydusu olan gök cismi,
 kamer.
 a. 687, 1397, 1400
 a. ü yıldız 1598
 a.+da
 a. 1399, 1402
 a.+iñ
 a. 1403
 [=7]

2. Yılın on iki bölümünden her biri.
 a. 1971, 1998
 [=2]

ayağ : Ayak.
 a. 396
 a.+a
 a. 1621
 a.+ı
 a. 935, 1689, 1709
 a.+ın
 a. 1431
 a.+lar
 a. 1901
 [=7]

‘ayāl (Ar.) : Çoluk çocuk, eş.
 ‘a.+i
 ‘a. 1940
 ‘a.+im
 ‘a. 1986, 1997
 ‘a.+ine
 ‘a. 793
 [=4]

‘ayān (Ar.) : Belli, açık, meydanda.

‘a. ol- 428

[=1]

āyāt (Ar.) : Kur’ân’ın cümleleri, ayetler.

ā. 300, 459, 466, 501, 1537

ā.-ı Kur’ân 60, 1430, 1929

ā.-ı Furkân 445

ā.-ı kudret 461

ā.-ı kübrā 1898

ā.-ı gufrān 1938

ā. u aḥbār 312, 443, 1091, 1939

ā. (Kur’ân u ā.) 1013

ā.+ı

ā. 992

[=18]

‘ayb (Ar.) : Utanılacak şey, kusur.

‘a. ol- 667, 1277

[=2]

āyet (Ar.) : Kur’ân’ın herhangi bir cümlesi.

ā. 432, 477 (2), 629, 1540

ā.+de

ā. 1189

ā.+e

ā. 1383

ā.+ı

ā. 308

ā.+inde

ā. 695

ā.+ler

ā. 465

[=10]

‘ayın (< Ar. ‘ayn) : Göz.

‘a. 1443

[=1]

ayır- : Birinden veya bir şeyden uzaklaştırmak.

a.- ma

a. 1551

[=1]

‘Āyişe (öz.a.) : Hz. Ayşe, Hz.

Muhammed’in eşi.

‘Ā. 1232

[=1]

aylık : Belirli aydan beri var olan.

a. 889, 891, 1964, 1966, 1967
[=5]

ʿayn (Ar.) : Aslı, kendisi.
 ʿa.-ı zātı 325, 342, 351, 354
 ʿa.-ı rüʿyet 432
 ʿa.-ı esmā 498
 ʿa.+ı
 ʿa. 1975
 [=7]

ayran : Yoğurdun sulandırılıp
 çalkalanmasıyla yapılan içecek.
 a. u biryān 95
 [=1]

ayrıl- : Ayrı kalmak, ayrı düşmek.
 a.- maz
 a. 331, 342, 1466
 a.-up
 a. 1470
 [=1]

az : Az, çok olmayan, biraz.
 a. 1644
 a.+ı
 a. 1186, 1525, 1937
 [=4]

aʿzā (Ar.) : Organlar.
 a. 603, 805
 a. (kaṭʿ-ı a.) 812
 a.+da
 a. 1300
 a.+sından
 a. 2005
 [=5]

ʿazāb (Ar.) : İşkence, eziyet.
 ʿa. 735
 ʿa.-ı kabre 1486, 1489
 ʿa.+a
 ʿa. 1380
 ʿa.+ı
 ʿa. 1487, 1645, 1649, 1777
 ʿa.+ı
 ʿa. 1080, 1491, 177, 1791

ʿa.+ın
 ʿa. 879
 ʿa.+ıñ
 ʿa. 953
 ʿa.+ından
 ʿa. 271, 764, 913, 2004, 2008
 [=19]

aʿzam (Ar.) : En büyük.
 a. 1409
 a. (rük-n-i a.) 236
 a. (imām-ı pāk-i a.) 1278
 [=3]

āzān (Ar.) : Kulaklar.
 ā. 449
 [=1]

aẓher (Ar.) : En zahir, pek belli, apaçık.
 a. 113
 [=1]

ʿāzim (Ar.) : Niyetli, kesin karar veren.
 ʿā. ol- 520, 630
 [=2]

ʿazīmet (Ar.) : Niyet etme, gitme, gidiş.
 ʿa. eyle- 37, 1120
 ʿa. it- 209, 1017, 1046
 ʿa. kıl- 660, 755, 772, 1346,
 1787, 2016
 [=11]

ʿAzrāʿil (Ar.) : Ölüm meleği.
 ʿA. 1610
 ʿA.+e
 ʿA. 943
 [=2]

aẓvā (Ar.) : Işıklar, aydınlıklar.
 a. vü envār 1166
 [=1]

B

bāb (Ar.) : Kapı.
 b.-ı ʿilm-i fātih 547

- b.+a
b. (feth-i b.) 1396
- b.+ı
b. 1535, 1897
[=4]
- baba** : Çocuğu olan erkek, peder.
b.+sı
b. 1277
[=1]
- ba'de (Ar.)** : Sonra.
b. 761
b.'n-nübüvvet 1071, 1325
[=3]
- bāğ (Far.)** : Bağ, büyük bahçe.
b. (bülbül-i b.-ı belāgat) 10, 1105
b.-ı cennet 1475
b. (sebil-i b.-ı cennet) 1545
b. u büstān 373, 1408
b. u bostān 1737
b.+ına
b. 609
b.+ında
b. 639
b.+ımñ
b. 1200
[=10]
- bāğ-çe (Far.)** : Bahçe.
b.+lerdir
b. 1494
[=1]
- bağırsak** : Karnın içindeki dar ve uzun, içi boş uzuv, bağırsak.
b.+lar
b. 1789
[=1]
- bağışla-** : Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek.
b.- !
b. 707
[=1]
- bāğī (Ar.)** : Haksızlık eden serkeş, asi.
b. 1905, 1922
- b. ol- 768
[=3]
- bağla-** : 1. Başka bir işle uğraşamaz durumda olmak.
b.-rsa
b. 187
[=1]
2. Bürünmek, kaplanmak.
b.-mışdur
b. 1735
[=1]
- bahā (Far.)** : Bedel, kıymet, fiyat.
b. 1964
[=1]
- bahır (< Ar. bahır)** : Deniz.
bk. bahır
b.+dur
b. 85
b.+dır
b. 492
[=1]
- bāhiş (Ar.)** : Bahseden, araştıran
b. ol- 201
[=1]
- bahır (Ar.)** : Deniz.
b.-i 'ummān 983
b. (ğarīk-i b.-i 'irfān) 1217
b.-i 'ilim 1222
b.+i
b. 85
b.+inde
b. 46
[=5]
- baḥş (Ar.)** : Konuşulan şey, söz.
b. ol- 543
b. it- " Söz etmek, konuşmak."
1799
b.+inde
b. 1806
[=3]
- ba'īd (Ar.)** : Uzak, ırak.

- b. ol- 137, 144, 829, 1927, 200
[=5]
- ba'īdān (Ar.)** : Uzaklar.
b. 1667
[=1]
- bā'is (Ar.)** : Sebep olan.
b. ol- 840
b.-i āṣār-ı tevḥīd 1109
b.+dür
b. 1486
[=3]
- bak-** : 1. Anlamak, farkına varmak.
b.-!
b. 1556
[=1]
2. Bakışı bir şeyin üzerine çevirmek, bakmak.
b.-up
b. 1591
[=1]
- baḳāyā (Ar.)** : Fazla kalan şeyler, kalıntılar.
b. 876, 893, 1962
b.+sın
b. 904
[=4]
- bakıl-** : Bakma işine konu olmak.
b.-maz
b. 1626
[=1]
- bāḳī (Ar.)** : Daimi, kalıcı.
b. 603, 856, 1118, 1604
b. ol- 1023, 2006
b.+dür
b. 469
[=7]
- bal** : Arının yaptığı tatlı madde.
b. 499, 1736
[=2]
- bālā (Far.)** : Yüksek, yukarı, üst.
- b. (zīr ü b.) 1390
[=1]
- balıḳ** : Balık.
b.+lar
b. 1598
[=1]
- bālīg (Ar.)** : Büluḡa eren.
b. ol- 839, 903
[=2]
- bān (Far.)** : Dam, satıh.
b. 111
[=1]
- bānī (Ar.)** : Bina eden, yapan, kuran, kurucu.
b. 1284
[=1]
- bār (Ar.)** : Kere, defa.
b. 126, 270, 898, 963, 998
1466
b.+ı
b. 479
[=7]
- bārān (Far.)** : Yaḡmur.
b. 697, 1408, 1414
b (emṭār u b.) 1780
[=4]
- Bārī (Ar.)** : Yaratan, yaratıcı, Allah.
B. 288, 344, 729, 1928, 2034
B. (zāt-ı B.) 275, 286, 295, 435, 1182
B. (iḥsān-ı B.) 568
B. (ṣun'ı B.) 1411
B.+den
B. 279
B. +dür
B. (ṣerīk-i B.) 277
B.+niñ
B. 283
[=14]
- bārī (Far.)** : Hiç olmazsa, bir kere.
b. 1677

- [=1]
- bārid (Ar.)** : Soğuk.
b. ol- 1419
[=1]
- barmağ** : Parmak.
b. 1375
b.+ı
b. 1786
b.+ından
b. 1149
[=3]
- bas-** : Ayağını bir yere ya da bir şeye koymak.
b.-dım
b. 1180
b.-dı
b. 1169
[=2]
- başar (Ar.)** : Görme.
b. 322, 345, 526
b.+dır
b. 336
b.+dur
b. 536
[=5]
- başiret (Ar.)** : Önden görüş, sezış.
b. 209
[=1]
- basit (Ar.)** : Sade, düz, engelsiz.
b. ol- 382
[=1]
- baş** : 1. Kafa, ser.
b. 396, 1256, 1714, 1901 (2)
b.+a
b. 1710, 1711
b.+da
b. 1347
b.+ıña
b. 495
b.+ında
b. 102
- b.+ında
b. 75, 127, 1121, 1488, 1864
b.+ındadır
b. 1485
b.+ları
b. 935, 1710
[=18]
2. Bir şeyin yakını, çevresi.
b.+ında
b. 1918
[=1]
3. Başlangıç, ilk olarak.
b. 1992
[=1]
- başla-** : Bir işe girişmek, harekete geçmek.
b.-sun
b. 225
[=1]
- bat-** : Bir sıvının içine gömülmek.
b. -mazlar
b. 996
b. -madan
b. 1312
[=2]
- bâtil (Ar.)** : Boş, beyhude, yalan.
b. 1505
b. ol- 565, 917, 1052, 1440
b.+dur
b. 421
b.+lar
b. 283
[=7]
- bâtin (Ar.)** : Gizli, görünmeyen nesne; Tanrı.
ehl-i bâtin “ Sofiler, İlahî sırra ermiş olanlar.” 724
[=1]
- bây (Far.)** : Zengin.
b. ü gedā 1544
[=1]

bayğuş :Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı.

b. 97, 1457

[=2]

baʿz (Ar.) : Birkaç, birtakım, birazı.

b. 633, 635, 1665

[=3]

bāzār (Far.) : Pazar, çarşı.

b.-ı ʔurʔān 496

[=1]

baʿzı (Ar.) : 1. (Sıfat) Birtakım, biraz, kimi.

b. evhām 257

b. evşāfı 400

b. ʕillet 412

b. āyāt 459, 466

b. āyetler 465, 629

b. ʕl -ʕibārāt 466

b. āşār 511

b. elhān 740

b. fāsıq 744, 1491

b. aʕzā 805

b. dünyā 938

b. zellāt 955, 1077

b. İslām 981

b. cinnīler 986

b. aḥkām 1028

b. ḥālāt 1073, 1077

b. iḥvān 1241, 1950

b. türrehātı 1253

b. eşyā 1329

b. eşḥāşa 1330

b. eczādan 1332

b. insān 1774

b. eşrāt 1822

[=29]

2. (Zamir) Birtakımı, birazı, kimi, kimisi.

b. 1664, 1665, 1774

b.+lar

b. 1090, 1570

b.+ları

b. 1513

b.+mıñ

b. 934

b.+sı

b. 465, 567, 629, 653, 675, 936, 1009, 1104

b.+sın

b. 1666

b.+sına

b. 1254

b.+sında

b. 1266

b.+sından

b. 510

b.+sınuñ

b. 934

[=20]

bed (Far.) : Kötü, fena.

b. 780, 1158, 1448, 1576

[=4]

bedel (Ar.) : Karşılık, karşı.

b. 852

[=1]

beden (Ar.) : Vücut.

b.+den

b. 528, 530, 1466, 1470

[=4]

bed-ḥasāret (Far.+ Ar.) : Kötü zarar eden.

b. 1292

[=1]

bed-ḥişāl (Far.+ Ar.) : Huyuları kötü.

b.+i

b. 1272

[=1]

bed-ḥūy (Far.) : Kötü huy.

b. 169

b.+dan

b. 55, 1683

[=3]

bedīʕ (Ar.) : Sözün güzel olması usul ve kaidelerinden bahseden ilim, estetik.

b.+i
b. 122, 215
[=2]

bedihî (Ar.) : Delilsiz, açık olan.
b. 542
[=1]

bedihyyât (Ar.): Delili ve ispatı
gerekmeyen açık şeyler.
b.+a
b. 529, 542
[=2]

bedir (< Ar. bedr) : Ayın on dördüncü
gecesi, dolunay.
b. 1404
[=1]

bed-râyiha (Far. + Ar.) : Kötü koku.
b. 170
[=1]

beg : Bey.
b.+im
b. 106, 108, 108, 222, 255, 257,
260, 380, 425, 458, 519, 560, 564
630, 963, 982, 985, 1046, 1083,
1135,1263, 1308, 1401, 1464,
1494, 1523, 1546, 1620, 1799,
1876
[=30]

be-gāyet (Ar.) : Son derece.
b. 246, 469, 1837
[=3]

beher (Far.) : Her, her bir, her biri.
b. 642, 887, 900, 1963, 1971
[=5]

be-her-ḥāl (Far.) : Her hâlde, mutlaka.
b. 1915
[=1]

beḥḥāṣ (Ar.) : Bahsetmeyi seven, çok
bahseden.
b. 204
[=1]

beḳā (Ar.) : Ebedîlik, sonsuzluk, bakilik.

b.+da
b. 29, 57
b.+dır
b. 297
[=3]

bekīm (Ar.) : Dilsiz.
b.+dür
b. 1449
[=1]

be-küllî (Ar.) : Tamamen, bütün olarak.
b. 14, 837
[=2]

bel^c (Ar.) : Yutma.
b. it- 1130
[=1]

belā (Ar.) : Gam, musibet, ceza.
b.+dır
b. 688
b.+lar
b. 705
b.+sın
b. 522
b.+ya
b. 1228
[=4]

belāgat (Ar.) : Sözüün düzgün, kusursuz,
yerinde ve adamına göre
söylenmesini öğreten ilmin adı.
b. 483
b. (bülbül-i bāğ-ı b.) 10, 1105
[=3]

belāyā (Ar.) : Felaketler, gamlar.
b. 700, 708, 1087
[=3]

belde (Ar.) : Şehir, belde.
b.+de
b. 696
b.+den
b. 679
[=2]

belî (Far.) : Evet.

b. 125, 241, 416, 419, 442,
645,985, 991, 1037, 1092, 1275,
1290, 1294, 1329, 1429, 1510,
1568, 1754, 1756
[=19]

belki (Ar.+Far.) : Muhtemelen, muhtemel
olarak.
b. 48, 1064, 1620, 1989
[=4]

belli: Gizli olmayan, ortada olan,
anlaşılan.
b. 259
[=1]

belür- : Ortaya çıkmak, tezahür etmek.
b.-e
b. 1481, 1827
b.-se
b. 1321, 1873
[=4]

Belyā bin Melkān (öz.a) : Hz. Hızır.
B. 1090
[=1]

ben : Birinci tekil kişiyi gösteren zamir
ben.
b. 32, 33, 41, 43, 44, 241, 263, 263,
357, 414, 414, 429, 695, 1180, 1182,
1183, 1185, 1187, 1188, 1188, 1350,
1576,1652,1930, 1933, 1934, 1937,
1938, 1946, 1946, 1947, 1967, 2027
[=33]

benim : Benim
b. 28, 31, 430, 823, 1252, 1323
1482, 1575, 1606, 1855, 1903,
1930, 1931, 1935, 1952, 1953,
1972, 1987, 1993
[=19]

beni : Beni
b. 413, 415, 1271, 1985, 2033
[=5]

baña : Bana

b. 33, 35, 36, 44, 45, 60, 429,
1183, 1184, 1184, 1551, 1557,
1943, 1945, 1984, 1995
[=16]

bende : Bende

b. 727
[=1]

benden : Benden

b. 45, 178, 1358, 1967, 1994
[=5]

be-nā-gāh(Far.) : Ansızın, birden, aniden.

b. 36, 1331
[=2]

bend (Far.) : Bağ, bağlama.

b. (kayd ü b.) 1621
[=1]

bende (Far.) : Kul, köle.

b. (i'tāk-ı b.) 868
b.+ñ
b. 444
[=2]

benī (Ar.) : Oğullar.

b. 13

benī esfer “ Sarı ırk. Tüm
hadislerde Hıristiyanlar için
kullanılmıştır.”

b.'l-esfer 1832

b.+le

b. 1829

benī İshāk “ İshakoğulları” 1833

[=4]

beñize- : Benzemek, andırmak.

b. -r

b. 64, 980, 1267, 1664

[=4]

ber (< Ar. berr) : Doğru sözlü, hayır
işleyen kimse.

b. 1419

[=1]

berāber (Far.) : Birlikte bulunan, bir arada.

- b. 451, 543, 669, 962, 1258, 1261, 1536, 1766, 1912, 2012
b.+dir
b. 410, 1693
[=12]
- ber-aks (Far.)** : Tersine, aksine.
b. 617, 647
[=2]
- beraş (Ar.)** : Abraşlık, leke hastalığı.
b.+dır
b. 1449
[=1]
- berât (Ar.)**: Berât gecesi; Hz. Muhammed'e peygamberliğin bildirildiği, Şaban ayının onbeşinci gecesi.
b. u kıadr 1264
[=1]
- ber-bād (Far.)** : Perişan, harap, viran.
b. 153
[=1]
- berd (Ar.)** : Soğuk.
b. 1416
[=1]
- berī (Ar.)** : Uzak
b. 396, 1078
b.+dür
b. 333, 389, 390, 1058, 1072, 1158
[=4]
- beri** : Yakında, daha yakın.
b. 1806
b.+dür
b. 460
[=2]
- beriyyat (Ar.)**: Sağlımlıklar, korunmalar.
b. (Rabbü'l-b.) 427, 1196
[=2]
- berķ (Ar.)**: Şimşek.
b. 1662
[=1]
- berrāk (Ar.)** : Nurlu, pek parlak.
b. 1074, 1893
[=2]
- berzah (Ar.)**:Ölülerin ruhlarının kıyamete kadar bulunacağı yer.
b.+dan
b. 1673
[=1]
- besātīn (Ar.)** : Bostanlar, sebze bahçeleri.
b. 1744
[=1]
- besle-** : Yiyecek ve içeceğini sağlamak, beslemek.
b.-mek
b. 368
[=1]
- beş** : Beş (5).
b. 319, 538, 658, 1676
[=4]
- beşāret (Ar.)** : Müjde, iyi haber.
b. 1234, 1241, 1260
[=3]
- beşer (Ar.)** : İnsan.
b. 928, 960
b.+de
b. 923
[=3]
- beşinci** : Beşinci.
b. 336, 536, 1024, 1025, 1174, 1697
b.+niñ
b. 1772
[=7]
- beş yüz yigirmi** : Beş yüz yirmi (520).
b. 888
[=1]
- bevil (< Ar. bevl)** : İdrar, sidik.
bk. bevl
b. 1718, 1741

b.+den
b. 798, 924, 1490
[=5]

bevl (Ar.) : İdrar, sidik.
b.+i
b. 99
[=1]

bey^c (Ar.) : Satma, satılma, satın alma.
b.+i
b. 776
[=1]

beyān (Ar.) : 1. Anlatma, açık söyleme.
b. it- 266, 877
b. ol- 1340
b.+ı
b. 341, 461, 977
b. +ı
b. 213, 1053, 1286,
1383, 1739
[=11]

2. Belagat ilminin hakikat,
mecaz, kinaye, teşbih gibi
konularını öğreten kısmı.
b.+ı
b. 122
[=1]

beyāz (Ar.) : Ak, akılık.
b. 182, 1714
[=2]

beyn (Ar.) : Arada, araya, arasında.
b. (mā-cerā-yı b.-i aşḥāb) 1245
b.+inde
b. 195, 876, 1504
[=4]

beyne (Ar.) : İki, ortası.
b. 817
[=1]

beyt-i māl (Ar.): İslam hukukunda
maliye hazinesi.
b.+ı
b. 1920
[=1]

bıyık : Erkeklerin üst dudağı üzerinde
biten kıllar.
b. 1739, 1942
[=2]

bidā^c (Ar.): Sonradan meydana çıkan
şeyler.
b. 1512
[=1]

bid^cat (Ar.) : Hz. Muhammed zamanından
sonra dinde meydana çıkan şey.
b. 1513, 1520, 1528

ehl-i bid^cat “Hz
Muhammed ve ehl-i
sünnet yolundan ayrılanlar,
imanda ve ibadette dinde
olmayan yenilikler ortaya
çıkaran kimselere denir.”
685, 1506
b. it- 1517
b.+kim
b. 1527
[=7]

bidāyet (Ar.) : Başlama.
b. it- 43
b. eyle- 199, 883
[=3]

bi-ḥamdi'llāh (Ar.) : Allah'a şükrolsun.
b. 2032
[=1]

biḥār (Ar.) : Denizler.
b.+a
b. 1716
b.+ı
b. 84, 1312
[=3]

bi-iḡrāz (Ar.) : Doldurmakla.
b. 411
[=1]

bikir (< Ar. bikr) : Bozulmamış, el
değmemiş kız.

bk. bikr

b.+dir
b. 1717, 1721
[=2]

bikr (Ar.) : Bozulmamış, el değmemiş
kız.
b.-i izāle 96
b. ol- 1148
b.+idi
b. 1281
[=3]

bil- : 1. Farkında olmak, haberdar olmak.
b.- !
b. 245, 281, 396, 600, 691, 1042
b.-di
b. 531
b.-irken
b. 777
b.-mek
b. 1588
b. -mem
b. 633
b.-meyen
b. 281
b.-mez
b. 121, 123
b.-sün
b. 227
b.-üp
b. 242
b.-ür
b. 344, 510, 1101
[=18]

2. Anlamak, idrak etmek.
b.- !
b. 167, 319, 360, 403, 543, 544,
644, 1202, 1798
b.-digim
b. 1350
b.-enler
b. 1419, 1897
b.-iñ
b. 264
b.-mek
b. 223 (2), 224, 441

b.-mek-durur
b. 1581
b.-meyen
b. 356
b.-mem
b. 241
b.-mez
b. 93
b.-mezem
b. 441
b.-sün
b. 116, 124, 219, 220, 413, 415
1274
b.-üp
b. 356, 957, 1317, 1421
b.-üpdür
b. 38, 1216
b.-ür
b. 116, 213, 523, 532, 587, 590,
1063, 1323
[=43]

3. Tanımak, hatırlamak.

b.-ürsin
b. 313
[=1]

bilā-ḥaqqın (Ar.) : Haksız.

b. 762
[=1]

bilā-ʿilmin (Ar.) : İlimsiz.

b. 806
[=1]

bilā-keyfin (Ar.) : İsteksiz, hevesiz.

b. 438
[=1]

bilā-mūcib (Ar.) : Sebepsiz, hiç yoktan.

b. 151, 786
[=2]

bilā-ʿözrin (Ar.) : Kusursuz, özürsüz.

b. 781
[=1]

bilā-reyb (Ar.) : Şüphesiz.

b. 667, 1277

[=2]
bilā-reybin (Ar.) : Şüphesiz.
b. 262
[=1]
bilā-şekkin (Ar.) : Şüphesiz.
b. 247
[=1]
bildir- : 1. Herhangi bir konuda bilgi vermek.
b.-di
b. 1029, 1092, 1549
[=3]
2. Herhangi bir şeyi haber
b.-!
b. 185, 213
b.-di
b. 196, 211
[=4]
bi'l-fi'ıl (Ar.) : Hakikî olarak, gerçekten.
b. 258
[=1]
bilin- : Anlaşılmak, öğrenilmiş olmak.
b.-di
b. 196, 237, 238, 1641
b.-mek
b. 360
b.-mez
b. 1102
[=6]
bi'l-lāh (Ar.) : Allah için.
b. 866
b. (ḥalf-ı b.) 866
[=2]
billūr (Ar.) : Parlak ve şeffaf taş veya pek saf ve temiz beyaz cam, kristal.
b. u kāfūr 1710
[=1]
bilün- : Anlaşılmak, öğrenilmiş olmak.
bk. bilinmek

b.-sün
b. 549
[=1]
biñ : Bin (1000).
b. 111, 119, 192, 1019, 1254
b.+de
b. 88
[=6]
bin (Ar.) : Oğul.
b. 1049
[=1]
bin- : Bir şeyin üstüne çıkmak.
b.-enler
b. 1725
b.-erse
b. 1724
b.-üp
b. 1673
[=3]
binā (Far.) : Gören, görücü.
b. (dānā vü b.) 49
b. vü dānā 1928
[=2]
binā (Ar.) : 1. Geçişli, geçişsiz, edilgen, dönüşlü gibi fiilin esasını mevzu yapan kitap.
b.+da
b. 200
b.+nıñ
b. 198
[=2]
2. Yapı, ev.
b.+dır
b. 64
b.+sı
b. 1706
[=2]
bindir- : Bir kimseyi bir şeyin üzerine çıkartmak, binmesini sağlamak.
b.-ir
b. 1727

b.-üp
b. 1167
[=2]

bî-nihāye (Far. + Ar.) : Nihayetsiz,
sonsuz.
b. 1
[=1]

biñ sekiz yüz : Bin sekiz yüz (1800).
b. 1042
[=1]

bint (Ar.) : Kız.
b. (Āsiye b. 'l-Mezāhim) 1147
b. (Meryem b. -i 'İmrān) 1148
[=2]

biñ yetmiş yedi : Bin yetmiş yedi (1077).
b.+de
b. 1960
[=1]

bir : 1. Bir (1).
b. fāzıl 'ālī nām 36
b. hoşca manzūm 65
b. üstād-ı kāmīl 77
b. özge 'ālim 81
b. maraẓdur 82
b. baħırdur 85
b. ferde 88, 689, 1444
b. pūla 93
b. büyük erdir 106
b. yıl 110
b. bān 111
b. er 132
b. kişi 149, 681, 706, 732, 992,
1515
b. zād 153
b. yılanı 166
b. řāhı 171
b. 'ālim-i irřād 172
b. 'ālim 173
b. laħza 176
b. ferd-i fā'ik 188
b. bināda 200
b. 'ilimdür 204
b. āletdir 206

b. 'ilim 211
b. ĥāzık u üstād 240
b. şıfatdur 282
b. emāre 305
b. 'alāmetdir 305
b. hoşca ĥıfz 319
b. laħzada 329, 1312
b. zerre 410
b. şeyde 423
b. felse 425
b. kerre 429
b. görmek 429
b. 'ālem 566
b. ādem 572, 609, 612, 657,
666, 788, 820, 826, 843, 849,
866, 875, 1145, 1484, 1787,
1810, 1995
b. ĥul 577, 578, 592
b. ān 594, 1261, 1784
b. 'āřı 614, 721
b. maħalda 618
b. er 621, 648, 669, 1261,
1311, 1456, 1653, 1828, 1845
b. kes 628, 1546
b. günāha 648
b. belādır 688
b. beldede 696
b. yerde 699, 945
b. řaħř-ı fācir 711
b. mübtedi' 713
b. Müslümānı 779
b. mü'mine 816
b. 'ālim 846, 1361, 1453
b. 'abdi 860
b. oğlan 903
b. şavmi 933
b. baħr-i 'ummān 983
b. tāc 1022, 1550, 1711
b. zenb-ki 1072
b. ġazāya 1120
b. buluť 1121
b. inādan 1137
b. ta'āma 1139
b. 'ibādet 1154
b. ligen 1164
b. İbrāhım 1201

b. bkr 1281
 b. evliyāyam 1315
 b. şecerdir 1343
 b. kuru gavgā 1355
 b. kuru lāfı 1356
 b. pend 1358
 b. müşkiliñ 1360
 b. şıfatdır 1368
 b. nebī 1370
 b. burcda 1400
 b. melekdür 1409
 b. dürlü rivāyet 1439
 b. seyyid 1454
 b. kāfir 1455
 b. Yahūdī 1455
 b. kuş 1457, 1668
 b. cevfi insān 1464
 b. dürlü hālet 1493
 b. şekildür 1575
 b. mīl 1624
 b. pādīşāh-kim 1630
 b. şāb 1632
 b. kim terāzī 1642
 b. günāh-kār 1680
 b. zamān 1701
 b. atdur 1723
 b. hatun 1745
 b. dürlü teklīf 1751
 b. sır-durur 1793
 b. şey 1813
 b. gulāma 1843
 b. imāma 1857, 1911
 b. dürlü rivāyet 1859
 b. menāre 1877
 b. zirācdur 1884
 b. şahādet 1933
 b. demde 1956
 b. ay 1971
 b. faķire 1978
 b. ālim-i şāliħ 1981
 b. ferd-i ālim 1986
 b. dost 2016
 b. diyāra 2018
 b. hayta 2029
 [=156]

2. Aynı.

b. ol- 316, 1085, 1886
 b.+durur
 b. 95
 [=4]

3. Tek.

b. 110, 413, 472, 1384
 b. ol- 354
 b.+dir
 b. 267, 685, 688
 b.+dür
 b. 1482
 [=9]

bir bir : Tek tek.

b. 316, 1027
 [=2]

birbiri: Birbiri, karşılıklı olarak biri

ötekini.
 b. 1233
 b.+inden
 b. 1465
 b.+n
 b. 1250
 b.+nden
 b. 1777
 b.+ne
 b. 66, 1511, 1597, 1626, 1634,
 1783, 1983
 [=11]

biri : Biri, bir tanesi.

b. 61, 131, 248, 716, 717, 718,
 718, 755, 759, 767, 779, 791, 794,
 795, 816, 851, 905, 905, 1508,
 1512, 1512, 1630, 1632, 1693,
 1696, 1716, 1736, 1736, 1736,
 1736, 1823, 1838
 b.+dür
 b. 324, 401, 445, 539, 1147
 b.+n
 b. 621, 814, 1966
 b.+nden
 b. 1397, 1959

b.+ne
b. 595, 1061, 1597, 1963

b.+niñ
b. 62

b.+si
b. 1148, 1199, 1232, 1232, 1287,
1333, 1512, 1696, 1698, 1834,
1888
[=58]

birik- : Bir araya gelmek, toplanmak.
b.-mez
b. 1908
b.-se
b. 107
[=2]

birinci : Birinci.
b. 1172, 1816
[=2]

birkaç : Az sayıda, az miktarda.
1. (Belgisiz sıfat) Birkaç.
b. sene 855
b. enbiyāya 1062
b. ħūrī 1728
b. ʿalāmāt 1900
b. devr 1976
[=5]

2. (Belgisiz zamir) Birkaç.
b.+ın
b. 33
b.+da
b. 1062
[=2]

biryān (Far.) : Kebap.
b. 71, 1625
b. (ayran u b.) 95
[=3]

bişet (Ar.) : Başta Hz. Muhammed olmak üzere bütün peygamberlerin peygamberlik görevinin başlangıç zamanı.
b. 1133
[=1]

biş- : Pişmek.

b.-se
b. 70
[=1]

bī-şek (< Far.+ Ar. bī-şekk) : Şüphesiz.

b. 475
[=1]

bit- : 1. Tohum filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yetişmek.

b.-er
b. 1408
[=1]

2. Sona ermek.

b.-ürsün
b. 160
b.-di
b. 639
b.-sün
b. 1981
[=3]

bī-ṭāk (Far.+ Ar.) : Güçsüz, takatsiz.

b. 1543
[=1]

bi't-tevālī (Ar.) : Aralıksız, durmadan.

b. 58, 1159
[=2]

bitür-: Bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tamamlamak.

b.-di
b. 373
b.-mez
b. 1362
[=2]

biz : Birinci çokluk şahıs zamiri.

b. 956, 1295
b.+de
b. 431, 1569, 1654
b.+den
b. 731, 997, 1515, 1791
b.+e
b. 1002, 1654, 1766

b.+lere
b. 836
[=13]

bi'z-zarūre (Ar.) : İster istemez, zaruri olarak.
b. 286
[=1]

bi'z-zarūret (Ar.) : İster istemez, zaruri olarak.
b. 392
[=1]

boğaz : Boğaz.
b.+a
b. 1621
[=1]

bol : Nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı.
b. 217
[=1]

bolay kı : Ola ki, belki, inşallah.
b. 1425
[=1]

boncuğ : Cam, taş, sedef gibi şeylerden yapılan yuvarlak ve renkli süs tanesi.
b.+a
b. 94
[=1]

bostān (Far.) : Sebze bahçesi.
b. (bāğ u b.) 1737
[=1]

boş : İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan.
b. ol- 621, 1597, 1941
[=3]

boyun : Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi.
b.+ına
b. 68
[=1]

boz-: Bir yerin, bir şeyin düzenini karıştırmak, dağıtmak.
b.-up
b. 792
[=1]

börek : Çeşitli biçimlerde pişirilen hamur işi, börek.
b. 108
[=1]

böyle : Bu derece, bu biçimde.
b. 895, 959, 1001, 1257, 1528, 1703
[=6]

bu : 1. (İşaret sıfatı) Bu.
b. ümmet 15, 19, 245, 1131, 1574
b. efkar u ahkar 23
b. ʿārı 82, 83
b. iki suç 92
b. sözi 134
b. fenādan 159
b. mezkūr 187, 646
b. mantık 204
b. ʿāşımdur 206
b. ʿilimden 207, 212
b. cümle maʿlūm 222
b. ʿilmiñ 234, 236
b. yoldan 250
b. manzūmuñ içinde 261
b. maʿnāyı 280
b. daʿvā 296, 1355
b. ʿāciz 317
b. mümkināti 329, 409
b. evşāf 364
b. cinni insi 413
b. ʿālemde 426
b. hāli 438
b. bendeñ 444
b. cümle ahvāl 455
b. aḥbār-ı Kurʿān 483
b. eṭvār-ı Kurʿān 491
b. şeyden 504
b. şeyler 514
b. lā-edriyye 518, 520
b. cüzʿiyyāta 539
b. ḥadd 547

- b. hüccetde 557
b. ʿālem 566, 1597
b. kula 585
b. sözler 585
b. şeylerde 601, 1917
b. cüz'de 601
b. şartlar 662
b. dīnde 671
b. kavli 685
b. mezheb 687
b. ihsānı 707
b. hāle 712
b. aʿmāl 731
b. iş 833
b. şeyde 861, 869, 1247
b. keffāret 868
b. fenāda 875
b. ʿaṭādan 891
b. ʿömrüñ müddetinden 893
b. minvāl 894
b. dördi 907
b. evlād-ı ādem 974
b. şıdķ-ı aķvāl 975
b. kulda 979
b. İdrīs 1024
b. dehrīñ 1053
b. şān 1076
b. dünyā 1093, 1307
b. ikide 1102
b. gördüğüñ 1177
b. mezkūrāt 1191, 1910
b. haberden 1192
b. ilzām 1195
b. efḫar 1205
b. şerʿiñ āfitābı 1209
b. ümmetden 1212, 1462
b. dīni 1215
b. şübbān 1229
b. tarza 1250
b. ḫaķdır 1262
b. dīniñ şemʿa-dānı 1280, 1353
b. iki 1285
b. dört mezhebde 1297
b. iş-kim 1318
b. şecerde 1344
b. cihānı 1351
b. hālet 1363
b. emrāzı 1452
b. dīniñ ziyāsı 1481
b. dīnim 1483
b. tarza 1484, 1720
b. ümmetde 1484
b. dört beyninde 1504
b. dördten 1505
b. irşādı 1532
b. daʿvāyı 1535
b. tāriḫ 1560, 1960
b. Ḥanbel-zāde 1565
b. şey 1575
b. tağlar 1596
b. arada 1596
b. dünyāyı 1606
b. maʿmur 1608
b. milkiñ şāhibi 1609
b. ʿAzrāʿil 1610
b. Mikāʿil ü İsrāʿil ü Cibrīl 1611
b. ḫāl 1622
b. dīniñ cümlesi 1631
b. berzaḫdan 1673
b. kevşer 1688
b. aʿrāf 1691
b. sözlerde 1722
b. dünyāda 1775
b. eşrātđan 1822
b. dīniñ 1836
b. şehriñ kaʿası 1841
b. sözde 1842
b. ḫaķdur 1862
b. Deccāliñ gözi 1863, 1867
b. dīni 1870
b. ālemde 1888
b. gündür 1897
b. ʿālem cümlesi 1899
b. milki mālı 1899
b. eşyā 1944
b. mevtiñ münkerātından 1945
b. kuldan 1950
b. vüsʿat 1958
b. (ışkātıñ b. devri) 1969
b. müstahsen 1972
b. beyānı 1977
b. türāba 1989

- b. ḥācāt 1999
b. duḥāmı 2012
b. manzūme 2013
[=149]
- 2. (İşaret zamiri) Bu.**
b. 131, 207, 249, , 319, 415, 432, 439, 484, 515, 619, 626, 744, 767, 842, 972, 977, 1001, 1104, 1042, 1094, 1094, 1204, 1401, 1439, 1446, 1458, 1508, 1531, 1696, 1746, 1934
b.+dır
b. 307
b.+dur
b. 254, 275, 301, 313, 337, 433, 535, 589, 600, 717, 863, 1350, 1393, 1483, 1539, 1636, 1697, 1699, 1700, 1836, 1955
b.+a
b. 282, 290, 341, 374, 417, 625, 746, 804, 831, 1025, 1059, 1192, 1267, 1433, 1862, 1916, 1979
b.+nda
b. 147, 148, 440, 501, 561, 569, 625, 646, 730, 737, 823, 1176, 1272, 1348, 1388, 1439, 1682, 1750, 1859, 2027
b.+ndadur
b. 691
b.+ndan
b. 152, 155, 720, 800, 827, 915, 1142, 1142, 1486, 2016, 2028, 2032
b.+nı
b. 66, 67, 146, 156, 275, 1004, 1048, 1603, 1953
b.+nları
b. 234
b.+nu
b. 319, 684, 1063
b.+nuñ
b. 51, 296, 300, 312, 314, 367, 443, 459, 462, 472, 700, 709, 738, 930, 959, 1518, 1531, 1896, 1939, 2018
b.+nuñla
b. 237, 238, 323, 362, 402, 448,
- 1295, 1295
[=141]
- buḥd (Ar.) : Uzaklık.**
b. 437
[=1]
- buğday : Buğday.**
b. 862, 900, 1971
b.+da
b. 1980
b.+ı
b. 886
[=5]
- buğz (Ar.) : Kin, nefret.**
b. 1382
b. eyle- 756
[=2]
- buḥār (Ar.) : Buhar, duman, buğu.**
b.+ı
b. 1393, 1411
[=2]
- buḥl (Ar.) : Cimrilik, pintilik.**
b.+e
b. 808
[=1]
- buḥul (< Ar. buḥl) : Cimrilik, pintilik.**
b.+dan
b. 1015
[=1]
- bul- : 1. Bir şeyi elde etmek, ele geçirmek.**
b. - !
b. 910, 1316, 1764
b.-a
b. 192
b.-dı
b. 74, 228, 567, 707, 729, 841, 908, 970
b.-duğı
b. 1856
b.-duğda
b. 1422

b.-duñ
b. 576
b.-mağ-ıla
b. 834
b.-mağ
b. 660, 807
b.-mağda
b. 725
b.-mamağ
b. 1581
b.-masun
b. 153
b.-maya
b. 256
b.-mayınca
b. 1339
b.-mazsa
b. 861, 871
b.-mişdur
b. 1890
b.-muş
b. 716
b.-muşdı
b. 1736
b.-muş-iken
b. 1662
b.-sa
b. 206, 525, 559, 826
b.-salar
b. 1885
b.-sun
b. 179, 227
b.-sun mı
b. 919
b.-up
b. 806
b.-updur
b. 1150
b.-ur
b. 112, 131, 1429, 1646
b.-urlar
b. 1673
b.-ursa
b. 867
b.-ursun
b. 482, 890, 1894

[=48]

2. Yardımcı fiil.

b.- maya
yol bul- “Çare bulmak.”
1534
b.-urdu
yol bul- 287
b. -masun
yol bul- 979
b.-mağ
yol bul- 1075
[=4]

3. İstenilen şeye nail olmak, ulaşmak.

b.- !
b. 319, 1443
b.-a
b. 1922
b.-asın
b. 320
b.-dı
b. 206, 412, 981, 1032, 1268,
1364, 1565, 1837, 1867
b.-dılar
b. 1255
b.-dıysa
b. 179
b.-duğda
b. 600, 1396, 1429
b.-dum
b. 35, 43
b.-duñsa
b. 1317
b.-mağ
b. 786, 1584
b.-maz
b. 1463
b.-sa
b. 171, 529, 898
b.-sun
b. 199, 1652, 1926
b.-sunlar
b. 2011
b.-unca
b. 87

b.-up
b. 579, 1027, 1920
b.-updur
b. 80, 1369
b.-ur
b. 75, 577, 728, 1649, 1893
b.-urlar
b. 259, 1495, 1866
b.-ursa
b. 901, 902, 902
b.-ursın
b. 87
b.-ursun
b. 240, 262, 913, 1421
[=53]

4. Karşılaşmak.

b.-dı
b. 597, 827
b.-masunlar
b. 2006
b.-muş
b. 1379
b.-ur
b. 187, 1865
b.-urlar
b. 1192
b.-ursa
b. 828
[=8]

5. Aramak.

b.-am
b. 1394
b.-up
b. 77
[=2]

6. Cezaya uğramak.

b.-a
b. 1666
b.-dı
b. 83, 254, 522, 1797
b.-muşdur
b. 504
b.-sa
b. 603

b.-up
b. 578
b.-updur
b. 417
b.-ur
b. 1513, 1812, 1814, 1867, 1872
b.-urlar
b. 247
b.-ursa
b. 1513
b.-ursun
b. 101
[=17]

7. Bir yere, bir noktaya ulaşmak.

b.- !
b. 79 (2)
b.-dı
b. 2036
b.-mağ
b. 1075
b.-maz
b. 1883
b.-sa
b. 682
b.-unca
b. 86
b.-ur mı
b. 171
[=8]

bular : Bunlar.

bk. bunlar
b. 63, 462, 680, 949, 997, 1081,
1148, 1228, 1552, 1567, 1568,
1570, 1607, 1615, 1762
b.+a
b. 1638
b.+da
b. 922, 1074, 1264
b.+dan
b. 362, 513, 518, 608, 955, 981,
1230, 1242, 1288, 1320, 1350,
1510, 1910
b.+dır
b. 538, 1501, 1839

b.+ı
b. 710, 1620
b.+ıñ
b. 926, 931, 1079, 1176, 1200,
1233, 1254, 1566, 1569, 1740
[=47]

bulaş- : Bir şeye sürülmek, bulaşmak.
b.-sa
b. 1145
[=1]

buldur- : Bulma işini yaptırmak.
b.- !
b. 176
[=1]

bulun- : 1. Bir yerde olmak.
b.-maz
b. 1608
b.-sun
b. 1981
[=2]

2. Bulunmak, elde edilmek.
b.-dı
b. 847
b.-maz
b. 854
b.-muşdur
b. 290
b.-sa
b. 720
b.-sun
b. 209, 1965
[=6]

3. Var olmak.
b.-duqça
b. 853
b.-maq
b. 769
b.-maz
b. 88, 123, 155, 293, 376, 382,
385, 387, 394, 432, 457, 718,
1185, 1395, 1527, 1536, 1779
b.-mazsa
b. 1959

b.-sa
b. 112
b.-sun
b. 217
[=22]

4. Meydana çıkarılmak.
b.-dı
b. 634, 1520
[=2]

buluğ : Atmosferdeki su damlacıkları ve
buz taneciklerinin görülebilir
yoğunluk kazanmasıyla oluşan
biçimleri, yükseklikleri ve yol
açtıkları hava olaylarıyla
birbirinden ayrılan yığın.
b. 1121
b.+lar
b. 1406
[=2]

bunca : Bu kadar, bu kadar çok.
b. 107, 197, 499, 635, 1615, 1749,
1842, 1894, 1905
[=9]

bunlar : Bunlar
bk. bular
b. 303, 338, 374, 378, 453, 508,
553, 746, 823, 1087, 1176, 1331,
1806
b.+a
b. 801, 1729, 1840
b.+da
b. 997, 1510
b.+dan
b. 1742
[=19]

burāk (Ar.) : Hz. Muhammed'in Miraç'ta
bindiği binek.
b. 1723
b.+a
b. 1167
[=2]

burc (Ar.) : Güneşin ayrıldığı on iki
kısmıdan her biri.

- b.+da
b. 1400
- b.+uñ
b.1397
[=2]
- burun** : Koku alma organı.
b. 396
b.+ı
b. 528
[=2]
- būstān (Far.)** : Gül ve çiçek kokularının çok olduğu yer, bahçe.
b. (bāğ u b.) 373, 1408
[=1]
- buṭlān (Ar.)** : Batıllık, boşluk.
b. 314
b. u tālī 311
b.+ı
b. 296
[=3]
- buyur-** : 1. Emretmek.
b.-a
b. 1609, 1671
b.-dı
b. 627, 1251, 1690
[=5]
2. Gelmek.
b.-a
b. 1610
b.-dı
b. 500
b.-sa
b. 171, 643
[=4]
3. Düşüncesini söylemek, bildirmek.
b.-dı
b. 244, 624, 1107
b.-mişdur
b. 312, 653, 742
- b.-muş
b. 443
b.-muşdur
b. 1815
[=8]
- bu yüzden** : Bundan dolayı.
b. 404
[=1]
- buz** : Donarak katı duruma gelmiş su.
b. 64, 73
[=2]
- būhtān (Ar.)** : Yalan, iftira.
b. 755
b. it- 1253
[=1]
- būlbūl (Ar.)** : Sesinin güzelliği ile tanınmış ötücü bir kuş.
b. 189, 192
b.-i bāğ-ı belāgat 10, 1105
b.+ler
b. 1734
[=5]
- būldān (Ar.)** : Şehirler.
b. 1391
b.-ı küfr 1847
b. u kuşūr 1708
b.+a
b. 680
b.+iñızda
b. 1841
[=5]
- būnyān (Ar.)** : Yapı, bina.
b. 1395
[=1]
- būrāder (< Far. birāder)** : Dost.
b. 132, 159, 281, 451, 480, 543, 595, 684, 725, 739, 762, 962, 1291, 1456, 1536, 1912
[=16]
- būrhān (Ar.)** : Delil, ispat, tanık.

b.-ı taḫbīḳ 308
b.-ı vaḥdet 461
[=2]

bürr (Ar.) : Buğday.
b. 1963
[=1]

bürüdet (Ar.) : Soğukluk.
b. 531, 533, 1415
[=3]

büsbütün : İyice, tamamen.
b. 1710
[=1]

bütün : Eksiksiz, tam.
b. 1300, 1713, 1826, 1827
[=4]

büyütü'l-ʿankebüt (< Ar. beytü'l-ʿankebüt):
Örümcek yuvası.
b.+a
b. 607
[=1]

büyük : Boyutları benzerlerinden daha fazla olan.
b. 82, 97, 106
b.+dür
b. 1519, 1688
[=5]

C

Caʿfer (öz. a.) : Cennete uçarak giden sahabe, Hz. Ali'nin abisi.
C. 1239
[=1]

cāhil (Ar.) : Bilimsiz, bilgisiz.
c. 93
c. ol- 109, 1308
c.+i
c. 168
c.+ler
c. 131, 741
[=6]

cāʿiz (Ar.) : İşlenilmesinde cevaz olan; olabilir, olur.
c. 719, 1378, 1380, 1796, 1975
c.+dir
c. 1374, 1454
c.+dür
c. 364
[=8]

Cālūt (öz. a.) : Hz. Davud zamanında yaşamış Amalika kralının adı.
C.+ıla
C. 470
[=1]

cām (Far.) : Sert, saydam ve çabuk kırılır cisim.
c. 114
[=1]

cāmiʿ (Ar.) : İçinde namaz kılınan ibadet yeri.
c. 1670
c. (şahrā vü c.) 1524
[=2]

cān (Far.) : 1. Can, ruh.
c. 255, 390, 519, 617, 641, 971, 971, 1044, 1256, 1467, 1572
c. +dan
c. (gūş-i c.) 335
c.+ı
c. 605
[=13]

2. (mec.) Dost.
c. 293, 668, 872, 1241
c. u cānān 1343
c.+ım
c. 76, 92, 236, 299, 305, 385, 416, 423, 472, 510, 518, 607, 617, 664, 671, 672, 684, 720, 901, 944, 972, 977, 998, 1004, 1020, 1040, 1091, 1145, 1258, 1262, 1293, 1310, 1321, 1323, 1362, 1402, 1423, 1443, 1449,

- 1458, 1691, 1799, 1893,
1906, 1979
[=50]
- cānā (Far.)** : Ey can, ey dost.
c. 358
[=1]
- cānān (Far.)** : Sevgili, gönül verilmiş.
c. u cānān 1343
[=1]
- cānī (Ar.)** : Cinayet işleyen.
c. 1903
[=1]
- cānib (Ar.)** : Taraf, cihet, yan.
c.+i
c. 1737
c.+idür
c. 1681
c.+inden
c. 1407
[=3]
- cār (Ar.)** : Komşu.
c. 1152
[=1]
- cārān (Ar.)** : Komşular.
c. 27
[=1]
- cārī (Ar.)** : Geçme, geçiş, akma.
c. ol- 133, 482, 642, 1149
[=4]
- cāriye (Ar.)** : Para ile satın alınan halayık,
hizmetçi kız.
c. 1201
[=1]
- cāyic (Ar.)** : Aç, acıkmış, aç olan.
c. ol- 870
[=1]
- cebīre (Ar.)** : Kırık ve çukuk olan bir uzva
sarılan tahtalar.
c. 1380
[=1]
- cebr (Ar.)** : Zor, zorlama.
c. 361
[=1]
- Cebriyye (Ar.)** : Beşeri iradeyi inkār eden
bir mezhep.
C.+ler
C. 569
[=1]
- cedd (Ar.)** : Dede.
c. ü eb 643
[=1]
- cefā (Ar.)** : Eziyet, incitme.
c.+dan
c. (hizlān u c.) 825
[=1]
- cehd (Ar.)** : Çalışma, çabalama.
c.+i
c. (saʿy ü c.) 1099
[=1]
- cehennem (Ar.)** : Ahirette, günahkār
kulların gideceği azap yeri.
c. 247, 1658, 1768
c.+den
c. 1646, 2011, 2023
[=6]
- cehil (< Ar. cehl)** : Bilmeme, bilmezlik.
bk. cehl
c. 543, 671
c.+den
c. 55
c.+dir
c. 766
c.+kim
c. 82
[=5]
- cehl (Ar.)** : Bilmeme, bilmezlik.
c. 361
c.+e
c. 520
c.+ile
c. 98, 121, 1048

- c.+inde [1]
c. 80
c.+iyle
c. 90
[=8]
- cehlilik (Ar.+T.)** : Bilmezlik.
c.+de
c. 79
[=1]
- celācil (Ar.)**: Küçük çanlar, ufak çingiraklar.
c. 745
[=1]
- celāl (Ar.)** : Büyüklük, ululuk.
c.+i
c.1603
[=1]
- celālī (Ar.)** : Allah'a ait, tanrısal.
c. 50
[=1]
- celī (Ar.)** : Aşık, meydanda, belli.
c.+dür
c. 1220
[=1]
- cem^c (Ar.)** : Toplama, yığma.
c. ol- "Toplanmak."
111, 127, 191, 384, 605, 613, 618,
1138, 1196, 1210, 1319, 1858,
1864,
c. it- "Toplamak."
220, 732, 1364, 1828, 1899
c.-i dīn 1209
[=19]
- cemā^cat (Ar.)** : Topluluk, halk.
c. 1434, 1523, 1524,1833,
1858, 1987
c. (ehl-i c.) 1672
[=7]
- cemād (Ar.)** : Cansız.
c. 560
- [=1]
cemādāt (Ar.) : Cansızlar.
c. 1124, 1311
[=2]
- cemāl (Ar.)** : Yüz güzelliği.
c.+in
c. 433
[=1]
- cem^{an} (Ar.)** : Bir yere toplamak suretiyle.
c. 1850, 1885, 1887
[=3]
- cemī^c (Ar.)** : Cümle, hep, bütün.
c.-i enbiyā 16, 1168
c.-i evliyā 1085
[=3]
- cemī^{an} (Ar.)** : Hep, bütün, tek mil.
c. 161, 207, 484, 895, 1029,
1083, 1086, 1112, 1114, 1538,
1594, 1661 1687, 1689, 1693,
1707, 1733, 1737, 1758, 1782,
1832, 1937, 1985, 2026
[=24]
- cenābet (Ar.)** : Guslü gerektiren durumda olup da henüz gusletmemiş olan kimse.
c.+den
c. 1677
[=1]
- Cenābü'l-Ḥaḡ (Ar.)** : Allah.
C. 324
[=1]
- ceng (Far.)** : Dövüş, kavga.
c.+i
c. 770
c.+ile
c. 743
[=2]
- cennāt (Ar.)** : Cennetler.
c. 1761
c.-i me^{vā} 138, 2022

[=3]

cennet (Ar.) : Cennet, uçmak.
c. 260, 436, 579, 610, 616, 650,
1234, 1649, 1704, 1735, 1737,
1767, 1860, 1867, 1894, 2013
c. (gülzâr-ı c.) 29
c. (ehl-i c.) 434, 1000, 1229,
1687, 1894
c. (turk-ı c.) 1065
c. (firdevs-i c.) 1225
c. (dâr-i c.) 1289
c. (bâğ-ı c.) 1475
c. (kaşr-i c.) 1485
c. (sebil-i bâğ-ı c.) 1545
c. ü nâr 1181, 1600
c.(rıdvân u c.) 1207
c.+de
c. 27, 575, 631, 633, 937969,
1002, 1023, 1136, 1146, 1152,
1230, 1702, 1720, 1722, 1723,
1734, 2011
c.+den
c. 1753
c.+i
c. 1864
c.+i
c. 728, 1644
c.+im
c. 1750
c+iñ
c. 1726
[=56]

cerād (Ar.) : Yağma, yağmacılar güruhu.
c. 704
[=1]

cerh (Ar.) : Yaralama, yaranma.
c. 690
[=1]

cerihāt (Ar.) : Yaralar.
c. 811
[=1]

cesāret (Ar.) : Cesurluk, yiğitlik.
c. 1933

[=1]

cesed (Ar.) : Ölü vücut.
c.+den
c. 379
[=1]

cevāb (Ar.): Sorulan şeye verilen karşılık.
c. 626
c. ol- 951
c. vir- “ Karşılık vermek.” 1484
c.+a
c. 1680
c.+ı
c. 353
c.+ın
c. 430, 1194, 1468, 1478, 1481,
1487, 1679
[=12]

cevād (Ar.) : Cömert, eli açık.
c.+iñ
c. 1957
[=1]

cevāhir (Ar.) : Cevherler, elmaslar,
kıymetli taşlar.
c. 93, 104, 384, 1714, 1869,
2031
c.+den
c. 382
c.+dir
c. 561
[=8]

cevāmi^c (Ar.) : İbadet yerleri, mescitler.
c. 1670, 1916
[=2]

cevārī (Ar.) : Halayıklar, hizmetçi kızlar.
c.+den
c. 1901
[=1]

cevārih (Ar.): İnsanın el, ayak gibi organı.
c.+den
c. 396
[=1]

cevāz (Ar.) : İzin, mücade.

c.+a

c. 509

c+i

c.1377

[=2]

cevf (Ar.) : İç, kalp.

c.-i insān 1464

[=1]

cevher (Ar.) : Elmas, değerli bir taş.

c. 74, 379

c. (dürr ü c.) 1681

c. (yāqūt u c.) 1707

c.+i

c. 93

[=5]

cevheryn (Ar.) : İki cevher.

c. 1227

[=1]

cevher-fürüş (Ar.+Far.) : Cevher satan.

c.+i

c. 75

[=1]

cezā (Ar.) : Ceza, karşılık

c.+sı

c. 722

c.+ya

c. 1120, 1778

[=3]

cezā'ir (Ar.) : Adalar.

c. 983

[=1]

cezim (< Ar. cezm) : Kesin karar, niyet.

c. 508

[=1]

cibāl (Ar.) : Dağlar.

c.+in

c. 933

[=1]

cibillet (Ar.) : Huy, cibilliyet, yaradılış.

c. 169, 183, 1654

[=3]

cibillī (Ar.) : Yaratılıştaki olan.

c.+dür

c. 966, 976

[=2]

Cibrīl (Ar.) : Peygamberlere emir ve vahiye vasıta ve memur olan dört büyük melekten biri.

C. 478, 1003, 1067, 1161, 1171, 1611

C.+e

C. 942, 1176

[=8]

cidāl (Ar.) : Karşılıklı kavga.

c.-i söz 806

c.+e

c. 712

[=2]

cīfe (Ar.) : Leş.

c. 737

c.+sinden

c. 1307

[=2]

ciger (Far.) : Ciğer, bağır.

c.+ler

c. 1625

[=1]

cihān (Far.) : Dünya.

c.+a

c. 1418

c.+ı

c. 143, 846, 1351, 1898

[=5]

cihān-bān (Far.): Cihanın, dünyanın bekçisi olan.

c. 1103

[=1]

cihāt (Ar.) : Taraflar, yönler.

c.-ı kırb 437

- c.+1
c. 409
[=2]
- cimā^c (Ar.)** : Çiftleşme.
c. it- 998
c.+1
c. 925
c.+1
c. 1717
[=3]
- cin (< Ar. cinn)** : Gözle görünmez, latif cisimlerden ibaret bir yaratık.
bk. cinn
c.+den
c. 991, 1774
[=2]
- cinān (Ar.)** : Cennetler.
c.+a
c. 1471
c.+1
c. 733, 1652, 1742
c.+iñ
c. 2008
[=5]
- cināyet (Ar.)** : Adam öldürme, canilik.
c. 678
[=1]
- cinn (Ar.)** : Gözle görünmez, latif cisimlerden ibaret bir yaratık.
c. 1097, 1595, 1719, 1754
c.+e
c. 1133
c.+i
c. 413
[=6]
- cinnī (Ar.)** : Cine mensup.
c. 980, 1083
c.+ler
c. 986, 988
[=4]
- cins (Ar.)** : Çeşit, türlü.
c. 380
- c.-i āher 182
c.+den
c. 546
[=3]
- cisim (< Ar. cism)** : Beden, gövde.
bk. cism
c. 997
[=1]
- cism (Ar.)** : Beden, gövde.
c. 379, 437
c.-i ta^clīmī 595
c.-i pāk 1128, 1130
c.+e
c. 384
c.+iñde
c. 519
c.+inde
c. 1132
[=8]
- cismānī (Ar.)** : Bedenle ilgili.
c. 1331
[=1]
- cismānīyān (Ar.)** : Cisimle ilgili olanlar.
c.+dır
c. 1767
[=1]
- cisr (Ar.)** : Köprü.
c.-i memdūd 1658
[=1]
- civān (Far.)** : Genç.
c.+a
c. 1381
[=1]
- cū^can (Ar.)** : Aç olarak.
c. 71
c. u ^caṭṣān 373
[=2]
- cūd (Ar.)** : Cömertlik, elaçıklığı.
c. (ma^cden-i c.) 1112
[=1]

cum'a (Ar.) : Cuma namazı.

c. 655, 1916

c. (ıyd-ı c.) 1263

[=3]

cūş (Far.) : Çoşma, kaynama.

c. eyle- 1149

[=1]

cüdā (Far.) : Ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış.

c. 1466

[=1]

cūhhāl (Ar.) : Cahiller.

c. 91, 107

c. (nā-dān u c.) 1048

c.-i eşhāş 1357

[=4]

cümle (Ar.) : 1. (Sıfat) Bütün, hep.

c. aşhāb 19

c. 'ālemler 30, 310

c. ihvān 68

c. bihārı 84

c. diyārı 87

c. ālām 144

c. kırāpat 181

c. tullāb 198

c. ma'lūm 222

c. nāra 258

c. erkān 265

c. haḫdur 267

c. esrār 332

c. hālden 334

c. varı 336

c. yoğı 344

c. guşşa küdret 388

c. zerrāt 391

c. cihātı 409

c. 'ālem 410, 560, 1172

c. halkı 414, 1088, 1636

c. lezzet 434

c. ahālī 438, 1747

c. āzān 449

c. aḫvāl 455, 548

c. vücūduñ 490

c. revāyih 534

c. eşvāt 535

c. hālāt 567

c. 'āşī 571

c. aḫyār 583

c. zünübın 616

c. evlād 636

c. 'uyūba 654

c. zenbe 659

c. menkūl 823

c. rızādan 885

c. insān 961

c. luġātı 1055

c. aḫlāk 1074

c. eflāk 1107

c. ins ü cinne 1133

c. mu'cizāta 1141

c. aḫnām 1160

c. aḫfiyāya 1168

c. enbiyādır 1177

c. eşyādan 1259

c. 'āmı 1263

c. āfāt 1300

c. emre 1301

c. cemādāt 1311

c. bihārı 1312

c. diyārı 1312

c. mesāfāt 1313

c. mübhem 1350

c. evliyādan 1370

c. eşbāh 1470

c. münāfiḫ 1491

c. aḫbiyādan 1492

c. bātıl 1505

c. 'aḫşān 1542, 1684, 1784

c. ma'mūr 1593, 1594

c. deryā 1597

c. mevtā 1614

c. efvāc 1615

c. ḫavāşıl 1624

c. ḫaḫḫ-ı insān 1643

c. tefāsır 1674

c. pasdan 1718

c. vildān 1720

c. besātın 1744

c. ehl-i İmān 1748

c. 'ibādet 1811

c. erlerde 1827

c. ğāzī 1832
c. ʿulūmı 1848
c. küffār 1921
c. münāfık 1927
[=89]

2. (Zamir) Herkes, bütün, tamamı.
c. 65, 247, 285, 674, 703,
705, 731, 741, 870, 929,
966, 1044, 1081, 1122,
1124, 1194, 1246, 1248,
1251, 1252, 1289, 1461,
1498, 1502, 1505, 1570,
1599, 1628, 1686, 1690,
1703, 1706, 1751, 1823,
1849, 1849, 1875, 1905,
1918, 1947, 2025, 2027,
2029
c.+de
c. 724
c.+si
c. 239
c.+sin
c. 1423
c.+sinden
c. 1428
c.+niñ
c. 1159
c.+si
c. 21, 321, 566, 822, 988,
1283, 1612, 1631, 1642,
1794, 1899
c.+sin
c. 38, 592, 1021
c.+sinden
c. 844, 1197
c.+sine
c. 1566
[=60]

cünün (Ar.) : Delirme, delilik.
c. 1080, 1449
c.+ı
c. 839
c.+uñ
c. 1337
[=4]

cünüb (Ar.) : Dinen yıkanmak zorunda kalma hâli.
c.+den
c. 1834
[=1]

cüzʿ (Ar.) : Kısım, parça.
c. 603
c.+de
c. 601
c.+ler
c. 605
[=3]

cüzām (Ar.) : İnsan vücudunda onulmayan çıbanlar ve yaralar meydana getiren miskin hastalığı.
c.+dır
c. 1449
[=1]

cüzʿi (Ar.) : Az, pek az, az miktarda.
c. 330, 589
[=2]

cüzʿiyyāt (Ar.) : Ehemmiyetsiz, değersiz, ufak tefek şeyler.
c.+a
c. 539
[=1]

Ç

çağla- : Su, köpürerek ve ses çıkararak çoşkun bir biçimde akmak.
ç.-ı
ç. 1689, 1732
[=2]

çal- : 1. Atmak, çarpmak, vurmak.
ç.-ar
ç. 677
ç.-arlar
ç. 677, 1788, 1856
[=4]

2. Gezdirmek, dokundurmak.

ç.-dıkda
ç. 420
[=1]

çalış- : Bir şeyi öğrenmek veya yapmak için emek vermek.
ç.- !
ç. 76, 489
ç.-sunlar
ç. 63
ç.-up
ç. 609
[=4]

çalğa- : Sallamak, yerinden oynatmak.
ç.-r
ç. 1390
[=1]

çalğan- : Sallanmak, hareket etmek.
ç.-ur
ç. 1395
[=1]

çāre (Far.) : Tedbir, çözüm yolu.
ç. 305, 854
[=2]

çarpıl- : Çarpma işine konu olmak.
ç.-sa
ç. 100
[=1]

çār-ı yār (< Far. çār- yār) : Dört dost (Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Hz. Osman, Hz.Ömer).
ç.+ı
ç. 1386
[=1]

çek- : Tahamül etmek, katlanmak.
ç.-di
ç. 31, 1475
ç.-er
ç. 965, 1000, 1639, 1665, 1691
ç.-me
ç. 1252, 1361
ç.-mesün
ç. 2022

ç.-mez
ç. 1725
ç.-se
ç. 651
[=12]

çeşm (Far.) : Göz.
ç. (nūr-i ç.-i Ehl-i Sünnet) 1229
[=1]

çeşme (Far.) : Pınar, su kaynağı.
ç. 336
[=1]

çığur- : Çağırarak, seslenmek, davet etmek.
ç.-a
ç. 1840
ç.-sın
ç. 1671
ç.-sun
ç. 1442
[=3]

çık- : 1. İçeriden dışarıya varmak, gitmek.
ç.-ar
ç. 1471
ç.-arlar
ç. 1755
[=2]

2. Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

ç.-a
ç. 1847
ç.-ar
ç. 1845, 1882, 1886, 1888
ç.-dı
ç. 638, 1841
ç.-mağ
ç. 1816
ç.-ması
ç. 1861
ç.-sa
ç. 1873
[=10]

3. Bir şeyin yukarısına doğru yürütmek.

ç.-ınca
ç. 1660
[=1]

4. Niteliği anlaşılmaq.

ç.-maz
ç. 729
[=1]

çıkār -: 1. Birinin veya bir şeyin çıkmasını
sağlamak.

ç. 496, 893
ç.-dı
ç. 1165
[=3]

2. Bulmak, ortaya koymak.

ç.-dı
ç. 1547
[=1]

çıyan : Çok ayaklılardan, sarımtırak
renkte, zehirli bir böcek.

ç. 1464
[=1]

çi (Far.) : Ne.

ç. ol- 1419
[=1]

çimen (< Far. çemen) : Yeşil ve kısa
otlarla örtülü yer.

ç.+ler
ç. 1735
[=1]

çizme : Diz kapaklarına kadar çıkan bir
ayakkabı türü.

ç. 1372
[=1]

çok: 1. (Zarf) Çok, fazla.

ç. gelmişdür 300
ç. olmak 355
ç. olupdur 357, 1388
ç. (yağar ç. başına emtār-ı
Ḳurān) 495
ç. itmiş 614
ç. (eḳāvīl ih̄tilāfāt anda ç. var) 632

ç. olur 649, 1154, 1268
ç. kılmış 721
ç. oldu 822, 1270, 1359, 1980
ç. buldı fırsat 908
ç. virdi 932
ç. itdi 968
ç. olup 1265
ç. bulupdur 1369
ç. olsa 1391
ç. (anıñ ‘ulvī olupdur ç. mekānı)
1394
ç. ola 1434
ç. (qalanlar ç. çeker ol yerde
zahmet) 1639
ç. (geçince ç. çeker anda emekler)
1665
ç. (varanlar ç. çeker zahmet fūrādā)
1691
ç. kılmış riyāyı 1699
ç. (anıñ başında ç. cem^c oldu küffār)
1864
ç. (adādı ol kadar ç. oldu gāyet)
1883
ç. (dolar hem fısq-ıla ç. ola cānī)
1903
ç. (ḥaḳīḳat ol vaḳit ç. oldu ālām)
1936

[=34]

2. (Sıfat) Çok, fazla.

ç. kitābı 32
ç. levāzım 78
ç. mevānī^c 80
ç. ādem 90
ç. dürlü cühhāl 91
ç. mu^caṭṭar 120
ç. ‘alāmāt 130
ç. meşālīḥ 160
ç. ruvātı 177
ç. fevā'id 196, 416
ç. kişi 227
ç. merātib 238, 1314
ç. imtiḥānı 241
ç. dürlü eşḡāş 306
ç. āsar 312
ç. delīli 439
ç. rivāyāt 459

ç. dürlü haqāyık 482
ç. fesādı 516
ç. mezāyā 549
ç. luġātı 643
ç. meşā'ib 757
ç. deryā 990
ç. söz 1037, 1042
ç. dürlü ihsān 1051
ç. cemādāt 1124
ç. fazā'il 1264
ç. fazīlet 1266
ç. dürlü hālāt 1300
ç. delālet 1493
ç. dürlü ruḥṣat 1528
ç. ḥilāfı 1574
ç. günāhı 1698
ç. enhār 1732
ç. firāset 1889
ç. Müslimīni 1979
ç. mesā'il 2027
[=38]

3. (İsim) Çok, fazla.

ç. 125, 190, 1645, 1937
ç.+dur
ç. 190, 462, 927, 1262, 1367,
1688, 1732
ç.+durur
ç. 201, 1291, 1685, 1973
ç.+ı
ç. 121,1186
[=12]

çok çok : En çok, olsa olsa.
ç. 693, 696, 1013, 1195, 1559
[=5]

çorāb (Far.) : Pamuk, yün vb.nden örülen, ayağa giyilen giyecek.
ç.+lar
ç. 1376
[=1]

çöl : Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi.
ç.+de
ç. 1615
[=1]

çün (Far.) : İçin.
ç. 67, 196, 228, 445, 466, 639, 881,
882, 1229, 1241, 1273, 1340, 1560,
1775, 1952, 1987
[=16]

çünkü (< Far. çün+ki): Şundan dolayı, şu sebeple, mademki anlamında sebep bildirir.
ç. 504, 1763, 1842, 2030
[=4]

çünkü (< Far. çün +T. kim) : Mademki, zira.
ç. 269, 729
[=2]

çürü- : Genellikle mikroorganizmaların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak.
ç.-ür
ç. 603
[=1]

çürü-: Genellikle mikroorganizmaların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak.
bk. çürü-
ç.-miş
ç. tenleri 593, 1613
[=2]

D

dab- : İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek, tapmak.
d.-dı
d. 1249
[=1]

dābbetü'l-arz(Ar.):Kıyamet alametlerinden olmak üzere ortaya çıkacağı söylenen hayvanın adı.
d.+dur
d. 1888

d.+iñ	795, 798, 801, 801, 802, 804, 804,
d. 1819	805, 807, 808, 810, 811, 813, 814,
[=2]	815, 816, 817, 817, 818, 823, 836,
dad : Tat, lezzet.	837, 838, 842, 843, 846, 849, 857,
d.+ı	872, 888, 889, 901, 902, 914, 922,
d. 202	930, 932, 934, 938, 941, 944, 945,
d.+ın	954, 990, 995, 996, 999, 1005,
d. 109	1007, 1017, 1038, 1044, 1048,
[=2]	1052, 1052, 1054, 1056, 1061,
dad- : Tatmak.	1065, 1069, 1069, 1070, 1072,
d.-ar	1073, 1082, 1089, 1095, 1096,
d. 212	1103, 1105, 1106, 1113, 1113,
[=1]	1117, 1152, 1155, 1157, 1175,
dāfi (Ar.) : Deffeden, savan, savuşturan.	1177, 1178, 1181, 1203, 1205,
d. 704	1209, 1210, 1217, 1218, 1221,
d. ol- 708	1223, 1226, 1227, 1228, 1229,
d.-i küfr-i dālālet 1218	1234, 1238, 1239, 1240, 1243,
[=3]	1258, 1263, 1267, 1288, 1299,
dāğ (Far.) : İnsan ve hayvan vücudun	1302, 1302, 1305, 1307, 1318,
kızgın demirle vurulan damga,	1320, 1326, 1334, 1335, 1342,
işaret.	1352, 1365, 1410, 1410, 1467,
d.+ı	1478, 1482, 1483, 1489, 1491,
d. 1789	1494, 1516, 1518, 1521, 1522,
[=1]	1524, 1537, 1545, 1548, 1553,
dağı : da, de , bile.	1553, 1554, 1558, 1572, 1582,
d. 10, 16, 21, 22, 24, 28, 35, 41,	1585, 1587, 1588, 1590, 1612,
52, 77, 102, 136, 140, 141, 142,	1618, 1631, 1643, 1650, 1651,
147, 152, 153, 157, 164, 167, 173,	1652, 1667, 1675, 1676, 1677,
177, 179, 181, 186, 189, 197, 199,	1683, 1685, 1693, 1705, 1712,
203, 210, 214, 215, 218, 219, 221,	1721, 1730, 1741, 1757, 1759,
221, 223, 224, 231, 233, 233, 243,	1762, 1767, 1772, 1772, 1774,
251, 268, 289, 342, 353, 354, 366,	1775, 1785, 1795, 1797, 1800,
375, 378, 379, 379, 380, 385, 389,	1801, 1803, 1805, 1810, 1819,
396, 420, 422, 461, 465, 470, 480,	1819, 1820, 1824, 1829, 1875,
501, 507, 536, 545, 547, 549, 553,	1879, 1897, 1904, 1908, 1908,
558, 567, 588, 602, 621, 623, 645,	1909, 1914, 1917, 1917, 1919,
647, 648, 660, 664, 677, 689, 692,	1919, 1920, 1931, 1932, 1949,
698, 699, 703, 716, 726, 733, 738,	1954, 1956, 1970, 1995, 1996,
743, 745, 745, 747, 748, 755, 756,	2004, 2008, 2017, 2021, 2024,
756, 759, 760, 762, 763, 764, 765,	2030, 2036
766, 768, 770, 770, 771, 773, 774,	[=337]
775, 776, 780, 780, 782, 782, 786,	dāhil (Ar.) : İç, içeri, içinde.
786, 787, 789, 790, 791, 792, 793,	d. ol- 19, 573, 1144
	[=3]
	dağl (Ar.) : Girme, karışma.

- d.+i
d. 1262
[=1]
- dā'ī (Ar.)** : Dua eden, duacı.
d. ol- 141, 864, 1978
d. vü sā'ī 1946
[=4]
- dā'im (Ar.)** : Devamlı, sürekli.
d. 81, 90, 119, 235, 254, 263, 301,
331, 356, 436, 607, 708, 897, 936,
984, 1148, 1305, 1354, 1402,
1423, 1447, 1450, 1722, 1783,
1913, 1914, 1915
[=27]
- dā'imā (Ar.)** : Her vakit.
d. 1780
[=1]
- dā'ir (Ar.)** : Ait, ilgili.
d. ol- 334
[=1]
- daḳāyık (Ar.)** : İnce ve anlaşılması güç ve
dikkate muhtaç olan şeyler.
d. 1216
d (sırr-ı d.) 40
[=2]
- daḳık (Ar.)** : Toz hâline getirilmiş şey, un.
d.+inden
d. 862
[=1]
- ḍāl (Ar.)** : Doğru yoldan ayrılmış.
d. 1511
[=1]
- dal-** : Başka bir şeyle uğraşamayacak ve
başka bir şeyi düşünemeyecek
biçimde kendini bir şeye
kaptırmak.
d.-ar
d. 569
d.-mışdı
d. 1036
- d.-sun
d. 219
d.-up
d. 516
[=4]
- ḍalālet (Ar.)** : Doğru yoldan sapma.
d. 256, 716, 1519
d. (ehl-i ḍ.) 246
d. (dāfi'-i küfr-i ḍ.) 1218
[=5]
- dāmād (Far.)** : Güveyi.
d. 1224
[=1]
- dānā (Far.)** : Bilen, bilici, bilgiç.
d. vü bīnā 49
d. (bīnā vü d.) 1928
d. ol- 515
d.+laruñ
d. 1106
[=4]
- dāne (Far.)** : Tane.
d. 108
[=1]
- dār (Ar.)** : Yer, yurt.
d.-i cennet 1289
d.-ı āhīret 1563
d.ü's-selām
[=3]
- ḍarb (Ar.)** : Dövme, vurma.
d. 690
d.+ıla
d. 740
[=2]
- ḍarb-ı emsāl (< Ar. ḍarub-ı emsāl)** :
Atasözleri.
d. 455
[=1]
- darı** : Buğdaygillerden kuraklığa dayanıklı
bir bitki.
d. (āb u d.) 84
[=1]

đarr (Ar.) : Sıkıntı, bela.

d. 405

d. u töhmet 390

[=2]

dart- : Tartmak.

d.-sa

d. 1715

[=1]

dartıl- : Tartılmak.

d.-ur

d. 1640

[=1]

dārü'l-fenā (Far.) : Dünya.

d.+ya

d. 1302

[=1]

dārü's-selām (Ar.) : Cennet.

d.+a

d. 1213

[=1]

daʿvā (Ar.) : Mesele.

d. 296, 1064, 1294, 1355, 1804

d.+sından

d. 522

d.+yı

d. 773, 1535

[=8]

daʿvet (Ar.) : Çağırma, çağrı.

d. it- 999, 1065, 1133, 1442

1629, 1635, 1865

d. ol- 1163

d.+inde

d. 1460

[=9]

Dāvud (öz. a.) : İsrailoğulları'nın hükümdarı ve peygamberi, Hz.

Davud.

D. 1045

D.+a

D. 1005

[=2]

Dāvūd-i Ṭāʾī (öz. a.) : Sekizinci yüzyılda

Horasan ve Irak

taraflarında yetişen bir

evliyadır. Ebu Yusuf

Muhammed'in

öğrencisidir.

D. 1553

[=1]

de- : Demek, söylemek.

d.-r

d. 1897, 1903

d.-yenlerdür

d. 516

d.-yüp

d. 501

[=4]

Deccāl (Ar.) : Kıyametten önce çıkacak ve

Hz. İsa tarafından öldürülecek

olan yalancı ve zararlı şahıs,

yalancı Mesih.

D. 1605, 1816, 1841, 1843,

1852, 1853, 1873

D.+iñ

D. 1099, 1863

[=9]

defʿ (Ar.) : 1. Kovma, giderme, savma.

d. ol- 694, 992, 1081, 1649,

1950, 2005

[=6]

2. Ortadan kaldırma.

d.+ine

d. 1787

[=1]

defʿa (Ar.) : Kez, kere.

d. 1668

[=1]

defn (Ar.) : Gömme, gömülme.

d. it- 1437

d. ol- 1470

[=2]

defter (Ar.) : Dikilmiş kâğıt mecmuası.

d. 1655

- [=1]
- deg-** : Dokunmak, değmek.
d.-se
d. 1139
[=1]
- değil** : Yüklemlenilen isimlere olumsuz anlamı veren kelime, değil.
d. 127, 300, 355, 405, 591, 803, 927, 1047, 1083, 1458, 1527, 1944, 1975, 1796
d.+dir
d. 437, 451, 730, 789, 985, 1010, 1757, 1757
d.+dür
d. 258, 281, 289, 325, 328, 342, 375, 381, 453, 497, 498, 540, 569, 612, 625, 640, 849, 873, 956, 1064, 1192, 1193, 1245, 1338, 1467, 1575, 1776, 1862, 1989
d.+se
d. 1941
[=52]
- değir-** : Dokundurmak, değdirmek.
d.-dikde
d. 1785
[=1]
- değiş-** : Değiştirmek, değışmek.
d.-mişdür
d. 1352
[=1]
- dehān (Far.)** : Ağız.
d.+ım
d. 1576
[=1]
- dehr (Ar.)** : Dünya.
d.+iñ
d. 142, 1053
[=2]
- dek** : “Kadar, değin” anlamında edat.
d. 1001, 1008, 1189, 1709, 1710
[=5]
- delā'il (Ar.)** : Delalet eden şeyler.
d. 207, 290, 540
d.+den
d. 503, 1195
[=5]
- delālāt (Ar.)** : Doğru yol göstermeler.
d. 303, 378, 465
d. it- 1900
[=4]
- delālet (Ar.)** : Yol gösterme.
d. 1493
d. eyle- 308, 629
d. it- 284, 501, 629
[=5]
- delīl (Ar.)** : Alamet, nişan, iz.
d. 1539
d. it- 378
d. ol- 371, 542
d.+i
d. 313, 357, 432, 439, 499, 670
d.+in
d. 356, 357, 1764
d.+inden
d. 398
[=14]
- delīlsiz (Ar.+T.)** : Alametsiz, delili olmayan.
d.+dir
d. 1355
[=1]
- dem (Far.)** : 1. Vakit, zaman.
d. 410, 555 (2), 581, 642, 785, 849, 951, 997, 1001, 1009, 1019, 1220, 1654, 1731, 1786, 1853, 1892
d.+de
d. 137, 611, 641, 898, 970, 1101, 1408, 1480, 1610, 1640, 1956, 2007, 2024
d.+den
d. 925
[=32]

2. Nefes.
d. 738, 902
[=2]

dem-ā-dem (Far.) : Her vakit, sık sık.
d. 596, 609
[=2]

demir : Sert maden.
d.+den
d. 811
[=1]

demirci : Demir satan, demir eşya yapan
veya onaran kimse.
d. 110
[=1]

deniyye (Ar.) : Alçak, aşağılık.
d. (küffār-ı d.) 1839
[=1]

deñlü : Bir türlü, bir nevi.
d. (ne d.) 113, 170, 613
[=3]

der-^{ca}aķab (Far.+ Ar.) : Hemen arkasından.
d. 552
[=1]

der-bend (Far.) : Boğaz, dar geçit.
d.+leri
d. 1919
[=1]

der-gāh (Far.) : Tekke, huzur.
d. 320, 841, 1316
d.-ı ^{ca}ālī 1076
d. (maķbūl-i d.) 2010
[=5]

derhāl (Far.) : Hemen, o anda, şimdi.
d. 91, 107, 205, 623, 1035, 1436,
1511, 1564, 1841, 1959
[=10]

deril- : Toplanmak.
d.-e
d. 1088
[=1]

derin : Dibi yüzeyinden veya ağzından
uzak olan.
d.+e
d. 1626
[=1]

derk (Ar.) : Anlama, kavrama.
d. it- “Anlamak” 394, 426,
442, 1603
d. ol- 534
d.+inden
d. 393
[=6]

derk (< Ar. terk) : Bırakma, ayrılma.
d. eyle- 759
[=1]

derrāk (Ar.) : Çabuk anlayan, anlayışlı.
d. 526
[=1]

ders (Ar.) : Öğretmenin öğrenciye belirli
bir sürede verdiği bilgi.
d.+de
d. 39, 42
d.+den
d. 34
d.+i
d. 186
[=4]

dertli (Far.+T.) : Dert, keder sahibi.
d.+leriñ
d. 1106
[=1]

deryā (Far.) : Deniz.
d. 990, 1597
d.+da
d. 1096
d.+dan
d. 1406
d.+ya
d. 996
[=5]

dest (Far.) : El.
d. 1578, 1941

d.+i
d. 1139
[=3]

destān (Far.) : Hikāye, kıssa.
d. 67
[=1]

destūr (Far.) : İzin, müsaade.
d. ol- 1861
[=1]

deşt (Far.) : Çöl, kır, ova.
d. 87, 1872
[=2]

devām (Ar.) : Daim olma, bir hâlde bulunma, sürme.
d.+ı
d. 337, 347
[=2]

devir (< Ar. devr) : Nakil, devretme.
d. olun- 1975
[=1]

devlet (Ar.) : Baht, talih.
d. 1225
d. ü izzet 29
[=2]

devr (Ar.) : 1. Dönem, zaman.
d.-i Ādem 1019
[=1]

2. Nakil, devretme.
d. 888
d. ü ıskāṭ 895
d. eyle- 1970
d. it- “devretmek,
nakletmek” 891, 1976
d. ol- 1972
d. olun- 893, 1962, 1974
d.+i
d. 296, 1969
[=12]

devrān (Ar.) : Dönme.
d. (rakş u d.) 740

[=1]

deyn (Ar.) : Borç.
d.+i
d. 875
[=1]

di- : Demek, söylemek.
d.-di
d. 45, 128, 413, 427, 503, 633,
942, 943, 986, 1101, 1163, 1171,
1177, 1557, 1635, 1734, 1900
d.-digim
d. 566
d.-diler
d. 341, 351, 369, 424, 498, 563,
583, 595, 596, 622, 633, 635,
956, 995, 1090, 1093, 1104,
1179, 1193, 1292, 1322, 1324,
1325, 1493, 1511, 1570, 1641,
1746, 1763, 1860
d.-dim
d. 2034
d.-düm
d. 1176
d.-mek
d. 411
d.-mekdür
d. 809, 809, 816, 1515
d.-mezler
d. 1511
d.-mezseñ
d. 285
d.-mişdür
d. 1445
d.-mişlerdir
d. 513
d.-r
d. 623, 670, 1146, 1394, 1652,
1749, 1767, 1843, 1861, 1894
d.-rken
d. 1989
d.-rler
d. 54, 282, 374, 687, 985, 991,
991, 1092, 1095, 1095, 1327,
1401, 1477

d.-rlerdi
d. 48, 53
d.-rse
d. 318
d.-rsem
d. 738
d.-rseñ
d. 442
d.-rsin
d. 1766
d.-se
d. 866
d.-señ
d. 295, 358
d.-sün
d. 667, 1968
d.-sünler
d. 1950, 1983
d.-yem
d. 264, 1930
d.-yen
d. 241, 421
d.-yendir
d. 447
d.-yenler
d. 418, 517, 1606
[=104]

dībāc (Ar.) : Dallı, çiçekli bir çeşit ipek kumaş.
d. (istebraḳ u d.) 1712, 1728
d. (aṭlas u d.) 1869
[=3]

dīde (Far.) : Göz.
d. (nūr-ı d.-i evlād-ı ādem) 244
d.+m
d. 282, 317, 951
[=4]

dik- : 1. Yırılmış kumaş, deri, yara vb. ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak.
d.-üp
d. 1166
[=1]

2. Beklemek için birini bir şeyin başına getirmek.

d.-erler
d. 1911
d.-megi
d. 421
[=2]

dīḳ (Ar.) : Dar olma, darlık.
d.+dür
d. 1475
[=1]

diken : Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde olan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri.
d.+dür
d. 1786
[=1]

dīḳḳat (Ar.) : İnce eleme, ince arama.
d. it- 50
[=1]

dil : 1. Tat alma organı.
d. 396, 866
d.+de
d. 67, 133, 1299
d.+i
d. 1786
d.+iñ
d. 1873
d.+inde
d. 1410
d.+inden
d. 669
d.+ine
d. 1785
[=10]

2. Lisan, dil.
d. 192, 338
[=1]

dile- : Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek.
d.-rdi
d. 1450

- d.-rler
d. 1780
- d.-rse
d. 330, 370, 409, 409, 422, 570,
592, 616, 892, 897, 898, 1727
- d.-rseñ
d. 260
[=15]
- dilek** : İstek, talep.
d.+ler
d. 1788
[=1]
- Dimişk (öz. a.)** : Şam şehri.
D. 1100, 1877
[=2]
- dīn (Ar.)** : Allah'a inanma ve bağlanma.
d. 1053
d.-i ĩsā 1052
d. (şadr-ı d.) 1205, 1223
d.-i İslām 1483, 1926
d.+de
d. 671
d.+dır
d. 1479
d.+e
d. 1865
d.+i
d. 620
d.+i
d. 1215, 1870
d.+im
d. 1483
d.+iñ
d. 1209, 1280, 1353, 1481,
1631, 1836,
d.+iñ
d. 1479
[=20]
- din-** : Ad verilmek, söylenmek.
d.-di
d. 478, 1208
[=2]
- dinil-** : Söylenmek, sözü edilmek.
- d.-di
d. 1136, 1204, 1214, 1224, 1623,
1735
- d.-mez
d. 727, 731, 1322, 1469
[=10]
- diñle-** : İşitmek için kulak vermek,
dinlemek.
d.-!
d. 357, 1059, 1193
[=3]
- dirahtān (Far.)** : Ağağlar.
d. 118
[=1]
- dirāyāt(Ar.)**: Zekalar, bilgiler, kavrayışlar.
d. 202
[=1]
- diri** : Yaşamakta olan, yaşayan, canlı.
d.+dür
d. 324, 326, 343
[=3]
- diril-** : Güçlenip canlanmak.
d.-e
d. 605, 1615
d.-üp
d. 1612
[=3]
- dirilt-** : Dirilmesini sağlamak.
d.-e
d. 1613
d.-ir
d. 1879
d.-mek
d. 370
d.-ür
d. 1871
[=4]
- diş** : Çiğnemeye yarayan sert, beyaz
organlardan her biri.
d.+ler
d. 1789

d.+lerin d. 1140 [=2]	d.-dim d. 2029 [=1]
ditre- : Titremek. d.-r d. 1390 [=1]	dizil- : Yan yana veya üst üste sıralanmak. d.-miş d. 68, 1733 [=2]
dīv (Far.) : Dev. d.+dirler d. 995 [=1]	doğ- : 1. Dünyaya gelmek. d.-ar d. 1001, 1880, 1901, 1905 d.-dı d. 1155, 1198 d.-duğı d. 639 d.-unca d. 1160 d.-up d. 1555 [=8]
dīvān (Ar.) : Büyük meclis. d. 1720, 1729 d.-ı zāt-ı pāk 1349 d.-ı pāk 1622 [=4]	2. Güneş, ay, ufuktan yükselerek görünmek. d.-ar d. 1397, 1896 [=2]
dīvār (Far.) : Duvar. d.+ı d. 1707 [=1]	3. Hasıl olup meydana gelmek. d.-updur d. 1166 [=1]
diyānet (Ar.) : Din. d. 713, 1029 [=2]	doğur- : Doğum yapmak. d.-dı d. 1201 [=1]
diyār (Ar.) : Memleket, ülke. d.-ı Şām 1818 d.-ı ğarb 1821 d.+a d. 2018 d.+ı d. 87, 1312 d.+ıñ d. 1838, 1844, 1990 [=8]	doğun- : Değmek, el sürmek, temas etmek. d.-maz d. 72 [=1]
diz : İnsan vücudunda kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer. d. 1709 d.+e d. 1709 [=2]	doğuz yüz : Dokuz yüz (900). d. 1020, 1040 [=2]
diz- : Harfleri yan yana getirerek yazı düzenlemek.	doğuz yüz elli : Dokuz yüz elli (950). d. 1030

[=1]

dol- : 1. Dolu duruma gelmek.

d.-a

d. 174, 1476

d.-ar

d. 1524, 1744, 1903

d.-dı

d. 974

d.-sun

d. 1299, 1916

d.-updur

d. 920

[=9]

2. Bir yere iyice yayılmak.

d.-a

d. 1829

d.-ar

d. 1624

d.-salar

d. 1885

[=3]

doldur- : 1. Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek.

d.-a

d. 1898

[=1]

2. Boş bir şeyi dolu hâle getirmek.

d.-dı

d. 1706

d.-sa

d. 846

d.-sın

d. 143

d.-sun

d. 186

[=4]

dolun- : Güneş batmak.

d.-maz

d.1008

d.-sa

d. 987

[=2]

dopdolu : Büsbütün dolu.

d. 1354

[=1]

dost (Far.) : Dost, samimi arkadaş.

d. 1372, 2016

d. u zālīm 783

d. ol- 105, 978

d.+a

d. 1937

d.+ları

d. 1425

d. +um

d. 232

[=8]

dostān (Far.) : Dostlar, samimi arkadaşlar.

d. u yārān 1949

[=1]

doğur- : Açlığını gidermek.

d.-miş

d. 863

d.-sun

d. 870

d.-ur

d. 373

[=3]

dög- : Dövmek.

d.-mek-durur

d. 779

[=1]

dök- : 1. Maden, çimento gibi şeyleri kalıba akıtarak biçim vermek, döküm yapmak.

d.-me

d. 1711

[=1]

2. Sıvı durumunda olan şeyleri kabından başka bir yere boşaltmak.

d.-üp

d. 1993

[=1]

dökil- : Düşmek, dökülmek, aşağıya

- inmek.
d.-e
d. 69
d.-ür
d. 120, 1786, 1789
[=4]
- dön-** : Durumdan duruma geçmek,
değişmek.
d.-di
d. 607, 1412
d.-er
d. 1716
d.-üp
d. 892
[=4]
- döndür-** : Çevirmek.
d.-e
d. 1436
[=1]
- dördüncü** : Dördüncü.
d. 535, 600, 1174, 1696
d.+si
d. 301, 1772
d.+sidür
d. 335
[=7]
- dört** : Dört (4).
d. 595, 716, 889, 909, 1004, 1235,
1297, 1341, 1407, 1489, 1504,
1610, 1681, 1734, 1737
d.+den
d. 1505
d.+i
d. 907
[=17]
- dört yüz** : Dört yüz (400).
d. 889
[=1]
- dört yüz kırk üç** : Dört yüz kırk üç (443).
d. 1964
[=1]
- döşek** : Yatak.
- d.+ler
d. 1728
[=1]
- döşen-** : Döşeme işi yapılmak.
d.-di
d. 1638
d.-miş
d. 1731
d.-miş
d. süfrede 71
[=3]
- duʿā (Ar.)** : Allah'a yalvarma, niyaz.
d. 1433
d. eyle- 161
d. it- 44, 700, 702, 1462
d. ol- 1994
d.-yı hayr 158
d.+da
d. 693
d.+dan
d. 1997
d.+mı
d. 2012
d.+sı
d. 984
d.+ya
d. 703, 1924
d.+yı
d. 1807, 1991
[=16]
- dudak** : Ağızın, dişleri örten ve doğru az
veya çok kıvrılan üst ve alt
kenarlarından her biri.
d.+ı
d. 1789
[=1]
- duḥān (Ar.)** : 1. Tütün.
d.+ı
d. 1351
[=1]
2. Duman.

d.+ı
d. 1898
[=1]

duhūl (Ar.) : İçeri girme, içine girme.

d.+ı
d. 778, 1756
[=2]

dūr (Far.) : Uzak.

d. ol- 144, 164
[=2]

dur- : 1. Varlığını sürdürmek.

d.-ur
d. 1878
d.-ursa
d. 853
[=2]

2. Oynamamak, hareket etmemek.

d.-ma
d. 208, 911, 1341
d.-mañ
d. 86
[=4]

3. Kalmak.

d.-masun
d. 1948
d.-uñ
d. 1753
d.-urlar
d. 1002, 1628, 1755
[=5]

4. Belli bir durumda bulunmak.

d.-urlar
d. 1622
[=1]

5. Yardımcı fiil.

d.-a
dīvān dur- 1729
d.-ur
dīvān dur- 1720
[=2]

duş- : Yakalanmak, tutulmak.

d.-mağ
d. 1393
[=1]

dut - : 1. Saklamak, hıfz etmek.

d.-sun
d. 160
d.-up
d. 761
[=2]

2. Önem vermek, dikkat etmek.

d.-ar
d. 800
[=1]

3. Denetimi ve yetkisi altına almak.

d.-mamışdur
d. 1719
[=1]

4. Sabit kılmak.

d.-sun
d. 1431
[=1]

5. Yapmak, amel etmek, yerine getirmek.

d.-mamağdur
d. 781
d.-sun
d. 857
[=2]

6. Yardımcı fiil.

d.- !
kulağ dut- “Dinlemek, işitmek istemek.” 619
d.-mağ
kulağ dut- 820
[=2]

7. Kabul etmek.

d.-ma
d. 1258
[=1]

dutul- : Ay ve güneş, tutulma olayına uğramak.

d.-dı [=1]
d. 1401
d.-mağ
d. 1402
[=2]

dutun : 1. Kendini kabul ettirmek, kendine bir yer sağlamak.
d.-!
d. 1538
[=1]

2. Aynı yerde ve durumda kalmak, direnmek, dayanmak.
d.-mağ
d. 1589
[=1]

duy- : İşitmek.
d.-ar
d. 32, 1134
d.-dı
d. 36
[=3]

duyur- : İlan etmek.
d.-dı
d. 627
[=1]

dūzah (Far.) : Cehennem, tamu.
d.+da
d. 1000
d.+dan
d. 829
[=2]

dü (Far.) : İki.
d. 477
[=1]
dü-cihān “ İki cihan (dünya ve ahiret.)”
d.+da
d. 139, 148, 243
[=3]

dükkān (Ar.) : İçinde öte beri satılan oda, yer.
d.-ı ʿaṭṭār 163

[=1]
dünyā (Ar.) : İçinde yaşadığımız ālem.
d. 474, 938, 1093, 1307
d. (mişl-i d.) 1691
d.+da
d. 132, 141, 142, 864, 949, 1273, 1529, 1775, 1826, 1865, 1867, 2022, 2025
d.+dan
d. 34, 1667
d.+ya
d. 997, 1898
d.+yı
d. 819, 1606, 1871, 1885
[=26]

dürer (Ar.) : Büyük inci taneleri.
d.+den
d. 1618
[=1]

dürer-bār (Far.) : İnci yağdıran, inci gibi söz söyleyen.
d. 1354
[=1]

dürlü : Türlü, çeşitli.
d. 91, 98, 102, 110, 131, 252, 306, 458, 482, 538, 694, 700, 915, 1051, 1123, 1187, 1254, 1300, 1313, 1320, 1439, 1448, 1493, 1528, 1685, 1715, 1734, 1735, 1741, 1751, 1754, 1859
[=32]

dürlü dürlü : Çeşit çeşit.
d. 130, 1867
[=2]

dürr (Ar.) : İnci.
d. ü cevher 1681
d. ü mercān 1684
[=2]

dürreyn (Ar.) : İki inci.
d. 1227
[=1]

düş- :1. Uğramak, tutulmak.

d.-diler

d. 712

d.-er

d. 193, 1120

d.-mez

d. 1466

d.-mezdi

d. 1135

[=5]

2. Yağmak.

d.-er

d. 1418

[=1]

3. Yukarıdan aşağıya inmek.

d.-üp

d. 1666

[=1]

4. Yürürken yahut dururken yıkılıp yere yatmak.

d.-se

d. 1130

[=1]

düşmān (Far.) : Düşman, yağı.

d. ol- 167

d. (istilā-i d.) 675

d. (şeytān-ı d) 1581

d.+a

d. 1589

d.+dır

d. 978

d.+ı

d. 194

d.+ların

d. 1928, 2021

[=8]

düz- : 1. Düzene sokmak, düzene koymak, elverişli, uygun bir duruma getirmek.

d.-em

d. 1989

d.-erler

d. 1982

[=2]

2. Bir gereksinimi karşılamak amacıyla birçok şeyi birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek.

d.-mek

d. 88

d.-se

d. 110

[=2]

E

eālī (Ar.) : Şeref sahibi olan büyük kimseler.

e. 1726

e.+den

e. 970

[=2]

eb (Ar.) : Baba, ata.

e. (cedd ü e.) 643

[=1]

ebād (Ar.) : Daha uzak.

e. ol- 918, 1490

[=2]

ebād (Ar.) : Uzaklıklar.

e.-ı kâbil 381

[=1]

ebārīk (Ar.) : İbrikler, su kapları.

e. 1685

[=1]

ebdān (Ar.) : Bedenler, vücutlar.

e. u endām 922

[=1]

ebed (Ar.) : Sonu olmayan gelecek zaman.

e. 729

[=1]

ebhās (Ar.) : Konuşulan şeyler, sözler.

e. 204, 814

[=2]

ebkem (Ar.) : Dilsiz.
e. 361
[=1]

ebrār (Ar.): Hayır sahipleri, iyiler; özü
sözü doğru olanlar.
e. (ḥayr-i e.) 443, 1240
e.-ı Kurʿān 493
[=3]

ebşār (Ar.) : Gözler.
e. 442
[=1]

Ebū-Bekir (öz. a.): İlk halife Hz. Ebu
bekir.
bk. Ebū-Bekr
E. 800, 1236
[=2]

Ebū-Bekr (öz. a.): İlk halife Hz. Ebu
bekir.
E. 20, 1202
[=2]

Ebū-Eyyūb-i Enşārī (öz. a.) : Medineli
Müslümanlardan
olan ve Hicret
sirasında Hz.
Peygamber'i evinde
misafir eden
sahabedir.
E. 1239
[=1]

Ebū'l-Leyṣ (öz. a.): Ehl-i Sünnet
âlimlerinin en
büyüklerinden ve Hanefi
Mezhebi'nin
imamlarındandır.
E.+dür
E. 1554
[=1]

Ebū'l-Manşūr (öz. a.): Hanefi
Mezhebi'nin imamı.
E. 1509
[=1]

Ebū-Ubeyde (öz. a.) : İlk Müslümanlardan
ve cennetle müjdelenen on
sahabeden biri.
E. 1237
[=1]

Ebū-Yūsuf (öz. a.) : Asıl adı Yakub bin
İbrahim olup Hanefi
Mezhebi kurucusu Ebu
Hanife'nin yetiştirdiği iman
bilginlerindedir.
E. 1284
[=1]

Ebū-Yūsuf Muḥammed (öz. a.) : Hanefi
Mezhebi'nin
imamı Ebu
Hanife'den
sonra gelen
büyük Hanefi
fakihi.
E. 27, 1552
[=1]

ebvāb (Ar.) : Kapılar.
e. 42, 1348, 1842
[=3]

ebyāt (Ar.) : İki mısradan meydana gelen
manzum sözler.
e. 300
e. ü eşʿār 126
e.+a
e. 233
[=3]

ecel (Ar.) : Ömrün sonu.
e. 685, 686, 688, 899, 1747
e.+den
e. 691
e.+dir
e. 687
[=7]

ecnās (Ar.) : Cinsler, çeşitler, türler.
e. (ḥavāş-ı e.) 545
[=1]

ecr (Ar.) : Ahirete ait mükafat, sevap.

- e.+i
e. 1242, 1423, 1497
[=3]
- ecsād (Ar.)** : Cesetler, vücutlar.
e. (ḥaṣr-ı e.) 593
[=1]
- ecsām (Ar.)**: Gövdeler, cisimler, bedenler.
e. 382, 922
e. (aʿrāz-ı e.) 561
[=3]
- eczā (Ar.)** : Parçalar, kısımlar.
e.+dan
e. 1332
[=1]
- edā (Ar.)** : 1. Tarz, ifade, tavır.
e.+sı-çun
e. 1386
[=1]
2. Borç veya borç gibi olan herhangi bir şeyi ödeme; yerine getirme.
e. it- 736, 911
e. ol- 876
e.+dan
e. 877
e.+sı
e. 912
[=4]
- edik** : Kısa çizme, konçlu mest.
e. 1372
[=1]
- edille (Ar.)** : İşaretler, kılavuzlar.
e. 1722
[=1]
- ednā (Ar.)** : Çok düşük, en alçak.
e. 1884, 1987
e. ol- 994
[=3]
- efʿāl (Ar.)** : İşler, ameller.
e. 367, 965
- e. (esmāʿ ü e.) 197
[=3]
- efḍal (Ar.)** : Daha fazletli.
e. 720, 1242, 1243,
e. ol- 462, 800, 961, 967, 1084,
1086, 1214, 1240, 1288, 1370
e.+dır
e. 682, 960
e.+idür
e. 1114, 1211
[=17]
- efgān (Far.)** : İztırab ile haykırma, bağırıp çağırma.
e. 1433
e. kıl- 804
e. (āh u e.) 1949
[=3]
- efḥar (Ar.)** : En övülen.
e. 1205
[=1]
- efḥar (Ar.)** : Düşünceler.
e. u aḥḥar 23
e.-ı Qurʾān 486
e. (sūʿ-i e.) 518
[=3]
- eflāk (Ar.)** : Semalar, felekler, gökler.
e. 1107, 1171
e. (tisʿ-i e.) 562
[=3]
- efvāc (Ar.)** : Bölükler, kısımlar.
e. 1615
[=1]
- efvāhī (Ar.)** : Asılsız, ehemmiyetsiz.
e. 125
[=1]
- eġānī (Ar.)** : Şarkılar, nağmeler, ahenkler.
e. 741
[=1]
- eger (Far.)** : Eğer, şayet.
e. 47, 74, 109, 132, 180, 192, 280,
285, 302, 332, 332, 411, 411, 524,

571, 571, 573, 576, 576, 578, 601,
614, 619, 665, 665, 675, 719, 720,
749, 854, 865, 882, 897, 933, 989,
1060, 1317, 1319, 1325, 1479,
1536, 1644, 1645, 1653, 1657,
1680, 1761, 1761, 1761, 1761,
1959, 1980, 2009, 2009, 2009
[=55]

eglen- : Neşeli, hoşça vakit geçirmek.
e.-ür mi
e. 70, 114
[=2]

eḥādīs (Ar.) : Hz. Muhammed'in sözleri.
e. 1537, 1540
[=1]

ehil (< Ar. ehl) : Sahip, malik, mutasarrıf
olan.
bk. ehl
e.+den
e. 121, 230
[=2]

ehl (Ar.) : Topluluk, cemaat.
e. 438, 1708
e. ol- 719, 1771
e.-i İslām 66, 1438, 1646, 1749,
1830
e.-i ʿilm 102, 103
e.-i ḍalālet 246
Ehl-i Sünnet “ Şîa'nın haricindeki
İslam mezheplerine mensup olan
çoğunluk.” 249, 260, 262, 263,
353, 433, 626, 685, 730, 1207,
1229, 1274, 1297, 1361, 1506,
1798, 1862, 1913, 2034
ehl-i bidʿat “İslamiyetin genel
kurallarına uymayan kimse
veya topluluk.” 254, 685
e.-i tefsîr 404, 952
e.-i cennet 434, 1000, 1229, 1687,
1894
e.-i Hâk 500
e.-i kubûr 604
e.-i İmān 631, 1748
e.-i bâḥın 724

e.-i ḥālet 1324
e.-i ṭāʿat 1617
e.-i cemāʿat 1672
e.-i aʿrāf 1690
e.-i fetret 1697
e.-i cinān 1742
e.-i tevḥīd 1769
e.-i şeyṭān 1774
e.-i erḥām 1776
e.+i
e. 348
e.+idür
e. 537
e.+im
e. 1986, 1997
e.+in
e. 104, 784, 1920
e.+inden
e. 218
e.+ine
e. 1153
[=62]

ejder (Far.) : Büyük yılan.
e.+dir
e. 167
[=1]

eḳāvīl (Ar.) : Sözler, kelimeler.
e. 632
[=1]

ekber (Ar.) : Daha büyük.
e. (zenb-i e.) 762, 1587
[=2]

ekfer (Ar.) : En kâfir.
e. (kezzāb u e.) 1863
[=1]

ekl (Ar.) : Bir şeyi yemek, yenilmek.
e. it- 1804,
e. olun- 1813
[=2]

ekrem (Ar.) : Çok şerefli, çok cömert.
e. (zāt-ı e.) 266
e. (şeyḥ-i e.) 1026

[=2]

ekser (Ar.) : En çok, daha ziyade.

e. 352, 1508

e.+de

e. 259

[=3]

el : 1. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü.

e. 396

e.+de

e. 133, 1621

e.+inde

e. 1164, 1410

e.+inden

e. 1813

e.+ine

e. 1785

[=7]

2. Sahiplik, mülkiyet.

e.+de

e. 155

e.+den

e. 1649

e.+inde

e. 568, 855

e.+inden

e. 852, 1905, 1922

[=7]

elḫān (Ar.) : Şimdi, şu anda.

e. 949

[=1]

elbet (Ar.) : Elbette, mutlaka.

e. 102, 439, 1264, 1443

[=4]

elbetde (Ar.) : Her hâlde, mutlaka şüphesiz.

bk. elbette

e. 113, 118, 163, 169, 175, 187,

189, 279, 316, 352, 521, 573

[=12]

elbette (Ar.) : Her hâlde, şüphesiz.

e. 840

[=1]

eldivan : Ele giyilen kumaş, deri veya kauçuktan yapılan el giysisi.

e.+a

e. 1381

[=1]

elem (Ar.) : Acı, keder, dert.

e. 1252

[=1]

elest (Ar.) : İnsanların yaratılış başlangıcı.

e. 639

[=1]

el-ḫaḫ (Ar.) : Hakikaten, doğrusu.

e. 154, 422

[=2]

elḫān (Ar.) : Nağmeler, ezgiler.

e. 740

[=1]

Elif-Lām (Ar.) : Elif-lâm duası.

e. 1992

[=1]

elli : Elli (50).

e. 1007, 1828

[=2]

elli biñ : Elli bin (50.000).

e. 1628, 1638

[=2]

elli dört : Elli dört (54).

e.+e

e. 1577

[=1]

elli sekiz : Elli sekiz (58).

e. 1033

[=1]

elmās (Ar.) : Kıymetli taş.

- e. 1618
[=1]
- elsün (Ar.)** : Diller.
e.+inde
e. 473
[=1]
- elṭāf (Ar.)** : İyilikler.
e. 576, 947
[=2]
- elvān (Ar.)** : Renkler, çeşitler.
e. 1715, 1731
e. u eşkāl 387
e.+ıla
e. 536
[=4]
- emān (Ar.)** : Korkusuzluk, eminlik.
e. 1581, 2011
e. bul- 786
e. vir- 899, 1250, 1788
[=6]
- emānet (Ar.)** : Emniyet edilen kimseye bırakılan şey, eşya veya kimse.
e. 1014, 1029, 1994
e. ol- 45
e.+dür
e. 156
[=5]
- emārāt (Ar.)** : Alametler, deliller.
e. 303, 338, 378
[=3]
- emāre (Ar.)** : Alamet, belirti.
e. 305
[=1]
- emekle-** : 1. Zahmet çekmek.
e.-r
e. 1665
[=1]
2. Dizler ve eller üzerinde yürümek.
e.-r
e. 1665
- [=1]
- emīn (Ar.)** : Emniyet sahibi, korkusuz, kendisine çok güvenilen.
e. ol- “Korunmak.” 764
e. it- “Korumak, saklamak.”
2004, 2008, 2025
e.+dür
e. 1015
[=5]
- emir (< Ar. emr)** : Emir, buyruk.
bk. emr
e. 617
[=1]
- Emīrū'l-mū'minīn (Ar.)** : Müminlerin emiri, Hz. Muhammed'in halifesi.
E. 1217
[=1]
- emkân (Ar.)** : Mekânlar, yerler.
e. (ṭayy-ı e.) 931
[=1]
- emken (Far.)** : Mümkün olduğu kadar, imkân dahilinde.
e. 973
[=1]
- emr (Ar.)** : Emir, buyruk.
e. 455, 587, 604, 604, 638, 841, 933, 991, 994, 1390, 1587, 1593, 1612, 1616, 1755, 1869, 1986
e.-i bi'l-ma'rūf 788
e.+e
e. 1301
e.+iñ
e. 1184
e.+in
e. 929
e.+iyle
e. 1067, 1868
[=23]
- emrāz (Ar.)** : İletler, hastalıklar.
e. 699, 1444, 1445

- e. u eškām 144, 1741, 2005
e. (eškām u e.) 150
e. (izlāl u e.) 411
e.+a
e. 694
e.+ı
e. 1080
e.+ı
e. 1452
e.+ına
e. 18
[=12]
- emsāl (Ar.)** : Benzerler.
e.+ı
e. 1939
e.+ı
e. 462, 700, 1518
[=4]
- emṭār (Ar.)** : Yağmurlar.
e. 1613
e.-ı Kūrān 495
e. u bārān 1780
[=3]
- emvāl (Ar.)** : Mülkler, para ile alınan şeyler.
e. 792, 910
[=2]
- eñ** : En üstün derecede olan.
e. 1206, 1745, 1884, 1987
[=4]
- enām (Ar.)** : İnsanlar.
e.+a
e. 763, 771, 1560
e.+ıñ
e. 793
[=4]
- enbiyā (Ar.)** : Müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler.
e. 1083, 1758
e. vü mürselīn 17, 942, 1650
e.+da
e. 1068, 1070, 1326
- e.+dan
e. 1085, 1086, 1370, 1492
e.+dır
e. 958, 1177
e.+nıñ
e. 1114, 1328
e.+sından
e. 959
e.+ya
e. 16, 1062, 1168
[=20]
- endām (Far.)** : Vücut, beden.
e. (ebdān u e.) 922
e.+ı
e. 1713
[=2]
- endāze (Far.)** : Altmış santimetrelik bir ölçü.
e. 776
[=1]
- enhār (Ar.)** : Nehirler.
e. 1732, 1734
[=2]
- ensāb (Ar.)** : Soylar.
e.+a
e. 795
[=1]
- enşār (Ar.)** : Yardımcılar, koruyucular.
e. 1240
e. (etbā^c ü e.) 22
[=2]
- envā^c (Ar.)** : Çeşitler.
e. 369, 545, 750, 1195
e.-i himmet 226,
e.-i millet 245
e.-i şüret 392
e.-i zīnet 1705
e.-i yemiş 1706
[=9]
- envāⁱ (Ar.)** : Çeşitler, her çeşit.
e. 1320

- e.+dür
e. 1449
[=2]
- envār (Ar.)** : Aydınlıklar, ışıklar.
e. 1033, 1140, 1304
e.-ı *Ḳurʿān* 480
e. (a_zvā vü e.) 1166
[=5]
- enver (Ar.)** : Daha nurlu, çok parlak.
e. 115
[=1]
- er** : 1. Mert, yiğit, sözünde duran.
e. 128, 1634, 1845
[=4]
2. Kişi, insan.
e. 132, 281, 621, 624, 647, 648,
669, 684,725, 1261, 1291, 1456,
1653, 1766
e.+de
e. 1311
e.+dir
e. 106
[=16]
3. Koca, eş.
e. 817
[=1]
4. Erkek.
e. 1309, 1739
e.+de
e. 1577, 1828
e.+den
e. 886
e.+dir
e. 157
e.+lerde
e. 1827
[=7]
- erbāb (Ar.)** : 1. Sahipler.
e.-ı *ʿirfān* 128, 1083
e.-ı *ḥācāt* 156, 510, 1083,
2033
e.ü'l-*ḥayāl* 1063
- e.-ı *ḥālāt* 1988
[=8]
2. Ehil, becerikli
e. ol- 523
[=1]
- erḥām (Ar.)** : Hısımlar, akrabalar.
e. (*ḳaṭʿ*-ı e.) 773
e. (ehl-i e.) 1776
[=2]
- erḥam (Ar.)** : Daha rahim, merhametli.
e. 1918
[=1]
- erit-/erid-**: Erimesini sağlamak, erimesine
yol açmak.
e.-ür
e. 1158
[=1]
- erkān (Ar.)** : Reisler.
e. 265
[=1]
- Ermiyā (öz.a.)**: İsrailoğullarına gönderilen
peygamberlerden Hz. Ermiyâ.
E. 1043
[=1]
- ervāḥ (Ar.)** : Ruhlar.
e. 638, 1463, 1470
e. (*ḳabz*-ı e.) 943
e.-ı *küffār* 1472
[=5]
- erzāk (Ar.)** : Yiyecek, içecek, azıklar.
e.+a
e. 941
[=1]
- es-** : Hava bir yönden bir yöne akmak,
rüzgar olmak.
e.-er
e. 1407
[=1]
- eşah (< Ar. eşaḥḥ)** : Daha sahih, doğru.

- bk. eşahh**
e.+dır
e. 1094
[=1]
- eşahh (Ar.)** : Daha sahih, doğru.
e.+ın
e. 2028
[=1]
- esāmī (Ar.)** : Namlar, adlar.
e. 461
[=1]
- esbāb (Ar.)** : Sebepler.
e. ol- 523, 1489
[=2]
- esbāt (Ar.)** : Evlat ve torunlar.
e. 1039
[=1]
- eşer (Ar.)** : Nişan, iz, alamet.
e. 284
[=1]
- esfel (Ar.)** : Çok aşığı.
e.+i
e. 1721
[=1]
- eshıyā (Ar.)** : Cömertler.
e.+dır
e. 1760
[=1]
- eşīm (Ar.)** : Günahkâr.
e. 1456
[=1]
- eskām (Ar.)** : Hastalıklar, illetler, dertler.
e. (emrāz u e.) 144, 1741, 2005
e. u emrāz 150
e. (sū-i e) 1448
[=5]
- eski** : Çoktan beri var olan, yeni karşıtı.
e. 978
[=1]
- eslāf (Ar.)** : Bir hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, yerlerine geçilen kimseler, geçmişler.
e. 635, 1690
e. (‘ādāt-ı e.) 1955
[=3]
- esmā (Ar.)** : Adlar.
e. vü ef‘āl 197
e. (‘ayn-ı e.) 498
e. (āşār u e.) 1329
[=3]
- eşnāf (Ar.)** : Zümreler.
e. 1832
[=1]
- esne-** : Uykulu, sıkıntılı ve yorgunluk duyulan bir anda ağzı genişçe açarak soluk alıp vermek.
e.-mekden
e. 1158
[=1]
- esrār (Ar.)** : Sırlar, gizlilikler.
e. 252, 332, 1166, 1187
e.-ı Kur‘ān 482
[=5]
- esrar** : Hint kenevirinden çıkarılan ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, sarhoş edici veya uyuşturucu etkileri olan bir madde.
e. 743
[=1]
- estār (Ar.)** : Örtüler.
e.-ı Kur‘ān 481
[=1]
- eşvāb (Ar.)** : Giysiler.
e.+ı
e. 1530
[=1]
- eşvāt (Ar.)** : Sesler.
e. 535
e. (ḥarf-i e.) 338

- e. (ref-i e.) 1988
[=3]
- eşcār (Ar.)** : 1. Şiirler.
e. (ebyāt ü e.) 126
e.+a
e. 232
[=2]
2. Kıllar.
e. 1943
[=1]
- Eşcarī (Ar.)**: Ebu Hasan el-Eşarī'nin öncülüğünü yaptığı, kelim metodunu benimseyen Eşarī mezhebi.
E.+dür
E. 1508
E.+ler
E. 364
[=2]
- eşbāḥ (Ar.)** : Benzeyenler, eşler.
e. 1463, 1470
[=2]
- eşcār (Ar.)** : Ağaçlar.
e. 1732
[=1]
- eşhāş (Ar.)** : Kişiler.
e. 203, 306
e. (istidrāc-ı e.) 1333
e. (cühhāl-i e.) 1357
e.+a
e. 1330
[=5]
- eşid-** : Duymak.
e.- !
e. 1411, 1770
[=2]
- eşit-/ eşid-** : Duymak.
e.- !
e. 299, 323, 601, 691, 1011, 1341, 1468
- e.-e
e. 1608
e.-en
e. 157, 216
e.-ür
e. 335, 344, 449, 1134
[=14]
- eşkāl (Ar.)** : Biçimler, şekiller.
e. 536, 554
e. (elvān u e.) 387
[=3]
- eşkıyā (Ar.)** : Hırsızlar, haydutlar.
e.+dan
e. 1082
[=1]
- eşrāf (Ar.)** : Şeref ve itibar sahibi kimseler.
e. 1570
e. ol- 1832
[=2]
- eşrār (Ar.)** : Kötülük edenler.
e. 584
[=1]
- eşrāṭ (Ar.)** : Alametler, nişanlar.
e. 1822
eşrāṭ-ı sâ'āt "Kıyamet alametleri"
130, 1815
e.+dan
e. 1822
[=4]
- eşref (Ar.)** : Daha şerefli, onurlu.
e. 1269
e. ol- 1371
e.+idür
e. 1114
[=3]
- eşyā (Ar.)** : Nesnelere, şeyler.
e. 515, 1329, 1944
e. (tedbīr-i e.) 405
e.+dan
e. 1259
[=5]

etbāc (Ar.) : Birinin sözüne, işine uyanlar.

e. 2009

e. ü enşār 22

[=2]

eṭfāl (Ar.) : Çocuklar.

e.-i küffār 632

[=1]

eṭrāf (Ar.) : Yanlar, taraflar.

e.+ımı

e. 1953

[=1]

eṭvāl (Ar.) : Uzunluklar.

e. 536

[=1]

eṭvār (Ar.) : Hâl ve hareketler, tarzlar.

e.-i Kūrān 491

[=1]

ev : Konut, hane.

e.+de

e. 989

[=1]

evhām (Ar.) : Kuşkular, kuruntular.

e. 257, 538, 561

[=3]

evkāt (Ar.) : Zamanlar, çağlar.

e. 1815

[=1]

evlā (Ar.) : Daha uygun, daha iyi, üstün.

e. 874

e. (terk-i e.) 1511

e.+dır

e. 720

[=3]

evlād (Ar.) : Çocuklar, oğul, kız.

e. 636, 717, 1695, 1905

e. (aşhāb u e.) 775

e. (nūr-ı dīde-i e.-ı ādem) 244

e.-ı ādem 974, 1648, 1878

e.-ı aşhāb 1152

e.-ı küffār 1701

e.-ı İshāk 1831

e.-ı insān 1901

e.+ı

e. 1880

e.+ıdur

e. 1198

e.+ım

e. 1997

e.+ına

e. 18

e.+ını

e. 813

[=18]

evliyā (Ar.) : Keramet sahibi olanlar, erenler.

e. 1759

e.+da

e. 1293

e.+dan

e. 1085, 1370

e.+dır

e. 960

e.+ma

e. 1954

e.+nıñ

e. 1328

e.+ya

e. 1315

[=8]

evrād (Ar.) : Okunması âdet olunan dinî dualar.

e. (tesbīh ü e.) 1931

e.+ı

e. 928

[=2]

evrāk (Ar.) : Yapraklar, kâğıtlar.

e. 1006, 1344

[=2]

evşāf (Ar.) : Sıfatlar.

e. 364, 1210, 1570

e.ü'l-ma'ānī 341

e.-ı insān 376

e. (noşşān-ı e.) 801

- e.+a
e. 1368
- e.+ı
e. 400, 1010
- e.+ıla
e. 6, 1155
[=11]
- evvel (Ar.)** : Önce, ilk.
e. 223, 883, 1018, 1206, 1522, 1568, 1756, 1760
- e.+ı
e. 1012
- e.+ki
e. 1768
[=10]
- evvelā (Ar.)** : Birinci olarak, ilk önce.
e. 174, 1957
[=2]
- evzān (Ar.)** : Tartılar, ölçüler.
e. 776
[=1]
- ey** : Seslenme edatı.
e. 76, 252, 270, 281, 282, 293, 323, 451, 585, 661, 668, 670, 684, 739, 762, 845, 951, 1198, 1241, 1258, 1360, 1372, 1456, 1468, 1766, 1896, 1912, 2023
[=28]
- eyle-** : Etmek, eylemek, yapmak.
e.- !
telemmüz eyle- 78
mesrūr eyle- 139, 148
mağfūr eyle- 139
hāfız eyle- 180
heṣṣ eyle- 215
iḳrār eyle- 261, 511
ḳā'im eyle- 263
taṣdīḳ eyle- 268
fehm eyle- 269, 1317
i'ḳām eyle- 321
iḳhār eyle- 428
müyesser eyle- 444, 2007, 2024
ta'allüm eyle- 672
- īṣār eyle- 709, 910
maḥmūl eyle- 723
ṣarf eyle- 1078
irṣād eyle- 1244
te'vīl eyle- 1247
ma'ṣmūr eyle- 1252
te'emmul eyle- 1356
'arḫ eyle- 1361
hıfḫ eyle- 1423
ta'avvūz eyle- 1443
pāk eyle- 1458
temyīz eyle- 1477
vāsi' eyle- 1566
iḳbāl eyle- 1806
īṣāl eyle- 2009
müdemmer eyle- 2021
- e.-di
ta'alluḫ eyle- 3, 590, 1132
luḫf eyle- 59
müṣerref eyle- 59
du'ā eyle- 161
keṣf eyle- 239
delālet eyle- 308, 501
hıfḫ eyle- 448
hālḳ eyle- 452, 1108
emr eyle- 638
mezḳūr eyle- 646
farḫ eyle- 672
va'd eyle- 695
tebyīn eyle- 941
tekellüm eyle- 1124
ref' eyle- 1186, 1459
hāṣ eyle- 1196
naḳl eyle- 1452
tefehḫüm eyle- 1559
ehl eyle- 1708
pāk eyle- 1718
müberrā eyle- 1742
- e.-dikde
iṣābet eyle- 1497
- e.-dim
'azīmet eyle- 37
telemmüz eyle- 40
tekmīl eyle- 41
iftihārı eyle- 1182

- ‘avf eyle- 1652
- e.-gil
fehm eyle- 512
- e.-mek
yoğ-iken eyle- 368
tecennüb eyle- 748
kaṭṭ eyle- 758
ilhām eyle- 773
nokṣān eyle- 776
aḥz eyle- 791
tağannī eyle- 808
mecbūb eyle- 812
ḥaṣr eyle- 1004
taṣnīf eyle- 1529
pāk eyle- 1586
tecennüb eyle- 1586
ṣirret eyle- 1589
- e.-mekdir
derk eyle- 759
imtinā‘ı eyle- 787
- e.-mekdür
buğz eyle- 756
ṣetm eyle- 762
hezl eyle- 780, 1805
sebb-i aṣḥāb eyle- 782
taḥayyür eyle- 802
teḳahḳah eyle- 803
ḥuṣūmet eyle- 806
tağannī eyl- 808
men‘ eyle- 815
- e.-mez
fehm eyle- 306
ta‘alluḳ eyle- 325
taḥayyüz eyle- 386
redd eyle- 684
pāk eyle- 718
fehm eyle- 1048, 1357
sirāyet eyle- 1444
‘avf eyle- 1698
- e.-miş
vaṣiyyet eyle- 250
taṣavvur eyle- 277
- e.-mişdür
‘aks eyle- 1097
bed-ḥiṣāli eyle- 1272
rivāyet eyle- 1692
- e.-mişler
teveccüh eyle- 1778
- e.-r
ziyāret eyle- 945
taḥavvül eyle 1413, 1415
iṣāret eyle- 1892
- e.-rse
‘ināyet eyle- 832
- e.-se
men‘ eyle- 152
ṣarf eyle- 648
iṣābet eyle- 689, 1416
imāmet eyle- 711
iḳāmet eyle- 901
emr eyle- 933
‘azīmet eyle- 1120
taṣā‘ud eyle- 1411
teṣekkül eyle- 1416
naṣīḥat eyle- 2016
- e.-sem
cesāret eyle- 1933
melḥūz eyle- 2020
- e.-sün
sirāyet eyle- 162
‘ālim-i irṣād eyle- 172
tekrār eyle- 186
fehm eyle- 198
bidāyet eyle- 199
tevağgūl eyle- 199, 235
sa‘y eyle- 210
taḥsīn eyle- 216
taḥrīc eyle- 220
mu‘aṭṭar eyle- 490
vaṣiyyet eyle- 850, 856, 871, 872, 885, 912
pay eyle- 862, 900
mu‘ayyen eyle- 882
bidāyet eyle- 883
temellük eyle- 891
iftār eyle- 898

ḥarb eyle- 1131
imāmet eyle- 1434, 1986
ref^c eyle 1791
müyesser eyle- 1791
ikāmet eyle- 1914
ʿadālet eyle- 1915
ḥifz eyle- 1920
men^c eyle- 1949
emr eyle- 1986
yād eyle- 2033

e.-sünler
devr eyle- 1970
iʿlām eyle- 1985
ʿarz-ı ḥācet eyle- 1987

e.-ye
ʿafv eyle- 57
emr eyle- 604, 1593
fażl eyle- 1639
firārı eyle- 1834
taʿrīf eyle- 1849

e.-yem
teveccüh eyle- 1947
riʿāyet eyle- 1947

e.-yendir
münevver eyle- 491

e.-yenler
ʿārı eyle- 83
ḥilāfın eyle- 502
sebb eyle- 1206
taʿammuk eyle- 1797

e.-yüip
taʿallüm eyle- 43
ḥabs eyle- 119
redd eyle- 149
ḳahr eyle- 153
ḡayz eyle- 191
itāʿat eyle- 407, 575, 1923
ḥifz eyle- 734
zann eyle- 769
terk eyle- 777
taşadduk eyle- 799
ḥalk eyle- 971
tefekkür eyle- 1188

tetebbu^c eyle- 1283
ref^c eyle- 1431
emr eyle- 1616
ḡusl eyle- 1677
ʿadālet eyle- 1678
zebḥ eyle- 1748
eziyyet eyle- 1781
ḳahr eyle- 1887
sebb eyle- 1919
rabṭ eyle- 1919
ʿavn eyle- 1934
ḥisābın eyle- 1970
ḡasl eyle- 1985
teberrük eyle- 2019

e.-yüpdür
cüş eyle- 1149
ḥall eyle- 1548
feth eyle- 1548
[=207]

eytām (Ar.) : Yetimler.
e. (māl-ı e.) 765
[=1]

eyvāh (Far.) : Yazık.
e. 421
[=1]

eyyām (Ar.) : Günler, gündüzler.
e. 1265, 1399, 1871
e.+da
e. 1564
[=4]

ezā (Ar.) : İncitme, can yakma, eziyet.
e.+yı
e. 799, 1130
[=2]

ezān (Ar.) : Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı.
e. 1694
e.+ı
e. 1633
[=2]

ezber (Far.) : Zihinde tutma, unutmamaya

çalışma.
e. 38
e. it- “ ezberlemek” 33, 146
[=3]

ez (Far.) : “-dan, -den” manasına gelir.
ez-cümle “Bu arada, başlıca, özellikle.” 682
e.-karâbet 1367
e.-nebâtât 224
e.-velâyet 1367
[=4]

ezel (Ar.) : Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
e.+de
e. 2, 133, 291, 414
e.+den
e. 830
[=5]

ezfer (Ar.) : Güzel kokulu.
e. 1709
[=1]

ezhân (Ar.) : Zihinler.
e. 206, 272, 314, 394, 594
[=5]

ezhâr (Ar.) : Çiçekler.
e.-ı Kur’ân 490
[=1]

eziyyet (Ar.) : İncitme, cefa.
e. eyle- 1781
[=1]

ezkâr (Ar.) : Zikirler, anmalar.
e. 186
e.-ı Kur’ân 484
[=2]

ezlâm (Ar.) : Cahiliyet devrinde Arapların fal açmak veya uğur saymak için kullandıkları kumar okları.
e. 1160
[=1]

eznâb (Ar.) : Günahlar.
e. 1632

[=1]
ezvâc (Ar.) : Kocalar, eşler.
e.+ı
e. 1152
[=1]

F

fâcir (Ar.) : Fena huylu, günahkâr.
f. (şahş-ı f.) 711
[=1]

fâhim (Ar.) : Anlayışlı, akıllı.
f. 601
f. ol- 1984
[=2]

faḥr (Ar.) : Övünme.
Faḥr-i ‘Âlem “Hz. Muhammed”
F. 16, 244, 993
F.+den
F. 1874
[=3]

Faḥrû'l-Enâm “Hz. Muhammed”
F.+ıñ
F. 1267, 1879
[=2]

Faḥrû'l-Enbiyâ “Hz. Muhammed”
F.+dan
F. 895
[=1]

Faḥrû'l-Kâ'inât “Hz. Muhammed”
F.+ı
F. 86
[=1]

fâ'ik (Ar.) : Seçkin, üstün.
f. 1730
f. (merd-i f.) 44,
f. (ferd-i f.) 188, 681
f. ol- 218, 1212
[=6]

fâ'il (Ar.) : İşleyen, yapan.
f. 424

- [=1]
fā'ilū'l-Muhtār "İsteddiğini yapmakta serbest olan Allah."
 f.+dur
 f. 422
 [=1]
- faķir (Ar.)** : 1. Parasız, yoksul.
 f. 869, 1826
faķireyn " İki yoksul kişi" 1965
 f.+e
 f. 706, 760, 862, 1978
 f.+i
 f. 1474
 f.+ler
 f. 1669, 1968
 [=10]
2. Zavallı, çaresiz.
 f. 1306
 f.+e
 f. 59
 f.+iñ
 f. 155
 [=3]
- fānī (Ar.)** : 1. Yaşlı, ihtiyar.
pīr-i fānī " Pek yaşlı olan." 143, 846, 851
 [=3]
2. Ölümlü.
 f. 1602
 f. ol- 1594
 f. (mülk-i f.) 1903
 [=3]
- farfurī (<Ar. fağfurī)** : Çin'de Sanke İmparatorlarına mahsus olmak üzere yapılan porselen, eski maden Çin tabağı.
 f. 108
 [=1]
- fāriķ (Ar.)** : Fark eden, ayıran.
 f. ol- 1465
 [=1]
- fāriğ (Ar.)** : Rahat.
 f. ol- 522
 [=1]
- Fārisī (Ar.)** : Farsça.
 F.+den
 F. 178
 [=1]
- farķ (Ar.)** : Ayrılık, ayırma.
 f. it- "Ayırt etmek, seçmek." 95, 1739
 f. ol- "Ayırt edilmek." 367
 f. olun- 292, 1293
 [=5]
- Fārūķ (Ar.)** : Hz. Ömer'in lakabı.
 F. 1208
 [=1]
- farz (Ar.)** : Allah'ın işlenmesi kesin olarak lüzumlu olan emirleri.
 f. eyle- 672
 f. it- 673
 f. ol- 909, 1956
 f.+ı
 f. 878
 f.+ı
 f. 628, 661
 [=7]
- farzen (Ar.)** : Farz edelim ki, diyelim ki.
 f. 165, 358
 [=2]
- fařāhat (Ar.)** : Güzel ve açık konuşma, iyi söz söyleme kabiliyeti.
 f. 215, 483, 1108
 f. (ħandān-ı gülzār-ı f.) 10
 [=4]
- faşd (Ar.)** : Kan alma.
 f. itdir- "Kan aldırma" 1379
 [=1]
- fāsiķ (Ar.)** : Allah'ın emirlerini tanımayan, günah işleyen, kötülük eden.
 f. 744, 1455, 1491
 f. ol- 116, 716

f. (yār-ı f.) 164, 767
[=7]

fāsīd (Ar.) : Münafık, fesat çıkarıcı.
f.+ce
f. 1383
[=1]

faşl (Ar.) : Bölüm.
f.+ı
f. 380
[=1]

faṭānet (Ar.) : Zihin açıklığı.
f. 1014
[=1]

Fāṭıma (öz. a.) : Hz. Peygamber'in ilk
zewcesi olan Hz. Hatice'den
dünyaya gelen dört kızının en
küçüğüdür.
F. 1199, 1232
[=2]

fātiḥ (Ar.) : Fetheden, açan.
f. (bāb-ı ʿilm-i f.) 547
f.-i Kostantıniyye 1839
[=2]

Fātiḥa (Ar.) : Kur'an-ı Kerim'in birinci
suresi, Fatiha suresi.
F. 460
[=1]

fāyık (< Ar. fāʾik) : Seçkin, üstün.
f. ol- 1216

faẓāʾil (Ar.) : Güzel vasıflar, erdemler.
f. 1264
[=1]

fāzıl (Ar.) : Fazilet sahibi, erdemli.
f. 36, 216
f. (mānend-i f.) 56
[=3]

faẓīlet (Ar.) : Güzel vasıf, iyi huy, erdem.
f. 727, 1154, 1265, 1266, 1268,
1369
[=6]

faẓl (Ar.) : İyilik, fazilet, erdem.
f.-ı iḥyā 365
f. u iḥsān 372
f.-ı cins 546
f.-ı Ḥudā 735
f. eyle- 1639
f.+ı
f. 472, 1233
f.+ıla
f. 610
[=8]

feh̄m (Ar.) : Anlama, anlayış.
f. eyle- "Anlamak." 198, 269,
306, 512, 1048, 1317, 1357
f. itdür- 208
f. it- "Anlamak." 223, 299
f. olun- 549
[=11]

fekk (Ar.) : Zoru halletme, çözme.
f. 34
[=1]

felāsif (Ar.) : Filozoflar.
f. 348, 424, 425, 537, 561, 606,
1767
[=6]

felek (Ar.) : Gökyüzü, sema.
f.+ler
f. 920, 1598
[=2]

fen (< Ar. fenn) : Hüner, marifet, ilim.
f.+de
f. 45
[=1]

fenā (Ar.) : Yok olma, yokluk.
f. 1604, 2011
f.+da
f. 875
f.+dan
f. 159
f.+dır
f. 297

- f.+ya
f. 950
f.+yı
f. 299
[=7]
- fener** : Aydınlatma aracı.
f. 114
[=1]
- fer^c (Ar.)** : Bir aslın neticesi.
f.+ine
f. 619
[=1]
- ferādīs (Ar.)** : Cennetler.
f. 1024
f.+im
f. 1752
[=2]
- ferah (Ar.)** : Sevinç, sevinme.
f. 395
f.+dan
f. 1584
[=2]
- ferā'iz (Ar.)** : Farzlar, Allah'ın emri olan şeyler.
f. 1577
f.+den
f. 621
[=2]
- ferāmūş (Far.)** : Unutma, hatırdan çıkma.
f. ol- "Unutmak." 493
[=1]
- ferd (Ar.)** : Kişi.
f. 1482
f. -i fā'ik 188, 681
f. -i ma'rūf 243
f. -i sultān 1279, 1851
f. -i 'ālim 1986
f.+e
f. 88, 689, 1444
f.+i
f. 950
[=11]
- ferdāniyyet (Ar.)** : Birlik, teklik, eşsizlik.
f.+idir
f. 307
[=1]
- Ferhād (öz. a.)** : "Ferhad ve Şirin" adıyla meşhur olan eski bir hikâyenin erkek kahramanı olup Şirin'in aşkıdır.
F. (mişl-i F.) 191
[=1]
- ferīd (Ar.)** : Tek, eşsiz.
f. 203
f.+i
f. 142, 1509
[=3]
- ferište (Far.)** : Melek.
f.+ler
f. 1392
[=1]
- fermān (Far.)** : Emir, buyruk.
f. 1250
[=1]
- feryād (Far.)** : Bağırma, çağırma.
f. it- "Bağırma." 637, 1905
[=2]
- ferzend (Far.)** : Oğul, çocuk.
f.-i tūflān 60
f.-i şālih 160
[=2]
- fesād (Ar.)** : Fenalık, kötülük, arabozanlık.
f. it- 755
f. u fitne 1036, 1816
f.+a
f. 310, 569
f.+ı
f. 714, 715
f.+ı
f. 504, 516
[=9]
- fesih (< Ar. fesh)** : Bozma, bozulma, dağıtma.

- f.+den
f. 1054
[=1]
- feth (Ar.)** : 1. Açma, açılma.
f. it- “Açmak.” 1576, 2034
f. ol- “Açılmak.” 42, 1348
f.-i bāb 1396
f.+e
f. 1375
[=6]
2. Zaptetme, ele geçirme.
f. eyle- 1548
f. it- “Fethetmek, ele geçirmek.” 1215
f. ol- 1841
f.+ine
f. 1838, 1844
[=5]
- fetiḥ (< Ar. feth)** : Açma, açılma.
bk. feth
f.+dür
f. 461
[=1]
- fetret (Ar.)** : İki peygamber veya padişah arasında peygambersiz veya padişahsız geçen zaman.
f. 102, 1490, 1865
f. (ehl-i f.) 1697
[=4]
- Fettāḥ(Ar.)**: Kullarının kapalı işlerini açan Allah.
F. (Rabb-i F.) 513, 638, 943
[=3]
- fetvā (Ar.)** : Müftü tarafından verilen dinî hüküm veya karar.
f. 1531
f. (‘ilm-i f.) 145
f.+yı
f. 90
[=3]
- fevā'id (Ar.)** : Faydalar, kazançlar.
f. 196, 416, 693
- f. (nef̄ ü f.) 408
[=4]
- fevc fevc (Ar.)** : Bölük bölük.
f. 1615
[=1]
- fevḵ (Ar.)** : Üst, yukarı.
f.-i aqrān 1104
f.+e
f. 1170
f.+inde
f. 527, 1159
[=4]
- fevḵa'l-‘ulā (Ar.)** : Şan ve şerefın üstünde.
f.+da
f. 63, 935
f.+dan
f. 1876
f.+ya
f. 1412
[=4]
- fevrī (Ar.)** : Birdenbire, düşünmeden yapılan hareket.
f. 1969
[=1]
- fevt (Ar.)** : 1. Ölüm.
f. 692
f. ol- “Ölmek.” 875, 883, 1131, 1432
f.+e
f. 1424
[=6]
2. Bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçırma.
f. ol- “Elden çıkarmak.” 877
[=1]
- feyz (Ar.)** : İlim, irfan.
f. 1557
f.-i taḥlīḵ 365
[=2]
- fıḵh (Ar.)** : Şeriat ilmi, şeriatın usul ve

- hükümleri.
f. 235
[=1]
- fıkh** (< Ar. **fıkh**) : Şeriat ilmi, şeriatın usul ve hükümleri.
bk. fıkh
f.+dan
f. 185
[=1]
- fırka** (Ar.) : İnsan kalabalığı, grubu.
f.+dur
f. 1833
[=1]
- fısk** (Ar.) : Hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allah'a karşı isyan etme.
f. u ifsād 407
f. u zulm 1923
f.+dur
f. 747
f.+ıla
f. 1903
[=4]
- fiṭra**(Ar.): Ramazan bayramında bölünmeden verilmesi dinen vacib olan buğday, arpa, kuru üzüm, kuru hurma gibi sadaka.
f. 872, 1976
[=2]
- fiṭrī** (Ar.) : Tabiî, yaradılıştaki.
f. (īmān-ı f.) 634, 636
[=2]
- fī** (Ar.) : İçinde, -da,-de.
f.'l-mesāfet 931
f.'n-nār 1472
f.'l-i'tikādāt 1512
fī'l-hāl “ Bu anda, hemen, şimdi.”
1564
[=4]
- fidā** (Ar.) : Fedâ, bağışlama.
f. ol- “Bağışlamak, feda etmek.”
1256
[=1]
- fidye** (Ar.) : Can kurtarma karşılığı verilen akçe, vesaire.
f. 850, 858, 1964
f.+dir
f. 889
f.+ler
f. 1962
f.+si
f. 885, 1971
f.+sin
f. 1967
f.+yi
f. 1966
[=9]
- fıkr** (Ar.) : Fikir, düşünce.
f. it- “Düşünmek.” 480”
[=1]
- fiʿl** (Ar.) : İş, amel, eylem.
f.+i
f. 411, 821
f.+i
f. 422
f.+idür
f. 453, 584
f.+in
f. 809
f.+inde
f. 1422, 1515
f.+ine
f. 419, 663
f.+ini
f. 418
[=11]
- fiʿliyye** (Ar.) : Fiille ilgili, gerçekten yapılan iş.
f. 374
[=1]
- firār** (Ar.) : Kaçma, savuşma.
f.+ı
f. 770, 1834
[=2]
- firāsāt** (Ar.) : Yiğitlikler, mertlikler.
f. 1317

- [=1] f. 131, 852, 908, 1422, 1429, 1662
[=6]
- firāset (Ar.)** : Yiğitlik, mertlik.
f. 1833, 1889
f.+dir
f. 1336
[=3]
- Firāvn (Ar.)**: Allahlık iddiasında
bulunduğu için Hz. Musa'nın
mücadele ettiği Mısır
hükümdarı.
F. 470, 1147, 1605
[=3]
- firdevs (Ar.)** : Cennet.
f.-i cālī 58
f.-i cennet 1225
[=2]
- firdevs-i āflā (Ar.)** : Cennetteki altıncı
bahçe.
f. 138, 1125
[=2]
- fırkat (Ar.)**: Dostlardan vs.den ayrılık,
ayrılış.
f. 602
[=1]
- fitne (Ar.)** : Fesat, ara bozma, karışıklık.
f. it 757, 1823
f. ol- 956
f.+ye
f. 1036, 1816
[=5]
- fuḥūl (Ar.)** : Beyit, hadis ve rivayetleri
çok iyi anlatan kimseler.
f. 195, 1280
[=2]
- Furkān (Ar.)** : Kur'an-ı Kerim.
f. (nūr-ı F.) 174, 1008
f. (sırr-ı F.) 212
f. (āyāt-ı F) 445
[=4]
- furşat (Ar.)**: Uygun durum, uygun zaman.
- furūz (Ar.)** : Farzlar.
f.+ı
f. 1801
[=1]
- fuşūl (Ar.)** : Bölümler.
f. 545
[=1]
- fuḏlā (Ar.)** : Daha faziletli, en faziletli.
f. ol- 1197, 1231
f. vü süflā 1233
[=3]
- fuḏūlī (Ar.)** : Boşuna, yersiz, lüzumsuz.
f. 791
[=1]
- fücʿeten (Ar.)** : Birdenbire, ansızın olarak.
f. 1453
[=1]
- fūls (Ar.)** : Pul, akçe, para.
f.+e
f. 425
[=1]
- fürādā (Ar.)** : Yalnızlık.
f. 805, 1691
[=2]
- Fürs (Ar.)** : Farşlılar, eski İran.
F. 179
F.+den
F. 126
F.+ile
F. 179
[=3]
- füssāk (Ar.)** : Büyük günah işleyenler.
f. 1391, 1620, 1909
f.+ıla
f. 1082
[=4]
- fütüvvet (Ar.)** : Cömertlik.
f. 1115

[=1]

G

ğadr (Ar.) : Hainlik, vefasızlık.

ğ. it- 856

[=1]

Ğaffār (Ar.) : Kullarının günahlarını affeden Allah.

Ğ. 579 , 979, 1704

Ğ. (Hak-ı Ğ.) 428

Ğ. (levh-i rūh-ı zāt-ı Ğ.) 1600

Ğ. (Vehhāb-ı Ğ.) 1609

[=6]

ğāfil (Ar.) : Gaflette bulunan, ihmal eden, ilerisini iyi düşünmeyen.

ğ. 1258

ğ. (‘abd-i ğ.) 1479

ğ. ol- 1680

[=3]

Ğāfir (Ar.) : Mağfiret eden, yargılayan, affeden Allah.

Ğ.749

Ğ. (‘abd-i Ğ.) 624

[=2]

ğaflet (Ar.): Gafillik, boş bulunma, dalgınlık.

ğ.+den

ğ. 389

[=1]

gāh (Far.) : Ara sıra, kimi zaman.

g. 1495

g ... gāh 1755

[=2]

ğā’ib (Ar.) : Görünmeyen, yok olan, kayıp.

ğ. 332

ğ. (hük-m-i ğ.) 797

[=2]

ğā’iṭ (Ar.) : İnsan pisliği.

ğ. 1718, 1741

[=2]

ğalā (Ar.) : Pahalılık.

ğalā vü kaḥṭ “Pahalılık ve kıtlık”

696, 818

[=2]

ğālib (Ar.) : Üstün gelen, yenen.

ğ. 152

ğ. ol- “Yenmek, üstün gelmek.”

657, 1315, 1777, 1838

ğ. gel- 1758

ğ.+inden

ğ.1407

[=7]

ğam (Ar.) : Keder, kaygı, dert.

ğ. 953, 1251, 1753

[=3]

ğāmızāt (Ar.) : Anlaşılması güç sözler.

ğ.+ın

ğ.1548

[=1]

ğanīmet (Ar.): Çalışılmaksızın elde edilen şey, emeksiz kazanç.

ğ. (māl-ı ğ.) 1129

[=1]

ğarāyib (< Ar. ğarā’ib) : Tuhaf, şaşılacak şeyler.

ğ. 458

[=1]

ğaraż (Ar.) : Gizli düşmanlık.

ğ.+dan

ğ. 151

ğ.+dır

ğ. 756

[=2]

ğarb (Ar.) : 1. Avrupa, Batı.

ğ. 1131, 1829

ğ+da

ğ. 1821

[=3]

2. Güneşin battığı taraf, batı.

- ğ+da
ğ. 1821
ğ.+a
ğ. 1521
[=2]
- ğarīk (Ar.)** : Gark olmuş, suya batmış.
ğ.-i baħr-i ʿirfān 1217
[=1]
- ğark (Ar.)** : Suya batma; batma.
ğ. 690 (2)
ğ. ol- “Batmak.” 15, 1626
[=4]
- ğarrā (Ar.)** : Gösterişli, parlak, şatafatlı.
ğ.+nıñ
ğ. (şerʿ-i ğ.) 21
[=1]
- ğaşb (Ar.)** : Zorla alma, zaptetme; kapma.
ğ. it- “Zorla almak.” 910
ğ.+ıla
ğ. 771
[=2]
- ğasl (Ar.)** : Ölüyü yıkama, temizleme.
ğ. eyle- 1985
ğ.+ı
ğ. (umūr-ı ğ.) 1984
[=2]
- ğassāl (Ar.)** : Gasleden, ölü yıkayan.
ğ.-i ʿālim 1984
ğ.+e
ğ. 1441
[=2]
- ğavgā (Far.)** : Kavga, dövüşme, vuruşma.
ğ. 1355
[=1]
- ğavvāş (Ar.)** : Dalgıç, suya dalan.
ğ. 203
ğ. ol- 46, 219
[=3]
- ğāyāt (Ar.)** : Amaçlar, gayeler.
ğ. 385, 510, 1170
- [=3]
- ğayb (Ar.)** : Gizli olan, göze görünmeyen şey.
ğ.+a
ğ. 270
[=1]
- ğāyet (Ar.)** : Nihayet, son.
ğ. 927, 1725, 1730, 1883, 1889
ğ.+de
ğ. 1562
ğ.+inde
ğ. 695
[=7]
- ğayr (Ar.)** : Ayrı, başka, diğer.
ğ. 810
ğ.-i dersden 34
ğ.-i ħāzık 680
ğ.+a
ğ. 809, 1550
ğ.+ı
ğ. 497
[=6]
- ğayrı (Ar.)** : Başka.
ğ. 155, 279, 399, 509, 614, 721, 1517, 1604, 1712, 1753, 2028
ğ.+dan
ğ. 1779
ğ.+nıñ
ğ. 683
ğ.+ıya
ğ. 1391
ğ.+sı
ğ. 1505
ğ.+sından
ğ. 1288
[=16]
- ğayz (Ar.)** : Hiddet, öfke, kırgınlık.
ğ. eyle- 191
[=1]
- ğazā (Ar.)** : Din uğruna savaş.
ğ. it- “Savaşmak.” 1921

ğ.+ya
ğ. 752, 1120
ğ.+yı
ğ. 673
[=4]

ğazab (Ar.) : Kızgınlık, hiddet, öfke.
ğ. 506
ğ.+da
ğ. 1823
[=2]

ğāzī (Ar.) : Gaza eden, savaşan, savaştan
sağ ve muzaffer dönen.
ğ. 1694, 1832
ğ.+leri
ğ. 673
[=3]

geç : Kararlaştırılan, beklenen veya
alışılan zamandan sonra, erken
karşıtı.
g. 956
[=1]

geç- : 1. Zamanı aşmak, geride bırakmak.
g.-di
g. 1019
g.-en
g. 661
g.-erler
g. 990
g.-ince
g. 1034
g.-miş
g. 858
g.-üp
g. 1033, 1050
g.-üpdür
g. 1040
[=8]

2. Gitmek, geçip gitmek.
g.-di
g. 877
g.-er
g. 1312, 1667, 1679

g.-erler
g. 996, 1662, 1663, 1668, 1673
g.-ince
g. 1665
g.-miş
g. 1690
g.-sün
g. 1673
g.-üp
g. 1664
[=13]

3. Bırakmak, vazgeçmek.

g.-!
g. 76, 736
g.-di
g. 1683
g.-sün
g. 883
g.-üp
g. 878
[=5]

4. Girmek, dahil olmak.

g.-mişdür
g. 250
g.-üp
g. 1026
[=2]

5. Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek.

g.-di
g. 1039
g.-ipdür
g. 341
g.-medi
g. 369, 1630
[=4]

6. Yerini bırakıp başka yer almak.

g.-er
g. 107, 1858
[=2]

7. Terk etmek, ayrılmak.

g.-di
g. 34
[=1]

gedā (Far.) : Dilenci, yoksul.

g.+dan

g. 890

g.+nıñ

g. 400, 764, 1544

[=4]

gel- : 1. Gelmek, ulaşmak, varmak.

g.- !

g. 76, 83, 159, 184, 479, 1258,
1316, 1347

g.-di

g. 357, 445, 991, 1019, 1025,
1032, 1051, 1161, 1250, 1543,
1843

g.-dikde

g. 1140

g.-dim

g. 1188

g.-en

g. 688

g.-ipdür

g. 248, 400, 475, 1056, 1874

g.-mek

g. 390, 1530

g.-mese

g. 649

g.-meyince

g. 1067

g.-mezdi

g. 285

g.-miş

g. 1545

g.-mişdür

g. 300, 1703

g.-se

g. 555, 686, 1857

g.-sün

g. 179, 1672

g.-üp

g. 979, 1150, 1435, 1655, 1948,
1984

g.-üpdür

g. 477, 1176

g.-ür

g. 288, 293, 412, 483, 555, 988,
994, 1260, 1876

g.-ürdi

g. 286

g.-ürler

g. 945, 1670

g.-ürse

g. 107, 509

g.-ürsin

g. 1163

[=63]

2. Olmak, ...e uğramak.

g.-di

g. 1493

g.-miş

g. 1228

g.-ür

g. 170

[=3]

3. Türemek.

g.-ür

g. 294

[=1]

4. Ortaya çıkmak, doğmak, peyda olmak.

g.-di

g. 269, 462, 997, 1049, 1281,
1344, 1405, 2036

g.-dikde

g. 617, 777, 989

g.-ince

g. 975, 1041

g.-ipdür

g. 1251, 1439, 1564, 1859

g.-memek

g. 652

g.-mez

g. 406, 955, 1082, 1139

g.-mezden

g. 1568

g.-se

g. 172, 546, 637, 641, 1259,
1415, 1454

g.-sün

g. 231, 1607, 1929

g.-üp
g. 1044
g.-üpdür
g. 1127, 1367, 1560
g.-ür
g. 175, 355, 392, 458, 554, 641,
1448
g.-ürse
g. 257, 803
[=46]

5. Görünmek, sanılmak.

g.-ipdür
g. 1647
[=1]

6. Etkisini herhangi bir biçimde göstermek.

g.-e
g. 138, 260
g.-ipdür
g. 380
g.-se
g. 650
g.-üpdür
g. 40
g.-ür
g. 311, 317
[=7]

7. Belli bir zamana ulaşmak.

g.-dikde
g. 781, 1998
g.-ürse
g. 1098
[=3]

8. Kabul etmek.

g.-di
g. 908, 1068
g.-en
g. 999
g.-se
g. 205
[=4]

9. Yardımcı fiil.

g.-diñ
şafâ gel- 1179
g.-ipdür
ğâlib gel- 1758
g.-mez idi
vücûda gel- 1107
[=3]

ger (Far.) : Eğer.

g. 71, 112, 197, 201, 276, 292,
310, 314, 651, 705, 721, 828, 878,
912, 916, 917, 1311, 1415, 1457,
1520, 1546, 1980
[=22]

ger- : Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek.

g.-se
g. 109
[=1]

gerçi (Far.) : Her ne kadar, fakat.

g. 190, 402, 1045
[=3]

gerdân (Far.) : Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü.

g. 1836
[=1]

gerek : Gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen, lazım.

g. 571
g.+dir
g. 1064, 1296
g.+dür
g. 128, 1308, 1532
[=6]

gerin- : Kolları açarak gövdeyi gergin bir duruma sokmak.

g.-mek
g. 1158
[=1]

getür- :1. Hasıl ve peyda etmek, uğramak.

- g.-di
g. 4, 527, 1892
g.-düm
g. 2027, 2030
g.-se
g. 903
[=6]
2. Gelmesini sağlamak.
g.-!
g. 942
g.-di
g. 200, 1003
g.-sem
g. 1933
g.-sin
g. 225
g.-ür
g. 521
[=6]
3. Zikretmek.
g.-sin
g. 1425
[=1]
- gev (Far.)** : Kahraman, bahadır.
g. (vād-i g.-hān) 1854
[=1]
- gevher (Far.)** : Elmas, cevher.
g. 739
[=1]
- gey-** : Giymek.
g.-mek
g. 1583
[=1]
- geydir-** : Giydirmek, giymesini sağlamak.
g.-en
g. 794
[=1]
- gez** : Bir yerde dolaşmak, yürütmek.
g.-er
g. 1096, 1312, 1689, 1871
[=4]
- gezdır-** : Birinin gezmesini sağlamak, dolaştırmak.
g.-se
g. 2019
[=1]
- ğıdā (Ar.)** : Yiyip içilen şeyler.
ğ.+sı
ğ. 928, 984
ğ.+sın
ğ. 683
[=3]
- ğıll (Ar.)** : Gizli kin ve garez, düşmanlık.
ğ. ü ğış 1243, 1573
[=2]
- ğılmān (Ar.)** : Tüyü bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler.
ğ. 1721
ğ. (hūr u ğ.) 728
ğ.-ı cennāt 1761
ğ. (vildān u ğ.) 1866
[=4]
- ğıslın (Ar.)** : Zakkum ağacı gibi zehirli olan bir ağaç, cehennemliklerin gıdası.
ğ. 1782
[=1]
- ğış (< Ar. ğışş)** : Hainlik, hile.
ğ.+dan
ğ. (ğıll ü ğ.) 1243, 1573
[=2]
- ğıybet (Ar.)** : Dedikodu yapma, aleyhinde bulunma.
ğ. 755
ğ. it- “Dedikodu yapmak.” 102, 1490
[=3]
- gibi** : Gibi, -a benzer.
g. 189, 192, 975, 1137, 1281, 1596, 1655, 1662, 1663, 1663, 1668, 1781, 2029
[=13]

gice : Gece.

g. 1418
[=1]

gider- : Ortadan kaldırmak, yok etmek.

g.- !
g. 2028
g.-mek
g. 1943
g.-sin
g. 1299
g.-sün
g. 1526
[=4]

gine : Gene, yine.

g. 1163
[=1]

gir- : 1. Girmek, o yola dahil olmak, katılmak.

g.-di
g. 794
g.-enler
g. 1499, 1760
g.-er
g. 1754, 1757
g.-erdi
g. 1756
g.-erler
g. 1755, 1769
g.-mez
g. 1463
g.-miş
g. 120
g.-üp
g. 977, 1002
[=12]

2. Erişmek, ulaşmak.

g.-di
g. 1738
[=1]

giri : Geri, arka, art.

g.+dür
g. 401
[=1]

giriftār (Far.): Tutulmuş, yakalanmış, esir.

g. ol- “Yakalanmak, esir olmak.”
1778
[=1]

giryān (Far.) : Ağlayan.

g. (‘üryān u g.) 1625
[=1]

git -/gid- : 1. Bir yere doğru yönelmek.

g.-dikde
g. 1470
g.-erken
g. 1453, 1988
g.-erler
g. 1617, 1619, 1622
g.-mez
g. 425
g.-mezse
g. 1653
g.-se
g. 1463
g.-üp
g. 390, 1561
[=11]

2. Geçmek, bitmek.

g.-mez
g. 1531, 1777
g.-se
g. 839
g.-üp
g. 1186
[=4]

3. Yok olmak, elden çıkmak.

g.-di
g. 110, 622, 852, 1160, 1405
g.-diyse
g. 854
g.-er
g. 103, 623, 1789, 1811
g.-mez
g. 931
g.-sün
g. 1300, 2005
g.-üp
g. 1481, 1753, 1747

[=16]

4. Bir yerden ayrılmak.

g.-er
g. 674
g.-erler
g. 675
g.-ersin
g. 159
g.-mez
g. 105, 1353
g.-se
g. 614
[=6]

5. Yürümek, yol almak.

g.-di
g. 1615
[=1]

giy- : Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.

g.-dikde
g. 1373
g.-erler
g. 1711, 1712, 1715
g.-mek
g. 794
g.-üp
g. 1530
[=6]

giydir- : Giyme işini yaptırmak.

g.-di
g. 1550
[=1]

giydür- : Giyme işini yaptırmak.
bk. giydir-

g.-di
g. 1705
[=1]

giyir- : Giydirmek.

g.-!
g. 869
[=1]

gizle- : Saklamak, görünmeyecek, belli

olmayacak bir yere veya bir duruma koymak.

g.-rsen
g. 112
[=1]

göbek : İnsan ve memeli hayvanlarda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk.

g.+den
g. 1710
g.+le
g. 1709
[=2]

gök : Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk, gök kubbe, sema.

g.+de
g. 375, 1172, 1173, 1174, 1174
g.+dedir
g. 1173
g.+den
g. 1613, 1817
g.+ine
g. 474
g.+lerde
g. 936
g.+lere
g. 1151
[=11]

gölge : Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık.

g.+si
g. 1135
[=1]

göm- : Yerin altına koyarak üstünü toprakla örtmek.

g.-erler
g. 1432
[=1]

gömlek : Vücutun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi.

g. 869
[=1]

gönder : Yollamak.
g.-di
g. 1161, 1891
g.-digi
g. 372
g.-ir
g. 1474
[=4]

gönderil- : Gönderme işi yapılmak.
g.-miş
g. 514
[=1]

gönl : Sevgi, istek, düşünüş, anma hatıra
vb. kalpte oluşan duyguların
kaynağı.
g.+den
g. 257
[=1]

gönlül : Sevgi, istek, düşünüş, anma hatıra
vb. kalpte oluşan duyguların
kaynağı.
g. 1743
[=1]

gör- : Göz yardımıyla bir şeyin varlığını
algılamak, seçmek.
g.- !
g. 709, 1359, 1556, 1902
g.-di
g. 536
g.-düğüñ
g. 1177
g.-dükde
g. 97, 111, 789
g.-düm
g. 1171, 1172, 1175, 1178
g.-düñ
g. 97
g.-düñ mi
g. 86
g.-e
g. 444

g.-en
g. 156, 157, 487
g.-enler
g. 1268, 1870
g.-eydi
g. 48
g.-mediñ
g. 1685, 1705
g.-mege
g. 923
g.-mek
g. 429, 760
g.-memiş
g. 122
g.-memişdür
g. 129
g.-meye
g. 438
g.-meyenler
g. 1058
g.-mez
g. 430, 505
g.-mişdür
g. 505
g.-müşem
g. 84
g.-se
g. 505
g.-sün
g. 850, 894
g.-üp
g. 770, 784, 969, 1174
g.-ür
g. 336, 345, 438
g.-ürler
g. 434, 631, 1002, 1748
g.-ürseñ
g. 166, 1444, 1455
g.-ürsün
g. 84, 1249, 1902
[=55]

2. Öğrenmek.
g.-e
g. 230
g.-meyenler
g. 121

g.-sün
g. 210, 215, 215, 218
g.-üp
g. 231
g.-ür
g. 214
[=8]

3. Bir şeye erişmek, rahat etmek.

g.-di
g. 1335
g.-memişdür
g. 1695
[=2]

4. Belli bir zaman içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak.

g.-di
g. 1280
g.-dügi
g. 946
g.-dügün
g. 1340
g.-meye
g. 1309
g.-mez
g. 1093, 1925
g.-mez misin
g. 1263
g.-müşdür
g. 1027
g.-ür
g. 1491
g.-ürdi
g. 1138
g.-ürler
g. 1771
[=11]

5. Yardımcı fiil.

g.-me
hor gör- 1258
g.-mez
revā gör- 1988
[=2]

6. Anlamak.

g.- !
g. 564, 601, 1411
g.-di
g. 1562
g.-meyenler
g. 85
g.-üp
g. 454
g.-ürdüm
g. 1187
g.-ürse
g. 1158
g.-ürseñ
g. 467, 1247
[=10]

7. Kavramak, bulmak.

g.-me
g. 1456
[=1]

8. İşlemek, yapmak, etmek.

g.-mesün
g. 136
g.-mez
g. 1632
g.-sün
g. 1603
[=3]

9. Sanmak, kabul etmek.

g.-en
g. 80
[=1]

göri- : Göz yardımıyla bir şey, bir varlık algılanmak, seçilmek.

g.-ür
g. 1643
[=1]

göri-: 1. Benzemek, görünüşünde olmak.

bk. görün-

g.-e
g. 1634, 1825
g.-ür
g. 191
[=3]

2. Görülür duruma gelmek,
gözükmek.

g.-ür
g. 1329
[=1]

görül-: 1. Göz yardımıyla bir şey
algılanmak, seçilmek.

g.-di
g. 1123
[=1]

2. Bir şeyin bulunduğu
anlaşılacak, karşılaşılmak.

g.-mişdir
g. 694
[=1]

görün- : 1. Benzemek, görünüşünde olmak.

g.-di
g. 517
g.-mek
g. 440
g.-mezler
g. 982
[=3]

2. Görülür duruma gelmek,
gözükmek.

g.-di
g. 130, 309, 1089, 1172, 1181,
1182
g.-dükde
g. 435
g.-mekden
g. 426
g.-mez
g. 436, 847
g.-mezler
g. 1002
g.-se
g. 73, 713
[=13]

görüş- : Buluşup konuşmak, konuşup
sohbet etmek.

g.-düm
g. 1178

[=1]

göster-: 1. Görülmesini sağlamak,
görmesine yol açmak.

g.-!
g. 429
g.-di
g. 273, 1125, 1166, 1794
g.-ir
g. 126, 433
g.-mek
g. 811
g.-mesi
g. 371
g.-üp
g. 1943
[=10]

2. Öğretmek, açıklamak.

g.-!
g. 181
g.-medi
g. 1793
[=2]

göz : Görme organı.

g. 396, 1685, 1705
g.+i
g. 1863
g.+i
g. 526
g.+ime
g. 1182
g.+ine
g. 435, 436, 1329
g.+ler
g. 487
g.+lerim
g. 1640, 1801, 1803
g.+ü
g. 1637
g.+üm
g. 27, 79, 88, 93, 130, 169, 182,
196, 204, 218, 219, 241, 292,
313, 350, 383, 398, 442, 454,
478, 479, 499, 523, 541, 543,
550, 631, 654, 658, 722, 746,

778, 790, 927, 976, 983, 1045,
1045, 1058, 1130, 1145, 1266,
1262, 1278, 1287, 1308, 1311,
1316, 1323, 1327, 1346, 1358,
1368, 1381, 1452, 1464, 1466,
1467, 1468, 1469, 1506, 1519,
1525, 1531, 1532, 1555, 1567,
1602, 1688, 1684, 1912, 1952

g.+ümden

g. 428

g.+üñ

g. 271, 381

g.+ünde

g. 203

[=90]

gözet- : 1. Gözetlemek, bakmak.

g.-mekdür

g. 768

g.-sün

g. 858, 1911

[=3]

2. Önem vermek, göz önünde
bulundurmak.

g.-!

g. 1348

[=1]

gözle- : Dikkatle bakmak, gözlemlemek.

g.-r

g. 426, 1633

g.-rim

g. 183, 235, 381, 387, 391, 457,
577, 603, 769, 908, 976, 1066,
1128, 1133, 1138, 1268, 1357,
1432, 1472, 1520

[=22]

ğufrān (Ar.) : Affetme, merhamet etme.

ğ. (avf u ğ.) 1654, 1814

ğ. (āyāt-ı ğ.) 1938

[=3]

ğulām (Ar.): Tüyü, bıyığı çıkmamış

delikanlı, genç.

ğ.+a

ğ. 819, 1843

[=2]

ğusl (Ar.) : Cünüblük, hayız ve nifas
hâllerinden sonra din gereğince
yıkama, arınma.

ğ. 655, 1579

ğ. eyle- “Yıkamak, arınmak.”
1677

[=3]

ğuşsa (Ar.) : Kaygı, tasa.

ğ. 388

[=1]

ğüş (Far.) : Kulak.

ğ.-i cān 335

ğ.+i

ğ. 1134

ğ.+um

ğ. 32

[=3]

ğüyā (Far.) : Söyleyen, diyen.

ğ. 36

[=1]

ğüç : Takat, kuvvet.

g. 406

g.+durur

g. 965

[=2]

ğül (Far.) : Çiçek, gül çiçeği.

g.+de

g. 111

g.+dür

g. 1737

[=2]

ğül- : İnsan, hoşuna veya tuhafına giden
olaylar, durumlar karşısında,
genellikle sesli bir biçimde
duygusunu açığa vurmak.

g.-er

g. 977

[=1]

ğül-istān (Far.) : Gül bahçesi.

g. 46, 1737

[=2]
gülpār (Far.) : Gül bahçesi.
g. 10
g. (ḥandān-ı g.-ı faşāḥat) 29
[=2]
gümiş : Parlak beyaz renkte, kolay işlenir ve tel duruma gelen madde.
g.+den
g. 1706
[=1]
gün : 1. Gün, yirmi dört saatlik zaman.
g. 860, 887, 900, 903, 905, 907, 1374, 1627, 1676, 1871, 1963, 1971, 1971, 1998
g.+de
g. 119, 954, 998, 1402, 1595, 1655
g.+den
g. 904, 1040
g.+dür
g. 1625, 1897
g.+lerde
g. 1439
g.+ünde
g. 166, 781, 1850
[=29]
2. Zaman, vakit.
g.+inde
g. 1022
[=1]
3. Güneş.
g. 987, 1281, 1397, 1399, 1401, 1521, 1522, 1896
g.+den
g. 687, 1401
[=10]
günāh (Far.) : Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş, dinî suç.
g. 1703
g.+a
g. 648

g.+ı
g. 103, 1647
g.+ı
g. 1698
g.+ın
g. 874
g.+ınca
g. 1769
g.+lar
g. 731
[=8]

günāh-kār (Far.) : Günahlı, günah işleyen.
g. 1680
[=1]

günden güne : Gün geçtikçe, gittikçe.
g. 142, 193, 279, 458, 837, 1282
[=6]

güneş : Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi.
g. 1259, 1315, 1398, 1400, 1624
g.+den
g. 1121, 1403, 1404, 1713
[=9]

güt- : Bir düşüncüyü veya bir ilkeyi gerçekleştirmeye çalışmak.
g.-medi
g. 565
[=1]

güzel : Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde.
g. 275, 760, 1063
[=3]

güzide(Far.): Seçkin, seçilmiş, beğenilmiş.
g.+m
g. 282, 304, 317, 459, 581
[=5]

H

ḥabāşet (Ar.) : Habislik, kötülük, alçaklık.
ḥ. 976
[=1]

ḥabbe (Ar.) : Buğday, arpa vb. gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler, taneler.
ḥ. 1408
[=1]

ḥaber (Ar.) : Son ve yeni havadis, bilgi.
ḥ. vir- “Bilgilendirmek.” 1477, 1479, 1592
ḥ.+de
ḥ. 1690
ḥ.+den
ḥ. 1192, 1757
ḥ.+dir
ḥ. 1190
[=7]

ḥaber-dār (Ar.+Far.) : Haberli.
ḥ. ol- 884, 1478, 1486
[=3]

ḥabīb (Ar.) : Dost.
ḥ.+i
ḥ. 12
ḥ.+im
ḥ. 46, 232, 585, 661, 980, 1802, 1997
[=8]

ḥabs (Ar.): Hapis, alıkoyma, salıvermeme.
ḥ. eyle- 119
ḥ. olun- 640
ḥ. ü ḥākim 783
ḥ. it- 1472
[=4]

ḥac (<Ar. ḥacc) : İslamın beş şartından biri.

ḥ. 655, 1956
ḥ.+dur
ḥ. 851
[=3]

bk. ḥacc

ḥacāt (Ar.) : İhtiyaçlar .
erbāb-ı ḥacāt “Halkın ihtiyaçlarını karşılayan kimseler.” 156, 510, 2033
ḥ. 1999
ḥ. (aḳzā-yı ḥ.) 1322
[=5]

ḥacc (Ar.): İslamın beş şartından biri.
ḥ. u niyāz 759
[=1]

ḥāce (Far.) : Hoca, efendi.
ḥ.-i ḥaḳ 1221
ḥ.-i maḥşüm 1224
[=2]

ḥacer (Ar.) : Taş.
ḥ.+de
ḥ. 64
ḥ.+den
ḥ. 1799
[=2]

ḥacet (Ar.) : İhtiyaç, lüzum.
ḥ. (arż-ı ḥ.) 1987
[=1]

ḥacib (Ar.) : Kapıcı, perdecisi.
ḥ. ol- 906
[=1]

ḥaciz (Ar.) : Ayıran, bölen.
ḥ. 1794
ḥ. ol- 288, 393
[=3]

ḥad (< Ar. ḥadd) :1. Sınır.
ḥ.+den
ḥ. 134, 170, 330, 727, 784, 1208, 1645, 1724
[=8]

2. Gerçek değer.
ḥ.+den
ḥ. 379
[=1]

ḥadā'ik (Ar.) : Bahçeler, bağ ve bostanlar.
h. 1730
[=1]

ḥadd (Ar.) : 1. Sınır.
h. 547
h.-i sekrān 769
h.+e
h. 380
[=3]

2. Şeriatçe verilen ceza.
ḥadd-i ḳazf : Hukukta
(eskiden) hür, Müslüman,
iffetli bir kimseye dar-i
İslam'da zina isnad eden
bir şahıs hakkında
öngörülen ceza.
h. 678
[=1]

ḥadd-i şü'rb: Hukukta
(eskiden) az veya çok içki
içilmesinden dolayı verilen
ceza.
h. 678
[=1]

ḥadd-ı zinā: Hukukta
(eskiden) zinadan dolayı
verilen ceza.
h. 677
[=1]

Hādī (Ar.) : Hidayet eden, doğru yolu
gösteren, Allah.
H. (Allāh-ı H.) 433, 1671
[=2]

Ḥadīce (öz. a.) : Hz. Muhammed'in ilk eşi
Hz Hadice.
H. 1197, 1231
[=2]

ḥādīm (Ar.) : Hizmet eden.
h. ol- 937, 1147, 1808
[=3]

ḥādīs (Ar.) : Hudus eden, meydana gelen.
h. 200, 453
h. ol- 279, 295, 299, 350, 566, 905
h. +durur
h. 560
[=9]

ḥadīs (Ar.): Peygamberimizin kutsal sözü.
h. 228
h.+i
h. 129, 1190
h.+in
h. 993
h.+iñ
h. 51, 629
h.+iñ
h. 227
h.+inde
h. 244, 312, 624, 986
h.+inden
h. 252
[=12]

ḥāfız (Ar.) : Hıfz eden, saklayan, koruyan.
h. 180
h. ol- 231
h.+ları
h. 780
[=3]

ḥāfıza (Ar.) : Hissedilen, bilinen, görülen
şeyleri; işitilen, konuşulan
lakırdıları; duyulan, okunulan
sözleri, ezberlenen yazıları,
kitapları zihinde hıfz eden,
saklayan hassa, kuvvet.
h. 538
[=1]

ḥafī (Ar.) : Gizli, saklı.
h. 464
[=1]

ḥafv (Ar.) : Korku.
h. ü recā 881
[=1]

ḥā'if (Ar.) : Korkan, korkak.

h. (muḫtarr u h.) 316
[=1]

ḥā'il (Ar.) : İki şey arasında veya bir şey önünde mani olan, engel.
h. ol- 1404
[=1]

ḥā'in (Ar.) : Hıyanet eden, nankörlük eden.
h. 1489
[=1]

ḥā'iṭ (Ar.) : Bir yeri çevreleyen duvar, tahta perde, çit gibi şeyler.
h. 924
[=1]

ḥā'iz (Ar.) : Hayzını, adetini gören kadın.
h. (vaṭy-i h.) 817, 1587
[=2]

Hāk (< Ar. Ḥākḫ) :1. Allah.
H. 58, 343, 345, 367, 413, 577, 608, 625, 796, 828, 842, 858, 874, 946, 994, 1125, 1282, 1390, 1461, 1504
H. (ehl-i H.) 500
H.+dan
H. 512, 1237, 1260, 1425, 1930
H.+dur
H. 991
H.+iñ
H. 929, 1622, 1648
[=30]

2. Doğru, gerçek.
h. 691, 843, 1506, 1795
h. (ḥ'āce-i h.) 1221
h.+dan
h. 791
h.+dır
h. 1003, 1262
h.+dur
h. 267, 1443, 1763, 1862

[=12]

ḥāk (Far.) : Toprak.
h. 933, 1847
h.-i pāy 22, 37
h.+e
h.1130
h.+i
h. 1128
[=6]

ḥākāret (Ar.) : Hor görme, incitme, küçük düşürme.
h. kıl- 766
[=1]

ḥākāyık (Ar.) : Hakikatler, gerçekler.
h. 40, 482, 515, 516, 1134
[=5]

ḥākīkat (Ar.) : Gerçek, doğru.
h. 105, 187, 463, 1108, 1117, 1342, 1344, 1358, 1787, 1844, 1936
h.+de
h. 1762
h.+den
h. 2017
[=13]

ḥākīm (Ar.) : Hüküm sahibi, hükmeden.
h. ol- 53, 541, 937
h. (ḥabs ü h.) 783
h.+idür
h. 1409
h.+leriñ
h. 791
[=6]

ḥākīr (Ar.) : İtibarsız, değersiz, aşağı.
h. ol- 775
[=1]

ḥākīreyn (Ar.) : İtibarsız iki kişi.
h. 1965
[=1]

ḥākisār (< Far. ḥāk-sār) : Toz toprak içinde kalmış, hâli perişan.

h.+ın
h. 1875
[=1]

Hakk : 1. Allah.
H. 983, 1107, 1251, 1610, 1627,
1627
H.-ı Ğaffār 428
H. (kṭb-ı H.) 1205
H. (tenzīh-i H.) 1582
H.+a
H. 9, 270, 280, 403, 558, 578,
667, 968, 973, 1017, 1365,
1367, 1450, 1460, 1473, 1571,
1590, 1775
H.+ı
H. 957, 1800, 1803
H.+ıñ
H. 21
[=31]

2. Doğru, gerçek.
h. ol- 556 (2)
h.-ı üstād 172
h.-ı küffār 665
h.-ı insān 1643
h.+ı
h. 754
[=6]

3. Bir insana ait olan şey, hak.
h.+ı
h. 1957
h.+ın
h. 911
[=2]

hakında: İlgili olarak, üzerine.
h. 291, 300, 312, 314, 318,
337, 349, 364, 374, 443, 459,
506, 508, 709, 738, 826, 930,
957, 1147, 1567, 1845, 1896
[=22]

hāl (Ar.) : Hâl, durum, vaziyet.
h. 1178, 1622, 1736, 1848
h.-i şabādan 880

h.+de
h. 235, 708, 1427, 1429, 1946
h.+den
h. 334
h.+dir
h. 441
h.+e
h. 712
h.+i
h. 198, 848, 1272, 1301, 1424,
1487, 1569
h.+i
h. 438, 1673
h.+ın
h. 1274
h.+inde
h. 668, 1068
[=25]

hālā (Ar.) : Boş.
h.+ya
h. 1144
[=1]

hālāde (Ar.) : Boşluk yer, tenhalık.
h. 170
[=1]

hālāş (Ar.) : Kurtulma, kurtuluş.
h. ol- “Kurtulmak.” 13, 670,
1677
h. it- “Kurtulmak.” 2023
[=4]

hālāt (Ar.) : Hâller, suretler.
h. 529, 567, 1073, 1077, 1300,
1313
h. (erbāb-ı h.) 1988
[=7]

hālāvet (Ar.) : Tatlılık, şirinlik.
h. 533, 1150
h.+den
h. 1716
[=3]

Haleb (Ar.) : Suriye’de yer alan Halep
şehri.

Ḥ. 1831
Ḥ.+de
Ḥ. (arż -ı Ḥ.) 1820
[=2]

ḥālet : Hâl, durum, vaziyet.
ḥ. 686, 1123, 1327, 1363, 1493,
1519
ḥ. (ehl-i ḥ.) 1324
ḥ.+inden
ḥ. 926
[=8]

ḥalf (Ar.) : Yemin etme, yemin.
ḥ. 866
[=1]

ḥalf (Ar.) : Arka, arka taraf.
ḥ.+ında
ḥ. 1132, 1860
[=2]

ḥālī (Ar.) : Tenha, boş.
ḥ. 672, 982, 1308, 1467, 1487,
1496, 1607, 1608, 1870, 1872,
1899
ḥ. ol- “Boş olmak.” 176, 966,
1573, 1747
[=15]

Ḥālik (Ar.) : Yaratan, yaratıcı, Allah.
Ḥ. 418, 809, 830, 1515, 1602
Ḥ.+dir
Ḥ. 418
[=6]

ḥālikıyyet (Ar.) : Haliklik, yaratıcılık.
ḥ. 590
[=1]

ḥalīl (Ar.) : Samimi dost.
ḥ.+i
ḥ. 439, 670, 1779
ḥ.+im
ḥ. 1998
[=4]

Ḥalīlu'llāh (Ar.) : Hz. İbrahim.
Ḥ. 1036

Ḥ.-ı İbrāhīm 1035
Ḥ.+a
Ḥ. 1007
Ḥ.+ı
Ḥ. 1175
[=4]

ḥālīş (Ar.) : Hilesiz, saf, temiz.
ḥ. 1629
[=1]

ḥalk (Ar.) : 1. İnsanlar.
ḥ. 160, 1088
ḥ.-ı ʿālem 406, 408, 1127,
1671
ḥ.+a
ḥ. 998, 369, 644, 1029,
1096, 1636, 1985, 1991
ḥ.+ı
ḥ. 151, 414, 1066, 1865,
2017
ḥ.+ıñ
ḥ. 771
[=20]

2. Yaratma.
ḥ. it- “Yaratmak.” 370,
410, 413, 421, 447, 525,
528, 568, 584, 1602, 1658,
1704, 1708, 2010
ḥ. ol- 436, 519, 1111,
1422, 1720, 1749, 1764
ḥ. eyle- 452, 971, 1108
ḥ. u İcād 406
[=25]

ḥall (Ar.) : Çözme, çözüme, karar verip
neticeye varma.
ḥ. ol- “Çözmek” 1350, 1538
ḥ. eyle- 1548
[=3]

Hāmān(öz. a.) : Hz. Musa zamanındaki
Mısır firavununun veziri.
H. 470
[=1]

ḥamd (Ar.): Tanrıya olan şükran

duygularını bildirme.
h. 1
[=1]

h̄amel (Ar.) : Sevr burcu ile süreyyâ
manzumesinin yakınlarında
bulunan burç, koç burcu.
h.+dür
h. 1397
[=1]

h̄amır (< Ar. h̄amr) : Şarap.
bk. h̄amr
h.+dur
h. 1736
[=1]

h̄amīd (Ar.) : Övülmeye değer.
h. ol- 1143
[=1]

h̄amīdān (Ar.) : Övülmeye değer olanlar.
h. 1238
[=1]

h̄āmīl (Ar.) : 1. Sahip, malik.
h.-i K̄urān 183
[=1]

2. Gebe, hamile.
h. 907
[=1]

3. Taşıyan, götüren.
h.+e
h. 1441
[=1]

h̄amīm (Ar.) : Pek sıcak, pek kaynar
nesne.
h.+i
h. 1784, 1787
[=2]

h̄aml (Ar.) : Yorma, addetme.
h. it- "Yormak." 404
h. olun- 509
h. ol- 1765
[=3]

h̄amr (Ar.) : Şarap.
h. 1584
h.+ı
h. 754
h.+ıla
h. 738
[=3]

h̄ams (Ar.) : Beş sayısı.
h. (külliyyāt-ı h̄.) 544
[=1]

H̄amza (öz. a.) : Abdülmuttalib'in oğlu ve
Hz. Muhammed'in amcasıdır.
H̄. 1238
[=1]

h̄ān (Far.) : Hükümdar, hakan.
h. 1854
[=1]

H̄anbel (öz. a.) : Ahmed b. Hanbelzade,
Hanbelî mezhebinin kurucusu.
H̄. 1288
[=1]

H̄anbel-zāde (öz. a.) : Ahmed b.
Hanbelzade, Hanbelî
mezhebinin kurucusu.
H̄. 1565
[=1]

h̄andān (Far.) : Sevinçli, gülen.
h.-ı gülzār-ı faşāhat 10
[=1]

h̄āne (Far.) : Ev.
h.+sinden
h. 2020
[=1]

H̄anefī (Ar.) : İmam-ı Âzam Ebu
Hanife'nin kurduğu mezhebin
adı.
H̄. 1499
[=1]

h̄āne-k̄āh (Far.) : Ev.

- h.+a
h. 107
[=1]
- ḥanḳ (Ar.)** : Boğazı sıkılıp boğulma.
h. 690
[=1]
- ḥār (Ar.)** : Sıcak, kızgın, yakıcı.
h. ol- 1659
[=1]
- ḥarāb (Ar.)** : Yıkık, viran.
h. ol- “Bozulmak, viran olmak.”
1593, 1825
h.+a
h. 1989
[=3]
- ḥarām (Ar.)** : Şeriatça, dince yasak edilmiş şey.
h. 684, 769, 816, 845
h. ol- 722, 737, 746, 753
h.+a
h. 763
h.+ı
h. 1802
h.+ıñ
h.793
h.+ından
h. 271
[=12]
- ḥarāret (Ar.)** : Sıcaklık.
h. 72, 531, 533
h.+den
h. 1624
[=4]
- ḥarb (Ar.)** : Cenk, savaş.
h. eyle- “Savaşmak.” 1131
h.+den
h. 678, 1834
[=3]
- ḥarem (Ar.)** : Herkesin girmesine müsaade edilmeyen, saygı değer ve kutsal yer.
- h. 1267
[=1]
- ḥarf (Ar.)** : Söz, lakırdı.
h. 452
h.-i eşvāt 338
h.+iniñ
h. 485
[=3]
- ḥarī (Ar.)** : Layık, müstahak.
h. it- 1213
[=1]
- ḥarḳ (Ar.)** : Yarıp yıتما, yırtılma.
h. 690
[=1]
- ḥarḳ-ı ‘ādāt (Ar.)** : Harikulade hâller.
h. 1290, 1321, 1323
[=3]
- ḥarḳ-ı ‘ādet (Ar.)** : Harikulade hâl.
h. 1324, 1340
[=2]
- Hārūn (öz. a.)** : Musa peygamber’in büyük kardeşi Hz. Harun.
H. 1043, 1174
[=2]
- Hārūt (Ar.)** : Harut adlı bir melek, arkadaşı Marut ile birlikte büyü ve sihir ile uğraştıklarından kıyamete kadar kalmak üzere Babil’de bir kuyuya hapsedilmişlerdir.
H. 948
[=1]
- ḥāş (< Ar. ḥāşş)** : 1. Mahsus, özel.
h. ol- 1141, 1326
h. eyle- 1196
h. it- 1719
[=4]
2. Hisseden, duyan.
h. ol- 1925
[=1]

ḥāṣ ū cām (Ar.) : Herkes.

ḥ. 463

ḥ.+ı

ḥ. 1442, 1911, 2012

[=4]

Ḥasan (öz. a.) : 1. Hasan b. Ziyad. Hanefî mezhebi fıkıh âlimi.

Ḥ. 1285

Ḥ.+dır

Ḥ. 1553

[=2]

2. Hz. Ali'nin, Hz.

Fatma'dan olan oğlu Hz.

Hasan.

Ḥ.+dır

Ḥ. 1226

[=1]

ḥasān (Ar.) : İyi ve hayırlı iş.

ḥ.+ı

ḥ. 707

[=1]

ḥasāret (Ar.) : Zarar, ziyan.

ḥ. 1379, 1588

[=2]

ḥasbetenli'llāh (Ar.) : Allah rızası için.

ḥ.+dır

ḥ. 154

[=1]

ḥased (Ar.) : Kıskançlık, çekememezlik.

ḥ. 150, 761

ḥ.+den

ḥ. 918, 1683

[=4]

ḥasef (Ar.) : Ayın tutulması.

ḥ. 1821

[=1]

ḥasen (Ar.) : Güzel.

ḥ.+dür

ḥ.1528

[=1]

ḥasf (Ar.) : Ay tutulması.

ḥ. ol- 1820

[=1]

ḥāşıl (Ar.): Husule gelen, peyda olan, çıkan.

ḥ. 1440

[=1]

ḥasībeyn (Ar.) : Hayır sahibi, cömert iki kişi.

ḥ.i'n-nesībeyn 1227

[=1]

ḥaşiyy (Ar.): Hadım edilmiş, hayası çıkarılmış insan.

ḥ. it- 812

[=1]

ḥaşlet (Ar.): İnsanın yaradılışındaki huyu, mizacı.

ḥ. 1138

[=1]

ḥaşletān (Ar.) : Huylar, mizaçlar.

ḥ.+ı

ḥ.1364

[=1]

ḥaşm (Ar.) : Düşman.

ḥ.+ı

ḥ. 193, 1120

[=2]

ḥaşr (Ar.) : 1. Vakfetmek.

ḥ. (vech-i ḥ.) 273

ḥ. it- 270

ḥ. ol- 1060

[=3]

2. Kısaltma, sınırlama.

ḥ. eyle- 1004

ḥ. olun- 1241

[=2]

ḥaşş (Far.) : Teşvik, teşvik etme.

ḥ. eyle- 215

[=1]

ḥasūd (Ar.): Hasetçi, kıskanç, çekemeyen.

- h.+ı
h. 190
h.+uñ
h. 117
[=2]
- hāşā (Ar.):** Asla, katiyen, Allah göstermesin.
h. 70, 753, 1135, 1944
[=4]
- Hāşimī (Ar.):** Hz. Muhammed'in mensup olduğu kabile.
H. 1913
[=1]
- haşr (Ar.):** Ölüleri diriltip mahşere çıkarma; kıyamet.
h.-ı ecsād 593
h.+a
h. 1001, 1008
[=3]
- haḫā (Ar.):** Kabahat, kusur.
h. it- 1497, 1498, 1500
h.+dan
h. 1496, 1502
h.+dır
h. 1502
h.+lardan
h. 1495
[=7]
- hāḫır (Ar.):** 1. Keyif, hâl.
h. 1178
[=1]
2. Gönül.
h.+ı
h. 764
[=1]
- haḫīb (Ar.):** Camide hutbe okuyan kişi.
h. 1522
[=1]
- haḫim (< Ar. ḫaḫm):** Kuş gagası.
h. 1162
[=1]
- ḫatim (< Ar. ḫatm):** Kur'an'ı başından sonuna kadar okuma.
h. 1792
[=1]
- ḫatm (Ar.):** Bitirme, sona erdirmeye.
h. ol- "Son bulmak." 1115
[=1]
- ḫaḫḫ (Ar.):** Yazı.
h. 600
h.-ı kâbil 599
[=2]
- ḫaḫḫāt (Ar.):** El yazısı çok güzel olan sanatkâr.
h. 420
[=1]
- ḫatun:** Kadın, hanım.
h. 157, 1146, 1745
h.+ı
h. 1812
[=4]
- havā (Ar.):** Gökyüzü, hava.
h.+da
h. 1596, 1724
h.+larda
h. 1740
h.+ya
h. 980, 1412
[=5]
- ḫavādiş (Ar.):** İlgi ile karşılanan haber; yeni söz.
h. 279, 285, 299, 350, 453, 566
[=6]
- ḫavāle (Ar.):** Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma.
h. 96
[=1]
- ḫavāric (Ar.):** "Hakemeyn Vakası"ndan sonra Hz. Ali'ye isyan eden zümre, haricîler.

- h. 623, 629
[=2]
- havāş (< Ar. havāşş):** Seçilmişler, saygın olanlar.
bk. havāşş
h. 545, 958
[=2]
- havāşıl (Ar.):** Meydana gelenler.
h. 1624
[=1]
- havāşş (Ar.):** Seçilmişler, saygın olanlar.
h.+ı
h. 224
[=1]
- havāss-i hams-ı bātin (Ar.):** İçteki beş duygu. (Hiss-i müşterek, hayal, vehm, hafıza, mutasarrıfa.)
h. 537
[=1]
- havāss-ı hams-ı zāhir (Ar.):** Dıştaki beş duygu. (Görme, işitme, tatma, koklama, dokunma.)
h. 524
h.+den
h. 333
[=2]
- havātīn (Ar.):** Hatunlar, şerefli kadınlar.
h. 1744
[=1]
- havf (Ar.):** Korku, korkma.
h. ü recā 726
h. it- “Korkmak.” 1635
[=2]
- hāvī (Ar.):** İhtiva eden, içine alan, kaplayan.
h. ol- 222, 228, 278, 300, 363, 746, 1554
- [=7]
- havrā (Ar.):** Ahu gözlü kadın, huri.
h. 1761
[=1]
- Havvā (öz. a.):** İlk insan olan Hz.Adem’in eşi, Hz. Havva.
H. 1012
[=1]
- havz (Ar.):** Havuz.
havz-ı kevşer “Cennette bir havuz.” 1118, 1681
h.+ı
h. 1688
[=3]
- hay (< Ar. hayy) :** Diri, canlı.
bk. hayy
h.+dır
h. 1097, 1098
h.+dur
h. 343
[=3]
- hayā (Ar.):** Utanma, edep, ar.
h.+sı
h. 1215, 1481
[=2]
- hayāl (Ar.):** Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya.
h.+dir
h. 538
h.+i
h. 517, 1063
h.+i
h. 277, 1870
[=5]
- Hayālī (öz. a.):** İslam alemince ünlü kelam, mantık ve fıkıh bilgini, Fatih Sultan Mehmet devri âlimlerindedir.
H. 50, 710
[=2]

ḥayāt (Ar.) : Dirilik, canlılık.

ḥ. 322

ḥ.+ı

ḥ. 324, 325, 325, 853, 1092

ḥ.+ı

ḥ. 329

ḥ.+ıla

ḥ. 324, 343

ḥ.+ında

ḥ. 1275

[=10]

Ḥayder (Ar.) : Hz. Ali.

H. 20

[=1]

ḥayır (< Ar. ḥayr) : İyi, faydalı iş, hayırlı.

bk. ḥayr

ḥ. 165, 405

[=2]

ḥayiz (< Ar. ḥāiz): Hayzını, âdetini gören kadın.

ḥ. 902, 907

[=2]

ḥayr (Ar.) : İyi, faydalı iş, hayırlı.

ḥ. 269, 1244, 1255, 1276, 1623

ḥ. (duʿā-yı ḥ.) 158

ḥ.-ı ebrār 443, 1240

ḥ.-ı ihvān 845, 1468

ḥ.-ı maḥdūm 1199

ḥ.-ı ümmet 1202

ḥ.-ı aşḥāb 1204

ḥ.-ı üstād 1695

ḥ.ü'l-meʿāb 1791

ḥ.-ı rāh 1926

ḥ.+a

ḥ. 184

ḥ.+ı

ḥ. 1644, 1645

ḥ.+ı

ḥ. 1798

[=20]

ḥayrān (Ar.) : Şaşmış, şaşırmış, çok beğenmiş.

ḥ. ol- 1059

ḥ. kı1- 1686

[=2]

ḥayrāt (Ar.) : Sevap kazanmak için yapılan hayırlı işler, iyilikler.

ḥ. 915

ḥ.+a

ḥ. 141

[=2]

ḥayret (Ar.) : Şaşma, şaşırma.

ḥ. 1697

[=1]

ḥayt (Ar.) : İplik.

ḥ.+a

ḥ. 2029

[=1]

ḥayvān(Ar.) :1. İnsanı da içine alan bütün canlılar.

ḥ. 665, 1754

ḥ. (nev'-i ḥ.) 224

ḥ. (ihrāk-ı ḥ.) 786

[=4]

2. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık.

ḥ. 560

ḥ.(ins ü ḥ.) 1595

[=2]

ḥayy (Ar.) : Diri, canlı.

ḥ. ol- "Canlı olmak." 47

ḥ. u mestūr 1861

[=2]

ḥayyāt (Ar.) : Yılanlar.

ḥ. 1761

[=1]

ḥayyāt (Ar.) : Terzi.

ḥ. 420

[=1]

ḥayz (Ar.) : Aybaşı (kadınlarda).

ḥ. 924, 1718

[=2]

hazākat (Ar.) : Hazıklık, üstatlık, ustalık.

h. 79

[=1]

hazer (Ar.) : Sakınma, kaçınma, çekinme.

h. it- “Sakınmak, kaçınmak.”

271, 320

[=2]

hazık (Ar.) : Hazakatlı, işinin ehli, usta.

h. (şarrāf-ı h.) 116

h. (üstād u h.) 188

h. u üstād 240

h. (ğayr-i h.) 680

[=4]

hāzır (Ar.) : Huzurda, meydanda, bizzat

bulunan.

h. 1959

h.+durur

h. 1762

[=2]

hazret (Ar.) : Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan.

h.+lerine

h. 1208

[=1]

heb (Far.) : 1. Bütün, tüm olarak.

h. 1283, 1498

[=2]

2. Her zaman, daima.

h. 1538, 1781, 2025

[=3]

heb (< Ar. hebb) : Uykudan uyuma.

h. (küffār-ı h.) 1491

[=1]

hedāyā (Ar.) : Armağan, hediyeler.

h. 1184

[=1]

hedm (Ar.) : Yıkma, harap etme.

h. 690

h. ol- 1825

[=2]

hefte (Far.) : Hafta.

h. 1998

[=1]

helāl (Ar.) : Dinin kurallarına aykırı

olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan.

h. 1804, 1959

h. it- 1937, 1983

h. itdir- 665

h. ol- 845, 1129

h.+i

h. 848

h.+i

h. 271, 1583

h.+inden

h. 736

[=11]

helvā (Ar.) : Şeker, yağ, un veya irmikten yapılan bir çeşit tatlı.

h. 70

[=1]

hem (Far.) : 1. “ bir de, ayrıca, zaten, aynı zamanda, özellikle, birlikte”, “da, de” anlamlarında ikinci cümleyi birinci cümleye bağlar.

h. 4, 6, 11, 11, 17, 18, 21, 24, 25, 28, 31, 32, 42, 42, 49, 78, 82, 83, 92, 98, 101, 102, 103, 109, 120, 122, 124, 137, 137, 139, 142, 144, 147, 148, 151, 153, 153, 157, 161, 162, 173, 177, 178, 179, 184, 185, 186, 198, 199, 203, 205, 207, 209, 209, 212, 214, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 224, 228, 230, 231, 232, 233, 233, 236, 237, 238, 242, 243, 251, 254, 256, 258, 261, 266, 268, 276, 291, 295, 297, 298, 308, 309, 313, 322,

324, 325, 328, 329, 331,
335, 336, 336, 342, 343,
344, 346, 349, 352, 353,
360, 361, 366, 368, 369,
372, 373, 375, 376, 379,
379, 380, 381, 384, 384,
386, 387, 389, 389, 391,
395, 397, 407, 420, 429,
431, 433, 436, 437, 446,
448, 451, 452, 455, 457 (2)
461, 463, 464, 464, 465,
465, 466, 477, 483, 496,
500, 501, 506, 506, 507,
525, 526, 526, 527, 528,
536, 538, 539, 541, 545,
545, 546, 547, 549, 551,
552, 556, 558, 562, 565,
567, 569, 572, 575, 575,
579, 580, 587, 588, 590,
593, 596, 602, 606, 608,
610, 623, 642, 643, 646,
648, 649, 651, 652, 653,
658, 665, 666, 667, 672,
673, 676, 676, 680, 683,
689, 690, 690, 691, 692,
695, 696, 698, 698, 702,
704, 704, 707, 709, 717,
720, 722, 726, 726, 728,
731, 732, 740, 743, 746,
747, 748, 748, 750, 754,
754, 756, 759, 759, 760,
760, 761, 761, 763, 763,
764, 765, 765, 766, 767,
769, 770, 771, 772, 773,
774, 775, 776, 776, 778,
780, 782, 783, 785, 789,
790, 792, 793, 793, 795,
796, 797, 799, 801, 802,
802, 804, 805, 806, 808,
808, 809, 810, 810, 811,
813, 813, 814, 814, 815,
816, 817, 819, 822, 823,
824, 828, 829, 836, 838,
838, 842, 842, 849, 853,
861, 869, 871, 872, 876,
886, 887, 892, 892, 894,

903, 904, 908, 914, 916,
920, 920, 924, 924, 925,
926, 932, 933, 934, 935,
938, 940, 946, 949, 954,
994, 997, 1001, 1001, 1003,
1005, 1007, 1009, 1011,
1014, 1014, 1015, 1017,
1027, 1034, 1044, 1045,
1050, 1051, 1052, 1054,
1063, 1066, 1070, 1074,
1075, 1077, 1079, 1079,
1080, 1082, 1082, 1083,
1094, 1095, 1097, 1097,
1103, 1105, 1108, 1113,
1114, 1115, 1117, 1123,
1124, 1129, 1131, 1134,
1150, 1151, 1155, 1157,
1158, 1160, 1166, 1167,
1169, 1170, 1182, 1199,
1200, 1201, 1201, 1203,
1205, 1209, 1209, 1210,
1211, 1211, 1213, 1215,
1216, 1217, 1218, 1221,
1223, 1224, 1227, 1227,
1229, 1231, 1232, 1232,
1236, 1240, 1243, 1246,
1256, 1257, 1263, 1267,
1277, 1277, 1279, 1280,
1285, 1296, 1297, 1299,
1303, 1306, 1306, 1309,
1316, 1329, 1332, 1334,
1335, 1337, 1338, 1342,
1343, 1345, 1351, 1352,
1352, 1362, 1363, 1364,
1365, 1368, 1372, 1376,
1377, 1378, 1378, 1385,
1385, 1387, 1399, 1399,
1407, 1408, 1410, 1410,
1418, 1422, 1426, 1426,
1430, 1436, 1437, 1439,
1440, 1441, 1451, 1458,
1459, 1467, 1467, 1474,
1476, 1481, 1483, 1488,
1494, 1502, 1503, 1511,
1521, 1522, 1526, 1529,
1537, 1540, 1542, 1547,

1550, 1552, 1553, 1553,
1565, 1570, 1575, 1578,
1579, 1579, 1580, 1580,
1583, 1584, 1591, 1593,
1595, 1595, 1598, 1598,
1600, 1611, 1612, 1614,
1616, 1617, 1618, 1622,
1623, 1624, 1627, 1636,
1638, 1639, 1641, 1644,
1644, 1645, 1650, 1655,
1660, 1661, 1666, 1667,
1669, 1671, 1672, 1673,
1674, 1674, 1675, 1678,
1679, 1680, 1688, 1693,
1694, 1696, 1697, 1704,
1707, 1710, 1712, 1713,
1718, 1727, 1727, 1732,
1732, 1735, 1736, 1741,
1741, 1743, 1750, 1751,
1759, 1759, 1760, 1768,
1770, 1771, 1774, 1775,
1783, 1784, 1786, 1786,
1789, 1795, 1800, 1801,
1801, 1803, 1804, 1805,
1805, 1809, 1819, 1820,
1820, 1821, 1821, 1824,
1825, 1828, 1829, 1830,
1833, 1836, 1847, 1848,
1851, 1854, 1862, 1863,
1864, 1866, 1875, 1882,
1892, 1897, 1899, 1903,
1905, 1906, 1907, 1908,
1911, 1915, 1917, 1919,
1919, 1920, 1922, 1923,
1930, 1931, 1931, 1932,
1938, 1939, 1943, 1949,
1950, 1953, 1954, 1955,
1956, 1958, 1965, 1965,
1966, 1970, 1970, 1971,
1976, 1979, 1984, 1991,
1991, 1992, 1993, 1995,
1996, 1996, 1999, 2004,
2007, 2007, 2014, 2015,
2017, 2022, 2024, 2036
[=687]

2. Aynı, benzer.

h. dem 1731

[=1]

3. İki veya daha çok hareket veya şeyin birlikte bulduklarını pekiştirmek için kullanılır.

h. ... h. ... 234, 234, 254,
444, 444, 531, 531, 533,
533, 533, 533,570, 570,
581, 581, 678, 678,742,
742, 745, 745, 1222,1222,
1223, 1223, 1226, 1226,
1449, 1449, 1507, 1507,
1666, 1666, 1768, 1768,
1800, 1800

[=37]

hemān (Far.) : Hemen, derhal, o anda.

h. 190, 403, 511, 957, 1355,
1668, 1798

[=7]

hem-niṣīn (Far.) : Beraber oturup kalkan, teklifsiz arkadaş.

h. i yār-ı şādık 1927

h.+i

h. 162

[=2]

hendese (Ar.) : Geometri.

h. 219

[=1]

hep (Far.) : 1. Bütün, tüm olarak.

h. 68, 198, 239, 261, 303,
338, 356, 448, 455, 535,
548, 560, 563, 571, 636,
638, 674, 703, 921, 922,
1043, 1057, 1670, 1689,
1709,1718, 1751, 1778,
1780, 1794, 1849, 1850,
1868, 1887, 1916, 2029

[=42]

2. Sürekli olarak, her zaman, daima.

h. 12, 144, 737, 1778, 1808,
1828, 1849
[=7]

her (Far.) : Hep, bütün; tekil isimlere
tamlayan görevinde getirilerek birer
birer olarak "...in hepsinde"
anlamını verir.

h. 94, 126, 133, 206, 235, 270,
349, 410, 449, 471, 476, 479, 485,
496, 555, 555, 581, 589, 622, 700,
708, 725, 785, 886, 888, 890, 894,
898, 901, 951, 963, 997, 998,
1001, 1165, 1220, 1228, 1271,
1291, 1304, 1313, 1320, 1340,
1362, 1466, 1607, 1654, 1661,
1676, 1741, 1743, 1782, 1786,
1808, 1848, 1961, 1964, 1978,
1990, 2013, 2014
[=61]

her bir : Sayılabilen şeylerin ayrı ayrı
hepsi.
h. 1305, 1717
h.+leri
h. 141, 146, 2010
[=5]

her biri : Aynı ayrı hepsi.
h. 485, 1176
h.+n
h. 143
h.+nde
h. 2027
h.+nden
h. 1089
h.+ne
h. 140, 191, 864, 891, 1983
[=10]

hergiz (Far.) : Asla, hiçbir zaman, hiçbir
şekilde.
h. 136, 164, 340, 649, 873, 1601
[=6]

herkes (Far.) : İnsanların bütünü, cümle
alem.

h. 1200
h.+e
h. 1318
[=2]

hevān (Ar.) : Horluk, aşağılık, alçaklık.
h. 108
h.+a
h. 119
[=2]

heyʿet (Ar.) : Şekil, suret, astronomi.
h.+i
h. 219
[=1]

heyūlā (Ar.) : (eski fels.) Bütün cisimlerin
ilk maddesi olarak varsayılan
madde.
h. 608
[=1]

hezl (Ar.) : Eğlence, alay, şaka.
h. 811, 1578
h. eyle- "Alaya almak, eğlenmek."
780, 1805
[=4]

hezzāl (Ar.) : Alaylar, şakalar.
h. 127
[=1]

hıfz (Ar.) : Koruma, saklama.
h. eyle- 448, 734, 1423, 1920
h. it- "Saklamak." 100, 1121,
1582, 1809, 1911
h.+a
h. 987
[=10]

2. Ezberleme.
h. it- "Ezberlemek." 319, 2016
h. itdür- 177
h.+ı
h. 67
[=4]

hınzır (Ar.) : Domuz.
h. 737, 1461

[=2]
hırāset (Ar.) : Koruma.
h. it- "Korumak." 1922
[=1]
hırka (Ar.) : Kalın kumaştan yapılmış veya içi pamukla beslenmiş ceket uzunluğunda bir giyecek.
h. 1352, 1380
[=2]
hırş (Ar.) : Sonu gelmeyen arzu, istek.
h. it- 1302
[=1]
hışāl (Ar.) : Huylar, tabiatlar, ahlaklar.
h.+ı
h. 1143
[=1]
hıyānet (Ar.) : İtimadı, güveni kötüye kullanma.
h. 1584
h. (terkü'l-h.) 1580
[=2]
hıyār (Ar.) : Hayırlar, iyilikler.
h.+ı
h. 570
[=1]
hıyāz (Ar.) : Havuzlar.
h.+ıñ
h. 1733
[=1]
Hızır (< Ar. Hızır) : İçenlere ölmezlik veren âb-ı hayât'ı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdadına yetişmekle meşhur olan peygamber.
H. 1090
[=1]
Hızır bin Gelyān (Ar.) : Halk arasında Hz. Hızır'a verilen ad.
H. 1090
[=1]

hicāb (Ar.) : Engel.
h.+lar
h. 1596
[=1]
hicāmet (Ar.) : Boynuz veya şişe ile vücudun bir organına kanı topladıktan sonra neşter ve mengene denilen aletlerle kan alma.
h. 1379
[=1]
hīç (Far.) : Yok denecek kadar az olan; yok olan.
h. 51, 123, 124, 171, 304, 340, 519, 640, 680, 734, 988, 1135, 1264, 1719, 1777, 1793, 1975
[=17]
hidāyet (Ar.) : Hak yoluna, doğru yola girme.
h. 35, 366, 371, 372, 828, 836, 2026
h.+le
h. 825
[=8]
hikāyāt (Ar.) : Hikâyeler, kıssalar.
h. 125, 535, 946, 1537
h.+ıñ
h. 1359
[=5]
hikmet (Ar.) : Sır, gizli, gerçek sebep.
h. 217, 485, 1393
h. (izhār-ı h.) 8
h.+in
h. 1473
[=5]
hilāf (Ar.) : 1. Yalan.
h.+a
h. 283, 1576
h.+ı
h. 1356
h.+ı
h. 1574

[=4]

2. Karşı, zıt.

h.+a

h. 497

h.+ı

h. 503

h.+ı

h. 1506

h.+ın

h. 502, 1569

h.+ından

h. 682

[=6]

hılāfāt (Ar.) : Yalanlar.

h. 1102

[=1]

hılāfet (Ar.) : Halifelik, peygamber vekili olarak İslamı koruma vazifesi.

h. 931

[=1]

hılāfī (Ar.) : Münakaşacı, tartışan.

h.+ler

h. 503

[=1]

hıle (Ar.) : Oyun, aldatma.

h. (mekr ü h.) 964

[=1]

hılķī (Ar.) : Yaradılışa mensup, yaradılışla ilgili.

h.+dür

h. 1729

[=1]

hıll (Ar.) : Helal, şeriatça yapılmasına izin verilmiş.

h. ü hürmet 454

h.+inde

h. 1531

[=2]

hımāyet (Ar.) : Koruma, korunma.

h. 72

[=1]

hımmet (Ar.) : Gayret, emek, çalışma, çabalama.

h. (envāc-i h.) 226

h.+leri

h. 63

[=2]

Hind (Ar.) : Hindistan.

H.+de

H. 126

[=1]

hıs (< Ar. hiss) : Duyma kuvveti, duygu.

h.+dir

h. 538

[=1]

hısāb (Ar.) : Hesap, sayma.

h. it- "Hesaplamak, saymak."

880, 887, 890

h.+ı

h. 218

h.+ın

h. 1970

[=5]

hıṭāb (Ar.) : Bir veya birçok kimselere ağızdan veya yazı ile söyleme.

h.-i tevbe 627

h. it- 638

h.+ı

h. 32

h.+ın

h. 3

[=4]

hızlān (Ar.) : Kimsesiz, yalnız başına kalıp sefil, zelil olma.

h. 827

h. (izlāl u h.) 366, 372

h. u cefā 825

h.+ı

h. 578, 1797

h.+ile

h. 1334

[=7]

hızmet (Ar.) : İş, iş görme, vazife.

h. 1828
[=1]
hōd-şafā (Far.+ Ar.) : Kendi gönlünü
eğlendiren, şen olan.
h.+dır
h. 752
[=1]
hokka (Ar.) : İçine mürekkep konan
maden, cam veya topraktan
yapılmış küçük kap.
h.+sıdır
h. 2031
h.+sıyla
h. 104
[=2]
hokka-bāz (Ar.) : El çabukluğu ile bazı
şaşırtıcı olaylar yapmayı
meslek edinen kimse.
h. 1335
[=1]
hor (Far.): Ehemmiyetsiz, değersiz,
bayağı.
h. 821
h. gör- “Bir kimseye değersiz
gözle bakmak.” 1258
h. it- 1273
[=3]
hoş (Far.) : Güzel, iyi.
h. 732, 1736
[=2]
hoşca (Far. + T.) : Güzelce, iyice.
h. 65, 319
[=2]
hoşnūd (Far.) : Rız, memnun.
h. ol- 1230, 1746
[=2]
hubārā (Ar.) : Toygiller familyasına ait
bir kuş türü.
h. 97
[=1]

Hūd (öz. a.): Birinci Âd kavminin
peygamberi Hz. Hūd.
H. 1030
[=1]

Hudā (Far.) : Allah.
H. 29, 35, 57, 59, 150, 153, 267,
364, 374, 452, 457, 474, 506, 508,
569, 575, 587, 590, 604, 627, 638,
652, 672, 695, 734, 832, 896, 911,
971, 973, 1055, 1067, 1092, 1108,
1132, 1136, 1161, 1183, 1186,
1248, 1289, 1290, 1316, 1408,
1459, 1480, 1482, 1549, 1593,
1616, 1652, 1681, 1708, 1718,
1742, 1743, 1748, 1749, 1755,
1791, 1793, 1853, 1856, 1887,
1890, 1934, 1951, 1999
H.+dan
H. 13, 76, 159, 262, 292, 303,
445, 478, 615, 666, 736, 786,
809, 810, 825, 879, 981, 1003,
1066, 1250, 1309, 1477, 1543,
1545, 1604, 1617, 1635, 1974
H.+dur
H. 735, 959
H.+nūñ
H. 38, 340, 400, 446, 471, 583,
642, 764, 824, 920, 1010, 1212,
1306, 1385, 1544, 1601, 1860
H.+sı
H. 1889, 1891
H.+ya
H. 1, 302, 468, 472, 703, 950,
1578, 1778, 1796, 1862
H.+yı
H. 505, 1606, 1893
[=130]

Hudārā (Far.) : Allah için, Allah aşkına.
H. 2023
[=1]

Hudāyā (Far.) : Ey Allah!
H. 143, 1651
[=2]

huddām (Ar.) : Hizmetçiler.

- h. ol- 1720, 1776
[=2]
- ḥudūd (Ar.)** : Sınırlar.
h.+ı
h. 676, 1907, 1914
[=3]
- ḥudūs (Ar.)** : Sonradan peyda olma.
h. 288, 291, 294, 349
h. ol- 293, 398
h.+a
h. 303, 305, 334, 338, 378
h.+uñdur
h. 83
[=12]
- ḥufāt (Ar.)** : Nazar etmek, bakmak.
h.+ı
h. 1902
[=1]
- ḥuffeyn (Ar.)** : Abdest alırken üzerine meshedilebilen, çizme, mest, çedik gibi ayakkabı.
h.+e
h. 1372
[=1]
- ḥukūk (Ar.)** : Haklar.
h.-ı ʿabd 1976
h.+ı
h. 664, 1937
[=3]
- Ḥukūku'llāh (Ar.)** : Allah'ın insanlar üzerindeki hakları.
H.+a
H. 663, 913, 914, 1958
H.+ı
H. 709
[=5]
- ḥulle (Ar.)** : Belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan ibaret elbise.
h. 1712, 1715
h. vü t̄ac 650, 1116
[=4]
- ḥulūl (Ar.)** : Girme.
h. it- 299, 450
[=2]
- ḥulūş (Ar.)** : Halislik, safilik, gönül temizliği.
h.+dur
h. 1579
h.+ı
h. 659
[=2]
- ḥulūv (< Ar. ḥulūvv)** : Halillik, boşluk, boş olma.
h. 532
[=1]
- ḥumāt (Ar.)** : Himaye edenler, koruyanlar, gözetenler.
h.+ı
h. 21, 1631
[=2]
- ḥumūzet (Ar.)** : Ekşilik, kekrelik.
h. 533
[=1]
- ḥūr (Ar.)** : Cennet kızları, huriler.
h. u ğilmān 728
h.+ı
h. 1708
[=2]
- ḥūrī (Far.)** : Cennet kızı.
h. 1728
h.+lere
h. 1744
[=2]
- ḥurmā (Ar.)** : Hurma ağacının yemişi.
h. 722
[=1]
- ḥurşid (Far.)** : Güneş.
h. (māh u ḥ.) 1109
[=1]
- ḥurūc (Ar.)** : Çıkma; dışarı çıkma.
h. 1394

- h.+ı
h. 1818
[=2]
- hurūf (Ar.)** : Harfler.
h.+ı
h. 496
[=1]
- hussād (Ar.)** : Haset edenler, kıskananlar.
h. 191
[=1]
- husūf (Ar.)** : Ay tutulması.
h. 704
[=1]
- huşūl (Ar.)** : Üreme, türeme, çıkma.
h.+e
h. 225
[=1]
- huşūmet (Ar.)** : Hasımlık, düşmanlık.
h. eyle- 806
[=1]
- huşūş (Ar.)** : Konu.
h.+ından
h. 1574
[=1]
- huşūşā (Ar.)** : Başkaca, ayrıca.
h. 6, 10
[=2]
- huşūşen (Ar.)** : Hususi olarak, hele, ayrıca.
h. 18
[=1]
- hūş (Far.)** : Akıl, us.
h.+ı
h. 75
[=1]
- huşūc (Ar.)** : Alçakgönüllülük.
h. it- 1349
h.+ından
h. 1306
[=2]
- huşūnet (Ar.)** : Sertlik, kabalık.
h. 136
[=1]
- huṭūr (Ar.)** : Hatıra gelme, akla gelme.
h. it- “Hatıra gelmek.” 1303
[=1]
- hużū (Ar.)** : Alçakgönüllülük.
h. 645, 1349
[=2]
- hużūr (Ar.)** : Hazır bulunma.
h.+a
h. 477
[=1]
- hüccāc (Ar.)** : Hacılar, hac yolculuğunu yapmış olanlar.
h. 1615
[=1]
- hüccet (Ar.)** : Vesika, delil.
h. (Kurʿān-ı h.) 1589
h.+de
h. 557
[=2]
- hüdāt (Ar.)** : Hidayet edenler, doğru yol gösterenler.
h.+ı
h. 21
[=1]
- hükkām (Ar.)** : Hakimler.
h. 1434
[=1]
- hüküm (Ar.)** : Hüküm, emir.
hüküm-i küllī “ Allah’a ait hüküm, emir.” 259
h.-i ġāʿib 797
h. it- 625
h. olun- 615
h.+i
h. 466, 468, 469, 551, 1118
h.+inde
h. 47, 49
[=11]

hüküm (< Ar. **hüküm**) : Hüküm, emir.

bk. hüküm

h. 53

h.+den

h. 548

[=1]

hümāyūn (Far.) : Mübarek, kutlu.

h. 1827

[=1]

hürmet (Ar.) : Saygı.

h. (hıll ü h.) 454

h. (‘izzet ü h.) 610

h. it- “Saygı göstermek.” 249

[=3]

Hüseyn (< Ar. **Hüseyn**): Hz.

Muhammed’in torunu ve

İmâm-ı Ali’nin küçük oğlu.

H. 1226

[=1]

Hüseyn (Ar.) : Kadı Hüseyin Ispartavî.

H.+em

H. 24

[=1]

hüsn (Ar.) : Güzellik, iyilik.

h.-i şüret 923, 1705

h.-i hâli 1673

[=3]

hüsrân (Ar.) : Zarar, ziyan.

h. 1666

h. kııl- 1460

[=2]

I

ırk (Ar.) : Kök, asıl.

‘1.+1

‘1. 1392

[=1]

ırz (Ar.) : Şan, şeref, namus.

‘1.+ın

‘1. 779, 1590, 1914

‘1.+ıñ

‘1. 1257

[=4]

ıřābe (Ar.) : Başa sarılan sarık, tülbent.

‘1. 1380

[=1]

İsbartavî (öz. a.) : Kadı Hüseyin Ispartavî.

I.+yem

I. 25

[=1]

ıřkāt (Ar.) : Ölünün azapsız kalması için dağıtılan sadaka.

1. (devr-i 1.) 895

1.+ıçun

1. 1967

1.+ıñ

1. 1969

[=3]

ıřlāh (Ar.) : İyileştirme, düzeltme.

1. ol- 166

[=1]

ıřrār (Ar.) : Ayak direme.

1. 796, 1804

[=2]

ıřtılāh (Ar.) : Tabir, terim.

1.+1

1. 319

[=1]

ıřā (Ar.) : Akşam ezanından yatsı ezanına kadar geçen zaman.

‘1.+dan

‘1. 887

[=1]

ıtlāk (Ar.) : Salıverme, koyuverme.

1. ol- “Salıvermek.” 502, 1721, 1810

[=3]

ıtr (Ar.) : Güzel ve latif koku.

‘1.+1

‘1. 113, 634, 1731

۹. +ıyla
 ۹. 1110
 [=4]
- ۹iyāz (Ar.)** : Sığınma.
 ۹. +a
 ۹. 1621
 [=1]
- ۹iyd (Ar.)** : Bayram.
 ۹. -ı cum ۹a 1263
 ۹iydü's-sa ۹id “ Hayırlı bayram.”
 1960
 [=2]
- iztıcāc (Ar.)** : Yan üstüne yatma.
 1. +1
 1. 1946
 [=1]
- iztırārī (Ar.)** : Mecburi.
 1. 424, 803
 [=2]
- İ**
- i ۹ānet (Ar.)** : Yardım.
 i. 371
 i. it- “Yardım etmek.” 807
 [=2]
- ۹ibād (Ar.)** : Abidler, kullar.
 ۹. +a
 ۹. 456, 569, 664
 ۹. +ı
 ۹. 415, 1752
 ۹. +ıñ
 ۹. 947
 ۹. +ıñ
 ۹. 418, 453, 584, 663, 911, 1957
 [=13]
- ib ۹ād (Ar.)** : Uzaklaştırma, uzaklaştırılma.
 i. (kābilü'l-i.) 596
 [=1]
- ۹ibādet (Ar.)** : Allah’ın emirlerini yerine
 getirme, tapma, tapınma.
۹. 613, 651, 682, 841, 845, 945,
 967, 969, 1154, 1260, 1261, 1268,
 1269, 1337, 1339, 1339, 1420,
 1617, 1811
 ۹. +den
 ۹. 964
 ۹. +dür
 ۹. 747, 1423
 [=22]
- ۹ibādu'llāh (Ar.)** : Tanrı kulları, insanlar.
 ۹. +a
 ۹. 154, 1918
 [=2]
- ۹ibārāt (Ar.)** : Cümleler.
 ۹. (ba ۹zı'l-۹.) 466
 [=1]
- ibdāc (Ar.)** : Örneksiz olarak bir şey
 meydana getirme, yaratma.
 i. 365, 369
 [=2]
- ibkā (Ar.)** : Baki, daim, devamlı.
 i. ol- 1610
 [=1]
- iblik** : Pamuk, keten, yün, ipek, naylon
 vb. dokuma maddelerinin uzun,
 ince liflerinden her biri, iplik.
 i. +e
 i. 68
 [=1]
- iblīs (Ar.)** : Şeytan.
 i. 1075
 i. (şeytān-ı i.) 968
 i.-i şeytān 1840
 [=3]
- ibn (Ar.)** : Oğul.
 i.-i ۹Affān
 [=1]
- İbn-i Sīnā (öz. a.)** : İslam dünyasının en
 büyük filozoflarından biridir.
 Batı Orta Çağında Avicenna
 diye tanınmıştır.

- İ. 49
[=1]
- İbrāhīm (öz. a.)** : Kur'an-ı Kerim'de Allahu Teala'nın "Halil" dost diye nitelediği ulu'l-azm mertebesinde olan peygamber, Hz. İbrahim.
İ. 1016
İ.+i
İ. (Ḥalīlu'llāh-ı İ.) 1035
[=2]
- İbrāhīm (öz. a.)** : Hz. Muhammed'in oğlu.
İ. 1201
[=1]
- ibrām (Ar.)** : Can sıkacak derecede ısrar etme, zorlama.
i. it- "İsrar etmek, zorlamak."
1427, 1936
[=2]
- İbret (Ar.)** : Kötü bir hadiseden alınan ders.
İ.+le
İ. 1591
[=1]
- İbtāl (Ar.)** : Boş, hükümsüz bırakma, boşa çıkarma.
i. it- 606
i. kı1- 732, 799
[=3]
- İbtidā (Ar.)** : Başlangıç.
İ.+sı
İ. 2035
[=1]
- İbtizāl (Ar.)** : Bir şey, çokluğundan dolayı değerini kaybetme, bayağılaşma.
İ.+ı
İ. 417
[=1]
- İcāb (Ar.)** : Kabul.
İ. (selb ü İ.) 73, 208, 1245
- [=3]
- İcābet (Ar.)** : Rız olma, uyma.
i. it- 695
[=1]
- İcād (Ar.)** : Vücuda getirme, yaratma.
İ. 405
İ. (ḥalk u İ.) 406
İ. it- 526, 593
İ.+ına
İ. 651
[=5]
- İcāzet (Ar.)** : İzin, ruhsat.
i. 45, 1420
[=2]
- İcl (Ar.)** : Erkek buzağı.
İ.+e
İ. 1249
[=1]
- İcmāc (Ar.)** : Dağınık şeyleri bir araya
İ.-i ümmet 226
[=1]
- İcmāl (Ar.)** : Kısaca, özetle.
i. 1806
[=1]
- İcrā (Ar.)** : Yapma, yerine getirme, bir işi yürütme.
i. it- "Yapmak, yerine getirmek."
929
i. kı1- 1473
[=2]
- İctihād (Ar.)** : Fıkıhta; hakkında Kur'an ve Sünnet'te açık bir hüküm bulunmayan bir mesele hakkında, ehil olan İslam âlimlerinin Kur'an ve Sünnet ölçülerine ve usûlüne uygun olarak hüküm getirmeleri.
İ.+ı
İ. 1496
İ.+ı
İ. 1503, 1851

i.+iñ
i. 1535
[=4]

ictimāc (Ar.) : Toplanma, bir araya gelme.
i.+ı
i. 289, 787
[=2]

ictināb (Ar.) : Sakınma, çekinme,
uzaklaşma.
i. 1584
i. it- “Sakınmak, çekinmek.”
739, 1490
i.+dur
i. 1365
i.+ı
i. 1309
[=5]

iç : Herhangi bir durumun, cismin veya
alanın sınırları arasında bulunan bir
yer, dâhil, dış karşıtı.
i.+i
i. 1354
i.+inde
i. 42, 160, 261, 412, 439, 470,
471, 1028, 1159, 1164, 1165,
1279, 1280, 1568, 1571, 1632,
1671, 1730, 1732, 1790, 1924
i.+inden
i. 958, 1961
i.+ine
i. 1666
[=25]

iç- : 1. Bir sıvıyı içmek.
i.-di
i. 1093
i.-enler
i. 1683, 1686
i.-erler
i. 1684, 1784
i.-mek
i. 395, 769, 927, 998, 1583
i.-üp
i. 1542, 1740
[=12]

2. Sigara içmek.

i.-er
i. 1351
[=1]

içre : İçinde, içeri, iç taraf.
i. 46, 229, 247, 1391, 1549, 1552,
1894
[=7]

içün : Amacıyla, maksadıyla.
i. 508, 520, 783, 810, 811, 864,
886, 888, 888, 915, 1111, 1275,
1658, 1970, 1977
[=15]

idām (Ar.) : Katık, ekmeğe katık edilen
şey.
i.+a
i. 1139
[=1]

ıddet (Ar.) : Bekleme.
ı. 1050
[=1]

idhāl (Ar.) : Dâhil etme, içeri sokma.
i. it- 1436
[=1]

idin- : Kendini bir şeye sahip kılmak,
kendine sağlamak, elde etmek.
i.-di
i. 626, 744
[=2]

idmān (Ar.) : Alıştırma.
i. 754
[=1]

idrāk (Ar.) : Anlayış, akıl erdirme.
i. 442, 526, 718
i. it- “Anlamak.” 280, 1171
[=5]

İdris (öz. a.) : Kur’ân-ı Kerim’de ismi
geçen peygamberlerden Hz. İdris.
Şit aleyhisselâmın torunlarından.
Asıl ismi Ahnûh veya Hanûh’tur.

- İ. 1021, 1024, 1174
İ.+e
İ. 1006, 1766
İ.+iñ
İ. 1025
[=6]
- ifākat (Ar.)** : İyileşme, hastalıktan kurtulma.
i. 898, 901
[=2]
- ifdāl (Ar.)** : Lütuf ve bağış.
i. 815
i. u in^cām 981
[=2]
- ifnā (Ar.)** : Yok etme, tüketme.
i. (İcād u i.) 405
[=1]
- ifrāc (Ar.)** : Açılma, ayrılma.
i. 1753
[=1]
- ifrāt (Ar.)** : Aşırı gitme, pek ileri varma.
i. 1039, 1241, 1822
[=3]
- ifsād (Ar.)** : Fesada uğratma, uğratılma, bozma.
i. (fısk u i.) 407
i. kı1- 724
[=2]
- iftār (Ar.)** : Oruç açma.
i. eyle- 898
i. it- 761, 859
[=3]
- iftihār (Ar.)** : Öğünme, koltuk kabartma.
i.+a
i. 1127, 1530, 2018
i.+1
i. 1203
i.+1
i. 1182
i.+ım
i. 323
- [=6]
- iftikār (Ar.)** : Çok ihtiyacı olma.
i.+1
i. 51, 286, 295, 336
[=4]
- iftirāk (Ar.)** : Ayrılma, dağılma, perişan olma.
i.+1
i. 603
i.+1
i. 1295, 1812, 2006
[=4]
- iğtifāl (Ar.)** : Gaflette bulunma.
i.+i
i. 1192, 1374
[=2]
- iğtisāl (Ar.)** : Gereğine uygun olarak gusletme, yıkanma.
i.+i
i. 1940
[=1]
- iğvā (Ar.)** : Azdırma, baştan çıkarma.
i. it- “Baştan çıkarmak.” 977
[=1]
- ihānet (Ar.)** : Hainlik, kötülük.
i. it- 101, 149, 1382, 1909
i. kı1- 766
[=5]
- iḥbār (Ar.)** : Haber verme, bildirme, anlatma.
i. it- “Haber vermek, bildirmek.” 1066
i. kı1- 1942
[=2]
- iḥdās (Ar.)** : Meydana getirme, ortaya çıkarma.
i. 525
i. it- “Meydana getirmek.” 1530
i. kı1- 814
[=3]

ihfā (Ar.) : Gizleme, saklama, saklanılma.

i. 1064, 1294
[=2]

ihkāk (Ar.) : Hakkı yerine getirme.

i. 1391
[=1]

ihkām (Ar.): Muhkem kılma,
sağlamlaştırma.

i. 1345
[=1]

ihlāk (Ar.) : Helak etme, öldürme, yok
etme.

i. 933
[=1]

ihlāş (Ar.) : Gönülden gelen dostluk,
samimiyet, bağlılık.

i. 1333, 1357
i. (küfv ü i.) 306
[=3]

ihrāc (Ar.) : Dışarı atma, çıkarma.

i. 1712
i. it- “Dışarı çıkarmak.” 650,
1571, 1753, 1869, 1961
[=6]

ihrāk (Ar.) : Yakma, yakılma.

i. 242
i.-ı hayvān 786
i. it- “Yakmak.” 1620
i. kıl- 1310
[=4]

ihrāz (Ar.) : Kazanma, elde etme.

i. it- “Kazanmak.” 1644
[=1]

ihsān (Ar.) : Lütuf, iyilik.

i. 6, 366, 372, 411, 568, 571, 612,
615, 706, 896, 918, 1051, 1290,
1433, 1866, 1904, 1976, 1980,
1992, 2024
i.+a
i. 1271

i.+ı

i. 657, 1544

i.+ı

i. 707

[=24]

iḥsār (Ar.) : Kuşatma, sarma.

i. 1701

i. it- “Kuşatmak.” 1852
[=2]

iḥtilāf (Ar.) : Ayrılık, anlaşmazlık.

i.+ı

i. 1574

[=1]

iḥtilāfāt (Ar.) : Ayrılıklar, anlaşmazlıklar,

i. 632, 1037, 1091, 1102, 1510
[=5]

iḥtilām (Ar.) : Baliğ olma, ergen olma.

i.+a

i. 1157

[=1]

iḥtimāl (Ar.) : Mümkün olma.

i.+ı

i. 854

[=1]

iḥtimām (Ar.) : Üzerinde dikkat ve
gayretle durma.

i. it- “Üzerinde dikkat ve
gayretle durmak.” 1940, 1981

[=2]

iḥtirāz (Ar.) : Sakınma, çekinme.

i. it- “Sakınmak, çekinmek.” 170

i.+ı

i. 1303

[=2]

iḥtiyāc (Ar.) : Muhtaçlık, yokluk.

i.+ı

i. 294, 1957

[=2]

iḥtiyār (Ar.) : 1. İrade.

i. 892

i.+1
i. 435
i.+1
i. 87, 570, 572, 568
[=6]

2. Yaşlı kişi.
i. ol- “Yaşlanmak.”
849
[=1]

ihtiyārī (Ar.) : Ret veya kabulü isteğe bağlı, bırakılmış olan.
i. 424, 803
[=2]

ihtizāz (Ar.) : Titreme, sallanma.
i.+1
i. 1303
[=1]

iḥvān (Ar.) : Samimi, candan dostlar.
i. 68, 1241, 1929, 1948, 1950
i. (ḥayr-ı i.) 845, 1468
[=7]

iḥyā (Ar.) : 1. İyilik, lütfetme.
i. 365
[=1]
2. Diriltme, canlandırma.
i. 370
i. it- “Diriltmek.” 1473,
1572, 1610, 1614, 1856
[=6]

īkā^c (Ar.) : Kabul etme.
i. it- 500
[=1]

ikāb (Ar.) : Eza, cefa, eziyet.
i.+ından
i. 751
[=1]

ikāmet (Ar.) : Oturma.
i. 676, 1907
i. eyle- 901, 1914
[=4]

īkān (Ar.) : Sağlam biliş, bilme.
ī.-ı mevt 1585
ī. it- “Bilmek.” 1296
[=2]

ikbāl (Ar.) : Yüzünü döndürme, karşılama.
i. eyle- 1806
i. it- “Karşılamak, istikbal etmek.”
1454, 2017
[=3]

ikdām (Ar.) : İlerleme.
i. it- 987
i. ol- 1829
[=2]

iki : İki (2).
i. 60, 92, 785, 889, 891, 1146,
1285, 1326, 1508, 1634, 1659,
1964, 1965, 1966, 1967, 1982
i.+de
i. 1102
i.+dir
i. 685
i.+si
i. 1465
i.+sin
i. 909
[=20]

iki biñ iki yüz elli beş: İki bin iki yüz elli beş (2255).
i. 1027, 1034
[=2]

ikinci : Sırada önem bakımından birinciden sonra gelen, ikinci.
i. 327, 532, 541, 598, 1173, 1509,
1668, 1694, 1817, 1824
i.+si
i. 1770, 1836
[=12]

ikindi : Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi.
i. 1858
[=1]

iki yüz : İki yüz (200).

i. 1037
[=1]
İki yüz dört : İki yüz dört (204).
i. 1563
[=1]
iki yüz kırk bir : İki yüz kırk bir (241).
i. 1565
[=1]
iknā^c (Ar.) : Rızı etme, inandırma.
i. kı1- “Rızı etmek.” 500, 1195
[=2]
ikrām (Ar.) : Hürmet, saygı gösterme.
i. 1480, 1675
i. (terk-i i.) 765
[=3]
ikrār (Ar.) : Tasdik, kabul.
i. 639, 1801
i. u taṣdīq 264, 666
i.-ı Kūrān 487
i. (īmān-ı i.) 645
i. eyle- “Kabul etmek.” 261, 511
i. it- 642, 1934
i. kı1- 606
[=11]
iktidā (Ar.) : Tabi olma, uyma.
i. 1860
i.+sı
i. 711, 719
[=3]
iktizā (Ar.) : Lazım gelme, gerekme.
i. it- 274, 276, 466
[=3]
ilāc (Ar.) : Çare, tedbir.
i.+ı
i. 294
i.+ı
i. 863
[=2]
İlāh (Ar.) : Allah.
İ. 317

[=1]
İlāhā (Ar.) : Ey Allah!
İ. 135
[=1]
İlāhān (Ar.) : Tanrılar.
İ. 310
[=1]
İlāhī (Ar.) : Allah’a mensup olan, Tanrı ile ilgili, Tanrısal.
İ. 30, 147, 148, 263, 428, 444, 579, 836, 947, 979, 1207, 1213, 1219, 1225, 1271, 1451, 1551, 1566, 1576, 1654, 1793, 1926, 1945, 2012, 2021
[=25]
iflām (Ar.) : Bildirme, anlatma.
i. it- “Bildirmek, anlatmak.” 66, 257, 1434
i. eyle- 321, 1985
i. kı1- 644, 1438, 1636
[=8]
iflān (Ar.) : Açığa vurma, meydana çıkarma, belli etme.
i.-ı sırr 782
i. it- 804
[=2]
ile : Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz.
i. 6, 52, 53, 73, 81, 88, 98, 158, 179, 214, 243, 269, 278, 367, 410, 745, 754, 788, 799, 811, 844, 866, 892, 928, 1244, 1255, 1276, 1397, 1605, 1605, 1623, 1714, 1744, 1757, 1797, 1895, 1931
[=37]
ilel (Ar.) : İletler, hastalıklar.
i.+den
i. 412, 1741
[=2]

ile'l-ān (Ar.): Bu ana kadar, şimdiye kadar.
i. 1148
[=1]

ilhād (Ar.): Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, dinsizlik.
i. it- "Allah'ın varlığına, birliğine inanmamak." 724
[=1]

ilhāk (Ar.): Katma, katılma; karışma.
i. (şavm-ı i.) 860
i. it- 1810
i. kııl- 1006
i. ol- "Katılmak." 1038, 1556
[=5]

ilhām (Ar.): İçe, gönle doğma, esin.
i. 36, 773, 1282, 1480
i. ol- 1056, 1067
i. kııl- 1549
[=7]

ʿilm (< Ar. ʿilm): Okuyarak öğrenilen bilgi, nazari bilgi.
bk. ʿilm
ʿi. 76, 85, 143, 201, 211, 1221, 1281
ʿi.+den
ʿi. 176, 207, 212, 242, 831, 2006
ʿi.+dür
ʿi. 204, 331
[=15]

ʿillet (Ar.): 1. Hastalık.
ʿi. 412
[=1]

2. Sebep.
ʿi. 31
ʿi. ol- 1112
ʿi.+de
ʿi. 416
[=3]

ʿilm (Ar.): Okuyarak öğrenilen bilgi, nazari bilgi.

ʿi. 46, 59, 64, 64, 88, 104, 112, 124, 128, 145, 176, 208, 229, 237, 242, 322, 547, 549, 559, 581, 718, 775, 840, 1222, 1279, 1310, 1451, 1552

ʿi.+e
ʿi. 63, 80, 131, 141, 190, 207, 523, 541, 543, 558, 766, 818

ʿi.+i
ʿi. 486

ʿi.+i
ʿi. 87, 102, 116, 161, 196, 518, 671, 1216, 1904

ʿi.+ile
ʿi. 173, 344

ʿi.+in
ʿi. 1421

ʿi.+iñ
ʿi. 103, 234, 236

ʿi.+iñ
ʿi. 33

ʿi.+ini
ʿi. 2029

ʿi.+iyle
ʿi. 77
[=59]

ʿilm-i hāl (Ar.): Din kaidelerini öğretmek üzere yazılmış kitap.
ʿi.+i
ʿi. 661, 672, 1308
[=3]

iltizām (Ar.): Kendi için lüzumlu sayma.
i.+ı
i. 861
[=1]

İlyās (öz. a.): Hz. Musa (a.s)' dan sonra gelen, nesebi Hz. Harun (a.s)' a dayandığı rivayet edilen İsrailoğulları peygamberi.
İ. 1044, 1097
[=2]

ilzām (Ar.): Cevap veremez hâle getirme, susturma.
i. 520, 1195

- i.+1
i. 519
[=3]
- imām (Ar.)** : 1. Reis, önder.
i. 1168
i.+a
i. 1857
i.+1
i. 1911
[=3]
2. Bir mezhep kuran zat.
i. 1278
i.-1 pāk-i aʿzam 1278
[=2]
- imāmet (Ar.)** : İmamlık.
i. 716, 719
i. eyle- 711, 1434, 1986
i. it- 713, 1858, 1859
[=8]
- İmām Mālik (öz. a.)** : Malik bin Enes,
Maliki Mezhebi'nin
kurucusu, büyük müctehid ve
muhaddis.
İ. 1557
[=1]
- İmāmü'l-enbiyā (Ar.)** : Nebilerin,
peygamberlerin imamı,
Hz. Muhammed.
İ.+dur
İ. 1117
[=1]
- İmān (Ar.)** : İnanma, inanç.
İ. 137, 265, 580, 611, 612, 617,
622, 623, 631, 634, 636, 644, 645,
668, 840, 845, 903, 919, 1164,
1296, 1467, 1468, 1572, 1619,
1654, 1675, 1748, 1792, 1814,
1938, 2007, 2024
İ.+da
İ. 1870
İ.+1
İ. 1466, 1647
- İ.+1
İ. 264, 669
İ.+ıla
İ. 255, 614, 1653
İ.+iñ
İ. 270
[=41]
- imāte (Ar.)** : Öldürme, yok etme.
i. 365, 370
[=2]
- imdi** : Şimdi, hemen.
i. 83, 1316, 1347
[=3]
- imhāl (Ar.)** : Mühlet verme.
i. 792, 964
[=2]
- imkān (Ar.)** : Olabilecek vaziyette
bulunma; olabilirlik.
i. 272, 293, 394, 457, 869, 899,
912, 1395, 1980
[=9]
- imsāk (Ar.)** : Zamanında oruca başlama,
oruca başlama zamanı.
i. it- 904
[=1]
- imtidād (Ar.)** : Uzama, uzun sürme.
i.+1
i. 698
[=1]
- imtiḥān (Ar.)** : Deneme, sınama.
i.+1
i. 521
i.+1
i. 241, 1280
[=3]
- imtināʿ (Ar.)** : Çekinme, geri durma.
i.+1
i. 747
i.+1
i. 787
[=2]

imtişāl (Ar.) : 1. İcap edeni, gerekeni yapma.

i.+i
i. 957, 966
[=2]

2. Alınan emre boyun eğme.

i. +i
i. 1301
[=1]

in (Ar.) : İnşallah, Allah isterse.

i. 508
[=1]

iñ: Başına geldiği sıfatların üstün derecede olduğunu gösteren kelime.

bk. eñ
i. 883, 1760, 1768
[=4]

in- : 1. Yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek.

i.-di
i. 1005, 1006, 1008, 1009
i.-düm
i. 1188
i.-er
i. 1613, 1876
i.-mek
i. 1817
i.-mezden
i. 1522
i.-üpdür
i. 476
[=10]

2. Değeri düşmek, azalmak

i.-üp
i. 970
[=1]

inā (Ar.) : Kap kaçak.

i.+dan
i. 1137
[=1]

inād (Ar.) : Israr, ayak direme,

dediğinden vazgeçmeme.

ç. 1797
ç. +a
ç. 193
ç. +ı
ç. 152, 504
[=4]

inādī (Ar.) : İnkārcı, inkār eden.

ç. 516
[=1]

inām (Ar.) : Nimet verme, iyilik etme.

i. 1111, 1749
i. (ifdāl u i.) 981
i. it- “İyilik etmek.” 1636
i.+ı
i. 1
[=5]

inan-: 1. Bir şeyi doğru olarak benimsemek.

i.-ma
i. 978
[=1]

2. İman etmek.

i.-!
i. 270
i.-dum
i. 670
i.-mağdur
i. 797
[=3]

ināre (Ar.): Nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

i. it- “Nurlandırmak, aydınlatmak.”
1877
[=1]

ināyet (Ar.) : Lütuf, ihsan, iyilik.

ç. 577, 613, 1425, 1930
ç. eyle- 832
ç. it- 1945
[=7]

ince : Kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan, kalın karşıtı.
i. 1660
[=1]

İncil (Ar.) : Allah'ın vahiy yoluyla dört büyük peygambere yolladığı kutsal dört büyük kitaptan Hz. İsa'ya nazil olanı.
İ. 1005
[=1]

incü : İstiridye gibi bazı kavkılı deniz hayvanlarının içerisinde oluşan, değerli, küçük, sert, sedef renginde süs tanesi.
i. 68, 1110, 2029
[=3]

İnd (Ar.) : 1. Yan, taraf, yön, kat.
İ. -i Tevvâb 1242
İ. +imde
İ. 1252, 1930, 1931, 1972
İ. +inde
İ. 43, 588, 652, 911, 1219, 1248, 1282, 1316, 1388, 1926, 1999
[=16]
2. Yanında, göre, düşüncesine göre.
İnda'llâh "Allah yanında."
1238, 1837
İnda'l-lâhi 662
İnde'l-ba'zı "Bazılarına göre." 1492
İ. 'l-ikâmet 1154
[=4]

İndî (Ar.) : Bir kimsenin kendi inancına, kendi görüşüne dayanan, kendince.
İ. 517
[=1]

indir- : Yüksekten veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak.
i.-di
i. 1167

i.-ir
i. 1727
i.-üpdür
i. 478
[=3]

İndiyye (Ar.) : Kendi inancına, kendi görüşüne inanma, kendincelik.
İ. +niñ
İ. 519
[=1]

İnficârî (Ar.) : Suyun yerden kaynayıp akışı.
i. 1149
[=1]

İniş : Yukarıdan aşağıya gittikçe alçalan eğimli yer, yokuş karşıtı.
i.+dür
i. 1660
[=1]

İnkâr (Ar.) : Reddetme, tanımama.
i. 524
i. it- "Reddetmek." 352, 518, 606, 628, 796, 1387, 1801
i. kııl- 1517
i.+dur
i. 1802
[=10]

İnkıyâd (Ar.) : Boyun eğme.
i. it- 403, 471, 1011
i.+a
i. 200, 1068
i.+dır
i. 645
i.+ı
i. 1297
[=7]

İnkıtâc (Ar.) : Kesilme, bitme.
i.+ı
i. 902
[=1]

İns (Ar.) : İnsan.
i. ü cinn 1133

i. ü hayvān 1595
i.+i
i. 413
[=3]

inşāf (Ar.): Merhamete, vicdana veya mantığa dayanan adalet.
i. 576
i. (‘adl ü i.) 1210
i. it- 801
i. kı1- 364
[=4]

insān (Ar.): Adam.
i. 515, 697, 918, 958, 961, 967, 1083, 1460, 1463, 1625, 1774
i. (nev^c-i i.) 6, 1193
i.-ı kāmīl 7
i. (evşāf-ı i.) 376
i. (cevf-i i.) 1464
i. (a^cmāl-i i.) 1640
i. (hāk-kı i.) 1643
i. (cinn ü i.) 1719, 1754
i. (evlād-ı i.) 1901
i.+a
i. 932, 962, 963, 965, 982, 1341
i.+ı
i. 1065, 1156, 1885
i.+ıla
i. 1790
i.+ıñ
i. 977
[=32]

inşā (Ar.): Yapma, meydana getirme.
i. 365,
i. (şun^c-ı i.) 370
i. it- “Meydana getirmek.” 824
[=3]

inşād (Ar.): Şiir okuma, şiir söyleme.
i. u neşr 233
[=1]

inşāk (Ar.): Söyletme, dile getirme.
i. (lafz-ı i.) 1543
[=1]

intihā (Ar.): Nihayet bulma, sona erme.
i.+dan
i. 884
i.+sı
i. 2035
[=2]

intikāl (Ar.): Bir yerden başka bir yere geçme.
i.+den
i. 334
i.+i
i. 1573
[=2]

intikālāt (Ar.): Bir yerden başka bir yere geçişler.
i. 391
[=1]

intisāb (Ar.): Bir kimseye mensup olma.
i.+dur
i. 1365
[=1]

inzāl (Ar.): İndirme.
i. it- 474, 1007, 1408, 1853, 1876
[=5]

inzār (Ar.): Sonunun fena olacağını haber vererek korkutma, ihtarda bulunma.
i. 1066
[=1]

ir- : Erişmek, ulaşmak.
i.-di
i. 527, 1180, 1499, 1560, 1564
i.-düm
i. 1175
i.-erseñ
i. 1384
i.-mez
i. 327
i.-sün
i. 887
[=9]

iṣrāb (Ar.): Arapça kelimelerin

- sonlarındaki harf veya hareke değişikliğini öğretme bilgisi.
i. 198
[=1]
- İrād (Ar.)** : Söyleme.
İ. it- 353, 550, 993, 1190, 1276, 1931
[=6]
- irāde (Ar.)** : Dileme, isteme, meram etme.
i. 194, 322, 339, 346, 591
[=5]
- irāz (Ar.)** : Yüz çevirme, başka tarafa dönme.
i. it- “Yüz çevirmek.” 150, 437, 699, 1307, 1444
[=5]
- irdir-** : Ulaşmasını sağlamak, ulaşmasına yol açmak.
i.-di
i. 4
i.-sin
i. 225
[=2]
- irdür-** : Ulaşmasını sağlamak, ulaşmasına yol açmak.
i.-ür
i. 940
[=1]
- İrfān (Ar.)** : Bilme, anlama.
İ. (erbāb-ı İ.) 128, 1083
İ. (İlm ü İ.) 840
İ. (ğarīķ-i baħr-i İ.) 1217
[=4]
- irhāş (Ar.)** : Bir peygamberin gönderilmesinden önce, gönderileceğine işaret olmak üzere çıkan harikulade hâller.
i. 1324
[=1]
- iriş-** : 1. Ulaşmak, varmak.
- i.-di
i. 1557
i.-dikde
i. 688
i.-e
i. 666, 828, 1425
i.-mez
i. 408
[=6]
- irken** : Vaktinden önce, alışılan zamandan önce, erken.
i. 671
[=1]
- irsāl (Ar.)** : Gönderme, yollama.
i. it- 1743
i. kıI- 1035
[=2]
- irşād (Ar.)** : Doğru yolu gösterme, uyarma.
i. (‘ālim-i İ.) 172
i. eyle- 1244
i. it- 484, 636, 993, 1532, 1536
i. kıI- 353, 717
i. ol- 407, 774
i.+1
i. 1532
[=12]
- irtidād (Ar.)** : İslam dinini bırakarak başka bir dini kabul etme.
i.+1
i. 1513
[=1]
- irtifāc (Ar.)** : Terakki etme, ilerleme, yükselme.
i.+1
i. 289, 902
[=2]
- irtikāb (Ar.)** : Kötü bir iş işleme.
i. it- 918
i.+ıdır
i. 793
[=2]
- İsā (öz. a.)** : Dört büyük peygamberden

biri olup kendisine vahiy yoluyla
İncil nazil olmuştur.
Ā. 1016, 1041, 1049, 1052, 1098,
1100, 1173, 1817, 1859, 1875,
1876, 1886
Ā.+ya
Ā. 1005
[=13]

işābet (Ar.) : 1. Rast gelme, erişme, yerini
bulma.
i. 686, 689, 1416, 1421,
1502, 1507
i.+den
i. 1503, 1505
[=7]

2. Değme, dokunma.
i. it- 1443
[=1]

3. Doğru fikir söyleme.
i. eyle- 1497
i. it- 1495
[=2]

isād (Ar.) : Mesut etme, kutlu kılma.
i. u işkā 824
[=1]

īşāl (Ar.) : Vusul buldurma, ulaştırma,
ulaştırılma.
ī.-i Hāḡḡ 9
ī.-i şurre 985
ī. eyle- 910, 2009
ī. it- 205, 474, 529, 548, 554,
1826, 1873, 2018
ī. ol- 1007
[=13]

īşār (Ar.) : Cömertlikle verme, bağışlama.
ī. eyle- “Bağışlamak.” 709
[=1]

isbāl (Ar.) : Gönderme, yollama.
i. it- 813
[=1]

işbāt (Ar.) : Şahit ve delil göstererek

doğrusunu meydana çıkarma.

i.-i şuret 608

i. it- 537

[=2]

İşhāk (öz. a.) : Şam ve Filistin halkına
gönderilen peygamberlerdendir.
Hz. İbrahim’in ikinci oğludur.
İ. 1038, 1831
[=2]

işim (< Ar. işm) : Suç, günah.

i.+den

i. 670

i.+dür

i. 1520

[=2]

iskān (Ar.) : Yerleştirme.

i. kıl- “Yerleştirmek.” 983

[=1]

İskender (öz. a.) : Hz. Zülkarneyn

Aleyhisselām, peygamber veya
veli. Kuran’da kıssası, doğuya
ve batıya olan seferleri
zikredilmiştir. Asıl adı
İskender’dir.

İ. 1103

İ.+e

İ. 1096

[=2]

İslām (Ar.) : 1. Hz. Muhammed’in Allah
tarafındanhalka bildirmekle
görevlendirilmiş olduğu
din.

İ. 645, 1632, 1829, 1922

İ. (ehl-i İ) 66, 1438, 1749

İ. (īmān-ı İ.) 644, 1675

İ. (selb-i İ.) 1427

İ. (vahy-i İ.) 1568

İ. (dīn-i İ.) 1926

İ.+a

İ. 744, 999, 1458, 1646,

1830

İ.+dur

İ. (dīn-i İ.) 1483

[=18]

2. Bu dinde olan kimse müslüman.

İ. 981

[=1]

ism (Ar.) : İsim, ad.

i.-i şeytân 470

i.-i Aḥmed 1143

i.+i

i. 1141, 1142

i.+idür

i. 62

i.+ini

i. 1306

i.+iniñ

i. 497

[=7]

İsmā'īl (öz. a.) : Kur'an-ı Kerim'de adı zikredilen peygamberlerden. Kendisine "Allah'ın kurbanı" anlamına gelen "Zebihatullah" da denir.

İ. 1038

[=1]

işnā (Ar.) : Değerini yükseltme.

i.+dır

i. 28

[=1]

isnād (Ar.) : 1. Bir şeyi, birisi için yaptı deme.

i. 550, 1527

i. it- 240

[=3]

2. İftira etme.

i. it- 774, 801

[=2]

isrā' (Ar.) : Süratlendirme, hızlandırma.

i. kıl- "Hızlandırmak." 545

[=1]

isrāf (Ar.) : Gereksiz yere harcama.

i. (taḫṭīr-i i.) 1955

i. it- 790

[=2]

İsrāfīl (Ar.) : Dört büyük melekten kıyamet kopacağını ötüreceği boru ile bildirecek olan melek.

İ. 940, 1150, 1611

[=3]

iste- : 1. Kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek.

i.-!

i. 76, 159

i.-r

i. 429, 1088, 1655, 1912

i.-yenler

i. 74

[=7]

2. İstek duymak, arzulamak.

i.-r

i. 224, 1394

[=2]

istebraḳ (Ar.) : Sırma ile işlenmiş bir çeşit kaba kumaş.

i. u dībāc 1712, 1728

[=2]

isti'ānet (Ar.) : Yardım isteme.

i. it- 1807

[=1]

isti'ārāt (Ar.) : Ödünç almalar, emanetler.

i. 214

[=1]

isti'āre (Ar.) : Ödünç alma, birinden emanet bir şey alma.

i. 1127

[=1]

isti'āze (Ar.) : Allah'a sığınma.

i. 1447

[=1]

istidlāl (Ar.) : Bir delile dayanarak bir şeyden bir netice çıkarma, delil ile anlama.

i.+le i. 558 [=1]	[=1]
istidrāc (Ar.) : Değeri, hakkı olmadığı halde talihin lütfuna uğrayıp, kaderi düzgün gitme. i.-i eşhāş 1333 i.+dur i. 1321 [=2]	istikrāz (Ar.) : Ödünç para alma. i.+ı i. 1959 [=1]
istiğfār (Ar.) : Allah'tan günahın bağışlanmasını isteme. i. it- 1424 [=1]	istilāʿ (Ar.) : Yayılma, kaplama. i.-i küffār 674, 1921 i.-i düşmān 675 [=3]
istiğnā (Ar.) : Nazlanma. i.+sı i. 564 [=1]	istimāʿ (Ar.) : Dinleyip kabul etme. i.+ı i. 747 [=1]
istiḥlāl (Ar.) : Helal edilmesini isteme. i. it- 664, 749 i.+e i. 626 [=3]	istimdād (Ar.) : Medet, yardım isteme. i. it- 1782 [=1]
istiḥrāc (Ar.) : Mana çıkarma, anlama; ileriye görme. i.+a i. 1284 [=1]	istinād (Ar.) : Dayanma. i.+dur i. 1403 i.+ı i. 1496 [=2]
istiḥsān (Ar.) : Beğenme, güzel bulma. i. 1804 [=1]	istinbāṭ (Ar.) : Bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma, açık olmayarak, dolayısıyla anlama. i. it- 486, 1286 i.+a i. 1287, 1501 i.+ı i. 225 [=5]
istihzā (Ar.) : Biriyle eğlenme, alay etme. i. 1800 [=1]	istisḳa (Ar.) : Yağmur duasına çıkma. i. 1524 [=1]
istikāmet (Ar.) : Doğruluk, doğru hareket. i. 171 [=1]	istiṭāʿat (Ar.) : Takat, kudret, güç yetme. i. 419, 1185 [=2]
istikbāl (Ar.) : Birini karşılama, birine karşı çıkma. i. it- 1760	ʿiṣyān (Ar.) : İtaatsizlik, emre boyun eğmeme. i. 1586

[=1]

iş : Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma.

i. 833, 873

i.+i

i. 708, 1338

i.+kim

i. 1318

[=5]

işācat (Ar.): Haber yayma, herkese duyurma.

i. 807

i. kı1- 149, 2015

[=3]

işārāt (Ar.) : İşaretler, alametler.

i. 465, 537

[=2]

işāret (Ar.) : İz, alamet, nişan.

i. 1523

i. eyle- 1892

i. ol- 1617

i. olun- 1234

[=4]

işbu : İşte bu, bu, özellikle bu.

i. 59, 383, 563, 1327, 1519, 2031

[=6]

işkā (Ar.) : Öç, intikam alma.

i. (isād u i.) 824

[=1]

işle- : Yapmak; davranmak.

i.-mişdür

i. 1698

i.-r

i. 265, 422, 570, 584

i.-rler

i. 965

i.-rse

i. 397

i.-señ

i. 1349

i.-yenler

i. 620

[=9]

işlen : Yapılmak; davranılmak.

i.-dikde

i. 1531

[=1]

işmām (Ar.) : Koklatma.

i. 528

[=1]

işrāk (Ar.) : Allah'a ortak koşma, çok Allah bulunduğuna inanma.

i. 395

i. kı1- 280, 562

[=3]

iştidād (Ar.) : Şiddetlenme.

i.+1

i. 698

[=1]

iştigāl (Ar.): Meşgul olma, bir şeyle uğraşma.

i.+i

i. 1359

[=1]

it- : Etmek, yapmak; bulunmak; gerçekleştirmek; vermek; davranmak vb. anlamlarında yardımcı eylem olarak kullanılır.

i.-!

şarf it- 87

kılāde it- 134

naşīb it- 137

ta'lim it- 184

haşr it- 270

hazer it- 271, 320

fehmi it- 299

hıfz it- 319

i'tikād it- 403, 471, 1011

inkıyād it- 403, 471, 1011

fikr it- 480

keşf it- 481

nisbet it- 550

- kā'im it- 671
 taleb it- 736
 edā it- 736, 911
 ictināb it- 739, 1490
 hisāb it- 890
 imtişāli it- 957
 ḥarī it- 1213
 tāc it- 1347
 ḥuşūc it- 1349
 ḥuzūc it- 1349
 keff it- 1567
 teşevvuk it- 1796
 tilāvet it- 1807
 iḥrāc it- 1869
 īşāl it- 1873
 emīn it- 2004, 2008, 2025
 kamin it- 2008
 kabūl it- 2012
 berāber it- 2012
 ḥalāş it- 2023
- i.-di
- i. 741, 1253
 murād it- 2, 474, 588
 Zuhūr it- 13, 1021, 1041
 hidāyet it- 35
 tedkīk it- 39
 duā it- 44, 1462
 pinhān it- 69
 ḥürmet it- 249
 delālet it- 284, 378, 1900
 ta'alluk it- 328, 906
 tekellüm it- 345
 inkār it- 352, 518, 606, 1387
 irād it- 353, 993
 yok it- 373
 tertīb it- 380
 ḥalk it- 421, 584, 1658, 1704,
 1708
 īşāl it- 474, 529
 irşād it- 484, 636, 993
 münacāt it- 501
 semc it- 535
 işbāt it- 537
 taşavvur it- 594
 ḥiṭāb it- 638
 ilhād it- 724
- menc it- 750
 inşā it- 824
 taḳdīs it- 968, 1174
 kabūl it- 981, 1573
 da'vet it- 999
 nüzul it- 1003
 inzāl it- 1007
 tedrīs it- 1021
 şehādet it- 1123
 isti'āre it- 1127
 pāk it- 1128
 ziyāret it- 1150
 taḥrīk it- 1156
 uruc it- 1170
 idrāk it- 1171
 irād it- 1190
 taşdıķ it- 1206
 töhmet it- 1254
 ḥor it- 1273
 tavassuṭ it- 1405
 telemmüz it- 1557, 1561
 iḥrāc it- 1571
 telķīn-i imān it- 1572
 ḥaş it- 1719
 fark it- 1739
 fetḥ it- 2034
- i.-digi
- emr it- 1755
- i.-dikde
- i. 1717
 iḳtiżā it- 274, 276
 şudūr it- 580, 1077
 duā it- 700
 peydā it- 1249
 ḥuṭūr it- 1303
 vefāt it- 1463, 1944
 ḥaṭā it- 1497, 1498
 murād it- 1727
 itmām it- 1985
- i.-diler
- add it- 628
 tezvīr it- 737
 azīmet it- 1017
 da'vet it- 1065
 iḥbār it- 1066

- ʿibādet it- 1269
- i.-dīm
i. 1937
ezber it- 33
murād it- 146, 877
ḳabūl it- 1652
- i.-diñ mi
i. 1676
- i.-diñse
idrāk it- 280
ğaşb it- 910
- i.-diyse
irtikāb it- 918
ʿamel it- 1546
- i.-düm
bidāyet it- 43
murād it- 65
ḥalk it- 413
ḳabūl it- 1184, 1968
nüzü l it- 1187
recā it- 1974
ḥelāl it- 1983
- i.-e
raḥmet it- 58, 1639
taslīḥ it- 150
tenfīr it- 151
ber-bād it- 153
maʿmūr it- 158
taʿlīm it- 188
şarf it- 226
naḳl it- 228
redd it- 664
iḳrār u taşdıḳ it- 666
taʿzīr it- 681
ʿafv it- 874
nüş it- 1137
istiğfār it- 1424
tebyīn it- 1426, 1995
irşād it- 1532
ihyā it- 1610, 1614
taḥvīl it- 1611
daʿvet it- 1635
inʿām it- 1636
- sürʿat it- 1662
İşāl it- 1826
kör it- 1928
ḥalk it- 2010
- i.-eler
sipāriş it- 1828
tekrār it- 1934
iḥām it- 1979
- i.-em
i. 1938, 1940, 1946
naḳl it- 357
iḥām it- 1185
tekrār it- 1934
- i.-e mi
ṭavāşī it- 96
- i.-en
i. 707, 751
istinbāt it- 486,
zıkr it- 500
niyyet it- 859
ṭahāret it- 1672
- i.-enden
taʿyīb it- 1078
- i.-endir
redd it- 710
- i.-enler
i. 1532, 1535
istiḳbāl it- 1760
- i.-er
i. 683, 867, 1925
deşt it- 87, 1872
rağbet it- 94
taʿlīm it- 98, 1338, 1848
şayd it- 111
rivāyet it- 125
İşāl it- 205, 548, 554
isnād it- 240
iḥrāk it- 242
yoḳ it- 330, 409
var it- 409
delālāt it- 465
iḳtizā it- 466

ikrār-ı Kūrān it- 487
şarf it- 570
emr it- 587, 841, 1869
mesrūr it- 592
mağfūr it- 592
haşr-ı ecsād it- 593
īcād it- 593
işbāt-ı şüret it- 60
tā'at it- 609
'izzet ü hürmet it- 610
'afv it- 616
tekrār it- 639
ikrār it- 642
naql it- 669
tezyīf it- 833, 1849
teklīf it- 840
nehy it- 842
lāzım it- 860
altmış gün it- 860
'aṭıyyāt it- 865
temlīk it- 892
nuşret it- 932
ka'it- 933
iğvā it- 977
İşāl-i şurre it- 985
'azīmet it- 1046
tefhīm it- 1055
seyr it- 1097
hıfz it- 1121, 1809
ifrāt it- 1241
İkān it- 1296
memlū it- 1406
inzāl it- 1408
selb-i İslām it- 1427
sa'y it- 1429
işābet it- 1443
ref' it- 1471
ihyā it- 1473, 1856
ikrām it- 1480
halk it- 1602
'adālet it- 1627
da'vet it- 1629, 1865
ṭayy it- 1724
zār it- 1734
irsāl it- 1743
da'vā it- 1804

tecdīd-i ĩmān it- 1814
keşf it- 1848
ferd-i sultān it- 1851
ihşār it- 1852
katl it- 1853
imāmet it- 1858, 1859
terk it- 1870
itmām it- 1871
meksūr it- 1875
inzāl it- 1876
ināre it- 1877
sa'y-i mebzūl it- 1888
memhūr it- 1895
merfū' it- 1904
feryād it- 1905
ihānet it- 1909
hürāset it- 1922
temlīk it- 1969
tevfīk it- 1979
ihtimām it- 1981

i.-erdi

ķānūn-ı ādāb it- 42
pesendīde it- 49
tahsīn it- 50
bel' it- 1130
isti'āze it- 1447
münācāt it- 1450
tebdīl it- 1461

i.-erem

icābet i. 695

i.-eriz

i. 1295

i.-erken

zıkr it- 1348

i.-erler

i. 1830 (2)
'arz-ı müşkil it- 91
'izzet it- 183
haml it- 404
fısk u ifsād it- 407
fesādı it- 516
feryād it- 637
ta'lim it- 643
redd it- 685, 1653

icrā it- 929
münācāt it- 946
hikāyāt it- 946
izlāl it- 964
imtişāli it- 966, 1301
‘adāvet it- 986
tebşīr it- 1065
inzār it- 1066
muḥkem it- 1089
la‘net it- 1275
töhmet it- 1275
bed-ḥasāret it- 1292
telākī it- 1330
cem‘ it- 1364
meşḥ it- 1376
şerḥ it- 1376
ihānet it- 1382
taḥrīk it- 1392
telkīn it- 1426, 1437
ta‘yīn it- 1437
mübtelā it- 1474
işābet it- 1495
ictihādı it- 1503
ḳabāḥat it- 1507
müreccaḥ it- 1541
‘arż it- 1634
iḥrāz it- 1644
mekş it- 1769
istimdād it- 1782
firāset it- 1833
ref‘-i şavtı it- 1855
niyyet it- 1886
zılmı it- 1906
īrād it- 1931
tevbe-i telkīn it- 1932
tebyīn it- 1932
tebhīr it- 1953
tedvīr it- 1953
temlīk it- 1966
teşrīk it- 1966
‘adet it- 1990
tevcīh it- 1991
tenbīh it- 1991
müressem it- 1993
i.-erlerdi
ta‘līm it- 954

i.-er mi
farḳ it- 95
pāk it- 99
i.-erse
i. 194, 841, 894, 1456
ta‘nı it- 117
rağbet it- 147
tağyīr it- 151
taḳlīd it- 192
ḥalk it- 370
zıkr it- 511
şarf it- 572
iṭā‘at it- 577
ḥükm it- 625
istiḥlāl it- 749
temāşā it- 753
ḥükm-i gā‘ib it- 797
ḳat‘ it- 843, 1314
niyyet it- 897
emr it- 994
şan‘at it- 1335
emr it- 1390
işābet it- 1421
vaşıyyet it- 1440
ilḥāk it- 1810
zebḥ it- 1813
fışḳ u zılmı it- 1923
īşāl it- 2018
i.-ersem
fetḥ it- 1576
i.-erseñ
ihānet it- 101
irşād it- 1536
isti‘ānet it- 1807
i.-ersin
zār u āhı it- 103
ḥayrāt it- 915
şıyānet it- 1257
i.-gil
‘ināyet it- 1945
i.-insün
destān it- 67

i.-me
kanā'at it- 79
'ārı it- 83
havāle it- 96
ğıybet it- 102, 1490
melfūz it- 104
yoğ it- 395
ta'ammuk it- 403
i'rāz it- 437, 1444
i'timād it- 585
tafdīl it- 1247
ta'arruz it- 1277
teşe'üm it- 1457
naql it- 1537
bağs it- 1799
ma'zül it- 1923
muhtāc it- 2004

i.-meden
derk it- 426

i.-medi
halk it- 447
nuṭk it- 1013
teşriğ it- 1156
ri'āyet it- 1382
işābet it- 1507

i.-mediler
meşrūh it- 540
la'net it- 1274

i.-medin
kaşd it- 1100

i.-mege
'ibādet it- 651
hıfz it- 2016

i.-mek
fehm it- 223
i'lām it- 257
inzāl it- 474
każā it- 661
fesād it- 755
yemīn it- 757
fitne it- 757
niyyet it- 761
izhār it- 761

sū-i zann it- 763
isnād it- 774
muğayyer it- 779
ğabs ü ħākim it- 783
sükūt it- 784
kaşd-ı itlāf it- 790
inkār it- 796, 1801
i'lān it- 804
ğasıyy it- 812
ā'mā it- 812
isbāl it- 813
beyān it- 877
każā it- 899
cimā' it- 998
telbīs it- 1075
iğtifāli it- 1374
izhār it- 1517
tenzīh-i Ėağğ it- 1582
terk it- 1588
tehzīb it- 1803

zuhūr it- 1822, 1823

i.-mekde
ğatā' it- 1500

i.-mekdedür
nüzül it- 1098

i.-mekdür
isrāf it- 790
i'ānet it- 807
ebğāş it- 814
itā'at it- 1590

i.-meksizin
nikāğ it- 1812

i.-mem
iğrāc it- 1753
tulū' it- 1903

i.-memek
ğacc u niyāzı it- 759
şabr u ħarārı it- 770
tenzīh it- 798
inşāf it- 801
'adl it- 817

i.-memekdür

niyyet it- 781

i.-mese
muşîbet it- 686
vaşîyyet it- 873

i.-mesi
teberrûc it- 874
tezevvüc it- 1880

i.-mesidür
sebb-i şeyḥeyn it- 1516

i.-mesün
ğadr it- 856
‘ār it- 859
ḥırş it- 1302
meyl it- 1302
ibrām it- 142

i.-mesünler
ibrām it- 1936
āh u efġān it- 1949
refc-i eşvāt it- 1988

i.-meyen
derk it- 1603

i.-meyenler
‘aql it- 1059

i.-mez
murād it- 165
ḳabül it- 265, 602
ḥulül it- 299, 450
felse it- 425
derk it- 442
münfekk it- 450
ḳazā it- 906
‘avdet it- 999, 1687
şudür it- 1071
muḥtāc it- 1550
niyāzı it- 1700
maḳbül it- 1835
sirāyet it- 1874
ikāmet it- 1907
nās it- 1907
ketm it- 1975

i.-mezler
ma‘şiyet it- 929
nuṭuḳ it- 1067
ziyāfet it- 1439

i.-mez mi
taġyīr it- 124
īḳāc it- 500
nüzü l it- 1194

i.-mezse
nüzü l it- 702
ḳazā it- 858
vaşîyyet it- 865

i.-miş
i‘timādı it- 251
beyān it- 266
şudür it- 514
ma‘āşī it- 614
recā it- 733
iḥrāḳ it- 1620

i.-mişdi
ta‘bīr it- 237

i.-mişem
tavaṭṭun it- 25
telemmüz it- 25

i.-se
diḳḳat it- 50
ihānet it- 149
i‘rāz it- 150, 699
ḳaşd it- 165
taşavvur it- 272, 314
ḥalk it- 410
terk it- 621
inkār it- 628
delālet it- 629
iḥrāc it- 650
imāmet it- 713
iftār it- 859
yemīn it- 866
murād it- 932
iḫhār it- 1140
‘ibādet it- 1260, 1261
şudür it- 1320
telāḳī it- 1453

iḳbāl it- 1454, 2017
ārzū it- 1743
ekl it- 1804
ıtlāk it- 1810
tażarru^c it- 1835
rağbet it- 2013
mağabbet it- 2014
kitābet it- 2015
maḥfūz it- 2020

i.-seler
naşb it- 53

i.-señ
iḥtirāz it- 170
suāl it- 948, 1468

i.-sin
devr it- 891

i.-sün
ḳabūl it- 66, 156
i^clām it- 66
ḥıfz it- 100
münācāt it- 156
yād it- 158
tevağğul it- 190
ferīd it- 203
nażar it- 209
^cazīmet it- 209
ṭulū^c it- 210, 480, 1304
derk it- 394
iḳāmet it- 676
ḳışāş it- 678
du^cā it- 702
vaşıyyet it- 852, 871
ḳazā it- 853, 878, 898, 907
niyāzı it- 857
keffāret it- 859
ḥisāb it- 880, 887
niyyet it- 881
imsāk it- 904
raḥmet it- 1289
zuhūr it- 1300
iḥtirāzı it- 1303
i^crāz it- 1307
ictinābı it- 1309
idḥāl it- 1436

da^cvet it- 1442
metānet it- 1917
ğazā it- 1921
ḥelāl it- 1937
ihtimām it- 1940
istikrāzı it- 1959
iḥrāc it- 1961
telḳin it- 1995

i.-sünler

ezber it- 146
niyāzı it- 701
tevbe it- 703
i^clām it- 1434
niyāzı it- 1435
ṭa^cāmı it- 1442
şahādet it- 1930
münācāt it- 2033

i.-üñ

iḳdām it- 987
yād it- 1276
i^ctiyādı it- 1752
münācāt it- 1999

i.-üp

i. 1244
iżhār-ı ḥikmet it- 8
sa^cy it- 60, 227, 1667
ta^clīm it- 147
iżhār it- 150
pāk it- 186
terğīb it- 213, 807
cem^c it- 220, 732, 1899
zabṭ it- 229
taşdīḳ it- 261
tevḥīdi it- 280
ḥalk it- 525, 528
i^ccād it- 526
peydā it- 526
kesb it- 572
redd it- 606
ibtāl it- 606
yār it- 659
^cafv it- 660
istiḥlāl it- 664
ḳazf it- 771
isnād it- 801

i.+ı
i. 251, 253, 256, 433, 714, 715,
1297, 1513

i.+ım
i. 440
[=14]

ic̣tikādāt (Ar.) : İtikatlar, inançlar.
i. (fīl-i.) 1512
[=1]

ic̣timād (Ar.) : 1. Dayanma, güvenme.
i. it- 585
[=1]

2. Emniyet, güven.
i.+ı
i. 253
i.+ı
i. 251
i.+ım
i. 440
[=3]

ic̣tiyād (Ar.) : Âdet edinme, alışma,
alışkanlık.
i.+ı
i. 256
i.+ı
i. 1752
i.+ıñ
i. 947
[=3]

ic̣tizālī (Ar.) : Ehl-i Sünnet'ten Vâsıl b.
Atâ'nın kurduğu Mutezile
Mezhebi'ne mensup kişiye verilen
ad.
i. 351, 417, 438, 447, 497, 583,
622, 710, 1192, 1292, 1763
i.+ler
i. 1766
i.+niñ
i. 504
[=13]

ic̣tizāliyyet (Ar.) : Hak mezhebi olan Ehl-i
Sünnet mezhebinden ayrılma.

i.+de
i. 431
[=1]

itlāf (Ar.) : Lüzumsuz yere harcama.
i. (kaşd-ı i.) 790
[=1]

itmām (Ar.) : Tamamlama, bitirme.
i. it- 1871, 1985
[=2]

ic̣iyāz (Ar.) : Sığınma.
ic̣.+e
ic̣. 1447
[=1]

izāle (Ar.) : Giderme, yok etme.
i. 833, 1259
i. (bikr-i i.) 96
i. kı- 1281
i. ol- 2032
[=5]

izc̣ān (Ar.) : İtaat, söz dinleme, boyun
eğme.
i. 1729
[=1]

izhār (Ar.) : Açığa vurma, meydana
çıkarma, gösterme.
i.-ı hikmet 8
i. eyle- 428
i. it- 150, 761, 1140, 1517
[=6]

iẓin (< Ar. izn) : İzin, müsaade, ruhsat.
i. 468, 772
i.+dür
i. 1650
[=3]

izlāl (Ar.) : Gölge verme, gölgelendirme.
i. u hizlān 366, 372
i. u emrāz 411
i. it- 964
i. kı- 813, 1048
[=6]

izzet (Ar.): Değer, kıymet, yücelik,
hürmet.
ç. 175
ç. (devlet ü ç.) 29
ç. it- 183
ç. ü hürmet 610
ç.+dedir
ç. 492
ç.+im-çün
ç. 31
[=6]

K

ğabā (Ar.) : Üste giyilen elbise, cübbe,
kaftan.
ğ.+ya
ğ. 1302, 1352
[=2]

ğabāğat (Ar.) : Kusur, suç.
ğ. 1507
[=1]

ğabakğ: Kabakgillerden, sürüngen gövdeli,
sarı çiçekli, birçok türü olan bir
bitki.
ğ.+a
ğ. 89
[=1]

ğabızāt (Ar.) : Kabzedenler, tutanlar.
ğ. 221
[=1]

ğabığ (Ar.) : Çirkin, yakışsksız, fena, ayıp
şey.
ğ.+i
ğ. 1853
[=1]

ğābil (Ar.) : Kabul eden, kabul edici.
ğ. 558
ğ. (eb'ād-ı ğ.) 381
ğ. (ğatt-ı ğ.) 599
ğ.ü'l-ib'ād 596
ğ. ğıl- 7

ğ. ol- 384, 596, 598, 1404
[=10]

ğābiliyyet (Ar.) : Beceriklilik.
ğ. 641
[=1]

ğabir (< Ar. ğabr) : Mezar.
bk. ğabr

ğ. 1438
ğ.+de
ğ. 136, 493, 1473, 1490, 1493
ğ.+den
ğ. 1081, 1571
[=8]

ğabl (Ar.) : Önce, evvel, evvelki.
ğ. e'n-nübüvvet 1069
[=1]

ğabr (Ar.) : Mezar.
ğ. 1494
ğ.+ e
ğ. 1435, 1436, 1486, 1489
ğ.+i
ğ. 1079, 1475, 1475, 1476
ğ.+im
ğ. 1982, 1993
ğ.+iğ
ğ. 2008
ğ.+in
ğ. 1033
ğ.+ini
ğ. 1437
[=14]

ğābül (Ar.) : Razı olma.
ğ. 864, 915
ğ. it- 66, 156, 265, 602, 981,
1184, 1573, 1601, 1652, 1968,
2012
ğ.+içun
ğ. 1260
ğ.+ından
ğ. 734
[=15]

ğabz (Ar.): Azrail tarafından ruh teslim

- alınma, ölme.
 k.-ı ervāh 943
 k.-ı rūh 1430
 k. ol- 1935, 1951
 [=4]
- kaç** : Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı.
 k. 890, 1961, 1964
 [=3]
- kaç-** : Kaçmak, gitmek.
 k.-ar
 k. 521, 944
 k.-arlar
 k. 990
 [=3]
- kaçı** : “Ne kadar bir para, değer karşılığında” anlamlarını ifade eden soru zarfı.
 k. 94, 894
 [=2]
- kaçan** : Ne zaman, her ne zaman, nasıl, ne suretle.
 k. 44, 100, 111, 172, 311, 586, 713, 861, 899, 909, 1019, 1360, 1373, 1375, 1378, 1379, 1391, 1453, 1513, 1563, 1565, 1785
 k.+kim
 k. 546, 603, 604, 637, 640, 674, 869, 884, 987, 1137, 1144, 1330, 1432, 1465, 1813, 1857, 1951
 [=39]
- kaçar** (Ar.): Ölçüsünde, miktarda, derecesinde.
 k. 1375, 1608, 1624, 1715, 1826, 1883
 [=6]
- kaçd** (Ar.) : Boy.
 k. ü kāmēt 1884
 k.+i
 k. 1884
 [=2]
- kaçdem** (Ar.) : Ayak.
 k. 1169, 1180
 [=2]
- kaçder** (Ar.): İnanılması İslamî iman esaslarından olmak üzere insanların başına gelecek her türlü işlere dair Allah’ın ezeli hüküm ve takdiri.
 k. 581, 796, 1793
 k.+den
 k. 814, 1799
 k.+dür
 k. 1795
 [=6]
- kaçdı** (Ar.): Anlaşmazlıkları İslam dini esaslarına göre çözmekle görevli memur, hakim.
 k. (keşşâf u k.) 47
 k. 625
 [=2]
- Kaçdı Mîr** (öz. a.) : Asıl adı Kadı Mir Meybüdü’dir. Sünnî bir âlimdir. Kelam, felsefe, mantık, gramer, geometri gibi akli ilimlerle ilgilenmiş, “Mantikî” mahlasıyla şiirler yazmıştır.
 K. 52
 [=2]
- kaçdım** (Ar.): Öncesini bilir kimse bulunmayan, öncesi bulunmayan şey.
 k. 352, 354
 k. ol- 352
 k.+den
 k. 364, 1459
 k.+dür
 k. 291, 349, 446, 563
 [=19]
- kaçdime** (Ar.) : Eski, öncesi bilmeyen.
 k. ol- 562
 [=1]
- kaçdir** (Ar.): Kudret sahibi, kuvvetli, güçlü.
 k. 985

- k. ol- 788, 1680
 k.+dir
 k. 343, 1075
 k.+dür
 k. 192
 [=6]
- Ḳādirā (Ar.) :** Ey Allah!
 Ḳ. 135
 [=1]
- ḳadr (Ar.) :** 1. Değer, itibar.
 ḳ.-i ʿilm 116
 ḳ.+e
 ḳ. 1180
 ḳ.+i
 ḳ. 93
 [=3]
2. Kur'an-ı Kerim'in nüzule başladığı ramazanın yirmi yedinci gecesi, Kadir Gecesi.
 Ḳ. (Berāt u Ḳ.) 1264
 [=1]
- ḳāf (Ar.):** Masallarda zümrüd-i anka kuşunun yaşadığı rivayet olunan dağ.
 ḳ.+a
 ḳ. (kūh-i ḳ.) 1389
 [=1]
- Ḳāf (Ar.):** Kur'an-ı Kerim'in 50. suresidir.
 Ḳ.+a
 Ḳ. 1389
 [=1]
- kāfī (Ar.) :** Yeter, yetecek.
 k. (vāfī vü k.) 634
 k. ol- 914, 1972
 [=3]
- kāfir (Ar.) :** Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan.
 k. 318, 816, 903, 905, 1455
 k. (Deccāl-i k.) 1852
 k. ol- 620, 622, 624, 749, 1797
 k.+leri
 k. 1895
- k.+leriñ
 k. 1801
 [=13]
- ḳāfiye (Ar.) :** Nazımda şiirlerin sonlarında tekrarlanan ve aynı sesi veren harflerin hareke ve sükûn hâllerindeki birleşmeleri.
 ḳ. 233
 [=1]
- ḳaftan:** Çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi.
 ḳ. 869
 [=1]
- kāfūr (Ar.):** Uzak Doğu'da yetişen, bir çeşit taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde.
 k. (billūr u k.) 1710
 [=1]
- kāğıd (Far.):** Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak.
 k. 420
 [=1]
- Ḳahhār (Ar.) :** Kahreden, kahredici; Allah'ın sıfatlarından.
 Ḳ. 1609
 [=1]
- kāhin (Ar.):** Gaipten haber vermek iddiasında bulunan kimse, falcı.
 k. (sāhir ü k.) 679
 [=1]
- ḳahr (Ar.):** Üstün gelerek mahvetme, helak etme, batırma.
 ḳ. eyle- 153, 1887
 ḳ.+la
 ḳ. 366
 [=3]

kaḥṭ (Ar.) : Kıtlık.

ķ. (ġalā vü ķ.) 696

ķ.+a

ķ. (ġalā vü ķ.) 818

[=2]

ka'id (Ar.) : Sevkeden.

ķ. 184

[=1]

ka'id (Ar.) : Oturmuş, oturan.

ķ. ol- 1162

[=1]

ka'il (Ar.) : 1. İnanmış, aklı yatmış.

ķ. ol- 831

[=1]

2. Söyleyen, diyen.

ķ.+i

ķ. 443

[=1]

ka'im (Ar.): Ayakta duran, ayakta

bulunan.

ķ. 301

ķ. eyle- 263

ķ. it- 671

ķ. kıl- 1678

ķ. ol- 374, 346, 423, 472, 692,
936, 1020, 1321, 1722

ķ.+dür

ķ. 1910

[=14]

kaḷc (Ar.) : Sökme, yerinden çıkarma.

ķ. it- 933

[=1]

kaḷ (Ar.) : Söz, laf.

ķ. 1454

ķ.+dır

ķ. 957

[=2]

kaḷ- : 1. Varlığını devam ettirmek, devam etmek.

ķ.-ana

ķ. 856

ķ.-dı

ķ. 518, 1308

ķ.-ıpdur

ķ. 1186

ķ.-ma

ķ. 105

ķ.-maya

ķ. 1595

ķ.-maz

ķ. 617, 620, 827, 919, 1596,
1604

ķ.-muş

ķ. 1973

ķ.-ur

ķ. 450

ķ.-ursa

ķ. 872

[=15]

2. Ertelemek.

ķ.-masun

ķ. 857

[=1]

3. İkamet etmek, oturmak.

ķ.-anlar

ķ. 1639

ķ.-ırsa

ķ. 989

ķ.-maz

ķ. 988

[=3]

4. Bulunmak.

ķ.-maz

ķ. 435, 1400

ķ.-mışım

ķ. 1181

[=2]

5. Herhangi bir durumu sürdürmek.

ķ.-a

ķ. 1487, 1872, 1899

ķ.-ıpdur

ķ. 487

ķ.-ma

ķ. 672

ķ.-maz
ķ. 105
[=6]

6. Geçmek, miras kalmak.

ķ.-maz
ķ. 1597
[=1]

ķalca (Ar.) : Kale, hisar.

ķ.+sı
ķ. 1841
[=1]

ķalb (Ar.) : Gönül.

ķ.-i ʿārif 448
ķ.-i muşaffā 1298
ķ.+e
ķ. 450, 650
ķ.+i
ķ. 1306
ķ.+i
ķ. 702
ķ.+imdeki
ķ. 1483
ķ.+ime
ķ. 40
ķ.+iñ
ķ. 1252
ķ.+in
ķ. 1810
ķ.+iñde
ķ. 553
ķ.+inde
ķ. 174, 1296, 1304
ķ.+ine
ķ. 1166
ķ.+lerde
ķ. 2
[=16]

ķaldır- : 1. Yukarı doğru hareket ettirmek.

ķ.-up
ķ. 481
[=1]

2. Yükseltmek.

ķ.-dı
ķ. 1167
ķ.-ır
ķ. 1406
[=2]

ķalem (Ar.) : Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde bir araç.

ķ. 420, 1600
ķ.+den
ķ. 69
[=3]

ķalil (Ar.) : Az.

ķ.+dür
ķ. 1645
ķ.+i
ķ. 1419
[=2]

ķalk- : 1. Yukarı doğru yükselmek.

ķ.-ar
ķ. 1396
ķ.-up
ķ. 996
[=2]

2. Ayak üzere durmak, vaziyetini almak, kıyam etmek.

ķ.-a
ķ. 1868
ķ.-ar
ķ. 1612, 1614, 1620
ķ.-up
ķ. 605
[=5]

3. Son bulmak.

ķ.-ar
ķ. 131
[=1]

ķamçı : Bir ucuna ip, deri vb. bağlı olan, vurma aracı.

ķ. 677, 1410
ķ.+yı
ķ. 1788

[=3]
ḳamer (Ar.) : Ay.
 ḳ. 1123, 1398
 ḳ.+den
 ḳ. 1618
 [=3]
ḳāmet (Ar.) : Boy.
 ḳ. (ḳadd ü ḳ.) 1884
 [=1]
ḳāmil (Ar.) : Kemale ermiş, olgun.
 k. 907, 1647
 k. (insān-ı k.) 7
 k. (üstād-ı k.) 56, 77
 [=5]
ḳamin (Ar.) : Gizli, saklı.
 ḳ. it- 2008
 [=1]
ḳamu : 1. (Sıfat) Bütün, hep, her.
 ḳ. evşāf 6
 ḳ. fende 45
 ḳ. ʿāciz 487
 ḳ. mevtāya 707
 ḳ. mevtāyı 940
 ḳ. mü'minleri 993, 1670
 ḳ. dertlileriñ 1106
 ḳ. ʿālem 1119
 ḳ. mü'min 1230, 1435
 ḳ. ʿavretde 1577
 ḳ. insān 1625
 ḳ. mü'minlere 1704
 ḳ. büldān-ı küfri 1847
 ḳ. mezhepleri 1850
 ḳ. düşmānların 1928
 [=17]
 2. (Zamir) Bütün, hep, herkes.
 ḳ. 339, 1548, 1857
 ḳ.+dan
 ḳ. 739
 ḳ.+nıñ
 ḳ. 1012, 1055, 1114, 1211
 ḳ.+nuñ
 ḳ. 484, 1534

ḳ.+sı
 ḳ. 66, 246, 258, 565, 566, 703,
 742, 870, 921, 1010, 1065,
 1235, 1246, 1255, 1554, 1595,
 1599, 1626
 ḳ.+sın
 ḳ. 111, 1461
 ḳ.+sından
 ḳ. 236, 383, 397, 597, 1088,
 1278, 1371
 ḳ.+ya
 ḳ. 5, 392, 638, 1237, 1289, 1289,
 2009
 ḳ.+ya
 ḳ. 1825
 ḳ.+yı
 ḳ. 368, 1686
 [=47]

ḳan : Atardamar ve toplardamarların
 içinde dolaşarak hücrelerde
 özümleme, yadımlama görevlerini
 sağlayan plazma ve yuvarlardan
 oluşmuş kırmızı renkli sıvı.
 ḳ. 111
 ḳ.+ı
 ḳ. 1145
 ḳ.+ın
 ḳ. 1464
 [=3]

ḳān (Far.) : Bir şeyin kaynağı.
 k.-ı şefāʿat 11
 k. (revnaḳ-ı k.) 1217
 k. (ser-çeşme-i k.-ı şehādet) 1218,
 1837
 k. ol- 635, 1878, 2022
 k.+ı
 k. 934
 k.+ıdur
 k. 1649
 [=9]

ḳanāʿat (Ar.) : Kısmete razı olma, bir şeyi
 yeter görüp fazlasını istememe.
 ḳ. 79, 1579
 [=2]

ķanat/-d : Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ.

ķ.+ı
ķ. 944
ķ.+ın
ķ. 109
[=2]

ķanāṭīr (Ar.) : Kantarlar.
ķ. 1674
[=1]

ķande : Nerede, nereye.
ķ.+dır
ķ. 632, 1607
[=1]

ķandır- : İçme, yeme isteğini karşılamak.
ķ.-ır
ķ. 373
[=1]

ķanı : Hani, nerede.
ķ. 1605, 1605, 1672
[=3]

ķāniċ (Ar.): Kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen.
ķ. 80
ķ. ol- 1542
[=2]

ķāniċeyn (Ar.): Kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen iki kişi.
ķ.+dür
ķ. 1965
[=1]

ķānūn (Ar.) : Âdet, yol, yordam.
ķ.-ı ādāb 42
[=1]

ķapa- : Bir açıklığı örtmek için bir şeyi, açık yerin üzerine getirmek.
ķ.-rlar
ķ. 1432, 1952
[=2]

ķapla- : Yayılıp doldurmak, etkisinde

bırakmak.
ķ.-yup
ķ. 1898
[=1]

ķaplan- : Kaplama işi yapılmak.
ķ.-sa
ķ. 1378
[=1]

ķapu : Kapı.
ķ.+dan
ķ. 105
ķ.+sında
ķ. 78
[=2]

ķar : Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı.
ķ. 1415
ķ.+dan
ķ. 1682
[=2]

ķār (Ar.) : Nihayet, son.
ķ.+ı
ķ. 234
[=1]

ķār (Far.) : Kazanç.
ķ.+ı
ķ. 155, 247, 572, 1393, 1445
[=5]

ķarā (Ar.) : Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak.
ķ.+da
ķ. 1097
[=1]

ķara : En koyu renk, siyah.
ķ. 1714
[=1]

ķarāṭīn (Ar.) : Karineler, ipuçları.
ķ. 1336
[=1]

ķaranfil(<Ar.ķaranfīl): Karanfilgillerden, güzel renkli çiçekler açan bir süs bitkisi.
ķ. 120
[=1]

ķarañılık : Işık olmama durumu.
ķ. 1140
[=1]

ķarār (Ar.) : Neticeye bağlama.
ķ.+ı
ķ. 1834
ķ.+ı
ķ. 770
[=2]

ķārbān (Far.) : Kervan.
k.+ı
k. 792
[=1]

ķarġa: Kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkte bir kuş.
ķ. 192
[=1]

ķarın: İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi.
ķ.+ın
ķ. 1165
[=1]

ķarınca : Zar kanatlılardan, toplu olarak yaşayan, yuvaları topraġın altında olan ve birçok türü bulunan böceklerin genel adı.
ķ. 167
[=1]

ķarış- : İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek.
ķ.-mişdur
ķ. 741
[=1]

ķarīb (Ar.) : Yakın.

ķ. ol- 1270
[=1]

ķarīn (Ar.) : Yakın.
ķ. ol- 132, 767
[=2]

ķarşu : 1.Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi.
ķ.+sında
ķ. 1729
[=1]
2. -e doğru.
ķ. 138, 260
[=2]

ķarż-ı şīr (Ar.) : Şiiri ezbere okuma.
ķ.+ı
ķ. 234
[=1]

ķaşaş (Ar.) : Anlatma, hikāye etme.
ķ. 455
ķ.+kim
ķ. 952
[=2]

ķaşd (Ar.) : Niyet, kurma.
ķ. 811
ķ.-ı itlāf 790
ķ.-i Āsā 1886
ķ. it- 165, 1100
[=5]

ķaşden (Ar.): Niyetli olarak, bile bile, isteyerek.
ķ. 1072
[=1]

ķāse (Far.) : Çiniden, faġfurdan, billurdan, porselenden, madenden veya topraktan yapılmış çanak.
ķ.+lerde
k. 73, 84
[=2]

Ķāsım (öz. a.): Hz. Muhammed'in

- oğludur. Medine'deki en büyük yedi âlimden biridir.
K. 1198
[=1]
- ķāşır (Ar.)** : Kusurlu.
ķ. 129, 820, 1503
[=3]
- ķaşr (Ar.)** : Kōşk.
ķ. 1116
ķ.-i cennet 1485
[=2]
- ķaşr (Ar.)** : Azaltma, kesme.
ķ. it- 909
[=1]
- ķaş** : Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.
ķ. 396, 1714
[=2]
- ķaţc (Ar.)** : 1. Kesme, kesilme.
ķ.-ı a'zā 812
ķ. eyle- 758
[=2]
2. İlgiyi kesme.
ķ.-ı erhām 773
[=1]
3. Geçme, halletme, bitirme, sona erdirme.
ķ. it- 843, 1314
ķ. olun- 238
[=3]
- ķaţ** : 1. Makam, mevki.
ķ.+ında
ķ. 946
[=1]
2. Kez, defa.
ķ. 1717
[=1]
- ķat-** : Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, Niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir
- şey eklemek, karıştırmak.
ķ.-masun
ķ. 1305
[=1]
- ķaţā (Ar.)** : Hiçbir vakit, asla.
ķ. 542
[=1]
- ķaţen (Ar.)** : Hiçbir vakit, asla.
ķ. 1885
[=1]
- ķaţır** : Atgillerden, kısarak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan.
ķ.+dan
ķ. 1723
[=1]
- ķātil (Ar.)** : Adam öldüren kimse.
ķ. ol- 1248
ķ.+lere
ķ. 627
[=2]
- ķatil (< Ar. ķatı)** : Öldürme.
bk. ķatı
ķ.+dür
ķ. 762
[=1]
- ķatı (Ar.)** : Öldürme.
ķ. ü harb 678
ķ. ü şalb 689
ķ. ü siyāset 1811
ķ. it- 1853
ķ.+e
ķ. 1886
[=5]
- ķatlan-** : Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek.
ķ.-sun
ķ. 71
[=1]
- ķaţrāt (< Ar. ķaţarāt)** : Damlalar.

- .+a
 . 1416
 [=1]
- avā'id (Ar.)** : Gramer.
 . 196
 [=1]
- avil (< Ar. avl)** : Lakırdı, söz.
 bk. avl
 .+ler
 . 972
 .+lerde
 . 1446
 .+lerden
 . 1094
 [=3]
- avl (Ar.)** : Lakırdı, söz.
 .-i ārih 547
 .-i Muhtār 589
 .-i memdūh 972
 .-i mercūh 972
 .-i rācih 1094
 .-i ālih 1094
 .-i nā-ak 1446
 .-i Nu'mān 1536, 1540, 1541,
 1542
 .-i merdūd 1746
 .+i
 . 685
 .+ine
 . 629
 [=14]
- avm (Ar.)**: 1. Bir peygamberin
 gönderildiği topluluk.
 . 1159
 .-i Mūsā 1249
 [=2]
 2. İnsan topluluğu.
 .+i
 . 1767
 .+i
 . 933
 [=2]
- avis (< Ar. avs)** : Yay burcu.
- . 1397
 [=1]
- avu** : Pamuktan yapılmış, üzerine sarık
 sarılan erkek başlığı.
 . 1381
 [=1]
- avuş-** : Ayrı kalınan, sevilen bir kimseyle
 bir araya gelmek.
 .-dı
 . 1168
 [=1]
- avuşdur-** : Kavuşmasını veya
 kavuşmalarını sağlamak.
 .-ma
 . 785
 [=1]
- ayd (Ar.)** : Ayağa vurulan zincir, pranga.
 . ü bend 1621
 [=1]
- az-** : Herhangi bir araçla toprağı açmak,
 oymak.
 .-arlar
 . 1982
 [=1]
- azā (Ar.)** :1. Olacağı ezelden Cenab-ı
 Hak tarafından takdir olunan
 şeylerin vukua gelmesi.
 . 1795
 . (ilm-i .) 581
 .+dır
 . 688, 691
 .+dur
 . 838
 .+ya
 . 1228
 [=6]
2. Vaktinde kılınmayan namaz,
 tutulmayan oru borcunu usul
 ve kaidesine göre sonradan
 ödeme.
 . 661, 682

ķ. it- 853, 858, 878,
898, 899, 906, 907
ķ .+dan
ķ. 877
ķ .+sı
ķ. 884
ķ.+sın
ķ. 858
ķ .+ya
ķ. 857
[=13]

ķazan- : 1. Edinmek, sahip olmak.

ķ.-dılar
ķ. 1775
[=1]

2. Kazanç sağlamak.

ķ.-a
ķ. 1441
[=1]

ķazāyā (Ar.) : İşler, hususlar, meseleler.

ķ. 549, 551, 700
[=3]

ķazf (Ar.) : Namuslu bir kadına, zina suçunu yükleme.

ķ. it- 771
[=1]

ķāzib (Ar.) : Yalan söyleyen, yalancı.

ķ. ol- 757
[=1]

ķebā'ir (Ar.) : Büyük günahlar.

k. 1068, 1320, 1514 (2)
k.+den
ķ. 55, 621, 735, 1303, 1514,
1519
[=10]

ķefālet (Ar.) : Kefillik, birine kefil olma.

k. 1588
[=1]

ķefen (Ar.) : Ölüyü sardıkları bez.

k.+den
ķ. 1955

[=1]

ķeff (Ar.) : El çekme, vazgeçme.

ķeffü'l-lisān “Dili koruma”

k.+dur
ķ. 1591
ķ. it- 1567
[=2]

ķeffān (Ar.) : Kefeler, terazi gözleri.

ķ. 1643
[=1]

ķeffāret (Ar.) : Bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan veya tutulan şey.

ķ. 865, 868
ķ. it- 859
ķ.+i
ķ. 916
ķ.+in
ķ. 867
[=5]

ķeffāretān (Ar.): Bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan veya tutulan şeyler.

ķ.+ı
ķ. 1975, 1977
[=2]

ķelām (Ar.) : 1. Söz, lakırdı.

ķ.+a
ķ. 1933
ķ.+dur
ķ. 322
ķ.+ı
ķ. 106, 337, 348, 451,
820, 1428
ķ.+ıdur
ķ. 446, 471
ķ.+ım
ķ. 1935
ķ.+ile
ķ. 345
[=12]

2.Allah'tan ve Allah'ın birliğinden bahsedilen ilim.

k.+ı k. 216 k.+iñ k. 217 [=2]	varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat. k. 117, 850, 1188, 1626 k.+m k. 1188 k.+n k. 80 k.+ñde k. 82, 659, 671, 1317 [=10]
Kelāmu'llāh (Ar.): Allah'ın sözü, Kur'an. K.+ı K. 124, 180 [=2]	
kelebce (<Far. kelebçe): Suçluların kaçmasını önlemek üzere bileklerine takılan demir halka. k. 1621 [=1]	kendü: İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat. bk. kendi k.+de k. 1917 k.+lere k. 1254 k.+ñe k. 978 k.+ye k. 790 k.+yi k. 798 [=5]
Kelīmu'llāh (Ar.): Tûr-i Sînâ'da Allah'ın hitabını duyan Hz. Musa. K.-ı Mūsā 427, 1891 [=2]	
kelle-püş (Far.): Bir çeşit başörtüsü. k. 1381 [=1]	
kemā-kān (Ar.): Eskisi gibi, evvelden olduğu gibi. k. 851, 912, 1748 [=3]	kendüz (< kendü+öz): İyelik ekleri de alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarar, kendi. k.+iñ k. 81 [=1]
kemāl (Ar.): Olgunluk, yetkinlik, eksiksizlik. k. 1155 k.+in k. 1837 k.+inden k. 8 [=3]	kenīsā (Ar.): Kilise. k. 1052, 1817 k.+lar k. 1160 [=3]
kemik: İnsanın ve omurgalı hayvanların çatisını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genel adı. k.+dür k. 984 [=1]	kenz (Ar.): Hazine. kenz-i mahfi "Gizli hazine" 414 k.-i ʿilm 1216 [=2]
kendi: İyelik ekleri alarak kişilerin öz	kerāmāt (Ar.): Velilerin lüzumu anında gösterdikleri fevkalade hâller.

k. 1290, 1322, 1331, 1337

k. (aşl-ı k.) 1317

k.+ı

k. 1220, 1328

[=7]

kerāmet (Ar.) : Velilerin lüzumu anında gösterdikleri fevkalade hâl.

k. 1292, 1293, 1327, 1328,

1337, 1338, 1339, 1340

[=8]

kerīh (Ar.) : İğrenç, çirkin.

k. ol- 1526

[=1]

kerre (Ar.) : Defa, kez.

k. 429, 1972

[=2]

kes (Far.) : Kimse, kişi.

k. 1546

[=1]

kes - : 1. Kaldırmak, ref eylemek, yok eylemek.

k.-memek

k. 1585

k.-mesün

k. 881

[=2]

2. Hayvanın başını gövdesinden ayırmak, boğazlamak.

k.-mez

k. 1438

[=1]

3. Ucundan kesmek.

k.-mesün

k. 1942

[=1]

4. Geçişi önlemek.

k.-üip

k. 792

[=1]

kesb (Ar.) : Kazanma, edinme.

k. it- 572

k.+e

k. 542

[=2]

keşif (Ar.) : Kaba, yoğun.

k. ol- 1414

[=1]

kesil- : 1. Sona ermek.

k.-mez

k. 1001

[=1]

2. Son veya aralık vermek.

k.-mez

k. 1423

[=1]

keşir (Ar.) : Çok olan, bol.

k. ol- 355

k.+dir

k. 204

k.+e

k. 59

k.+i

k. 1418, 1525

[=5]

keskin : Çok kesici, iyi kesen.

k. ol- 1660

[=1]

keşf (Ar.) : 1. Gizli bir şeyi bulma.

k. eyle- 239

k. it- 821

[=2]

2. Açma, meydana çıkarma.

k.-i 'avret 808

k. it- 481, 1848

k. ol- 1172

[=4]

keşşâf (Ar.) : Çok keşfeden, gizli bir şeyi meydana çıkaran.

k. u kâdı 47

[=1]

ketim (< Ar. **ketm**) : Bir sözü, bir haberi,
bir sırrı saklama, gizli tutma.

bk. ketm

k.+den

k. 1015

[=1]

ketm (Ar.) : Bir sözü, bir haberi, bir sırrı
saklama, gizli tutma.

k.-i İlahî 1793

k. it- 1975

k. olun- 468

[=3]

kevākib (Ar.) : Yıldızlar.

k. 238, 1219, 1315

[=3]

kevkeb (Ar.) : Yıldız.

k.-i mülk-i sa'adet 11

[=1]

kevşer (Ar.) : Cennette bir havuzun adı.

k. 1681

k. (havz-ı k.) 1118, 1688

[=3]

keyfiyyet (Ar.) : Nitelik.

k.+in

k. 441

[=1]

kez : Defa, kere, kez.

k. 628, 1953

[=2]

kezālik (Ar.) : Keza, bu da öyle.

k. 1540, 1956

[=2]

kezzāb (Ar.) : Çok yalan söyleyen, pek
yalancı.

k. 121

k. (nemmām u k.) 1489

k. u ekfer 1863

k. ol- 1842

[=4]

ķibāb (Ar.) : Tepesi yarım küre şeklinde

olan bina damları.

ķ.+a

ķ. 1396

[=1]

ķible (Ar.) : Namaza başlarken yönelinen
taraf; Mekke tarafı.

ķ. (semt-i ķ.) 1947

ķ.+ye

ķ. 1431, 1436, 1991

[=4]

ķidem (Ar.): Kadim olma, başlangıcı
olmayacak kadar eskilik.

ķ. 292, 298, 564

[=3]

ķıl : İplik biçiminde herhangi bir deri
uzantısı, tüy.

ķ. 1715

ķ.+dan

ķ. 1660

[=2]

ķıl : “Etmek”, “kılmak”, “yapmak”,
anlamlarında yardımcı fiil olarak
kullanılır.

ķ.-!

gūlzār-ı cennet ķıl- 29

muṭayyeb ķıl- 30

muṣammer ķıl- 140, 161, 2021

mūyesser ķıl- 140, 1451

pīr-i fānī ķıl- 143

maṣmūr ķıl- 148

ğavvāş ķıl- 203

isrāḥ ķıl- 545

iḥlām ķıl- 644

namāzın ķıl- 721

riḥāyet ķıl- 913

mūnācāt ķıl- 915

mağfiret ķıl- 947

mūḥvevvel ķıl- 1078

lāyık ķıl- 1271

ḥazīmet ķıl- 1346

iştiğālī ķıl- 1359

tevekkül ķıl- 1796

luṭf u iḥsān ķıl- 2024

hidāyet ķıl- 2026

‘ināyet kı1- 2026
k.-ar
mu‘ammer kı1- 706
pāk kı1- 904
rūsvāy kı1- 1627
ḥāk kı1- 1847
k.-arlar
imhāl kı1- 964
beyānı kı1- 1383
k.-dı
mufaẓẓal kı1- 5
müstehıķ kı1- 5
iḥsān kı1- 6
raḥmet kı1- 8
münevver kı1- 14
merhem kı1- 18
teshīl kı1- 41
āhı kı1- 85
taḥkīķ kı1- 308
irṣād kı1- 353
tertīb kı1- 452
iṣārāt kı1- 465, 537
iknā‘ kı1- 500
derrāk kı1- 526
sirāyet kı1- 530
iṣrāk kı1- 562
ā‘lā kı1- 673
ifsād kı1- 724
muḥalled kı1- 729
hidāyet kı1- 836
ṣefķat kı1- 909
tenķiḥ kı1- 928
iskān kı1- 983
ilhāk kı1- 1006
müyesser kı1- 1031
münevver kı1- 1033
tebdīl kı1- 1034
irsāl kı1- 1035
izlāl kı1- 1048
mülhem kı1- 1049
beyānı kı1- 1053, 1739
berrāk kı1- 1074
merfū‘ kı1- 1080
mev‘ūd kı1- 1136
ma‘mūr kı1- 1215

izāle kı1- 1281
ilhām kı1- 1282, 1549
sālik kı1- 1287
i‘lām kı1- 1438
icrā kı1- 1473
āsān kı1- 1547
intikāli kı1- 1573
ḥayrān kı1- 1686
ṣāḥib-feṣāḥat kı1- 1890

k.-dılar
riyāzet kı1- 1269
muṣarraḥ kı1- 1541

k.-dıñ mı
namāzı kı1- 1676
ķā‘im kı1- 1678

k.-ıpdur
ḥākim kı1- 541

k.-ma
muḥarreb kı1- 168
taķlīd kı1- 230
iṣrāk kı1- 280
ma‘dūl kı1- 723
maḳtūl kı1- 1923

k.-mada
terāvīḥ kı1- 1523

k.-madı
ķ. 1387

k.-maķ
ziyāde kı1- 456
namāz kı1- 655, 778, 1582
kendinde kı1- 659
‘azīmet kı1- 660, 755, 772
ihānet kı1- 766
ḥaķāret kı1- 766
firārı kı1- 770
ibtāl kı1- 799
izlāl kı1- 813
iḥdāṣ kı1- 814
iḥrāk kı1- 1310
mi‘rācı kı1- 1518
ta‘ammuk kı1- 1796

- .-madur
 ısrār ıl- 796
 efgān ıl- 804
 nevāfil ıl- 1521
- .-ma-durur
 tesfīh ıl- 798
 hōr ıl- 821
- .-mamıdır
 irād ıl- 717
- .-masıdur
 inkār ıl- 1517
- .-mayan
 namāzın ıl- 624
- .-maz
 . 1069
 iāat ıl- 149
 ināf ıl- 364
 ibtāl ıl- 732
 ictimāı ıl- 787
 ilām ıl- 1636
- .-mazlar
 irār ıl- 606
 iābet 1502
- .-maz mı
 inā ıl- 1195
- .-mı
 maāı ıl- 578, 721
 hō āmāl ıl- 732
 mūberrā ıl- 733
 beyānı ıl- 1286
 riyyāyı ıl- 1699
 namāzı ıl- 1700
 azīmet ıl- 1787
- .-mıam
 āh u niyyāzı ıl- 1183
 Zūnūbı ıl- 1751
- .-mı-iken
 nuūa ıl- 1496
- .-sa
 niyyet ıl- 648, 651
 isān ıl- 706
- hūsrān ıl- 1460
 meveddet ıl- 2014
 teevvu ıl- 2015
 azīmet ıl- 2016
 meyyāl ıl- 2017
- .-sun
 naar ıl- 221
 namāzı ıl- 857, 1435
 tevbe ıl- 879
 ihtizāzı ıl- 1303
 isān ıl- 1976
- .-sunlar
 namāzı ıl- 701
 ibār ıl- 1942
 isān ıl- 1992
- .-up
 terāvīhi ıl- 1384
 namāzı ıl- 1672
- .-ıpdur
 dār-ı āhıret ıl- 1563
- .-updur
 ābil ıl- 7
 sōz ıl- 1042
 isān ıl- 1051
- .-ur
 ād ıl- 575
 [=158]
- ılāde (Ar.)** : Gerdanlık.
 . 134
 [=1]
- ıldır** : Kılma iini yapturmak.
 .-!
 .(namāzı ıl-) 185
 [=1]
- ılıc** : Uzun, dūz veya eri, ucu sivri, bir veya her iki yūzū keskin, kın iinde bele takılan, elikten silah.
 .+dan
 . 1660
 [=1]
- ılın** : Kılma ii yapılmak.

- k̄.-mışdur
 k̄. (beşaret kılın-) 1234
 k̄.-sun
 k̄. (cum'a kılın-) 1916
 [=2]
- kır-** : Öldürmek.
 k̄.-arlar
 k̄. 1250, 1885
 [=2]
- kır̄at (Ar.)** : Namazın rükünlerinden olmak üzere Kur'an'dan muayyen parçaları okuma farızası.
 k̄. 181
 [=1]
- kırağı** : Su buğusunun soğuk havalarda, yerde, bitkiler, ağağlar ve öteki nesnelere üzerinde donmasıyla oluşan ince tabaka.
 k̄.+lar
 k̄. 1418
 [=1]
- kırıl-** : 1. Öldürölmek.
 k̄.-a
 k̄. 1887
 k̄.-sun
 k̄. 1921
 [=2]
2. Kırma işine konu olmak, bir veya birçok parçaya ayrılmak.
 k̄.-dı
 k̄. 1160
 k̄.-mış
 k̄. 1379
 [=2]
- kırk** : Kırk (40).
 k̄. 108, 1871, 1878
 [=3]
- kırk üç** : Kırk üç (43).
 k̄. 889
 [=1]
- kırk-** : Sağ, sakal kesmek.
- k̄.-mağ
 k̄. 1942
 [=1]
- kırk beş** : Kırk beş (45).
 k̄. 1186
 [=1]
- kırk üç** : Kırk üç (43).
 k̄. 889
 [=1]
- kışaş (Ar.)** : Öldüreni öldürme, yaralayanı yaralama cezası.
 k̄. 676, 1915
 k̄. it- 678
 [=3]
- kışmet (Ar.)** : Talih, nasip, kader.
 k̄. 599, 602, 876
 [=3]
- kışşa (Ar.)** : Hikâye, rivayet.
 k̄.-i İdris 1766
 [=1]
- kışşa-đ̄ān (Ar.)** : Kışşa, hikâye, masal söyleyen kimse.
 k̄. ol- 129
 [=1]
- kış** : Sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim.
 k̄. 166
 [=1]
- kıt** : Makam, mevki, kat.
 k̄.+ında
 k̄. 1814
 [=1]
- kıyāfet (Ar.)** : Bir kimsenin giyindiklerinin bütünü.
 k̄. 88
 [=1]
- kıyām (Ar.)** : Bir işe kalkışma, başlama.
 k̄.+a
 k̄. 1384
 [=1]

kıyāmet (Ar.) : Dünyanın sonu, bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman.
k. 268, 469, 975, 1118, 1488, 1592, 1764, 1900, 1910
[=9]

kıyās (Ar.): Bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, bir tutma.
k.+a
k. 226
[=1]

kıymet (Ar.) : Değer, bedel, paha.
k. 94, 110
k.+i
k. 1980
k.+in
k. 890
[=4]

ki (Far.) : Ki, kendinden sonraki cümleyi kendinden önceki cümleye “tümleç”, “nesne” ilgisiyle bağlar; kendinden sonraki cümleyi kendinden önceki kelimeye veya kendinden önceki cümlelerin bir unsuruna sıfat veya açıklama ilgisiyle bağlar; bağlama edatı olarak kullanılır.
k. 30, 122, 250, 276, 300, 329, 330, 355, 430, 475, 486, 544, 563, 599, 618, 618, 724, 728, 741, 747, 851, 910, 1041, 1102, 1112, 1156, 1188, 1190, 1194, 1195, 1205, 1209, 1221, 1223, 1233, 1235, 1319, 1345, 1348, 1358, 1361, 1375, 1422, 1454, 1507, 1544, 1544, 1558, 1640, 1695, 1717, 1721, 1861, 1907, 1924, 1957, 1976, 2013
[=58]

kibir (< Ar. kibr) : Büyüklük taslama, yüksekte bakma.
k.+den
k. 813
[=1]

kibrīt (Ar.) : Kırmızı yakut.
k. 1790
[=1]

kilitli (Far.+ T.) : Kilitlenmiş.
k. 1171
[=1]

ķil (Ar.) : Söz.
ķil ũ ķāl “ Dedikodu”
k.+i
k. 957, 1359, 2028
[=3]

kim : 1. Kim, kendinden sonraki cümleyi kendinden önceki cümleye “tümleç”, “nesne” ilgisiyle bağlar; kendinden sonraki cümleyi kendinden önceki kelimeye veya kendinden önceki cümlelerin bir unsuruna sıfat veya açıklama ilgisiyle bağlar; bağlama edatı olarak kullanılır.

bk. ki

k. 13, 75, 82, 85, 114, 163, 172, 201, 248, 249, 265, 272, 295, 321, 323, 330, 332, 349, 397, 407, 474, 498, 512, 573, 594, 615, 641, 647, 648, 662, 665, 666, 699, 706, 729, 741, 909, 963, 992, 994, 998, 1136, 1165, 1169, 1190, 1226, 1249, 1259, 1261, 1292, 1304, 1390, 1409, 1421, 1486, 1500, 1557, 1608, 1608, 1619, 1625, 1642, 1652, 1661, 1693, 1694, 1695, 1743, 1746, 1826, 1843, 1845, 1894, 1942, 1971
[=75]

2. Kim, “hangi kişi” anlamında cümlede özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılır.

k. 147, 674, 1176, 1526, 2013, 2014
k.+ler
k. 1757
[=7]

kimi : Birtakımı, bazısı.
k. 126, 937, 937, 939
k.+ne
k. 1056
k.+niñ
k. 935, 1475, 1475, 1476, 1476
k.+si
k.1662, 1663, 1663
[=13]

kimse : Herhangi bir kişi.
k. 430, 640, 1604, 1608
k.+den
k. 72, 716
[=6]

kīn (Far.) : Gizli düşmanlık.
k. dut- “Birine karşı öç alma duygusunu sürdürmek.” 761
[=1]

kināyāt (Ar.) : Gerçek manasına alınması da mümkünken mecaz olarak kullanılan söz.
k. 214, 463
[=2]

Kirāmen Kātibin (Ar.) : İşlenilen günah ve sevapları yazmakla görevli melekler.
K. 939
[=1]

kirpik : Göz kapağının kenarındaki kıllar veya bu kıllardan her biri.
k. 1714
[=1]

kişi : Şahıs, zat.
k. 149, 227, 681, 683, 706, 732, 1515
k.+de
k. 128, 992, 992, 1357
k.+den
k. 157, 216
[=13]

kişver (Far.) : Ülke, memleket.

k.+de
k. 1882
[=1]

Kitāb (Ar.) : 1. Kur’ân-ı Kerim.
K. 226
K.+a
K. 249, 253, 1246, 1982
K.+ı
K. 1359
K.+ında
K. 1592
[=7]

2. Kitap.
k. 1060, 1061
k.+ı
k. 32, 1004
k.+ı
k. 1057, 1058
k.+ıla
k. 1056
k.+ım
k. 2036
k.+lar
k. 267, 1529
[=10]

kitābet (Ar.) : Yazı yazma, bir maddeyi kaidelerine uygun şekilde kaleme alma.
k. 586, 832, 2015
[=3]

Kitābu'llāh (Ar.) : Allah’ın kitabı Kur’ân.
K.+a
K. 1360
[=1]

kitmān (Ar.) : Sır saklama.
k. 754
[=1]

kizb (Ar.) : Yalan söyleme, yalan.
k. 774, 867
k.+i
k. 1844
[=3]

kızib (< Ar. kızib) : Yalan söyleme, yalan.

bk. kızib

k. 755

k.+den

k. 773, 1015

[=3]

ko- : Koyuvermek, bırakmak.

ķ.-dı

ķ. 1165

ķ.-sañ

ķ. 171

[=2]

ķoltuķ : Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştigi yer.

ķ.+dan

ķ. 1943

[=1]

ķon- : Kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek.

ķ.-maz

ķ. 1130

ķ.+muş

ķ. 609

[=2]

ķonul- : Konma işi yapılmak.

ķ.-sa

ķ. 115

[=1]

ķop - : 1. Zuhur etmek, ortaya çıkmak, çıkmak.

ķ.-ar

ķ. 102, 1488

ķ.-ması

ķ. 1592, 268

ķ.-sa

ķ. 1764

[=5]

2. Yerinden ayrılmak.

ķ.-ar

ķ. 1786

[=1]

ķopar- : Meydana getirmek, peyda etmek,

ortaya çıkarmak, ihdas etmek.

ķ.-maķ

ķ. 757

[=1]

ķork- : Korku duymak, ürmek, dehşete kapılmak.

ķ.-maz

ķ. 1725

ķ.-sun

ķ. 879

[=2]

ķorkaķ : Çok çabuk ve olmayacak şeylerden korkan kimse.

ķ. 1015

[=1]

ķorku : Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü.

ķ.+sundan

ķ. 2025

[=1]

Kostañtiniyye (Ar.) : İstanbul.

K. (fātiħ-i K.) 1839

[=1]

ķoy- : Bir kişiyi bir yere yerleştirmek, bırakmak.

ķ.-!

ķ. 1213

[=1]

ķör (Far.) : Görme engelli.

k. it- 1928

[=1]

ķöşķ (Far.) : Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır.

k.+i

k. 1726

k.+ler

k. 1689, 1733

[=3]

ķöy (Far.) : Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt

edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi.

k.+den
k. 2019
k.+e
k. 2019
[=2]

ķubūr (Ar.) : Mezarlar, sinler.

ķ.+a
ķ. (ehl-i ķ.) 604
ehl-i ķubūr “Kabirde bulunanlar, ölüler.”
ķ.+a
ķ. 940, 1470
[=3]

ķudret (Ar.) : 1. Allah’ın ezeli gücü.

ķ. 322, 327, 328,
ķ. (āyāt-ı ķ.) 461
ķ.+ile
ķ. 343
[=5]

2. Kuvvet, güç, takat.

ķ. 861, 923
[=2]

ķuds (< Ar. ķudūs) : Filistin’in merkezi olan şehir.

bk. ķudūs
ķ. 1824
ķ.+e
ķ. 1187, 1189
[=3]

ķudūm (Ar.) : Uzak bir yerden gelme, ayak basma.

ķ.+unda
ķ. 1123, 1151, 1155
[=3]

ķudūs (Ar.) : Filistin’in merkezi olan şehir.

ķ. 1099, 1167, 1852
[=3]

ķūh (Far.) : Dağ.

k.-i ĩlim 1221
k.-i ķāf 1389
[=2]

ķul : Tanrıya göre insan.

ķ. 570, 577, 578
ķ.+a
ķ. 372, 416, 418, 585
ķ.+da
ķ. 586, 979
ķ.+dan
ķ. 580, 1950
ķ.+dur
ķ. 718
ķ.+ı
ķ. 592
ķ.+ın
ķ. 812
ķ.+kim
ķ. 584
ķ.+lar
ķ. 1256
ķ.+lara
ķ. 568, 610
ķ.+larda
ķ. 419
ķ.+larıdır
ķ. 920
ķ.+uñ
ķ. 263, 429, 579
ķ.+uñdan
ķ. 2005
ķ.+unı
ķ. 491
[=25]

ķulaķ : Başın her iki yanında bulunan işitme organı.

ķ. 619, 820
ķ.+ı
ķ. 525
ķ.+ıñ
ķ. 1806
ķ.+ıñda
ķ. 134
[=5]

ķulūc (Ar.) : Kale, sökülen fidan veya şey.

k.+ı
 k. 1830
 [=1]

ķum (Ar.) : “ Kalk!” manasında emir ifade eder.
 k. 1163
 [=1]

ķum : Silisli kütlelerin, kayaların doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan ufak, sert tanecikler.
 k. 1684
 [=1]

ķumār (Ar.) : Para karşılığı oynanan oyun.
 k. 743
 [=1]

ķumāş (Ar.) : İpek, yün, keten vb.den yapılan dokuma.
 k. 794
 [=1]

ķur- : 1. Etkisi ve önemi geniş şeyler meydana getirmek, tesis etmek.
 k.-dı
 k. 1283
 k.-up
 k. 1547
 [=2]

2. Yapmak, oluşturmak.
 k.-arlar
 k. 607, 1356
 [=2]

ķurān (Ar.) : Hz. Muhammed’e inen kutsal kitap.
 K. 412, 439, 445, 479, 777, 1008, 1013, 1051, 1549
 K. (āyāt-ı K.) 60, 1430, 1929
 K. (tecvīd-i K.) 174
 K. (zevk-i K.) 212
 K. (nefs-i K.) 453
 K. (āşār-ı K.) 479
 K. (envār-ı K.) 480

K. (estār-ı K.) 481
 K. (esrār-ı K.) 482
 K. (aḥbār-ı K.) 483
 K. (ezkār-ı K.) 484
 K. (aṭār-ı K.) 485
 K. (efkār-ı K.) 486
 K. (iḳrār-ı K.) 487
 K. (nār-ı K.) 488
 K. (tekrār-ı K.) 489
 K. (ezhār-ı K.) 490
 K. (eṭvār-ı K.) 491
 K. (miḳdār-ı K.) 492
 K. (ebrār-ı K.) 493
 K. (yār-ı K.) 494
 K. (emṭār-ı K.) 495
 K. (bāzār-ı K.) 496
 K. (nefs-i K.) 1533
 K. (maẓmūn-ı K.) 1547
 K. (taşdıķ-i K.) 1585
 K.-ı hüccet 1589
 K.+a
 K. 183
 K.+ı
 K. 1805, 1999
 [=40]

ķurb (Ar.) : Yakın, yakınlık.
 k. (cihāt-ı k.) 437
 k.-ı oğlan 1586
 k.+una
 k. 1900
 [=3]

ķurbān (Ar.) : Eti fakire parasız olarak dağıtılmak niyetiyle farz, vacib veya sünnet olarak kesilen hayvan.
 k. 872, 1256
 k. (zebh-i k.) 810
 k. (neẓr-i k.) 1976
 k.+ı
 k. 1438
 [=5]

ķureyş (Ar.) : Hz. Muhammed’in mensup olduğu Arap kabilesinin adı olup Kâbe’nin korunması bu kabileye aitti.

Ḳ.+den
Ḳ. 1912
[=1]

ḳurı : Suyu ve nemi olmayan, yaş ve nemli karşıtı.
ḳ. 89
[=1]

ḳurıl- : 1.Bir araya getirmek, yapmak, oluşturmak, toplamak.
ḳ.-a
ḳ. 1616
[=1]

2. Kurma işi yapılmak.
ḳ.-a
ḳ. 1640
ḳ.-dı
ḳ. 207
[=2]

ḳurtıl- : Tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak.
bk. ḳurtul-
ḳ.-up
ḳ. 412
ḳ.-ur
ḳ. 617
[=2]

ḳurtul- : Tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak.
ḳ.-dı
ḳ. 1546
[=1]

ḳuru : (mec.) Boş, faydasız, değersiz.
ḳ. 1355, 1356
[=2]

ḳurul- : İnşa edilmek.
ḳ.-dı
ḳ. 1169
ḳ.-mıṣ
ḳ. 1733
ḳ.-sun
ḳ. 496

[=3]

ḳuṣūr (Ar.) : Suç, kabahat, eksiklik.
ḳ.+ı
ḳ. 1602
ḳ.+ın
ḳ. 23, 57
ḳ.+ında
ḳ. 1318
[=4]

ḳuṣūr (Ar.) : Köşkler.
ḳ.+ı
ḳ. 1708
ḳ.+ın
ḳ. 1872
[=2]

ḳuṣ : Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı, uçucu hayvanların ortak adı.
ḳ. 97, 975, 1457, 1663, 1668
ḳ.+lar
ḳ. 1598
[=6]

ḳuṭb (Ar.): Bir konuda geniş bilgisi ve yeteneği olan kimse.
ḳ.-ı Ḥaḳḳ 1205
[=1]

ḳuvvet (Ar.) : Güç, kudret, takat.
ḳ. 525, 539, 932, 1132
ḳ.+iyle
ḳ. 969
[=5]

ḳuyumcı : Değerli metal ve taşlardan bilezik, küpe vb. süs eşyası yapan veya satan kimse.
ḳ. 110
[=1]

ḳuzāt (Ar.) : Kadılar.
ḳ+a
ḳ. 1906
[=1]

kübrā (Ar.) : Daha büyük olan.

k. 552
k. (yār-ı k.) 1231
k. (āyāt-ı k.) 1898
[=3]

küdre (< Ar. **küdūret**) : Gam, tasa, kaygı.
k. 388
[=1]

küffār (Ar.) : Kâfirler, hak dinini inkâr edenler.
k. 628, 1864, 1921
k. (eṭfāl-i k.) 632
k. (istilā-i k.) 674, 1921
k. (ervāḥ-ı k.) 1472
k.-ı heb 1491
k. (evlād-ı k.) 1701
k.-ı deniyye 1839
k.-ı murdār 1855
k.+ı
k. 1803
[=12]

küfr (Ar.) : Allah'a ve dine ait şeylere inanmama, Cenâb-ı Hakk'a ortak koşma.
k. 580, 1513, 1514, 1519
k. (dāfi^c-i k.-i ḍalālet) 1218
k.+e
k. 253, 256, 573, 574, 623, 714, 715, 999
k.+i
k. 802, 1847
k.+in
k. 1801
[=16]

küfrān (Ar.) : İyilik bilmeme, gördüğü lütuf ve insaniyeti unutma.
k. 810
[=1]

küfür (Ar.) : Allah'a ve dine ait şeylere inanmama, Cenâb-ı Hakk'a ortak koşma.
bk. küfr
k. 18, 617, 1515, 1804, 1806
k. (lafz-ı k.) 1810

k.+den
k. 614, 721, 956, 1334, 1517, 1573, 1807, 1809
k.+dür
k. 625, 1332, 1800
[=17]

küfv (Ar.) : Eş, benzer, denk
k. 379
k.-i ihlâş 306
[=2]

kühhān (Ar.) : Falcılar.
k. (taşdıḳ-i k.) 795
[=1]

küllî (Ar.) : Umumi, genel; tamamen, büsbütün.
k. 112, 181, 369, 515, 589, 628, 922, 987, 1010, 1081, 1085, 1586, 1925
[=13]

külliyāt (Ar.) : Bir şeyin bütünü, hepsi.
k.-ı ḥams 544
[=1]

künh (Ar.) : Bir şeyin aslı, hakikati, temeli.
k.+in
k. 394, 441
[=2]

kürsî (Ar.) : Arş-ı azam'ın altında bir düzlükte olan, Levh-i Mahfûz'un bulunduğu yer.
k. (arş ü k.) 920, 1181, 1600
[=3]

küsûf (Ar.) : Güneş tutulması.
k. ol- 701, 1524
k.+a
k. 1401
[=3]

kütüb (Ar.) : Kitaplar.
k. 1003
k.+den
k. 1009

[=2]

L

la^ʿalle (Ar.) : Belki, umulur ki, ola ki.

l. 507

[=1]

lā-būd (< Ar. lā-büdd) : Lazım, gerekli.

l. 169

[=1]

lā-edriyye (Ar.) : Bilinememezcilik.

l. 518, 520

[=2]

lāf (Far.) : Lakırdı, söz.

l.+ı

l. 1356

[=1]

lafz (Ar.) : Söz.

l. ol- 211

l.-ı terkīb 452

l.-ı inṭāk 1543

l.-ı küfür 1810

l.+ı

l. 451

[=5]

laḥid (< Ar. laḥd) : Mezar, kabir.

l. 1989

[=1]

lāḥiḳ (Ar.) : Lühuk eden, yetişen, ulaşan.

l. 827

l. (ʿaks-ı l.) 1830

[=2]

laḥza (Ar.) : An.

l. 176, 1488

l.+da

l. 329, 1312

[=4]

lā'im (Ar.) : Levın eden, yüze karşı

çekiştiren.

l. ol- 1783

[=1]

lākin (Ar.) : Ama, fakat, ancak.

l. 855, 982, 1002, 1047, 1134,
1519, 1866

[=7]

la^ʿl (Ar.) : Kırmızı, al.

l.-i mercān 69

[=1]

lālā (Ar.) : Hayır.

l. 1635

[=1]

lām (Ar.) : Osmanlı alfabesinin yirmi
altıncı harfinin adı.

l. 1399

[=1]

lā-muḥāle (Ar.) : Mutlaka, kesinlikle.

l. 298

[=1]

la^ʿnet (Ar.) : Allah'ın günahları

bağışlamasından mahrumluk;
beddua.

l. it- "Kötülemek, beddua etmek."

1274, 1275

l. ol- 1254

[=3]

lā-reybe (Ar.) : Şüphesiz.

l. 175

[=1]

laṭīf (Ar.) : 1. Allah adlarındandır.

L.+den

L. 1952

[=1]

2. Hoş, güzel.

l. ol- 922, 1412

l.+dir

l. 997

[=3]

lā-tübālī (Ar.) : Eskimez.

l. 1143

[=1]

lāyīḳ (Ar.) : Yakışan, yaraşır.

- l. 44, 398, 680, 681, 744, 1064,
1212, 1271, 1458, 1811
l.+dan
l. 399
l.+dur
l. 1499
[=12]
- lazā (Ar.)** : Cehennem tabakalarından
ikincisi.
l.+dır
l. 1770
[=1]
- lā-zāl (Ar.+Far.)** : Zevalsiz, ebedî.
l. ol- 975
[=1]
- lāzım (Ar.)** : Gerek.
l. 134, 233, 235, 242, 288, 293,
294, 311, 317, 355, 355, 380, 476,
630, 656, 658, 860, 868, 873,
1245, 1294, 1366, 1433, 1795,
1913
l.+dur
l. 223, 232, 1357
l.+durur
l. 1298
[=29]
- leben (Ar.)** : Süt.
l.+den
l. 1683
[=1]
- lebīb (Ar.)** : Akıllı.
l.+i
l. 1106
l.+im
l. 232, 585, 661
[=4]
- lemem (Ar.)** : Delilik.
l. 992
[=1]
- lems (Ar.)** : El ile dokunup duyma, el ile
tutma; dokunma ile duyulan.
l.-i ālām 528
- l. ol- 530
[=2]
- levāzım (Ar.)** : Lazım olan şeyler, gerekli
şeyler.
l. 78, 476, 1341
l.+dur
l. 1577
[=4]
- levḥ (Ar.)** : Yassı, düz, üzerine resim, yazı
gibi şeyler yazılabilen nesne.
l.-i sidre 1180
l.-i rūḥ-ı zāt-ı Ğaffār 1600
levḥ-i maḥfūz “Allah tarafından
takdir edilen şeylerin yazılı
bulunduğu manevi levha.”
473, 586, 832
[=5]
- levn (Ar.)** : Renk.
l.-i ziyā 115
[=1]
- leyālī (Ar.)** : Geceler.
l. 1374
[=1]
- leyl (Ar.)** : Gece.
l. 1571
Leyletü'l-Ḳadr “Ramazanın yirmi
yedinci gecesi, kadir gecesi.” 475
[=1]
- leyte (Ar.)** : Olsaydı, keşke, ne olurdu.
l. 507
[=1]
- lezzāt (Ar.)** : Tatlar, çeşniler.
l. 1124
[=1]
- lezzet (Ar.)** : (mec.) Zevk, haz, keyif.
l. 434, 444, 499, 1551, 1687, 1717
[=6]
- libās (Ar.)** : Elbise, giysi.
l.-i rifʿat 37
l.+ı
l. 145, 1713

- l.+ın
l. 718, 1352
[=5]
- ligen** (< Far. legen) : Genellikle, içinde bir şey yıkamak için kullanılan metal veya plastikten yayvan kap.
l. 1164
[=1]
- liķā** (Ar.) : Yüz, çehre.
l.+sından
l. 1150
[=1]
- lisān** (Ar.) : Konuşulan dil.
l. 449
l.+ı
l. 527, 1567
l.+ım
l. 1576
l.+ın
l. 186
l.+iñ
l. 495, 1809
l.+ında
l. 179
l.+ından
l. 532, 641, 1354
[=11]
- livāta** (Ar.) : Erkekler arasındaki cinsî sapıklık.
l. 754, 1722
[=2]
- liyākat** (Ar.) : Hüner, fazilet.
l. 79, 123
[=2]
- Loķmān** (öz. a.) : Kur'ân-ı Kerim'de ismi geçen büyük zatlardandır. Ahlakî ve tıbbî öğütleri ile tanınmıştır. Davud peygamber zamanında yaşamış olup peygamber veya veli olduğu konusunda rivayetler vardır.
L. 1101
L. (tıbb-ı L.) 1103
- [=2]
- Lūṭ** (öz. a.) : Hz. İbrahim'in yeğeni olan peygamber.
L. 1039
[=1]
- luṭub** (< Ar. luṭb) : Oyun, eğlence.
l. 751
l.+dan
l. 750
l.+dur
l. 742
[=3]
- lūbb** (Ar.) : Akılselim, sağduyu sahibi.
l. ü'l-elbāb 19, 1204
[=2]
- lūġat** (< Ar. lūġat) : Sözlük.
l. 123
l.+ı
l. 177, 643, 1055
l.+lar
l. 178
[=5]
- lūṭf** (< Ar. luṭf) : İyilik.
l. 1952
l. u iḥsān 612, 615, 918, 1433, 1544, 1866, 2024
l. u rıdvān 1237
l.-ı Ḥudā 13, 959
l.-ı Raḥmān 1585
l. eyle- 59
l.+ı
l. 1, 1480
l.+ıdır
l. 1385
l.+ile
l. 1617
l.+una
l. 38, 1212
l.+undan
l. 1549
[=20]
- lüzūm** (Ar.) : Lazım olma, gereklilik.

l.+ı
l. 350
[=1]

M

mā-^ʿadā (Ar.) : -dan başka.

m. 908
m.+dan
m. 292, 677, 882, 1365, 1477
m.+nıñ
m. 340, 1010
m.+sı
m. 719, 960
m.+ya
m. 3, 468
[=12]

ma^ʿānī (Ar.) : Manalar.

m. 122, 210, 211 (2), 450, 467,
481, 1383
m.-kim
m. 272
m.+si
m. 404, 492
m.+sin
m. 480
[=12]

ma^ʿārif (Ar.): Marifetler, bilmeler, bilgiler.

m. 162, 740, 1344
m. (ʿilm-i m.) 112
m.+dür
m. 1342
[=5]

ma^ʿāşī (Ar.) : Günahlar.

m. 572, 578, 589, 614, 620, 721,
807, 1332, 1775, 1809
m. (zenb ü m.) 571
m.+den
m. 814, 919
[=13]

ma^ʿāş (Ar.) : Yaşayış, dirilik.

m.+a
m. 1588

[=1]

mā-beyn (< Ar. mā-beyn) : İki şeyin
arası, aradaki şey.

bk. mā-beyn

m.+de
m. 1187
[=1]

mā-beyn (Ar.) : İki şeyin arası, aradaki
şey.

m.+e
m. 1026
[=1]

Ma^ʿbūd (Ar.) : Allah.

M. 291, 397, 1230, 1658
M. (Rabb-i M.) 239, 326
[=6]

mā-cerā (Ar.) : Cereyan eden, geçen, olup
geçen şey.

m.-yı beyn-i aşhāb 1245
m.+yı
m. 1247
[=2]

mācin (Ar.) : Hileyi, hile yolunu öğreten.

m. (müftī-i m.) 679
[=1]

mā-dām (Ar.) : Madem, değil mi ki.

m. 114
[=1]

ma^ʿden (Ar.): Yer kabuğunun bazı

bölgelerinde çeşitli iç ve dış
doğal etkenlerle oluşan,
ekonomik yönden değer taşıyan
mineral, maden.

m. 560
m.-i cūd 1112
m.+idür
m. 483, 1108, 1115, 1211
[=6]

ma^ʿdeniyyāt (Ar.) : Madenler.

m. 224
[=1]

ma^cdūd (Ar.) : Muayyen, belli.
m. 1030, 1518
[=2]

ma^cdūl (Ar.) : Sapılacak yer.
m. 723
[=1]

ma^cdūm (Ar.): Yok olan, mevcut olmayan.
m. ol- 358, 503, 1599, 2031
[=4]

ma^ffūv (< Ar. ma^ffūv) : Affolunmuş,
suçu bağışlanmış.
m. ol- 1974
[=1]

mağbūn (Ar.) : Şaşkın, şaşırmış.
m. ol- 117
[=1]

mağfiret (Ar.): Allah'ın kullarının
günahlarını bağışlaması.
m. 366, 947
m.+dir
m. 748
[=3]

mağfūr (Ar.) : Allah tarafından günahları
affedilmiş olması için dua edilen
kimse, ölmüş, kimse.
m. eyle- 139
m. it- 592
m. ol- 911, 1252
[=4]

mağmūm (Ar.) : Gamlı, kederli.
m. 989
[=1]

mağrib (Ar.) : Garb, batı.
m.+den
m. 1896
[=1]

mağrūr (Ar.) : Büyüklük taslayan.
m. 818
[=1]

māh (Far.) : Ay.
m. 238

m. u ħurşīd 1109
[=2]

maḥabbet (Ar.) : Sevgi.
m. 506, 587, 591, 726, 1634,
2014
m.+den
m. 2015
[=7]

maḥal (< Ar. maḥall) : Yer.
bk. maḥall

m. 1938
m.+da
m. 618, 1950
m.+dır
m. 1141
[=4]

mā-ḥalā (Ar.) : -dan başka.
m.+dan
m. 893
[=1]

maḥall (Ar.) : Yer.
m.+iñ
m. 1391
[=1]

maḥalsız (Ar.+T.) : Yersiz.
m. 1457
[=1]

mahāret (Ar.): Mahirlik, ustalık,
beceriklilik
m. 79, 123, 199, 217, 1764, 1890
[=6]

maḥāric (Ar.) : Huruç edecek, çıkacak
yerler.
m. 338
m.+den
m. 496
[=2]

maḥbūb (Ar.): Muhabbet olunmuş,
sevilmiş, sevilen
m.-ı zībā 1635
[=1]

maḥcūb (Ar.) : Utanmış, utangaç.
m. ol- 1398
[=1]

maḥdūm (Ar.) : Evlat.
m. (ḥayr-ı m.) 1199
[=1]

maḥfūf (Ar.) : Etrafı, zarar gelmesin diye kuşatılmış, çevrilmiş.
m. ol- 844
[=1]

maḥfūz (Ar.) : Hıfz olunmuş, saklanmış, gizlenmiş.
m. (levḥ-i m.) 473
m. it- 2020
m. ol- 104
m.+a
m. (levḥ-i m.) 586, 832
[=5]

māhir (Ar.): Maharetli, hünerli, becerikli.
m. ol- 129, 489
[=2]

maḥlūḳ (Ar.) : Yaratılmış, yaratık.
m. 447, 1469 (2), 1616
m. mı 1468
[=5]

maḥlūḳatān (Ar.): Yaratılmış şeyler, canlılar; yaratıklar.
m.+dur
m. 1762
[=1]

Maḥmūd (Ar.) : Hz. Muhammed'in en büyük şefaati makamı, cennet.
M. 1136
[=1]

maḥmūl (Ar.) : Haml olunmuş, yüklenmiş.
m. 550, 626, 723
[=3]

maḥrem (Ar.) : Haram, şeriatın yasak ettiği şey.
m.+dür
m. 805

m.+i
m. 848
[=2]

maḥrūm (Ar.) : İsteddiğini, dilediğini elde edemeyen.
m. (fekk-i m.) 34
[=1]

maḥsūb (Ar.): Hesap edilmiş, hesaba dahil edilmiş.
m. ol- 1963
[=1]

maḥşūr (Ar.) : Kuşatılmış, sıkıştırılmış.
m. ol- 1099
[=1]

maḥşūş (Ar.) : Ayrı, hususi olarak, özel.
m. 530, 1046, 1116
[=3]

maḥşer (Ar.) : Kıyamette ölümlerin dirilip toplanacakları yer.
m. 1616
m. (rūz-ı m.) 1623
m.+de
m. 136, 184, 2023
[=5]

māh-ı tāb (< Far. māh-tāb): Ay ışığı, mehtap.
m.+ı
m. 1209
[=1]

maḥtūn (Ar.) : Sünnet edilmiş.
m. 1155
[=1]

maḥv (Ar.) : Yok etme, ortadan kaldırma, perişan etme; batma, bitme, yok olma.
m. ol- 657, 917, 1140, 1219, 1265, 1315, 1595, 1850
[=8]

maḥz (Ar.) : Halis, aslı, ta kendisi.
m.-ı rahmet 15
m.-ı Ḥaḳḳ 1365
[=2]

maḥzūl (Ar.) : Hor, hakir, perişan.
m. ol- 1657
[=1]

maḥzūn (Ar.) : Hüzünlü, tasalı, kaygılı.
m. ol- 117
[=1]

maḳām (Ar.) : Mevki, kat, yer.
m. ol- 58, 1289
m.+a
m. 1213
m.+dur
m. 1136
m.+ı
m. 1197, 1485
m.+ı
m. 1255
m.+ım
m. 1180
m.+ın
m. 29, 1230
m.+ıñ
m. 1267
[=11]

maḳāmāt (Ar.) : Makamlar, durulan yerler.
m. 1628
m.+ı
m. 1758
[=2]

maḳbūl (Ar.) : Kabul olunmuş, beğenilen, hoş karşılanan.
m. it- 626, 1835
m. ol- 668 (2), 1248, 1273
m.-i der-gāh 2010
m.+dur
m. 984
[=8]

maḳhūr (Ar.) : Allah'ın gazabına uğramış.
m. 1875
m. ol- 1569, 1656, 1696, 1895
[=5]

mākir (Ar.) : Hileci.
m. 679

[=1]

maḳrūn (Ar.) : Yakınlaştırılmış, yakın.
m. ol- 689, 1043, 1881
[=3]

maḳşūr (Ar.) : Bir şeye ayrılmış.
m. ol- 1210
[=1]

maḳtūl (Ar.) : Katledilmiş, vurulmuş, öldürülmüş.
m. 1248, 1923
[=2]

maḳzī (Ar.) : Kaza olunmuş, ödenmiş.
m. ol- 588
[=1]

māl (Ar.) : Bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey.
m. 736, 799, 1826, 1959
m.-ı eytām 765
m.-ı ğanīmet 1129
m.+ı
m. 791, 854, 855
m.+ı
m. 790, 816, 885, 1869, 1899, 1969
m.+ımdan
m. 1958
m.+ın
m. 771, 912
m.+ıñ
914 (2)
m.+ından
m. 871, 900
[=22]

Mālik (öz. a.) : Asıl adı Mālik bin Enes'tir. Ehl-i Sünnet'in dört büyük mezhebinden biri olan Maliki mezhebinin kurucusudur.
M. 1287, 1501, 1558, 1562
[=4]

mālik (Ar.) : Sahip.
m. ol- 1956
[=1]

ma'ḷūm (Ar.) : Bilinen, belli.
m. 1575, 1757
m. ol- 65, 222, 273, 332, 503,
553, 640, 880, 882, 1345, 1599
m.-i Ḥālīk 830
m.+ı
m. 205
[=15]

ma'ḷmūr (Ar.) : Bayındır, Őenlikli.
m. 1593, 1608
m. eyle- 1252
m. it- 158
m. kıl- 148, 1215
m. ol- 702, 1319, 1494, 1594,
1824
[=11]

ma'ḷnā (Ar.) : Anlam.
m. 551
m.+da
m. 619
m.+sını
m. 1995
m.+yı
m. 280
[=4]

mānend (Far.) : Benzer, eş.
m.-i fāzıl 56
[=1]

ma'neviyye (Ar.) : Ruha, manaya ait olan.
m. (Őıfāt-ı m.) 347
[=1]

māni' (Ar.) : Alıkoyan, engel olan.
m. ol- 481, 652, 734, 930, 988,
1375, 1844, 1916
[=8]

mantıķ (Ar.): Hakikat ararken yapılan
zihnî muamelelerden hangilerinin
doğru ve hangilerinin yanlış yola
çıktığını gösteren ilim.
m. 128, 204
m.+da
m. 203

m.+dan
m. (Őilm-i m.) 549
[=4]

manzūm (Ar.) : Vezinli, kafiyeli söz, Őiir.
m. 65, 177, 222, 2031
m.+uñ
m. 261
[=5]

manzūme (Ar.) : Vezinli, kafiyeli söz, Őiir.
m. 2013
[=1]

mār (Far.) : Yılan.
m. u mārān 165, 1780
m. (zehr-i m.) 1354
[=3]

mārān (Far.) : Yılanlar.
m. 167, 1619
m. (m. u mārān) 165, 1780
m. (zehr-i m.) 1476
m. u 'aķreb 1781
[=6]

maraz (Ar.) : Hastalık.
m.+dan+kim
m. 1448
m.+dur
m. 82
m.+lardan
m. 1450, 1451
[=4]

ma'rifet (Ar.) : Bilme, biliş.
m. 725
[=1]

Māriye (öz. a) : Őemun adında birinin kızı
olup hicretin yedinci yılında kız
kardeşi Şirin ile birlikte,
Mukavkis tarafından Hz.
Muhammed'e hediye edilen Kıpti
bir cariye.
M. 1201
[=1]

mariz (Ar.) : Marazlı, hasta, hastalıklı.
m. ol- 896, 1424

- m.+i
m. 1444
[=3]
- ma'rūf (Ar.)** : Herkesçe bilinen, tanınmış, belli.
m. (ferd-i m.) 243
m.-ı emr 1587
m. ol- 2, 844
[=4]
- Ma'rūf-i Kerhī (öz. a)** : Hanefî mezhebinin sistemleştirilmesinde önemli katkıları bulunan, Irak Hanefiliği çizgisinin önde gelen temsilcisi.
M. 1553
[=1]
- Mārūt (öz. a.)**: Arkadaşı "Hârût" ile meşhur olan bir melek olup büyü ile uğraştıklarından dolayı kıyamete kadar kalmak üzere Babil'de kuyu içerisinde hapsedilmişlerdir.
M. 948
[=1]
- marzī (Ar.)** : Rıza gösterilmiş, beğenilmiş;
m. 901, 907
m. ol- 588
[=3]
- mā-sabaḳ (Ar.)** : Geçmiş şey, geçmiş. hoşnutluk.
m.+dan
m. 512
[=1]
- mā-şadaḳ (Ar.)**: Tasdik edilen, olunan husus.
m.+dur
m. 258
[=1]
- māsiḥ (Ar.)** : Mesh eden kişi.
m.+e
m. 1382
[=1]
- mā-sivā (Ar.)**: Dünya ile ilgili olan şeyler.
m. 326, 330
m.+dan
m. 76, 301, 736, 878
m.+ya
m. 3, 302
[=8]
- mā-şiyet (Ar.)** : Asilik, itaatsizlik; günah.
m. 580, 929
m.+den
m. 1334
m.+dir
m. 748
[=4]
- maşlahat (Ar.)** : Ehemmiyetli iş.
m. 1362
[=1]
- maşnū'āt (Ar.)** : Sanat ile yapılmış şeyler.
m.-ı Şāni 284
[=1]
- ma'şūm (Ar.)** : Suçsuz, kabahatsiz.
m. 640, 989, 1651
m. (ḥ'āce-i ma'şūm) 1224
[=4]
- maṭla' (Ar.)** : Doğacak yer.
m.+ından
m. 1522
[=1]
- maṭlab (Ar.)** : Talep olunan, istek.
m.+ı
m. 1114
[=1]
- Mātūrīdī (Ar.)** : Matüridiye mezhebine bağlı kişiye verilen ad.
M. 24, 1509
[=2]
- mayıs** : Yılın beşinci ayı.
m. 1414
[=1]
- maẓhar (Ar.)** : Nail olma, şereflenme.
m. ol- 38
[=1]

- māzī (Ar.)** : Geçmiş zaman.
m. ol- 878, 1765
[=2]
- maẓmūn (Ar.)** : Mana.
m.-ı Kūrān 1547
[=1]
- maʿzūl (Ar.)** : Azledilmiş, görevden alınmış.
m. 731, 1923
[=2]
- mebāḥiṣ (Ar.)** : Konular, bahisler.
m. 201
[=1]
- mebzūl (Ar.)** : Bol, çok.
m. 823
m. (saʿy-i m.) 1888
m. ol- 1835
[=3]
- mecāz (Ar.)** : Hakikatin, gerçeğin zıttı.
m.+a
m. 404, 509
m.+dan
m. 509
[=3]
- mecāzāt (Ar.)** : Gerçeğin zıttı olan şeyler, mecazlar.
m. 463
[=1]
- mecāzī (Ar.)** : Mecaza ait, mecazla ilgili olan.
m. 214, 513
[=2]
- mecbūb (Ar.)** : Hadımlaştırılmış, iğdiş edilmiş kimse.
m. eyle- 812
[=1]
- mechūl (Ar.)** : Bilinmeyen, meçhul.
m.+e
m. 205, 548, 554
[=3]
- meclis (Ar.)** : Görüşülecek bir mesele için bir araya gelmiş insan topluluğu.
m.+i
m. 1153, 1157
[=2]
- mecmūʿ (Ar.)** : Toplanmış, bir araya getirilmiş şey, tüm.
m. ol- 822
[=1]
- mecnūn (Ar.)** : Çıldırılmış, deli.
m. 1338
[=1]
- mecrūḥ (Ar.)** : İnanırdıcı sözlerle çürütülmüş fikir, mevzu.
m. ol- 540
[=1]
- meʿcūr (Ar.)** : Ecr ve sevabı verilmiş olan.
m. ol- 1251, 1498
[=2]
- Meʿcūc (Ar.)** : “Yecūc” ile birlikte kullanılır. Kısa boylu kavim.
M. (Yeʿcūc ü M.) 1882
M.+üñ
M. 1819
[=2]
- meddāḥ (Ar.)** : Daha, çok metheden.
m.+ı
m. 1207
[=1]
- medfūʿ (Ar.)** : Verilmiş.
m. ol- 705, 1904
[=2]
- medfūn (Ar.)** : Gömülmüş.
m. ol- 1881
[=1]
- medḥ (Ar.)** : Övme, birinin iyi şeylerini söyleme.
m.+ile
m. 2017
[=1]
- Medīne (öz. a.)** : Hicaz’da Hz.

Muhammed'in türbesinin bulunduğu şehir.
M. 1825, 1872
[=2]

Medyen (öz. a): Hz. Şuayb'ın peygamber olarak gönderildiği kavmin yaşadığı yer.
M. 1039
[=1]

mefhūm (Ar.): 1. Sözdən çıkarılan mana.
m. 273, 553
[=2]
2. Anlaşılmış.
m. 1757
m. ol- 358
[=2]

mefkūd (Ar.): Olmayan, bilinmeyen.
m. ol- 662
[=1]

meger (Far.): Meğer, oysaki, halbuki.
m. 75, 1073, 1526, 1639
[=4]

mehābet (Ar.): Azamet, ululuk.
m.+den
m. 106, 1120
[=2]

mehd(Ar.): Beşik.
m.+in
m. 1156
[=1]

Mehdī (öz. a.): Hadislere göre kıyamete yakın bir zamanda dünyaya gelecek ve insanları İslam ahlakına yaklaştıracak ve tüm dünyaya hidayet dağıtacak bir insandır.
M. 1099, 1846, 1858, 1861, 1875
M.+niñ
M. 1818
[=6]

meḥūz (Ar.): Alınmış, çıkarılmış.
m. ol- 486
[=1]

mekān (Ar.): Yer, mahal.

m.+a
m. 1471
m.+da
m. 1181, 1269
m.+ı
m. 386, 1394, 1633
m.+ı
m. 996, 1563, 1724
m.+ıdır
m. 1024
m.+iñ
m. 1266
[=11]

mekārih (Ar.): Tiksinilecek şeyler; dertler, sıkıntılar.

m.+den
m. 1304
[=1]

mekes (Far.): Sinek .

m. 167, 1130
[=2]

mekir (<Ar. mekr): Hile, düzen.
bk. mekr

m.+den
m. 1334, 1809
[=2]

Mekke (öz. a.): Hicaz'da Hz.

Muhammed'in doğduğu ve Kâbe'nin bulunduğu şehir.
M. 1188, 1872
[=2]

mekr (Ar.): Hile, düzen.

m.-i Ḥudādan 786
m.-i şeytān 847, 1950
m. ü ḥīle 964
m.+inden
m. 1581
[=5]

mekrūh (Ar.): Yapılması şeriatça hoş görülmeyen hâl.

m. 715, 716
[=2]

meks (Ar.) : Durma, bekleme, bir yerde kalma.
m. it- 1769
[=1]

meksür (Ar.) : Kırılmış.
m. 1875
[=1]

mekteb (Ar.) : Okul.
m.+de
m. 1908
[=1]

melāhī (Ar.) : Oyunlar, eğlenceler.
m. 746
m.+niñ
m. 747
[=2]

melālet (Ar.) : Sıkılma, sıkıntı.
m.+den
m. 1626
[=1]

melām (Ar.) : Çekiştirilmiş.
m.+ı
m. 1925
[=1]

melāmet (Ar.) : Ayıplama, kınama
m. 1627
[=1]

melek (Ar.) : Allah'ın, hâlleri diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar.
m. 957, 1161, 1610
m.+den
m. 948, 951, 953, 968
m.+dür
m. 1409
m.+ler
m. 267, 473, 514, 920, 937, 959, 961, 962, 966, 988, 990, 1156, 1194, 1389, 1471, 1598, 1675, 1755, 1788, 1794, 1808
m.+lerden
m. 960, 970
[=31]

melfüz (Ar.) : Telaffuz olunmuş, okunmuş, söylenmiş.
m. it- 104
m. ol- 473
[=2]

melhame (Ar.) : Kanlı savaş.
m. 1820
[=1]

melhūz (Ar.) : Mülahaza edilen, düşünülebilen, hatıra gelen şeyler.
m. eyle- 2020
m. ol- 553
[=2]

me'lūf (Ar.) : Alışmış, huy edinmiş.
m. ol- 181
[=1]

mel'un (Ar.) : Kovulmuş.
m. (şeytān-ı m.) 1338
[=1]

memāt (Ar.) : Ölüm.
m. 361
m.+a
m. 656
m.+ı
m. 86, 1093
[=4]

memdūd (Ar.) : Çekilmiş, uzatılmış, uzatılan.
m. (cizr-i m.) 1658
[=1]

memdūh (Ar.) : Övülmüş.
m. (kavl-i m.) 972
[=1]

memhūr (Ar.) : Mühürlü, mühürlenmiş.
m. it- 1895
[=1]

memlū (Ar.) : Doldurulmuş, dolu.
m. it- 1406
m. ol- 938
[=2]

- memnū^c (Ar.):** Mennedilmiş, yasak edilmiş, yasak.
m. ol- 564, 1080, 1151, 1462, 1756
[=5]
- memnūn (Ar.):** Razı, hoşnut.
m. ol- 1657
[=1]
- me^omūr (Ar.):** Emir almış olan kimse.
m. ol- 1251
[=1]
- men^c (Ar.):** Yasak etme, durdurma, bırakmama.
m. eyle- 152, 815, 1949
m. it- 750
m. ol- 951, 1291
m. olun- 1459
m.+e
m. 209
m.+i
m. 194
m.+idür
m. 1587
[=10]
- menāfi^c (Ar.):** Menfaatler, yararlar
m. 694
[=1]
- menāhī (Ar.):** Haram olmuş, yapılması dinen yasak olan şeyler.
m. 746
m.+den
m. 1301
[=2]
- menākīl (Ar.):** Yarım daire şeklindeki aletler.
m. 745
[=1]
- menāre (Ar.):** Minare.
m. 1530, 1877, 1884
[=3]
- menfes (Ar.):** Nefes alacak yer, nefes deliği.
m. 1395
[=1]
- menī (Ar.):** Döl suyu, bel suyu.
m. 1613
m.+den
m. 924
[=2]
- menkūḥa (Ar.):** Nikâhlı kadın.
m. 1196
[=1]
- menḳūl (Ar.):** Ağızdan ağza geçmiş, söz, haber.
m. 823
[=1]
- menn (Ar.):** İhsan etme, iyilik etme, bağışlama.
m. 799
[=1]
- mennā^c (Ar.):** Menedici, önleyici.
m. 750
[=1]
- mensūḥ (Ar.):** Hükümsüz bırakılmış, hükmü kaldırılmış.
m. ol- 1028 (2), 1052
[=3]
- menşe^o (Ar.):** Bir şeyin neşet ettiği, çıktığı yer, esas, kök.
m.+i
m. 971
[=1]
- menzil (Ar.):** Ev.
m. 1750
[=1]
- merāḥim (Ar.):** Merhametler, acımlar.
m. 1779
[=1]
- merātīb (Ar.):** Aşamalar, dereceler.
m. 238, 843, 1219, 1314
m.+ce
m. 1669, 1758
[=6]

mercān (Ar.) : Değerli taş, mercan.
m. (la'l-i m.) 69, 1110
m. (dürr ü m.) 1684
[=3]

mercū (Ar.) : Rica olunan.
m. ol- 1974
[=1]

mercūh (Ar.) : Başka bir şeyin kendisine üstün tutulduğu şey.
m. (kavl-i m.) 972
[=1]

merd (Far.) : Özü, sözü doğru, yiğit.
m.-i fa'ik 44
[=1]

merdüd (Ar.) : Reddolanmış, kovulmuş.
m. (şeytān-ı m.) 1605
m. (kavl-i m.) 1746
m. it- 1036
m. ol- 291, 502, 662, 1518, 1535
[=8]

merfūc (Ar.) : 1. Hükümsüz bırakılmış.
m. ol- 508, 564, 822
m.+dur
m. 700
[=4]

2. Kaldırılmış, yükseltilmiş.
m. kıl- 1080
m. ol- 705, 1151, 1462,
1756, 1904
[=6]

merhabā (Ar.) : Hoş geldiniz.
m. 1179
[=1]

merhem (Ar.): Acıyı giderecek ve avunduracak olan sebep.
m. kıl- 18
[=1]

merhūm (Ar.) : Ölmüş, ölü.
m. 34
[=1]

merkeb (Ar.) : Eşek.

m.+den
m. 1723
[=1]

merrāt (Ar.): Defalar, kereler, birçok defalar.
m. 955
[=1]

Meryem (öz. a.): Hz. İsa'nın annesi, Hz. Meryem.
M. 1049, 1148
[=2]

mesāfāt (Ar.) : Aralar, uzaklıklar.
m. 1313
[=1]

mesāfet (Ar.) : Ara, uzaklık.
m. (fī'l-m.) 931
[=1]

meşāhif (Ar.): Sahife hâline getirilmiş şeyler, kitaplar.
m. 448
[=1]

meşā'ib (Ar.) : Felaketler.
m. 757
[=1]

mesā'il (Ar.) : Meseleler.
m. 2027
m.+den
m. 2030
[=2]

mesākīn (Ar.) : Çok fakir olanlar.
m. 1992
[=1]

meşāliḥ (Ar.) : İşler.
m. 160, 1981
[=2]

mesālik (Ar.): Sülûk edilen, tutulan yollar.
m. 1562
[=1]

mescid (Ar.): Secde edilecek, namaz kılınacak yer, küçük cami.

- m. 1670
m.+i
m. 1267
m.+ler
m. 1633
[=3]
- mesdūd (Ar.)** : Kapanmış, kapalı.
m. ol- 1535, 1897
[=2]
- meserret (Ar.)** : Sevinç, şenlik.
m. 395, 1454
[=2]
- mesh (Ar.)** : Bir şeyi el ile sığama, silme.
m. it- 1376
m.+e
m. 1375, 1382
m.+i
m. 1517
m.+iñ
m. 1377
[=5]
- mesih (< Ar. mesh)** : Bir şeyi el ile sığama, silme.
bk. mesh
m. 1372, 1374, 1378, 1380, 1381
m.+i
m. 1853
[=6]
- mesken (Ar.)** : Sakin olacak, oturulacak yer.
m. ol- 1225, 1770
m.+i
m. 938
[=3]
- meslūb (Ar.)** : Alınmış, giderilmiş
m. 1398
[=1]
- mesrūr (Ar.)** : Memnun, sevinmiş.
m. eyle- 139, 148
m. it- 592
m. ol- 818, 834, 1169, 1656, 1696, 1824, 2023
- [=10]
- mest (Ar.)** : Mesh verilen ve üzerine pabuç giyilen kısa konçlu hafif ve yumuşak ayakkabı.
m. 1372
[=1]
- mestūr (Ar.)** : Kapalı, gizli.
m. ol- 821, 834, 1569, 1861
m.+dır
m. 574
[=5]
- meşgūl (Ar.)** : Bir işle uğraşan, iş görmekte olan.
m. ol- 1360
[=1]
- meşhūn (Ar.)** : Doldurulmuş, dolu.
m. ol- 1155, 1164
[=2]
- meşhūr (Ar.)** : Şöhretli, şöhret kazanmış, ün salmış.
m. 1190, 1361
m. ol- 1103, 1215
[=4]
- meşiyet (Ar.)** : 1. İrade.
m. 423, 581
[=2]
2. Arzu, istek.
m. 506, 587, 590, 667
[=4]
- meşreb (Ar.)** : Yaradılış, mizaç, ahlak.
m.+inden
m. 1551
[=1]
- meşrūh (Ar.)** : Şerh olunmuş, açıklanmış.
m. 1025
m. it- 540
[=2]
- meṭālib (Ar.)** : Talep olunan, istenen şeyler.
m. 2030
[=1]

metānet (Ar.): Metinlik, sağlamlık,
kuvvetli olma.
m. 1917
[=1]

meṣvā (Ar.): Yurt, mesken, makam.
m. (cennāt-ı m.) 138, 2022
[=2]

mevādd (Ar.): Kanunlar, nizamlar,
hususlar.
m.+ı
m. 41
[=1]

mevākıf (Ar.): Durak yerleri, oturulacak
yerler.
m. 505
[=1]

mevāni^c (Ar.): Mâniler, engeller.
m. 80, 663
m.+den
m. 35, 529
[=4]

mevcūd (Ar.): Var olan, bulunan.
m. 239, 326, 397, 502
m.+ı
m. 345
[=5]

mevcūdetān (Ar.): Var olan şeyler,
varlıklar.
m.+dur
m. 1762
[=1]

meveddet (Ar.): Sevme, sevgi.
m. 591
m. kı1- 2014
[=2]

mevhūb (Ar.): İhsan edilmiş, verilmiş.
m. ol- 1963
[=1]

Mevlā (Ar.): Allah.
M. 1406, 1705, 1814, 1898
M. (Rabb-i M.) 673

M.+sı
M. 1891
[=6]

Mevlā Fenārī (Molla Fenārī) (öz. a.):

Osmanlı âlimi. Asıl adı
Şemseddin Muhammed b.
Hamza'dır. Osmanlı
Devleti'nde tasavvufa ilgi
duyan ilmiye
mensuplarının önde
gelenlerindedir.
M. 52, 275
[=2]

Mevle'l-Ḥayālī (Molla Hayali) (öz. a.):

İslam âlemince ünlü
kelam, mantık ve fıkıh
bilginidir. Fatih Sultan
Mehmed devri
âlimlerinden. Asıl adı
Şemseddin Ahmed.
M. 1063
[=1]

mevşūf (Ar.): Vasfolunmuş, vasıflanmış.
m. ol- 2, 243, 354, 367, 402
[=5]

mevt (Ar.): Ölüm.
m. 692, 1424
m. (īḳān-ı m.) 1585
m.-i ṭā'ün 1827
m.+e
m. 1881
m.+i
m. 1748
m.+im
m. 1929
m.+iñ
m. 1945
[=8]

mevtā (Ar.): Ölüler, ölmüşler.
m. 1568, 1614, 1868
m.+da
m. 804, 939
m.+ya
m. 693, 707

- m.+yı
m. 940, 1276, 1473
[=10]
- mev^ud (Ar.)** : Vadolunmuş, söz verilmiş.
m. kı1- 1136
m. ol- 1131, 1897
[=3]
- mevz^uc (Ar.)** : Vazolunmuş, konulmuş.
m. 507, 508
m.+a
m. 550
[=3]
- meydān (Ar.)** : Geniş, açık, düz yer, alan.
m. al- “Gelişmek, yayılmak,
geniş ölçüde olmak.” 1568,
1924
m.+a
m. 231, 1607, 2036
[=5]
- meyl (Ar.)** : Eğilme, tutulma.
m. it- 356, 1302
m.+ile
m. 802
m.+im
m. 1575
[=4]
- meyve (< Far. mīve)** : Meyve, yemiş.
m.+ler
m. 1733
[=1]
- meyve-dār (Far.)**: Meyveli, yemişli, yemiş
veren.
m. 118
[=1]
- meyve-hā (Far.)** : Meyveler, yemişler.
m.+dır
m. 1344
[=1]
- meyvesiz (Far.+T.)** : (mec.) Verimsiz,
ortaya eser koymayan.
m. 1356
[=1]
- meyyāl (Ar.)** : Çok istekli, düşkün.
m. kı1- 2017
[=1]
- meyyit (Ar.)** : Ölmüş.
m. 1474
m.+le
m. 692
[=2]
- mezāhib (Ar.)** : Mezhepler.
m. 1850
[=1]
- mezāyā (Ar.)** : Meziyetler, üstünlük
vasıfları.
m. 549
[=1]
- mezāyık (Ar.)** : Dar, sıkıntılı yerler.
m. 1428
m.+dan
m. 1427
[=2]
- mezbūr (Ar.)**: Adı geçen, yukarıda
söylenmiş olan.
m. (oğlan-ı m.) 905
[=1]
- mezheb (Ar.)** : Gidilen, tutulan yol.
m. 246, 687, 1283, 1506, 1538
m.+de
m. 1297
m.+i
m. 1499
m.+im
m. 26
m.+inden
m. 1551
m.+leri
m. 1850
[=10]
- meziy (< Ar. meziyy)** : Kamıştan idrardan
evvel gelen meniye benzer koyuca
beyaz su.
m.+den
m. 924
[=1]

mezkūr (Ar.) : Zikrolunmuş, adı geçmiş,
anılmış.
m. 187, 646, 744, 905, 1190,
1235, 1319
m.+a
m. 1947
[=8]

mezkūrāt (Ar.) : Zikredilmiş, adı geçmiş,
anılmış şeyler.
m. 1191, 1910
[=2]

mıṣdāk (Ar.) : Bir şeyin doğru olduğunu
ispat eden şey; ölçüt.
m. 1344
[=1]

mihmān (Far.) : Misafir, konuk.
m. ol- 969, 1908
[=2]

miḥnet (Ar.) : Gam, keder, sıkıntı.
m. 1867
[=1]

Mikā'il (Ar.) : Dört büyük melekten
rızkıların dağıtılmasında memur
olan melek.
M. 1611
M.+i
M. 941
[=2]

miḳdār (Ar.) : Parça, kısım
m. 193, 750, 880, 1138, 1641
m.-ı Qur'ān 492
m.+ı
m. 882
[=7]

mikyāl (Ar.) : Ölçek, tahıl ölçegi.
m.+ı
m. 776
[=1]

mīl (Ar.) : Bir kilometreye yakın bir
uzaklık.
m. 1624
[=1]

mīlād (Ar.) : Doğun günü.
m. (vaqt-i m.) 637
[=1]

milk (Ar.) : Birinin tasarrufu altında
bulunan şey.
m.+i
m. 1899
m.+im
m. 1606
m.+iñ
m. 1609
m.+inde
m. 1604, 2011
m.+ine
m. 31
m.+ini
m. 135
[=7]

millet (Ar.) : Bir dinde veya mezhepte
bulunanların tümü.
m. (envāc-i m.) 245
[=1]

min (Ar.) : -den, -den beri.
m. 369, 466, 628, 758, 1081, 1585,
1586, 1586, 1591
[=9]

minber (Ar.) : Camilerde hatibin çıkıp
hutbe okuduğu merdivenli kürsü.
m.+inden
m. 1522
[=1]

minnet (Ar.) : Bir iyiliğe, bir iyilik yapana
karşı kendini borçlu görme.
m. (şükr ü m.) 1862
m.+idür
m. 1385
[=2]

minvāl (Ar.) : Tarz, yol, suret, şekil.
m. 894
[=1]

mīr (Far.) : Amir, vali, bey.
mīr-i mīrān "Beylerbeyi" 1902
[=1]

- mi'rāc (Ar.)** : Göğe çıkma.
m. (seyr-i m.) 116, 1571
m.+ı
m. 1518
[=3]
- mīrān (Far.)** : Beyler.
m. (mīr-i m.) 1902
[=1]
- mirār (Ar.)** : Kereler, defalar, kezler.
m.+ı
m. 532
[=1]
- mir'āt (Ar.)** : Ayna.
m. 273
[=1]
- mīṣāk (Ar.)** : Sözleşme, antlaşma.
m. (‘ahd ü m.) 637
[=1]
- miṣāl (Ar.)** : Benzer, andırır.
m.+ı
m. 277, 279, 369
m.+inde
m. 1647
[=4]
- misk (Ar.)** : Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir cins ceylanın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde.
m. 1137
m. ü ‘anber 74, 113, 120, 1079, 1144, 1707
m. ü reyḥān 1476
m. ü ezfer 1709
[=9]
- miṣl (Ar.)** : Benzer.
m. 379
m.-i Ferhād 191
m.-i dünyā 1691
m.+ı
m. 1688
m.+in
m. 1682
- m.+inde
m. 1613
[=6]
- miyāh (Ar.)** : Sular.
m.-ı ṣāfi 1732
[=1]
- mi'yar (Ar.)** : Ölçü.
m. 1641
[=1]
- mi'zāl (Ar.)**: Silahsız, yalnız kişi.
m. ol- 815
[=1]
- mīzān (Ar.)** : 1. Akıl, idrak.
m. (‘ilm-i m.) 128
m.+da
m. 1588
[=2]
2. Terazî, ölçü aleti, tartı.
m. 1640, 1715
m.-ı ṣer' 730
m. ol- 1346
[=4]
- mu'ādil (Ar.)** : Eşit, denk.
m. 1264, 1630
m. ol- 89
[=3]
- mu'abḥar (Ar.)**: Ertelenmiş, geriye bırakılmış; sonraki.
m. 546, 2035
[=2]
- mu'allā (Ar.)** : Yüce, ulu.
m. ol- 397, 934
[=2]
- mu'allak (Ar.)**: Talik edilmiş, asılmış, asılı; bağlı.
m.+dır
m. 587, 581
m.+dur
m. 339, 535
[=4]
- mu'allel (Ar.)** : Eksik.

m.+dir
m. 411
[=1]

mu^callim (Ar.): Talim eden, öğretmen,
hoca.
m. 173
[=1]

mu^cammer (Ar.): Ömür süren, yaşamış;
uzun ömürlü; bahtlı.
m. kııl- 140, 161, 706, 2021
m. ol- 1020, 1031
[=6]

mu^carız (Ar.): Karşı gelen, karşı görüşte
olan.
m. ol- 1540
[=1]

mu^carrā (Ar.): Temizlenmiş, arınmış.
m. 55, 359, 426, 925
m. ol- 377, 399
[=6]

mu^carref (Ar.): Anlatılıp bildirilmiş, belli,
bilinen.
m. ol- 547, 1703
[=2]

mu^caşır (Ar.): Çağdaş, aynı asırda
yaşayanlardan her biri.
m. ol- 1096
[=1]

mu^cāteb (Ar.): Tekdir olunan, azarlanan.
m. ol- 955, 1498
[=2]

mu^caṭṭar (Ar.): İtirli, güzel kokulu.
m. 120, 490
m.+dır
m. 1110
[=3]

mu^cayyen (Ar.): Tayin edilmiş, belli,
belirli.
m. eyle- 882
m. ol- 881, 1623, 1846
[=4]

mu^cazzeb (Ar.): Azap içinde bulunan,
eziyet çeken, çok sıkıntı
gören.
m.+dir
m. 574
m.+dür
m. 949
[=2]

mu^cciz (Ar.): Acze düşüren, başkalarını
-bir şey yapmada- geri bırakan;
kimsenin yapamayacağı yolda
olan.
m. 1325
[=1]

mu^ccizāt (Ar.): Mucizeler.
m.+a
m. 1141
m.+ı
m. 1055, 1089, 1328
[=4]

muḍil (< Ar. muḍill): Dalalete düşüren,
doğru yoldan çıkaran.
m. 1511
[=1]

mufahḥam (Ar.): Saygı, büyüklük, ululuk
kazanmış, itibarlı.
m. 921, 1278, 1409
m. ol- 26
[=4]

mufazzal (Ar.): Başkalarına üstün
tutulmuş.
m. 800, 959, 1086, 1370
m. kııl- 5,
m. ol- 720, 958, 1084
m.+dır
m. 459, 468, 921, 1371
m.+dur
m. 1085, 1363
[=14]

muḥṭrāt (Ar.): Oruç açanlar, oruç
bozanlar.
m.+dan
m. 904

[=1]
muġāyir (Ar.) : Aykırı, uymaz, başka türlü.
m.+dir
m. 498, 1368
[=2]
muġayyer (Ar.): Deġiştirilmiş, başkalaştırılmış.
m. 1009
m. it- 779
m.+den
m. 446
[=3]
muġlaġāt (Ar.) : Anlaşılmaz şeyler, zor şeyler.
m.+ın
m. 1548
[=1]
muġabbet (< Ar. maġabbet) : Sevgi.
m. 436
[=1]
muġācir (Ar.) : Göçmen, göç eden.
m. 1240
[=1]
muġaddis (Ar.) : Hadis ile meşgul olan, Hz. Muhammed'in sözlerini bildirmiş olan kimse.
m. ol- 229 (2)
[=2]
muġādım (Ar.) : Hizmet eden, hizmet gösteren.
m.+dır
m. 631
[=1]
muġaffef (Ar.): Hafifletilmiş, hafiflendirilmiş.
m. ol- 1703
[=1]
muġāfız (Ar.) : Muhafaza eden, saklayan, koruyan.
m. ol- 180
[=1]

muġakġak (Ar.) : 1. Her hâlde, ne olursa olsun, mutlaka.
m. 245, 343, 413, 422, 440, 842, 1221, 1446, 1592, 1795
2. Hakikati, gerçekliġi, doğruluġu belli olmuş; doğru.
m.+dur
m. 515, 593, 1815
[=13]
muġakkem (Ar.): Tahkim olunmuş,
m.+dür
m. 1355
[=1]
muġāl (Ar.): Mümkün olmayan, imkansız.
m. ol- 303
m.+dır
m. 289, 388, 441
[=4]
muġālif (Ar.) : Muhalefet eden, birinin düşüncesine zıt düşüncede bulunan.
m. 625, 929, 1440
m. ol- 316
m.+dür
m. 304, 392
m.+ler
m. 1543, 2032
[=8]
muġallā (Ar.) : Süslenmiş, donatılmış.
m.+dır
m. 449
[=1]
muġalled (Ar.) : Daimî, sürekli olarak kalan.
m. 1750, 1773
m. kıl- 729
m. ol- 1702
[=4]
muġalleş (Ar.): Tahlis olunmuş, kurtarılmış.

- m. ol- 751
[=1]
- Muhammed (öz. a.)** : 1. Hz. Muhammed.
M. 1012, 1016,
1141, 1142, 1163,
1179, 1371, 1482
M.+dir
M. 12
[=9]
2. Hanefî Mezhebi'nin
üç büyük imamından
biri. Asıl adı
Muhammed b. Hasan
eş-Şeybânî'dir.
M. 1284, 1559
M.+den
M. 1561
[=3]
- Muhammed (öz. a.)**: Hz. Mehdî.
M.+dür
M. 1846
[=1]
- Muhammed Muştafâ (öz. a.)**: Son
peygamber Hz.
Muhammed.
M. 1086, 1105
M.+ya
M. 1008, 1051
[=4]
- muharraq (Ar.)** : Yakılmış, yanmış.
m. ol- 488
[=1]
- muharref (Ar.)**: Tahrif edilmiş,
değiştirilmiş.
m.+dür
m. 1040
[=1]
- muharrem (Ar.)** : Tahrim olunmuş, haram
kılınmış.
m. 742
m.+dir
m. 750
- m.+dür
m. 847
[=3]
- muharref (Ar.)**: Tahrif eden, bozan,
hilecilik yapan.
m.+den
m. 446
[=1]
- muhavvel (Ar.)** : Tahvil olunmuş,
değiştirilmiş.
m. ol- 835
[=1]
- muhayyer (Ar.)** : Seçmeli, beğenmeye
bağlı.
m.+dir
m. 897
[=1]
- muhdis (Ar.)**: İhdas eden, yeniden
meydana getiren, icat eden.
m.+e
m. 295
[=1]
- muhdisât(Ar.)**: İhdas edenler, icat edenler,
kuranlar.
m.+a
m. 304
[=1]
- muhibb (Ar.)** : Seven, dost.
m.+i
m. 1200
[=1]
- muhkem (Ar.)** : Sağlam kılınmış, sağlam,
kuvvetli.
m. 463
m. it- 1089, 1347
m. ol- 1918
m.+i
m. 467
[=5]
- muhsin (Ar.)** : İhsan eden, iyilikte, bağışta
bulunan.
m. ol- 647

- m.+de
m. (ni'metü'l-m.) 810, 1087
[=3]
- muhsinât (Ar.)** : İhsan edenler, iyilikte, bağışta bulunanlar.
m.+ı
m. 1693
[=1]
- muhtâc (Ar.)** : İhtiyacı olan, kendisine bir şey lazım olan.
m. 870
m. it- 1550, 2004
m. ol- 302, 542, 1857, 1924
m.+a
m. 705, 799
[=9]
- Muhtâr (Ar.)** : Hz. Muhammed.
M. (kavl-i M.) 589
[=1]
- muhtefî (Ar.)** : İhtifa eden, saklanan, gizlenen.
m. 1336
m.+dür
m. 1095
[=2]
- muhtemel (Ar.)** : İhtimali olan, umulur, beklenir.
m.+dir
m. 615
m.+dür
m. 1500, 1502
[=3]
- mu'iddât (Ar.)** : Hazırlayanlar.
m. 567
[=1]
- muqaddem (Ar.)** : Önce gelen, önceki.
m. 311, 494, 544, 546, 550, 552, 553, 555, 556, 557, 656, 658, 659, 777, 778, 826, 828, 910, 971, 1071, 1142, 1296, 1324, 1342, 1446, 1533, 1667, 1822, 1933, 2035
- m.+dir
m. 1944
[=31]
- muqadder (Ar.)** : Takdir olunmuş, kadri, değeri bilinmiş.
m. 133, 1318, 1798
m. ol- 269
m.+den
m. 194
m.+dir
m. 588, 589
[=7]
- muqaddes (Ar.)** : Mübarek, kutsal.
m.+dir
m. 362
[=1]
- muqallid (Ar.)** : Taklitçi.
m.+dür
m. 669
[=1]
- muqârin (Ar.)** : Ulaşmış, yaklaşmış, bir yere gelmiş.
m. 419
m. ol- 164, 690, 1336, 1526
[=5]
- muqarreb (Ar.)** : Yaklaşmış, yakın.
m. 1556
m. kı- 168
m.+dür
m. 1177
[=3]
- muqarrer (Ar.)** : Kararlaştırmış, karar verilmiş.
m. 1745, 1822
m.+dir
m. 1763
[=3]
- muqaşşır (Ar.)** : Taksir eden; kusur işleyen.
m.+dır
m. 1313
[=1]

mukātil (Ar.): Birbiriyle vuruşan, birbirini öldüren.
m.+dür
m. 1831
[=1]

mūkīd (Ar.): Ateş yakan.
m. ol- 1661
[=1]

mukīm (Ar.): İkamet eden, oturan.
m.+e
m. 1373, 1378
[=2]

muktedā (Ar.): Önde bulunan, kendisine uyulan.
m.+sı
m. 12
[=1]

muktezā (Ar.): Lazım gelen, icap eden, gereken.
m.'l-ḥāl 211
[=1]

mun'am (Ar.): Çok kıymetli olarak büyütülmüş.
m. 1750
[=1]

mūnis (Ar.): Cana yakın, sevimli.
m. ol- 1725
[=1]

munkalib (Ar.): Dönmüş, değişen, başka bir şekle girmiş.
m.+dür
m. 1418
[=1]

muntazır (Ar.): İntizar eden, gözleyen, bekleyen.
m. ol- 1396, 1633
m.+dır
m. 1389
[=3]

murād (Ar.): Arzu, istek.
M.u'llāhı 237

m. it- 2, 65, 146, 165, 474, 588, 877, 932, 1727

m. ol- 868

m.+a

m. 339

m.+ı

m. 259, 340, 415, 510

m.+ım

m. 154

m.+ın

m. 252, 2025

m.+ıñ

m. 2010

[=20]

muraḥḥaş (Ar.): Ruhsatlı, izinli.
m. ol- 751, 1525
[=2]

muraşşac (Ar.): Kıymetli taşlarla bezenmiş.
m. 11
m. ol- 1552
m.+dır
m. 921
[=3]

murdār (Far.): Mundar, kirli, pis.
m. 1804
m. (küffār-ı m.)
m. ol- 738, 944, 1855
[=4]

Murtażā (Ar.): Hz. Ali'nin lakabı.
M.+dır
M. 1223
[=1]

murzi'am (Ar.): Çocuğa süt veren, süt emziren, süt nine.
m.+dur
m. 1996
[=1]

Mūsā (öz. a.): Sina yarımadasında Eymen vadisinde Tur dağında Allah'ın lütfuna mazhar olarak kavmine "Evâmir-i aşere" (on emir) adı altında ahlak ve prensip kaidelerini bildiren peygamber.

- M. 1016
M. (şerʿ-i M.) 1041
M. (kavm-i M.) 1249
M.+dan
M. 427
M.+niñ
M. 1891
M.+ya
M. 1005, 1046, 1175
[=8]
- muşaddak (Ar.):** Tasdik olmuş, gerçekliği, geçerliği resmî olarak yazı ile bildirilmiş.
m. 1592
[=1]
- muşaddar (Ar.):** Sudur etmiş, çıkmış.
m. ol- 1798
[=1]
- muşaddık (Ar.):** Tasdik eden, gerçekliğini, geçerliğini resmî olarak yazı ile bildiren.
m.+dur
m. 1296
[=1]
- muşādık (Ar.):** Tasdik eden, onaylayan.
m. ol- 1060
[=1]
- muşaffā (Ar.):** Tasfiye edilmiş, yabancı maddelerden ayrılmış.
m. (kalb-i m.) 1298
[=1]
- musahhar (Ar.):** Ele geçirilmiş.
m. ol- 1119, 1170
m.+dır
m. 1313
[=3]
- muşallī (Ar.):** Namaz kılan.
m.+dür
m. 1162
[=1]
- muşarraḥ (Ar.):** Açıkça söylenmiş, belirtilmiş.
m. kı1- 1541
m. ol- 835
m.+dur
m. 1388
[=3]
- muşī b (Ar.):** İsabet eden, rastgelen.
m. 1504
[=1]
- muşībet (Ar.):** Felaket, ansızın gelen bela, sıkıntı.
m. it- 686, 694, 1886
[=3]
- muşırr (Ar.):** Israr eden, direnen, ayak direyen.
m. ol- 620
[=1]
- Muşafā (öz. a.):** Hz. Muhammed'in adlarından biri.
M.+sı
M. 12
M. + ya
M. (Faḥr-i ʿĀlem M.) 16
[=2]
- muṭābık (Ar.):** Birbirine uygun.
m.+dur
m. 1851
[=1]
- muṭād (Ar.):** Âdet olunmuş, alışılmış.
m. idin- 744
m. olun- 1527
[=2]
- muṭahhar (Ar.):** Temizlenmiş, temiz.
m.+dır
m. 924
[=1]
- muṭayyeb (Ar.):** Güzel kokular sürünmüş olan.
m. kı1- 30
m. ol- 1079
[=2]

- mu^çteber (Ar.)** : İtibarlı, hatırı sayılır, saygın.
m.+den
m. 1692
m.+dir
m. 106
[=2]
- mu^çtedil (Ar.)** : İliman.
m. ol- 1414
[=1]
- mu^çtemid (Ar.)** : İtimat eden, güvenen.
m.+dir
m. 1246
[=1]
- mu^çterif (Ar.)** : İtiraf eden, kendi kusur ve kabahatini gizlemeyerek söyleyen.
m.+dür
m. 23
[=1]
- mu^çṭī^ç (Ar.)**: İtaat eden, boyun eğen.
m. ol- 571
m.+i
m. 1000
[=2]
- mu^çṭī^a (Ar.)** : İtaat eden, boyun eğen.
m. 1867
[=1]
- mu^çtlak (Ar.)** : Kayıtsız, şartsız.
m. 345, 691
[=2]
- mutta^şıf (Ar.)** : Vasıflanan, kendisinde bir bir vasıf bulunan.
m.+dur
m. 347
[=1]
- mutta^şıl (Ar.)** : Ulaşan, kavuşan, bitişen.
m.+dır
m. 1389
[=1]
- mu^vāfık (Ar.)** : Uygun, yerinde.
- m. ol- 251, 551, 1060, 1271, 1327
[=5]
- muzā^çaf (Ar.)** : İki kat.
m. ol- 1242
[=1]
- muzırrāt (Ar.)** : Zararlılar, zarar verenler.
m. 1081
[=1]
- muzlim (Ar.)** : Karanlık.
m. 1398
m.+dür
m. 1403
[=2]
- muzma^hıll (Ar.)**: Çöküntüye uğramış, darmadağın olmuş, yok olmuş.
m. ol- 837, 1295
[=2]
- muzṭarr (Ar.)** : Çaresiz kalmış, zorunda kalmış; zorlanmış.
m. 697
m. u ḥā^çıf 316
[=2]
- mübārek (Ar.)** : Uğurlu, hayırlı, kutlu.
m. 1139, 1140, 1149
[=3]
- mübellig (Ar.)** : Tebliğ eden, haber veren, bildiren.
m. ol- 9
[=1]
- müberrā (Ar.)** : Temize çıkmış, aklanmış.
m. 55, 335, 359, 377, 399, 426, 733, 925, 1301, 1742
m.+dır
m. 320, 469, 1054, 1081, 1747
[=15]
- mübe^çşir (Ar.)**: İyi haber verip sevindiren, müjdecî.
m.+dır
m. 631, 1125
[=2]

mübeyyen (Ar.): Meydana çıkarılmış,
açıkça söylenmiş, açıklanmış.
m. ol- 1091, 1282
m.+dir
m. 454
[=3]

mübhem (Ar.): Belirsiz, anlaşılmaz, gizli.
m. 1350
[=1]

mübhemât (Ar.): Müphem, belirsiz olan
şeyler.
m.+ı
m. 1089
[=1]

mübtedi^c (Ar.): Bir yenilik ortaya koyan.
m. 713
m.+dür
m. 318
m.+ler
m. 831
[=3]

mübtelâ (Ar.): Düşkün, tutkun.
m. it- 1474
[=1]

mücâhid (Ar.): Cihat eden, din
düşmanlarıyla savaşan.
m. 1222
[=1]

mücbir (Ar.): Zorlayan, zorlayıcı.
m. 569
[=1]

müceddid (Ar.): Yenilenmiş, yeni.
m. 369, 1035
m. ol- 1017
m.+dür
m. 1029
[=4]

mücellâ (Ar.): Parlak.
m. 687
[=1]

mücelled (Ar.): Ciltlenmiş.
m. ol- 1377

[=1]

mücerreb (Ar.): Tecrübe olunmuş,
denenmiş.
m. ol- 168
[=1]

mücerred (Ar.): Tek, yalnız.
m. ol- 783, 1291
[=2]

mücmel (Ar.): İcmal olunmuş, kısa ve öz
sözle anlatılmış.
m. 464
[=1]

müctebâ (Ar.): Seçilmiş, seçkin.
m.+dır
m. 61, 961, 1223
[=3]

müctehid (Ar.): İctihad eden, Kur'an-ı
Kerim'den, hadîs-i şerîf ve
diğer dinî delillerden hüküm
çıkarma derecesine yükselmiş
büyük din âlimi.
m.+dir
m. 1246
m.+ler
m. 1438, 1495, 1533
[=4]

müdâvim (Ar.): Bir şeye aralıksız devam
eden.
m. ol- 1386
[=1]

müddet (Ar.): Zaman, vakit.
m. 1050
m.+i
m. 1042
m.+inden
m. 893
[=3]

müdemmer (Ar.): Mahvolmuş, yok
edilmiş.
m. eyle- 2021
m. ol- 1119
[=2]

mü'ebbed (Ar.): Ömür boyunca süren,
sürecek olan.
m. ol- 1377, 1603, 1702,
1773, 1792
[=5]

mü'eddeb (Ar.): Edepli, terbiyeli.
m. ol- 173
[=1]

mü'eddî (Ar.): Sebep olan, meydana
getiren.
m. ol- 253, 574, 714
[=3]

mü'eşşer (Ar.): Tesir eden , iz bırakan.
m. ol- 1153
m.+dir
m. 169
m.+dür
m. 563
[=3]

mü'eşşirsiz (Ar.+ T.): Etkisiz, tesirsiz.
m. 284
[=1]

mü'evvel (Ar.): Tevil edilmiş, başka mana
verilmiş.
m. 464, 1078
[=2]

mü'eyyed (Ar.): Teyit edilmiş,
kuvvetlendirilmiş, sağlam.
m. ol- 1047, 1076
[=2]

mü'eyyid (Ar.): Teyit eden,
kuvvetlendiren.
m. ol- 1076
[=1]

mü'farık (Ar.): Ayrılan, ayrılmış.
m. ol- 1465, 1515
[=2]

mü'fesser (Ar.): Tefsir edilmiş, açıklanmış.
m. 464
[=1]

mü'fessir (Ar.): Tefsir eden, açıklayan.

m. ol- 197
[=1]

mü'fettin (Ar.): Fitne düşüren.
m. 679
[=1]

mü'flis (Ar.): İflas etmiş.
m. ol- 854
[=1]

mü'fredât (Ar.): Basit şeyler.
m.+a
m. 221
[=1]

mü'fsidât (Ar.): İfsat edenler, bozanlar.
m.+ı
m. 351
[=1]

mü'ftekır (Ar.): Fakir, muhtaç.
m. ol- 287
[=1]

mü'fterik (Ar.): İftirak eden, ayrılan.
m. ol- 245
[=1]

mü'ftî (Ar.): Vilayet ve kazalarda din
işlerine bakan kimse, müftü.
m. 1531

mü'ftî-i mâcin “Din bilgilerini fıkıh
kitaplarından öğrenmeyip kendi
düşüncelerini din bilgisi olarak
söyleyen cahil din adamı.” 679
[=2]

mühendis (Ar.): Hendese bilen, mühendis.
m.+ler
m. 595
[=1]

mü'hezzeb (Ar.): Düzeltilmiş, yoluna
koyulmuş.
m. 173
m.+dir
m. 1371
m.+dür
m. 1074
[=3]

mühim (< Ar. **mühimm**): Ehemmiyetli,
önemli.
m. 1911, 1932
[=2]

mühr (Far.): Mühür; imza.
m. 1895
m.ü'n-nübüvvet 1126
m.+ini
m. 1892
[=3]

mükeddir (Ar.): Keder veren.
m. 1070
m. ol- 1153
[=2]

mükeffir (Ar.): Bir kişiye küfür nispet
eden kişi.
m.+dir
m. 654
[=1]

mükerrem (Ar.): Muhterem aziz,
saygıdeğer.
m. 236, 921, 1071
[=3]

mükerrer (Ar.): Tekrarlanmış, tekrar
olunmuş.
m. ol- 1062, 1745
[=2]

mükeyyef (Ar.): Keyif verici,
neşelendirici.
m. ol- 388
[=1]

mükib (< Ar. **mükibb**): Bir şeyin üzerine
düşüp gayretle çalışan.
m.+dür
m. 1386
[=1]

mükrem (Ar.): İkrâm olunmuş,
ağırlanmış.
m. ol- 633
[=1]

mülâib (Ar.): Oynayan.

m.+dür
m. 1335
[=1]

mülâkî (Ar.): Buluşan, kavuşan.
m. ol- 1330, 1453, 1455, 1812
[=4]

mülâşık (Ar.): Bitişik, yan yana bulunan.
m. ol- 1412
m.+dur
m. 963
[=2]

mülâzım (Ar.): Bir yere veya kimseye
bağlı olan.
m. 233
m. ol- 78, 1341, 1808
[=4]

mülhem (Ar.): Allah'ın ilham ile kalbe
bildirdiği.
m. kı1- 1049
[=1]

mülk (Ar.): Ev, dükkan, arazi gibi
taşınmaz ve gelir getiren mal.
m. (kevkeb-i m.-i sa'âdet) 11
m.-i fânî 1903
[=2]

mülteffe(Ar.): Birbirine sarılmış,karışmış.
mülteffetü'l-eşcâr "Dalları
birbirine karışmış ağaçlar."
1730
[=1]

mümâşil (Ar.): Benzeyen, andıran.
m. ol- 304
[=1]

mü'menün-bih (Ar.): İman edilen şeyler.
m. 266
[=1]

mü'min (Ar.): İman etmiş, İslâm dinine
inanmış kişi, Müslüman.
m. 493, 627, 728, 1189, 1230,
1435
m. (ümm-i m.) 1232
m. (uht-i m.) 1232

m. ol- 576, 647
m.+e
m. 816
m.+em
m. 667
m.+i
m. 783
m.+ler
m. 725
m.+lere
m. 1480, 1494, 1704, 1719,
1893
m.+leri
m. 993, 1629
m.+leri
m. 1670
m.+leriñ
m. 1471, 1590
[=24]

mümkin (Ar.): Mümkün, olabilir, olabilen.
m. ol- 73, 180, 278, 286, 289,
300, 339, 385, 594, 803, 830,
849, 884, 927, 1193, 1500,
1940, 1941, 1944, 1989
m.+dir
m. 456, 618, 738, 1075
m.+dür
m. 194, 257, 423, 838, 1292
m.+mi
m. 1799
[=30]

mümkinât (Ar.): Mümkün olanlar, olabilir
şeyler.
m.+a
m. 304, 328
m.+ı
m. 4, 329, 409
[=5]

mümteni^c (Ar.): İmkânsız, mümkün
olmayan.
m. 272, 276
m.+dür
m. 318
[=3]

münâcât (Ar.): Allah'a dua etme,
yalvarma.
m. 427, 704
m. it- 156, 501, 946, 1450,
1999, 2033
m. kıl- 915
[=9]

münâdî (Ar.): Nida eden; tellal.
m. 1671, 1840
[=2]

münâfık (Ar.): Görünüşte müslüman olup
gerçekte kâfir olan.
m. 1455, 1491, 1927
m. ol- 164, 680, 767
m.+dur
m. 1773
[=7]

münâfî (Ar.): Zıt, aykırı.
m.+dür
m. 306
[=1]

münâkkaş (Ar.): Nakışlı, işlemeli.
m.+dır
m. 473
[=1]

mün^caşır (Ar.): Sıkılmış.
m. ol- 1407
[=1]

münâsib (Ar.): Uygun, layık.
m. 843, 2030
m. ol- 1314, 1331
m.+dür
m. 1631
[=5]

münciyât (Ar.): Mümini kurtaracak şeyler.
m.+ı
m. 1092
[=1]

müneccim (Ar.): Yıldızların durum ve
devinimlerinden anlam
çıkararak kimse, yıldız falcısı.

- m.+ler
m. 797
[=1]
- müneffir (Ar.)** : Nefret ettirici.
m. ol- 1070, 1072
[=2]
- münevver (Ar.)**: Nurlandırılmış, nurlu,
aydınlık.
m. eyle- 491
m. kııl- 14, 1033
m.+dür
m. 1618
[=4]
- münezzeh (Ar.)**: Kusur ve noksanlıklardan
uzak, hiçbir şeye muhtaç
olmayan, tenzih edilen.
m. 301
m. ol- 326, 383
m.+dir
m. 513, 608
m.+dür
m. 334, 359, 376, 926
[=9]
- münfekk (Ar.)** : Sökülen, ayrılan.
m. it- 450
m. ol- 1467
[=2]
- münhaşır (Ar.)**: Yalnız bir şeye mahsus
olan.
m.+dur
m. 1577
[=1]
- münkād (Ar.)** : Boyun eğen, itaat eden.
m. ol- 7, 391, 575, 1878
[=4]
- münker (Ar.)**: Dinî bakımdan çirkin,
haram kabul edilen.
m. (nehy-i m.) 1587
m.+den
m. 842
[=2]
- münkerāt (Ar.)**: Şeriatın mennettiği,
Allah'ın yasak kıldığı şeyler.
m.+ı
m. 789
m.+ından
m. 1945
[=2]
- Münkir (Ar.)**: Mezarda ölüleri sorguya
çekecek olan iki melekten biri.
M. 1474
[=1]
- münkir (Ar.)** : İnkâr eden, kabul etmeyen.
m. ol- 758, 1191
m.+i
m. 789
m.+leri
m. 1865
[=4]
- münzel (Ar.)** : Aşağı indirilmiş.
m. ol- 1045, 1057, 1061
[=3]
- mürā'ī (Ar.)** : İkiyüzlü kimse.
m.+ler
m. 1351
[=1]
- mürāyī (< Ar. mürā'ī)** : İkiyüzlü kimse.
bk. mürā'ī
m. ol- 1699
[=1]
- müreccah (Ar.)** : Tercih edilen, üstün
tutulan.
m. it- 1541
[=1]
- mürekkeb (Ar.)** : İki ya da daha çok
şeylerin karışmasından
meydana gelen.
m. ol- 382
[=1]
- müressem (Ar.)** : Çiçeklerle süslenmiş.
m. it- 1993
[=1]
- mürīd (Ar.)** : Bir şeyhe bağlı olan kimse.
m. ol- 346

[=1]
mürsel (Ar.) : Peygamber.
 m. ol- 1045, 1057, 1061
 m.+lerden
 m. 1084
 [=4]

mürselīn (Ar.) : Peygamberler.
 m.+e
 m. 7, 942, 1650
 [=3]

mürşid (Ar.): İrşat eden, doğru yolu gösteren.
 m. 1532, 1533
 m.+i
 m. 484, 1534, 1544
 [=5]

mürted (< Ar. mürtedd): İslam Dininden dönen.
 m. ol- 1811
 [=1]

mürūr (Ar.) : Geçme, geçip gitme.
 m. 1658
 [=1]

mürüvvet (Ar.) : Mertlik, yiğitlik.
 m. 1112
 [=1]

müsāfir (Ar.) : Misafir, konuk.
 m. 896, 901, 907, 908, 1374, 1378, 1561, 1852
 [=8]

müşahḥar (Ar.) : İtaat etmiş, boyun eğmiş.
 m. ol- 943
 [=1]

müsā'id (Ar.) : Elverişli, uygun.
 m. ol- 646
 [=1]

müsāvī (Ar.) : Eşit, denk.
 m. ol- 278, 363, 725, 1265
 [=4]

müsellem (Ar.) : Doğruluğu, gerçekliği herkesçe kabul edilmiş olan.
 m. ol- 842
 m.+dür
 m. 1129
 [=2]

müselmel (Ar.): Zincirleme, art arda.
 m.+dir
 m. 458
 [=1]

müsem mā (Ar.) : Bir ismi olan, adlanmış, adlı.
 m. 497, 498, 687, 1142
 m.+dır
 m. 61
 m.+niñ
 m. 498
 [=6]

müsenem (Ar.): Kabartma, kabartmalı olarak hakkedilmiş olan.
 m. ol- 1993
 [=1]

müşilāt (Ar.): İshal veren, bağırsakları temizleyen ilaçlar.
 m.+a
 m. 221
 [=1]

Müslim (Ar.) : İslam Dininde olan.
 M. 281
 M. ol- 647
 [=2]

Müslimān (Ar.): İslam Dininde olan, İslam Dinine bağlı.
 M.+a
 M. 856
 [=1]

Müslim Buḥārī (öz. a.) : Hadis bilginlerinin önde gelenlerinden biridir. "Sahih-i Buharî" adında ünlü bir eseri vardır.
 M. 51, 1452
 [=2]

- Müslimîn (Ar.):** Müslümanlar.
M.+i
M. 1979
[=1]
- Müslümân (< Ar. Müslimân): İslam**
Dininde olan, İslam Dinine
bağlı.
bk. Müslimân
M.+ı
M. 779
[=1]
- müstağfir (Ar.):** Günahlarının
bağışlanmasını Allah'tan
isteyen.
m. ü t̄ā'ib 657
m. ol- 879
[=2]
- müstaḥakḳ (<Ar. müstaḥikḳ):** Hakketmiş,
layık.
bk. müstaḥikḳ
m. ol- 1387
[=1]
- müstaḥik (<Ar. müstaḥikḳ) :** Hakketmiş,
layık.
m. kı1- 5
m.+dan
m. 514
m.+dur
m. 258, 267, 952
[=5]
- müstaḥsen (Ar.):** Güzel sayılmış,
beğenilmiş.
m. 1972
[=1]
- müstaḥzar (Ar.):** Zihinde tutulmuş.
m. ol- 145
[=1]
- müstaḳīm (Ar.):** Doğru, gerçek.
m.+e
m. (tarīḳ-i m.) 1539
[=1]
- müstecmi^c (Ar.):** Toplayan.
m. ol- 274
[=1]
- müstefād (Ar.):** Kazanılmış.
m.+dur
m. 1403
[=1]
- müsteḥīl (Ar.):** Mümkün ve kabil olmayan
şey.
m. 328
m.+i
m. 313
[=2]
- müsteḥīlāt (Ar.):** Mümkün ve kabil
olmayan şeyler.
m. 276
[=1]
- müsteḥill (Ar.):** Helallik dileyen.
m. ol- 1802
m.+i
m. 919
[=2]
- müstelzim (Ar.):** Gerektiren, gereken.
m. 294, 296
[=2]
- müsvedd (Ar.):** Simsiyah, karalama.
m. ol- 1895
[=1]
- müşābih (Ar.):** Benzeyen, benzer.
m. 463
m. ol- 467
m.+dir
m. 511
m.+dür
m. 401
[=4]
- müşeddid (Ar.):** Şiddetlendiren, şiddetini
artıran.
m.+dir
m. 1776
[=1]
- müşekkek (Ar.):** Şüpheye düşürülmüş,
şüpheli.

- m. ol- 475
[=1]
- müşerref (Ar.):** Şereflendirilmiş, şerefli.
m. 1371
m. eyle- 59
m. ol- 52
[=3]
- müşeyyid (Ar.):** Yüksek, sağlam.
m. 1047
[=1]
- müşkil (Ar.):** Güçlük, zorluk.
m. 464, 1361
m. (‘arz-ı m.) 91
m.+i
m. 1550
m.+iñ
m. 1360
[=5]
- müşkilât (Ar.):** Güçlükler, zorluklar.
m.+iñ
m. 1538
[=1]
- müşrik (Ar.):** Allah’a ortak koşan.
m. 1773
[=1]
- müştaş (Ar.):** Özleyen, göreceği gelen.
m. ol- 189, 1298, 2013
[=3]
- müştebih (Ar.):** Şüphelenen, şüpheli.
m.+dür
m. 1272
[=1]
- müştedd (Ar.):** Şiddetlenen, şiddetlenmiş.
m. ol- 697
[=1]
- müşteğil (Ar.):** Meşgul olma, ilgilenme.
m.+dür
m. 497
[=1]
- müştemil (Ar.):** Kavrayan, içine alan.
m. 1939
- [=1]
- müşterek (Ar.):** Ortak olan, ortaklaşa.
m. 463, 538
[=2]
- müttefik (Ar.):** Birleşmiş, anlaşmış.
m. 1104
[=1]
- müttehid (Ar.):** Birleşmiş, birlik olmuş.
m. ol- 644
[=1]
- mütün (Ar.):** Bir yazıyı şekil ve noktalama hususiyetleriyle birlikte eydana getiren kelimeler.
m.+uñ
m. 33
[=1]
- müvekkel (Ar.):** Vekil tayin edilen kimse.
m. 940
m.+dir
m. 939, 984
[=3]
- müvelled (Ar.):** Aslında yokken sonradan meydana gelmiş.
m. ol- 377
m.+dir
m. 421
[=2]
- müvesvis (Ar.):** Kuruntu eden, vesveseli.
m. ol- 1546
[=1]
- müyesser (Ar.):** Kolayı bulunup yapılan; kolay gelen, kolaylıkla olan.
m. 161
m. eyle- 444, 1791, 2007, 2024
m. kıl- 140, 1031, 1451
m. ol- 456, 1318
[=10]
- müzaḥref (Ar.):** Yalancı, sahte yıldız, tel, pul gibi şeylerle süslü.
m. 1305, 1865

m.+dir
m. 585
m.+dür
m. 348
[=4]
müzeyyen (Ar.): Süslenmiş, süslü.
m.+dir
m. 448, 921, 1714
m.+dür
m. 1111
[=4]
müznibîn (Ar.): Günah işleyenler, suç işleyenler.
m.+e
m. 1650
m. (Şeffî'ü'l-m.) 17
[=2]

N

nâ-âlim (Far.+Ar.): Âlim olmayan, bilgisiz.
n.+i
n. 1244
[=1]
nabz (Ar.): Atardamar.
n.+ı
n. 223
[=1]
nâcî (Ar.): Necat bulan, kurtulan, selamete kavuşan.
n.+dir
n. 248
[=1]
nâ-çâr (Far.): Çaresiz, ister istemez.
n. 352, 559, 584
[=3]
nâ-dân (Far.): Cahil, bilmez.
n. 118
n. (şâb-ı n.) 95
n. u cühhâl 1048
n.+a
n. 92

n.+iñ
n. 400
[=5]
nâdim (Ar.): Pişman olan.
n. ol- 659
[=1]
nâdir (Ar.): Seyrek, az, ender bulunur.
n. ol- 1325
[=1]
nâ-ehl (Far.+Ar.): Ehil olmayan.
n.+e
n. 96, 1904
[=2]
nâfi° (Ar.): Faydalı, kârlı.
n. 612, 694
n. (°ilm-i n.) 1451
[=3]
nâ-ḥaḳ (Far.+Ar.): Haksız.
n. (ḳavl-i n.) 1446
[=1]
naḥiv (< Ar. naḥv): Söz dizimi, sentaks.
bk. naḥv
n.+den
n. 201
[=1]
naḥv (Ar.): Söz dizimi, sentaks.
n. 122
n.+a
n. 199
[=2]
nâ'im (Ar.): Uyuyan, uykuda bulunan.
n. ol- 619
[=1]
nâḳıl (Ar.): İştittğini anlatan.
n. ol- 2027
n.+ı
n. 51
[=2]
naḳî (Ar.): Temiz, pak.
n.+dür
n. 1211

[=1]

naķiz (Ar.) : Zıt, karşı.
n.+i
n. 217, 293, 297, 358, 360
n.+idür
n. 1337
n.+ile
n. 363
n.+nden
n. 320, 359
n.+niñ
n. 289
n.+yle
n. 360
[=11]

naķizeyn (Ar.) : Birbirine zıt olan iki şey.
n. 618
[=1]

naķl (Ar.) : Anlatma, söyleme.
n. eyle- 1452
n. it- 228, 357, 669, 1537
n.+ı
n. 357, 1193
n.+ıñ
n. 2028
[=8]

naķş (Ar.): Duvarlara, taşlara yapılan yağlı veya sulu boya resim, süsleme sanatı.
n.+a
n. 64
[=1]

naķz (Ar.) : Bozma, çözme.
n. ü men^c 209
n. -i ^cahd 1830
[=2]

nām (Far.) : İsim, ün.
n. 36, 54, 61, 127, 321, 1288
n. (zāt-ı n.-ı pāk-i Āhmed) 62
n.-ı pāk 1279
n. u şān 1286, 1659
n.-ı ^cālī 1287
n. ol- 1025, 1846

n.+ı
n. 347, 1220, 1239, 1255
n.+ı
n. 231
[=18]

nā-maķrem (Far.+Ar.) : Mahrem olmayan.
n.+ı
n. 785
[=1]

namāz (Ar.): İslamın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet.
n. 714
n. kııl- 655, 1700
n.+ı
n. 1525
n.+ı
n. 185, 701, 759, 778, 857, 1183, 1186, 1435, 1582, 1672, 1676, 1700
n.+ın
n. 624, 721
n.+ıñ
n. 878
[=19]

nā-merd (Far.) : Mert olmayan, alçak.
n.+e
n. 2004
[=1]

nā-mümkināt (Far.+Ar.) : Mümkün olmayan şeyler.
n.+ı
n. 1253
[=1]

nār (Ar.) : 1. Ateş, od.
n. 579, 665, 1478, 1486, 1680
n.-ı nūrān 137, 255, 611, 615, 949, 1651, 1666, 1679, 1792, 2007
n. -ı Qurʾān 488
n.-ı dūzaķ 829
n.+a
n. 135

[=18]
2. Cehennem.
n. 1387, 1661, 1767, 1864
n. (ehl-i n.) 254,
n. (cennet ü n.) 1181, 1600
n. (fî'n-n.) 1472
n.+a
n. 248, 258, 1771
n.+ı
n. 83, 247, 729
[=14]

nās (Ar.) : İnsanlar.
n. 1097, 1907
n. (ve'n-n.) 1238
n.+ıñ
n. 1318
[=4]

naş (< Ar. naşş) : Sarihlik, açıklık.
n. 1765
n. (redd-i n.) 1800
[=2]

Naşārā (Ar.) : Hristiyanlar.
n. 737, 1771
[=2]

naşb (Ar.) : Bir göreve tayin.
n. it- 53
[=1]

nā-sezā (Far.) : Yakışmaz.
n.+dır
n. 361
[=1]

nāşır (Ar.) : Yardımcı, yardım eden.
n. ol- 1096
[=1]

nāşī (Ar.) : Unutan, unutucu.
n. 1048
[=1]

naşīb (Ar.) : Allah'ın kısmet ettiği şey.
n. it- 137
n. ol- 612

[=2]

nāsiḥ (Ar.) : Nesih ve iptal eden.
n. 1047
[=1]

naşīḥat (Ar.) : Öğüt.
n. 1358
n. eyle- 2016
n. ol- 178
n.+dır
n. 154
[=4]

naşr (Ar.) : Yardım.
n. 365
[=1]

naşş (Ar.) : 1. Manasında sarihlik, açıklık bulunan Kur'an ayetinin delil olarak gösterileni.
n. 464
naşş-ı kâti^c "Manası sarih, açık olan Kur'an ayetlerinden delil olarak gösterilen ayet."
930
[=2]

2. Sarihlik, açıklık.
n. 1757
[=1]

nāşide (Ar.) : Şiir okuyan, şiir söyleyen.
n.+mdir
n. 1996
[=1]

nażar (Ar.) : Bakma, göz atma.
n. it- 209
n. kı1- 221
n.+dan
n. 543
n.+dır
n. 763, 793, 819
[=6]

nāzil (Ar.) : Yukarıdan aşağı inen.
n. ol- 477, 696, 990, 1062, 1100, 1414, 1417, 1624, 1726
[=9]

naẓīr (Ar.) : Benzer, eş.

n.+ı

n. 306, 394, 1630, 2031

[=4]

naẓm (Ar.) : Vezinli, kafiyeli söz, şiir.

n.+ı

n. 155

n.+ıñ

n. 67

[=2]

ne :1. (Zamir) Ne, hangi şey.

n. 953 (2)

n. oldıysa 133

n. vardır 133

n. dirsem 738

n. dirsın 1766

n.+dir

n. 86, 124, 613

n.+kim

n. 261, 589

[=11]

2. (Sıfat) Hangi, ne; nasıl.

n. kādīrdür 192, 1075

n. miq̄dār 193, 750, 880, 1138

n. bātıllar 283

n. hāldir 441

n. tarzı 848

n. hāşıl 1440

n. dīndir 1479

n. ārzū 1743

n. aşl 1990

[=13]

3. (zarf) Nasıl, neden.

n. deñlü 113, 170

n. bilsün 116, 124, 227, 1274

n. mümkindir 194, 423, 456, 618,
1075, 1292

n. çāre 305

n. kim var 332, 349, 998, 1165,
1304, 1661, 1942

n. kim işlerse 397

n. oldı 1411

n. lāzım 1913

[=23]

nebāt (Ar.): Toprakdan biten, çıkan her türlü şey, bitki.

n.+ıdur

n. 1200

[=1]

nebi (Ar.) : Peygamber.

n. 158, 1082, 1085, 1315, 1370

n.+den

n. 960, 1293

n.+dür

n. 1058, 1095

n.+ler

n. 843, 1363, 1364

n.+lerden

n. 1084

n.+niñ

n. 1460

n.+ye

n. 1314

[=15]

nebiyy (Ar.) : Peygamber.

n.-i Nūh 1018

[=1]

nebiyyān (Ar.) : Peygamber.

n. 1104

[=1]

nebīzān (Ar.) : Şaraplar.

n. 769

[=1]

necāt (Ar.) : Kurtulma, kurtuluş.

n.+a

n. 1664

[=1]

necis (Ar.) : Pis, murdar.

n.+dür

n. 737

[=1]

neçün: Hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye.

n. 286, 852, 1400

n.+kim

n. 252, 1057

[=5]

neden : Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz; niçin.
n. 394
[=1]

nef̄ (Ar.) : Menfaat, fayda, kâr.
n. 405
n. ü fevā'id 408
n. ü zarra 985
n.-i cām 1925
n.+i
n. 416, 613
n.+i
n. 371
[=7]

nefer (Ar.) : Bir adam, tek kişi.
n.+den
n. 1692
[=1]

nef̄ (Ar.) : Boru vb.ni üfleme.
nef̄-i şūr "İsrāfil'in kıyamette çalacağı borunun üflenmesi, kıyamet kopması." 604, 940, 1612
[=3]

nefs (Ar.) : 1. İnsandaki maddi ihtiyaçlara olan eğilim.
n. 390, 402
n. (şeytān u n.) 930, 963
n.+den
n. 836
n.+e
n. 152, 254, 1606
[=8]

2. Kendi, şahıs.
n.-i Qur'ān 453, 1533
n.+i
n. 451
n.+inde
n. 1925
[=4]

nefsiyye (Ar.): Nefisten doğan şeyle ilgili.
n. 282
[=1]

nehy (Ar.) : Yasak etme.
n. 455
n.-i münker 1587
n. it- 842
[=3]

neḳā'is (Ar.) : Noksanlar, eksiklikler.
n.+den
n. 399
[=1]

neḳā'iz (Ar.) : Birbirine zıt olan şeyler.
n.+den
n. 399
[=1]

Nekīr (Ar.): Mezarda ölüleri sorguya çekecek olan iki melekten birinin adı.
N.+i
N. 1474
[=1]

nemīmet(Ar.): Çekiştiricilik, dedikoculuk.
n. 755
[=1]

nemmām (Ar.) : Dedikocu, arabozan.
n. u kezzāb 1489
[=1]

Nemrūd (öz. a.): Babil'in kurucusu olarak adlandırılan hükümdar (M.Ö. 2640) olup Hz. İbrahim'i ateşe attırıştır.
N. 1036, 1605
[=2]

nerdübān (< Far. nerd-bān): Merdiven.
n. 1169
[=1]

neş̄ (Ar.) : Kaldırma, hükümsüz bırakma.
n. ol- 1019
[=1]

nesībeyn (Ar.) : Soylu, soyu temiz iki kişi.
n. 1227
[=1]

nesih̄ (< Ar. neş̄): Kaldırma, hükümsüz

- bırakma.
 bk. nesh
 n. 1041
 n.+den
 n. 469, 1054, 1129
 [=4]
- neşir** (< Ar. **neşr**): Manzum olmayan söz,
 düzyazı.
 n.+den
 n. 1529
 [=1]
- nesl** (Ar.): Nesil, soy.
 n.-i cālī 1845
 n.+i
 n. 1001
 [=2]
- neşr** (Ar.): Herkese duyurma.
 n.+e
 n. 233
 n.+iyle
 n. 2018
 [=2]
- netāyic** (< Ar. **netā'ic**): Neticeler,
 sonuçlar.
 n.+den
 n. 558
 [=1]
- nev^c** (Ar.): Çeşit, tür, cins.
 n.-i insān 6, 1193
 n.-i hayvān 224
 n. ol- 1508
 n.+i
 n. 967
 [=5]
- nev^can** (Ar.): Cins ve tür bakımından,
 çeşit olarak.
 n. 712, 1809
 [=2]
- nevāfil** (Ar.): Farz ve vacipten başka
 yapılan ibadetler.
 n. kııl 1521
- n.+de
 n. 1523
 [=2]
- nevāl** (Ar.): Bahşış, bağış.
 n.+ı
 n. 1920
 [=1]
- nevm** (Ar.): Uykü.
 n.-i ğaflet 389
 [=1]
- nev-reste** (Far.): Yeni bitmiş, yeni
 yetişmiş, yeni meydana gelmiş.
 n.+ler
 n. 98
 [=1]
- neẓr** (Ar.): Adak, adama.
 n.-i vācib 872
 n.-i kurbān 1976
 n.+e
 n. 1526
 [=3]
- nıṣf** (Ar.): Yarım, yarı.
 n.-ı şā' 864, 886, 900, 1963, 1971,
 1978
 n.-ı sā'at 1260
 [=7]
- nice**: Birçok, nice, haddinden fazla.
 n. 111, 694, 815, 1329, 1448, 1909
 [=6]
- n'id** (< **ne id-**): Ne etmek, ne yapmak.
 n.-erdik
 n. 1899
 [=1]
- nidā** (Ar.): Çağırma, bağırma, seslenme.
 n. 512
 [=1]
- nifāk** (Ar.): Münafıklık, ikiyüzlülük.
 n. 1153
 n.+ı
 n. 1295
 [=2]

nifās (Ar.) : Lohusalık hâli.

n. 924

n.+dan

n. 902, 1718

[=3]

nihānī (Far.) : Gizli, saklı.

n. 1738

[=1]

nihāyet (Ar.) : Son, sonunda.

n. 43, 600, 1032, 1883

[=4]

nihāyetsiz (Ar.+T.) : Sonsuz, sonu

gelmez.

n. 234

[=1]

niḳāb (Ar.) : Peçe, yüz örtüsü.

n.+ı

n. 481

[=1]

nikāḥ (Ar.): Nikāh, kanuni evlenme töreni.

n. 1812

n.+ı

n. 1201

[=2]

niʿmet (Ar.): Azık, yiyecek, içeceğe dair

şeyler; ekmek.

n. 1111, 1638, 1894

n.ü'l-Muḥsin 810, 1087

[=5]

niʿmetu'llāh (Ar.) : Allah'ın nimeti.

n. 758

[=1]

nīrān (Ar.) : Cehennem, tamu.

n. 728, 1761

n. (nār-ı n.) 137, 255, 611, 615,

949, 1651, 1666, 1679, 1792, 2007

n.+a

n. 573

n.+da

n. 937

[=14]

nisā (Ar.) : Kadınlar.

n.+dan

n. 886, 1082, 1231

n.+nıñ

n. 926

[=4]

nişāb (Ar.): Bir malın zekatını vermek üzere varılması gereken miktar.

n. 853

n.+a

n. 1956

n.+ım

n. 1973

[=3]

nīsān (Ar.) : Nisan ayı.

n. 1414

[=1]

nisbet (Ar.) : Bağlılık, ilgi.

n. it- 550

[=1]

nisvān (Ar.) : Kadınlar.

n. 847, 995

[=2]

nisyān (Ar.) : Unutma.

n. 777

n. (sehv ü n.) 376

[=2]

n'it- (< ne it-) : Ne etmek, ne yapmak.

n.-dim

n. 1275

[=1]

niyāz (Far.): Yalvarma, yakarma, dua.

n.+ı

n. 759

n.+ı

n. 660, 701, 857, 1183, 1435,

1582, 1676, 1700, 1937

n.+ım

n. 1934

[=11]

niyyet (Ar.) : Niyet, meram, kurma.

n. it- 761, 781, 859, 881, 897, 1886

n. kııl- 648, 651

n. ol- 653, 752
[=10]

nizām (Ar.) : Düzen, usul, tertip, yol.
n. 1890
[=1]

noğşān (Ar.) : Eksik, kusurlu.
n. 457, 919
n.-ı evşāf 801
n. eyle- 776
n. ol- 1901
[=5]

noğta (Ar.) : Nokta, yer, mahal.
n.+dır
n. 600
[=1]

n'ol- (< ne ol-) : Ne olmak.
n.-ur
n. 222
n.-ursa
n. 471
[=2]

Nūh (öz. a.) : Peygamberlerin büyükleri olan ve kendilerine “ulū'l-azm” denilen altı peygamberden ikincisidir.
N. 1016, 1025, 1026
N.+a
N.1009, 1018, 1032
N.+ı
N. 1034
[=7]

nuğul (Ar.): Nakiller, hikāyeler, rivayetler.
n.+ı
n. 1503
[=1]

Nuğmān (öz. a.): İslam hukuk öğretisi fikhı sistemleştiren ve dört sünni mezhepten biri olan Hanefîliğın kurucusudur. Asıl adı Numān bin Sabit'tir.
N. 1279, 1555
N. (ağvāl-i N.) 1534, 1851
N. (ğavl-i N.) 1540, 1542

N. (tārīğ-i N.) 1555
N.+a
N.1536
N.+ı
N. 1541
[=9]

Nuğmān-ı ağzam (öz. a.) : İslam hukuk öğretisi fikhı sistemleştiren ve dört sünni mezhepten biri olan Hanefîliğın kurucusudur. Asıl adı Numān bin Sabit'tir.
N. 26, 633, 742
[=3]

Nuğmān bin Şābit (öz. a.): İslam hukuk öğretisi fikhı sistemleştiren ve dört sünni mezhepten biri olan Hanefîliğın kurucusudur.
N. 1504
[=1]

Nuğmānī (öz. a.) : Numān bin Sabit'e ait.
N.+de
N. (ağkām-ı N.) 1538
[=1]

Nun (Ar.): Kur'ân-ı Kerim'in 68. suresinin adı.
N. u Kāf'a 1389
[=1]

nūr (Ar.) : Aydınlık, parıltı, parlaklık.
n. 1799
n. ol- 491, 922, 1122, 1710
n.-ı 'ilm 80
n.-ı Furğān 174, 1008
n.-ı dīde-i evlād-ı ādem 244
n.-ı dīdem 282, 317, 951
n.-ı vehhāc 1022
n.-ı çeşm-i ehl-i sünnet 1229
n.-ı ĩmān 1619
n.-ı 'ālem 1648
n.+a
n. 1404, 1405

n.+da
n. 1135

n.+dan
n. 1128, 1711

n.+dur
n. 1713

n.+ı
n. 204, 350, 478, 541, 654, 976,
1262, 1278, 1316, 1327, 1346,
1358, 1403, 1405, 1567, 1602,
1684

n.+ı
n. 313

n.+ın
n. 57

n.+ına
n. 15

n.+ından
n. 1127

n.+ıyla
n. 143, 846, 1111

n.+uñ
n. 14
[=47]

nuşret (Ar.) : Yardım.
n. 371
n. it- 932
n. (‘avn u n.) 262, 327, 1441,
1545
[=6]

nuşüş (Ar.) : Naslar, doğruluğu şüphe
götürmeyen bilgiler, düşünceler.
n.+a
n. 1496

n.+ı
n. 723

n.+uñ
n. 1599
[=3]

nüş (Far.) : Zevk, sefa, cümbüş.
n. it- 1137
[=1]

nuṭṭ (Ar.) : Söz, lakırdı; konuşma.
n. it- 1013

[=1]

nuṭṭ (Ar.) : Söz, lakırdı; konuşma.
bk. nuṭṭ

n. it- 1067
[=1]

nübüvvet (Ar.) : Nebilik, peygamberlik.
n. 1115, 1364, 1366, 1368
n.+de
n. 1064, 1294
n.+den
n. 1071, 1324, 1363, 1367
[=10]

nücüm (Ar.) : Yıldızlar.
n.+dan
n. 1685
n.+ı
n. 220
[=2]

nüzül (Ar.) : Aşağı inme.
n. it- 702, 1003, 1098, 1187, 1194
n.+ı
n. 1189
n.+ın
n. 511
[=7]

O

o : 1. (**Zamir**) Teklik üçüncü kişiyi, iki
veya daha çok şeyden, daha önce
sözü geçeni belirtmek için
kullanılır; işaret yoluyla nesnenin
yerini tutar.
o. 13, 225, 244, 248, 331, 530,
720, 729, 741, 895, 1286, 1321,
1403, 1424, 1520
o.+dır
o. 49, 1218
o.+dur
o. 11, 12, 278, 678, 1284, 1837
[=23]

2. (**Sıfat**) Uzakta olan, orda
bulunmayan, kendisi hakkında
konuşulan canlı veya cansız

varlıkları veya kavramları belirtmek için kullanılan işaret sıfatı.

- o merhūm 34
 - o baħri 85
 - o nāra 248
 - o zāt-kim 274
 - o Bārī 283
 - o günden 904, 1040
 - o gün 907
 - o günde 954, 1595
 - o zāta 1141
 - o şeytāni'r-recīme 1539
 - o gündür 1625
 - o sāt 1951
- [=14]

od : Ateş.

- o.+a
 - o. 649
- [=1]

odun: Yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç.

- o. 1790
- [=1]

oğlan : Erkek çocuk.

- o. 1721, 903
 - o.-ı mezbūr 905
 - o. (ķurb-ı o.) 1586
 - o. (avret ü o.) 1948
- [=5]

oğul : Erkek evlat.

- o. 159
 - o.+ı
 - o. 1025, 1285
 - o.+ıdur
 - o. 1024
 - o.+um
 - o. 977
- [=5]

ok : Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk.

- o. at- 752
 - o.+ında
 - o. 1643
- [=2]

oku- : 1. Yazılmış bir şeyi gözden geçirip bunları seslendirmek veya bir düşünceyi anlamak.

- o.-!
 - o. 83, 234, 479
 - o.-ñ
 - o. 86, 1999
 - o.-r
 - o. 126
 - o.-rsañ
 - o. 163
 - o.-sun
 - o. 216, 232
 - o.-yan
 - o. 157
 - o.-yup
 - o. 2014
- [=11]

2. Dua vb.ni sesli olarak veya ezgi ile söylemek.

- o.-ñ
 - o. 992
 - o.-rlar
 - o. 60
 - o.-sun
 - o. 1948
- [=3]

okun- : Okuma işine konu olmak.

- o.-duķda
 - o. 449
 - o.-sun
 - o. 1430, 1929, 1938, 1939, 1992
- [=6]

okut- : Okuma işini yaptırmak.

- o.-!
 - o. 174, 177, 178, 195, 208
 - o.-dı
 - o. 32
 - o.-sa
 - o. 50, 2020
- [=8]

ol :1. (zamir) Teklik üçüncü kişiyi, iki veya daha çok şeyden, daha önce sözü geçeni belirtmek için

kullanılır; işaret yoluyla nesnenin yerini tutar.

o. 3, 15, 18, 31, 41, 54, 55, 88, 90, 94 (2), 114, 124, 129, 150, 151, 171, 180, 183, 184, 188, 195, 209, 212, 213, 237, 240, 243, 245, 249, 273, 275, 287, 292 (2), 329, 363, 412, 417, 422, 427, 476, 491, 525, 527, 531, 541, 559, 563, 565, 570, 573 (2), 577, 578, 586, 592, 592, 593, 600, 609, 639, 667, 677, 683, 687, 688, 692, 693, 728, 734, 828, 829 (2), 835, 844, 852, 858, 861, 863, 866, 867 (2), 870, 874, 881, 886, 891, 892, , 896, 909, 939, 944, 965, 968, 993, 1021, 1023(2), 1031, 1035, 1046, 1060, 1062, 1070, 1071, 1086, 1093, 1100, 1112, 1113, 1117, 1120, 1137, 1138, 1140, 1146, 1150, 1153, 1155, 1158, 1161, 1162, 1190, 1194, 1202, 1212, 1223, 1273, 1283, 1287, 1312, 1319, 1369, 1379, 1380, 1385, 1396 (2), 1407, 1412, 1413 (2), 1415, 1421, 1427, 1450 (2) , 1462, 1473, 1484, 1486, 1495, 1500, 1514, 1546, 1550, 1561, 1562, 1608, 1611, 1635, 1642, 1649(2) , 1651, 1656 (2) , 1657, 1670, 1679, 1693, 1695, 1700, 1716, 1743, 1746, 1792, 1814, 1816, 1838, 1843, 1844, 1847, 1849, 1888 (2), 1892, 1913, 1925, 1981, 1984

o.+dur

o. 249, 276, 330, 407, 424, 794, 1104, 1106 (2), 1112, 1201, 1205, 1209, 1217, 1221, 1233, 1506, 1515, 1533, 1539, 1544(2), 1545, 1554, 1911

o.+durur

o. 1053, 1509, 1701, 1824

o.+ki

o. 900

o.+kim

o. 475, 505, 821, 960, 1146

[=224]

anı : Onu.

a. 7, 48, 50, 91, 99, 100, 112, 119, 139, 148 (2), 149, 151, 158, 165, 166, 167, 172, 198, 200, 203(2), 216, 222, 232, 239, 240, 241, 242, 255, 257, 261, 264, 265 (2), 266, 269, 281, 306, 426, 430, 442, 447, 448, 450, 474, 478, 510, 512, 520, 521, 522, 540, 541, 575, 584, 587, 590, 606, 611, 626, 628, 633, 636, 646, 691, 706, 707, 717, 728, 733, 741, 742, 744, 750, 777, 779, 805, 821, 833, 865, 880, 900, 928, 952, 964, 999, 1003, 1036, 1069, 1074, 1075, 1078 (2), 1095, 1097, 1121, 1145, 1165, 1167 (2) , 1171, 1213 (2) , 1241, 1249, 1258, 1275, 1276, 1323, 1357, 1364, 1373, 1419, 1432, 1436, 1438, 1456, 1472, 1477, 1541, 1602, 1608, 1635, 1652, 1653, 1655, 1658, 1674, 1679, 1690, 1698, 1704, 1706, 1719 (2), 1727, 1739, 1742, 1748, 1781, 1805, 1835, 1852, 1875, 1876, 1883, 1890, 1934, 1949, 1968, 1975, 1982, 1988, 2015, 2019 (2), 2020, 2029

[=159]

aña : Ona

a. 7, 8, 27, 29, 39, 48, 53, 54, 56, 58, 69, 73, 109, 118, 120, 127, 128, 137(2), 138, 144, 145, 161, 169, 172, 175, 176, 177(2), 179, 181(2), 185, 188, 189, 191, 195, 208(2), 210, 212, 213, 223, 251, 278, 299, 321, 327, 329, 332, 391, 405, 406, 408, 410(2), 430, 440, 447, 451, 456, 502, 535, 544, 577, 591, 596, 610, 612, 613, 615, 616, 630, 634, 635(2), 637, 641, 642, 643, 650, 653, 666, 681, 686, 687, 767, 797, 828, 830, 832, 840(2), 843, 847, 848, 849, 850, 851, 859, 860, 879, 918, 967, 971, 973,

995(2), 1013, 1031, 1045, 1046,
1047, 1049, 1051, 1057, 1064,
1075, 1092, 1099, 1107, 1111,
1116(2), 1119, 1125(2), 1129,
1131,1136(2), 1161, 1169, 1170,
1183, 1185, 1189, 1191, 1196,
1206, 1207, 1210, 1214, 1219,
1224, 1225(2), 1234, 1251, 1253,
1265, 1274, 1282, 1283(2), 1298,
1300, 1313(2), 1319, 1322, 1324,
1325, 1327, 1332, 1336, 1338,
1341, 1346, 1359, 1361, 1366,
1387, 1390, 1404, 1416, 1426,
1469, 1474, 1477, 1488, 1500,
1528, 1534, 1543, 1545, 1549(2),
1550, 1562, 1572(2), 1575, 1623,
1630, 1631, 1632, 1641, 1648,
1661, 1687, 1694, 1705, 1708,
1711, 1725 (2), 1735, 1782, 1783,
1789, 1792, 1808, 1811, 1828,
1831, 1846, 1848(2), 1851, 1860,
1878(2), 1889, 1891, 1894, 1909,
1910, 1912, 1920, 1927, 1969,
1986, 2007, 2013, 2014, 2017,
2022

[=240]

anda : Onda, orada.

a. 41, 70, 91, 98, 114, 115, 123,
125, 131, 163, 183, 187, 201, 204,
220, 239, 240, 252, 290, 293, 326,
338, 358, 363, 376(2), 382, 385,
387(2), 388(2), 390(2), 391, 394,
453, 457(2), 458, 482, 487, 489,
551(2), 552, 554, 567, 581, 594,
599, 602, 607, 613, 622, 630, 632,
634, 648, 662, 667, 696, 697, 713,
730, 753, 757, 789, 792, 820, 822,
827, 834, 835, 841, 847, 861, 870,
896, 903, 923, 936, 938, 954, 983,
988, 1004, 1020, 1022, 1028,
1032, 1033, 1037, 1050, 1091,
1102, 1168, 1171, 1172, 1186,
1210, 1225, 1241, 1262, 1296,
1321, 1343, 1345, 1349, 1425,
1467(2), 1480, 1481, 1487, 1491,
1499, 1520, 1527(2), 1543, 1609,

1623, 1628, 1629, 1640, 1642,
1643, 1644, 1662, 1665, 1669,
1670, 1685, 1686, 1702, 1703,
1712, 1728, 1733, 1743, 1770,
1776, 1782(2), 1783, 1784, 1788,
1793, 1808, 1832, 1833, 1840,
1858, 1859, 1866, 1921, 1936,
1938, 1981

[=160]

andan : Ondan.

a. 23, 24, 34, 35, 40, 65, 78, 144,
162, 164, 184, 201, 208, 225, 317,
401, 476, 486, 552, 627, 644(2),
699, 705, 733, 833, 845, 913, 964,
966, 967, 973, 976, 1021, 1023,
1032, 1038, 1040, 1049, 1072,
1077, 1078, 1080, 1108, 1109,
1110, 1180, 1198, 1202, 1214,
1240, 1243, 1342, 1392, 1413,
1416, 1437, 1448, 1557, 1559,
1560, 1614, 1616, 1628, 1664,
1759, 1785, 1812, 1843, 1854,
1877, 1896, 1933, 1954, 1962,
1984, 1993, 1995, 2015

[=79]

anifi : Onun.

a. 1, 15, 43, 47, 57, 67, 113, 127,
138, 145, 174, 256, 277, 291, 293,
318, 331, 341, 349, 351, 386, 393,
394, 435, 436, 441, 468, 485, 488,
499, 527, 555, 556, 602, 620, 651,
692, 701, 710, 714, 715, 734, 821,
826, 863, 867, 894, 910, 912, 916,
948, 954, 958, 962, 963, 971, 974,
1000, 1001, 1022, 1024, 1029,
1030, 1033, 1037, 1039, 1040,
1043, 1044, 1054, 1092, 1110,
1111, 1115, 1118, 1121, 1122,
1124, 1127, 1128, 1132, 1147,
1152, 1153, 1154, 1156, 1190,
1207, 1215, 1219, 1220, 1261,
1274, 1278, 1279, 1282, 1291,
1304, 1353, 1394, 1407, 1422,
1428, 1430, 1437, 1466, 1485(2),
1487, 1488, 1506, 1547, 1551,

1562, 1603, 1614, 1643, 1645, 1647, 1659, 1661, 1674, 1676, 1681, 1682, 1686, 1728, 1731, 1737, 1777, 1817, 1840, 1844, 1845, 1860, 1864, 1868, 1874, 1880, 1918, 1998, 2025

a.+çun

a. 120, 413, 417, 478, 540, 565, 712, 724, 906, 923, 941, 950, 965, 967, 1128, 1133, 1208, 1212, 1270, 1273, 1274, 1387, 1395, 1400, 1405, 1421, 1473, 1498, 1541, 1735

a.+çundur

a. 55, 415, 1143, 1197, 1204

a.+la

a. 196, 346, 347, 423, 449, 454, 473, 534, 1061, 1182, 1191, 1311, 1321, 1546, 1892, 1935

[=192]

añlar : Onlar.

a. 618, 980, 1058, 1235, 1246, 1260, 1314, 1507, 1646, 1702, 1744, 1778, 1857

a.+a

a. 51, 780, 932, 1749, 2024

a.+da

a. 927, 998, 1076, 1886, 1916

a.+dan

a. 1248, 1257, 1779

a.+durur

a. 1226

a.+ı

a. 949, 983, 1195, 1247, 1571, 1738, 1780, 2021

a.+ıñ

a. 432, 984, 1011, 1270, 1813

a.+la

a. 1178

[=41]

2. (Sıfat) Uzakta olan, orda bulunmayan, kendisi hakkında konuşulan canlı veya cansız varlıkları veya kavramları

belirtmek için kullanılan işaret sıfatı.

o. nūruñ ziyāsı 14

o. Faḥr-i ʿĀlem Muṣṭafāya 16

o. enbiyā vü mürselīne 17

o. Şefīʿ ü'l-Müznibīne 17

o. mufahḥam 26, 1409

o. ḥāk-i pāya 37

o. merd-i fāʾiḳ 44

o. celālī 50

o. Ḥayālī 50

o. şarḥ-ıla 53

o. ehl-i İslām 66

o. şahini 97

o. ehl-i ʿilmiñ 103

o. şarrāf-ı ḥāzıḳ 116

o. rüz-ı maḥşerde 136

o. sūʾ-i yārān 165

o. dersi 186

o. tevekkül 190

o. ʿilme 190

o. zīc 220

o. müfredāta 221

o. Rabb-i Maʿbūd 239

o. nār-ı nīrān 255, 949, 1666

o. ikrār u taşdıḳ 264

o. zāt-ı ekrem 266

o. zāt 276, 355, 383, 385, 1368

o. Ḥudāya 302

o. Allāh 320

o. Ḥaḳ 343, 842, 874

o. devāmı 347

o. cisme 384

o. muḥaḳḳaḳ 422

o. yola 425

o. ḥayr-ı ebrār 443

o. Rabb-i ʿālī 447

o. ḥill ü ḥürmet 454

o. nār-ı Qurʾān 488

o. ṭarafdan 514

o. ʿāḳıbet 554

o. ḳavl-i Muḥṭār 589

o. tül 600

o. cüzler 605

o. ikrār 639

o. cān 641
 o. demde 641, 898, 970, 1101,
 1408, 1480, 1610, 1640
 o. memāta 656
 o. tevbe 662
 o. mü'min 728, 783
 o. māl 790, 1969
 o. māl 799
 o. ḥarām māl 816
 o. ğulāma 819
 o. mübtedi'ler 831
 o. Zü'l-celāle 833
 o. Müslimāna 856
 o. şavm-ı ilhāk 860
 o. māsivādan 878
 o. mā-ʿadādan 882
 o. gün 903, 1627
 o. günden 904
 o. luṭf u iḥsān 918
 o. Rūḥü'l-Emīne 942
 o. Rabb-i Fettāḥ 943
 o. yanan 953
 o. āgāh 956, 1331
 o. nūr-ı Furqān 1019
 o. şeyḥ-i ekrem 1026
 o. Hüd 1030
 o. ʿİsā bin Meryem 1049
 o. söz 1095
 o. şeyi 1101
 o. fevḳ-i akrān 1104
 o. cism-i pāke 1130
 o. idāma 1139
 o. şakḳı 1166
 o. fevḳe 1170
 o. Tāhir ü Kāsım 1198
 o. zamānı 12
 o. arada 1293
 o. şaḥşa 1307
 o. er 1309
 o. aḳzā-yı ḥācāt 1322
 o. şāhib-şerīʿat 1369
 o. pōst 1372
 o. ayda 1399
 o. zamāndan 1417
 o. ḥālde 1427, 1429, 1946
 o. semte 1431

o. ferd 1482
 o. Muḥammed 1482
 o. nezre 1526
 o. yilda 1555
 o. eyyāmda 1564
 o. Zü'l-celāli 1601
 o. Ḥālīḳ 1602
 o. Vehhāb-ı Ğaffār 1609
 o. yerde 1639
 o. nūr-ı ʿālem 1648
 o. günde 1655
 o. vaḳit 1671, 1936
 o. neferden 1692
 o. ḳadar māl 1826
 o. şehirden 1842
 o. nesl-i ʿālīden 1845
 o. pāk 1847
 o. ʿāḳıbetde 1881
 o. dem 1853, 1892
 o. şuverde 1868
 o. vaḳitde 1870
 o. ḥayāli 1870
 o. zamānda 1883
 o. aʿdā 1924
 o. maḥal 1938
 o. maḥalda 1950
 o. Laṭīfden 1952
 o. cevādīñ 1957
 o. baḳāyā 1962
 [=142]

ol- : 1. (Yardımcı fiil olarak) Bir ismin yada sıfatın bildirdiği hāli olmak, hālini almak, olmak, bulunmak, kalmak; yapılmak, edilmek.

o.- !

ğavvāş ol- 46
 māhir ol- 489
 fāriğ ol- 522
 vāḳıf ol- 544
 berī ol- 1078
 āgāh ol- 1316
 mülāzım ol- 1341, 1808
 meşğül ol- 1360
 ḥaber-dār ol- 1478

o.-a

ma'rūf ol- 2
selām ol- 17
fevka'l-'ulāda ol- 63
ma'lūm ol- 65
'āmil ol- 77, 454
cām ol- 114
fāsık ol- 116
dā'ī ol- 141, 864, 1978
dūr ol- 144, 164
rehber ol- 146
naşihat ol- 178
me'lūf ol- 181
hāvī ol- 228
mevşūf ol- 243
muvāfık ol- 251, 1271
kā'im ol- 423
sārī ol- 479
rāsih ol- 489
pūr-nūr ol- 495
fāhim ol- 601
emr ol- 604, 1612
cem' ol- 613, 1828
medfū' ol- 705, 1904
merfū' ol- 705
sālīm ol- 708
rāhat ol- 708
tā'ib ol- 749
ma'rūf ol- 844
mahfūf ol- 844
'usret ol- 861
mağfūr ol- 911
māni' ol- 930
nāzil ol- 1100, 1624
vāşıl ol- 1100
mesken ol- 1225
yād ol- 1255
ķurbān ol- 1256
müştāk ol- 1298, 2013
müberrā ol- 1301
zākir ol- 1306
fākir ol- 1306
peydā ol- 130
tevhīd ol- 1428
āsān ol- 1430
fevt ol- 1432

çoķ ol- 1434, 1903
müfāriķ ol- 1465
eb'ad ol- 1490
muķārin ol- 1526
te'līf ol- 1529
vāki' ol- 1566, 1844
pāk ol- 1578
ma'mūr ol- 1594, 1824
hālī ol- 1608
mu'ayyen ol- 1623
biryān ol- 1625
tebdīl ol- 1628
mükerrer ol- 1745
hasf ol- 1820
mesrūr ol- 1824
iķdām ol- 1829
perişān ol- 1839
sālīb ol- 1850
medfūn ol- 1881
mesdūd ol- 1897
noķşān ol- 1901
dā'im ol- 1913
muħkem ol- 1918
def' ol- 1950, 2005
maħsüb ol- 1963
mevhüb ol- 1963
ma'fūv ol- 1974
fāhim ol- 1984
müsennem ol- 1993
bāķī ol- 2006
kān ol- 2022
mesrūr ol- 2023

o.-alar

cār ol- 1152
ma'dūm ol- 1599

o.-am

dā'im ol- 263
dā'ī vü sā'ī ol- 1946

o.-a mı

mu'ādil ol- 89

o.-an

'āķıl ol- 75, 425
dost ol- 105
'ālim ol- 106
cāhil ol- 109

- şarf ol- 548
 şālih ol- 684
 lāzım ol- 873, 1795
 fevt ol- 883
 farz ol- 909
 murdār ol- 944
 ʿāşī ol- 1119
 cem^c ol- 1196
 zıkr ol- 1446
 hāʿin ol- 1489
 ehl-i cemā^cat ol- 1672
- o.-ana
- Ṭaleb-kār ol- 1794
- o.-anlar
- ʿāşık ol- 69
 ʿālim ol- 523
 ma^cmūr ol- 702
 pāk ol- 739
 münkir ol- 1191
 cāhil ol- 1308
- o.-anları
- mühim ol- 1932
- o.-asın
- muḥarraḳ ol- 488
- o.-aydı
- hāvī ol- 222
 müfteḳır ol- 287
 ʿāciz ol- 288
 muḥtāc ol- 302
 mümkin ol- 830
- o.-dı
- mevşūf ol- 2
 ġark ol- 15
 rehber ol- 20, 33
 feth ol- 42,
 āsān ol- 67, 675, 967
 maḥfūz ol- 104
 maġbūn ol- 117
 kezzāb ol- 121, 1842
 ḳāşır ol- 129
 yaḳın ol- 130
 mücerreb ol- 168
 aḳvā ol- 202
- tāġī ol- 202
 beḥḥās ol- 204
 vesā'il ol- 207
 lāzım ol- 235, 630
 belli ol- 259
 taḥkīḳ ol- 268
 muḳadder ol- 269
 ḥāvī ol- 278, 363
 vācib ol- 283
 zāhib ol- 283
 Ma^cbūd ol- 291
 merdūd ol- 291, 1518, 1535
 āşikārā ol- 296
 zevāl ol- 297
 dā'im ol- 301, 1402
 muḥāl ol- 303
 zāhir ol- 314, 1030
 şart ol- 315, 1294
 münezzeḥ ol- 326, 383
 ʿālim ol- 331
 tekellüm ol- 337
 ta^calluḳ ol- 350
 bir ol- 354
 āşim ol- 356
 aḥsen ol- 360
 taḥlīḳ ol- 368
 terzīḳ ol- 368
 hidāyet ol- 371
 ḳā'im ol- 374, 692, 1321
 mu^carra ol- 377
 mürekkeb ol- 382
 basīṭ ol- 382
 ʿāciz ol- 393, 1794
 ḥāciz ol- 393
 mu^callā ol- 397
 sābıḳ ol- 398
 mevşūf ol- 402
 ta^cbīr ol- 404
 muḥaḳḳaḳ ol- 440, 1795
 aġyār ol- 442
 melfūz ol- 473
 nūr ol- 491
 mevcūd ol- 502
 ma^clūm ol- 503
 merfū^c ol- 508, 564, 1151,
 1462, 1756

ṣābit ol- 515, 1191
‘indī ol- 517
zā‘im ol- 520
zāhir ol- 528
mu‘arref ol- 547
ṣādīk ol- 551
memnū‘ ol- 564, 1080, 1151,
1462, 1756
zāhil ol- 565
bāṭil ol- 565
mu‘iddāt ol- 567
maḳzī ol- 588
ḳābil ol- 598
vāṣil ol- 598, 623
zıddeyn ol- 618
kāfir ol- 624, 749, 1797
maḥmūl ol- 626
mü‘min ol- 647
muḥsin ol- 647
rāci‘ ol- 663
maḳbūl ol- 668
mücellā ol- 687
muṭlaḳ ol- 691
dāfi‘ ol- 704
vārid ol- 709, 1690, 1896
müsavī ol- 725
ma‘zūl ol- 731
ḥarām ol- 737, 746
ġāfir ol- 749
muraḥḥaṣ ol- 751, 1525
muḥalleṣ ol- 751
vesīle ol- 785
mestūr ol- 821, 1569
mecnū‘ ol- 822
menḳūl ol- 823
ref‘ ol- 826
mesrūr ol- 834, 1169, 1656,
1696
muḥavvel ol- 835
evlā ol- 874
fevt ol- 877, 1841
mu‘ayyen ol- 881
ḥācib ol- 906
rāfi‘ ol- 916
laṭīf ol- 922
ḥākim ol- 937

ḥādım ol- 937
men‘ ol- 951, 1291
efḍal ol- 961(2), 1084, 1214,
1240, 1288
sultān ol- 969
mihmān ol- 969
‘āṣī ol- 973
dost ol- 978
īṣāl ol- 1007
mu‘ammer ol- 1020
bāḳī ol- 1023
sāḳī ol- 1023
nām ol- 1025, 1846
mensūḥ ol- 1028
resūl ol- 1031
tamām ol- 1037, 2032
ilḥāḳ ol- 1038, 1556
münzel ol- 1045, 1057
mü‘eyyed ol- 1047
tām ol- 1050
mürsel ol- 1057
ḥayrān ol- 1059
nāzil ol- 1062, 1414, 1417
mükerrer ol- 1062
muṭayyeb ol- 1079
def‘ ol- 1081
insān ol- 1083
mufaẓẓal ol- 1084
ṣābir ol- 1087
nāşır ol- 1096
sākin ol- 1098
meşhūr ol- 1103, 1215
cihān-bān ol- 1103
ḥalḳ ol- 1111
‘illet ol- 1112
ḥatm ol- 1115
musaḥḥar ol- 1119, 1170
müdemmer ol- 1119
şakḳ ol- 1123
ḥelāl ol- 1129
ḥāş ol- 1141
ḥamīd ol- 1143
cārī ol- 1149
mükeddir ol- 1153
meşhūn ol- 1155, 1164
imām ol- 1168

peydā ol- 1173, 1868
sākit ol- 1189
şāmit ol- 1191
fuzlā ol- 1197, 1231
‘ulyā ol- 1197
taşdıķ ol- 1206
zındıķ ol- 1206
lāyık ol- 1212
fā’ıķ ol- 1212
fāyık ol- 1216
hoşnūd ol- 1230, 1746
hamīdān ol- 1238
mağfūr ol- 1252
maḥv ol- 1265, 1315
karīb ol- 1270
mübeyyen ol- 1282
bānī ol- 1284
mużmaḥill ol- 1295
ğālib ol- 1315, 1777, 1838
cem‘ ol- 1319, 1864
ma‘mūr ol- 1319, 1494
beyān ol- 1340
çoķ ol- 1359, 1936
eşref ol- 1371
māni‘ ol- 1375
müstahaqq ol- 1387
maḥcüb ol- 1398
a‘zam ol- 1409
sārī ol- 1445
esbāb ol- 1489
zā’id ol- 1497
ma‘dūd ol- 1518
kāni‘ ol- 1542
muraşşad ol- 1552
sālik ol- 1558
müsāfir ol- 1561
makḥūr ol- 1569, 1656, 1696
1895
ḥālī ol- 1573
‘ādil ol- 1630
yār ol- 1632
maḥzūl ol- 1657
keskin ol- 1660
mūkıd ol- 1661
cāmi‘ ol- 1670
mürāyī ol- 1699

ıtlāķ ol- 1721
māzī ol- 1765
ehl ol- 1771
icmāl ol- 1806
‘accāl ol- 1816
eşraf ol- 1832
ṭālib ol- 1838
vāķi‘ ol- 1844
a‘ver ol- 1863
tuḥfe ol- 1889
mev‘ūd ol- 1897
muḥtāc ol- 1924
mercū ol- 1974
ma‘dūm ol- 2031

o.-dığı
muğayyer ol- 1009

o.-dılar
vesā’il ol- 9
mübellig ol- 9
ehl-i ḍalālet ol- 246
mücedded ol- 1017
bikr ol- 1148
müdāvim ol- 1386
me‘cūr ol- 1498
şād ol- 1532
ḥāwī ol- 1554
‘āşī ol- 1775

o.-dıysa
vāşıl ol- 573
māzī ol- 878
ma‘lūm ol- 880
vāķi‘ ol- 916
kābil ol- 917
āsān ol- 1679

o.-duķ
fitne ol- 956

o.-duķça
lāzım ol- 476

o.-duķda
lāyık ol- 44
sebīl ol- 71
ma‘lūm ol- 273
keşir ol- 355

- muşirr ol- 620
vāki^c ol- 704, 1524
nāzil ol- 990
münzel ol- 1061
dāh̄il ol- 1144
me^ʿmūr ol- 1251
mest ol- 1372
meslūb ol- 1398
laṭīf ol- 1412
keṣīf ol- 1414
marīz ol- 1424
taṣdīk ol- 1469
vāşıl ol- 1521
tamām ol- 1815, 1961, 1969
mebzūl ol- 1835
destūr ol- 1861
yaqīn ol- 1929
- o.-dum
nāqıl ol- 2027
- o.-duñ
ehl-i cennet ol- 1894
- o.-duñ mı
arı ol- 1677
ḥalāş ol- 1677
şā'im ol- 1678
- o.-duñsa
ʿāzim ol- 520
ʿālim ol- 601, 619
ʿāqıl ol- 1479
- o.-ma
maḥzūn ol- 117
zāhil ol- 381
müşekkek ol- 475
nā'im ol- 619
- o.-madan
müvellid ol- 377
- o.-madı
mümāşil ol- 304
mükeyyef ol- 388
müyesser ol- 456
ma^clūm ol- 640
müsā'id ol- 646
ʿözl ol- 671
- lāyık ol- 680, 744
rāzī ol- 712
nesh ol- 1019
mübeyyen ol- 1091
makbūl ol- 1273
mu^cayyen ol- 1846
- o.-madım
mālik ol- 1956
- o.-madiysa
ehl ol- 719
- o.-maduñ
irşād ol- 774
- o.-mağ
Ehl-i Sünnet ol- 260
ḥāvī ol- 300
mürīd ol- 346
çoğ ol- 355
delīl ol- 371
cem^c ol- 618
nādım ol- 659
ʿazāb ol- 735
kāzib ol- 757
münkir ol- 758
emīn ol- 764
ḫarīn ol- 767
münāfık ol- 767
sāriğ ol- 771
ḫaḫīr ol- 775
mücerred ol- 783
rāğıb ol- 797
mesrūr ol- 818
ʿālim ol- 818
sa'id ol- 825, 835, 838
şakī ol- 834
muvāfık ol- 1060
müstehill ol- 1802
Hāşimī ol- 1913
tırāş ol- 1942
- o.-mağda
māhir ol- 129
- o.-mağdan
ḫorḫağ ol- 1015

- o.-mağdur
mi'zāl ol- 815
- o.-mağ-durur
'āsī ol- 768
ta'ān ol- 795
- o.-masa
müneffir ol- 1072
mülāşık ol- 1412
haber-dār ol- 1486
- o.-ması
mufaẓzāl ol- 958
mücerred ol- 1291
- o.-masun
muḳārin ol- 164
ḫālī ol- 176
ḫalḳ ol- 1422
- o.-maya
ferāmūş ol- 493
imkān ol- 912
münāsib ol- 1314
mü'ebbed ol- 1603
ḫālī ol- 1747
selāmet ol- 1784
- o.-mayan
sezā-vār ol- 359
- o.-maz
ḳarīn ol- 132
mümkin ol- 385, 594
lāyık ol- 398
inkār ol- 524
muḫtāc ol- 542
delīl ol- 542
berāber ol- 543, 669, 962, 1261, 1912
kāfir ol- 620, 622
żāyi' ol- 652, 734
māni' ol- 652, 734, 988, 1916
maḳbūl ol- 668
ḫalāş ol- 670
ḫarām ol- 722, 753
āmīr ol- 788
zā'il ol- 831
ḳā'il ol- 831
- 'asīr ol- 833
sākıt ol- 845
ḫelāl ol- 845
dā'im ol- 936
resūl ol- 1058
muşādık ol- 1060
şādır ol- 1069
müsāvī ol- 1265
müyesser ol- 1318
feth ol- 1348
münfekk ol- 1467
ḫālī ol- 1496
müvesvis ol- 1546
şāhib ol- 1604
ḳādir ol- 1680
revā ol- 1788
mü'ebbed ol- 1792
mülāḳī ol- 1812
bir ol- 1886
ri'āyet ol- 1909
redd ol- 1999
- o.-mazdı
ḫāciz ol- 288
- o.-mazlar
mu'āteb ol- 1498
mü'ebbed ol- 1702
- o.-mazsa
i'rāb ol- 198
naşīb ol- 612
āsān ol- 851
ma'lūm ol- 882
mümkin ol- 884
imkān ol- 899
- o.-muş
iḫtiyār ol- 849
- o.-muşdı
seyyān ol- 1285
- o.-muşdur
mü'ebbed ol- 1377
- o.-muş
bālīg ol- 903
giriftār ol- 1778

- o.-muşdı
 kâ'id ol- 1162
- o.-muşdur
 cem^c ol- 127, 1210
 kâbil ol- 596
 lâzım ol- 658
 müsellemler ol- 842
 bâtil ol- 1052
 mü'eyyid ol- 1076
 efdal ol- 1086
 artuğ ol- 1713
- o.-muşken
 efdal ol- 800
 müsâfir ol- 1852
- o.-muşlar
 'âşi ol- 950
- o.-muş mı
 halk ol- 519
- o.-sa
 müşerref ol- 52
 cem^c ol- 111, 191, 384, 1138,
 1319, 1858
 meyve-dâr ol- 118
 düşmân ol- 167
 mu'allim ol- 173
 vâsıl ol- 182
 müfessir ol- 197
 tağayyür ol- 200
 mü'eddî ol- 253
 müsâvî ol- 278
 hâdiş ol- 295
 ma'düm ol- 358
 irşâd ol- 407
 erbâb ol- 523
 zikr ol- 552
 ma'lûm ol- 553
 hakk ol- 556
 ref^c ol- 557, 1259
 münkâd ol- 575
 müslim ol- 647
 maqrûn ol- 689
 muqârin ol- 690
 müştedd ol- 697
 muztarr ol- 697
- 'âm ol- 699
 mü'eddî ol- 714
 lâhik ol- 827
 muşarraḥ ol- 835
 mümkün ol- 884
 marîz ol- 896
 şâdir ol- 955, 1325
 mu'âteb ol- 955
 aḥşam ol- 987
 'arîz ol- 992
 ednâ ol- 994
 müneffir ol- 1070
 bir ol- 1085
 maḥşûr ol- 1099
 muvâfık ol- 1327
 mülâkî ol- 1330, 1455
 münâsib ol- 1331
 ma'lûm ol- 1345
 çok ol- 1391
 'âşi ol- 1460
 fârık ol- 1465
 maḥlûk ol- 1469
 mu'arîz ol- 1540
 ḥaml ol- 1765
 ḥaş ol- 1925
- o.-salar
 ḥayy ol- 47
 şâd ol- 406
- o.-sañ
 mülâkî ol- 1453
- o.-sun
 şükr ol- 1
 şalât ol- 16
 dâḥil ol- 19
 emânet ol- 45
 ba'id ol- 137, 144, 1927, 2007
 müstaḥzar ol- 145
 muḥâfız ol- 180
 fâ'ik ol- 218
 muḥaddis ol- 229
 ḥâfız ol- 231
 'ayân ol- 428
 muṭî^c ol- 571
 muzmaḥill ol- 837
 câyî^c ol- 870

- edā ol- 876
müstagfir ol- 879
şā'im ol- 897
dā'im ol- 897
müsaḥḥar ol- 943
cevāb ol- 951
ʿarız ol- 992
maḥv ol- 1219
şāhib ol- 1607, 1650
erḥam ol- 1918
vefā-dār ol- 1943
vaşiyyet ol- 1958
- o.-sunlar
şaff ol- 1987
- o.-sun mı
vākiʿ ol- 284
- o.-uñ
naş ol- 1765
- o.-unca
şābit ol- 298
meşūr ol- 834
fevt ol- 1131
- o.-unmaz
ḥükm olun- 615
- o.-up
mülāzım ol- 78
ğavvāş ol- 219
mirʾāt ol- 273
nāzil ol- 477
vehm ol- 517
lems ol- 530
vażʿ ol- 556
marzī ol- 588
cemʿ ol- 605
dāfiʿ ol- 708
fāsıḳ ol- 716
bāğī ol- 768, 839
refʿ ol- 829
yoḳ ol- 839
müflis ol- 854
ḥādım ol- 1147
keşf ol- 1172
ḥarāb ol- 1593, 1825
- defʿ ol- 1649
ḥuddām ol- 1720, 1776
mūnis ol- 1725
hedm ol- 1825
tām ol- 2036
- o.-updır
müsvedd ol- 1895
- o.-updur
maḥz-ı rahmet ol- 15
sezā-vār ol- 22
maẓhar ol- 38
ʿādet ol- 39
ıslāḥ ol- 166
müfterik ol- 245
Ehl-i Sünnet ol- 249
zā'il ol- 290
maʿlūm ol- 332
mevşūf ol- 354
çoḳ ol- 357
müsāvī ol- 363
münḳād ol- 391
muʿarrā ol- 399
ʿā'id ol- 416
rāzī ol- 417
efḍal ol- 462, 1370
esbāb ol- 523
maʿnā ol- 551
zāhib ol- 635
mütteḥid ol- 644
niyyet ol- 653
murdār ol- 738
ḥāvī ol- 746
bā'ış ol- 840
muʿallā ol- 934
ḳā'im ol- 936, 1020
memlū ol- 938
elṭāf ol- 947
mensūḥ ol- 1028
muʿammer ol- 1031
şāriḥ ol- 1032
maḳrūn ol- 1043
mürsel ol- 1045
mensūḥ ol- 1052
aṭyeb ol- 1079
maḥşūş ol- 1116

mev'ūd ol- 1131
mü'essir ol- 1153
mağşūr ol- 1210
hāş ol- 1326
hall ol- 1350
lāzım ol- 1366
'ulvī ol- 1394
muntazır ol- 1396, 1633
çi ol- 1419
şābit ol- 1504
tercümānān ol- 1533
mesdūd ol- 1535
bī-ṭāḳ ol- 1543
hālī ol- 1607
hār ol- 1659
ehl-i fetret ol- 1697
halk ol- 1720, 1749
e'ālī ol- 1726
ehl-i şeytān ol- 1774

o.-ur

münkād ol- 7, 1878
'ālim ol- 90
teskīm ol- 98
enver ol- 115
hezzāl ol- 127
cārī ol- 133, 482
lāzım ol- 134, 868
sārī ol- 163
vāşıl ol- 175, 384, 994
ḳā'id ol- 184
sühān-dān ol- 189
ṭālī' ol- 212
ma'lūm ol- 273
ṭārī ol- 298
selb ol- 311
bir ol- 316
ekşer ol- 352
mefhūm ol- 358
mevşūf ol- 367
farḳ ol- 367
ḳābil ol- 384
halk ol- 436, 1764
māni' ol- 481
ihdāş ol- 525
derk ol- 534
maḥmūl ol- 550

ref' ol- 557, 1817
dāhil ol- 573
'āzim ol- 630
mükrem ol- 633
maḥv ol- 657, 917, 1140,
1595, 1850
merdūd ol- 662
'ayb ol- 667
def' ol- 694
mekrūh ol- 715
sa'id ol- 829
ba'id ol- 829
eb'ad ol- 918
mürsel ol- 1061
mükeddir ol- 1070
mükerrem ol- 1071
mü'eyyed ol- 1076
nāşır ol- 1096
yār ol- 1152
maḳbūl ol- 1248
muḳārin ol- 1336
muzlim ol- 1398
mün'aşır ol- 1407
eşim ol- 1456
maḥlūḳ ol- 1469
müfāriḳ ol- 1515
hall ol- 1538
ibḳā ol- 1610
ḡarḳ ol- 1626
zākir ol- 1637
şākir ol- 1637
memnūn ol- 1657
muḥalled ol- 1702
muḥaffef ol- 1703
nāzil ol- 1726
muḳarrer ol- 1745
mü'ebbed ol- 1773
mürted ol- 1811
lāyık ol- 1811
perişān ol- 1854
maḳrūn ol- 1881
berrāḳ ol- 1893
sulṭān ol- 1902
mihmān ol- 1908

o.-urdu

ḳākim ol- 53

mümkün ol- 286
‘āciz ol- 287
ṭārī ol- 302
‘ālī ol- 1159

o.-urlar
be-ğāyet ol- 246
muḥālif ol- 316
lezzet ol- 434
sākin ol- 982
ṣākir ol- 1087
rāzī ol- 1228, 1642
me‘cūr ol- 1251
zāhil ol- 1505
sā‘ī ol- 1665
‘ābir ol- 1669
reyyān ol- 1686
iḥṣār ol- 1701
mesken ol- 1770
lā‘im ol- 1783
ḥādīm ol- 1808
eṣnāf ol- 1832
pinhān ol- 1854
muḥtāc ol- 1857
medrūc ol- 1882

o.-urlardı
rāzī ol- 47

o.-ur mı
mümkün ol- 73
izāle ol- 1259

o.-ursa
mümkün ol- 180, 1940
bāḥiṣ ol- 201
ṣādīk ol- 524
baḥṣ ol- 543
‘āṣī ol- 578
ṣādır ol- 586
lāyık ol- 681
kāṣır ol- 820
kizb ol- 867
fevt ol- 875
vāқи ol- 1073
kātīl ol- 1248
şıq ol- 1376
mücelled ol- 1377

ğāfil ol- 1680
devr ol- 1972

o.-ursañ
‘ālim ol- 132
mü‘min ol- 576
‘āṣī ol- 576

o.-ursun
Ehl-i Sünnet ol- 262
vāṣıl ol- 558
mağmūm ol- 989
muṣaddar ol- 1798
[=922]

2. Gerçekleşmek, meydana gelmek, mevcut bulunmak.

o.-a
o. 142, 155, 162, 696 (2), 1237
1254, 1297 (2), 1428, 1935, 1574,
1625, 1654, 1820, 1826, 1827,
1927, 1928, 1930, 1951, 2010

o.-an
o. 185, 461, 654, 830, 832

o.-anıñ
o. 467

o.-anlar
o. 630, 831

o.-asın
o. 494

o.-aydı
o. 323

o.-dı
o. 6, 13, 26, 27, 31, 36, 131, 217,
234, 236, 247, 274, 293, 294,
299, 303, 305, 327, 338, 346,
346, 347, 351, 445, 451, 462,
472, 472, 475, 486, 493, 499,
502, 503, 508, 510, 513, 515,
530, 532, 540, 547, 556, 562,
566, 566, 603, 634, 635, 684,
727, 777, 809, 825, 895, 922,
923, 935, 948, 966, 967, 971,
974, 975, 991, 995, 1000, 1010,
1012, 1014, 1014, 1022, 1073,
1094, 1094, 1104, 1122, 1122,
1133, 1141, 1148, 1163,

- 11641169, 1174, 1184, 1193,
1195, 1199, 1200, 1202, 1203,
1205, 1226, 1233, 1235, 1235,
1242, 1270, 1277, 1279, 1285,
1287, 1288, 1310, 1323, 1325,
1333, 1337, 1344, 1363, 1366,
1369, 1373, 1393, 1402, 1404,
1411, 1440, 1445, 1446, 1475,
1485, 1494, 1497, 1504, 1506,
1508, 1511, 1512, 1514, 1555,
1555, 1556, 1565, 1570, 1617,
1631, 1633, 1638, 1638, 1641,
1641, 1642, 1659, 1691, 1694,
1709, 1816, 1817, 1818, 1832,
1840, , 1878, 1883, 1910, 1960,
1964, 1964, 1971, 1971, 1980
- o.-dığı
o. 880, 905
- o.-dı-kim
o. 767
- o.-dılar
o. 378
- o.-dıysa
o. 133, 868, 1990
- o.-duğı
o. 953, 1402
- o.-duğı-y-çun
o. 1231
- o.-duğda
o. 531, 701, 1101, 1163, 1360,
1399, 1818, 1464
- o.-ma
o. 711
- o.-madan
o. 778
- o.-madı
968, 1047, 1142, 1331, 1510,
1519, 1601, 1956, 1973
- o.-mağı
o. 1376
- o.-mağ
o. 402, 1523, 1912
- o.-mağdan
o. 1440
- o.-masa
o. 340, 423, 574, 1348
- o.-ması
o. 951, 959
- o.-masun
o. 1955
- o.-maya
o. 75, 340, 621, 869, 1834, 1941
- o.-mayınca
o. 1067, 1339
- o.-maz
o. 108 (2), 317, 350, 386, 576,
714, 1339, 1400, 1404, 1464,
1526, 1653, 1779
- o.-mazdan
o. 1415
- o.-mazsa
o. 611, 675, 1514, 1980
- o.-mış
o. 855
- o.-mışdı
o. 1161
- o.-mışdur
o. 851
- o.-mışdurur
o. 822
- o.-muş
o. 334
- o.-muşdur
o. 415, 720, 1358, 1420, 2030
- o.-muşlar
o. 1619
- o.-sa
o. 71, 193, 197, 310, 546, 553,
572, 674, 698, 750, 752, 820,
846, 848, 909, 914, 914, 945,
995, 1060, 1072, 1138, 1154,
1268, 1293, 1311, 1374, 1391,
1399, 1419, 1520, 1540, 1602,
1657, 1961
- o.-sun
o. 27, 58, 138, 145, 1207, 1256,
1289, 1917, 1954, 1955, 1958,
1962, 1994, 2033
- o.-sun mı
o. 1135
- o.-uñ
o. 1750

o.-unca
o. 469, 554, 617
o.-uncağ
o. 316
o.-up
o. 80, 152, 899, 970, 1025,
1180, 1265, 1597, 1668, 1901
o.-updum
o. 34, 414
o.-updur
o. 19, 21, 56, 211, 427, 431,
452, 460, 485, 504, 532, 534,
541, 568, 598, 795, 938, 948,
972, 1022, 1056, 1091, 1109,
1128, 1176, 1204, 1222, 1227,
1229, 1239, 1279, 1280, 1281,
1286, 1294, 1328, 1333, 1334,
1343, 1346, 1388, 1414, 1448,
1501, 1509, 1514, 1542, 1563,
1646, 1647, 1692, 1707, 1710,
1746, 1750, 1754, 1758, 1996
o.-ur
o. 97, 113, 169, 182, 183, 188,
189, 222, 229, 272, 279, 439,
502, 559, 586, 600, 642, 649,
692, 693, 730, 784, 886, 889,
972, 998, 1099, 1154, 1264,
1268, 1345, 1347, 1392, 1454,
1484, 1503, 1645, 1648, 1731,
1744, 1746, 1823, 1833, 1860,
1861, 1866, 1972, 2032
o.-urdi
o. 295, 1137
o.-urken
o. 788, 796
o.-urlar
o. 1769
o.-ur mı
o. 182
o.-ursa
o. 94, 264, 471, 647, 662, 698,
721, 848, 890, 919, 1073, 1077,
1332, 1336, 1480, 1921
o.-ursun
o. 81
[=466]

oldur- : Olmasını sağlamak.

o.-up
o. (imāte oldur-) 370
[=1]

olmaklık : Olmaklık.

o.+1
o. (kādīm ol-) 352
[=1]

olun- : Olma işine konu olmak.

o.-dı
kaṭ olun- 238
ketm olun- 468
vaṣ olun- 507
menḥ olun- 1459
selb olun- 1619
zıkr olun- 2035

o.-maz
ḥaşr olun- 1241
farḳ olun- 292, 1293
ekl olun- 1813

o.-muşdur
işāret olun- 1234

o.-muş
zuḥm olun- 740

o.-muşdur
ḥaml olun- 509

o.-sa
setr olun- 113
selb olun- 292
zıkr olun- 470, 512, 1244
vaṣ olun- 552
ḥabs olun- 640
defn olun- 1470
muṭād olun- 1527

o.-sun
fehm olun- 549
devr olun- 893, 1962, 1974
ḥavn u nuṣret olun- 1441
taḳdīr olun- 1964
tilāvet olun- 1994
[=29]

on : On (10).

o. 869, 870, 1006, 1007, 1323, 1754, 1972, 1977
o.+durur
o. 1235
[=9]

on beş : On beş (15).
o. 893, 1402
[=2]

on dört : On dört (14).
o.+de
o. 1402
[=1]

on iki : On iki (12).
o.+sin
o. 1961
[=1]

onuncu : On sayısının sıra sıfatı.
o. 1701
[=1]

orta : Başlangıcı ile bitimi arasında eşit uzaklıkta olan süre.
o.+sı
o. 2036
[=1]

oruc (Far.): Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kendini alıkoyma.
o. 781, 849
o. dut- 857
o. tüt- 655
o.+a
o. 859
o.+ı
o. 761
[=6]

‘Osmān (öz. a.): Dört büyük halifeden üçüncüsü, cennetle müjdelenen on sahabeden biri olan Hz. Osman.
O. 20, 1216, 1236
O. (zī'n-nūreyn-i ‘O.) 1214
[=4]

otur- : 1. Hiçbir iş yapmadan boş vakit geçirmek, boş durmak.

o.-ma
o. 915
o.-mağ
o. 936
[=2]

2. Vücudun bir kısmını bir yere yerleştirmek.

o.-duğda
o. 1726
o.-madan
o. 395
[=2]

3. Yer almak, geçmek.

o.-muş
o. 1728
o.-sa
o. 1157
o.-sun
o. 1629
[=3]

otuz : Otuz (30).

o. 1006, 1971
[=2]

otuz üç : Otuz üç (33).

o. 1738
[=1]

Ö

öğren- : Bilgi edinmek, öğrenmek.

ö.-mede
ö. 1420
ö.-üp
ö. 1764
[=2]

öl- : Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek.

ö.-miş
ö. 855

ö.-se [=1]
 ö. 657
 ö.-ürse
 ö. 1001
 [=3]

ölç- : En, boy, hacim, süre gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek.
 ö.-e
 ö. 1884
 [=1]

ölüm : Hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, vefat.
 ö.+den
 ö. 1747
 [=1]

Ömer (öz. a.) : İkinci halife Hz. Ömer.
 ʿÖ. 20, 800, 1208, 1216, 1236
 [=5]

ömr (Ar.) : Ömür, yaşama, hayat.
 ʿö.+i
 ʿö. 884, 894, 1030, 1037
 ʿö.+i
 ʿö. 1042
 ʿö.+inde
 ʿö. 867
 ʿö.+üm
 ʿö. 1961
 ʿö.+üñ
 ʿö. 893
 [=8]

öñ : Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı.
 ö.+de
 ö. 375, 835
 ö.+ünden
 ö. 1657
 [=3]

öñ- : Birinin önüne çıkmak, gözetlemek, pusu kurmak.
 ö.-mek
 ö. 1583

[=1]
örf (Ar.) : Âdet, hüküm; gelenek.
 ʿö.+üne
 ʿö. 1990
 [=1]

ört- : (mec.) Kötü bir durumu belli etmemek, gizlemek, saklamak.
 ö.-er
 ö. 616
 [=1]

öt- : Kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak.
 ö.-se
 ö. 1457, 1457
 ö.-sün
 ö. 46
 [=3]

öyle : O biçimde, o tarzda.
 ö. 360
 [=1]

öz : Bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı.
 ö.+ine
 ö. 436, 977, 1305
 ö.+ün
 ö. 904, 1586
 ö.+üñ
 ö. 1458
 [=6]

özge : Başka.
 ö. 81, 178, 915
 [=3]

özr (Ar.) : Bir kusur veya suçun hoş
 ʿö. ol- 671
 [=1]

P

pādişāh (< Far. pād-şāh): Hükümdar, melik.
 p.+ı
 p. 1926

p.+kim
p. 1630
[=2]

pādiṣāhān (Far.) : Hükümdarlar, melikler.
p. 1924
[=1]

pāk (Far.) : Temiz, arı, pak.
p. 395, 1146, 1847
p. (zāt-ı p.-i müctebādır) 61
p. (zāt-ı nām-ı p.-i Āḥmed) 62
p. (vücūd-i p.-i Aḥmed) 1179
p. (imām-ı pāk-i aʿzam) 1278
p. eyle- 718, 1458, 1586, 1718
p. it- 99, 186, 1128
p. kııl- 904
p. ol- 739, 1578
p.+e
p. (cism-i p.) 1130
p.+i
p. (cism-i p.) 1128
p. (nām-ı p.) 1279
p.+inde
p. (dīvān-ı zāt-ı p.) 1349
p.+ine
p. (dīvān-ı p.) 1622
[=22]

pārça (Far.) : Bir bütünden ayrılan, ayrı sayılan veya artakalan şey.
p.+sı
p. 100
[=1]

pās (Far.) : Gam, keder, iç sıkıntısı.
p.+dan
p. 1718
[=1]

pay: Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş
p. eyle- 862, 900
[=2]

pāy (Far.) : Ayak.
p.+a
p. (ḥāk-i p.) 37
p.+ında
p. (ḥāk-i p.) 22

[=2]

penāh (Far.) : Sığınma, sığınacak yer.

p.+ı
p. 30
[=1]

penāhī (Far.) : Sığınma.
p. 1698
[=1]

penc (Far.) : Beş.
p. 743
[=1]

pencāh (Far.) : Elli.
p. 1183
[=1]

pend (Far.) : Nasihat, öğüt.
p. 1358
[=1]

perī (Far.) : Cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farz edilen dişlerine verilen bir ad.
p. 995
[=1]

perīṣān (Far.): Dağınık, düzensiz, karmakarışık.
p. 68
p. ol- 1839, 1854
[=3]

Perverdigārā (< Far. Perverd-gārā) : Ey Allah.
P. 135
[=1]

pes (< Far. bes): Öyle ise; o hâlde; bundan dolayı; nihayet anlamlarında kullanılır.
p. 23, 34, 69, 182, 241, 476, 577, 604, 630, 634, 644, 646, 830, 831, 832, 872, 906, 952, 973, 1021, 1023, 1038, 1044, 1049, 1055, 1061, 1070, 1095, 1198, 1200, 1202, 1214, 1235, 1243, 1250, 1320, 1346, 1366, 1417, 1437,

1438, 1484, 1612, 1614, 1616,
1623, 1647, 1716, 1759, 1760,
1784, 1861, 1883, 1896, 1927,
1962

[=56]

pesendīde (Far.) : Beğenilmiş, seçilmiş.

p. it- 49

[=1]

peydā (Far.) : Meydanda, açıkta.

p. it- 526, 1249

p. ol- 1173, 1307, 1868

[=5]

peygamber (Far.): Peygamber, Allah

tarafından haber getiren,
Allah'ın emirlerini insanlara
haber veren.

p. 999

p.+i

p. 1648

p.+imdir

p. 1482

p.+iñden

p. 1478

[=4]

peygamberān (Far.) : Peygamberler.

p.+ı

p. 8, 268, 1011, 1803

p.+iñ

p. 1688

[=5]

pinhān (Far.) : Gizli.

p. it- 69

p. ol- 1854

[=2]

pīr (Far.) : Yaşlı, ihtiyar.

p.-i fānī 143, 846, 851

p. ü civān 1381

[=4]

pīrān (Far.): Yaşlılar, ulu erenler; ermişler.

p. (‘ilm-i p.) 64

[=1]

pōst (Far.) : Tüylü hayvan derisi.

p. 1372

[=1]

pūl (Far.) : Para.

p.+a

p. 93

[=1]

pūr-nūr (Far.+Ar.): Nur dolu, nur içinde,
nurlu, aydınlık.

p. ol- 495, 1122, 1169, 1494

p. (yārān-ı p.) 1235

[=5]

R

Rab (< Ar. Rabb) : Allah.

bk. Rabb

R. 161, 2008, 2025

[=3]

Rabb (Ar.) : Allah.

R. 461, 749

R.-i Ma‘būd 239, 326

R.-i Tevvāb 362

R.-i ‘ālī 447

R.-i Fettāh 513, 638, 943

R.-i Mevlā 673

R.-i Raḥmān 706

R.ü'l-beriyāt 427, 1196

R.ü's-selām 1879

R.+e

R. 1298

R.+imdir

R. 1482

[=16]

rabbānī (Ar.) : Rab'la ilgili.

r. (vaḥy-i r.) 1056

[=1]

rabṭ (Ar.) : Bağlama, ilişirme.

r. eyle- 1919

[=1]

rāci‘ (Ar.) : Geri dönen.

r. ol- 663

[=1]

rāciḥ (Ar.) : Üstün.

- r. (kavl-i r.) 1094
[=1]
- rāfi** (Ar.) : Kaldıran, yükselten.
r. ol- 916
[=1]
- rağbet**(Ar.) : İstek, arzu.
r. 131
r. it- 94, 147, 2013
[=4]
- rāğıb** (Ar.) : İstekli, isteyen, rağbet eden.
r. 141
r. ol- 797
[=2]
- rāh** (Far.) : 1. Yol.
r.+ı
r. 792
[=1]
2. Tutulan yol, usul.
r.-ı vāsī^c 1542
r.+ı
r. 1793
r. (ḥayr-ı r.) 1926
[=3]
- rāhat** (Ar.) : Üzüntüsüz, tasasız, kedersiz
bir hâlde bulunma.
r. 2011
r. ol- 708
[=2]
- raḥim** (Ar.) : Döl yatağı.
r.+indeki
r. 636
[=1]
- Raḥman** (Ar.) : Herkese merhamet eden
Allah.
R. 979, 1101
R. (Rabb-i R.) 706
R. (luṭf-ı R.) 1585
[=4]
- raḥmet** (Ar.) : Acıma, esirgeme, koruma.
raḥmetu'llāh “Allah’ın esirgemesi,
koruması.” 758
r. 1740
- r. (maḥz-ı r.) 15
r. it- 58, 1289, 1639
r. kııl- 8
r. ol- 1574
r.+iñ
r. 1566, 2004, 2009
r.+in
r. 271
[=12]
- raʿid** (Ar.) : Gürleyen, gürüldeyen.
r. 1409
[=1]
- rāki** (Ar.) : Namazda rükû eden, ellerini
dizlerine dayayarak eğilen.
r.+dür
r. 1162
[=1]
- raḳş** (Ar.) : Sıçrayarak oynama, dans etme.
r. u devrān 740
[=1]
- rāsiḥ** (Ar.) : Sağlam, temeli kuvvetli.
r. ol- 489
[=1]
- rāvī** (Ar.) : Rivayet eden, söyleyen, hikâye
eden, anlatan.
r. 228
r.+den
r. 125
[=2]
- ravza** (Ar.) : Ağacı, çayır, çimeni bol olan
yer, bahçe.
r.+sında
r. 1881
[=1]
- rāzı** (Ar.) : Rıza gösteren, kabul eden.
r. 591, 625, 730, 956, 1192, 1862
r. ol- 47, 417, 712, 1228, 1642,
1765
[=12]
- rāzık** (Ar.) : Rızık veren.
r. 809
[=1]

re^cāyā (Ar.) : Bütün halk.

r.+nıñ
r. 1914
[=1]

recā (Ar.) : İstek, dilek.

r. it- 733, 1974
r.+da
r. 726
r.+dan
r. 881
r.+yı
r. 1939
[=5]

recm (Ar.) : Suçluyu beline kadar toprağa gömüp taşıyarak idam etme.

r. 676, 1915
[=2]

recīm (Ar.) : Taşlanmış.

r.+e
r. (şeytāni'r-r.) 1539
[=1]

redd (Ar.) : Geri çevirme, kabul etmeme.

r.-i naş 1800
r. eyle- 149, 684
r. it- 424, 606, 664, 685, 710, 1653
r. ol- 1999
[=10]

ref^c (Ar.) :1. Kalkındırma, yüceltme.

r. eyle- 1186
r. ol- 557 (2)
[=3]

2. Kaldırma, hükümsüz bırakma.

r. eyle- 1459, 1791
r. it- 1492
r. ol- 826, 829, 1259, 1817
[=7]

3. Yukarı kaldırma.

r.-i şavt 1855
r.-i eşvāt 1988
r. eyle- 1431
r. it- 1471
[=4]

reh-ber (Far.) : Yol gösterici, kılavuz.

r. ol- 20, 33, 146
r.+idür
r. 1508
[=4]

reh-nümā (Far.) : Yol gösteren, kılavuz.

r.-yı müctebā 1223
[=1]

rek^cat (Ar.) : Namazda bir kıyam, bir rükû ve iki secdeden oluşan bölüm.

r. 909
[=1]

resül (Ar.) : 1. Hz. Muhammed.

R. 1084, 1370, 1462, 1572, 1815

R.+e

R. 1224, 1231, 1590, 1681

R.+iñ

R. 1273, 1567

R.+uñ

R. 1881

[=12]

2. Peygamber.

r. 1059

r. ol- 1031, 1058

[=3]

Resūlu'llāh (Ar.) : Hz. Muhammed.

R. 250, 1276, 1447, 1734, 1900

R.+a

R. 774, 1270

R.+iñ

R. 1203, 1385

[=9]

revā (Far.) : Yakışır, uygun, yerinde.

r. 1988

r. ol- 1788

r.+dır

r. 752, 958

r.+dur

r. 735, 838

[=6]

Revāfız (Ar.) : Şia Mezhebinin ifrâta kaçan koluna mensup kimseler.

R. 712, 1253, 1382, 1387, 1516,
1517, 1861
[=7]

revān (Far.) : Yürüyen, giden, su gibi akıp
giden.
r.+ım
r. (rūh-ı r.) 1935
[=1]

revāyih (Ar.) : Kokular.
r. 534
[=1]

revnağ (Ar.) : Parlaklık, güzellik, süs.
r.-ı kân 1217
[=1]

reyhān (Ar.) : Güzel kokulu bir süs bitkisi,
fesleğen.
r. 1110
r. (misk ü r.) 1476
[=2]

reyyān (Ar.) : Suyu kanmış.
r. ol- 1686
[=1]

Rıdvān (Ar.) : Cennet'in kapıcısı olan
büyük melek.
R.+ı
R. 969
[=1]

rıdvān (Ar.) : 1. Cennet.
r. u cennet 1207
[=1]

2. Razi olma, hoşnutluk.
r. (lutf u r.) 1237
[=1]

rızā (Ar.) : Razi olma; hoşnutluk,
memnuniyet.
r. 784, 1579
r.+da
r. 726
r.+dan
r. 885, 892
r.+dır
r. 506

r.+sı
r. 772
r.+sın
r. 858
r.+sıyla
r. 1968
[=9]

rızk (Ar.) : Yiyecek, içecek şey; azık.
r. 684
r.-ı vāsi^f 1451
r.+ı
r. 1591
r.+ın
r. 683
r.+ından
r. 683
[=5]

ri'āyet (Ar.) : 1. Uyma, boyun eğme.
r. 206, 658, 1990
r. eyle- 1947
r. it- 1382
[=5]

2. Sayma; saygı.
r. 1579
r. kı- 913
r. ol- 1909
[=3]

ribā (Ar.) : Tefecilikle alınan fahiş faiz.
r.+yı
r. 772
[=1]

ricāl (Ar.) : 1. Belli mevki sahibi kimseler.
r.+e
r. 794
r.+ın
r. 227
r.+inden
r. 230
[=3]

2. Erkekler
r.+iñ
r. 926
[=1]

ricl (Ar.) : Ayak.

r. 402

[=1]

rifat (Ar.) : Yükseklik, yücelik ve büyük rütbe.

r. 217

r.+im

r. (libās-ı r.) 37

[=2]

riḥ (Ar.) : 1. Koku.

r.+i

r. 1137

[=1]

2. Yel, rüzgar.

r.+iñ 698

[=1]

risāle (Ar.) : Kısa yazılmış küçük kitap.

r. 2032

r.+m

r. 2034

[=2]

risālet (Ar.) : Peygamberlik.

r. 1200

[=1]

rişvet (Ar.) : Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar, rüşvet.

r. 773

[=1]

rivāyāt (Ar.) : Rivayetler, söylentiler.

r. 202, 459

[=2]

rivāyet (Ar.) : Söylenti; bir haber, olay ya da sözü nakletme.

r. 1013, 1439, 1859, 1874

r. eyle- 1692

r. it- 125

r.+dür

r. 895, 1807

[=8]

riyā (Ar.): Özü, sözü bir olmama, ikiyüzlülük.

r.+dan

r. 883

r.+yı

r. 917, 1699

[=3]

riyāzet (Ar.): Nefsi kırma, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma, perhizle, kanaatle yaşama.

r. kı- 1269

[=1]

ru^cāt (Ar.) : Çobanlar.

r.+a

r. 1906

[=1]

rub^c (Ar.) : Dörtte bir, çeyrek.

r. u yarım 1362

[=1]

rūḥ (Ar.) : Can, nefes, canlılık.

r. 326, 1465, 1747

r.-i mevtā 693

r. (levḥ-i r.-ı zāt-ı Ğaffār) 1600

r.-ı revānım 1935

r.+dan

r. 326

r.+ı

r. 1430, 1471

r.+ın

r. 1614

r.+um

r. 1951

[=11]

rūḥānī (Ar.): Gözle görülemeyen, cismî olmayan.

r. 1330

[=1]

rūḥānīyān (Ar.): Gözle görülemeyenler, cismî olmayanlar.

r.+dır

r. 1767

[=1]

ruḥṣat (Ar.) : İzin, müsaade.
r. 850, 908, 1422, 1429, 1528
[=5]

Rūhū'l-Emīn (Ar.) : Cebrail.
R.+e
R. 942
[=1]

Ruḳīyye (öz. a.): Hz. Muhammed'in ikinci kızı.
R. 1199
[=1]

ruṭūbet (Ar.) : Nem.
r. 531, 533
[=2]

ruvāt (Ar.) : Rivayet edenler.
r.+ı
r. 177
[=1]

rūz (Far.) : Gündüz.
r. u şeb 76, 103, 489, 1222, 1373, 1447, 1808
r.-ı maḥşer 136, 1623
[=9]

rūcūc (Ar.) : Dönme, geri dönme.
r.+ı
r. 1830
[=1]

rūkn (Ar.): Bir şeyin en sağlam tarafı, temel direği.
r.-i a'zam 236
[=1]

rūsuḥ (Ar.): Bir ilmin derinliğine, inceliğine varma.
r. 176
[=1]

rūsūm (Ar.) : Usul, tarz.
r.+dur
r. (aḳvā'r-r.) 195
r.+ı
r. 421, 1848
[=3]

rūsūl (Ar.) : Peygamberler.
r.+den
r. 1369
[=1]

rūsūvāy (Far.) : Rezil, itibarsız, haysiyetsiz.
r.-ı dā'im 81
r. ḳıl- 1627
[=2]

rūtbe (Ar.) : Mertebe, derece.
r.+sin
r. 2008
[=1]

rūpyā (Ar.) : Düş.
r. 505
[=1]

rūpyet (Ar.) : Görme, bakma.
r. 442, 444, 1132
r.+de
r. 432
[=4]

S

şāc (Ar.): Bin dirhemlik bir hububat ölçüğü.
ş. (nıṣf-ı ş.) 1963, 1971
ş.+ı
ş. (nıṣf-ı ş.) 864, 886, 900, 1978
[=6]

sa'ādet (Ar.) : Mutluluk.
s. 609, 824, 826, 827, 834, 837, 1268, 2020
s. (kevkeb-i mülk-i s.) 11
s. (tāc-ı s.) 1485
[=10]

sā'at (Ar.) : Saat; vakit, zaman.
s. 1638, 1951
s. (nıṣf-ı s.) 1260
s.+de
s. 330, 639
[=5]

şabā (Ar.) : Çocukluk.
ş. 1068

- ş.+da
ş. 63
ş.+dan
ş. 880
[=3]
- şabāḥ (Ar.)** : Sabah.
ş. 863
[=1]
- şabāvet (Ar.)** : Sabıllık, çocukluk.
s. 839
[=1]
- sābık (Ar.)**: İlerde bulunan; zamanca, rütbece önde bulunan.
s. ol- 398
[=1]
- sābıkā (Ar.)**: Geçmiş şey, geçmiş hâl ve vaka.
s. 341
s.+dan
s. 889
[=2]
- şabır (< Ar. şabr)**: Sabır, dayanma, katlanma.
bk. şabr
ş. 1581
[=1]
- şabī (Ar.)**: Üç yaşını tamamlamayan erkek çocuk.
ş. 839
[=1]
- şābir (Ar.)** : Sabreden, dayanan.
ş. 1669
ş. ol- 1087
ş.+durur
ş. 1228
[=3]
- şābit (Ar.)** : İspat edilmiş, anlaşılmış.
s. 1189
s. ol- 298, 515, 1191, 1504
[=5]
- şabiyye (Ar.)**: Ergenlik çağına ulaşmamış, pek küçük kız çocuk.
ş. 794
[=1]
- şabr (Ar.)** : Sabır, dayanma, katlanma.
ş. u karar 770
[=1]
- sācid (Ar.)**: Secde eden, alnını yere koyan.
s. 1162
[=1]
- saç** : Baş derisini kaplayan kıllar.
s. 1711
[=1]
- saç-** : Etrafa dağıtmak, yaymak.
ş.-!
ş. 2004
ş.-arlar
ş. 1740
[=2]
- saçıl-** : Etrafa dağılmak, yayılmak.
ş.-miş
ş. 1684
[=1]
- Sa'd (öz. a.)**: Hayatta iken cennetle müjdelenmiş sahabelerden Sa'd b. Ebi Vakkas.
S.-ı velī 1236
[=1]
- şadākat (Ar.)**: Dostluk, vefalık, içten bağlılık; doğruluk.
ş. 976
[=1]
- şādık (Ar.)** : Sadakati, içten bağlılığı olan.
ş. (şālih ü ş) 1634
ş. (hem-nişin-i yār-ı ş.) 1927
ş. ol- 524, 551
[=4]
- şādır (Ar.)** : Ortaya çıkan, görünen.
ş. ol- "Ortaya çıkmak." 586, 955, 1069, 1325
[=4]
- Sa'dī (öz. a.)** : İslam dünyasının önde

- gelen şairlerinden Sadi Şirazi. Sadi mahlasıyla tanınmıştır.
S. 52
[=1]
- şadır (Ar.):** Hayrette kalan, şaşan
s. 1419
[=1]
- şadr (Ar.) :** Baş, başkan.
ş.-ı dīn 1205, 1223
ş.+a
ş. 107
[=3]
- şafā (Ar.):** Gönül şenliği, neşe, zevk, eğlence.
ş. 1179
ş. vü zevk 1752
ş.+dan
ş. 1137
ş.+sından
ş. 434, 494
ş.+ya
ş. 1144
[=6]
- şaff (Ar.) :** Dizi, sıra.
ş. ol- 1987
[=1]
- şāfi (Ar.) :** Duru, temiz.
ş.+dür
ş. (miyāh-ı ş.) 1732
[=1]
- şag :** Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı.
ş. 1946
ş.+da
ş. 375, 939 (2)
ş.+ı
ş. 1689
ş.+ın
ş. 227
ş.+ında
ş. 1864
- ş.+ından
ş. 1656
[=8]
- şagā'ir (Ar.) :** Küçük günahlar.
ş. 796, 822, 1070, 1320
ş.+den
ş. 654, 735, 1309
[=7]
- şahābe (Ar.) :** Hz. Muhammed'i görmüş ve kendilerinin sohbetlerinde bulunmuş olan mümin kimse.
ş. 1244
[=1]
- şahābī (Ar.) :** Hz. Muhammed'i görmüş ve kendilerinin sohbetlerinde bulunmuş olan mümin kimse.
ş.+dür
ş. 1277
[=1]
- şahāvet (Ar.) :** Cömertlik, elaçıklığı.
s. 1115
[=1]
- şāhib (Ar.) :** Sahip, koruyan.
ş. ol- 1604, 1607, 1650
ş.+i
ş. 539, 1609, 1724, 1727
ş.+idür
ş. 39
ş.+in
ş. 910
ş.+leri
ş. 1655
[=10]
- şāhib-feşāhat (Ar.) :** Etkileyici, inandırıcı söz sahibi.
ş. 1890
[=1]
- şāhib-firāsāt (Ar.) :** İleri görüşlüler, açık fikirliler.
ş. 1323
[=1]
- şāhib-firāset (Ar.) :** İleri görüşlü, açık

- fikirli.
ş. 839
[=1]
- şāhib-ķırān (Ar.):** Her zaman başarı, üstünlük kazanan hükümdar.
ş.+ı
ş. 1053
[=1]
- şāhib-mürüvvet (Ar.):** Cömert, eliaçık.
ş. ol- 1202
[=1]
- şāhib-saʿādet (Ar.):** Saadet sahibi.
ş. 986, 1105
[=2]
- şāhib-şecāʿat (Ar.):** Kahraman, cesaretli.
ş. 1838
[=1]
- şāhib-şerīʿat (Ar.):** Şeriat sahibi.
ş. 1017
ş. ol- 1369
[=2]
- şāhib-ţarīkat (Ar.):** Tarikat sahibi.
ş. 1266
[=1]
- şāhibü's-seyf (Ar.):** Kılıç sahibi, cihat ile vazifeli olan.
ş. 1222
[=1]
- şāhib-vefā (Ar.):** Vefa sahibi, vefalı.
ş.+dır
ş. 1177
[=1]
- şāhib-velāyet (Ar.):** Velilik, keramet sahibi.
ş. 1363
[=1]
- şāhīfe (Ar.):** Üzerine yazı yazılan veya basılan bir kâğıt yaprağının iki yüzünden her biri; kâğıt yaprağı.
ş. 1004
[=1]
- şāhīh (Ar.):** Halis, kusursuz, ayıpsı
ş.+dır
ş. 711
[=1]
- sāhīr (Ar.):** Büyücü.
s. ü kâhin 679
[=1]
- şahrā (Ar.):** Kır, ova, çöl.
ş. vü cāmīʿ 1524
[=1]
- sāʿī (Ar.):** 1. Çalışan.
s. 141
s. (dāʿī vü s.) 1946
[=2]
2. Hızlı yürüten.
s. ol- 1665
[=1]
- saʿīd (Ar.):** Mutlu, uğurlu.
s. ol- 825, 829, 835, 838
[=4]
- Saʿīd (öz. a.):** Hayatta iken cennetle müjdelenmiş sahabelerden Said b. Zeyd.
S. 1237
[=1]
- saʿīdeyn (Ar.):** Mutlu, uğurlu iki kişi.
s. 1227
[=1]
- şāʿim (Ar.):** Oruç tutan, oruçlu.
ş. ol- 897, 1678
[=2]
- sāʿir (Ar.):** 1. Diğer, başka, gayri.
s. 396, 972, 1242, 1265, 1400, 1871
s.+ler
s. 354
s.+leri
s. 800, 1345, 1347
s.+lerin
s. 41
[=11]

2. Geçen, dolaşan.
s. ol- 820
[=1]

3. Seyreden, harekette olan,
yürüyen.
s. 1912
[=1]

şakal : Yetişkin erkeklerde yanak ve alt
çenede çıkan kılların tümü.
ş. 1739
[=1]

şakāmet (Ar.): Bozukluk, noksanlık,
sakatlık; yanlışlık.
s. 171
[=1]

şakın : Asla.
ş. 166, 168, 381, 437, 723, 739,
978, 1340, 1362, 1452, 1456,
1537, 1799
[=13]

şakın- : Herhangi bir korku veya
düşünceyle bir şey yapmaktan
uzak durmak.
ş.-sun
ş. 1304
[=1]

sākıṭ (Ar.) : Hüküm ve itibardan düşmüş,
hükümsüz.
s. ol- 845
[=1]

sāķī (Ar.) : Su veren, su dağıtan.
sāķī-yi kevşer “Kevser sunan,
Hz. Ali”
s. 1118
s. ol- 1023
[=3]

sākin (Ar.) : 1. Bir yerde oturan.
s. ol- 982, 1098
[=2]

2. Uslu, kendi hâlinde olan.
s. 1025

[=1]

sākit (Ar.) : Susan, ses çıkarmayan.
s. ol- 1189
[=1]

şakla- : 1. (mec.) Korumak, esirgemek.
ş.-!
ş. 1576
[=1]

2. Görünmesine engel olmak,
ortalıkta bulundurmamak.
ş.-r
ş. 1351
[=1]

şalāḥ (Ar.) : Düzelme, iyileşme, iyilik.
ş.+ı
ş. 319
[=1]

şalāt (Ar.): 1. Hz. Muhammed’e veya
diğer peygamberlere
“*aleyhisselâti vesselâm,*
salavâtullahi aleyh,
sallallahü aleyhi ve sellem”
dualarından birini okuma.
ş. ol- 16
[=1]

2. Namaz.
ş.+ım
ş. 1973
[=2]

şalb (Ar.) : Asma, darağacına çekme.
ş. u siyâset 101, 676, 1915
ş.+a
ş. (ḳatlı ü ş.) 689
[=4]

şaleb (Ar.) : Tilki.
ş.+dür
ş. 1461
[=1]

sālib (Ar.) : İnkâr eden.
s. 1539
s. ol- 1850
[=2]

şālih (Ar.) : 1. Dinin emrettiği şeylere uygun harekette bulunan.
ş. 890, 1032, 1454, 1632, 1948
ş. (ferzend-i ş.) 160
ş. (‘ālim-i ş.) 1981
ş. ü şādīk 1634
ş. ol- 684
ş.+ler
ş. 1436
ş.+leri
ş. 1589
[=11]
2. Yarar, elverişli, iyi, uygun.
ş. (kavl-i ş.) 1094
[=1]

sālik (Ar.): Bir yola giren, bir yolda giden.
s. 1501
s. kıl- 1287
s. ol- 1558
[=3]

sālim (Ar.) : Sağ; sağlam.
s. ol- 708
[=1]

sālimīn (Ar.) : Sağ ve sağlam olanlar.
s.+dir
s. 1243
s.+dür
s. 1015
[=2]

şamem (Ar.) : Sağırlık.
ş.+dir
ş. 361
ş.+dür
ş. 1449
[=2]

Sāmīrī (öz. a.) : Yaptığı bir buzağıya, Hz. Musa Tur-i Sina’da Allah’la konuşurken, halkı taptırmaya kalkışan kişi.
S. 1249
[=1]

şāmit (Ar.) : Sessiz, ses çıkarmaz, sağır.
ş. ol- 1191
[=1]

şan : Ün, unvan.
ş. 1076
[=1]

şan- : Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek.
ş.-ma
ş. 166, 978, 1039, 1340, 1452, 1822
ş.-miş
ş. 1698
ş.-ur
ş. 91, 92
ş. -ursın
ş. 81, 84, 1134, 1353, 1615, 1738
[=15]

şan‘at (Ar.) : Sanat, hüner, marifet.
ş. it- 1335
[=1]

şanç- : Saplamak, batırmak.
ş.-dıkda
ş. 420
[=1]

Şāni‘ (Ar.) : Yaratıcı, Allah.
Ş. (maşnū‘āt-ı Ş.) 284
[=1]

şānī (Ar.) : İkinci.
ş. 460
ş. (ta‘bīr-i ş.) 213
[=2]

şāni‘ (Ar.) : Görülen iş.
ş.+i
ş. 215
[=1]

şanki (< şan T.+ ki Far.) : Farz edelim ki, güya.
ş. 1461

[=1]
şar- : Bir şeyi başka bir şeyin içine koyup onunla kaplamak.

ş.-miş
ş. 1380

[=1]

şarf (Ar.) : 1. Değişme; kullanma.
ş. eyle- 648, 1078
ş. it- 87, 226, 570, 572
ş. ol- 548, 1391, 1958
[=9]

2. Gramer, dil bilgisi.

ş. 196

ş.+1

ş. 195

[=2]

sārī (Ar.) : Bulaşan, bulaşıcı.

s. 1452

s. ol- 163, 479, 532, 1445

s.+durur

s. 175

[=6]

şariḥ (Ar.) : Açık, meydanda.

ş. 464

[=1]

sāriḥ (Ar.) : Çalan, hırsızlık eden, hırsız.

s. ol- 771

[=1]

şarrāf (Ar.) : Kuyumcu.

ş.-ı ḥāzık 116

[=1]

saḥ (Ar.) : Bir şeyin dış tarafı, dış yüzü.

s. 598

[=1]

saḥranc (Far.) : İki kişi arasında, altmış dört kareli bir tahta üzerinde değerleri ve adları değişik siyah ve beyaz on altışar taşla oynanan bir oyun.

s. 743

[=1]

şavāb (Ar.) : Doğruluk, dürüstlük; doğru düşünce.

ş.+a

ş. 1499

[=1]

şavım (< Ar. şavm) : Oruç.

bk. şavm

ş.+dan

ş. 908

[=1]

şavm (Ar.) : Oruç.

ş. 1970, 1977

ş.-ı ilḥāk 860

[=3]

şavt (Ar.) : Ses, seda.

ş. 452

ş.-ı ʿālī 1410

ş.+dur

ş. 741

ş.+1

ş. (ref^c-i ş.) 1855

ş.+ım

ş. 804

[=5]

şay (Ar.) : Çalışma, çabalama, emek.

s.-i mebzül 1888

s. ü cehd 1099

s. eyle- 210

s. it- 60, 227, 1429, 1667

s.+ım

s. 823

[=8]

şay- : Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak.

ş.-!

ş. 889

ş.-arlar

ş. 888

ş.-salar

ş. 1883

ş.-up

ş. 887

- [=4]
- şayd (Ar.)** : Avlanma, avlama.
ş. it- 111
[=1]
- sāye (Far.)** : Gölge.
s.+si
s. 1122
[=1]
- sāye-bān (Far.)** : Sayvan, gölgelik.
s.+ı
s. 1121
[=1]
- şayf (Ar.)** : Yaz mevsimi.
ş. 1222
[=1]
- şaykal (Ar.)** : Cila aleti.
ş. 1305
[=1]
- seb'a'l-meşānī (Ar.)** : Fâtiha suresi.
s. 210, 460
[=2]
- sebāt (Ar.)** : Sözünden veya kararından dönmeme, bir işi sonuna kadar sürdürme.
s.+ı
s. 348
[=1]
- sebb (Ar.)** : Sövme, sövüp, sayma.
s.-i aşhāb 782
s.-i şeyheyn 1516
s. eyle- 1206
[=3]
- sebeb (Ar.)** : Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey.
s. 1332
s.+dür
s. 1401
[=2]
- sebīl (Ar.)** : Sebil, su dağıtılan yer.
s.-i bāğ-ı cennet 1545
- s. ol- 71, 1396
s.+ı
s. 432, 1779
[=5]
- sedd (Ar.)** : Engel, mâni; set.
s. eyle- 1919
s.+ı
s. 1882
[=2]
- segird-** : Koşmak.
s.-ir
s. 1664
[=1]
- segirddir-** : Koşturmak.
s.-mek
s. 752
[=1]
- sehāb (Ar.)** : Bulut.
s.+a
s. 1413
s.+ı
s. 1406
s.+ıñ
s. 1409
[=3]
- sehīneyn (Ar.)** : Kalın, sıkı iki şey.
s. ol- 1376
[=1]
- sehv (Ar.)** : Yanılma; yanlış.
s. 1054
s. ü nisyān 376
s.+ile
s. 1077
[=3]
- sehven (Ar.)** : Yanlışlıkla, yanılarak.
s. 1069, 1073
[=2]
- sekīnet (Ar.)** : Gönül rahatlığı.
s. 660
[=1]
- sekir (< Ar. sekr)** : Sarhoşluk.
bk. sekr

- s. 722
[=1]
- sekiz** : Sekiz (8).
s. 1445, 1704
[=2]
- sekizinci** : Sekiz sayısının sıra sıfatı.
s. 1699
[=1]
- sekr (Ar.)** : Sarhoşluk.
s. 1334
[=1]
- sekrân (Ar.)** : Sarhoş.
s. (ḥadd-i s.) 769
[=1]
- seksen** : Seksen (80).
s. 677, 1555
[=2]
- şel (Ar.)** : Sürekli yağan yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını.
s.+ce
s. 1415
[=1]
- selâm (Ar.)** : Selam, esenleme.
s. ol- 17
[=1]
- selâmet (Ar.)** : Salimlik, eminlik, korku ve endişeden uzak olma.
s. 836, 1450, 1488, 1502, 1784, 1945, 1951, 2026
s. bul- 35, 206, 529, 682, 913, 1421, 1443, 1495, 1584, 1646, 1922, 2011
[=20]
- selâmu'llâh (Ar.)** : Allah'ın selamı.
s. it- 1178
[=1]
- selâset (Ar.)**: Sözü akıcı olma hâli, akıcılık, kolay anlaşılma hâli.
- s. 179
[=1]
- selb (Ar.)** : 1. Menfileştirme, olumsuzlaştırma.
s. ü ĩcâb 73, 208, 1245
s. ol- 311
s. olun- 292, 1619
[=6]
2. İnkâr etme.
s.-i İslâm 1427
[=1]
- selbiyye (Ar.)** : Menfilikle, olumsuzlukla ilgili.
s.+dir
s. 319
[=1]
- selef (Ar.)**: Bir yerde, bir işte, bir görevde başka birinden önce bulunmuş olan kimse.
s.+de
s. 1460
[=1]
- selîm (Ar.)** : Sağlam, kusursuz, doğru.
s.+dür
s. 446, 563
[=2]
- sem^c (Ar.)** : İşitme.
s. 322, 535
[=2]
- semâ (Ar.)** : Gökyüzü.
s.+da
s. 310, 1098
s.+dan
s. 702, 1003, 1876
[=5]
- semâvât (Ar.)** : Gökler.
s. (arż u s.) 1170
[=1]
- semî^c (Ar.)** : İşiten, işitme kuvveti olan.
s. 335, 344, 525
[=3]

semiyy (Ar.) : Adaş, adları bir olan.

s.+i

s. 61, 62

[=2]

semt (Ar.) : Taraf, cihet, yön.

s.-i kıble 1947

s.+e

s. 1431

[=2]

sen : Teklik ikinci şahısı gösteren zamir.

s. 76, 78, 79, 82, 83, 101, 103, 104, 132, 135, 140, 148, 159, 167, 168, 174, 176, 177, 178, 208, 215, 230, 240, 245, 262, 263, 269, 270, 281, 285, 320, 321, 356, 360, 381, 403, 428, 429, 437, 444, 467, 479, 489, 494, 496, 499, 511, 512, 522, 544, 600, 601, 619, 691, 723, 723, 739, 774, 821, 836, 837, 910, 911, 913, 947, 978, 989, 1078, 1134, 1163, 1179, 1202, 1225, 1244, 1247, 1257, 1277, 1316, 1317, 1346, 1348, 1353, 1384, 1411, 1421, 1444, 1452, 1453, 1457, 1468, 1477, 1477, 1479, 1536, 1537, 1551, 1566, 1567, 1654, 1764, 1770, 1798, 1799, 1806, 1807, 1808, 1873, 1894, 1902, 1906, 1945, 1967, 2004, 2009, 2012, 2021, 2024, 2025, 2028

s.+di

s. 1795

s.+sin

s. 30

[=121]

saña : Sana.

s. 45, 132, 134, 163, 178, 257, 260, 479, 480, 481, 482, 489, 669, 868, 892, 943, 951, 1245, 1340, 1358, 1358, 1422, 1795, 1796, 1874, 1967, 1968, 1994

[=28]

sende : Sende.

s. 112, 217, 496, 553, 559, 868, 916

[=7]

senden : Senden.

s. 1490, 1557

[=2]

seni : Seni.

s. 429, 488, 665, 1478

[=4]

seniñ : Senin.

s. 160, 490, 519, 947, 1184, 1479, 1926

[=7]

senā (Ar.) : Övme, övüş.

s. 1

[=1]

sene (Ar.) : Yıl.

s. 855

[=1]

seng (Far.) : Taş.

s. ü aḥcār 1855

[=1]

ser (Far.) : Baş, kafa.

s. 621

s.+inden

s. 1777

[=2]

serā (Ar.) : Toprak.

s.+sın

s. 30

[=1]

serçe : İnsanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş.

s. 108

[=1]

ser-çeşme (Far.): Çeşme başı, su başı, pınar.

s.-i kân-ı şehâdet 1218, 1837

[=2]

ser-dâr (Far.) : Asker başı, kumandan.

s. 1744
[=1]
ser-had (< Far. ser+ Ar. hadd): Hudut,
sınır.
s.+ları
s. 1919
[=1]
setr (Ar.) : Örtme, kapama, gizleme.
s. olun- 113
[=1]
Settār (Ar.) : Allah'ın adlarındandır.
S. 579, 1704
[=2]
sev- : Sevgi ve bağlılık duymak.
s.-digim
s. 1322
s.-düğüm
s. 1341
s.-enler
s. 1118
s.-üp
s. 819, 1257, 1589
[=6]
şevāb (Ar.): Allah tarafından
mükafatlandırılan hareket.
s.+a
ş. 1499
s.+ı
ş. 917
[=2]
sevīk (Ar.) : Kavrulmuş un.
s.+inden
s. 862
[=1]
sevin- : Sevinç duymak.
s.-mez
s. 406
[=1]
şevir (< Ar. şevr) : Boğa burcu.
ş. 1397
[=1]
seyf (Ar.) : Kılıç.

s.+i
s. 1856
[=1]
seyr (Ar.) : Gezme, gezinme; yolculuk.
s.-i mi'rāc 1116, 1571
s. it- 1097
[=3]
seyyān (Ar.) : Eşit ve beraber olan iki
şey.
s. ol- 1285
[=1]
seyyi'āt (Ar.) : Suçlar, günahlar.
s.+a
s. 656
s.+ı
s. 1693
s.+ı
s. 760, 1310
s.+ımdan
s. 727
s.+ın
s. 139
[=6]
seyyid (Ar.) : Efendi, ileri gelen, saygın
kişi.
s. 48, 1454
s.+i
s. 505
[=3]
sezā-vār (Far.) : Münasip, uygun, yaraşır.
s. ol- 22, 359
[=2]
sıbteyn (Ar.) : İki torun.
s. 1226
[=1]
şıbyān (Ar.) : Çocuklar.
ş. 67, 631, 1908
ş. (‘ilm-i ş.) 64
ş.+ı
ş. 987
[=5]
Şiddīk (Ar.) : Hz. Ebubekir'in lakabı.

Ş. 1206
Ş.-ı Ekber 1205
[=2]

şiddîk (Ar.): Pek doğru, sözünün eri kimse.
ş.+lara
ş. 1516
[=1]

şiddîk (< Ar. şiddîk): Doğruluk, yürek temizliği.
bk. şiddîk
ş. 1580
[=1]

şiddîk (Ar.) : Doğruluk, yürek temizliği.
ş. 1014
ş.-ı aqvāl 975
ş.+ım
ş. 1483
[=3]

şifât (Ar.) : Sıfatlar, vasıflar.
ş. 350
ş.-ı ma'neviyye 347
ş.ü'z-zāt 367
ş.+dır
ş. 472
ş.+ı
ş. 274, 321, 342 (2), 349, 351, 354, 363, 402, 1014
ş.+ı
ş. 1110
ş.+ından
ş. 297, 324, 327, 335, 339, 445
ş.+ıyla
ş. 2
[=22]

şifat (Ar.): Hâl, keyfiyet, suret, varlık.
ş.+dır
ş. 282, 1368
ş.+lar
ş. 358
[=3]

şifatlan- (Ar.+T.): Bir hâle, şekle, vasfa bürünmek, bir vasıf edinmek.

ş.-maz
ş. 362
[=1]

şifātu'llāh (Ar.): Allah'ın sıfatları.
ş.+ı
ş. 281
[=1]

şığ- : (mec.) Uygun olmak.
ş.-maz
ş. 667
[=1]

şihhat (Ar.) : Sağlamlık, sağlık.
ş. 412, 525, 2026
ş. (sürür u ş.) 699
[=4]

şık : Dar olan, bol karşıtı.
ş. ol- 1376
[=1]

sır (< Ar. sırr) : Gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey.
bk. sırr
s.+durur
s. 1793
[=1]

şirât (Ar.) : Sırat köprüsü, üstünden geçip cennete gitmek üzere cehennemin üzerine kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü.
ş.+dur
ş. 1659
[=1]

şırça : Cam.
ş. 108
[=1]

şırf (Ar.) : Yalnızca.
ş. 1058
[=1]

sırr (Ar.): Gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey.
s.-ı dağāyık 40
s.-ı Furkân 212
s. (i'lân-ı s.) 782

- s.+ını
s. 962
[=4]
- şiyānet (Ar.)** : Koruma, korunma.
ş. 1257, 1590, 1914, 2026
[=4]
- sidre (Ar.)** : Yedinci kat, gökte en yüksek makam.
s. (levh-i s.) 1180
[=1]
- sihir (< Ar. sihr)** : Büyü; büyücülük.
bk. sihr
s. 1420
s.+den
s. 1335
s.+dir
s. 765, 1332
[=4]
- sihr (Ar.)** : Büyü; büyücülük.
s. 1809
s. ü tuğyān 580
s.+i
s. 954
[=3]
- şikāt (Ar.)** : İnanılır kimseler.
s.+dan
ş. 823, 1703
[=2]
- sīm (Far.)** : Gümüş.
s. ü zer 1869
[=1]
- sipāriş (Far.)** : İsmarlama, ismarlayış.
s. 873
s. it- 1828
[=2]
- sirāc (Ar.)** : Işık, kandil.
s.ü'l-ümmet 26
[=1]
- sirāyet (Ar.)** : Geçme, bulaşma; yayılma; dağılma.
s. 1445
s. eyle- 162, 1444
- s. it- 1874
s. kıl- 530
[=5]
- siyāset (Ar.)** : Ceza; idam cezası.
s.(şalb u s.) 101, 676, 1915
s. (katl ü s.) 1811
[=4]
- siz** : Çokluk ikinci kişi zamiri.
s. 1750, 1750, 1753, 1997
s.+e
s. 1750, 1751
s.+i
s. 1753
s.+iñ
s. 1841
s.+iñçün
s. 1749
s.+iñ-çündür
s. 1752
s.+ler
s. 1276
[=11]
- şoḥbet (Ar.)** : Görüşüp konuşma.
ş. 169, 175
[=2]
- şoḵ-** : Böcek, zehirli hayvan iğnesini batırmak veya ısırarak, zehirlemek.
ş.-ar
ş. 1781
ş.-arlar
ş. 1780
[=2]
- şol** : Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı.
ş. u şağ 939, 1689
ş.+da
ş. 375
ş.+unda
ş. 1864
ş.+undan
ş. 1656
[=5]
- şoñ** : Şimdiki zamana en yakın zamandan

beri olan veya bu zamanda yapılmış,
olmuş olan, ilk karşıtı.

ş. 137, 611, 2007, 2024
[=4]

şoñra : Daha ileri bir zamanda, önce
karşıtı.

ş. 23, 184, 242, 476, 644, 827,
973, 1021, 1038, 1202, 1242,
1243, 1611, 1614, 1616, 1628,
1759, 1769, 1843, 1910

ş.+ğı
ş. 1745
ş.+kinden
ş. 883
[=22]

şor- : Birine soru yönelterek herhangi bir
konuda bilgi istemek, sual etmek.

ş.-ar
ş. 1464, 1675
ş.-arlar
ş. 1843
ş.-arsañ
ş. 266, 398, 632, 962, 980, 1245
[=9]

şoruş- : Birine sormak.

ş.-dum
ş. 1178
[=1]

şovuk : Isısı düşük olan, sıcak karşıtı.

ş.+dur
ş. 1682
[=1]

söyle- : Düşündüğünü veya bildiğini sözle
anlatmak.

s.-mek 1575
s.-mekdür
s. 756, 780, 806, 1805
s.-r
s. 337, 348
s.-sünler
s. 1970
s.-yenler
s. 1569
[=9]

söylenil- : Söylenmek.

s.-di
s. 2035
[=1]

söyleş- : Karşılıklı konuşmak, sohbet
etmek.

s.-ir
s. 1311
s.-üp
s. 1982
[=2]

söz : Bir düşüncüyü eksiksiz olarak anlatan
kelime dizisi, kelimeler, laf.

s. 848, 972, 1037, 1042, 1095,
1575, 1805
s. (cidāl-i s.) 806
söz at- "Laf atmak." 1516
s.+de
s. 1842
s.+den
s. 1576
s.+dür
s. 1446
s.+i
s. 134
s.+ine
s. 1011, 1305
s.+ler
s. 585, 756
s.+lerde
s. 1722
s.+leri
s. 425
s.+lerine
s. 117
s.+üm
s. 1319
[=21]

sūᵑ (Ar.) : Kötülük, fenalık; kötü, fena.

s.-i yārān 165
s.-i efkār 518
s.-i zann 763
s.-i eşkām 1448
[=2]

şu : Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab.

ş.+dan
ş. 815
ş.+dur
ş. 1736
ş.+lar
ş. 1149
ş.+ya
ş. 1406
ş.+yı
ş. 1993
[=5]

suʿāl (Ar.) : Sorma, sorulma, soruşturma; soru.

s. it- 948, 1468
s. ol- 1101
s.+i
s. 96, 1080, 1492
[=6]

şuç : Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış.

ş. 92
[=1]

şudūr (Ar.) : Sâdır olma, meydana çıkma, olma.

ş. it- 514, 580, 1071, 1077, 1320
[=5]

şuġrā (Ar.) : Daha küçük.

ş. 552
[=1]

şuhuf (Ar.) : Sahifeler, yapraklar.

ş. 1006, 1007
[=2]

sukūt (Ar.) : Düşme, aşağı inme.

s. 690
[=1]

şulh (Ar.) : Barış, barışma, barışıklık.

ş.+a
ş. 1829
[=1]

sultān (Ar.) : Padişah, hükümdar.

s. 189
s. (ferd-i s.) 1279, 1851
s. ol- 969, 1902
s.+a
s. 768
[=6]

şun^c (Ar.) : 1. Yapış, yapma.

ş. 365
ş. u inşā 370
[=2]

2. Tesir, kudret.

ş.-ı Bārī 1411
ş.+ıdur
ş. 583
[=2]

şun- : Bir büyüğe veya nezaket gereğince bir kimseye bir şeyi vermek, arz etmek, takdim etmek.

ş.-arlar
ş. 1783
ş.-salar
ş. 1656
[=2]

şunul- : Sunma işi yapılmak.

ş.-sa
ş. 1656
[=1]

şūr (Ar.) : Kıyamette İsrâfil'in üfleyeceği boru.

ş. 1593
ş.+a
ş. (nefh-i ş.) 604, 940, 1612
ş.+ında
ş. 1161
[=5]

sūre (Ar.): Kur'ân'ın ayrıldığı 114 bölümünden her biri.

s. 477
s.-i Yā-sīn 475, 1994
s.ü'l-İhlāş 460
s.ü'l-kehf 1873
[=5]

şüret (Ar.) : Tarz, yol; biçim, görünüş.

ş. 388

ş. (envā-i ş.) 392

ş. (işbāt-ı ş.) 608

ş. (hüsn-i ş.) 923, 1705

ş.+de

ş. 953

[=6]

şurre (Ar.) : Para kesesi, para çıkını.

ş. (īşāl-i ş.) 985

[=1]

şusuzluk : Susuz olma durumu, kuraklık.

ş. 1687, 1787

ş.+dan

ş. 72

[=3]

şu'ūd (Ar.) : Yukarı çıkma, yükselme.

ş. 1193

ş.+ı

ş. 1151

[=2]

şuvar- : Sulamak, su vermek.

ş.-ur

ş. 99

[=1]

şuver (Ar.) : Suretler.

ş.+de

ş. 1868

[=1]

şübüt (Ar.) : Sabit olma, gerçekleşme,
meydana çıkma.

ş.+ı

ş. 517

ş.+ında

ş. 660

[=2]

süd : Kadınların ve memeli dişi
hayvanların yavrularını besledikleri,
memelerinden gelen, besin değeri
yüksek beyaz sıvı, süt.

s.+den

s. 182

s.+dür

s. 1736

[=2]

süflā (Ar.) : Daha alçak, aşağı olan.

s. 1233

[=1]

süflī (Ar.) : Alçak, alçakta olan.

s. 1194

s.+dür

s. 1723

[=2]

süfre (Ar.) : Sofra.

s.+de

s. 71

[=1]

sühān-dān (Far.) : Söz bilen, güzel söz
söyleyen.

s. ol- 189

[=1]

sükūn (Ar.) : Durma, kımıldamama;
hareketsizlik.

s.+dan

s. 389

[=1]

sükūt (Ar.) : Susma, söz söylememe.

s. 788

s. it- 784

[=2]

Süleymān (öz. a.) : Hz. Davut'un oğlu Hz.
Süleyman.

S. 1044

S.+ıñ

S. 1892

[=2]

sülüş (Ar.) : Üçte bir.

ş. 871, 900, 914, 1958

ş.+den

ş. 876, 885

[=6]

sümme (Ar.) : Sonra.

ş. 1026, 1039

[=2]

sünnet (Ar.) : Hz. Muhamed'in sözleri,
işleri ve tasvipleri.
s. 226, 1527
s.+dür
s. 1372
s.+e
s. 253, 1246
s.+i
s. 736
s.+idür
s. 1385
[=7]

Sünnî (Ar.) : Sünnet ehlinden olan kimse.
S. ol- 630
S.+leriñ
S. 1203
S.+yem
S. 24
[=3]

sür- : 1. Bir maddeyi bir yüzey üzerine
ince bir tabaka olarak yaymak,
dökmek, serpmek.
s.-ersen
s. 89
[=1]
2. Devam etmek.
s.-ürler
s. 119
[=2]

sürat (Ar.) : Çabukluk, hız.
s. eyle- 808
s. it- 1662
[=2]

süril- : Uzaklaştırılmak, nefyedilmek.
bk. sürül-
s.-e
s. 1616, 1887
[=2]

sürme-dân (Far.): Sürme kabı, sürme
hokkası.
s.+1
s. 1353
[=1]

sürür (Ar.) : Sevinç.
s. 1442
s. u şihhat 699
s.+ın
s. 57
[=3]

sürül- : Uzaklaştırılmak, nefyedilmek.
s.-di
s. 1018
s.-sün 679, 2005
[=3]

Ş

şâb (Ar.) : Cemaat, topluluk.
ş. 1632
ş.-1 nâ-dân 95
[=2]

şâd (Far.) : Sevinçli, neşeli.
ş. ol- 406, 1532
ş. kı1- 575
[=3]

Şâfi'î (öz. a.) : Ünlü İslam hukuku bilgini,
Şafii Mezhebinin kurucusudur. Asıl
adı Muhammed bin İdris'tir.
Ş. 1501, 1559, 1560
Ş.+niñ
Ş. 1286, 1508
[=5]

şâh (Far.) : Hükümdar, padişah.
ş.-1 'âlem 1484
ş.+1
ş. 171
ş.+ım
ş. 346
[=3]

şahâdet (Ar.) : 1. Dünya.
ş. (ser-çeşme-i kân-ı ş.)
1218, 1837
[=2]

2. İslam'ın şartlarından
"Tanrı'dan başka

tapacak yoktur ve Hz. Muhammed onun kulu ve peygamberidir" anlamına gelen "kelime-i şahadet" adını taşıyan Arapça sözü söylemek.

ş. 754
ş. getir- 1425
ş. getir- 1933
ş. it- 1123, 1930
[=5]

şāhid (Ar.) : Şahit, tanık.

ş. 332
[=1]

şāhin (Far.) : Kartalgillerden, Avrupa ve Asya'nın dağ, orman ve çalılıklarında yaşayan, 50-55 santimetre uzunluğunda yırtıcı bir kuş.

ş.+i
ş. 97
[=1]

şahş (Ar.) : Kişi, kimse.

ş.-ı fācir 711
ş.+a
ş. 1307
[=2]

şakī (Ar.) : Bahtsız, fena hareketli.

ş. ol- 834
ş.+dür
ş. 835
ş.+ler
ş. 838
[=3]

şākir (Ar.) : Şükreden, gördüğü iyiliğe karşı dua eden.

ş. ol- 1087, 1637
[=2]

şakq (Ar.): Yarılma, çatlama, yırtılma; yarık.

ş. ol- 1123

ş.+ı
ş. 1166
[=2]

Şām (Ar.) : Suriye'nin başkenti.

Ş.+a
Ş. 1843
Ş. (diyār-ı Ş.) 1818
Ş. (şehir-i Ş.) 1857
[=3]

şāmil (Ar.) : İçine alan, kaplayan, çevreleyen.

ş. 1062
[=1]

şān (Ar.) : Şan, şöhret, ün.

ş.+ı
ş. (nām u ş.) 1286, 1659
ş.+ıdır
ş. 931
ş.+ına
ş. 1126
[=4]

şāriḥ (Ar.): Bir kitabı şerh eden, bir kitaba açıklama yazan kimse.

ş. 534
ş. (kavl-i ş.) 547
ş. ol- 1032
[=3]

şark (Ar.) : Doğu.

ş. 1131
ş.+ıla
ş. 1821, 1829
[=3]

şart (Ar.) : Şart, koşul.

ş.-ı da'vā 1064
ş. ol- 315, 1294
ş.+durur
ş. 611
ş.+ı
ş. 658, 1816
ş.+ıla
ş. 53, 229
ş.+ıyla
ş. 219

- ş.+lar
ş. 662, 1319
[=11]
- şartıyye (Ar.):** Şart ile ilgili, şart gibi olan;
şartlı.
ş.+de
ş. 555
[=1]
- şāyet (< Far. şāyed):** Eğer ; ola ki.
ş. 1416
[=1]
- şeb (Far.) :** Gece.
ş. (rūz u ş.) 76, 103, 489, 1222,
1373, 1447, 1808
[=7]
- şecāat (Ar.) :** Yiğitlik, yüreklilik.
ş. 1014, 1108, 1211, 1917
[=4]
- şecer (Ar.) :** Ağaç.
ş.+de
ş. 1344
ş.+dir
ş. 1343
[=2]
- Şeddād (öz. a.) :** Yemen’de Âd kavminin
hükümdarı. Büyük binalarla ve
cennete benzetmek arzusuyla
yaptırdığı “İrem Bağı” ile ün
kazanmıştır.
Ş. 1605
[=1]
- şefāat (Ar.) :** Birinin suçundan geçilmesi
veya dileğinin yerine getirilmesi
için edilen aracılık.
ş. 1088, 1257, 1646, 1649, 1653
ş. (kān-ı ş.) 11
[=6]
- Şefi’ü'l-Müznibin (Ar.):** Günahların
bağışlatıcısı olan Hz.
Muhammed.
Ş. 17
[=1]
- şefkat (Ar.) :** Sevecenlik, merhamet etme.
ş. kı1- 909
[=1]
- şehīdān (Ar.) :** Din veya yüksek bir ülkü
uğrunda ölenler, şehitler.
ş. 1651, 1667, 1694, 1836
[=4]
- şehīdeyn (Ar.) :** İki şehit.
ş. 1226
[=1]
- şehir (< Far. şehir) :** Şehir, kent.
bk. şehir
ş. 1871
ş.+den
ş. 1842
[=2]
- şehir (Far.) :** Şehir, kent.
ş.-i A‘māk 1831
ş.-i Şām 1857
ş.+i
ş. 1872
ş.+iñ
ş. 1841
ş.+inde
ş. 1099, 1100, 1167, 1188, 1852,
1877
ş.+ini
ş. 933
[=11]
- şehir (Ar.) :** Ay, otuz günlük zaman.
şehrü’ş-şıyām “Ramazan ayı.” 1263,
1384
[=2]
- şehvet (Ar.) :** Aşırı istek, nefis.
ş. 390, 847
ş.+ile
ş. 763
[=3]
- şek (< Ar. şekk) :** Şüphe, zan, tereddüt.
bk. şekk
ş. 1845
[=1]

şekāvet (Ar.) : 1. Mutsuzluk, bedbahtlık.
ş. 824, 825, 826, 828,
829, 837
[=6]

2. Eşkiyalık, haydutluk.
ş. it- 1507
[=1]

şeker (Far.) : Şeker kamışı, şeker pancarı,
patates, havuç, mısır, buğday vb.
bitkilerin sap ve köklerinin öz
suyundan veya nişastasından
çıkarılan, birleşiminde karbon,
oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz,
suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu
tatlı olan maddelerin genel adı.
ş.+den
ş. 70, 95, 1682
[=3]

şekil (< Ar. şekl) : Şekil, biçim.
ş.+dür
ş. 1575
[=1]

şekk (Ar.) : Şüphe, zan, tereddüt.
ş. 508
ş. ü şübhe 290
[=2]

şekl (Ar.) : Şekil, biçim.
ş.+i
ş. 1889
[=1]

şeksiz (Ar.+T) : Şüphesiz, kuşkusuz.
ş. 54
[=1]

şem^ca-dān (< Ar. şem^c +Far. dān) :
Şamdan.
ş.+1
ş. 493, 1280
ş.+1
ş. 1353
[=3]

şemm (Ar.) : Koklama, koku alma.
ş. 534

[=1]

şems (Ar.) : Güneş.
ş. 238, 1618
ş.+iñ
ş. 1821
[=3]

şer^c (Ar.) : Allah'ın emri, ayet, hadis,
icmâ-i ümmet ve kıyâs-ı fukahâ
esasları üzerine kurulmuş olan din
kaideleri.
ş.-i ğarrā 21
ş. (mizân-ı ş.) 730
ş.-i Ādem 1009, 1020, 1022,
1028
ş.-i Nūh 1032, 1034
ş.-i Mūsā 1041, 1046
ş.+e
ş. 251, 1327, 1440
ş.+i
ş. 682, 719, 1019, 1029, 1388,
1040, 1054
ş.+i
ş. 1049, 1347, 1800
ş.+ile
ş. 1035
ş.+iñ
ş. 1042, 1209
ş.+inde
ş. 1030, 1039, 1043, 1044, 1050
ş.+ini
ş. 1879
[=32]

şer (<Ar. şerr) : Kötülük, fenalık; kötü iş.
ş. 269, 405, 1623
ş.+den
ş. 1583
[=4]

şerh (Ar.) : Açma, ayırma.
ş. it- 1376
[=1]

şerī'at (Ar.) : Kur'ân'daki ayetlere, Hz.
Muhammed'in sözlerine dayanan
İslam kanunu, İslam hukuku.

ş. 486, 772, 1018, 1046, 1129,
1343, 1346, 1906
ş.+dan
ş. 1345, 1550
ş.+dur
ş. 1342
[=11]

şerik (Ar.) : Ortak.
ş.-i Bārī 277
[=1]

şerr (Ar.) : Kötülük, fenalık; kötü iş.
ş.+i
ş. 1644, 1645, 1874
ş.+i
ş. 1798
[=4]

şerrāt (Ar.) : Kötülükler, fenalıklar.
ş. 1081
[=1]

şeş-tā (Far.) : Altı telli tambur.
ş. 745
[=1]

şetm (Ar.) : Sövme, sövüp sayma.
ş. eyle- 762
[=1]

şey (Ar.) : Şey, nesne, varlık.
ş. 502, 503, 523, 595, 832, 1326,
1489, 1575, 1813
ş.+de
ş. 423, 861, 869, 1247, 1271,
1940
ş.+den
ş. 359, 504, 946, 1336
ş.+dir
ş. 1341
ş.+i
ş. 1101
ş.+ler
ş. 514, 1518
ş.+lerde
ş. 601, 1917
ş.+lerin
ş. 1426

[=26]

şeyātın (Ar.) : Şeytanlar.
ş. 1151, 1868
ş.+den
ş. 1951
ş.+iñ
ş. 1756
[=4]

şeyh (Ar.) : Bir tekke ya da zâviyede
reislik eden ve müritleri olan kimse.
ş.-i ekrem 1026
[=1]

şeyheyn (Ar.) : Bir tekke ya da zâviyede
reislik eden ve müritleri olan iki
kimse.
ş. (sebb-i ş.) 1516
[=1]

şeytān (Ar.) : Hz. Âdem'e secde etmediği
için cennetten kovulan, insanları
Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan,
kötülüğe yönelten cin, iblis.
ş. 836, 979, 1429, 1842
ş. (ism-i ş.) 470
ş. (mekr-i ş.) 847
ş. u nefis 930, 963
ş.-ı iblīs 968
ş.-ı mel'ūn 1338
ş. (vesvās-ı ş.) 1534
ş.i'r-recīm 1539
ş.-ı düşmān 1581
ş. (cinn ü ş.) 1595
ş.-ı merdūd 1605
ş. (ehl-i ş.) 1774
ş. (iblīs-i ş.) 1840
[=18]

şirā (Far.) : Bazı meyve ve sebzelerin özü.
ş.+sı
ş. 722
[=1]

şifā (Ar.) : Hastalıktan kurtulma, iyi olma.
ş. 1451
[=1]

şi'r (Ar.) : Şiir, edebî değeri olan

nazımlı ve kafiyeli söz.

bk. şi'r

ş.+den

ş. 1529

[=1]

şimāl (Ar.) : Sol, sol taraf.

ş.+in

ş. 227

[=1]

şimdi : Şu anda, içinde bulunulan zamanda.

ş. 564, 1607, 1763, 1843

[=4]

şi'r (Ar.) : Şiir, edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz.

ş.+i

ş. (kârz-ı ş.) 234

[=1]

şirār (Ar.) : Kötülükler, fenalıklar.

ş.+ı

ş. 570

ş.+ın

ş. 1526

[=2]

şir (Far.) : Arslan.

şir-i Hudā "Allah'ın arslanı, Hz. Ali." 1224

[=1]

şirk (Ar.) : Müşriklik, Allah'a şerik, ortak koşma, Allah'tan başka bir Allah bulunduğuna inanma.

ş.+den

ş. 1458, 1578

ş.+dür

ş. 1456

[=3]

şirret (Ar.) : Şerirlik, kötülük.

ş. eyle- 1589

[=1]

şişe (Far.): İçerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap.

ş.+de

ş. 115

[=1]

Şit (öz. a.) : Hz. Şit, Hz. Âdem'den sonra gönderilen ikinci peygamberdir. Hz. Âdem'in oğludur.

Ş. 923, 1019

Ş.+e

Ş. 1007

Ş.+iñ

Ş. 1024

[=4]

şol : Şu.

ş. 647

ş.+ki

ş. 1669

[=2]

şu : Bu kelimesine göre yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı niteleyen işaret sıfatı.

ş. âdemler 255

ş. cāhiller 741

ş. 'avret 787

[=3]

Şu'ayb (öz. a.) : Kur'ân'da adı geçen peygamberlerdendir. Medyen ve Eyke halkına peygamber olarak gönderilmiştir.

Ş. 1039

[=1]

şular : Şu zamirinin çokluk biçimi, şunlar.

bk. şunlar

ş. 1619

[=1]

şüm (Far.) : Şom, uğursuz.

ş. 1456

[=1]

şunlar : Şu zamirinin çokluk biçimi.

ş. 1234, 1721

[=2]

şurrāh (Ar.) : Şerhciler, şerh edenler.

ş. 513

- [=1]
- şurūṭ (Ar.)** : Şartlar.
 ş.+1
 ş. 270, 1291
 ş.+ın
 ş. 732
 [=3]
- şübbān (Ar.)**: Gençler, delikanlılar, yiğitler.
 ş. 1229
 [=1]
- şübhe (Ar.)** : Şüphe, kuşku.
 ş. 1262
 ş. ü şübhe 290
 [=2]
- şühūd (Ar.)** : Vücut bulma, var olma, görünme.
 ş.+a
 ş. 4, 285, 527
 [=3]
- şükṛ (Ar.)**: Görülen iyiliğe karşı gösterilen memnunluk, minnettarlık.
 ş. ol- 1
 ş. (zıkr ü ş.) 1578
 ş. ü minnet 1862
 [=3]
- şükūfe (Far.)** : Çiçek.
 ş. 1731
 [=1]
- şürūr (Ar.)** : Şerler, kötülükler, fenalıklar.
 ş.+1
 ş. 1887
 [=1]
- t. 86, 126, 220, 469, 975, 1660**
 t. ki 1041
 [=7]
- taʿab (Ar.)** : Sıkıntı, zahmet, eziyet.
 t. çek- 1725
 [=1]
- taʿaddüd(Ar.)** : Birden çok olma, çoğalma, sayısı artma.
 t. 314
 [=1]
- taʿalluḡ (Ar.)** : İlişigi, ilgisi olma.
 t. 350
 t. eyle- 3, 325, 590, 1132
 t. it- 328, 906
 [=7]
- taʿallüm (Ar.)** : Öğrenme, okuyarak, ders alarak öğrenme.
 t. 1580
 t. eyle- 43, 672
 t. it- 1559
 t.+den
 t. 333
 [=5]
- taʿām (Ar.)** : Yemek, aş.
 t. 1530
 t.+a
 t. 819, 1139
 t.+ı
 t. 1442
 [=4]
- taʿammuḡ (Ar.)** : Derinleşme.
 t. eyle- 1797
 t. it- 403
 t. kıl- 1796
 [=3]
- taʿān (Ar.)**: Çok söven, çok yeren, çekiştiren.
 t. ol- 795
 [=1]
- taʿarruḡ (Ar.)** : Düşmana saldırma.
 t. it- 1277

T

tā (Far.) : Cümlede tek başına veya genellikle dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartılı bir biçimde anlatır.

[=1]
ta^ʿassüf (Ar.): Doğru yoldan sapma,
yolsuzluk, haksızlık.
t. 315
[=1]
tā^ʿat (Ar.): Allah'ın emirlerini yerine
getirme, ibadet.
t. 586
t. it- 609
t. (ehl-i t) 1617
[=3]
ta^ʿavvüz (Ar.): “Eûzübillâh” deme,
Allah'a sığınma.
t. eyle- 1443
[=1]
tabak (Ar.) : Yiyecek koymaya yarar, az
derin ve yayvan kap.
t.+a
t. 89
[=1]
tabi^ʿat (Ar.) : Doğa.
t. 70, 187
[=2]
tabīb (Ar.) : Hekim, doktor.
t. 680
t.+dür
t. 1103
t.+i
t. 1106
t.+im
t. 1802
[=4]
tābi^ʿin(Ar.) : Hz. Muhammed'i görmüş
olanları görüp kendilerinden hadis
dinlemiş olanlar.
t. 1240
t.+dir
t. 1243
[=2]
ta^ʿbīr (Ar.) : İfade, anlatma.
t.-i şānī 213
t. it- 237

t. ol- 404
[=3]
tabl (Ar.) : Davul.
t. u zūrā 745
[=1]
tāc (Ar.) : Soyluluk, iktidar, güç veya
hükümdarlık sembolü olarak başa
giyilen, değerli taşlarla süslü başlık.
t. 11, 1022, 1116, 1550, 1711
t. (hulle vü t.) 650
t. u kabā 1302, 1352
t. it- 1347
t.-ı sa^ʿādet 1485
[=10]
Tācū'l-aşfiyā (Ar.) : Hz. Muhammed.
T.+dur
T. 1117
[=1]
tafdīl (Ar.) : Birini ötekilerinden üstün
tutma.
t. it- 1247
[=1]
tafşīl (Ar.) : Etraflı olarak bildirme, uzun
uzadıya anlatma, açıklama.
t.+i
t. 1190
t.+ini
t. 323, 710
[=3]
tağ : Dağ.
t. 1647
t.+lar
t. 1596, 1790
[=3]
tağannī (Ar.) : Zenginleşme.
t. eyle- 808
[=1]
tağayyür (Ar.) : Değişme, başkalaşma.
t. 397, 1139
t. bul- 567
t. ol- 200
[=4]

tāgī (Ar.) : Azgın, isyan eden.

t. ol- 202

[=1]

tağyīr (Ar.) : Başkalaştırma; değiştirme;
bozma.

t. 952

t. it- 124, 151

t.-i aḥvāl 387

[=4]

taḥallūf (Ar.) : Uygun gelmeme.

t. 315

[=1]

ṭahārāt (Ar.) : Temizlenmeler.

ṭ. 817

[=1]

ṭahāret (Ar.) : Temizlenme.

ṭ. 655

ṭ. it- 1672

[=2]

taḥarrük (Ar.) : Hareket etme, kıymıldama,
oynama.

t.+den

t. 389

[=1]

Ṭahāvī (öz. a.): Hanefî mezhebinin
meşhur fıkıh âlimlerindedir.

Ṭ. 1554

[=1]

taḥavvül (Ar.): Değişme, bir hâlden bir
şekilden, başka bir hâle, şekle
girme.

t. eyle- 1413, 1415

[=2]

taḥayyür (Ar.) : Hayran olma, hayrete
düşme, şaşırma.

t. eyle- 802

[=1]

taḥayyüz (Ar.) : Yer tutma, yer alma.

t. eyle- 386

[=1]

taḥffif (Ar.) : Hafifletilme.

t. 1800

[=1]

Ṭāhir (öz. a.): Hz. Muhammed'in ilk eşi
Hz. Hatice'den olan oğlu.

Ṭ. 1198

[=1]

taḥkīk (Ar.): Bir şeyin doğru olup
olmadığını meydana çıkarma.

t. 39

t. ol- 268

t. kııl- 308

[=3]

taḥlīk (Ar.) : Yaratmak.

t. 368

t. (feyz-i t.) 365

[=2]

taḥrīc (Ar.) : Çıkartma.

t. eyle- 220

[=1]

taḥrīk (Ar.) : 1. Uyandırma.

t. it- 1156

[=1]

2. Kıymıdatma, oynatma.

t. it- 1392

[=1]

taḥsīn (Ar.) : Güzel bulup taktir etme.

t. eyle- 216

t. it- 50

[=2]

taḥt (Ar.) : Alt, aşağı.

taḥte's-serā "Toprak altı" 935

t.+ında

t. 485, 1315, 1398, 1400 , 1661

[=6]

taḥvīl (Ar.): Değişirme, değiştirilme,
çevirme, döndürme.

t. 1461

t. it- 1611

t. ol- 1161

[=3]

tā'ib (Ar.) : Tövbe eden.

t. (müstağfir ü t.) 657

t. ol- 749
[=2]

taḳarrüb (Ar.) : Yaklaşma, yanaşma.
t. 1367
[=1]

taḳdīr (Ar.) : Beğenme, değer biçme, değer verilme.
t. olun- 1964
[=1]

taḳdīs (Ar.) : Ululama, büyük saygı gösterme.
t. it- 968, 1174
[=2]

taḳm- : Bir nitelik veya durum almak.
ṭ.-sun
ṭ. 68
[=1]

taḳī (Ar.) : Günahtan, haramdan kaçınan, dinine bağlı kimse.
t.+dür
t. 1211
[=1]

taḳlīd (Ar.) : Benzemeye veya benzetmeye çalışma.
t. 187
t. it- 192, 1283
t. kı1- 230
t.+e
t. 356
[=5]

taḳṭīr (Ar.) : Damla damla akıtma, dökülme, damlama.
t.-i isrāf 1955
[=1]

taḳvā (Ar.) : Allah'tan korkma, Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma.
t. 1531
t. vü zühd 28
t. (zühd ü t.) 145, 243, 844
[=5]

Ṭalāk (Ar.) : Kur'ân'ın 65. suresi olan

Talāk suresi.

Ṭ.+1

Ṭ. 500

[=1]

ṭalāḳat (Ar.) : Dil açıklığı, düzgün sözlülük.

ṭ. 126, 179

[=2]

ṭaleb (Ar.) : İsteme, dileme, istek.

ṭ. it- 736

ṭ.+dür

ṭ. 661, 1591

[=3]

ṭaleb-kār (Ar.+Far.) : İstekli.

ṭ. ol- 1794

[=1]

Ṭalḥa (öz. a.) : İlk müslüman olanlardan ve "Aşere-i Mübeşşere" den (cennetle müjdelenmiş 10 kişiden) biridir. Asıl adı Talha bin Ubeydullâh'tır.

Ṭ. 1236

[=1]

ṭālīc (Ar.) : Talih, kısmet, baht.

ṭ. ol- 212

[=1]

ṭālī (Ar.) : Sonradan gelen; bir şeyin arkası sıra giden.

t. 311, 555, 556, 557

[=4]

ṭālīb (Ar.) : İsteyen, istekli.

ṭ. ol- 1838

[=1]

taʿlīm (Ar.) : kutma, ders verme, öğretme; öğrenme.

t. it- 98, 147, 184, 188, 643, 954, 1338, 1562, 1848

[=9]

taʿlīmī (Ar.) : Öğretici.

t. (cism-i t.) 595

[=1]

tām (Ar.) : Bütün, eksiksiz.

t. 540

t. ol- 1050, 2036

[=3]

taʿm (Ar.) : Tat, lezzet, zevk.

t.+ından

t. 1124

[=1]

tamām (Ar.) : Bütün, eksiksiz, tüm.

t. 862

t. ol- 1037, 1815, 1961, 1969,
2032

[=6]

tamāmen (Ar.) : Tam ve eksiksiz olarak,
bütünüyle.

t. 1050

[=1]

ṭamar : Damar

t. 1389

[=1]

ṭamu : Cehennem.

t.+nıñ

t. 1768

t.+ya

t. 5

[=2]

ṭaʿn (Ar.) : Sövme, yerme; ayıplama.

t.+ı

t. 117

t.+ıdan

t. 1189

[=2]

ṭanbūr (Ar.): Klasik Türk müziğinin

başlıca çalgılarından biri olan, yay
veya mızrapla çalınan, uzun saplı,
telli çalgı, tambur.

t. 745

[=1]

ṭaraf (Ar.) : Yan, yön, yer.

t.+dan

t. 514

[=1]

ṭārī (Ar.): Ansızın çıkan, birdenbire
görünen.

t. ol- 298, 302, 899

t. vü muṣṭarr 697

[=4]

ṭaʿrif (Ar.): Etrafıyla anlatma,; etrafıyla
bildirme.

t. 646

t.-i İmān 265

t. eyle- 1849

[=3]

ṭārīḥ (Ar.) : Tarih.

t. 1560, 1563, 1564, 1565, 1960

t.-i Nuʿmān 1555

t.+i

t. 2036

t.+ini

t. 1026, 1027, 2034

[=10]

ṭarīḥ (Ar.) : Yol; usul.

t.-i müstaḳīm 1539

t.+in

t. 565

[=2]

ṭarīḳat (Ar.) : Allah'a ulaşmak arzusuyla
tutulan yol.

t. 1342, 1343

[=2]

ṭarz (Ar.) : Şekil, biçim; usul, yol.

t.+a

t. 848, 1250, 1484, 1620, 1720

[=5]

ṭaşadduḳ (Ar.) : Sadaka verme.

t. 655, 705, 1581

t. eyle- 799

[=4]

ṭaşarruf (Ar.) : İdare ile kullanma, tutum.

t. 39, 539

[=2]

ṭaşāʿud (Ar.) : Yükselme, kalkma.

t. eyle- 1411

[=1]

taşavvuf (Ar.) : Gönlü Allah sevgisiyle
bağlama.
t. 1310
[=1]

taşavvur (Ar.) : Zihinde şekillendirme,
kurma.
t. 802
t. eyle- 277
t. it- 272, 314, 594
t.+dan
t. 392, 393
t.+dur
t. 205, 548
[=9]

taşdīk (Ar.) : Doğruluğunu kabul etme,
onaylama.
t. 205
t. eyle- 268
t. it- 261, 1206
t. ol- 1469
t. (iḳrār u t.) 264, 666
t.-i kühhān 795
t.-i Ḳurān 1585
[=9]

taslīt (Ar.) : Musallat etme, sataştırma.
t. it- 150
[=1]

taşnīf (Ar.) : Kitap yazma.
t. eyle- 1529
[=1]

taş : Kimyasal veya fiziksel durumu
değişiklikler gösteren, rengini
içindeki maden, tuz ve oksitlerden
alan sert ve katı madde.
t. 105
t.+a
t. 100
t.+ı
t. 118
t.+ından ü
t. 1790
t.+ları
t. 1707
[=5]

taṭbīk (Ar.) : Uydurma, uydurulma,
yakıştırma.
t. (bürhān-ı t.) 308
[=1]

taṭhīr (Ar.) : Temizleme, paklama.
t. it- 1742
[=1]

taṭlı : Acı olmayan, acı karşıtı.
t.+dur
t. 1682
[=1]

tā'ūn (Ar.) : Veba, yumurcak denilen
salgın hastalık.
t. 689, 1908
t. (mevt-i t.) 1827
t.+i
t. 991
[=4]

tavassuṭ (Ar.) : Araya girme, aracılık etme.
t. it- 1405
[=1]

taṭāşī (Ar.) : Hadım ağası, harem ağası.
t. 96
[=1]

tavaṭṭun (Ar.) : Yerleşme, yurt edinme.
t. it- 25
[=1]

taṭla : Bölümlere ayrılmış iki yanlı tahta
üzerinde on beşerden otuz pul ve
iki zarla iki kişinin karşılıklı
oynadığı oyun.
t. vü satranc 743
[=1]

taṭuḳ : Tavuk.
t.+lar
t. 1457
[=1]

ta'yīb (Ar.) : Ayıplama.
t. 819, 1803
t. it- 1078
[=3]

taʿyīn (Ar.) : 1. Vazifeye gönderme,
görevlendirme.
t. 941
[=1]

2. Ayırma, belli etme.
t. it- 1437
[=1]

ṭayy (Ar.) : Atlama, üzerinden geçme.
ṭ.-ı emkân 931
ṭ. it- 996, 1724
[=3]

Ṭayyār (öz. a.): Hz. Ali'nin abisidir.
cennete uçarak giden sahabidir.
Bu nedenle kendisine Cafer-i
Tayyar denilmiştir.
Ṭ. 1239
[=1]

taẓarrūc (Ar.) : Yalvarma.
t. 704, 1433
t. it- 1835
[=3]

tāze (Far.) : Taze, körpe; el değmemiş.
t. 640, 1738
[=2]

taʿzīr (Ar.) : Tekdir etme, azarlama.
t. it- 681
t.+e
t. 681
[=2]

teʿālā (Ar.) : “Yüksek olsun!” manasına
gelen bir söz olup genellikle Allah
adıyla birlikte kullanılır : Allahü-
teâlâ, Hakk-teâlâ.
t. 386
Ḥaḳ t. 608, 874, 994, 1125, 1390
[=6]

tebdīl (Ar.) : Değiştirme, başka bir hâle
getirme.
t. 1054, 1628
t. it- 1461
t. kı- 1034
[=4]

teberruʿ (Ar.) : Bağış, bağışlama.
t. it- 874
[=1]

teberrūk (Ar.): Mübarek sayma, uğur
sayma.
t. eyle- 2019
[=1]

tebhīr (Ar.) : Tütsüleme.
t. it- 1953
[=1]

teʿbīd (Ar.): Ebedileştirme, sonsuzlaştırma.
t. 431
[=1]

tebʿīd (Ar.) : Uzaklaştırma, uzaklaştırılma.
t. ol- 1428, 1769
[=2]

teblīg (Ar.) : Yetiştirme, eriştirme.
t. 1014
t.-i aḥkām 1366
[=2]

tebşīr (Ar.) : Müjde verme, müjdeleme.
t. it- 1065
[=1]

tebyīn (Ar.): Meydana çıkarma, belli etme;
açıktan açığa anlatma.
t. eyle- 941
t. it- 1426, 1932, 1995
[=4]

tecdīd (Ar.) : Yenilenme.
t.-i ĩmān 1814, 1938
[=2]

tecennüb (Ar.) : Sakınma, çekinme.
t. eyle- 748, 1586
[=2]

tecezzī (Ar.): Parçalara ayrılma, kısım
kısım bölünme.
t. 385, 594, 596, 597, 598
[=5]

techīz (Ar.) : Lüzumlu şeyleri tamamlama.

- t.+den
t. 875
[=1]
- tecvid (Ar.)** : Kur'ân-ı Kerim'i usulüne bağlı kalarak okumayı öğreten kitap.
t.-i Kur'ân 174
t. (ahkâm-ı t.) 230
[=2]
- tedbîr (Ar.)**: Bir şeyi temin edecek veya önleyecek yol, çare.
t.-i eşyâ 405
[=1]
- tedkîk (Ar.)**: Dikkatle araştırma, inceleme.
t. it- 39
[=1]
- tedrîs (Ar.)**: Ders verme, okutma.
t. it- 1021
t.+e
t. 44
[=2]
- tedvîr (Ar.)** : Döndürme, çevirme.
t. it- 1953
[=1]
- te'emmül (Ar.)** : İyice, etraflıca düşünme.
t. eyle 1356
[=1]
- tefârîk (Ar.)**: Ufak tefek şeyler.
t. 74, 1685
[=2]
- tefâsîr (Ar.)** : Kur'ân'ı izah eden kitaplar.
t. 1674
[=1]
- tefâvüt (Ar.)**: İki şey arasındaki fark.
t. 726
[=1]
- tefehüm (Ar.)**: Yavaş yavaş anlama, farkına varma.
t. eyle- 1559
[=1]
- tefekkür (Ar.)** : Düşünme, zihin yorma.
- t. 1580
t. eyle- 1188
[=2]
- tefhîm (Ar.)** : Anlatma, bildirme.
t. 954
t. it- 1055
[=2]
- tefsîr (Ar.)** : Kur'ân-ı Kerim'in mana bakımından izahı.
İlm-i tefsîr "Kur'ân-ı Kerim'i izah etmenin yollarını, usullerini bildiren ilim." 124, 237
t. (ehl-i t.) 404, 952
[=4]
- tehzîb (Ar.)** : Islah etme, düzeltme.
t.-i ahlâk 1298
t. it- 1803
[=2]
- tekahkah (Ar.)** : Kahkahayla gülme.
t. eyle- 803
[=1]
- tekâlîf (Ar.)** : Teklifler.
t.+e
t. 7
[=1]
- tekâvîm (Ar.)** : Takvimler.
t. 220
[=1]
- tekebbür (Ar.)** : Kibir gösterme, büyüklük satma.
t. (terkü't-t.) 1580
[=1]
- tekellüm (Ar.)** : Söyleme, konuşma.
t. eyle- 1124
t. it- 345
t. ol- 337
[=3]
- teklîf (Ar.)**: Kabul edilmek için bir şey sunma, önerme, öneri.
t. 1751
t. it- 840
[=2]

tekmîl (Ar.) : Bitirme, tamamlama.

t. eyle- 41
[=1]

tekrâr (Ar.) : Bir şeyi iki veya daha çok yapma; yine, yeniden.

t. 1165, 1187, 1613, 1743, 1968
t.-ı Ḵur'ân 489
t. eyle- 186
t. it- 639, 1934
[=9]

tekvîn (Ar.) : Yaratma, yoktan var etme.

t. 322, 363
[=2]

telâkî (Ar.) : Karşılaşma, birbirine ulaşma, birleşme.

t. it- 1330, 1453
[=2]

telâmîz (Ar.) : Öğrenciler.

t.+i
t. 1552
[=1]

telbîs (Ar.) : Hile, oyun.

t. it- 1075
[=1]

telemmüz (Ar.) : Öğrencilik.

t. eyle- 40, 78
t. it- 25, 1557, 1561
t.+den
t. 333
[=6]

te'lîd (Ar.) : Yabancı memlekette doğduğu hâlde küçük iken İslam diyarına getirilerek orada büyümüş ve oranın tabiiyetini kabul etmiş olan kimse.

t.+e
t. 550
[=1]

te'lîf (Ar.) : Kitap, eser yazma; yazılmış, ortaya konulmuş eser.

t. ol- 1529
[=1]

telkîn (Ar.): Fikir aşılama, bir şeyi

öğretme.

t.-i İmân 1572
t. it- 1426, 1437, 1932, 1995
[=5]

temâmet (Ar.) : Tamlık, bütünlük.

t. 530
[=1]

temânü' (Ar.) : Çatışma ve birbirine mâni olma.

t. 308
[=1]

temâs (< Ar. temâss) : Birbirine değme, dokunma.

t. ol- 531
[=1]

temâsüh (Ar.) : Hoşgörü.

t. 1459
[=1]

temâşül (Ar.) : Benzeme.

t. ol- 305
[=1]

temâşâ (Far.) : Bakıp seyretme.

t. it- 753
[=1]

temellük (Ar.) : Mülk edinme, kendine mal etme, sahip olma.

t. eyle- 891
[=1]

temennî (Ar.) : Dileme, dilek, istek.

t. (li't-t.) 507
[=1]

temeşşül (Ar.) : Bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

t. 931
[=1]

temlîk (Ar.) : Mülk olarak verme.

t. it- 892, 1966, 1969
t. ol- 1392
[=4]

temyîz (Ar.) : Ayırma, seçme.

t. eyle- 1477

[=1]
ten(Far.) : İnsan vücudunun dış yüzü, cilt.
t. 603
t.+den
t. 1465, 1466
t.+leri
t. 593, 1613
[=5]
tenāhī (Ar.) : Bitme, tükenme, sona erme.
t. 85, 492
[=2]
tenāsūh(Ar.) : Ruh göçümü, ruh sıçraması,
ruhun bir cisimden ötekine, bazen
de insandan hayvana ve
hayvandan insana geçmesi inancı.
t. 1459
[=1]
tenbīh (Ar.) : Uyandırma, uyarma, uyarı.
t. it- 1991
[=1]
tenfīr (Ar.): Nefret ettirme, ettirilme,
iğrendirme.
t. it- 151
[=1]
tenhā (Far.) : Yalnız, ıssız, boş.
t. 989
t.+da
t. 1351
[=2]
tenkīh (Ar.) : Bir şeyden ayıklama, arıtma,
temizleme.
t. kı1- 928
[=1]
tenzīh (Ar.) : Kusur kondurmama, kabahat
ve kusuru yok etme.
t.-i Hakk 1582
t. it- 798
[=2]
tenzīl (Ar.) : 1. Kur'ân-ı Kerim.
T. 478
[=1]

2. İndirme, aşağı düşürme.
t. 1005
[=1]

terāvīh (Ar.) : Ramazanda yatsı namazı ile
salât-i vitir arasında kılınan yirmi
rekatlık namaz.
t. kı1- 1523
t.+i
t. 1384
[=2]

terāzī (< Far. terāzū) : Bir kolun iki ucuna
asılı iki kefedden oluşan tartı, mizan.
t. 730
[=1]

terāzī (Ar.) : Birbirini razı etme, uyuşma.
t. ol- 1642
[=1]

tercümānān (< Ar. tercemānān):
Tercümanlar, çevirmenler.
t. ol- 1533
[=1]

tereccī (Ar.) : Rica etme, yalvarma.
t. (li't-t.) 507
[=1]

tergīb (Ar.) : Arzu ettirme, isteklendirme.
t. it- 213, 807
[=2]

terk (Ar.): Bırakma, salıverme; vazgeçme.
t.-i ikrām 765
t.-i evlā 1511
t.ü't-tekebbür 1580
t.ü'l-hıyānet 1580
t. eyle- 777
t. it- 621, 1588, 1606, 1870
t.+i
t. 1420
[=9]

terkīb (Ar.): Birkaç şeyden meydana
getirilmiş şey.
t. 380
t. ol- 452, 546

- t.+i
t. 384
[=3]
- tertīb (Ar.):** Dizme, hazırlama, düzene
t. 546
t. it- 380
t. kı1- 452
t. ol- 554
t.+den
t. 544
[=5]
- terzīk (Ar.):** Besleme, rızık verme.
t. (naşır u t.) 365
t. ol- 368
[=2]
- tesbīh (Ar.):** "Sūphānallah" sözünü söyleyerek Allah'a tazim etme.
t. 928, 1525, 1931
[=3]
- teselsül (Ar.):** Zincirleme, zincirleme gitme.
t. 296
[=1]
- tesfīh (Ar.):** Sefih görme, sefih sayma.
t. kı1- 798
[=1]
- teshīl (Ar.):** Kolaylaştırma.
t. kı1- 41
[=1]
- teskīm (Ar.):** Hastalanma.
t. ol- 98
[=1]
- teşbīh (Ar.):** Benzetme, benzetilme.
t.+ile
t. 214
t.+e
t. 805
[=2]
- teşekkül (Ar.):** Şekillenme.
t. eyle- 1416
[=1]
- teşe'üm (Ar.):** Uğursuz sayma, şom görme.
t. it- 1457
[=1]
- teşevvuk (Ar.):** Şevklenme; arzu etme, istek gösterme, heveslenme.
t. it- 1796
t. kı1- 2015
[=2]
- teşrih (Ar.):** Anatomi; iskelet.
t.+i
t. 223
[=1]
- teşriik (Ar.):** Ortak etme; Allah'a ortak koşma.
t. it- 1156, 1966
[=2]
- tetebbu^c (Ar.):** Bir şeyi etraflıca tetkik etme, mahiyetini anlamaya çalışma, bir şey hakkında geniş bilgi edinme.
t. eyle- 1283
[=1]
- tevācūd (Ar.):** Tasavvufta kendine vecid davet etme, vecd içinde olabilmek için gayret sarf etme.
t. 740
[=1]
- tevāfuğ (Ar.):** Uyuma, uygun gelme.
t. 315
[=1]
- tevağğul (Ar.):** Bir işle devamlı olarak uğraşma.
t. eyle- 199, 235
t. it- 190
t.+dan
t. 490
[=4]
- tevārīh (Ar.):** Tarihler.
t. 236
[=1]
- tevātür (Ar.):** Bir haberin ağızdan ağıza

- dolaşarak yayılması.
t. 559
[=1]
- tevbe (Ar.)** : Tövbe, işlenmiş bir günah veya suçun bir daha işlenmeyeceğine dair verilen söz.
t. 656, 662, 663, 668, 1580, 1897
t. it- 703
t. kı1- 879
t.+niñ
t. 658
t.+si
t. 1835
t.+yi
t. 627, 1426, 1932
[=13]
- tevcih (Ar.)**: Çevirme, döndürme, yönettme.
t. it- 1991
[=1]
- teveccüh (Ar.)**: Yönelme, doğrulma, çevrilme.
t. eyle- 1778, 1947
[=2]
- tevekkül (Ar.)**: Allah'tan gelene razı olma.
t. 190, 726, 1579
t. kı1- 1796
[=4]
- tevellüd (Ar.)** : Doğma, doğum.
t.+den
t. 377, 925
[=2]
- tevfik (Ar.)** : Allah'ın yardımına kavuşma.
t. 666, 1469
t. (‘avn u t.) 264
t. ü ihsân 366
t. it- 1979
[=5]
- tevhid (Ar.)**: Bir sayma, bir olarak bakma; Allah'ın birliğine inanma.
t. 642, 1428, 1935
t. (bâiş-i âsar-ı t.) 1109
t. (ehl-i t.) 1769
- t.+i
t. 280
[=6]
- tevil (Ar.)** : Sözü çevirme, söze ayrı mana vermeye kalkışma.
t. 630
t. eyle- 1247
[=2]
- Tevrât (Ar.)** : Hz. Musa'ya indirilen ve Tanrı buyruklarını kapsayan, Musevilerin din kitabı.
T. 1005
[=1]
- Tevvâb (Ar.)** : Kullarının tövbesini kabul eden Allah.
T. (Rabb-i T.) 362
T. (‘ind-i T.) 1242
[=2]
- teyemmüm (Ar.)** : Su bulunmayan yerde su niyetiyle toprak, kum vb. şeylerle abdest alma.
t.+den
t. 1941
[=1]
- tezevüc (Ar.)** : Zevce edinme, evlenme.
t. it- 1880
t.+den
t. 377, 925
[=3]
- teziye (Ar.)** : Eziyet çektirme.
t. 1853
[=1]
- tezvîr (Ar.)** : Yalan dolan.
t. it- 737
[=1]
- tezyîf (Ar.)** : Züyûfa çıkarma, sahte, değersiz olarak gösterme.
t. 1800
t. eyle- 646
t. it- 833, 1849
t. kı1- 1751
[=5]

tezyīn (Ar.) : Süsleme.

t. it- 1074

[=1]

tıb (< Ar. tıbb): Hekimlik, tabiplik, doktorluk.

bk. tıbb

t.+dan

t. 222

[=1]

tıbāḳ (Ar.) : Kat, tabaka.

t.+dur

t. 1768

[=1]

tıbb (Ar.) : Hekimlik, tabiplik, doktorluk.

t.-ı Loḳmān 1103

[=1]

tıflān (Ar.) : Küçük çocuklar.

t. (ferzend-i t.) 60

t.+ını

t. 140

[=2]

tıraş (Far.) : Saç veya sakalı kesme işi.

t. 1942

[=1]

tırnaḳ : İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka.

t. 1942

[=1]

tilāmīz (< Ar. telāmīz): Talebeler, öğrenciler.

t.+im

t. 1998

[=1]

tilāvet (Ar.): Kur'ân'ı, güzel sesle ve usulüne göre okuma, okunma.

t. it- 1807

t. olun- 1994

t.+den

t. 495

[=3]

tis'a (Ar.) : Dokuz.

t. 562

[=1]

tīz (Far.) : Tez, çabuk.

t. 1602, 1662, 1727

[=3]

tīzrek (Far.+T.) : Daha çabuk.

t. 1663 (2)

[=2]

toḡ- : 1. Dünyaya gelmek.

t.-a

t. 1847

t.-dı

t. 1558, 1632

t.-ma

t. 717, 1695

t.-muşam

t. 1960

[=6]

2. Güneş, ay, yıldız, ufuktan yükselerek görünmek.

t.-arken

t. 1522

[=1]

toḳmaḳ : Ağaçtan yapılmış iri çekiç.

t. 119

[=1]

toḳsan iki : Doksan iki (92).

t.+de

t. 1558

[=1]

toḳuz : Dokuz (9).

t.+dan

t. 1399

t.+dır

t. 1196

[=2]

toḳuzuncı : Dokuzuncu.

t. 1700

[=1]

tolu : Havada su buğusunun birden

yoğunlaşır katılaşmasından oluşan, türlü irilikte, yuvarlak veya düzensiz biçimli buz parçaları durumunda yere hızla düşen bir yağış türü, dolu.

ṭ.+dur
ṭ. 1417
[=1]

toz- : Toz havalanarak çevreye yayılmak, tozlamak.

t.-ar
t. 1596
[=1]

töhmət (Ar.) : İşlenildiği sanılan fakat gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç, kabahat.

t. 1520
t. (ḍarr u t.) 390
t. it- 1254, 1275
[=4]

tuc : Koyu kırmızı renkte olan, bakır, çinko ve kalay alaşımı, bronz.

t. 92
t.+1
t. 92
[=2]

tuğyān (Ar.) : Taşma, taşkınlık; azgınlık.

ṭ. 827
ṭ. (sihr ü ṭ.) 580
[=2]

tuhfe (Ar.) : Yeni çıkma, hoşça gider, güzel şey.

t. ol- 1889
[=1]

ṭūl (Ar.) : Uzunluk, boy.

ṭ. 600
ṭ.+a
ṭ. 598, 599
ṭ.+1
ṭ. 597
ṭ.+ında
ṭ. 602
[=5]

ṭullāb (Ar.) : Öğrenciler.

ṭ. 198
[=1]

ṭulūc (Ar.) : Doğma, doğuş.

ṭ. it- 210, 480, 1304, 1903
ṭ.+1
ṭ. 1821
[=5]

ṭuman : Bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerrelerle buğu bulunan değişik renklerde gaz.

ṭ.+a
ṭ. 1418
[=1]

ṭurḳ (< Ar. ṭuruḳ) : Tarikler, yollar.

ṭ.-1 cennet 1065
ṭ.u'l-fütüvvet 1126
ṭ.-1 istinbāt 1501
ṭ.+ıla
ṭ. 213
[=4]

ṭut- : 1. Herhangi bir durumda bulundurmak.

ṭ.-!
ṭ. 1806
[=1]

2. Saklamak, hıfz etmek.

ṭ.-ma
ṭ. 82
[=1]

3. Yapmak, amel etmek, yerine getirmek.

ṭ.-maḳ
ṭ. 655
[=1]

4. Ele geçirmek.

ṭ.-updur
ṭ. 1351
[=1]

tutuş- : Yanmaya başlamak, ateş almak.

t.-!
t. 488

[=1]

tükür- : Tükürüğü ağız içinden dışarıya atmak.

t.-se

t. 1716

[=1]

türāb (Ar.) : Toprak.

t.+a

t. 1989

[=1]

Türpüşti (Öz. a.): Hanefî mezhebi

âlimlerindedir. Asıl adı Fadlullah Türpüşti'dir. "Risâle-i Türpüşti" ismi ile bilinen "El-mu'temed fil-mu'tekad" adlı eseri ile tanınmıştır.

T. 1445

[=1]

türrehāt (Ar.) : Saçma sapan sözler.

t.+ı

t. 348, 1253

[=2]

U

u (Far.) : Ve, dahi, hem, bile.

u. 1, 20, 23, 47, 76, 84, 95, 101, 103 (2), 115, 144, 150, 188, 221, 226, 233, 238, 240, 262, 264 (2), 310, 311, 312, 316, 327, 365 (2), 366, 367, 372 (2), 373 (2), 387, 390 (2), 405, 406, 407, 411, 437(2), 443, 452, 463, 464, 470, 489, 536, 545, 560 (2), 562, 579, 602, 612, 615, 623, 666, 676(2), 690 (4), 699, 728, 735, 740, 743, 745, 759, 767, 770, 775 (2), 782, 783, 824, 825, 918, 922, 924 (2), 930, 939, 963, 979, 981, 1013, 1014, 1016, 1036, 1038, 1043, 1048, 1109, 1116, 1131, 1170, 1183, 1207, 1222 (2), 1224, 1237, 1264, 1286, 1302, 1329, 1343, 1352, 1362, 1373, 1382, 1389, 1408, 1433, 1441, 1442, 1447,

1489, 1544, 1545, 1553, 1605, 1618 (2), 1625, 1659, 1689, 1707, 1708 (2), 1710, 1712, 1728, 1737, 1741, 1761, 1780 (2), 1781, 1808, 1814, 1816, 1861, 1863, 1866 (2), 1869, 1915 (2), 1923, 1937, 1949 (2), 2005, 2024

[=161]

ubūr (Ar.): Bir başka tarafa geçme, geçilme, atlama.

u.+a

u. 1612

u.+ı

u. 1819

[=2]

uç- : Kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak.

u.-an

u. 1598

u.-ar

u. 944, 1724

u.-arlar

u. 996, 1663, 1668, 1740

u.-up

u. 1596

[=8]

uçur- : Uçma işini yaptırmak.

u.-a

u. 1594

[=1]

udūl (Ar.) : Sapma, yoldan çıkma.

u.+ı

u. 791

[=1]

ufūnet (Ar.) : Pis koku.

u. 1777

[=1]

uğra- : Yola devam etmek üzere, bir yerde kısa bir süre kalmak.

u.-r

u. 1661, 1687

[=2]

uĥt (Ar.) : Kız kardeş.
u.-i mü'min 1232
[=1]

uĥbā (Ar.) : Ahiret, öbür dünya.
u. 938
u.+da
u. 260, 1866, 1867
[=4]

uĥūbet (Ar.) : Eziyet, işkence, azap.
u. 136
[=1]

uĥūl (Ar.) : Akıllar, zihinler.
u. 562
u.+ı
u. 1503
[=2]

ulā (Ar.) : Şan ve şeref sahibi kimse.
u+ya
u. 1417
[=1]

ulaş- : Birbirine katılmak, dökülmek.
u.-ur
u. 1597
[=1]

ulūfe (Ar.) : Yem.
u. 1731
[=1]

ulūhiyyet (Ar.) : Allahlık sıfatı, Tanrılık
vasfı.
u.+de
u. 307, 315
[=2]

ulūm (Ar.) : İlimler, bilgiler.
u. 42
u.+dur
u. (ümmü'l-u.) 195
u.+ı
u. 140, 1848
u.+uñ
u. 38, 239, 1021, 1423
[=8]

ulū'l-azm (Ar.) : Azim sahipleri, Allah'ın
verdiği vazifeyi en iyi şekilde
yerine getiren peygamberler.
u. 1016, 1047, 1084, 1369
[=4]

ulū'l-emr (Ar.) : Padişah, hükümdar.
u.+e
u. 1907
[=1]

ulvī (Ar.) : 1. Göğ ve ya manevî âleme
mensup.
u. 1194
[=1]

2. Yüksek, yüce.
u. ol- 1394
[=1]

ulyā (Ar.) : Daha yüce.
u. ol- 1197
[=1]

um- : Bir şeyin olmasını istemek,
beklemek.
u.- !
u. 271
u.-arlar
u. 1952
u.-duĥ
u. 1257
[=3]

umĥ (Ar.) : Derinlik.
u. u arz 602
u.+a
u. 599
u.+ıdur
u. 597
[=3]

ummān (Ar.) : Büyük, engin deniz,
okyanus.
u. (baĥr-i u.) 983
[=1]

umul- : Umma durumuna konu olmak.
u.-maz
u. 976

[=1]

ʕumūmen (Ar.): Bütün, hep; herkese olduğu gibi.
 ʕu. 19, 118, 605, 952, 961, 1255, 1462
 [=7]

umūr (Ar.): İşler, hususlar.
 u.-ı ğasıl 1984
 [=1]

unut- : Aklında kalmamak, hatırlamamak.
 u.-mañ
 u. 1997
 [=1]

ʕunvān (Ar.): San, lakap.
 ʕu.+ı
 ʕu. 193
 [=1]

ur- : Vurmak, çarpmak.
 u.-ur
 u. 1893
 u.-urlar
 u. 119, 1789
 u.-ursa
 u. 110
 [=4]

ʕurāt (Ar.): Çıplaklar, soyunmuşlar.
 ʕu.+ı
 ʕu. 1902
 [=1]

ʕurūc (Ar.): Yukarı çıkma, yükselme.
 ʕu. it- 1170
 [=1]

urul- : Basmak, izini bırakmak.
 u.-dı
 u. 1126
 [=1]

ʕuşāt (Ar.): Asiler, itaatsizler, günahkârlar.
 ʕu. 1088
 [=1]

ʕusret (Ar.): Zor, güçlük, zahmet, sıkıntı.
 ʕu. ol- 861

[=1]

uştırılāb (Ar.): Yıldızların arza nazaran yükseklik derecesini bulmakta kullanılan alet.
 u.+ı
 u. 218
 [=1]

uşūl (Ar.): Yol, yöntem, tertip, kaide.
 u.+de
 u. 123
 u.+e
 u. 225
 u.+ın
 u. 229
 [=3]

uy- : Bir inanca, bir anlayışa, bir duruma veya egemen bir güce uygun davranışta bulunmak, riayet etmek.
 u.-anlar
 u. 1606
 u.-up
 u. 152
 u.-updur
 u. 254
 [=3]

uyanık : (mec.) Yapacağı işi bilen, dikkatli ve tetikte olan.
 u. 1134
 [=1]

uydur- : Uymasını sağlamak.
 u.-up
 u. 1982
 [=1]

uyu- : (mec.) Çevresindeki olayları fark etmemek, görmemek.
 u.-r
 u. 1134
 [=1]

ʕuyūb (Ar.): Ayıplar, kusurlar.
 ʕu.+a
 ʕu. 654
 ʕu.+ı
 ʕu. 574

u.+ın
u. 616
u.+ından
u. 733
[=4]

użv (Ar.): Organ, vücudun müstakil parçası.

u.+ı
u. 1379
u.+ına
u. 1145
u.+una
u. 2026
[=3]

Ü

ü (Far.): Ve, dahi, hem, bile.

ü. 20, 22, 29, 55, 74, 113, 120, 122, 126, 145, 197, 208, 209, 223, 226, 238, 243, 277, 290, 306, 365, 366, 376, 379 (5), 380, 390, 402, 405, 408, 437, 452, 454, 455 (4), 464, 560, 571, 579, 580 (2), 610, 637, 643, 655 (2), 657, 676, 678, 679 (2), 689, 690 (2), 726, 757, 783, 840, 844, 881, 895, 907, 920, 964, 979, 984, 985, 1012, 1016, (2), 1038, 1039, 1054 (2), 1079, 1097, 1099, 1101, 1112, 1133, 1144, 1181 (2), 1198, 1210, 1236, 1238, 1243, 1334, 1381, 1390 (2), 1408, 1431, 1463, 1476, 1501, 1544, 1573, 1578 (2), 1583, 1584, 1587, 1594, 1595 (2), 1598 (2), 1598, 1600 (2), 1611 (2), 1621, 1629, 1634, 1654, 1681, 1684, 1707, 1709, 1714, 1718(2),, 1718, 1719, 1741, 1754, 1804, 1809, 1809, 1811, 1819, 1855, 1862, 1869, 1882, 1884, 1915, 1931, 1948, 1976, 1998
[=146]

ücret (Ar.): Hizmet karşılığı verilen para veya mal.

ü. 1441
[=1]

üç : Üç (3).

ü. 272, 523, 751, 1374 (2), 1375, 1525, 1833, 1955, 1987

ü.+dür
ü. 1512
[=11]

üçünci : Üçüncü.

bk. üçüncü

ü. 331, 534, 599, 1173, 1633, 1771, 1818

ü.+dür
ü. 1695

ü.+si
ü. 559
[=9]

üçüncü : Üçüncü.

ü.+si
ü. 297
[=1]

üçüz : Üçlü, üç yanlı.

ü.+dür
ü. 594
[=1]

üç yüz elli beş : Üç yüz elli beş (355).

ü. 1023
[=1]

üç yüz on üç : Üç yüz on üç (313).

ü.+dür
ü. 1059
[=1]

üfürül- : Üfleme işi yapılmak.

ü.-e
ü. 1593
[=1]

ülfet (Ar.): Ahbaplık, dostluk.

ü.-i cām 1366
[=1]

ümīd (Far.): Umut, umma.

ü. 758

- ü.+in
ü. 881, 1585
[=3]
- ümm (Ar.)** : 1. Ana, anne.
ü.-i mü'min 1232
[=1]
2. Kaynak, çıkış noktası.
ü.ü'l-‘ulüm 195
[=1]
- ümmehât (Ar.)** : Değerli, ilmî kitaplar.
ü.+ı
ü. 643
[=1]
- ümmet (Ar.)**: Bir peygambere inanıp bağlanan cemaat.
ü. 15, 245, 454, 1131, 1574, 1629, 1648
ü. (icmâ‘-i ü.) 226
ü. (hâyr-ı ü.) 1202
ü.+de
ü. 19, 1204, 1484
ü.+den
ü. 1212, 1462
ü.+i
ü. 484
ü.+imde
ü. 1185
[=16]
- Ümmü Gülşüm (öz. a.)**: Hz. Muhammed’in Hz. Hatice’den olan kızı.
Ü. 1199
[=1]
- ürk-** : Bir şeyden korkup sıçramak.
ü.-mez
ü. 1725
[=1]
- ‘üryân (Ar.)** : Çıplak.
‘ü. ol- 1625
[=1]
- ‘Üryânî (öz. a.)**: On altıncı yüzyılda Rumeli’de yetişmiş olan evliyanın büyüklerinden. Asıl adı Mehmed’dir.
‘Ü. 54
[=1]
- üsbū‘ (Ar.)** : Hafta, yedi günlük süre.
ü. 1871
[=1]
- üst** : Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri, fevk, alt karşıtı.
ü.+e
ü. 375
ü.+i
ü. 1377
ü.+inde
ü. 1728
ü.+üme
ü. 1929
ü.+ünde
ü. 64, 1122, 1162, 1674, 1689, 1714, 1904
ü.+üne
ü. 1430, 1731, 1733, 1740
[=15]
- üstād (Far.)** : Muallim, usta, sanatkâr.
ü.-ı kāmīl 56, 77
ü. (hâkķ-ı ü.) 172
ü. u hāzıķ 188
ü. (hāzıķ u ü.) 240
ü. (‘ilm-i ü.) 775
ü. (hâyr-ı ü.) 1695
[=7]
- ‘Üzeyir (öz. a.)**: İsrailoğulları’na gönderilen peygamberlerdendir.
‘Ü. 1043
[=1]
- üzre** : Amacıyla; şartıyla.
ü. 202 (2), 263, 420, 637, 796, 807, 894, 937, 982, 1002, 1087, 1117, 1118 (2), 1395, 1622, 1658, 1854, 1913, 1992
[=21]

V

vācib (Ar.): Yapılması dinen lüzumlu olan, farz derecesine yakın bulunan.
v. 272, 275, 283, 285, 405, 872, 906
v.+i
v. 313
[=8]

vācibāt (Ar.): Vacip olan, yapılması gerekli olan şeyler.
v.+a
v. 328
[=1]

vaʿd (Ar.): Söz verme, üstüne alma.
v. (vaʿīd ü v.) 455
v. eyle- 695
v.+i
v. 1860
[=3]

vād (Far.): Oğul.
v. 1854
[=1]

vāfī (Ar.): Yeter, tam, elverir.
v. 1972
v. vü kāfī 634
v. ol- 914
[=3]

vāfir (Ar.): Çok, bol.
v. 462, 789, 896, 1561
[=4]

vaḥdāniyyet (Ar.): Birlik, Allah'ın bir oluşu.
v.+idir
v. 307
[=1]

vaḥdet (Ar.): Yalnızlık, teklik, birlik.
v. (bürhān-ı v.) 461
[=1]

Vāhid (Ar.): Tek ve eşsiz olan Allah.
V. 579, 979
[=2]

vāhid (Ar.): Tek, bir.
v. 1497
[=1]

vaḥīd (Ar.): Yalnız, tek.
v.+i
v. 142
[=4]

vaḥiy (<Ar. vaḥy): Bir fikrin veya bir emrin Allah tarafından bir peygambere bildirilmesi.
bk. vaḥy
v. (aşḥāb-ı v.) 1326
[=1]

vaḥy (Ar.): Bir fikrin veya bir emrin Allah tarafından bir peygambere bildirilmesi.
v. 942
v.-i rabbānī 1056
v.-i İslām 1568
[=3]

vaʿīd (Ar.): Birini iyiliğe sevk ve kötülükten uzaklaştırmak için korkutma, yıldırma.
v. ü vaʿd 455
[=1]

vāʿiẓ (Ar.): İbadet yerlerinde dinî öğütlerde bulunan.
v. 121, 127
[=2]

vāḳıf (Ar.): Bir şeyi elde eden; bir işten haberli olan.
v. ol- 544
[=1]

vāḳiʿ (Ar.): Vuku bulan, olan, düşen; olagelen, rastlayan.
v. ol- 284, 704, 916, 1073, 1524, 1566, 1844
v.+dir
v. 439
[=8]

vaḳit (<Ar. vaḳt): Vakit, zaman.
bk. vaḳt

v. 1671, 1936
v.+de
v. 1870
v.+e
v. 889
v.+kim
v. 697
[=5]

vakt (Ar.) : Vakit, zaman.
v. 886, 888, 1963
v.ü'l-i-kāmet 419
v.-i mīlād 637
v.+i
v. 1098, 1846, 1858
v.+i
v. 887
v.+inde
v. 686, 776, 1404, 1442, 1521,
1699, 1792, 1817
v.+inden
v. 778
[=18]

vālī (Ar.): Bir vilayeti idare eden en büyük memur.
v. 311, 557, 1434
[=3]

vālid (Ar.) : Baba.
v.+im
v. 28
[=1]

vālidān (Ar.+Far.) : Ana ile baba.
v.+ı
v. 1567
[=1]

vālide (Ar.) : Anne.
v.+mdir
v. 1996
[=1]

vālideyn (Ar.) : Ana ile baba.
v.+e
v. 765, 1579, 1675
v.+i
v. 1694

v.+iñ
v. 1696
[=5]

vallāh (< Ar. vallāhi) : “Allah için, Allah hakkı için” manasına gelen büyük yemin.
v. 418
[=1]

Vānī (öz. a.) : Hünkâr şeyhi denmekle meşhur veli. İsmi Mehmet'tir. Peygamber efendimizin soyundan olup seyyiddir.
V. 48
[=1]

var : Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı; olumlu isim cümleleri de kurar.

v. 90, 261, 303, 312, 315, 318,
332, 368, 409, 443, 589, 632, 653,
674, 726, 983, 998, 1037, 1102,
1164, 1165, 1304, 1389, 1410,
1524, 1661, 1675, 1743, 1942

v.+dır
v. 133, 252, 349, 416, 419, 440,
506, 506, 587, 590, 591, 658,
663, 714, 855, 923, 930, 1090,
1092, 1102, 1121, 1290, 1329,
1420, 1433, 1510, 1523, 1592,
1643, 1658, 1674, 1754, 1831,
1877, 1880, 1884, 1990

v.+dur
v. 459
v.+durur
v. 693, 944, 1013, 1055, 1493,
1730, 1790

v.+ı
v. 336, 344
v.+iken
v. 1093

v.+mı
v. 1264, 1675
[=79]

var- : 1. Ulaşmak, vasıl olmak.

v.-!
v. 1360
v.-an
v. 673
v.-anlar
v. 1691
v.-ınca
v. 1018, 1424, 1435
v.-ırdı
v. 1144
v.-ırlar
v. 1622, 1664
v.-up
v. 1463, 1702
[=11]

2. Yönelmek, yönelip gitmek.

v.-!
v. 671, 1384
v.-ırdı
v. 310, 1447
v.-ırsañ
v. 1906
v.-maz
v. 715, 1157
v.-mişlar
v. 1621
v.-sunlar
v. 703
[=9]

3. Bir durumdan başka bir duruma geçmek.

v.-ır
v. 1989
v.-ırsa
v. 1375, 1413
v.-mamışdur
v. 1157
v.-sa
v. 1424, 2018
[=6]

4. Duymak, sezmek.

v.-ırsa
v. 1380

[=1]

vārid (Ar.): Bir şey hakkında çıkan, söylenen, olması beklenen.
v. ol- 709, 1690, 1896
[=3]

vāriş (Ar.): Mirasçı, kendisine miras düşen.
v.+e
v. 873
v.+iñ
v. 876
v.+leri
v. 865
[=3]

varlık : Var olma durumu, mevcudiyet.
v.+ın
v. 642
[=1]

vaşf (Ar.) : Nitelik, bir kisenin veya şeyin taşıdığı hâl, sıfat.
v.+ı
v. 692, 1010
v.+ıdur
v. 824
v.+ından
v. 928
v.+ıyla
v. 344, 345
[=6]

vāşıl (Ar.) : Ulaşan, varan.
v. ol- 175, 182, 384, 558, 573, 598, 623, 994, 1100, 1521
[=10]

vāsi° (Ar.) : Geniş; açık; bol.
v. (rızķ-ı v.) 1451
v. (rāh-ı v.) 1542
v. eyle- 1566
[=3]

vaşıyyet (Ar.): Bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey.
v. 876, 1426

- v. eyle- 250, 850, 856, 871 (2),
872, 885, 912
v. it- 852, 865, 873, 1440
v. ol- 1954, 1958, 2033
[=17]
- vaṭy (Ar.)** : Çiftleşme.
v. -ı ḥā'iṣ 817, 1587
[=2]
- vaḥz (Ar.)**: Bir kimseye kalbini
yumuşatacak, kendisini iyiliğe sevk
edecek surette söz söyleme.
v.+a
v. 123
[=1]
- vaḥz (Ar.)** : Koyma, konulma.
v. ol- 556
v. olun- 507, 552
[=3]
- vebāl (Ar.)** : Günah.
v.+e
v. 794
[=1]
- vech (Ar.)** : Sebep, vesile; yol, vasıta.
v.-i ḥaşr 273
vech-i aḥsen “En iyi yol” 819
[=2]
- vecih (Ar.)** : Sebep, vesile; yol, vasıta.
bk. vech
v. 402
[=1]
- vedī (Ar.)**: Küçük abdest bozulduktan
sonra çıkan su.
v. 925
[=1]
- vefā (Ar.)** : Sevgiyi sürdürme, sevgi,
dostluk bağlılığı.
v.+sı
v. 14, 168, 1355
[=3]
- vefā-dār (Ar.+Far)**: Vefalı, sözünde,
sevgisinde duran.
v. 653
v. ol- 1943
[=2]
- vefāt (Ar.)** : Ölüm, ölme.
v. it- 1463, 1944
v.+ı
v. 1556
v.+ımdan
v. 1944
[=4]
- Vehhāb (Ar.)**: Bağışlayıcı, Allah'ın
adlarındandır.
V. (zāt-ı V.) 362
V.-ı Ğaffār 1609
[=2]
- vehhāc (Ar.)** : Çok parıltılı.
v. (nūr-ı v.) 1022
[=1]
- vehm (Ar.)** : Kuruntu, yersiz korku.
v. ü ḥayāl 277
v. ol- 517
v.+e
v. 516
[=3]
- vehmiyyāt (Ar.)** : Gerçekte olmayıp var
sanılan şeyler, kuruntular.
v.+ı
v. 607
[=1]
- ve-illā (Ar.)** : Olmadığı hâlde, olmazsa,
yoksa.
v. 248, 751
[=2]
- velākin (Ar.)** : Ama, fakat.
v. 94, 149, 431, 441, 584, 611,
622, 649, 650, 656, 668, 670,
688, 715, 732, 968, 1185, 1272,
1354, 1388, 1420, 1427, 1433,
1472, 1510, 1600, 1636, 1702,
1746, 1763, 1835, 1913, 1936,
1973, 1974
[=35]

velāyāt (Ar.): Veli veya ermiş olan
kimsenin hâlleri, sıfatları.
v. 1368
[=1]

velāyet (Ar.): Velilik, ermişlik.
v. 1311, 1364, 1365
[=3]

velev süllim (Ar.): Öyle olduğu teslim ve
kabul olunsa bile.
v. 288
[=1]

velī (Far.): Velakin, ama, fakat.
v. 129, 450, 846, 1095
[=4]

velī (Ar.): Ermiş, eren.
v.+den
v. 1845
v.+dür
v. 54, 1220, 1236
v.+ler
v. 1314
v.+lerde
v. 1290, 1294
[=7]

vesā'il (Ar.): Vesileler.
v. ol- 9, 207
[=2]

vesīle (Ar.): Bahane, sebep.
v. ol- 785
[=1]

vesvās (Ar.): Şeytan.
v.-ı şeytān 1534
[=1]

veyā (Ar.+Far): Aynı olmakla birlikte
aynı değerinde tutulan iki şeyi anlatan
kelimelerden ikincisinin önüne
getirilen söz, yahut.
v. 157, 557, 1399, 1859, 2016,
2018, 2019
[=7]

ve-yāhūd (Ar.+Far.): Veya, isterseniz;

iyisi.
v. 628, 863, 870, 896, 1642
[=5]

vezā'if (Ar.): Vazifeler.
v. 1729
[=1]

viḳā'c (Ar.): Çiftleşme.
v.+ı
v. 1717
[=1]

vilāyet (Ar.): İl.
v.+den
v. 674
[=1]

vildān (Ar.): Allah'ın cennettekilerle
hizmet için nurdan yarattığı güler
yüzlü ve tatlı dilli hizmetçiler.
v. 1708, 1720
v. u gılmān 1866
[=3]

vir- : 1. Üzerinde, yakınında veya elinde
olan bir şeyi birisine iletmek,
vermek.

v.-!
v. 172, 467, 910

v.-di
v. 973, 1183

v.-digi
v. 1057

v.-dim
v. 37

v.-dün
v. 1184

v.-irler
v. 1782

v.-irseñ
v. 93

v.-seler
v. 1657

v.-sün
v. 1983

v.-ür
v. 886

[=13]

2. Döndürmek, çevirmek, yöneltmek.

v.-sün

v. 1431

[=1]

3. Bir şey üzerinde etki yapmak, biçimini değiştirmek.

v.-mekde

v. 1890

[=1]

4. Düşünce ya da bilgi anlatan şeyleri başkasına iletmek, bildirmek.

v.-!

v. 1194, 1477, 1478, 1479

v.-di

v. 430, 1531, 1592

v.-e

v. 1481

v.-meyenler

v. 1487

v.-se

v. 1484

v.-ür

v. 90, 1679

[=12]

5. Feda etmek, bağışlamak.

v.-!

v. 837, 1207, 1219, 1225, 1654

v.-di

v. 60, 1836, 932, 1132, 1681, 1704

v.-diler

v. 1044

v.-memekdir

v. 760

v.-memiş

v. 855

v.-sün

v. 850, 852, 853, 1920

v.-üp

v. 856, 858

v.-ür

v. 255, 610, 616

[=23]

6. Yaşatmak (can vermek).

v.-di

v. 971, 1572

v.-üp

v. 1614

[=3]

7. Kötü bir duruma yol açmak.

v.-ipdür

v. 950

v.-irler

v. 1383

v.-mez

v. 1500, 1528, 1788

v.-mezse

v. 722

[=6]

8. Sağlamak, imkân vermek.

v.-!

v. 1551

v.-di

v. 45, 525, 526, 528

v.-medi

v. 457

v.-mez

v. 772, 792, 1694

v.-mezler

v. 1250

v.-mezse

v. 899

v.-miş

v. 784

v.-sün

v. 1951

v.-üp

v. 1053

v.-ür

v. 109, 329

[=16]

9. Bırakmak veya bağışlamak.

v.-düm

v. 1967

v.-irler

v. 1968, 1977

v.-se

v. 147

v.-üp
v. 1678
v.-ür
v. 1978
[=6]

10.Hoşa giden bir duruma sebep olmak.
v.-!
v. 29, 2025
v.-ir
v. 1717
v.-miş
v. 1889
v.-üpdür
v. 1711
[=5]

vīrān (Far.) : Yıkık, yıkılmış.
v. 1825
[=1]

viril- : Verme işine konu olmak.
v.-di
v. 850, 1006, 1018, 1116, 1126
v.-e
v. 605, 650, 1977
v.-mişdür
v. 1528
v.-sün
v. 864, 875, 885, 1441, 1957,
1962, 1975, 1980
[=17]

vitir (< Ar . vitr) : Yatsı namazından
sonra kılınan üç rekat namaz.
v.+i
v. 887
[=1]

vuḳūc (Ar.) : Olma, oluş.
v.+ı
v. 1821
[=1]

vur- : Sürmek.
v.-up
v. 1305
[=1]

vuşlat (Ar.) : Bir şeye ulaşma, kavuşma.
v. 599, 1405
[=2]

vü (Far.) : Ve.
v. 1, 17, 28, 49, 634, 650, 691,
696, 697, 743, 818, 907, 942,
1116, 1166, 1173, 1233, 1252,
1352, 1492, 1524, 1573, 1650,
1752, 1846, 1875, 1928, 1946
[=28]

vücüb (Ar.) : Vacip ve lüzumlu olma.
v.+uñ
v. 287, 1802
[=2]

vücüd (Ar.) : 1. Var olma, varlık.
v. 278
v.-i pāk-i Aḫmed 1179
v.+a
v. 4, 269, 285, 527,
649, 652, 1107
v.+ı
v. 282, 283, 340
v.+ın
v. 274
v.+um
v. 31, 135
v.+uñ
v. 490
[=16]

2. İnsan gövdesi, beden.
v.+ı
v. 1122
[=1]

vücūdiyyāt (Ar.) : Varlıklar.
v.+ı
v. 4
[=1]

vücūhāt (Ar.) : Kur'ân-ı Kerim
okunuşundaki farklar.
v. 181
v.+ı
v. 231
[=2]

vülāt (Ar.) : Valiler.

v. 676, 1907

v.+1

v. 1631

[=3]

vülūc (Ar.) : Girme, sokulma.

v.+1

v. 1818

[=1]

vūs^c (Ar.) : Güç, kudret, takat.

v.+ince

v. 841

[=1]

vūs^{at} (Ar.) : Genişlik, bolluk.

v. 648, 867, 871, 1335, 1958

[=5]

Y

yā (Far.) : 1. “Ve, veya, yahut”

anlamlarında bağlama edatı olarak kullanılır.

y. 70, 205, 259, 272, 407, 477 (3), 574, 629, 728, 729, 749, 812, 821, 827, 843, 850, 852, 860, 862, 869, 883, 903 (2), 905, 983, 1062, 1069, 1248, 1261, 1361, 1380, 1402, 1414, 1419, 1434, 1454, 1455 (2), 1457, 1486, 1514, 1527, 1619, 1745, 1767, 1942, 2014, 2016

[=50]

2. “ya... ya...” şeklinde hem denkleştirme hem de bağlama edatı olarak kullanılır.

y. 167, 597, 812, 1162, 1381, 1397, 1461, 1739

[=8]

yā (Ar.) : Ey.

y. 30, 161, 1163, 1179, 1749, 2008, 2025

[=7]

yād (Far.) : Hatırlama, anma.

y. 1244

y. eyle- 2033

y. it- 158, 1276

y. ol- 1255

[=5]

yādigār (< Far. yād-gār) : Yedigâr, bir

kimseyi, bir olayı hatırlatan nesne veya kişi.

y.+1

y. 155, 2034

y.+ım

y. 323

[=3]

yağ- : 1. Yağmur, kar, dolu gökten düşmek.

y.-ar

y. 495, 1415

[=2]

2. (**mec.**) Üst üste ve çok gelmek.

y.-ar

y. 1655, 1781

[=2]

yağmur : Atmosferdeki su buharının

yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı, yağış, baran, bereket, rahmet.

y. 702, 1655, 1781

[=3]

yāhūd (Far.) : Veya.

y. 561, 848, 1379, 1941

[=4]

Yahūdī (< Ar. Yehūdī): Hz. Musa'nın

dinine bağlı olan kimse, Musevi.

bk. Yehūdī

Y. 1455

[=1]

Yaḥyā(öz.a.): Hz. Yahya, İsrailoğulları'na

gönderilen peygamberlerdendir.

Hz. Zekeriyya'nın oğludur.

Y. 1173

[=1]

yağ- : 1. Ateşle yok etmek.
y.-ar
y. 611, 949, 1486, 1666, 1680
y.-arsa
y. 522
y.-ma
y. 35
y.-masun
y. 579, 665, 1478, 1651
y.-maz
y. 255, 728, 1679
y.-mazdı
y. 1145
y.-mazsa
y. 521
[=16]

2. Çok sıcak olmak.
y.-miş
y. 72
[=1]

3. (mec.) Güçlü sevgi uyandırmak,
etkilemek.
y.-sın
y. 488
[=1]

yağın : Az bir ara ile ayrılmış olan (zaman
veya yer), uzak karşıtı.
y. ol- 130
[=1]

yağın (Ar.) : Sağlam bilgi; iyi , kati olarak
bilme.
y. ol- 1929
y.+im
y. 1483
[=2]

yağinen (Ar.): Kati olarak, hiç şüphe
edilecek bir tarafı bulunmaksızın.
y. 725, 1960
[=2]

Yağküb (öz. a.) : Hz. Yusuf'un babası, Hz.
İshak'ın oğlu olan Yakup
peygamber.

Y. 1038
[=1]

Yağküb (öz. a.) : Ebu Hanife'nin öğrencisi
olup İmam-ı Ebu Yusuf ismiyle
meşhur olan Yakub bin İbrahim.
Y.-ı s̄anī 1284
[=1]

yağūt (Ar.): Çeşitli renkleri olan değerli
bir süs taşı.
y. 1618
y.-ı āhmer 115
y. u cevher 1707
[=3]

yağdız :Eşyaya altın veya gümüş görünüşü
vermek için kullanılan, sıvı veya
yaprak durumundaki altın, gümüş
ve bunların taklidi olan madde.
y.+ı
y. 89
[=1]

yan : Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf,
cihet.
y.+ı
y. 1659
y.+ımda
y. 1948
y.+ımdan
y. 1946
y.+ında
y. 95, 758, 775, 963, 1154,
1561, 1562, 1831, 2012
y.+ımdan
y. 1353
[=13]

yan-: Isı ve ışık yayarak kül durumuna
geçip yok olmak.
y.-an
y. 953
y.-ar
y. 649
y.-mağ
y. 247
y.-maz
y. 248

[=4]

yandırıl- : Yanma işine konu olmak.

y.-sa
y. 114
[=1]

yañılış : Yanlış, doğru olmayan.

y. 1383
[=1]

yap- : Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek.

y.-mak
y. 1530
[=1]

yapu : Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina.

y.+dan
y. 105 (2)
[=2]

yār (Far.) :1. Dost.

y. 252, 270, 659, 963 1181,
1360, 1896
y.-ı ʿarif 162
y.-ı fāsıķ 164, 767
y.-ı Qurʿān 494

yār-ı ġār “ Hicret esnasında Hz. Muhammed’e mağarada arkadaşlık etmiş olan Hz. Ebubekir.” 1203, 1386, 1198, 1928

y. (hem-nişīn-i y.-ı şādıķ) 1927
y. ol- 1152, 1632
y.+ı
y. 948
[=19]

2. Sevgili.

y.-ı kübrā 1231
[=1]

yar- : Kesip açmak.

y.-up
y. 1165
[=1]

yara- : Bir şey yararlı olmak, yarar sağlamak.

y.-r mı
y. 100
[=1]

yarad- : Olmayan bir şeyi var etmek.

bk. yarat-

y.-ır
y. 329
[=1]

yārān (Far.) : Dostlar.

y. 27, 1059
y. (sūʿ-i y.) 165
y.-ı pūr-nūr 1235
y. (dostān u y.) 1949
[=5]

yarat- : Olmayan bir şeyi var etmek.

y.-dım
y. 414
y.-maķtan
y. 415
[=2]

yarım : Yarım.

y. 1362, 1488
[=2]

Yā-sīn (Ar.) : Kurʿān’ın 36. suresi.

Y. 1948
Y. (sūre-i Y.) 475, 1994
[=3]

yaş : Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman.

y.+ına
y. 1738
[=1]

yat- : Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak.

y.-sun
y. 1431
y.-up
y. 395, 936
[=3]

yay : Zodyak üzerinde Akrep ile Oğlak

arasında bulunan takımyıldızın adı.

y. 1397

[=1]

yaz : İlbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsim.

y. 1222

[=1]

yaz- : 1. Bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak.

y.-am

y. 65

y.-arlar

y. 952

y.-dım

y. 2029

y.-mağa

y. 2014

[=4]

2. Yazı ile anlatmak, yazıya dökmek.

y.-an

y. 157

y.-ar

y. 439, 595, 710, 1026, 1393

y.-arlar

y. 1574, 1674

y.-dı

y. 534, 1570

y.-mış

y. 275, 1063

y.-mışam

y. 2028

y.-mış-durur

y. 1266

[=14]

yazdır- : Yazma işini yaptırmak.

y.-sa

y. 2019

[=1]

yazıl- : Yazma işi yapılmak.

y.-mış

y. 1863

[=1]

ye- : 1. Yemek yeme, karın doyurma işi.

y.-!

y. 271

y.-mek

y. 395, 927, 998

y.-yüp

y. 1740

[=5]

2. Hakkı olmayan ve kendisine yasak edilmiş bulunan bir şeyi kabul etmek.

y.-mek

y. 773

y.-mekdir

y. 765

y.-mekdür

y. 816

y.-mez

y. 683

y.-yüp

y. 772, 1583

[=6]

Ye'cüc (Ar.): "Mec'üc" ile birlikte kullanılır. Kısa boylu kavim; Çinliler.

Y. ü Me'cüc 1819, 1882

[=2]

yed (Ar.) : (mec.) Kuvvet, kudret, güç.

y. 402

[=1]

yedi : Yedi (7).

y. 1882, 1953

y.+de

y. 185

y.+dür

y. 321, 360, 1768

[=6]

yedinci : Sırada altıncıdan sonra gelen, yedinci.

y.+de

y. 1175, 1773

y.+dür

y. 339, 1637

[=4]

Yehūdī (Ar.): Hz. Musa'nın dinine bağlı olan kimse, Musevi.

Y.+ler

Y. 1770

[=1]

ye'is (< Ar. ye's): Ümitsizlik, elem, keder.

y. 668

[=1]

yek (Far.) : Bir, tek.

y. 477

[=1]

yel : Rüzgār.

y.+ler

y. 1407

[=1]

Yemen (Ar.) : Arap Yarımadası'nın batı-güney tarafını teşkil eden bölge.

Y.+de

Y. 1880

[=1]

yemīn (Ar.) : Ant.

y. it- 757, 866

y.+den

y. 1584, 1977

y.+i

y. 1979

[=5]

yemiş : Meyve.

y.+den

y. (envā'c-i y.) 1706

[=1]

yeñi : Oluş veya çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan.

y. 99

[=1]

yeñiden : (Zarf) Gene, yine, bir daha, tekrar.

y. 906, 1041, 1049, 1053, 1764,

1849

[=6]

yer : Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı

veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân.

y. 1404

y.+de

y. 375, 699, 945, 988, 1395, 1639, 1755

y.+den

y. 944

y.+e

y. 1194

y.+i

y. 138

y.+i

y. 1390

y.+iñ

y. 160

y.+inde

y. 1805

y.+inden

y. 605

y.+ler

y. 982

y.+lerde

y. 1856

[=17]

yerine: (Zarf) Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere.

y. 1684

[=1]

yeryüzi : Dünya.

bk. yeryüzü

y.+ne

y. 476

[=1]

yeryüzü : Dünya.

y.+nden

y. 1887

[=1]

yet- : Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak.

y.-er

y. 92

y.-meyen

y. 1417

[=2]

yetiş- : Yetmek, yeter olmak, kāfi gelmek.

y.-mez

y. 256, 400

y.-mezden

y. 494, 656

[= 4]

yetmiş : Yetmiş (70).

y. 1715, 1717

[=2]

yetmiş üç : Yetmiş üç (73).

y. 246

[=1]

yevm (Ar.) : Gün.

yevmül-kıyāmet “Kıyamet günü”
1088

[=1]

Yezdān (Far.) : Allah.

Y. 1719

[=1]

Yezīd (öz. a.): Emevi Devleti'nin

kurucusu Muaviye'nin oğlu.

Y.+iñ

Y. 1272

[=1]

yık-: 1. Kurulu bir şeyi parçalayarak

bozmak, tahrip etmek.

y.-ar

y. 1882

y.-arlar

y. 1885

[=1]

2. (mec.) Yıkımına yol açmak,
mahvına sebep olmak.

y.-mağ

y. 764

y.-up

y. 779

[=3]

yıkıl- : Herhangi bir sebeple çökmek,
göçmek.

y.-a

y. 1593, 1825, 1842

y.-dı

y. 1160

[=4]

yıl : On iki aylık dönem.

y. 110, 192, 1020, 1023, 1031,

1033, 1034, 1040, 1261, 1628,

1638, 1878

y.+da

y. 1019, 1384, 1555

y.+dur

y. 1030

y.+ım

y. 1998

[=17]

yılan : Sürüngenlerden, ayaksız, ince ve
uzun olanların genel adı, yerde
gezen, uzun hayvan.

y. 1464

y.+ı

y. 166

[=2]

yıldırım: Gök gürültüsü ve şimşekle
görülen, hava ile yer arasındaki
elektrik boşalması.

y. 1410

[=1]

yıldız : Çekirdeğinde oluşan füzyon
sonucunda açığa çıkan enerjiyi
uzaya ışınım biçiminde yayan,
ışıklı gök cisimlerinden her biri.

y. 1598

[=1]

yıldız-perest (T.+Far.) : Yıldız tapan.

y.+dür

y. 1772

[=1]

yırtıl- : Yırtma işi yapılmak.

y.-sa

y. 1375

[=1]

yi- : Yemek yeme, karın doyurma işi.

bk. ye-

- y.-señ
y. 499
[=1]
- yigirmi** : Yirmi (20).
y. 1399, 1983
[=2]
- yil** : Rüzgār.
bk. yel
y. 1594, 1663
[=2]
- yine** : (**Zarf**) Yeniden, bir daha, tekrar,
gene.
y. 1187, 1602
[=2]
- yir** : Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı
veya kaplayabileceği boşluk, mahal,
mekân.
bk. yer
y. 1405
[=1]
- yitir-** : Bazı nitelik veya özelliklerin yok
olması durumuna uğramak,
kaybetmek.
y.-mişdür
y. 122
[=1]
- yok** : Bulunmayan, mevcut olmayan
nesne, kimse; var karşıtı.
y. 51, 56, 85, 123, 253, 330, 338,
348, 350, 373, 376, 387, 388, 390,
391, 394, 395, 409, 457, 468, 492,
508, 516, 517, 591, 602, 670, 727,
753, 772, 817, 839, 848, 930,
1339, 1355, 1405, 1525, 1715,
1747, 1826, 1906
y.+dur
y. 241, 294, 336, 385, 386,
408, 467, 509, 591, 599, 613,
715, 722, 854, 927, 953, 1041,
1046, 1068, 1142, 1201, 1262,
1319, 1333, 1381, 1395, 1422,
1433, 1459, 1488, 1682, 1688,
- 1712, 1739, 1763, 1845, 1957,
1973
y.+durur
y. 168, 1722, 1751
y.+ı
y. 344
y.+iken
y. 368
[=85]
- yokuş**: Aşağıdan yukarıya gittikçe
yükselen eğimli yer, iniş karşıtı.
y.+dur
y. 1660
[=1]
- yol** : 1. (**mec.**) Bir amaca ulaşmak için
başvurulması gereken çare, yöntem.
y. 509
yol bul- “Çare bulmak.” 287,
979, 1075, 1534
[=5]
2. Uyulan ilke, sistem, usul, tarz,
tarik.
y.+a
y. 371, 425
y.+dan
y. 250
y.+ı
y. 597
y.+unda
y. 33, 1256, 1256, 1836
[=8]
- yön** : Belli bir noktaya göre olan yer, taraf.
y.+üm
y. 1991
[=1]
- yu-** : Yıkamak.
y.-mağ
y. 99
y.-yup
y. 1165
[=2]
- yum-** : Kısarak kapamak, sıkarak kapalı
duruma getirmek.

- y.-!
y. 271
y.-arlar
y. 1432, 1952
[=3]
- yumurçla-** : Tavuk, kuş, balık vb. yumurta yapmak.
y.-r
y. 975
[=1]
- yumuşak** : Dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı.
y. 1683
[=1]
- Yūsuf (öz. a.)** : Hz. Yakup'un oğlu olup kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştır.
Y. 1038, 1173
[=3]
- Yūşac (öz. a.)** : İsrailoğulları'na gönderilen peygamberlerdendir. Hz. Musa'dan sonra gönderilmiş olup Hz. Musa'nın yeğenidir.
Y. 1043
[=1]
- yut-** : Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek.
y.-dı
y. 739
y.-sa
y. 1787
[=2]
- yübüset (Ar.)** : Kuraklık.
y. 531, 533
[=2]
- yügrük** : İyi yürüyen, iyi koşan.
y. 1664
[=1]
- yüñ** : Koyun tüyü.
y. 1596
[=1]
- yürek** : Halk ağzında mide, karın, iç.
y. 72
[=1]
- yürü-** : Yol almak, ilerlemek, gitmek.
y.-!
y. 1360
y.-rken
y. 802
y.-rse
y. 1159
[=3]
- yürüd-** : Herhangi bir konuda fikir vermek, öne sürmek.
y.-ür
y. 539
[=1]
- yüz (I)** : Yüz (100).
y. 677, 1261
y.+dir
y. 1004
[=3]
- yüz (II)** : Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat.
y.+i
y. 1618, 1893, 1895
y.+in
y. 1431
y.+ine
y. 977
y.+ün
y. 1436
[=6]
- yüz altmış dört** : Yüz altmış dört (164).
y.+e
y. 1564
[=1]
- yüz dört** : Yüz dört (104).
y.+durur
y. 1060
[=1]
- yüz elli** : Yüz elli (150).
y. 1031, 1560

y.+de
y. 1556
[=3]

yüz yetmiş to kuz: Yüz yetmiş dokuz
(179).

y.+da
y. 1558
[=1]

yüz yigirmi : Yüz yirmi (120) .
y. 1042, 1978
[=2]

Z

zab t (Ar.) : İdaresi altına alma, kendine
mal etme.
z. it- 229
[=1]

z cir (Ar.): Alıkoyan, önleyen, yasak
z. 789
z. ol- 711
[=2]

z d (Ar.) : Azık, yiyecek.
z. 153
[=1]

z g t (Ar.) : Bir Şeyi bir başka yere zorla
sokma, girdirme.
z.+a
z. 1493
[=1]

z hib (Ar.) : Bir fikir ya da zanna uyan,
kapılan.
z. ol. 283, 562, 635
[=3]

z hid (Ar.) : AŐıru sofu; kaba sofu.
z. 1419
[=1]

z hil (Ar.) : İhmal eden, unutan.
z. ol. 381, 565, 1505
[=3]

z hir (Ar.): G r nen, aşık, belli,
meydanda.

z. 464, 521
z. ol- 6, 314, 462, 528, 1030
z.+dir
z. 1356
z.+e
z. 1765
z.+in
z. 403
z.+inden
z. 723, 1599
[=12]

z hir  (Ar.) : Dış y nden, g r n Őte.
z. 97, 713, 723
[=3]

z h m (Ar.) : SıkıŐtırma.
z. 688
[=1]

z hmet (Ar.) : Sıkıntı, eziyet, rahatsızlık.
z hmet  ek- “G c l kle
karşılaşmak, sıkıntıya
katlanmak.” 31, 651, 1000,
1361, 1475, 1639, 1691
z.+i
z. 965
[=8]

z hr (Ar.) : Arka, sırt.
z.+ine
z. 1126
[=1]

z hr-i g n  (Ar.) : Başa gelebilen hastalık
ve benzeri musibetlere karşı
gerekli madd  ihtiyacı fazlası
ile karŐılayabilen varlık.
z.+dan
z. 888
[=1]

z  id (Ar.) : Artan, artıran.
z. 1497
[=1]

z  if (Ar.) : Zayıf, g c st z, kuvvetsiz.
z.+e
z. 32
[=1]

zā'il (Ar.) : Sona eren, devamlı olmayan.

z. 182, 290

z. ol- 831

[=3]

zā'im (Ar.) : Zeameti olan.

z. ol- 520

[=1]

zākir (Ar.) : Zikreden, anan.

z. ol- 1306, 1637

[=2]

zakḳūm (Ar.) : Cehennemliklerin yemeği.

z.+ı

z. 1783, 1785

[=2]

zālim (Ar.) : Zulmeden, haksızlık eden.

z. (dost u z.) 783

[=1]

zamān (Ar.) : Zaman, vakit; çağ, devir.

z. 1400, 1701

z.+da

z. 1269, 1880

z.+dan

z. 1417

z.+ı

z. 386, 1373

z.+ı

z. 1258

z.+ıñ

z. 1262

z.+ıñda

z. 1873

z.+kim

z. 1814

[=11]

zamīr (Ar.) : Kalp; vicdan.

z.+im

z. 36

[=1]

zann (Ar.) : Sanma, sanı, sezme.

z. (sūp-i z.) 763

z. eyle- 769

[=2]

zār (Far.) : Ağlayan, inleyen.

z. u āh 103

z. it- 1734

[=2]

zarar (Ar.) : Zıyan, eksiklik, kayıp.

z. 408, 697, 727, 753, 955, 989,

994, 1100, 1500, 1528, 1925

[=11]

zarr (Ar.) : Zarar.

z.+a

z. (nef' ü z.) 985

[=1]

zarūret (Ar.): Çaresizlik, sıkıntı;

muhtaçlık.

z. çek- 2022

[=1]

zarūrī (Ar.) : Mecburi, zorunlu.

z. 559

[=1]

zāt (Ar.) : Şahıs, kişi, zat.

z. 276, 355, 383, 385, 1368

z.-ı aşğar 23

z.-ı pāk-i müctebā 61

z.-ı nām-ı pāk-i Āḥmed 62

z.-ı ekrem 266

z.-ı Bārī 275, 286, 295, 435, 1182

z.-ı Vehhāb 362

z.-ı Ḥaḳ 512

z. (dīvān-ı z.-ı pāk) 1349

z. (levḥ-i rūḥ-ı z.-ı Ğaffār) 1600

z.+a

z. 1141

z.+ı

z. 325, 342, 351, 354, 393, 402

z.+ı

z. 274

z.+ım

z. 430

z.+ın

z. 1125

z.+ında

z. 77, 197, 435, 450, 1115

z.+ından

z. 331, 342

- z.+iñi
z. 428, 429
z.+ıyla
z. 301, 346
z.+kim
z. 274
[=40]
- zātiyye (Ar.)** : Kendiyle ilgili, kendine ait, kişilik.
z.+dir
z. 321
[=1]
- zāyiç (Ar.)** : Elden çıkan, kaybolan; zarar, ziyan.
z. ol- 652, 734
[=2]
- Zebānī (Ar.)**: Cehennemlikleri cehenneme atmakla görevlendirilen melek.
Z. 1472
[=1]
- zebānī (Ar.)**: Cehennemlik olanlar, günah sahibi kişiler.
z.+ler
z. 1776
[=1]
- zebed (Ar.)** : Köpük.
z.+den
z. 1683
[=1]
- zebḥ (Ar.)**: Boğazlama, kesme, keserek öldürme.
z.-i kurbān 810
z. eyle 1748
z. it- 1813
[=3]
- Zebūr (Ar.)** : Hz. Davut'a indirilmiş olan kutsal kitap.
Z. 1005, 1045
[=2]
- zehāb (Ar.)** : Gitme.
z.+a
z. 1413
- [=1]
- zehir (< Far. zehr)** : Zehir, ağı.
bk. zehr
z.+dür
z. 1786
[=1]
- zehr (Far.)** : Zehir, ağı.
z.-i mār 1354
z.-i mārān 1476
[=2]
- zekāt (Ar.)** : Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri.
z.+dur
z. 1582
z.+1
z. 1678
z.+1
z. 760, 853, 855, 1826
z.+ım
z. 1973
[=7]
- zelāzil (Ar.)** : Depremler, yer sarsıntıları.
z. ol- 696
[=1]
- zellāt (Ar.)** : Yanılmalar, yanlışlar.
z. 955, 1073, 1077
[=3]
- zemherī (< Ar. zemherīr)** : Kara kış.
z.+de
z. 1413
[=1]
- zemīn (Far.)** : Yer, yeryüzü.
z. 1122, 1393, 1598, 1904
z. ü āsümān 1594
z.+e
z. 1135, 1869
z.+iñ
z. 1392
[=8]
- zemm (Ar.)** : Yerme, kınama; ayıplama.

- z.-i aḥbāb 782
[=1]
- zenb (Ar.)** : Günah, suç, kabahat.
z. 1277, 1809
z. ü ma‘āṣī 571
z.-i ekber 762, 1587
z.+e
z. 659, 1804
z.+in
z. 242
z.+ki
z. 1072
[=9]
- zencīr (Far.)** : Zincir.
z. 1621
[=1]
- zer^c (Ar.)** : Ekilmiş ekin.
z. 1408
[=1]
- zer (Far.)** : Altın.
z. 1869
[=1]
- zerrāt (Ar.)** : Zerreler, çok ufak parçalar.
z. 391
[=1]
- zerre (Ar.)** : Çok ufak parça, molekül.
z. 410
[=1]
- zevāl (Ar.)** : 1. Zail olma, sona erme.
z. ol- 297
z.+i
z. 1601, 1603
z.+i
z. 970, 1872
[=5]
2. Öğle vakti.
z. 1521
z.+e
z. 1259, 1281
[=3]
- zevc (Ar.)** : Koca.
- z.+i
z. 1745 (2)
z.+ine
z. 753
z.+iyle
z. 787
[=4]
- zevcāt (Ar.)** : Nikâhlı kadınlar, eşler.
z. 817, 1196
[=2]
- zevce (Ar.)** : Nikâhlı kadın, eş.
z. 753
z.+sinden
z. 805
[=2]
- zevḳ (Ar.)** : Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz.
z. 527, 532
z.-i Kurʿān 212
z.-i dünyā 1667
z.+e
z. 1752
[=5]
- zevḳlen- (Ar.+T.)** : Zevk duymak, hoşlanmak.
z.-mesi
z. 748
[=1]
- zeyl (Ar.)** : Ayırma.
z.+ini
z. 813
[=1]
- Zeyneb (öz. a.)** : Hz. Muhamed'in büyük kızı.
Z. 1199
[=1]
- zeyyān (Ar.)** : Süsler, parıltılar.
z. 1285
[=1]
- zıdd (Ar.)** : Bir şeyin karşılığı, aksi, karşıt.

- z. -1 had 379
z. +1
z. 367
z. +ıdur
z. 372
z. +ına
z. 287
[=4]
- zıddān (Ar.) :** İki zıt, iki karşıt.
z. 1540
[=1]
- zıddeyn (Ar.) :** İki zıt, iki karşıt.
z. 618
[=1]
- zihār (Ar.) :** Karşılıklı yardımlaşma.
z. 916
[=1]
- zıll (Ar.) :** Gölge.
z. -1 ʿarş 1629
z. ol- 1135
[=2]
- zībā (Far.) :** Güzel, yakışıklı.
z. (maḥbūb-ı z.) 1635
[=1]
- zīc (Ar.) :** Yıldızların yerlerini ve dolaşmalarını göstermek için hazırlanmış cetvel.
z. 220
[=1]
- zıkr (Ar.) :** Anma, anılma.
z. 928, 1931
z. ü şükr 1578
z. it- 500, 511, 561, 879, 1299, 1348
z. ol- 552, 1446
z. olun- 470, 512, 1244, 2035
z. +inden
z. 472
[=16]
- zillet (Ar.) :** Hakirlik, horluk, alçaklık.
z. 254
[=1]
- zilzāl (Ar.) :** Zelzele, deprem.
z. 1388
[=1]
- zinā (Ar.) :** Nikâhsız çiftleşme.
z. 1584, 1905
z. +da
z. 784
z. +dan
z. 717, 991, 1695
z. +dır
z. 754
z. +sı+çun
z. 785
[=8]
- zindīk (Ar.) :** Münafık, zındık, ahirete inanmayan.
z. 1206
[=1]
- zīnet (Ar.) :** Süs, bezek.
z. 110, 147, 1711, 1735
z. (envāʿ-i z.) 1705
[=5]
- zinhār (Far.) :** Sakın, asla.
z. 82
[=1]
- zīn-nūreyn (Ar.) :** Hz. Osman.
z. -i ʿOsmān 1214
[=1]
- zīr (Far.) :** Alt, aşağı.
z. ü bālā 1390
z. +i
z. 1392
[=2]
- zīrā (Far.) :** Çünkü, şundan dolayı ki.
z. 563, 724, 852, 1057, 1102, 1507, 2027
[=7]
- zirāʿ (Ar.) :** Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü.
z. +dur
z. 1884
[=1]

zī-rūḥ (Ar.) : Canlı.

z.+a
z. 530
z.+1
z. 5
[=2]

ziyā (Ar.) : Işık, aydınlık.

z. 1398, 1401
z.+sı
z. 14, 114, 115, 1481, 1713
z.+y1
z. 1109
[=8]

Ziyād (öz. a.) : Hanefi Mezhebinin kurucusu Ebu Hanife'nin öğrencilerindedir.
Z. 1285
[=1]

ziyāde (Ar.) : Aşırı, fazla.

z. 134, 170, 193, 194, 322, 456, 664, 784, 875, 1429, 1724
[=11]

ziyāfet (Ar.): Misafire yedirip içirme,

şölen.
z. it- 1439
z. ol- 1638
[=2]

ziyāret (Ar.) : Görmeye gitme, görüşmeye gitme, gidilme.

z. 1583
z. eyle- 945
z. it- 1150
[=3]

zūhūr (Ar.) : Görünme, meydana çıkma, başgösterme.

z. it- 13, 1021, 1041, 1300, 1822, 1823
z.+1
z. 1819
[=7]

zulāme (Ar.) : Mazlumun hakkı.

z. 1157
[=1]

zulm (Ar.) : Zulüm, haksızlık, eziyet.

z.+1
z. 1906, 1923
[=2]

zulmet (Ar.) : Karanlık.

z. 1405
z. ol- 1138
z.+iñ
z. 698
[=3]

zulüm (< Ar. zulm) : Zulüm, haksızlık, eziyet.

bk. zulm

z. 1916
z.+den
z. 1578
[=2]

zu'm (Ar.) : Batıl zan, sanı, boş inanç.

z. olun- 740
z.-ı fāsīd 1383
z.+ında
z. 90, 125
[=4]

zūr (Far.) : Kuvvet, güç.

z. 754
[=1]

zūrnā (Far.) : Ağaçtan yapılan, iki karış boyunda, ağız bölümü yayvan, keskin bir ses çıkaran ve çoğu zaman davulla veya dümbelele birlikte çalınan nefesli çalgı.

z. 745
[=1]

zūbān (< Far. zebān) : Dil, lisan.

z.+1
z. 1299
[=1]

Zübeyr (öz. a.) : Cennetle müjdelenen on sahabeden biri.

Z. 1236
[=1]

Züfer (öz. a.): Hanefi Mezhebinin kurucusu Ebu Hanife'nin öğrencilerindedir.
Z.+dir
Z. 1285, 1553
[=2]

zühd (Ar.) : Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme.
z. ü taq̣vā 145, 243, 844
z.+e
z. 28
z.+i
z. 1215, 1270
[=6]

zühhād (Ar.) : Zahitler, çok aşırı sofular; kaba sofular.
z.+a
z. 815
z.+ı
z. 798
[=2]

zükā (Ar.) : Güneş.
z.+ya
z. 1403
[=1]

zükṛān (Ar.) : Erkekler.
z. 995
[=1]

zükūr (Ar.) : Erkekler.
z. 1198
[=1]

Zü'l-celāl (Ar.) : Celal, ululuk sahibi olan Allah.
Z.+e
Z. 298, 833
Z.+i
Z. 1601
[=3]

zülḫ (Far.) : Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi.
z.+ile
z. 1711
[=1]

Zü'l-ḳarneyn (öz. a.) : Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen ve nebi mi veli mi olduğunda tereddüt edilen zat.
Z. ü Loḳmān 1101
[=1]

zümre (Ar.) : Cemaat, topluluk, grup.
z.+sine
z. 1556
[=1]

zünüb (Ar.) : Günahlar.
z.+a
z. 654
z.+ı
z. 574, 657
z.+ı
z. 1310, 1751
z.+ın
z. 139, 616
z.+uñ
z. 592, 844
[=9]

zürriyyet (Ar.) : Nesil, kuşak, soy.
z.+i
z. 22, 2006
z.+iyle
z. 974
[=3]

Madde başı toplam kelime: 3764

Alt madde: 70

Geçersiz kelime : 0

KAYNAKÇA

- Abdülhamid, İrfan, *İslamda İtikadî Mezhepler ve Akâid Esasları*, Marifet Yay. İslamî Araştırmalar Serisi 7, İstanbul, 1981.
- Alpay, Necmiye, *Türkçe Sorunları Kılavuzu*, Metis Yay., İstanbul, 2007
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, cilt I, Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara, 2004.
- Bilgegil, M. Kaya, *Türkçe Dil Bilgisi*, Dergâh Yay., İstanbul, 1984.
- Coşkun, M. Volkan, *Türkçenin Ses Bilgisi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Çelebioğlu, Amil, “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay., İstanbul, 1991, s. 349-365.
- Çetin Kamile -Hamza Özaydın, “Mehmed Süreyyâ'nın Kaleminden Ispartalı Şairler”, *Turkish Studies*, p.781-795.
- http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1417092668_38_çetinkamile_özaydın_hamza_t.pdf [27.05.2012]
- Demiray, Kemal, “Edatlar Üzerine”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Nisan, 1968, C XVIII, S. 199.
- Develi, Hayati, *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu-I*, Kesit Yay., İstanbul, 2008.
- _____, Hayati, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Dil Uyumları*, TDK Yay., Ankara, 1995.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2003.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2009.
- Doğan, D. Mehmet, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yay., Ankara, 2003.

- Duman, Musa, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, TDK Yay., Ankara, 1985.
- Duran, Suzan, “ Türkçede Cihet ve Mekân Gösteren Ek ve Sözler”, *TDAY (Belleten)*, 1956, ss.1.-110.
- Eker, Süer, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay., Ankara, 2010.
- Eraslan, Kemal, *Türkçe Dil Bilgisi*, Dergâh Yay., İstanbul, 1984.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-yayın, İstanbul, 2003.
- Gülensoy, Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara, 2005.
- Güngör, Şeyma, “Maktel”, *DİA*, cilt XXVII, Ankara, 2003, s. 455.
- Güngör, Şeyma, “Maktel-i Hüseyin”, *DİA*, cilt XXVII, Ankara, 2003, s. 456-457.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK Yay., Ankara, 2008.
- Hatiboğlu, Vecihe, *Türkçenin Ekleri*, TDK Yay., Ankara, 1981.
- İsen, Mustafa-Horata, Osman-Macit, Muhsin - Kılıç, Filiz -Aksoyak, İ. Hakkı, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2009.
- Karasoy, Yakup, “Türkçede -ma (-me) Ekinin Yeri” , *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,
- Kılavuz, Ahmet Saim, “Akaid”, *DİA*, cilt II, İstanbul, 1989, ss. 212-
- Koç, Nurettin, “ İyelik Ekleri, Fiilimsiler ve -sa/-se Eki Üzerine“ *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mayıs 2002, C. 2002/I, S. 605, ss. 430-437.
- Korkmaz, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2010.
- _____, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara, 2009.
- Köktekin, Kâzım, *Eski Anadolu Türkçesi*, Fenomen Yay., Erzurum, 2008.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay. , İstanbul, 2004.
- Parlatır, İsmail - Tezcan Aksu , Belgin-Tufar, Nicolai, *Lügât-ı Cûdî- İbrahim Cûdî Efendi*, TDK Yay., Ankara, 2006.

- Sami, Şemseddin, *Kamus-ı Türkî*, Kapı Yay., İstanbul, 2009.
- Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmanî (Osmanlı Ünlüleri)*, cilt III, Tarih Vakfı Yurt Yay. , İstanbul, 1996, s. 702.
- Şahin, Haşim, “Menâkıb-nâme”, *DİA*, cilt XXIX, Ankara, 2004, s. 112-115.
- Şakar Özyaşamış, Sezer, *Birgivi Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.
- Timurtaş, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin-Sözlük*, Akçağ Yay., Ankara, 2005.
- Topaloğlu, Ahmet, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul, 1989.
- Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü*, 12 Cilt, Ankara, 1993.
- _____, *Tarama Sözlüğü*, 8 Cilt, Ankara, 1995.
- _____, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005.
- _____, *Yazım Kılavuzu*, Ankara, 2009.
- Vural, Hanifi-Böler, Tuncay, *Ses ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yay., İstanbul, 2011.
- Yavuz, Kemal, *Mu'ini'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si-Mesnevî Tercüme ve Şerhi Gramer ve Sözlük I*, SÜ Mevlâna ve Uygulama Merkezi Yay., Konya, 2007.
- Yiğit, İsmail, *Peygamberler Tarihi*, Kayıhan Yay., İstanbul, 2008.

ÖZET

Bu yüksek lisans tezi, XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiş olan Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde ait olan ve Kadı Hüseyin İspartavî tarafından kaleme alınan “Manzûme-i Akâid” adlı eserin gramatikal yönden incelenmesiyle oluşturulmuştur. Bu çalışmadaki amaç eser aracılığıyla dönemin dil özelliklerini ortaya koymaktır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında akâid ilmi hakkında bilgi verilmiş, dinî-edebî bir tür olarak akâid-nâme üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde eserin nüshaları değerlendirilerek eserde işlenen konular belirtilmiştir. Daha sonra eserin imla özellikleri, ses ve şekil özellikleri örnekler verilerek değerlendirilmiştir. İkinci bölümde eserin iki nüshası karşılaştırılarak farklılıkları ortaya koyulmuş ve metnin transkripsiyonu yapılmıştır. Üçüncü bölüm olan gramatikal dizin bölümünde ise her kelimenin hangi dile ait olduğu parantez içerisinde belirtilerek kelimelerin eksiz ve işletimli şekilleri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Osmanlı Türkçesi, akâid, ses bilgisi, şekil bilgisi, gramatikal dizin.

ABSTRACT

In this study, “Manzûme-i Akâid” that is wrote by Kadı Hüseyin Ispartavî is examined in terms of grammatical structure. “Manzûme-i Akâid” belongs to Classical Ottoman Turkish period which has continued from 16th century to second part of 19.th century. This study aims to demonstrate language properties of Classical Ottoman Turkish period through the instrument of “Manzûme-i Akâid”.

The thesis contians three parts. Information about “Knowledge of Akâid” is given in the introduction part, in addition to that “akâid-nâme” is emphasized as a religious-literal genre of literary. In the first part of the thesis, versions of the literary work are evaluated and subjects of them are indicated. After that, the literary work is estimated regarding to orthography, tonal attributes and formation properties with the help of instances.

In the second part, differences of two versions of the literary are pointed out by comparing two versions of the literary work. Moreover, transcription of the literary work is done. In the third part ,which is called grammatical index, each word is clarificated in terms of which language it is belong to (information about language is given parenthetical) and what the form of the word is without pragoge.

Key Words: Classical Ottoman Turkish, akâid, phonetic information, formation properties, grammatical.

ÖZ GEÇMİŞ

1985 yılında Artvin'in Ardanuç ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Artvin'in Arhavi ilçesinde tamamladı. 2003 yılında Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandı ve 2007 yılında buradan mezun oldu. 2009 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisansa başladı.

19.08.2010 tarihinde Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne araştırma görevlisi olarak atandı.